CATEHEZE

Pr. prof. univ. dr. Sorin Cosma

LECȚII DE RELIGIE – CLASELE V–XII

Vol. II

Editura Banatica

CATEHEZE

LECȚII DE RELIGIE – CLASELE V–XII

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:
Cosma, Sorin
Cateheze: lecţii de religie pentru clasele V–XII – Vol. 2/
Sorin Cosma – Caransebeş: Banatica, 2001
460 p.; 24 cm
ISBN 973-98446-7-7

28(075.35)

Editura Banatica – 2001
ISBN 973-98446-7-7
Consilier editorial: Petru Călin

Pr. Prof. Dr. Sorin Cosma

CATEHEZE

LECȚII DE RELIGIE – CLASELE V–XII

Ediția a II-a revizuită și adăugită

Vol. II

Editura Banatica

Caransebeș – 2001

Simțăminte de afecțiune și prețuire distinșilor și generoșilor mei discipoli și frați întru Hristos: Arhim. Nikodim Bibarț, Arhim. Nicolae Iuhoș, Preot Casian Fetea și Preot Cornel Avramescu, din Statele Unite ale Americii, pentru contribuția materială ce și-au adus-o la apariția acestei cărți.

Înscrie, Doamne, numele lor și în Cartea Vieții Tale!

CAPITOLUL 3

Cateheze morale

Legea morală naturală

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Privind în jurul nostru și în noi înșine observăm fără prea mare greutate grija pe care Dumnezeu o are pentru păstrarea ordinei și armoniei în lumea creată de El. Aceasta se manifestă mai întâi prin legile existente în viața ființelor vii pe măsură a le asigura buna lor dezvoltare și desfășurare. Omul, ființă spirituală, are așezată de Dumnezeu în interiorul lui o lege a firii sale sufletești, care se manifestă ca o predispoziție sau tendință a sufletului de a urma adevărul, binele, frumosul, dreptatea, ordinea, și de a evita răul. Această lege existentă în natura sau firea spirituală a omului este cunoscută sub numele de legea morală naturală (sau firească).

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Vom vedea în cele ce urmează mai în amănunt ce este legea morală naturală și care sunt caracteristicile ei.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Despre existența legii morale naturale mărturiseste însăși firea omenească care se revoltă în situațiile de nedreptate, de falsitate, sau minciună, dar care primește cu satisfacție viața când respectă ordinea și armonia care îi asigură buna ei desfășurare. Despre acest fapt al existenței legii morale naturale avem și mărturia expresă a Scripturii: „Cu știința înțelegerii i-a umplut pe ei și bune și rele le-a arătat. A pus ochiul Său peste inimile lor. Le-a pus știința și legea vieții lor le-a dat-o moștenire... și le-a zis: feriți-vă de toată nedreptatea și le-a dat porunci, dând fiecăruia în grijă datoriile către aproapele său" (Sirah 17, 6.7.9.12).

La fel putem citi și altă mărturie a Scripturii privind existența acestei legi morale naturale înscrisă în firea omului: „Porunca aceasta pe care ți-o poruncesc eu ție astăzi nu este neînțeleasă de tine și nu este departe. Ea nu este în cer ca să zici: cine ne va sui pe noi în cer ca să ne-o aducă și să ne-o dea să o auzim și să o facem? Și nu este ea nici în mare ca să zici: cine se va duce

pentru noi peste mare ca să ne-o aducă, să ne facă să o auzim și să o împlinim? Ci cuvântul acesta este foarte aproape de tine; el stă în gura ta ca să-l faci" (Deuteronom 30, 11–14).

Sfântul Apostol Pavel referindu-se la starea generală a vinovăției în păcat, înaintea venirii Mântuitorului, arată deosebit de concludent că nimeni nu poate avea scuză că nu a cunoscut legea și nu a știut care este binele pentru a-l făptui. Nici iudeii nu pot avea scuză, pentru că li s-a făcut cunoscută voia lui Dumnezeu prin legea Sa, și nici celelalte neamuri, care chiar dacă nu le-a fost descoperită legea lui Dumnezeu, ei o aveau totuși în fire, în natura lor sufletească: „Căci, când păgânii, care nu au lege, din fire fac ale legii, aceștia neavând lege, își sunt ei singuri lege, care arată fapta legii scrisă în inimile lor, împreună mărturisindu-le cugetul lor și gândurile lor" (Romani 2, 14–15).

Legea morală naturală are mai multe caracteristici:

1. Unitatea legii morale se deduce din unitatea neamului omenesc, ca și unitatea ordinei divine în lume. Iar principiul unic la care ea se referă constă în faptul că binele trebuie urmat, iar răul trebuie evitat.

2. Universalitatea este dată de natura omenească însăși, care este identică la toți oamenii, având ca temei creația divină dintr-o singură pereche de oameni: „Apoi a făcut (Dumnezeu) dintr-un sânge tot neamul omenesc, ca să locuiască peste toată fața pământului" (Faptele Apostolilor 17, 26). De aceea, legea morală naturală are obiectivitate pentru toți oamenii, indiferent de origine, de vârstă, de stare culturală, sau socială.

3. Neschimbabilitatea legii morale naturale este dată de faptul că, exprimând voința lui Dumnezeu înscrisă în ființa omului, are o durabilitate veșnică, nu se schimbă, ca legile omenești în funcție de situații, împrejurări istorice, sau scopuri urmărite, fiindcă „Dumnezeu nu poate să se tăgăduiască pe Sine" (II Timotei 2, 13).

Venind să restabilească firea căzută în păcat, Mântuitorul repune în funcționalitatea ei normală și autentică legea morală naturală, ca o capacitate a sufletului eliberat de păcat, de a urma poruncile sau voia lui Dumnezeu... În același timp, Mântuitorul oferă sufletului omenesc prin harul divin și renașterea lui duhovnicească, întărindu-i puterea și energia de a voi asemenea lui Dumnezeu și a făptui după voia Sa, înscriind astfel legea firii ca o necesitate cerută de natura omenească restabilită prin har; după cum a prevăzut profetul: „Voi pune legea mea înăuntrul lor și pe inimile lor o voi scrie" (Ieremia 31, 33).

7. Fixarea cunoştinţelor

Din cele de mai sus vedem că alături de legile fizice, care determină corelaţia şi interdependenţa fenomenelor existente în univers, pentru asigurarea ordinei şi armoniei vieţii însăşi, există şi legi logice, estetice, precum şi legea morală, înscrise toate în fiinţa sau în natura omului. Legea morală naturală sau firească are rolul unui îndreptar sau a unei reguli înscrisă în fiinţa (natura spirituală) omului, care exprimând voia lui Dumnezeu, îi indică binele şi îl determină să-l urmeze, precum şi să evite răul. Legea morală naturală are trei caracteristici: unitatea, universalitatea şi neschimbabilitatea. Restabilind firea căzută în păcat, Mântuitorul înscrie legea Sa în inimile celor ce-L primesc în viaţa lor, încât făptuirea binelui are ca model viaţa duhovnicească a lui Iisus Hristos şi devine o cerinţă a firii.

8. Temă pentru acasă

Se va arăta de ce omul care are legea morală înscrisă în fiinţa sa, face de multe ori confuzia între bine şi rău!

9. Rugăciunea la ieşirea din clasă.

Decalogul

I. Pregătirea aperceptivă

Deşi căzut în păcat, Dumnezeu nu l-a lăsat pe om în părăsire ci a continuat să menţină legătura cu el. Astfel cu Avraam Dumnezeu încheie un legământ pe care Avraam ţinându-l devine „prietenul lui Dumnezeu". La fel şi după încetarea potopului, Dumnezeu îi arată lui Noe voia Sa pe care acesta avea să o comunice poporului pentru ca acesta să poată duce o viaţă plăcută Domnului.

II. Anunţarea temei

Mai presus de acestea sunt cele zece porunci sau Decalogul la care ne vom referi în cele ce urmează.

III. Tratarea

Atmosfera solemnă, ca şi pregătirea poporului ales în vederea primirii Decalogului, arată importanţa cu totul deosebită pe care o prezintă acesta în restabilirea ordinei fireşti, precum şi a comuniunii omului cu Dumnezeu şi cu semenii. Cele Zece Porunci comunicate de Dumnezeu lui Moise, pe Muntele Sinai, au fost date pe două Table de piatră, având următorul conţinut şi înţeles:

Porunca I „Eu sunt Domnul Dumnezeul tău, care te-am scos din pământul Egiptului şi din casa robiei. Să nu ai alţi dumnezei afară de Mine"(Ieşirea 20, 2–3). În tot timpul istoriei sale, poporul ales a fost menţinut de Dumnezeu în credinţa cea adevarată spre a fi pregătit în mod deosebit pentru primirea Mântuitorului. Această poruncă consfinţeşte monoteismul, adică credinţa într-un singur Dumnezeu, stabilind o legătură veşnică a poporului lui Israel cu Dumnezeu cel viu şi adevărat: „Să-mi fiţi sfinţi, că Eu, Domnul Dumnezeul vostru sunt sfânt şi v-am deosebit de toate popoarele, ca să fiţi ai Mei" (Leviticul 20, 26). Aşezarea acestei porunci la începutul Decalogului, se impunea cu atât mai mult cu cât poporul lui Israel venea din pământul Egiptului şi se îndrepta spre cel al Canaanului, ambele fiind politeiste: „De datinile Egiptului în care aţi trăit să nu vă ţineţi, nici de datinile pământului Canaanului în care am să vă duc, să nu vă ţineţi şi nici să umblaţi după obiceiurile lor (Leviticul 18, 3).

Porunca a II-a „Să nu-ţi faci chip cioplit şi nici un fel de asemănare a nici unui lucru din câte sunt în cer sus, şi din câte sunt pe pământ, jos, şi din câte sunt în apele de sub pământ! Să nu te închini lor, nici să le slujeşti" (Ieşirea 20, 4–5). Dacă prima poruncă proclama în mod afirmativ monoteismul, această poruncă oprea poporul ales să se închine la idoli, spre a nu cădea din comuniunea lui Dumnezeu, în tot felul de credinţe false. Ori de câte ori poporul înclina spre una din religiile idolatre, i se imputa păcatul infidelităţii faţă de adevăratul Dumnezeu, ca şi cum ar fi comis desfrâul.

Pe lângă acest înţeles, idolatria mai poate avea şi un alt sens, şi anume unul moral. Astfel, nu numai chipul cioplit poate fi obiect de adorare, ci pot exista idoli creaţi şi din oameni, spre a fi cinstiţi mai mult decât Dumnezeu. Omul îşi poate crea idol şi din sine însuşi. Egoismul şi egocentrismul sunt forme de idolatrie ale eului, care degenerează în tot felul de patimi. Sfântul Apostol Pavel se referă astfel la unii „al căror dumnezeu este pântecele"

(Filipeni 3, 19). Bogatul căruia i-a rodit țarina este un exemplu convingător în acest sens. Se vorbea încă din antichitate de o „foame odioasă de argint" („auri sacra fames" – Virgiliu Eneida, 1 1l, 57), iar avariția este păcatul care o însoțește. Hagi Tudosie din nuvela cu același nume de Barbu Ștefănescu Delavrancea este un personaj tipic în acest sens.

Porunca a III-a „Să nu iei numele Domnului Dumnezeului tău în deșert, că nu va lăsa Domnul nepedepsit pe cel ce ia în deșert numele lui" (Ieșirea 20, 7). Dacă în prima porunca Dumnezeu se descopere ca atotputernic și cu purtare de grijă față de poporul Său, dacă în cea de a doua poruncă Dumnezeu cere comuniunea cu El prin ferirea de idoli, cea de a treia poruncă se referă la cinstirea numelui lui Dumnezeu, prin recunoașterea sfințeniei Lui. A lua în deșert numele lui Dumnezeu sau a-L necinsti nu rămâne fără pedeapsă. În Legea Veche stă scris: „Omul care va huli pe Dumnezeu își va agonisi păcat. Hulitorul numelui lui Dumnezeu să fie omorât (Leviticul 24, 15–16). La fel și jurământul (prin care Dumnezeu este luat ca garanție a adevărului mărturisit) dacă este fals, reprezintă o necinstire a numelui lui Dumnezeu: „Să nu vă jurați strâmb pe numele meu și să nu pângăriți numele cel sfânt al Dumnezeului vostru (Leviticul 19, 12). Tot necinstire adusă numelui lui Dumnezeu este și apostasia, erezia, bigotismul, fanatismul, precum și falsele profeții.

Porunca a IV-a „Adu-ți aminte de ziua odihnei ca să o sfințești — lucrează șase zile și-ți fă toate treburile tale, iar ziua a șaptea este odihna Domnului Dumnezeului tău. Să nu faci în acea zi nici un lucru: nici tu, nici fiul tău, nici fiica ta, nici sluga ta, nici slujnica ta, nici boul tău, nici asinul tău, nici orice dobitoc al tău, nici străinul care rămâne la tine, căci în șase zile a făcut Domnul cerul și pământul, marea și toate cele ce sunt într-însele, iar în ziua a șaptea s-a odihnit. De aceea a binecuvântat Domnul ziua a șaptea și a sfințit-o (Ieșirea 20, 8–11). Ziua de odihnă este un semn al comuniunii dintre Dumnezeu și om, un mijloc și o posibilitate de împărtășire din sfințenia lui Dumnezeu (Iezechiel 20, 12). De aceea, ziua de odihnă nu are numai o referire fizică, ci mai ales una spirituală; înseamnă o întrerupere a activității zilnice, o „lepădare a grijii lumești pentru ca sufletul să-și regăsească odihna și liniștea comuniunii cu Dumnezeu.

Porunca a V-a „Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți fie bine și să trăiești ani mulți pe pământul pe care Domnul

Dumnezeul tău ți-l va da ție (Ieșirea 20, 12). Începând cu porunca a V-a se au în vedere datoriile față de aproapele. Este firesc ca după cinstirea lui Dumnezeu să se aibă în atenție cinstirea părinților, întrucât viața ne este dată de Dumnezeu prin părinți. De aceea, necinstirea părinților era aspru pedepsită de Legea Veche: „Cel ce va bate pe tatăl său sau pe mama sa, acela să fie omorât (Ieșirea 21, 15–17).

Porunca a VI-a „Să nu ucizi (Ieșirea 20, 13). Viața fiind un dar primit din partea lui Dumnezeu, nimeni nu o poate lua decât numai Dumnezeu. De aceea, uciderea este socotită o gravă încălcare a voii lui Dumnezeu. Cain săvârșește păcatul uciderii fratelui său Abel, iar sângele acestuia strigă după dreptate și Dumnezeu pedepsește fără cruțare pe toți cei ce săvârșesc această nelegiuire. S-a instituit și o lege numită a „talionului, care preciza că dacă „va lovi cineva un om și va muri, acela să fie și el omorât... De va pricinui cineva vătămare aproapelui său, aceluia să i se facă ceea ce a făcut el altuia: ochi pentru ochi, dinte pentru dinte. Cel ce va ucide dobitoc, să dea altul, iar cel ce va ucide om să fie omorât (Ieșirea 21, 12; 24–25; Leviticul 24, 17–21). Se făcea însă deosebire între uciderea intenționată și cea neintenționată (fără voie) (Ieșirea 21, 12–14), în aplicarea pedepsei pentru ucidere. Sfera uciderii nu se reduce însă numai la luarea vieții cuiva. Se vorbește și de o ucidere indirectă, când cineva este pus în situația de a nu-și putea desfășura viața în condiții normale de existență sau muncă. Pe lângă uciderea trupească se mai vorbește apoi și de uciderea sufletească, de moartea morală în păcat și în patimi, precum citim în cartea Apocalipsei: „Știu că trăiești, dar ești mort (3, 1). Mântuitorul imprimă poruncii a VI-a un caracter duhovnicesc, arătând că uciderea se formează mai întâi în inimă sub forma mâniei. Rupând rădăcinile mâniei, nu se va ajunge nici la ucidere (Matei 5, 21–22).

Porunca a VII-a „Să nu fii desfrânat“ (Ieșirea 20, 14). Noțiunea de „desfrânare“ poate avea un înțeles general, larg, precum și un înțeles restrâns, special. În sens general desfrâul înseamnă o pierdere a frâului (după cum arată și numele), adică a cumpătului, a stăpânirii de sine, sau a înfrânării în cele mai variate forme ale vieții. Pierderea cumpătului la mâncare și băutură, de pildă, este lăcomia, care duce la desfrânare. În sens restrâns, desfrânarea vizează în mod special păcatul adulterului, sau al infidelității conjugale. Încă de la creație, Dumnezeu a întemeiat căsătoria și a binecuvântat familia ca singura formă de menținere a ordinei

în scopul perpetuării neamului omenesc. Desfrâul apare ca o abatere de la această ordine firească, și de aceea a fost condamnat și pedepsit cu moartea: „De va desfrâna cineva cu femeia fratelui său să se omoare desfrânatul și desfrânata" (Leviticul 20, 10). Interpretând duhovnicește această poruncă, Mântuitorul accentuează, ca în cazul uciderii, păcatul desfrâului format mai întâi în inimă: „Ați auzit că s-a zis celor de demult: să nu desfrânezi. Iar eu zic vouă că oricine caută la femeie spre a o pofti, a și desfrânat cu ea în inima sa" (Matei 5, 27–28).

Porunca a VIII-a „Să nu furi" (Ieșirea 20, 12). Furtul este însușirea lucrurilor care aparțin aproapelui. El aduce dezordine în comunitatea omenească; de aceea s-a luat totdeauna atitudine față de el. „De va fura cineva un bou sau o oaie și le va junghia sau le va vinde, să plătească cinci boi pentru un bou și patru oi pentru o oaie" (Ieșirea 22, 1). Furtul are însă o sferă foarte largă de manifestare. Orice dobândire a bunurilor prin înșelăciune și nu prin muncă cinstită poate fi socotită furt. Sunt cunoscute astfel formele de parazitism, adică refuzul de a munci și trăirea de pe munca altora. În cele mai multe cazuri, furtul este determinat de lăcomie, sau nesațiul după acumularea bunurilor, precum și de viața dusă în lenevie și lâncezeală, de unde și îndemnul Apostolului: „Cel ce fură să nu mai fure, ci mai degrabă să se ostenească lucrând binele cu mâinile sale, ca să aibe să dea și celui ce are nevoie" (Efeseni 4, 28).

Porunca a IX-a „Să nu mărturisești strâmb împotriva aproapelui tău" (Ieșirea 20, 16). Aceasta poruncă oprește, pe de o parte, de la mărturisirea nedreaptă împotriva semenului, iar pe de altă parte combate orice fel de minciună în scopul statornicirii încrederii și sincerității între oameni. Așa cum de la Dumnezeu vine viața și toată strălucirea adevărului, diavolul este „părintele minciunii" (Ioan 8, 44), al vicleniei, al întunericului și al morții, încât „buzele cele grăitoare de minciună sunt urâciune înaintea Domnului, iar cei ce făptuiesc după adevăr sunt plăcerea Lui" (Pilde 12, 22).

Porunca a X-a „Să nu poftești casa aproapelui tău, să nu dorești femeia aproapelui tău, nici ogorul lui, nici sluga lui, nici slujnica lui, nici boul lui, nici asinul lui și nici unul din dobitoacele lui și nimic din câte are aproapele tău" (Ieșirea 20, 17). Dacă porunca a VIII-a oprește de furt, această poruncă, spre deosebire și de celelalte porunci, se referă la poftă, sau la dorință, având un

caracter interior, prin aceea că vizează tăierea răului de la rădăcină, așa cum am văzut că recomanda Mântuitorul în cazul uciderii și a desfrâului. În felul acesta, Decalogul trebuie transcris de pe tablele de piatră, pe tablele de carne ale inimii (II Corinteni 3, 3).

IV. Recapitularea – Aprecierea

Din cele tratate vedem caracterul religios-moral al Decalogului, menit să reglementeze raportul cu Dumnezeu și să pună rânduială sau ordine în relațiile dintre oameni. Astfel, primele patru porunci scrise pe prima tablă au un caracter religios, referindu-se la atitudinea față de Dumnezeu, iar cele șase porunci scrise pe cea de a doua tablă, având un caracter moral, vizează atitudinea față de semeni. De aici vedem că Decalogul, reprezentând voia lui Dumnezeu, este legea universală și veșnică, menită să trezească conștiința păcătoșeniei și nevoia izbăvirii din păcat prin venirea unui Izbăvitor. De aceea, Iisus Domnul a spus că nu a venit să strice Legea, ci să o împlinească" (Matei 5, 17), iar cel ce va împlini Legea și va învăța și pe alții „acela mare se va chema în împărăția cerurilor" (Matei 5, 19).

V. Asocierea

Legea morală naturală deși unitară, universală și neschimbabilă nu prezintă totdeauna orientarea spre săvârșirea păcatului. Datorită păcatului care subjugă mintea și simțirea omenească, ușor apare confuzia între bine și rău. Pentru a-i arăta omului calea izbăvirii sale, Dumnezeu prin Decalog îi prezintă indicatoarele care exprimă voia Sa.

VI. Generalizarea

Din cele de mai sus tratate vedem că Decalogul reprezintă Legea lui Dumnezeu „dreaptă, sfântă și bună" (Romani 7, 12), având un caracter universal și veșnic.

VII. Aplicarea

Se vor repeta pe rând cele zece porunci înscrise în Decalog, folosindu-se eventual forma lor prescurtată, așa cum sunt redate în cărțile de rugăciuni.

Se vor indica păcatele pe care le combate fiecare poruncă din Decalog și se va arăta nocivitatea socială a fiecăruia.

Fericirile

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Am văzut că legea morală naturală reprezintă tendința sau predispoziția înscrisă în sufletul omenesc spre a urma ordinea și armonia în viață, adică adevărul, binele, frumosul, dreptatea și a evita răul. Am văzut apoi că firea omului purtând rănile păcatului și fiind mereu confruntată cu păcatul, spre a depăși confuzia dintre bine și rău, Dumnezeu dă legea Sa pe table de piatră, spre a-i arăta omului răul pe care trebuie să-l evite. Mântuitorul restabilind firea omului căzut în păcat, înscrie Legea Sa „nu pe table de piatra, ci pe tablele de carne ale inimii, cu puterea Duhului lui Dumnezeu celui viu" (II Corinteni 3, 3), aducând astfel în suflet bucuria împărăției lui Dumnezeu pe care descoperind-o să-i arate necontenit roadele în lume. De aceea, Mântuitorul nu pune înaintea poruncilor Sale interdicția de a nu face ceea ce nu este după voia lui Dumnezeu, ci fericirea pe care o simt sufletele care tind ca necontenit să se regăsească în comuniunea Părintelui ceresc, prin înnoirea vieții.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Acestea sunt cele nouă Fericiri, „Tablele Legii celei noi" al căror conținut și înțeles vom căuta să-l arătăm în cele ce urmează.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

1). „Fericiți cei săraci cu duhul, că a acelora este împărăția lui Dumnezeu". Domnul se adresează în această Fericire maselor largi ale poporului care îl urmau pretutindeni și care erau priviți cu dispreț de reprezentanții oficiali ai Legii. Aceștia în mândria lor se considerau „plini de duh" și se lăudau chiar în fața lui Dumnezeu cu faptele lor. Pe cei umili și săraci îi desconsiderau, deoarece socoteau că boala și sărăcia sunt o pedeapsă a lui Dumnezeu. Ei obișnuiau chiar să spună că „mulțimea aceasta care nu cunoaște legea este blestemată" (Ioan 7, 49). Cei umili, care nu cunoșteau legea, erau socotiți „săraci cu duhul". Iisus schimbă

această mentalitate superficială și trufașă arătând că nu cunoscătorii legii, nici lăudăroșii împlinitori ai legii vor ajunge la dobândirea împărăției lui Dumnezeu, ci din contră, cei ce își recunosc neputința și păcatele, adică cei smeriți au în față marea șansă și marea deschidere spre Împărăția lui Dumnezeu, fiindcă „cel ce se înalță pe sine se va smeri, iar cel ce se smerește pe sine se va înălța".

2). „Fericiți cei ce plâng, că aceia se vor mângâia". Dacă prima Fericire îi are în vedere pe cei smeriți, a doua Fericire merge mai departe, referindu-se la cei ce-și plâng păcatul, la cei ce se căiesc de păcatele săvârșite și hotărăsc să-și înnoiască viața. Ca să-ți poți plânge păcatul trebuie la început să-ți recunoști starea de păcătoșenie. Iar pentru aceasta trebuie să fii mai întâi smerit. Cei mândri nu-și recunosc păcatul, ci se laudă cu faptele săvârșite. Ei nu au ce-și plânge... Pe de altă parte, acest plâns de regret al păcatului nu este spre deznădejde, ci spre mângâiere, sau spre bucuria înnoirii vieții prin harul lui Dumnezeu. Lacrimile de regret sunt asemenea ploii ce face să crească și să rodească floarea înmiresmată a redeșteptării și renașterii spirituale, iar mângâierea este darul de pace și liniște venit din partea iertării lui Dumnezeu.

3). „Fericiți cei blânzi, că aceia vor moșteni pământul". Aceste cuvinte, reproducând Psalmul 36, 11 („Cei blânzi vor moșteni pământul"), scot în evidență virtutea blândeței opusă păcatului mâniei. Dacă mânia reprezintă o tensiune care agită sufletul omenesc și tulbură relațiile cu semenii, blândețea, fără a însemna pasivitate sau nepăsare, aduce totdeauna pacea și liniștea sufletului, precum și armonia în relațiile cu semenii. Nu cei irascibili și impulsivi vor câștiga de partea lor pe cei mulți. Unii ca aceștia vor putea reuși prin viclenie să domine cu asprime și tiranie, dar mai curând, sau mai târziu brutalitatea lor se va transforma în eșec. Cei blânzi reprezintă cerul senin străbătut de razele luminoase ale soarelui, care a alungat norii negri aducători de furtună... Ei sunt asemenea izvorului cristalin de munte care alină pe cei însetați. De aceea, prin calmul, îngăduința și răbdarea ei, blândețea totdeauna atrage într-o atmosferă de armonie pe toți semenii încât cei blânzi vor moșteni pământul.

4). „Fericiți cei ce flămânzesc și însetează de dreptate, că aceia se vor sătura". Dreptatea înseamnă în limbajul ebraic al Bibliei starea de sfințenie, adică lipsa fărădelegilor și a nedrep-

taţilor de tot felul. Cine flămânzeşte şi însetează după împărăţia lui Dumnezeu, aşa cum un flămând doreşte pâinea şi un însetat apa, va tinde necontenit spre dobândirea sfinţeniei vieţii sale, urmând şi făptuind totdeauna şi virtutea dreptăţii, care indică să dăm fiecăruia ceea ce i se cuvine şi să nu lezăm pe nimeni în drepturile lui. În acelaşi timp se simte revoltat, neîngăduind păcatul şi actele de nedreptate din jurul său. Cei ce nu se vor sătura în această viaţă de sfinţenia spre care aspiră necontenit sufletul lor, în împărăţia veşnică a lui Dumnezeu dreptatea lui va fi deplină şi satisfacţia sau fericirea lor nu va avea sfârşit.

5). „Fericiţi cei milostivi, că aceia se vor milui". Mila este virtutea naturala. Aparţine prin natura sufletului omenesc, ca tendinţă, sau predispoziţie de a se deschide, de a participa la suferinţa celui aflat în nenorocire, sau în necaz, „de a plânge cu cel ce plânge". Milostenia este fapta însăşi de ajutorare a celui aflat în suferinţă. Este mâna salvatoare întinsă pentru izbăvirea lui. Cel ce se milostiveşte spre cel neputincios, nevoiaş, sau aflat în suferinţă nu va rămâne lipsit de mila sau îndurarea lui Dumnezeu, când şi asupra lui se vor abate ispite, fiindcă „cu ce măsură vei măsura, cu aceeaşi măsură ţi se va măsura".

6). „Fericiţi cei curaţi cu inima, căci aceia vor vedea pe Dumnezeu". Vederea lui Dumnezeu este suprema fericire. Apostolii au experimentat-o pe Tabor, cu prilejul schimbării la faţă a Domnului, când au văzut Dumnezeirea Lui. Nu s-ar mai fi despărţit niciodată de ea. „Să facem aicea trei colibe..." spune Sfântul Apostol Petru în acele clipe de copleşitoare fericire. Vederea lui Dumnezeu este deplină în veşnicia împărăţiei Sale, când El, „va fi totul în toate". Celor curaţi cu inima, adică celor neprihăniţi, lipsiţi de păcate li se oferă încă din această viaţă posibilitatea de a vedea lumina lui Dumnezeu. Cei ce au experimentat aceasta sunt inundaţi de o bucurie sfântă şi de o fericire ce nu poate fi exprimată prin cuvinte, fiindcă este altceva şi depăşeşte cu mult satisfacţiile şi bucuriile comune ale acestei vieţi. Dar numai cei cu inima curată şi simplă, nevinovată ca a copiilor, au acest privilegiu, deoarece sufletul omenesc este asemenea unei oglinzi. Dacă aceasta este murdară sau ruginită nu-ţi poţi vedea chipul în ea. Tot aşa şi Dumnezeu îşi vede chipul Său numai în inimile curate şi neprihănite ca şi ale copiilor: „De nu veţi fi ca pruncii, nu veţi intra în împărăţia cerurilor" (Matei 18, 3).

7). „Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema". Numai cel eliberat de păcat poate intra în comuniune cu Dumnezeu, ca un fiu cu Părintele său, dobândind astfel pacea cu Dumnezeu. Aceasta este „pacea care depășește toată mintea" (Filipeni 4, 7), adică este mai presus de înțelegerea omenească, și deosebită de ea. La pacea comuniunii cu Dumnezeu noi ajungem prin Hristos, care „prin sângele Lui" a „dărâmat peretele despărțirii noastre de Dumnezeu" (Efeseni 2, 13–14). De aceea „El este pacea noastră" (Efeseni 2, 14) și ne oferă pacea Sa, deosebită de pacea vremelnică, nestatornică și de multe ori confuză a acestei lumi: „Pace vă las, pacea Mea vă dau. Nu precum dă lumea vă dau Eu. Să nu se tulbure inima voastră, nici să nu se spăimânte" (Ioan 14, 7). Aceasta este pacea ca realitate a împărăției lui Dumnezeu prin lucrarea Sfântului Duh (Romani 14, 17; Galateni 5, 22). Cel ce a dobândit această pace cu Dumnezeu, prin eliberarea de păcat, va căuta să o transpună în viață, din sufletul lui radiind această pace. El este fiu al lui Dumnezeu, al păcii lui Dumnezeu, care pe măsură ce se străduiește să cultive duhul păcii lui Hristos, se va asemăna tot mai mult cu Dumnezeu, ca un copil cu părintele său.

8). „Fericiți cei prigoniți pentru dreptate, că acelora este împărăția cerurilor". Cei ce caută și găsesc împărăția lui Dumnezeu devin fericiți prin înnoirea sau transformarea vieții păcătoase de altădată. Ei aduc astfel marea noutate într-o lume a fărădelegilor, prin smerenie, blândețe, căință, milostenie ca expresie a iubirii și sfințeniei vieții lor. Fiind însă în contradicție cu păcatul din lume, acest fapt atrage și aversiunea, dușmănia și prigoana lumii cufundată în păcat: „Dacă ați fi din lume, lumea ar iubi ce este al său; dar pentru că nu sunteți din lume, ci Eu v-am ales din lume, pentru aceasta vă urăște lumea" (Ioan 15, 9).

9). „Fericiți veți fi când vă vor batjocori pe voi și vă vor prigoni și vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră, mințind pentru mine. Bucurați-vă și vă veseliți că plata voastră multă este în ceruri". Această fericire este o prelungire a celei anterioare, însă într-o altă direcție. Aici e vorba de prigoana îndreptată împotriva închinătorilor Domnului. Va mai reveni Iisus Domnul asupra acestui fapt și atunci când se va despărți de Apostoli și când îi va face atenți, zicând: „Aduceți-vă aminte de cuvântul pe care vi l-am spus: nu este sluga mai mare decât stăpânul său. De M-au prigonit pe Mine și pe voi vă vor prigoni. De au păzit Cuvântul Meu și pe al vostru îl vor păzi" (Ioan 15, 20). Toți cei care

au suferit și vor suferi prigoane pentru Hristos nu au fost și nu vor fi triști și învinși, ci prin credința lor vie și nestrămutată, inima lor li se umple de o bucurie sfântă, după cum mărturisește Apostolul: „în toate pătimim necaz, dar nefiind striviți, lipsiți fiind, dar nu deznădăjduind, prigoniți fiind, dar nu părăsiți, doborâți, dar nu pierduți, purtând totdeauna în trup omorârea Domnului Iisus, pentru ca și viața lui Iisus să se arate în trupul nostru“ (II Corinteni 4, 8–10); „Că precum prisosesc patimile lui Hristos față de noi, așa prisosește prin Hristos și mângâierea noastră“ (II Corinteni 1, 5). Dar floarea bucuriei care răsare printre spinii prigoanelor va fi plină de mireasmă în comuniunea cu Hristos, în împărăția Sa, pe tărâmul veșniciei.

7. Fixarea cunoștințelor

Se vor reproduce pe rând cele 9 Fericiri. Care este prima Fericire? (Prima Fericire este: „Fericiți cei săraci cu duhul...“). Dar a doua? (A doua Fericire este: „Fericiți cei ce plâng...“), etc.

8. Aplicarea

Reprezentând Tablele Legii celei noi, Fericirile au intrat în cultul divin public, cântându-se în cadrul Sfintei Liturghii. Să le cântăm și noi.

9. Temă pentru acasă

Pentru a le putea cânta când participăm la Sfânta Liturghie, trebuie să le memorizăm cu toții.

10. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Poruncile bisericești

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Este știut faptul că datoriile creștinului se referă deopotrivă la cinstirea lui Dumnezeu și la iubirea față de semeni, față de patrie, ca și față de întreaga creație, și nu în ultimul rând în adoptarea unei atitudini pozitive față de Biserică, atât ca și comunitate a credincioșilor, cât și ca locaș sfințit de cult. Privind datoriile față de Biserică, la loc de frunte se află păzirea poruncilor bisericești.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Vom vedea în cele ce urmează conținutul și înțelesul fiecăreia din cele 9 porunci bisericești.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Având temeiuri în Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, cele 9 porunci bisericești au fost formulate în Mărturisirea Ortodoxă a lui Petru Movilă și aprobate de sinodul de la Iași din anul 1642. Conținutul și înțelesul celor 9 porunci bisericești este următorul:

Porunca I „să ne rugăm lui Dumnezeu cu zdrobirea și umilința inimii și să împlinim rânduiala Bisericii în toate duminicile și sărbătorile, adică să ascultăm Utrenia, Liturghia, Vecernia și cuvântul de învățătură. Această poruncă reprezintă un îndemn de a aplica porunca a IV-a din Decalog, care ne îndatorează să ținem „ziua Domnului cu toată evlavia". Porunca bisericească are două aspecte. Primul arată modul în care trebuie să ne rugăm lui Dumnezeu: „cu zdrobirea și umilința inimii", iar a doua parte indică serviciile divine la care trebuie să luăm parte: Utrenie și Vecernie, care constituie două din cele 7 laude bisericești; precum și la Sfânta Liturghie, care stă în centrul cultului divin public.

Porunca a II-a „Să păzim în tot anul cele patru posturi hotărâte, și anume: postul înainte de praznicul Nașterii Domnului (care

începe la 15 noiembrie), postul cel mare al Paştelui, cel al Sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel şi cel înaintea praznicului Adormirii Maicii Domnului. Afară de acestea, miercurile şi vinerile de peste an (afară de cele din săptămâna luminată, din cea de după praznicul Rusaliilor, şi cea dinaintea duminicii „fiului risipitor" din „săptamâna albă" şi din timpul de la Naştere la Botezul Domnului), 29 august (Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul), 14 septembrie (Înălţarea Sfintei Cruci) şi ajunul Bobotezei. Această poruncă indică amănunţit perioadele şi zilele de post, precum şi cele însemnate în calendar cu „hărţi, ca o dezlegare de post în anumite perioade calendaristice. Indicând rânduiala în timp a postului, porunca a II-a bisericească ne ajută să înţelegem şi să participăm cu întreaga noastră fiinţă la sărbătorile pe care le comemorăm.

Porunca a III-a ne cere „a arăta cuviincioasă cinstire feţelor bisericeşti ca unor slujitori ai lui Dumnezeu şi mijlocitori-rugători la Domnul pentru noi, iar mai cu seamă acelora cărora ne mărturisim ca unor părinţi duhovniceşti, sfătuindu-ne cu ei asupra mântuirii noastre. Porunca a III-a indică pe larg atitudinea pe care se cuvine să o adopte credincioşii Bisericii faţă de feţele bisericeşti, ca unii care sunt părinţii spirituali şi care ne conduc pe drumul desăvârşirii duhovniceşti. De fapt, această poruncă reia îndemnul Sfântului Apostol Pavel, care ne sfătuieşte că „preoţii care cârmuiesc bine, să se învrednicească de îndoită cinste, mai ales cei care se ostenesc cu cuvântul şi cu învăţătura" (I Timotei 5, 17).

Porunca a IV-a se referă la „mărturisirea păcatelor de 4 ori pe an înaintea preoţilor ce sunt hirotoniţi după lege şi ortodoxie; aceia care însă nu au înaintat în moralitate şi viaţă sfântă, să-şi mărturisească păcatele în fiecare lună, iar poporul cel de rând cel puţin odată pe an şi anume la Sfânta Patruzecime (Bolnavii trebuie să-şi curețe cugetul prin mărturisire şi să se împărtăşească cu Sfintele Taine, primind mai întâi cu toată evlavia sfinţirea untdelemnului, adică Taina Sfântului Maslu). Fiind neîntrerupt supus ispitelor şi păcatului, credinciosul are datoria ca mereu să se curețe prin împărtăşirea cu Trupul şi Sângele Domnului. Această Sfânta Taină este precedată de cea a Mărturisirii, sau Spovedaniei, când primim dezlegarea de păcate. Porunca a IV-a ne îndeamnă la un minim de evlavie, manifestat prin revenirea conştiinţei, mărturisirea păcatelor şi împărtăşirea cu Dumneze-

iasca Euharistie, ca și cu alte Sfinte Taine ale însănătoșirii trupești și sufletești (Sfânta Taină a Maslului).

Porunca a V-a „Nefiind ispitit (instruit n.n.) în cunoașterea Sfintei Scripturi și a altor învățături de acest fel, a nu citi cărți scrise de eretici, a nu asculta hulitoarele lor învățături și a nu intra cu ei în unire și petrecere. Datorită faptului că învățăturile ereticilor sunt dăunătoare și derutante pentru viața duhovnicească, cei mai slabi în credință ușor pot rătăci de la adevăr, și alunecând spre alte învățături păgubitoare sufletului, să ajungă să-și piardă chiar mântuirea. De aici și îndemnul Apostolului: „De omul eretic, după întâia și a doua mustrare, depărtează-te știind că unul ca acesta s-a abătut și a căzut în păcat, fiind singur de sine osândit" (Tit. 3, 10 –11).

Porunca a VI-a „A ne rugă Prea Bunului Dumnezeu pentru toate stările, și anume mai întâi pentru cele duhovnicești (precum și pentru Prea Sfințitul Patriarh, Mitropolit sau Episcop eparhiot și pentru toată tagma preoțească și călugărească) și pentru toată ocârmuirea, pentru oaste, pentru aceia care fac bine Bisericii și se silesc pentru întărirea credinței sobornicești și ortodoxe. În sfârșit, trebuie să ne rugăm și pentru cei repausați, care s-au sfârșit în credința ortodoxă, precum și pentru ereticii schismatici, ca și ei să se reîntoarcă la credința ortodoxă. Această poruncă ne atrage atenția în mod amănunțit asupra datoriei pe care o avem de a ne ruga unii pentru alții, împlinind prin aceasta cuvintele Apostolului: „îndemn deci înainte de toate, să se facă cereri, rugăciuni, mijlociri, mulțumiri pentru toți oamenii... ca să petrecem viața pașnică și liniștită în toată cuviosia și bunacuviință. Căci acesta este lucru bun și primit înaintea lui Dumnezeu, Mântuitorul nostru, care voiește ca toți oamenii să se mântuiască și să vină la cunoașterea adevărului "(I Timotei 2, 1–4).

Porunca a VII-a „A păzi poruncile și rugăciunile însemnate îndeosebi pentru vreo trebuință de către mitropolitul sau episcopul eparhiot, precum de pildă: pentru a întoarce dreapta mânie a lui Dumnezeu, apoi în scopul mântuirii de boli, de foamete, de războaie, de secetă și în urmă pentru mângâierea celor scârbiți. Mântuitorul a recomandat postul și rugăciunea ca mijloace prin care ne putem învrednici de bunătatea și îndurarea Părintelui ceresc. Episcopii au dreptul de a orândui posturi și rugăciuni ținute de obștea credincioșilor, pentru a abate diferite nenorociri ce pot veni la un moment dat asupra bunei desfășurări a vieții,

iar credincioșilor le revine datoria de a da ascultare și de a împlini aceste măsuri.

Porunca a VIII-a „A nu răpi averile și banii bisericești și a le întrebuința în folos propriu. Credincioșilor le revine datoria de a contribui fiecare cu cât poate la întreținerea vieții bisericești și a sfințitului locaș de cult. Exemplul femeii văduve dat de Mântuitorul care a pus în cutia milelor de la templu chiar din necesarul întreținerii vieții, este convingător în acest sens... De aceea, a fura, a înstrăina, sau a răpi din bunurile Bisericii este un sacrilegiu.

Porunca a IX-a „A nu face nuntă în zilele oprite de Biserică și a nu merge la jocuri și priveliști nepermise. Astfel de zile sunt: postul Paștelui, al Crăciunului, timpul de la Naștere la Botezul Domnului; miercurea și vinerea din săptămâna albă și cea luminată; postul Sfinților Apostoli; postul Adormirii Maicii Domnului; ziua tăierii capului Sfântului Ioan Botezatorul (29 august) și ziua înălțării Sfintei cruci (14 septembrie).

7. Fixarea cunoștințelor

Conținutul complet al celor 9 porunci bisericești după amintita Mărturisire de credință a lui Petru Movilă este însă prezentat în cărțile de rugăciuni, sau în diferitele cărți de învățătură, într-o formă prescurtată, rezumativă, mai ușor de reținut de credincioși. Iată această formă rezumativă: 1. Să mergem la biserică în fiecare duminică și sărbătoare pentru ascultarea sfintelor slujbe; 2. Să ținem posturile rânduite de Biserică; 3. Să cinstim pe slujitorii bisericești; 4. Să ne mărturisim și să ne împărtășim cu Sfintele Taine în cele patru posturi, sau cel puțin o dată pe an, în postul Sfintelor Paști; 5. Să nu folosim cărțile ereticilor; 6. Să ne rugăm pentru toți cârmuitorii noștri; 7. În vreme de primejdii mari, dând urmare îndemnului patriarhului, mitropolitului, sau episcopului locului, să ținem post și să veghem în rugăciune; 8. Să nu înstrăinăm și să nu folosim în scopuri străine bunurile Bisericii; 9. Să nu facem nunți și ospețe în post.

8. Temă pentru acasă

Pentru ca poruncile bisericești să poată fi respectate, se cuvine să fie memorizate.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Sfaturile evanghelice

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Din întâlnirea Mântuitorului cu tânărul bogat, dornic să moștenească viața veșnică, reiese îndemnul că pe lângă păzirea poruncilor care aduc mântuirea, la desăvârșirea vieții se ajunge prin urmarea a încă unui sfat; și anume acela de a-și împărți averile sale săracilor și a urma lui Iisus. Acest sfat al sărăciei de bună voie, alături de cel al fecioriei și al ascultării sunt cunoscute sub numele de sfaturi evanghelice.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Le vom vedea pe rând, analizând importanța lor în viața duhovnicească a credincioșilor.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Sărăcia de bună voie o vedem aplicată în viața Mântuitorului sub un dublu aspect: În primul rând, aspectul numit „Kenotic", al deșertării. Ca unul care a fost Dumnezeu adevărat și neîncetând să rămână Dumnezeu, s-a deșertat pe Sine, luând chip de rob, a sărăcit ca să ne îmbogățească pe noi: „Căci cunoașteți harul Domnului Iisus Hristos, că a sărăcit pentru voi, bogat fiind, ca să vă îmbogățiți voi cu sărăcia Lui" (II Corinteni 8, 9).

În al doilea rând, sărăcia de bună voie a Fiului Omului se referă la condiția Sa umană de smerenie: „Vulpile au vizuini și

păsările cerului cuiburi, dar Fiul Omului nu are unde să-și plece capul " (Luca 9, 58). De aici vedem că Iisus a avut ca plan al misiunii Sale îmbogățirea altora prin lepădarea de Sine. Îmbogățirea altora nu cu comori pieritoare ale pământului, vremelnice ca însăși viața de aici și de acum, ci cu comorile neveștejite ale împărăției veșnice a lui Dumnezeu. Dar nu numai că i-a învățat pe oameni că „mai bine este a da decât a lua" din bunurile pieritoare ale acestei vieți, ci S-a dat pe Sine până la jertfă pentru a câștiga bunurile nepieritoare pentru toți cei ce-i urmează Lui, indiferent de neam, sau de starea lor socială. Sfinții Apostoli, ca următori sau imitatori ai vieții Lui, au putut pune la un moment dat problema: „iată noi am lăsat toate și ți-am urmat Ție. Și El le-a zis: Amin grăiesc vouă că nimeni nu este care a lasat casă sau părinți, sau frați, sau femeie, sau copii pentru împărăția lui Dumnezeu și să nu ia cu mult mai mult în vremea aceasta, iar în veacul viitor viața veșnică "(Luca 18, 28–30). Șirul celor care de bună voie au sărăcit pentru a da altora și a dobândi bunurile nepieritoare a continuat mereu și nu s-a mai sfârșit... Sunt nume cunoscute, ori necunoscute de oameni ci numai de Dumnezeu; sunt nume incrustate în calendarul sfințeniei creștine, sau uitate de generațiile care au urmat, dar nu și de Dumnezeu...

Această sărăcie nu este un act forțat, venit din afară. Ea este de bună voie. E un act liber. Cei ce au practicat sărăcia de bună voie au făcut-o cu mare bucurie, fiindcă lepădând egoismul, lăcomia și neînfrânarea din viața lor, au găsit în schimb „comoara ascunsă a împărăției lui Dumnezeu, care le-a adus adevărata pace și bucurie sfântă în sufletele lor, încât au dat totul pentru ea" (Matei 13, 44–45). Ei și-au „adunat comori în cer, unde nici moliile, nici rugina nu le strică și unde furii nu le sapă, nici le fură" (Matei 6, 20), fiindcă inima lor se schimbase, se transformase după modul de viață al lui Iisus Hristos. Ei L-au aflat pe El și au vrut să urmeze Lui până la capat, ușurați de orice povară care i-ar fi împiedicat sau reținut. S-au dăruit integral lui Hristos și vroiau să-I aparțină total. El le-a deschis zorii veșniciei, iar ei devenind fii ai împărăției, au fost pătrunși până în cele mai adânci simțăminte de credință vie, de nădejdea nestrămutată și de iubirea dezinteresată și jertfelnică, pe care le-o oferă nu lumea aceasta cu bogățiile ei vremelnice, ci „împărăția lui Dumnezeu care venea cu putere..." (Marcu 9, 1).

Fecioria sau castitatea se bazează tot pe cuvintele Mântuitorului și tot pilda vieții Lui stă înaintea celor ce I-au urmat. El vorbește astfel de aceia „care s-au făcut fameni pentru împărăția

cerurilor "(Matei 19, 12). Și dacă nu a fost înțeles de toți, va veni Apostolul cu explicația cuvenită, arătând că „cel ce se căsătorește face bine, iar cel ce nu se căsătorește face și mai bine" (I Corinteni 7, 28), fiindcă „cel necăsătorit se îngrijește de ale Domnului, cum să placă Domnului; iar cel căsătorit se îngrijește de ale lumii, cum să placă femeii. Se deosebesc de asemenea femeia și fecioara: cea nemăritată se îngrijește de ale Domnului, cum să placă Domnului ca să fie sfântă și cu trupul și cu sufletul; iar cea măritată se ingrijește de ale lumii, cum să placă bărbatului" (I Corinteni 7, 32–34). Din acest sfat nu deducem că în sine căsătoria nu poartă pecetea binecuvântării divine. O poartă încă de la creație și se menține cu un scop bine determinat, de a perpetua neamul omenesc. De aceea, Apostolul dă „un sfat" și nu „o poruncă" (I Corinteni 7, 25). Porunca este un imperativ cu obligație generală, pe când sfatul e un îndemn oarecum particular, care vizează o vocație particulară, îndreptată spre un ideal, sau spre un scop superior. Și nu puțini au fost aceia care au urmat sfatul Apostolului pentru a duce o viața dedicată lui Dumnezeu. Biserica a sprijinit, a protejat și a cinstit în mod deosebit această instituție a „feciorei" care cuprindea chiar și pe femeile rămase văduve. Și acestea, urmând îndemnul sau sfatul Apostolului (I Corinteni 7, 40), chiar tinere fiind, preferau să traiască pentru Domnul, renunțând la recăsătorirea pe care Biserica le-ar fi admis-o, motiv pentru care în Biserica Apostolică unora ca acestora li se spunea tot fecioare.

Sfatul ascultării ni-l oferă ca model tot pe Mântuitorul, care „s-a făcut ascultător până la moarte și încă moartea pe cruce" (Filipeni 2, 8). Și aceasta, fiindcă El nu a venit să facă voia Sa, ci voia Tatălui. Dacă prin păcatul neascultării primul om a rupt comuniunea cu Dumnezeu, Fiul Omului prin ascultare până la jertfă, împlinește voia Tatălui, restabilind dreptatea lui Dumnezeu și rascumpărând neamul omenesc din păcat. Tot cel ce se leapădă de sine (Marcu 8, 34), de eul păcatului devine următor sau imitator al vieții lui Hristos, făcându-se ascultător Lui, pentru a se împărtăși din duhul lui Hristos și a deveni asemenea Lui. El rămâne astfel în iubirea lui Hristos, asemenea „mlădiței în viță" (Ioan 15, 5) și face această dovadă împlinind, sau făcându-se ascultător cuvintelor Lui (Ioan 14, 23–24; I Ioan 5, 3). După cum putem vedea, cele trei sfaturi evanghelice, urmarea și dăruirea lui Hristos, eliberează ființa noastră de cele trei patimi: „pofta ochilor", prin sărăcia de bună voie; „pofta trupului", prin feciorie sau castitate; și „trufia vieții" prin ascultare (vezi: I Ioan 2, 16).

Odată cu biruința creștinismului au pătruns în sânul Bisericii, în secolul IV, mase păgâne, încreștinate numai formal, încât odată cu slăbirea evlaviei, cei dornici de desăvârșire s-au retras de „vuietul lumii în pustiu și astfel s-a întemeiat monahismul. Începutul l-a făcut Sfântul Antonie cel Mare (†336), de la care s-a răspândit în toată lumea. Organizarea monahismului chinovial (de obște) l-a făcut Sfântul Pahomie, ucenicul Sfântului Antonie, iar Sfântul Vasile cel Mare (†379) a definitivat viața mănăstirească.

Întreaga viață monahală se întemeiază pe cele trei sfaturi evanghelice, numite „voturi monahale": sărăcia de bună voie, castitatea sau fecioria și ascultarea de superiori (cu condiția ca aceștia să nu poruncească ceva împotriva credinței și a moralei Bisericii). Chiar dacă sfaturile evanghelice s-au fixat mai mult în viața monahală, sub numele de „voturi monahale", la implinirea lor sunt chemați să aspire toți credincioșii, fiindcă tuturor li se adresează îndemnul de a fi desăvârșiți asemenea lui Dumnezeu, adică asemenea vieții duhovnicești a Mântuitorului. Chiar dacă un credincios nu-și împarte avuția, dacă însă inima lui este plină de iubire și lipsită de egoism și lăcomie, dacă are mereu în față „cuvintele Domnului Iisus că mai bine este a da decât a lua, se poate socoti că a pornit pe urmele vieții lui Hristos, spre desăvârșirea vieții duhovnicești. Chiar dacă, fiind căsătorit, dar e ca și cum nu ar fi" (I Corinteni 7, 29–31), iar sufletul eliberat de patimi este ascultător și următor întru totul lui Hristos, plin de iubire față de Dumnezeu și față de întreaga creație, e ca și cum ar fi împlinit sfatul castității și al ascultării depline de voia lui Dumnezeu.

7. Fixarea cunoștințelor

De cine au fost instituite sfaturile evanghelice? (De către Mântuitorul nostru Iisus Hristos). Cine le-a practicat mai întâi? (El și Sfinții Apostoli). Care este semnificația lor pentru credincioși? (Ele reprezintă urmarea vieții Mântuitorului). Ce vizează sfaturile evanghelice? (Desăvârșirea duhovnicească a celor ce renunță la bunuri îngăduite pentru a se putea dărui total slujirii lui Hristos și semenilor). De aici vedem că sfaturile evanghelice au un aspect negativ și unul pozitiv. Cel negativ se referă la renunțarea sau eliberarea voluntară de anumite bunuri îngăduite ale vieții, iar cel pozitiv înseamnă o totală dăruire lui Hristos. Numai la monahi se referă sfaturile evanghelice? (Sfaturile evanghelice se referă la viața duhovnicească a tuturor credincioșilor, fiindcă toți

sunt chemați la desăvârșirea vieții: „Fiți desăvârșiți, precum și Dumnezeu este desăvârșit").

8. Temă pentru acasă

Se va face o comparație între porunca divină și sfatul evanghelic.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Conștiința morală

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Auzim adesea spunându-se despre unul sau altul care este punctual și își îndeplinește toate datoriile ce îi revin că este conștiincios și, ca urmare, satisfăcut în urma faptei sau activității depuse. La fel auzim spunându-se despre cineva, care apucând pe un drum greșit, comițând fapte pe care apoi le regretă, că are procese de conștiință... Citim și în foarte multe opere de mare valoare literară despre unele personaje care, comițând fapte condamnabile, sunt mustrate sau judecate foarte aspru și nepărtinitor de însuși cugetul lor... Acest judecător care îți aduce mustrarea în urma faptelor rele, dar și satisfacția în urma faptelor bune este conștiința morală.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Vom vedea în cele ce urmează ce este conștiința morală, care este originea, esența, funcționalitatea și felurile ei.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

În general vorbind, conștiința morală reprezintă capacitatea sufletului de a face deosebire între bine și rău. Această capacitate a sufletului apare însă ca un judecător, care sancționează

faptele rele săvârșite sau dă satisfacție pentru cele bune. Despre acest judecător aparținând sufletului, unii au spus că reprezintă chiar un „instinct divin" sau „glasul lui Dumnezeu" în sufletul omului. Adevărul este că conștiința morală este numai o aptitudine, sau capacitate ce face parte din chipul lui Dumnezeu în sufletul omului. Sfânta Scriptură o numește „inimă" (ca parte spirituală a ființei umane) sau „cuget", fiindcă rațiunea sau mintea curată poate fi lumina sufletului spre a deosebi binele de rău. Mântuitorul îi spune foarte sugestiv „luminătorul" vieții: „Luminătorul trupului este ochiul. Deci de va fi ochiul tău curat, tot trupul tău va fi luminat..." (Matei 6, 22–23). Aparținând sufletului omenesc, acest judecător nu prezintă numai o formă statică și inflexibilă, ci poartă în sine și o putere de schimbare și de modelare. Poate fi dezvoltată, sau poate fi înăbușită; poate fi influențată de concepția la care poate ajunge cineva, de experiența dobândită, de contactele stabilite cu mediul înconjurător, cu lumea, cu viața, și nu in ultimul rând cu credința religioasă a cuiva.

Pentru a înțelege mai bine aceasta, să ne referim prin analogie la limbaj. Orice om normal posedă de la naștere capacitatea de a vorbi, dar conținutul limbajului sau al vorbirii îl dobândește, putându-l amplifica, deprinzând vorbirea mai multor limbi, sau poate chiar uita pe acelea pe care nu le mai vorbește. S-au găsit chiar copii crescuți de animale sălbatice, care neavând posibilitatea de a învăța o limbă oarecare imitau pur și simplu „limbajul" acelor animale. Când însă au fost luați de oameni, ei au putut ușor învăța limba sau vorbele lor. La fel se poate spune și despre simțul estetic prin care deosebim frumosul de urât, sau despre simțul muzical, sau chiar a formării procesului de gândire, prin care ne orientăm în viață spre a determina realitatea.

Rezultă de aici că tot astfel și conștiința morală are în sine, pe de o parte aptitudinea înăscută, ca o capacitate de a deosebi binele de rău, iar pe de altă parte, posedă și conținutul dobândit în decursul vieții. Acesta este elementul variabil, schimbător, dinamic și creator al conștiinței morale.

Am văzut că, aparținând sufletului încă de la creație, conștiința morală face parte din chipul lui Dumnezeu în om. Desigur, înainte de căderea în păcat ea se manifesta sub forma satisfacției sau a mulțumirii. Abia păcatul îi determină calitatea de judecător al vinei (vinovația păcatului) și apare funcția ei mustrătoare. În situația de revenire de la rău, sau de schimbare în bine, ea își schimbă și funcția din mustrare în satisfăcătoare, sau mulțumitoare. De pildă, conștiința morală îl mustră pe Cain în urma

faptei săvârșite. La fel pe Iuda și pe Petru. Iuda cade victimă vinovăției sale. Petru, mustrat însă de fapta lui se ridică și lacrimile de regret devin mângâietoare sufletului. Fiul risipitor și Zacheu sunt mustrați de vinovația faptelor rele săvârșite. Dar aceeași conștiință morală, același judecător le aduce și satisfacția, sau mulțumirea în urma căinței și a îndreptării. Ne întrebăm: cum se află conștiința morală după căderea omului în păcat? Datorită faptului că firea este căzută, iar chipul lui Dumnezeu în om este alterat de păcat (mintea este întunecată, voința este slăbită, iar simțirea este pervertită), această tulburare se repercutează și asupra conștiinței morale. Ea nu mai este luminătorul care să indice cu adevărat drumul alegerii dintre bine și rău, încât asistăm la confuzia dintre bine și rău... Aceasta nu înseamnă că, conștiința morală s-a stins, sau că s-a nimicit. Ea apare cu mustrările ei de multe ori neiertătoare. Cazul lui Cain este un exemplu concludent în acest sens... Grecii și romanii și-o chiar înfățișau simbolic prin chipul unor femei (numite Furii sau Ernii) care având în părul despletit șerpi, urmăreau cu făclii aprinse pe criminali.

Pentru a-i indica însă omului căzut în păcat adevărata orientare, Dumnezeu îi descopere legea sa. Având legea, conștiința morală cunoaște calea și nu se mai înșeală în căutarea ei. Conștiința morală devine astfel intermediarul dintre lege și faptă. Adică, ea va judeca faptele referindu-le la norma exactă a binelui, care este Legea lui Dumnezeu, expresia voinței divine. Funcționalitatea conștiinței morale ca intermediar între faptă și lege are o orientare precisă. Putem astfel spune că în această situație ea poate fi antecedentă, ca sfătuitoare înaintea săvârșirii faptei; concomitentă, ca martor în timpul săvârșirii faptei; și consecventă, ca judecător după săvârșirea faptei, aducând mustrarea sau satisfacția.

Tot în acest context putem determina și felurile conștiinței morale. Astfel, dacă va fi conformă cu legea, arătând drumul drept, va fi o conștiință dreaptă. Dacă nu este conformă cu legea, spunem că este rătăcită. Psalmistul ne oferă un grăitor model al conștiinței drepte, spunând: „Fericit bărbatul, care... pe calea păcătoșilor nu a umblat și în adunarea hulitorilor nu a șezut, ci legea Domnului e dorirea lui și la Legea Lui cugetă ziua și noaptea. Acela în toate câte face are spor și e ca un pom sădit pe malul unor ape, care își dă rodul la vreme și ale cărui frunze nu se vestejesc..." (Psalmul 1, 1–3). Dacă reacționează cu promptitudine, ca fiul cel pierdut, Zacheu, sau tâlharul mântuit de pe Golgota, este o conștiință trează. Sunt însă și conștiințe adormite, ca cea a fecioarelor nebune din Evanghelie... Conștiința adormită

duce spre laxism, sau chiar la pierderea simțului moral, adică la patologie sau boală, ca incapacitatea deosebirii binelui de rău... Astfel, dacă despre cei cu conștiința trează se spune că sunt conștiincioși, despre cei cu conștiința adormită se spune că „nu au conștiință" (sunt inconștienți sub aspectul indeplinirii îndatoririlor ce le revin).

De notat este și conștiința sigură, hotărâtă, lipsită de ezitări, ca cea a fecioarelor înțelepte, care așteptau mirele și având siguranța că nu se înșeală în așteptările lor, erau hotărâte să nu piardă această ocazie... Există însă și conștiințe șovăielnice, nesigure, nestabile, cum a fost de pildă cea a Sfântului Apostol Petru aflat pe valurile mării înfuriate, când nu a avut certitudinea sau siguranța că Cel ce-l cheamă este tocmai Salvatorul său...

Există apoi și conștiințe scrupuloase, care aduc prea ușor mustrarea și apăsarea vinei, acordând prea mare importanță lucrurilor neînsemnate. În sfîrșit, se poate vorbi și de o conștiință fariseică, nesinceră, falsă, caracteristică fariseilor din timpul Mântuitorului. Ei aduc la Iisus o femeie prinsă în desfrâu, cerând condamnarea ei. Când Domnul cere ca cel fără de păcat să arunce primul cu piatra în ea, „mustrați de cuget" — conștiință — (Ioan 8, 9), părăsesc acel loc... Ei se conformau numai la litera legii, neglijându-i duhul și erau oricând gata să condamne cu legea în mână numai pe alții, chiar dacă și ei se făceau vinovați exact de aceleași fapte sau păcate...

Ne întrebăm acum mai departe: care este legea care reprezintă binele sau voia lui Dumnezeu, și la care trebuie să ne raportăm faptele noastre prin intermediul conștiinței morale? Desigur, legea dată de Dumnezeu este Decalogul, sau cele zece porunci. Fiind dat de Dumnezeu, Decalogul are valabilitate universală și veșnică. Mântuitorul însuși a spus că nu a „venit să strice legea, ci să o împlinească" (Matei 5, 17). Pe de altă parte, Sfântul Apostol Pavel spunea despre legea veche că este „sfântă, și porunca sfântă și dreaptă și bună" (Romani 7, 12), dar firea fiind sub influența păcatului, „nu fac binele pe care îl voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvârșesc" (Romani 7, 19), sau: „Cu mintea slujesc legii lui Dumnezeu, iar cu trupul legii păcatului" (Romani 7, 25). Și în astfel de situații legea împovărează, apasă conștiința, nu o eliberează. Legea obligă conștiința să mustre, arătând vinovăția rezultată din neîmplinirea ei.

Din această dramatică confruntare dintre conștiință, lege și faptă, ne poate scoate harul divin, care punându-ne în comuniune cu „legea duhului vieții în Hristos Iisus, ne izbăvește de legea păcatului și a morții" (Romani 8, 2).

De aici vedem că legea cea nouă a harului divin nu rămâne poruncitoare în afara firii, cum era legea veche, ci împărtășind duhul vieții lui Iisus Hristos, devine interioară firii, spre a o restabili și înnoi duhovnicește: „Deci, dacă este cineva în Hristos, este făptură nouă; cele vechi au trecut, iată toate s-au făcut noi" (II Corinteni 5, 17). Într-o astfel de renaștere duhovnicească în duhul vieții lui Hristos, implinirea legii nu mai este o povară, ci devine o necesitate a firii. E împlinită din convingere. Credinciosul iese din obsesia tiranică a păcatului, aspirând spre sfințenie și desăvârșire: „Izbăvindu-vă de păcat — spune Apostolul — v-ați făcut robi sfințeniei" (Romani 6, 18).

7. Fixarea cunoștințelor

Ce reprezintă conștiința morală? (Capacitatea sufletului de a deosebi binele de rău). Ce consecințe are acest fapt? (Că ea este un judecător care îți dă satisfacție când faci binele și te mustră când săvârșești răul). Se poate spune despre conștiința morală că este glasul lui Dumnezeu în suflet? (Dacă ar fi așa, nu ne putem explica rătăcirile conștiinței morale). Dar atunci care este originea conștiinței morale? (Ea are elemente fixe, stabile, înnăscute, ca predispoziții puse de Dumnezeu încă de la creație, dar are și elemente variabile, dobândite în cursul vieții). Având elemente variabile, ce putem spune despre conștiința morală? (Că se poate forma prin experiență, prin convingeri și credință, că reprezintă un proces dinamic creator, ce poate fi educat). Care este locul conștiinței morale în raportul dintre legea morală și faptă? (Ea este un intermediar, care raportează permanent fapta la legea morală). Care sunt funcțiile ei? (Antecedentă, sau premergătoare faptei, concomitentă, în timpul faptei; și consecventă — după săvârșirea faptei). Care sunt felurile conștiinței morale? (Ea poate fi dreaptă și rătăcită, sigură și îndoielnică, trează și adormită, scrupuloasă și laxă, precum și falsă sau fariseică). Din toate acestea, care este funcționalitatea corectă a conștiinței morale? (Dreaptă, sigură și trează). Ce aduce nou harul divin în cadrul conștiinței morale? (Sufletul fiind pătruns de „legea harului vieții lui Hristos", conștiința morală, ca intermediar între lege și faptă, va exercita funcția transpunerii legii în faptă din convingere, sau dintr-o cerință a firii restabilită și înnoită prin har, eliberată de sub povara păcatului apăsător).

8. Temă pentru acasă

Fiecare își va face un examen al conștiinței sale morale.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Libertatea morală

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predată anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Prezentându-ne tabloul judecății de apoi, Mântuitorul scoate în evidență faptul că fiecare va fi judecat spre binecuvântare sau osândă după faptele pe care le-a săvârșit în această viață. Pentru ca cineva să poată fi răspunzător de faptele sale trebuie să fie lipsit de orice constrângere în săvârșirea lor. Această lipsă de constrângere în săvârșirea unei fapte sau acțiuni este libertatea morală, sau libertatea de voință.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Vom vedea în cele ce urmează ce este libertatea morală, cum se manifestă ea, precum și obiecțiunile ridicate împotriva ei.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Când spunem libertate morală sau de voință, înțelegem că fiecare poate hotărî singur asupra faptei pe care o săvârșește. Aceasta reprezintă capacitatea sufletului omenesc de autodeterminare. Ea a fost sădită de Dumnezeu în om încă de la creație și intră alături de rațiune în componența chipului lui Dumnezeu în noi. Ea îi dă omului demnitatea de coroană a creației și prin ea omul se afirmă ca stăpân al lumii văzute. Dar tot datorită ei, omul putând alege între bine și rău, a căzut în osânda greșelii, cu consecințe dintre cele mai dezastruoase asupra lui și urmașilor lui.

Chipul lui Dumnezeu s-a alterat în omul căzut în păcat: mintea i s-a întunecat, voința i-a slăbit, iar sentimentele s-au pervertit. Deși derutată și lipsită de orientare clară spre bine, mai mult sufocată de contradicția pe care păcatul a creat-o în ființa sa, omul nu a rămas totuși lipsit de libertatea de alegere și decizie asupra faptelor sale. De aici și adresarea lui Dumnezeu făcută omului: „Astăzi ți-am pus înainte viața și moartea, binecuvântarea și blestemul. Alege viața ca să trăiești tu și urmașii tăi" (Deuteronom 30, 19). Dacă omul de după căderea în păcat nu ar mai fi avut această capacitate de autodeterminare, de hotărâre sau de decizie asupra faptelor săvârșite, nu ne putem explica pedeapsa pe care o impune dreptatea lui Dumnezeu în urma greșelilor, sau faptelor omului neconforme voinței și poruncii divine.

Pe de altă parte, când ne cheamă să-L urmăm, Mântuitorul nu ne obligă, ci lasă la libera noastră alegere, sau decizie: „Cel ce vrea să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze" (Marcu 8, 34). Cartea Sfântă ne prezintă apoi imaginea lui Iisus, care bate la ușa sufletului nostru, cerând primirea, fără ca să forțeze sau să constrângă: „De va auzi cineva glasul meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine" (Apocalipsa 3, 20).

Cercetând mai îndeaproape libertatea de voință, ca și capacitatea de autodeterminare în săvârșirea unei fapte, distingem mai multe faze sau etape. În primul rând ne apare în fața conștiinței fapta sau acțiunea pe care vrem să o săvârșim, ca și scopul pe care îl urmărim. Urmează apoi faza deliberării, a judecății, când punem în balanță motivația de a săvârși fapta. E vorba de o analiză a avantajelor sau dezavantajelor pe care ni le oferă fapta sau acțiunea respectivă. În sfârșit, apare hotărârea sau decizia, care transformă gândul și voința în faptă.

De aici vedem că libertatea este însoțită totdeauna de rațiune. Fără rațiune sau gândire, libertatea se transformă în anarhie, în haos, luând forma libertinajului, sau nebuniei... De aceea trebuie să vorbim de o libertate rațională, sau conștientă. Numai o astfel de libertate a voinței poate delibera cu discernământ și măsură, spre a lua hotărâri lucide și eficiente.

La fel și rațiunea, sau gândirea fără libertate sufocă dinamismul, creativitatea și discernământul sufletului omenesc, transformându-l într-un mecanism, lipsit de orice orizont deschis și luminos... Pentru acest motiv vorbim de libertatea de gândire, fiindcă omul este ființa care continuu își pune întrebări, și neîntrerupt formulează răspunsuri și găsește soluții... O gândire lipsită de mișcare și dinamism, devine statică și fixă, paralizând

energia sufletească în obsesie maladivă. Legătura dintre rațiune și libertate este — ca să folosim o imagine cunoscută oricui — ca cea dintre inimă și plămâni: nu pot funcționa separat, ci în interdependență.

Sub aspectul modului de manifestare a libertății distingem două forme: una exterioară și alta interioară. Lipsa constrângerii exterioare — după cum am văzut — este decisivă în determinarea libertații. Dar poate exista și o constrângere interioară. De pildă, pasărea ținută în colivie este lipsită de libertate exterioară. Când însă este eliberată din colivie, ea dispune de libertatea de manifestare în exterior. Dar pasărea nu poate dispune de libertatea interioară, deoarece este dominată de instinct. Viața ei se desfășoară sub dominația instinctului de conservare și perpetuare a speciei. Ea nu poate, de pildă, să nu mănânce, dacă îi este foame. Ea nu poate renunța la instinctul de înmulțire.

Spre deosebire de toate celelalte viețuitoare, omul dispune de libertatea interioară. El este singura ființă care poate spune NU instinctului. El are libertatea de a impune capacitățile sale raționale asupra vieții vegetative, putându-se astfel spiritualiza, îmbogățindu-și mereu ființa cu valorile spiritului. El poate să mănânce dacă îi este foame, dar poate și posti, orientând voința spre dominarea spiritului. El poate chiar renunța la instinctul procreației tot în scop spiritual... Dar tot datorită libertății, a capacității de autodeterminare, el poate cădea din sferele înalte ale spiritului, spre josnicia poftelor oarbe care devin dominante în ființa lui, anulându-i libertatea ascensiunii sau a devenirii. Purtând rănile păcatului, firea lui este bolnavă. E adevărat că el poartă în sine chipul lui Dumnezeu, dar am văzut că acesta este alterat de păcat. Păcatul din fire aduce o revoltă a simțurilor și a poftelor... Și cu toate acestea, unii susțin că libertatea înseamnă o descătușare a pornirilor firii... Numai că aceste porniri oarbe ale firii sunt asemenea buruienilor care apar și se dezvoltă după ploaie...

Libertatea pe care o aduce păcatul este falsă, e o iluzie dulceagă cu miez de putregai, este o autoînșelare, asemenea unei ape în care te îneci. De aceea, Mântuitorul spune atât de clar că „cel ce păcătuiește devine rob păcatului" (Ioan 8, 34). Păcatul atrage după sine patima (ca o deprindere în rău), iar patima reprezintă o suferință a sufletului, care îi anulează elanul creator, adică libertatea interioară, înrobindu-l, sau dominându-l; închizându-l într-un cerc vicios din care nu mai poate ieși... Salvarea vine însă din partea lui Dumnezeu. Jertfa lui Hristos ne-a eliberat din păcat. Cel ce se unește cu El devine un duh cu

El, asemenea „viței cu mlădița“ (Ioan 15, 5), își însănătoșește ființa prin harul divin și simte marea eliberare din păcat, descătușarea din robia lui. El va cunoaște adevărul și „adevărul îl va face liber“ (Ioan 8, 32). Cel ce este în Hristos va renaște la o viață nouă (II Corinteni 5, 17). El va avea repulsie față de păcat prin regăsirea libertății în Dumnezeu, fiindcă „unde este Duhul Domnului acolo este libertate“ (II Corinteni 3, 17). Aceasta este adevărata libertate interioară, rezultată prin restabilirea, prin harul divin a chipului lui Dumnezeu în om și orientată spre desăvârșirea vieții duhovnicești până la asemănarea cu Dumnezeu (Matei 5, 48), după modelul vieții lui Hristos. Dar libertatea de voință nu a fost și nu este înțeleasă de toți la fel. Dacă unii vorbesc de limitele libertății, și nu greșesc, fiindcă libertatea omului este într-adevăr limitată, alții însă spun că ea nici nu există. Se cunosc încă din antichitate curente de gândire filozofico-religioase fataliste care atribuiau soartei totul, spunând că „așa cum îți este scris, așa vei merge în viață...“. Căutau chiar să ghicească soarta omului în astre, sau în alte multe forme, dintre care unele se mențin și acuma, degenerând în supoziții. În epoca modernă există concepția numită „deterministă“, care nu recunoaște libertatea de voință a omului, sau liberul arbitru. Pe plan religios creștin este cunoscută învățătura despre predestinație, susținută de protestanți. Ei spun că la mântuire nu poate veni oricine, ci numai cei pe care Dumnezeu i-a hotărât mai dinainte, sau i-a predestinat să fie mântuiți. Asupra vieții lor lucrează harul divin, încât voința nu-și aduce nici un aport, iar faptele bune nu reprezintă o împreună lucrare a voinței cu harul divin. De aceea, nici nu sunt necesare pentru mântuire. Această învățătură contravine însă dreptății lui Dumnezeu, care va răsplăti fiecăruia după faptele sale, iar dacă cineva nu e liber, nu poate fi nici răspunzător de faptele săvârșite...

7. Fixarea cunoștințelor

Când spunem că omul are libertatea de voință, ce înțelegem prin aceasta? (Înțelegem că are capacitatea de autodeterminare, sau că nu este constrâns din afară când săvârșește o faptă). Care sunt etapele de acțiune ale voinței în săvârșirea unei fapte? (Mai întâi ne apare în fața conștiinței fapta, precum și scopul pentru care o săvârșim. Urmează deliberarea și apoi hotărârea). În ce constă chipul lui Dumnezeu în om? (În rațiune și libertate). Există vreo legătură între libertate și rațiune? (Există o legătură organică, în sensul că nu pot funcționa una fără cealaltă). Cum mai poate fi

împărțită libertatea? (Poate fi împărțită în exterioară și interioară). Cine le posedă pe amândouă? (Numai omul. Celelalte ființe nu au libertatea interioară). Ce reprezintă libertatea interioară? (Capacitatea de a spune NU pornirilor interioare ale firii și în același timp, puterea de dezvoltare a valorilor spirituale). Care este raportul dintre libertatea interioară și cea exterioară la om? (Cel ce posedă libertatea interioară se simte liber, chiar când poate fi constrâns din exterior). Cine întunecă și anulează libertatea? (Păcatul și patima care îl înrobesc pe om). Cine ne eliberează din păcat? (Harul divin). Cum conlucrează harul divin cu firea omului? (Harul însănătoșește firea, și restabilind chipul lui Dumnezeu în om, îi deschide libertatea devenirii și împlinirii sale până la asemănarea cu Dumnezeu). Firea conlucrează cu harul? (Conlucrează spre fapte bune și virtute. Prin aceasta ajungem la asemănarea cu Dumnezeu). Există predestinație din partea lui Dumnezeu? (Nu există predestinație, ci atotștiința lui Dumnezeu. Omul este liber să aleagă păcatul sau virtutea. Numai așa judecata lui Dumnezeu asupra faptelor omului este dreaptă).

8. Temă pentru acasă

Se va arăta care este raportul dintre libertatea morală și legea morală.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Faptele morale

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Se cunoaște că rațiunea și libertatea reprezintă chipul lui Dumnezeu în om. Datorită lor, omul poate participa la ordinea morală dată de făptuirea binelui, și poate săvârși în mod liber acte ce sunt conforme cu binele, sau contrare binelui. Dat fiind apoi faptul că binele exprimă voia lui Dumnezeu, concretizată în legea Sa,

faptele omului pot să reprezinte o împlinire a voii Lui, sau pot fi fărădelegi, adică abateri de la poruncile lui Dumnezeu exprimate în legea Sa.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Modul cum vom ști noi să apreciem dacă faptele noastre sunt bune sau rele, vom vedea în cele ce urmează, urmărind: subiectul și obiectul moralității, criteriile de apreciere a faptelor morale și despre așa-numitele „fapte morale indiferente".

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Subiectul și obiectul moralității Subiectul faptelor morale este omul ca ființă conștientă și liberă. Animalul nu poate săvârși acte morale, fiindcă nu îndeplinește condiția de a fi conștient și liber. El nu are nici conștiință, nici libertate, fiindcă acționează din instinct, automat, din reflexe.

Obiectul moralității sunt faptele însele săvârșite de om, adică numai actele conștiente și libere. Instinctele, reflexele nu sunt fapte morale. Faptele conștiente și libere sunt raportate la ordinea morală, la bine și la rău. Și cum ordinea morală este exprimată prin lege, și faptele sunt considerate bune sau rele în funcție de felul în care sunt conform sau contra legii morale. Faptele conforme legii se numesc moral bune, sau simplu: fapte morale. Faptele contrare legii morale se numesc moral rele, sau imorale (contra moralei). Fapte amorale nefiind conștiente și libere, nu se raportează la ordinea morală. Ele aparțin oamenilor cu conștiința deficitară, lipsită de discernământ sau animalelor care sunt lipsite de conștiință și libertate.

Ca mod de exprimare, faptele pot avea un caracter exterior, sau un caracter interior. Faptele externe sunt: a posti, a milui, a fura, a ucide etc. Fapte interne: a invidia, ca și toate dorințele și poftele înclinate spre rău.

Faptele morale pot fi privite obiectiv, când se are în vedere fapta în sine, adică fapta raportată strict la legea morală. Ex: fac milostenie pentru că legea îmi spune să ajut pe semenul meu. Sub aspect subiectiv sunt intențiile care conduc la scop, ce poate să fie, sau să nu fie în conformitate cu legea morală. Ex: fac milostenie ca să fiu lăudat.

Criteriile de apreciere a faptelor morale Faptele morale pot fi determinate după trei criterii: obiectul, scopul, împrejurările.

a). Obiectul înseamnă acțiunea în sine după cuprinsul ei. Ex: furtul, milostenia, minciuna, desfrâul, etc. Obiectul este dat de legea morală. Ea spune care acțiune este bună și care este rea în sine.

b). Scopul înseamnă ceea ce urmărește făptuitorul prin acțiunea sa. Ex: scopul milosteniei este să ajuți pe cel în suferință. Scopul minciunii este să induci în eroare pe aproapele.

Nu trebuie să confundăm scopul cu motivul (sau cauza faptei). Motivul este anterior scopului. Ex: cineva este în suferință și merge la medic. Motivul sau cauza este determinat de suferință. Scopul este acela de a fi eliberat, vindecat de suferință. Deși motivul nu se confundă cu scopul, ele se află în interdependență. Adică, nu merg la medic să fiu vindecat, dacă nu am suferința pricinuită de boală.

Scopul poate fi apoi: apropiat, îndepărtat și final.

Scopul apropiat al unui pictor este acela de a-și câștiga existența; al unui elev de a promova clasa și școala, etc.

Scopul îndepărtat a unui pictor este buna reputație care să-l afirme ca artist. Scopul îndepărtat al unui student este acela de a-și câștiga probitatea și reputația profesională.

Scopul final este mântuirea sufletului, sau dobândirea vieții veșnice. Acesta cuprinde atât scopul apropiat, cât și cel depărtat spre a fi conform cu binele, sau cu legea morală.

Raportul dintre obiect și scop este diferit înțeles și aplicat. Totdeauna primează obiectul. Ex: ajutorul semenului spre a fi lăudat, după obiect e bună; după scop este rea. Fapta va fi taxată ca fiind rea; fiindcă scopul este rău: Ex: fur pentru a ajuta pe cineva. Obiectul e rău, dar scopul este bun. Fapta rămâne rea.

c) Împrejurările sunt particularitățile, sau condițiile prin care se săvârșește o faptă spre a se deschide alte fapte de același fel. Împrejurările nu se referă numai la obiectul faptei, ci și la subiect, ca și la modul de desfășurare a faptei.

Împrejurările unei fapte pot fi determinate după următoarele șapte întrebări la care răspund:

1. Cine – persoana făptuitorului (tânăr, bătrân, preot, monah, căsătorit, necăsătorit).

2. Ce – se referă la calitatea și cantitatea faptei. Ex: în caz de furt , bunul furat e privat, sau e al Bisericii, e săvârșit de un tânăr, sau un om apropiat Bisericii; apoi la valoarea furtului.

3. Unde – indică locul unde s-a săvârșit fapta.

4. Prin ce mijloace – Ex: de ce mijloace s-a folosit pentru a înșela pe cineva: minciună, făgăduință, jurământ.

5. Pentru ce – se referă la scop. A păgubit pe cineva din lăcomie, pentru a ajuta pe semenul aflat în suferință.

6. Cum – (în ce chip) arată atât modul în care s-a săvârșit fapta, cât și dispoziția sufletească a făptuitorului. Ex. Ucidere: din beție, cu premeditare, fără intenție, din mânie.

7. Când – arată timpul și durata.

Împrejurările schimbă caracterul moralității faptelor omenești sub două aspecte:

a) cu privire la gradul moralității (din bună poate deveni mai bună; din rea mai rea).

b) cu privire la felul moralității (din faptă bună devine faptă rea). O faptă rea după obiect și scop nu poate deveni bună după împrejurări.

Faptele morale indiferente Pe lângă faptele bune sau rele, unii moraliști spun că există și fapte indiferente, adică nici legea nici datoria nu cer și nici nu opresc săvârșirea lor: Ex: a se plimba, a practica un sport, a ședea în scaun întins, sau a sta culcat pe pat, etc.

Dat fiind faptul că numai în abstract faptele nu urmăresc un scop, ele nu pot fi considerate în concret fapte indiferente, fiindcă în fond orice faptă este săvârșită cu un scop.

7. Fixarea cunoștințelor

Cine este subiectul moralității? (Omul ca ființă conștientă și liberă). Care este obiectul moralității? (Faptele însele raportate la ordinea morală, adică la bine și la rău). Cum se vor numi astfel faptele morale? (Fapte morale bune și fapte morale rele, sau imorale, adică opuse ordinii morale dată de bine). Care sunt criteriile de apreciere a faptelor morale? (Sunt trei: obiectul, scopul și împrejurările). Ce este obiectul? (Fapta în sine pe care se cuvine să o facem, sau care trebuie să nu o facem). Ce este scopul? (Scopul este ceea ce urmărește făptuitorul prin acțiunea sa). De câte feluri poate fi scopul? (Poate fi de trei feluri: apropiat, îndepărtat și final). Împrejurările în care se săvârșește o faptă cum pot fi determinate? (După cele șapte întrebări la care răspund: cine, ce, unde, când, pentru ce, și prin ce mijloace). Ce sunt faptele indiferente? (Sunt fapte lipsite de scop). Există fapte lipsite de scop? (Numai teoretic sau abstract putem vorbi de fapte indiferente, în fond acestea nu există). Raportând cele trei criterii de apreciere ale faptelor morale unele la altele, care dintre acestea primează? (Totdeauna primează obiectul, adică fapta raportată

la legea morală. De exemplu dacă cineva săvârşeşte un furt pentru a ajuta un nevoiaş, fapta rămâne rea, deşi scopul e bun, fiindcă furtul este contrar voinţei şi legii lui Dumnezeu).

8. Aplicarea

Faptele morale se află între patimă şi virtute. Faptele rele prin deasa lor săvârşire creează deprinderea sau obişnuinţa în rău, ceea ce este patima, ca suferinţă a sufletului, sau a vieţii. Faptele bune săvârşite constant creează statornicia în bine sau virtutea, care însănătoşeşte şi desăvârşeşte firea omenească. Mântuitorul acordă însă importanţă veşnică chiar şi unei simple fapte săvârşite de noi. El ne spune că „cel ce va adăpa pe unul din aceştia mici numai cu un pahar de apă rece în numele de ucenic, amin zic vouă: nu îşi va pierde plata sa“ (Matei 10, 42); „Şi zic vouă că de orice cuvânt deşert pe care-l vor grăi oamenii, vor da seamă în faţa judecăţii“ (Matei 12, 36).

Prin urmare, se cuvine să fim cu luare aminte la toate faptele noastre, cât de neînsemnate le considerăm, fiindcă prin ele putem aduce sminteală semenului, sau îl putem zidi duhovniceşte. Se cuvine ca prin faptele noastre să ne arătăm a fi „scrisoarea lui Hristos către lume, scrisă nu cu cerneală, ci cu Duhul lui Dumnezeu cel viu, nu pe table de piatră, ci pe tablele de carne ale inimii“ (II Corinteni 3, 3). În felul acesta vom putea împlini porunca Domnului care ne îndeamnă: „Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca văzând faptele voastre cele bune să slăvească pe Tatăl vostru cel din ceruri“ (Matei 5, 16).

9. Rugăciunea la ieşirea din clasă.

Responsabilitatea morală

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Faptele conștiente și libere pe care le săvârșește cineva îl fac responsabil, adică îl pun în situația de a da socoteală de ele, precum și de consecințele lor. Așa se întâmplă în orice domeniu al activității omenești. Medicul, de pildă, trebuie să dea socoteală, cel puțin în fața propriei conștiințe, dacă pune un diagnostic bun, dacă prescrie un tratament eficient, sau dacă nu reușește o operație... Constructorul va trebui pe o mare perioadă de timp să dea socoteală asupra lucrării efectuate și să fie tras la răspundere atunci când construcția sa se dărâmă și crează victime, fiindcă a fost greșit concepută și executată. La fel există și o responsabilitate politică, socială, religioasă, în funcție de instanța în fața căreia trebuie să dea socoteală cineva de faptele sale, potrivit misiunii sau profesiunii ce i s-a încredințat.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Tot astfel se poate vorbi și de responsabilitate morală, cu specificul ei propriu, la care ne vom referi în cele ce urmează.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Responsabilitatea morală este „obligația ce se impune unei persoane de a se recunoaște ca autor liber al faptelor sale și de a-și lua asupra sa consecințele sau urmările acestora“ (E. Baudin, «Cours de philosophie morale» - Paris, 1936, p.137). Altfel spus, responsabilitatea este obligația fiecărui om de a dea socoteală de fapta greșită pe care a săvârșit-o, precum și de urmările ei.

După cum vedem, responsabilitatea stabilește o dublă legătură: 1. între persoană și faptă; 2. între faptă și urmările ei.

Mergând însă mai departe, spre deosebire de responsabilitatea celorlalte domenii de activitate, care vizează greșeala săvârșită, responsabilitatea morală se referă și la fapta bună pe care aveai obligația să o săvârșești, dar nu ai făcut-o, după cum

spune atât de clar Sfântul Iacob: „Cine știe să facă binele și nu face, păcat are“ (Iacob 4, 17).

Este important să menționăm faptul că responsabilitatea morală se referă exclusiv la persoana umană conștientă și liberă. Altfel spus, omul poate fi considerat ca autor al faptelor sale numai în măsura în care are discernământul și libertatea săvârșirii lor.

Discernământul presupune elementul conștient al faptelor săvârșite, ceea ce implică în primul rând normalitatea rațională. Alienarea minții anulează și responsabilitatea, fiindcă lipsind discernământul, pierde și capacitatea deosebirii binelui de rău. Pe de altă parte, omul este ființă responsabilă de faptele sale numai dacă sunt săvârșite în condiții de libertate. Actele săvârșite prin constrângere sau determinate de frica puternică, de groaza care îi anulează omului capacitatea de autodeterminare, nu-l face responsabil de fapta săvârșită, adică nu se consideră el autorul faptei, ci cel care l-a constrâns să o săvârșească. În general, ne considerăm autori ai faptelor noastre și ai consecințelor lor, sau dăm socoteală de ele în fața lui Dumnezeu, a semenilor și a propriei conștiințe, conform mărturiei apostolice: „... Pentru mine însă prea puțin înseamnă că sunt judecat de voi sau de vreo judecată omenească. De altfel, nici eu nu mă judec, că nu mă știu vinovat cu nimic... Cel ce mă judecă pe mine este Domnul“ (I Corinteni 4, 3–4). Responsabilitatea față de Dumnezeu este dată de modul în care am înmulțit darurile sădite de El în ființa noastră, așa cum ne arată prea bine acest lucru cunoscuta pildă a talanților (Matei 25, 13–31)... Omul se face răspunzător de faptele sale în fața lui Dumnezeu atunci când El va judeca lumea. Atunci, la judecata cea din urmă, istoria se va deschide ca o carte în care sunt înscrise faptele fiecăruia, însoțite de urmările lor, de consecințele lor asupra vieții oamenilor și asupra istoriei.

Responsabilitatea în fața istoriei este relativă, dată fiind nesiguranța acestei vieți vremelnice. În cazuri grave responsabilitatea în fața istoriei poate avea consecințe dure și chiar fatale, dar unii se pot sustrage prin înșelăciune și minciună. La judecata de apoi însă, în fața atotștiinței și puterii lui Dumnezeu, responsabilitatea în fața istoriei este veșnică. Și cum această judecată este dreaptă și definitivă, la fel vor fi și consecințele faptelor responsabile. Iată o exprimare sugestivă și plastică a acestei realități: „O, om!... ce mari răspunderi ai / Tu vei pleca din lume! / Dar ce scrie azi, ce spui în grai, / Ce lași din pilda care-o dai, / Pe mulți mereu în rai / Sau iad o să-i îndrume. / O, nu uita!... fii credincios / Cu grijă și cu teamă / Să lași în urmă

luminos / Un grai, un gând, un drum frumos / Căci pentru toate ne-ndoios / Odată vei da seamă!..." (Traian Dorz poezia: „O, om!").

Pe de altă parte omul, se face responsabil în fața lui Dumnezeu și în privința modului în care a primit în viața sa Jertfa mântuitoare a lui Hristos, ce i s-a oferit de-a lungul vieții sale. Adică, fiecare se face răspunzător de modul în care a fructificat în viața sa roadele harului spre preamărirea lui Dumnezeu, după cuvântul Apostolului: „Hristos a murit pentru toți, pentru ca cei ce trăiesc să nu mai trăiască loru-și, ci pentru Cel ce a murit și a înviat pentru ei" (II Corinteni 5, 15).

Responsabilitatea față de noi înșine raportează sentimentul vinovăției unei fapte la judecata conștiinței. Având însă capacitatea de autodeterminare a faptei, „fericit este cel ce nu se osândește pe sine în ceea ce alege" (Romani 14, 22). Dar judecata conștiinței este de multe ori relativă, oscilantă și contradictorie în timp. Neputând prevedea totdeauna consecințele faptei care îi aduce mulțumirea în prezent, poate fi mustrată de consecințele ei în viitor.

Responsabilitatea față de semeni este dată de grija pe care se cuvine să o avem pentru viața semenului. Apostolul atrage atenția în acest sens că trebuie „să purtăm grijă de ce este bine nu numai înaintea Domnului, ci și înaintea oamenilor" (II Corinteni 8, 21). Această grijă ne atrage atenția că orice vătămare fizică sau morală adusă cu voie sau fără voie cuiva naște suferință ce poate avea urmări mai mult sau mai puțin dureroase. Ca autori liberi și conștienți noi devenim responsabili atunci când aducem vătămarea, dar și atunci când cunoaștem neajunsurile vieții semenului, nevoile și suferința care îl apasă, și cu toate că îi putem fi de folos, trecem totuși nepăsători pe lângă neputința lui, sau rămânem surzi la strigătul lui după ajutor, lăsându-l mai departe să se zbată în chinul lui apăsător. Această grijă care ne face responsabili față de viața semenului, ne obligă pe plan duhovnicesc să nu-i producem sminteala sub nici o formă, adică să nu creăm situații de păcat.

Responsabilitatea față de semen impune o sporită atenție nu numai asupra comportamentului, ci și asupra cuvântului, a învățăturii care formează concepții și determină atitudini precum și fapte în viață. Cuvântul poartă în sine o mare putere de a zidi sau de a sminti. Poate aduce învierea sau moartea. Pentru acest motiv, „de orice cuvânt deșert pe care-l vor grăi oamenii, vor da seamă în ziua judecății" (Matei 12, 36). Poetul Alexandru Vlahuță a imortalizat în versuri fără egal responsabilitatea pe care o avem

pentru cuvintele noastre: „Ca-n basme-i a cuvântului putere. / El lumi aievea-ți face din păreri, / Și chip etern din umbra care piere, / Și iarăși azi din ziua cea de ieri. / El poate morții din mormânt să-i cheme; / Sub vraja lui atotputernic ești, / Străbați în orice loc și-n orice vreme, / Și mii de feluri de vieți trăiești. / Aprinde-n inimi ură sau iubire, / De moarte, de viață-i dătător, / Și neamuri poate-mpinge la pieire, / Cum poate-aduce mântuirea lor".

Prin urmare, avem responsabilitate față de semenul nostru și în privința împlinirii neajunsurilor vieții lui pentru zidirea sa duhovnicească.

Pe lângă aceste forme de responsabilitate, mai există și responsabilitatea morală pe plan social. Ea este dată de raporturile oamenilor în societate, de faptele lor reciproc responsabile. Astfel, părinții sunt responsabili pentru creșterea și educarea copiilor, dar și aceștia de felul în care urmează bunele îndemnuri ale părinților. Profesorii pentru modul în care elevii își vor împlini menirea în viață, dar și elevii de modul în care înmulțesc talantul. Conducătorii obștești de modul în care-și împlinesc datoriile sociale, dar și populația de modul în care contribuie la prosperitatea socială. Prin urmare, individul este responsabil față de societate, dar și societatea față de el. Din felul armonic în care se împletesc aceste responsabilități reciproce rezultă bunăstarea unui popor și a cetățenilor săi.

Responsabilitatea ecologică a omului pornește de la faptul că el posedă creația lui Dumnezeu ca dar. Omul nu este stăpânul absolut al creației. E doar administratorul ei. El este responsabil în fața lui Dumnezeu de felul cum chivernisește darul lui Dumnezeu ce i s-a oferit spre desăvârșire, prin împreună lucrarea cu Dumnezeu, Stăpânul ei absolut (I Corinteni 3, 9). Abuzând de libertate, omul poate deveni în sălbăticia lui păcătoasă un despot, care să spolieze creația. Dar ca fiu al lui Dumnezeu el este protectorul creației. Numai prin înfrățirea omului cu creația i se va descoperi taina iubirii lui Dumnezeu arătată ca dar prin creație. Sunt vrednice de reținut și chiar normative pentru responsabilitatea ecologică a omului, îndemnurile starețului Zosima din romanul „Frații Karamazov" de F. M. Dostoievski: „... Iubește creatura lui Dumnezeu, iubește întreg universul, precum și fiecare firicel de nisip. Iubește orice frunză, orice rază a lui Dumnezeu. Iubește animalele, iubește plantele, iubește orice lucru... Dacă vei iubi orice lucru, ți se va descoperi în fiecare taina lui Dumnezeu". Pe acest temei, responsabilitatea creștină proclamă, că din iubire Dumnezeu îi oferă omului creația Sa, iar omul credincios primind-o, o desăvârșește și o prezintă lui Dumnezeu

sub forma unei iubiri-răspuns: „Ale Tale dintru ale Tale, Ţie aducem de toate şi pentru toate“...

7. Fixarea cunoştinţelor

Ce este responsabilitatea morală? (Este obligaţia ce se impune unei persoane de a da socoteală de fapta greşită pe care a săvârşit-o, precum şi de urmările ei). Care este deosebirea dintre responsabilitatea morală şi responsabilitatea din alte domenii de activitate? (Responsabilitatea morală pretinde a da socoteală nu numai de fapta greşită, ci şi de fapta bună pe care nu ai săvârşit-o, deşi trebuia să o săvârşeşti. În celelalte domenii de activitate, responsabilitatea se referă numai la greşeală şi la urmările ei). Care sunt condiţiile pentru ca o faptă să fie responsabilă? (Să fie conştientă şi liberă, adică persoana umană să posede discernământul şi capacitatea de autodeterminare în săvârşirea faptei). În ce constă responsabilitatea noastră faţă de Dumnezeu? (În modul în care am înmulţit talanţii pe care El ni i-a dăruit şi în modul în care aderăm la Jertfa mântuitoare a lui Hristos, împărtăşindu-ne de harul oferit de ea). În ce constă responsabilitatea faţă de semeni? (În grija faţă de mântuirea sa, evitând sminteala ca prilej de păcat). Dar responsabilitatea faţă de noi înşine, ce sens are? (Responsabilitatea faţă de noi înşine raportează sentimentul vinovăţiei unei fapte la judecata conştiinţei. Având însă capacitatea de autodeterminare a faptei, „fericit este cel ce nu se osândeşte pe sine în ceea ce alege“ (Romani 14, 22). Cum se manifestă responsabilitatea socială? (Prin conjugarea reciprocă şi armonică a raporturilor ce se stabilesc între membrii societăţii). Responsabilitatea ecologică la ce se referă? (La atitudinea omului faţă de creaţie. El poate fi un despot, dar poate să fie protectorul ei, „împreună lucrător cu Dumnezeu la desăvârşirea creaţiei“ (I Corinteni 3, 9).

8. Aplicarea

Se cuvine ca totdeauna să ne cercetăm faptele, spre a ne îndrepta comportamentul, dar mai cu seamă se cuvine să prevenim faptele rele de care vom da socoteală, şi să chibzuim asupra faptelor bune pe care suntem datori să le săvârşim.

9. Rugăciunea la ieşirea din clasă.

Păcatul și felurile lui

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Când ne-am referit la păcatul strămoșesc, am văzut că aceste a produs o alterare a naturii umane, manifestată prin întunecarea minții, slăbirea sau chiar paralizarea voinței și pervertirea sentimentelor. Odată intrat în fire, păcatul s-a transmis la toți oamenii, asemenea uni boli contagioase și ereditare. Sub dominarea păcatului firea omenească se află într-o necontenită tulburare și în același timp într-o învrăjbire cu semenii și cu lumea înconjurătoare.

Deși unul Păcatul strămoșesc devine păcat personal ce se manifestă sub diferite forme, ca tot atâtea greșeli pe care le săvârșește omul atunci când se înstrăinează de harul lui Dumnezeu și prin voie liberă se opune voii Sale.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Ne vom referi în cele ce urmează la cauzele păcatului, la modui în care se formează, la felurile și la urmările lui.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Sfântul Ioan Gură de Aur arată că nici ochiul și nici un mădular al trupului nu sunt cauza păcatului, ci numai voința perversă. Dar înainte de a fi voință perversă, păcatul apare ca o greșală a minții, ce se lasă sedusă de aparențele înșelătoare, spune Sfântul Grigorie de Nyssa.

Prin urmare, păcatul e totdeauna opera libertății noastre. Cel ce i se împotrivește, nu-i va cădea victimă... Dar păcatul nu este uzul libertății, ci dimpotrivă, este refuzul folosirii naturale a libertății, care constă în refuzul de a răspunde iubirii lui Dumnezeu (Tomas Spidlik, Spiritualitatea Răsăritului Creștin (Manual sistematic), trad. diac. Ioan I. Ică jr. Sibiu, 1997, p. 223). Iar aceasta atrage după sine perversitatea inimii, care este esența păcatului. Iar inima este locul cel mai adânc al sufletului, unde are loc întâlnirea firii omenești cu harul divin, care aduce sfințenia

vieții, sau împărtășirea de viața divină, dar în același timp ea se poate perverti în păcat.

I. CAUZA PĂCATULUI

1. Cauza sau izvorul intern al păcatului este pofta sau dorința rea intrată odată cu păcatul originar în firea noastră. Sfântul Apostol Ioan o sintetizează în trei elemente: „pofta trupului, pofta ochilor și trufia vieții“ (I Ioan 2, 16). Această poftă rea nu este păcat, ci numai amăgire, la care omul poate să consimtă sau să nu consimtă. Sfântul Iacob spune că „fiecare se ispitește de pofta sa, fiind tras și amăgit de ea“ (Iacob 1, 14).

2. Izvorul extern al păcatului este diavolul și lumea.

Diavolul este numit de Sfânta Scriptură „ispititorul“ (I Tesaloniceni 3, 5), „potrivinicul și înșelătorul omului dintru început“ (Ioan 8, 44). El a ispiti pe primii oameni și pe Mântuitorului...

Ispita diavolului este indirectă. El întunecă mintea și amăgește fantezia cu chipuri înălțătoare și propunerea unui bine aparent și derutant. Dar diavolul nu se poate atinge de libertatea omului. Pe de altă parte, diavolul poate ispiti pe om atât cât îi este îngăduit de Dumnezeu. Dacă analizăm cazul dreptului Iov ne convingem de acest adevăr...

Lumea ca reprezentare a răului difuzat de oameni poate fi o ispită spre păcat. Prin învățătura și faptele lor oamenii răi smintesc, amăgesc, înșeală și prigonesc pe cei buni.
Apoi, plăcerile lumii impulsionează simțurile spre fapte contrare voinței lui Dumnezeu.

În sfârșit, relele fizice existente în lume aduc supărări, încercări și chinuri.

II. FAZELE PĂCATULUI

Ispita ce duce la păcat se manifestă în patru faze. În prima fază ne apare în fața conștiinței momeala atrăgătoare a păcatului. A doua fază este cea a plăcerii ademenitoare. În a treia fază această plăcere se amplifică devenind consimțire la păcat. Urmează apoi faza a patra, corespunzătoare cu fapta păcătoasă. Primele trei faze formează păcatul sufletesc, intern, al inimii, după care urmează făptuirea însăși.

Păcatul nu se oprește la simpla faptă. Forța lui crește pe măsură ce puterile duhovnicești ale celui ce-l săvârșește scad. El devine obișnuință, care îl domină și îl subjugă pe cel ce îl

făptuiește, iar el, ca un prizonier va scăpa greu din mrejele lui, din pânza ca de păianjen, sau în labirintul în care a intrat. Aceasta este înrobirea de păcat sau patima: „Cel ce păcătuiește devine rob păcatului“ (Ioan 8, 34). Patima este deja obișnuință, iar obișnuința reprezintă o cerință a firii, oricât de mult rău îi aduce. Acesta este de fapt paradoxul păcatului, care dovedește că el nu aparține firii, ci îi este străin și opus, dar care este totuși cerut de firea pe care o domină. Astfel păcatul devine o boală care aduce firii suferința. Iar această suferință este patima cere reprezintă moartea vieții duhovnicești.

III. DEOSEBIREA PĂCATELOR

Sfântul Apostol Ioan precizează la sfârșitul primei sale epistole: „Dacă vede cineva pe fratele său păcătuind, păcat nu de moarte, să se roage pentru el și Dumnezeu îi va da viață ca celor ce nu păcătuiesc de moarte. Este și păcat de moarte; nu zic să se roage pentru acela“ (I Ioan 5, 16).

De aici vedem că sunt păcate ușoare și păcate de moarte. În general păcate ușoare sunt socotite abaterile săvârșite fără deplină cunoștință și voință, fără intenții, mai mult din neglijență. Păcatele grele sau de moarte creează o destrămare a vieții duhovnicești și ca urmare o cădere din starea de har. Aceste păcate duc la pervertirea firii omenești, creând tot felul de conflicte, tensiuni și convulsii sociale, pe măsură să aducă dezordinea nu numai în ființa omului, ci și în mediul ambiant și în lume.

Va trebui însă precizat faptul că această împărțire este destul de artificială, fiindcă în cele din urmă orice păcat poate fi socotit greu, fiindcă mâhnește pe Dumnezeu. Sfântul Vasile cel Mare spune că orice încălcare a legii lui Dumnezeu este una și aceiași. Așa că păcatul trebuie văzut în perversiunea interioară a inimii, care este gravă, chiar dacă este vorba de lucruri exterioare lipsite de importanță.

Oricum, în scop didactic, păcatul de moarte, care înseamnă o cădere din comuniunea lui Dumnezeu, le vom împărți în trei categorii: 1. păcate capitale 2. Păcate împotriva Duhului Sfânt 3. Păcate strigătoare la cer.

IV. FELURILE PĂCATELOR

Păcatele capitale Aceste păcate au fost puse pentru prima dată în circulația spiritualității creștine de către Evagrie din Pont, în capitolul VI al Praktikos-ului său.

Lista evagriană a celor „opt duhuri ale răutății" (logismoi) a fost preluată de Sfântul Ioan Cașian și răspândită în Occident. Sfântul Grigorie cel Mare face prima modificare a listei evagriene, stabilind la șapte numărul acestor duhuri ale răutății. Începând cu secolul al XIII- lea în Occident cele șapte duhuri ale răutății vor primi numele de păcate capitale. Acestea sunt: mândria, iubirea de arginți, desfrâul, invidia, lăcomia pântecului, mânia, lenea. Aceste păcate se numesc „capitale", fiindcă sunt de „căpetenie", adică izvorul tuturor păcatelor, distrugând starea de har.

Să vedem în continuare câte ceva despre fiecare:

1. Mândria

Mândria este depășirea măsurii în prețuirea față de sine. Ea poate fi deplină când se manifestă sub forma egoismului care disprețuiește totul, chiar și pe Dumnezeu, dar poate fi și nedeplină, când nu disprețuiește totul, dar omul își afirmă în exterior propria-i persoană, atribuindu-și calități pe care nu le are. Înțeleptul Sirah spune că: „începutul păcatului este mândria" (Sirah 10, 13), de unde rezultă că mândria este un păcat luciferic, diabolic, fiindu-i propriu lui Lucifer, care din mândrie s-a răzvrătit împotriva lui Dumnezeu.

Ca forme ale mândriei sunt:

a). vanitatea este mândria care aduce satisfacții prin laudele altora.

b). orgoliul este lauda de sine pornită din egoism.

c) despotismul este tendința de a domina și a supune pe alții.

Mândria a fost condamnată de Mântuitorul în pilda Vameșului și fariseului, când arată că „cel ce se înalță pe sine se va smeri", iar Sfântul Iacob spune că „Domnul stă împotriva celor mândri" (Iacob 4, 6).

2. Iubirea de argint (avariția, zgârcenia)

"Iubirea de argint — spune Sfântul Apostol Pavel — este rădăcina tuturor relelor" (I Timotei 6, 10). Ea are două aspecte: a) avariția manifestată prin lăcomia de a acumula bunuri materiale peste trebuință. b) zgârcenia ca formă a egoismului se manifestă prin păstrarea bunurilor materiale peste trebuință, și refuzul de a ajuta semenul chiar și din cea ce îți prisosește.

Iubirea de argint devine maladie a spiritului atunci când inima este înrobită de bogăție, refuzând să acorzi ajutor semenului aflat în nevoie.

Mântuitorul condamnând lipsa de chibzuință a bogatului căruia i-a rodit țarina, arată că „viața cuiva nu stă în surplusul avuțiilor sale" (Luca 12, 15)

3. Desfrâul (curvia, necurăția) este dorința neînfrânată după plăcerile sexuale manifestată în gânduri, vorbe și fapte, în conformitate cu natura umană sau contrare naturii.

Mântuitorul arată că desfrâul poate exista și în sufletul omului, ca dorință aprinsă spre faptă, spre păcat: „Ați auzit că s-a zis celor de demult: să nu desfrânezi. Iar eu zic vouă că oricine caută la femeie spre a o pofti, a și desfrânat cu ea în inima sa" (Matei 5, 17–28). Acest păcat devine un mare rău atât pentru firea omului , pe care o slăbește, sau îi aduce boli, cât și sub aspect social, familial, creând conflicte și tensiuni prin trădarea iubirii conjugale, sub forma infidelității.

4. Invidia (pizma, zavistia)

Invidia este părerea de rău și mâhnirea pentru binele aproapelui, ca și bucuria sufletească pentru răul acestuia.

În mod normal se cuvine „să ne bucurăm cu cel ce se bucură și să plângem cu cel ce plânge" (Romani 12, 15). Invidia reprezintă o răsturnare a tablei de valori, fiind un mod de manifestare a tristeții pentru binele semenului. Sfântul Ioan Gură de Aur compară invidia cu avariția, și arată că este mai rea decât acesta. Avariția se mulțumește când posedă, invidiosul se agită și acționază ca alții să nu posede: „El însuși, poate nu se ridică, poate că e leneș, dar este capabil să sară pentru a-l face să cadă pe altul care stă în picioare".

Din acest păcat izvorăște ura și clevetirea, defăimarea și chiar omorul.

5. Lăcomia pântecelui (îmbuibarea)

Lăcomia este pofta nemărginită după mâncare și băutură, în scopul desfătării trupești.

Înțelepții vechi spuneau că: „mănâncă pentru a trăi, nu trăi pentru a mânca". Aceasta înseamnă că mâncarea și băutura sunt necesare firii biologice a omului, dar până la necesar. Tot ce este peste necesar, devine dăunător vieții. Cu privire la băutură, înțelepții antici dădeau următorul sfat: „primul pahar îl bei de sete, al doilea de voie bună, al treilea și celelalte duc la rătăcirea minții, adică la nebunie". Cel ce depășește necesarul în mâncare și băutură devine rob păcatului (Filipeni 3, 19), asemenea bogatului din Evanghelie, care dispunând de prisosul rodirii pământului, nu vede alt scop al vieții decât să mănânce, să bea și să se veselească. Datorită acestui păcat care a pus stăpânire pe sufletul lui, Dumnezeu îi spune: „nebune", fiindcă în loc să folosească bunurile vieții până la necesar, fiind stăpânul lor, el le devine rob, este sub stăpânirea lor.

Acest păcat duce la o viață destrăbălată, la boli, certuri, tensiuni sociale, iar beția, pierzând controlul rațiunii, merge până la ucideri.

6. Mânia este supărarea cu ușurință pentru motive neînsemnate și pornirea de răzbunare față de cei pe care îi socotim dușmanii noștri.

Acest păcat aduce atitudini nechibzuite de vrăjmășie nu numai față de semeni, ci și față de Dumnezeu. Ea merge apoi spre violență și chiar spre ucidere, precum a fost cazul omorârii lui Abel de către Cain, fratele său, dominat de invidie și mânie.

Se vorbește și despre o mânie dreaptă și sfântă; precum cea a Sfântului Ioan Botezătorul față de fariseii fățarnici și față de nedreptatea și fărădelegea lui Irod. La fel și Mântuitorul ia atitudine dreaptă de protejare a sfințeniei casei lui Dumnezeu, scoțându-i pe negustori cu biciul... Tot mânie îngăduită este și pedeapsa părinților și a dascălilor față de greșelile copiilor, din dorința educării și îndreptării lor. Dat fiind însă faptul că mânia poartă în sine tensiunea care alungă liniștea și pacea din sufletele oamenilor, Sfântul Apostol Pavel sfătuiește: „mâniați-vă și nu păcătuiți! Soarele să nu apună peste mânia voastră" (Efeseni 4, 26). La fel ne îndeamnă și psalmistul: „Să nu greșiți mâniindu-vă . Cugetați în inimile voastre, în așternuturile voastre și vă pocăiți" (Psalmul 4, 4).

Pentru remedierea acestei maladii a spiritului se recomandă dreapta judecată față de fierbințeala judecății mânioase. Aceasta va aduce stăpânirea de sine alături de cultivarea virtuților, precum: blândețea, smerenia, iubirea față de aproapele.

7. Lenea (trândăvia) este nepăsarea sau dezgustul față de împlinirea datoriilor, manifestată în neplăcerea față de orice muncă fizică sau intelectuală.

Munca își are originea în paradis și constituie porunca divină dată primilor oameni, când le-a spus: „creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l stăpâniți" (Facerea 1, 28).

În porunca de stăpânire a pământului este implicată munca, activitatea omului de a fi „împreună lucrător cu Dumnezeu" la desăvârșirea creației, deoarece Dumnezeu a creat lumea nu perfectă, ci perfectibilă. Pentru acest motiv, Vechiul Testament proclamă că „munca este cea mai de preț comoară pentru om", oferind exemplul furnicii și albinei pentru cel leneș (Proverbe 12, 27). Sfântul Apostol Pavel este și mai categoric când spune că: „cel ce nu vrea să lucreze nici să nu mănânce" (II Tesaloniceni 3, 10).

Din lene izvorăsc și alte păcate, precum: cleveteala (defăimările), furtul, parazitismul.

Lenea ca maladie a spiritului poate fi remediată prin exercițiile de voință îndreptate spre o activitate utilă și creatoare.

Păcatele împotriva Duhului Sfânt Mântuitorul spune că „oricine va grăi cuvânt împotriva Fiului Omului, se va ierta lui, dar oricine va spune cuvânt împotriva Duhului Sfânt, nu se va ierta lui, nici în veacul de acum, nici în veacul viitor“ (Matei 12, 32).

Aceste păcate sunt concretizate în faptele și atitudinile potrivnice lucrării Sfântului Duh. Iar cum lucrarea Sfântului Duh se exercită în viața creștină având ca roade cele trei virtuți teologice, păcatele împotriva credinței, a nădejdii și a dragostei sunt considerate a fi păcate împotriva Sfântului Duh.

1. Păcate împotriva credinței au săvârșit fariseii care huleau lucrarea mântuitoare a Domnului Iisus Hristos, spunând că: „cu domnul demonilor scoate El demonii“ (Matei 9, 34).

Tot păcat împotriva Duhului Sfânt poate fi socotită și apostasia, adică lepădarea credinței în Hristos și în opera mântuitoare a Bisericii, precum și prigonirea Bisericii.

2. Păcate împotriva nădejdii constituie în primul rând pierderea încrederii în bunătatea și îndurarea lui Dumnezeu de a-ți ierta păcatele.

3. Păcat împotriva iubirii îl constituie în primul rând invidia față de sporul duhovnicesc al semenului.

La fel, refuzul de a îndruma pe păcătos pe drumul mântuirii.

Am văzut că Domnul spune referitor la aceste păcate că nu se vor ierta. Aceasta nu înseamnă însă că nu se pot ierta, fiindcă la Dumnezeu toate sunt cu putință și pentru că El nu încetează să-și arate dragostea față de păcătos. Mântuitorul a spus că: „în cer va fi mai mare bucurie pentru un păcătos care se pocăiește decât pentru nouăzeci și nouă de drepți care nu au nevoie de pocăință“ (Luca 15, 7). Întrucât „Fiul Omului nu a venit să piardă sufletele oamenilor, ci să le mântuiască“ (Luca 9, 56), tot cel care nu se căiește de faptele sale, săvârșește prin aceasta păcat împotriva Duhului Sfânt. Iar această împotrivire față de mântuirea la care ești chemat prin căința față de relele săvârșite și hotărârea de a nu le mai comite, constituie păcat împotriva Duhului Sfânt care nu se va ierta, datorită rezistenței pe care însăși omul o face față de harul lui Dumnezeu ce i se oferă spre iertarea păcatelor.

Păcate strigătoare la cer Sub acest nume sunt cunoscute mai multe păcate care prin cruzimea, răutatea și întinarea pe care o aduc vieții oamenilor, urmările sau consecințele lor sunt ca un strigăt spre cer, ca o adresare către dreptatea lui Dumnezeu ca să le stăvilească. Ele se împotrivesc ordinii naturale și sociale, aducând prejudicii demnității omenești. Cele mai importante sunt:

1. Omuciderea voită (intenționată) având ca origine primul fratricid săvârșit de Cain asupra lui Abel. Dumnezeu mustrând pe Cain pentru omorârea fratelui său, îl întreabă: „Ce ai făcut? Glasul fratelui tău strigă către mine din pământ" (Facerea 4, 10). După cum vedem, strigătul din pământ al celui ucis se îndreaptă spre Dumnezeu spre a cere dreptate. Tot în această ucidere voită se încadrează sinuciderea și avortul. Se discută însă tot mai mult problema euthanasiei. Înrudită cu uciderea intenționată este și uciderea morală, care reprezintă un atentat lent asupra vieții semenului, lipsit de violența uciderii. Aici putem numi cruzimile, răpirea libertății și atentatul la demnitatea aproapelui prin calomnie și defăimare (Matei 18, 10). Tot spre moartea morală se îndreaptă și se încadrează și sminteala, ca o greșită orientare a atitudinii față de semen. Gravitatea acestui păcat este arătată de Mântuitorul în termeni foarte categorici: „...Iar celui ce va sminti pe unul dintre acești mici, care cred în mine, mai de folos i-ar fi ca să-și atârne o piatră de moară de gât și să se arunce în adâncul mării. Vai lumii din pricina smintelelor! Că smintelele trebuie să vină, dar vai de omul acela prin care vine sminteala" (Matei 18, 6–7).

2. Oprirea plății lucrătorilor reprezintă o pervertire a instinctului social, care atrage după sine defecțiuni de comportament prin aceea că lezează relațiile sociale. Încă în Vechiul Legământ oprirea plății lucrătorului era o mare nedreptate săvârșită asupra semenului, ca și asupra vieții lui, fiindcă mulți trăind după munca lor, neremunerarea acesteia constituie un atentat asupra vieții lor: „Să nu oprești plata celui sărac sau celui lipsit dintre frații tăi, sau a simbriașului... ci dă-i plata în aceeași zi, înainte de apusul soarelui...ca să nu strige către Domnul asupra ta" (Deuteronom 24, 14–15). Același strigăt către Dumnezeu poate fi auzit și în Noul Legământ, atunci când plata lucrătorilor nu era făcută la timp, conform muncii prestate: „Iată plata lucrătorilor, — avertizează Sfântul Iacob pe bogații nedrepți — celor care au secerat țarinile voastre, pe care ați oprit-o, strigă, și strigătele secerătorilor au intrat în urechile Domnului Savaot (Iacob 5, 4).

3. Păcatul sodomiei practicat în perioada Vechiului Testament și în lumea păgână, a constituit o nelegiuire atât de mare împotriva rânduielii așezate de Dumnezeu în lume, încât cetățile Sodoma și Gomora au fost blestemate și nimicite de Dumnezeu, pentru ca odată cu aceasta să dispară și rușinoasa nelegiuire îndreptată contra firii și a instinctului de conservare a vieții (Facerea18, 20; 19, 13).

4. Asuprirea văduvelor, orfanilor și săracilor este socotit păcat strigător la cer, fiindcă văduvele, orfanii și cei săraci au ca ajutor și protector pe Dumnezeu. El este părintele lor care le poartă de grijă, de aceea legiuirea teocratică a Vechiului Testament îi avea în apropiată atenție: „La nici o văduvă și la nici un orfan să nu le faceți rău! Iar de le veți face rău și vor striga către mine, voi auzi plângerea lor. Și se va aprinde mânia mea și vă voi ucide cu sabia și vor fi femeile voastre văduve și copiii voștri orfani. De vei împrumuta bani fratelui sărac din poporul meu să nu-l strâmtorezi și să nu-i pui camătă“ (Ieșirea 22, 22–25).

5. Necinstirea părinților reprezintă în primul rând o încălcare a poruncii a patra din Decalog, care ne îndeamnă să ne cinstim părinții, fiindcă prin ei ne transmite Dumnezeu viața pe care o trăim aici și acum, iar bunăstarea acestei vieți va fi în funcție de cinstirea și recunoștința arătată părinților. Datorită acestui fapt, necinstirea părinților era pedepsită în statul teocratic al lui Israel, cu moartea: „Cel ce bate pe tatăl său sau pe mama sa, cu moarte să se omoare! Cel ce va grăi de rău pe tatăl său sau pe mama sa, cu moarte să se omoare“ (Ieșirea 21, 15–17).

7. Fixarea cunoștințelor

Care este originea păcatului personal? (Păcatul strămoșesc pătruns în firea omului, a cărui vinovăție se transmite asemenea unei boli ereditare spre moarte). Ce este păcatul personal? (O înstrăinare față de iubirea lui Dumnezeu, care constă în refuzul folosirii naturale a libertății, fapt care duce la perversitatea inimii). Care sunt cauzele păcatului? (Izvorul intern este pofta sau dorința rea intrată odată cu păcatul strămoșesc în firea noastră, și izvorul extern, care este diavolul și lumea). Care sunt fazele păcatului? (Mai întâi este momeala atrăgătoare a păcatului, apoi plăcerea ademenitoare spre păcat, urmată de consimțirea la păcat și finalizată cu fapta păcătoasă). Păcatul se oprește la o simplă faptă? (De obicei el se transformă în patimă, ca obișnuință în săvârșirea păcatului. Patima îl înrobește pe om). În ce constă paradoxul păcatului? (Că omul îl dorește ca plăcere, deși

devenindu-i rob, îi aduce patima, adică suferința). Care sunt păcatele capitale prin care omul cade din starea de har? (Acestea sunt șapte la număr: mândria, iubirea de arginți, desfrâul, invidia, lăcomia, mândria, lenea). De ce se numesc capitale? (Fiindcă din ele se nasc toate păcatele). Care sunt păcatele împotriva Duhului Sfânt? (Sunt păcate împotriva celor trei virtuți teologice, prin care participăm la viața divină ca lucrare a duhului Sfânt). Pot fi iertate aceste păcate, fiindcă Mântuitorul spune că acestea nu se iartă? (Mântuitorul spune într-adevăr că „nu se iartă", dar nu spune că nu se pot ierta. Orice păcat se iartă prin căința noastră. Fiul lui Dumnezeu „s-a făcut pentru noi păcat" (II Corinteni 5, 21), tocmai pentru a ne izbăvi de păcat. El așteaptă însă căința noastră ca libertate și dorință de a-L primi în sufletul nostru, prin renunțarea la păcat. Dacă orice păcat se iartă prin căință, înseamnă că lipsa căinței până la moarte înseamnă un refuz al darurilor Duhului Sfânt și constituie păcatul împotriva Duhului Sfânt care nu se iartă). Care sunt păcatele strigătoare la cer? (Omuciderea voluntară, oprirea plății lucrătorilor, păcatul sodomiei, asupra văduvelor, orfanilor și săracilor, precum și necinstirea părinților). De ce aceste păcate se numesc „strigătoare la cer"? (Fiindcă aceste rele sunt așa de grave, încât cer în mod direct ajutorul, sau intervenția imediată a lui Dumnezeu spre a le stăvili).

8. Aplicarea

Omul nu a fost creat de Dumnezeu pentru păcat și pentru moarte, ci pentru sfințenia vieții prin împărtășirea de viața divină. În fața omului Mântuitorul pune chemarea de a fi „desăvârșit precum și Dumnezeu este desăvârșit" (Matei 5,48). Omul își poate împlini menirea numai dacă aderă la Jertfa lui Hristos care l-a eliberat de păcat, și numai dacă permanent se străduiește să înlocuiască păcatul cu virtutea, mai ales cu cele trei virtuți teologice: credința, nădejdea și dragostea care le cuprinde pe toate celelalte. Așa cum întunericul dispare prin apariția luminii, tot așa păcatul poate fi înlocuit prin virtuți. Mândria prin smerenie; iubirea de arginți prin iubirea față de Dumnezeu și față de semeni, prin milostenie; invidia prin curăția inimii; mânia prin blândețe și dreaptă judecată; lăcomia prin post și rugăciune, lenea prin muncă.

Un rol important în eliberarea de păcat îl are pocăința sub cele trei faze ale ei: recunoașterea stării de păcătoșenie, regretul pentru păcatele săvârșite și hotărârea de a nu-l mai săvârși. Această strădanie a noastră trebuie totdeauna corelată cu lucrarea

harului divin, știind că Mântuitorul ne-a spus atât de clar: „fără de mine nu puteți face nimic" (Ioan 15, 5) în trecerea de la viața de păcat la viața de har, de la omul vechi care slujește păcatului la omul nou în care strălucește lumina vieții lui Dumnezeu.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Virtutea creștină

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Pentru dobândirea mântuirii este necesar, pe lângă harul divin, și aportul pe care fiecare din noi trebuie să-l aducem. Acesta constă în credință și fapte bune. Strădania noastră trebuie însă să fie statornică, constantă, nu sporadică sau întâmplătoare. Nu este, adică, suficient să săvârșim la întâmplare câte o faptă bună, ci permanent, în mod constant trebuie să săvârșim toate faptele bune, după modelul vieții duhovnicești a Mântuitorului.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Această statornică împlinire a voii lui Dumnezeu și a săvârșirii faptelor bune este virtutea creștină la care ne vom referi în cele ce urmează.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Cuvântul „virtute" derivat din latinescul „vir", care înseamnă „bărbat", indică puterea în săvârșirea unei acțiuni. Mai precis, puterea de dominare a binelui asupra forțelor răului din ființa noastră.

Ne punem însă întrebarea: de unde cunoaștem noi binele pe care trebuie să-l săvârșim în mod constant spre a deveni virtuoși? În primul rând, firea însăși ne indică și ne impune dreptatea, adevărul și binele, pe care trebuie să le împlinim în mod con-

stant. În al doilea rând, datorită faptului că firea este supusă păcatului și poate greși în determinarea și săvârșirea binelui, Dumnezeu ne-a descoperit Legea Sa ca un indicator precis și fără greș a voii Sale, care reprezintă binele ce trebuie urmat.

Dar legea nu ajută firea care poartă rănile păcatului să săvârșească în mod constant și statornic binele, ci ea aduce osândă în situația neîmplinirii ei. Mântuitorul nostru Iisus Hristos reprezintă însă „plinirea Legii" (Romani 10, 4). Prin pilda vieții Sale duhovnicești, El ne arată în mod concret care este binele pe care se cuvine să-l făptuim în mod constant. Dar în același timp ne și ajută în săvârșirea lui, prin harul Său, care vindecă rănile firii căzute și înclinată spre păcat. Hristos cel pururi viu se leagă organic de ființa noastră. Noi devenim un duh cu El (Romani 8, 9–10), suntem pătrunși de duhul Lui și „trupul devine mort pentru păcat" iar viața duhovnicească pătrunsă de duhul lui Hristos va deveni o imitație a curăției Lui morale, a smereniei, blândeței, dreptății și iubirii Lui. Va deveni astfel o imitație constantă, statornică în săvârșirea binelui, având un orizont deschis și creator, urmărind neîntrerupt desăvârșirea, până la atingerea perfecțiunii Părintelui ceresc: „Fiți desăvârșiți, precum și Tatăl vostru cel din ceruri este desăvârșit" (Matei 5, 48).

De aici vedem că virtutea nu este o deprindere mecanică, o desteritate în săvârșirea binelui, ci un act conștient, un angajament continuu, un exercițiu care te fortifică mereu, pentru ca neîntrerupt să te poți depăși. De aceea, pe drumul virtuții nu există odihnă. Apostolul atrage atenția că „celui ce i se pare că stă, să ia aminte să nu cadă" (I Corinteni 10, 12). Staționarea înseamnă o răcire a puterilor duhovnicești, iar aceasta duce la lâncezirea și adormirea lor, asemenea termometrului ținut într-un mediu rece. El va indica o coborâre a temperaturii, iar această coborâre indică un regres...

Pe de altă parte, drumul virtuții nu este neted, nici ușor. E calea cea strâmtă. Pretinde efort susținut în lupta cu răul din interiorul firii noastre, care poartă rănile păcatului și permanent este atrasă spre păcat. Dar virtutea nu numai că pretinde un urcuș continuu, ci cu cât urcăm mai sus, cu atât se vad mai adânci prăpăstiile căderii... Ni se cere totdeauna concentrarea atenției spre noi înșine, fiindcă cu cât cineva se află mai la înălțimi, cu atât simte mai tare puterea vântului ispitelor de tot felul, multe din ele ascunzându-se subtil sub chiar virtuțile prin care ne desăvârșim duhovnicește. Câți de pildă, trăindu-și viața în sfințenie nu s-au prăbușit datorită mândriei ascunsă ca un șarpe veninos, inoculind otrava morții duhovnicești?...

Virtutea creştină fiind rezultatul unei colaborări a firii cu harul divin, primele virtuţi pe care le primim în suflet prin harul Sfântului Botez sunt: credinţa, nădejdea şi dragostea. Ele se numesc virtuţi teologice, fiindcă prin practicarea lor intrăm în comuniune şi în unire cu Dumnezeu. Ele constituie drumul care ne duce la asemănarea cu Dumnezeu. De aceea, se cuvine să vedem care este înţelesul fiecăruia:

1. Virtutea credinţei. Cartea Sfântă ne spune că pe Dumnezeu „nimeni niciodată nu L-a văzut“ (Ioan 1, 18). Aceasta înseamnă că noi nu-L putem cunoaşte pe Dumnezeu cu ajutorul simţurilor. Prin raţiune putem deduce existenţa Lui, dar raţiunea nu ne duce totdeauna neapărat spre Dumnezeu. Şi cu toate acestea, Scriptura ne dă mărturie despre posibilitatea de a-L cunoaşte şi de a intra în comuniune cu El. Dumnezeu ne-a lăsat în suflet un alt simţ prin care îl putem cunoaşte. Aceasta este credinţa. De aceea, Apostolul spune că credinţa este „adeverirea lucrurilor celor nevăzute“ (Evrei 11, 1). Întrucât credinţa este adevăratul mod de a-L cunoaşte pe Dumnezeu, „fără credinţă nimeni nu poate fi plăcut lui Dumnezeu“ (Evrei 11, 6). Credinţa este asemenea acului de busolă, care ne îndreaptă sufletul spre Dumnezeu spre a-L cunoaşte şi a intra în legătură cu El. Pentru a înţelege mai bine credinţa ca virtute, ca putere a sufletului îndreptată spre Dumnezeu, o vom asemăna cu unda radiofonică, şi spunem că aşa cum unda stabileşte legătura cu postul de emisie şi putem recepţiona vocea, tot astfel prin credinţă stabilim legătura cu Dumnezeu spre a-I cunoaşte voia, sau planul mântuirii noastre. Iar pentru ca audiţia radiofonică, cu care am comparat credinţa, să fie făcută în condiţiile cele mai bune, trebuie fixat indicatorul radioului cu mai multă exactitate la postul dorit, tot aşa şi credinţa trebuie să indice obiectul drept şi sigur al Descoperirii lui Dumnezeu. Pentru a fi mântuitoare, trebuie totdeauna orientată, fixată spre cruce, fiindcă prin „cruce a venit mântuirea la toata lumea“. De aceea, crucea a devenit simbolul credinţei.

2. Cea de a doua virtute teologică, a nădejdii, are ca simbol o ancoră. Imaginea i-a dat-o Sfântul Apostol Pavel, care spune că nădejdea este o „ancoră sigură şi tare şi care intră în cele dinăuntru ale catapetesmei, unde a intrat, ca înainte-mergător pentru noi, Iisus, devenind arhiereu în veac, după rânduiala lui Melchisedec“ (Evrei 6, 19). Aşa cum ancora ţine vasul la ţărm şi nu-l lasă să fie dus de valuri la voia întâmplării, tot astfel şi nădejdea dă putere sufletului de a se încrede în făgăduinţa lui Dumnezeu privind bunurile veşnice pe care ni le va da.

3. Cea de a treia virtute teologică este iubirea. Simbolul ei este inima. Așa cum inima întreține viața și îi dă putere, tot astfel iubirea întreține și dă putere vieții virtuoase, încât ea cuprinde toate virtuțile, și toate iradiază din ea, după cum spune Mântuitorul că iubirea față de Dumnezeu și față de semeni cuprinde toată legea și proorocii (Matei 22, 37–39). Sfântul Apostol Pavel arată că „dragostea nu cade niciodată“ și ca dintre cele trei virtuți teologice, „mai mare este dragostea“ (I Corinteni 13, 8; 16, 13). Dacă credința și nădejdea ne conduc spre Dumnezeu numai în această viață, iubirea, care înseamnă comuniune și unire cu Dumnezeu, rămâne veșnică.

Pe de altă parte, așa cum inima dă viață și întreține viața, tot astfel și iubirea reprezintă puterea sufletului de a intra în comuniune cu Dumnezeu, cu semenii și cu întreaga creație. Iar dacă „Dumnezeu este iubire“, omul care poartă în el chipul lui Dumnezeu este întru atâta om, întrucât trăiește în iubire. Decăderea din iubire înseamnă decăderea din umanitate, iar cultivarea statornică, constantă a iubirii înseamnă afirmarea umanității autentice.

Pe lângă cele trei virtuți teologice, Biserica recomandă credincioșilor spre zidire duhovnicească încă patru virtuți numite cardinale, morale, sau bisericești. Acestea sunt: înțelepciunea, dreptatea, bărbăția (curajul) și cumpătarea. Fiind luate din gândirea și practica înțelepților antici, Biserica le-a dat o interpretare duhovnicească, specifică. Astfel:

1. Dacă după înțelepții antici, înțelepciunea era virtutea cunoașterii binelui și răului, după învățătura Bisericii înțelepciunea este cunoașterea drumului care duce la mântuire, precum și alegerea celor mai bune mijloace pentru a ajunge la cele mai bune scopuri.

2. Dreptatea înseamnă să dai fiecăruia ceea ce i se cuvine. Dar întrucât în antichitate oamenii nu erau socotiți toți egali, dreptatea nu putea fi împlinită. Biserica socotește drepți pe sfinții săi, care au împlinit dreptatea lui Dumnezeu, adică voia Lui, exprimată prin Legea Sa.

3. Bărbăția sau curajul însemnă la cei vechi puterea de a întâmpina și depăși pericolele de tot felul ale vieții. Biserica recomandă această virtute ca pe o putere de a învinge mai întâi ispitele care ne vin dinăuntrul ființei noastre și care ne periclitează mântuirea. În același timp, bărbăția reprezintă și curajul sau puterea duhovnicească de afirmare a credinței în timpul prigoanelor, și de mărturisire a ei chiar cu prețul vieții.

4. Cumpătarea este considerată de înțelepții antici ca mijlocul dintre două extreme, adică dintre ceea ce reprezintă prea mult și este dăunător vieții, și ceea ce reprezintă prea puțin, ca o lipsă a necesarului vieții. Biserica recomandă cumpătarea ca stăpânire de sine, precum și ca înfrânare de la mâncare și băutură, de la vorbe deșarte, de la dorințele pătimașe ale firii, pentru a dobândi curăția sufletului și a obține bunurile și frumusețile duhovnicești.

7. Fixarea cunoștințelor

Rezumând cele până aici tratate, vom evidenția și fixa următoarele idei sau învățături despre virtutea creștină. a) Virtutea reprezintă puterea sufletului de a săvârși în mod constant binele. b) Datorită faptului că desăvârșirea lui Dumnezeu nu are limite, chemarea ce ni se adresează de a fi desăvârșiți asemenea Părintelui ceresc reprezintă o creștere continuă, fără limite, în săvârșirea binelui după modelul vieții duhovnicesti a Mântuitorului, printr-o legătura personală cu El, fiind pătrunși de duhul vieții Lui. c) Drumul virtuții nu este ușor și nici neted. De aceea, la slăbiciunile firii noastre ajută harul divin. d) Virtuțile teologice prin care intrăm în comuniune cu Dumnezeu sunt trei: credința, nadejdea și dragostea. e) Virtuțile cardinale sunt patru: înțelepciunea, dreptatea, bărbăția (curajul) și cumpătarea. Preluându-le din gândirea antică, Biserica le-a imprimat pecetea învățăturii și idealului creștin.

8. Temă pentru acasă

Se vor analiza mai în amănunt virtuțile care au caracterizat viața duhovnicească a Mântuitorului, și pe care suntem chemați și noi să le împlinim.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Datoriile creștinului – plan dezvoltat

I. Pregătirea aperceptivă

Cum orice credincios împlinește voia lui Dumnezeu cuprinsă în poruncile Sale și cum toată legea și proorocii se cuprind în iubirea

față de Dumnezeu, față de semeni și față de sine (Matei 22, 35–39), spunem că datoriile creștinului sunt îndreptate spre Dumnezeu, spre sine, spre semeni, spre Biserică, spre patrie și spre întreaga creație.

II. Anunțarea temei

În cele ce urmează vom vedea mai în amănunt care sunt aceste datorii ale creștinului.

III. Tratarea

1. Prima datorie creștinească este aceea de a-L iubi pe Dumnezeu „cu toată inima, cu tot sufletul și cu tot cugetul" (Matei 22, 35). Astfel intrăm în comuniune cu Dumnezeu, și pe măsură ce creștem în iubire, devenim una cu El. Comuniunea cu Dumnezeu se realizează prin cunoașterea și cinstirea adusă Lui. Ea pornește din credință, fiindcă „fără credință nu putem fi plăcuți lui Dumnezeu" (Evrei 11, 6). Se continuă apoi prin nădejde, care asemenea unei ancore ne ține statornici în comuniunea Părintelui ceresc (Evrei 6, 19), și se împlinește în iubire, care este „legătura desăvârșirii" (Coloseni 3, 14). Credința, nădejdea și dragostea ca forme interioare ale cinstirii lui Dumnezeu, se exteriorizează prin rugăciune, post, împărtășirea cu Sfintele Taine pentru primirea harului divin, precum și prin participarea la slujbele bisericești în duminici și sărbători, concretizându-se în faptele creștinești orientate după cuvântul lui Dumnezeu și rânduiala Bisericii.

2. Datoriile față de sine reprezintă ceva firesc și natural, căci „nimeni nu și-a urât vreodată trupul" (Efeseni 5, 29), adică viața sa. Există însă o formă adevărată a iubirii de sine, care dezvoltă tot ceea ce reprezintă valoare în noi înșine, precum și o falsă iubire de sine, ca o decădere a iubirii de sine în egoism, când grija firească de sine se preface în pofte și păcate (Romani 13, 14). Datoriile față de sine au un dublu aspect:

a) Datoriile față de suflet se manifestă prin cultivarea înțelepciunii, a voinței și a simțirii în direcția desăvârșirii vieții duhovnicești.

b) Datoriile față de trup se referă la întreținerea vieții biologice, în armonie și echilibru cu cea duhovnicească. Asigurarea condițiilor de hrană, îmbrăcăminte, locuință, muncă, odihnă, îngrijirea sănătății. Toate acestea reprezintă satisfacerea nevoilor naturale ale omului.

3. Datoriile față de aproapele. Din pilda Samarineanului milostiv (Luca 10, 25–37) reiese că orice om este aproapele nostru, fiindcă orice om poartă în sine chipul lui Dumnezeu și reprezintă o valoare. Iubirea față de aproapele trebuie să fie sinceră, dezinteresată, jertfelnică, universală (nu se uită la sex, neam, stare socială), și creatoare, vizând totdeauna salvarea și desăvârșirea semenului. Iubirea față de aproapele se manifestă în mod concret prin faptele milei trupești și sufletești.

4. Datoriile față de familie se referă la datoriile dintre soți, ca și la cele dintre părinți și copii: „Bărbatul să-i dea femeii iubirea datorată, asemenea și femeia barbatului" (I Corinteni 7, 3). Părinții au obligația să asigure copiilor condiții normale de dezvoltare a vieții biologice și de educație, în vederea conturării caracterului și a personalității spirituale.

5. Datoriile față de Biserică se concretizează prin:

a) Participarea la lucrarea sfințitoare a Bisericii;
b) Cunoașterea și păstrarea învățăturii Bisericii;
c) Împlinirea celor nouă porunci bisericești;
d) Aportul sau contribuția la administrarea și înfrumusețarea locașului sfințit de cult.

6. Datoriile față de patrie:

a) Cultivarea virtuților cetățenești, prin îndeplinirea cu conștiinciozitate a datoriei la locul de muncă, ca și prin participarea activă la buna desfășurare a vieții obștești.
b) Păstrarea bunurilor obștești.
c) Apărarea independenței și suveranității patriei.

7. Datoriile creștinului față de natură și lumea înconjurătoare se manifestă prin atitudinea de îngrijire, înfrumusețare și înfrățire cu ea.

IV. Recapitularea – Aprecierea

Vedem din cele mai sus expuse că datoriile creștinului au o sferă foarte largă de manifestare, sintetizându-se în atitudinea de iubire față de Dumnezeu, față de sine, față de semeni, de familie, de Biserică, de patrie și de firea înconjurătoare. (Se vor fixa în rezumat care anume sunt toate acestea).

V. Asocierea

Datoriile creștinului se leagă între ele prin forța iubirii. Astfel, iubirea adevărată față de sine se împlinește totdeauna prin iubirea față de Dumnezeu și față de semenii noștri, cu prelungire în

iubirea față de familie, Biserică, patrie și firea înconjurătoare. Numai singură sau ruptă de acestea, iubirea de sine devine egoism și nu este ducătoare la scop.

VI. Generalizarea

Din cele tratate până aici vedem că pentru a ajunge la dobândirea mântuirii și a desăvârșirii vieții duhovnicești, adevăratul creștin trebuie să-și îndeplinească datoriile față de Dumnezeu, de sine, de semeni, de Biserică, de patrie și de firea înconjurătoare.

VII. Aplicarea

Creștinul își îndeplinește datoriile față de Dumnezeu păzind poruncile Lui; care ne pun în comuniune de bună conviețuire cu semenii și ne ajută să ne desăvârșim propria personalitate.

Fiecare creștin trebuie să-și îndeplinească datoria sa nu cu jumătăți de măsură, ci în mod desăvârșit, adică cu toată convingerea și dăruirea, „ca pentru Dumnezeu, nu ca pentru oameni", adică „din toată inima, cu tot sufletul și cu tot cugetul" (Matei 22, 37).

Sintetizând împlinirea datoriilor în porunca iubirii, datoriile creștinului rămân mereu deschise spre desăvârșire, iar iubirea „ca legătură a desăvârșirii" (Coloseni 3, 14) rămâne o datorie mereu de împlinit, de unde și îndemnul Apostolului: „Nu fiți datori nimănui cu nimic, decât cu iubirea unuia față de altul" (Romani 13, 8).

Iubirea față de Dumnezeu

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Sfânta Evanghelie ne arată că „l-a întrebat pe Iisus un învățător de lege, ispitindu-l și zicând: Învățătorule, care poruncă este mai mare în lege? Iar Iisus a zis lui: să iubești pe Domnul Dumnezeul

tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău. Aceasta este cea dintâi și cea mai mare poruncă. Iar a doua asemenea acesteia: să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți. În aceste două porunci se cuprinde toată legea și proorocii" (Matei 22, 35–39). Din răspunsul Mântuitorului reținem că prima și cea mai mare poruncă din lege devine și cea mai însemnată datorie a creștinului.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Aceasta este iubirea față de Dumnezeu, la care ne vom referi în cele ce urmează.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Porunca iubirii față de Dumnezeu existentă în Vechiul Testament primește aureola și importanța care i se cuvine prin dimensiunea pe care i-o dă Mântuitorul, ca sinteză a tuturor datoriilor față de Dumnezeu și a întregii religiozități. În Vechiul Testament frica de Dumnezeu stătea la baza religiei, iar dreptatea era actul de sfințire a vieții credincioșilor. Mântuitorul ni-L prezintă pe Dumnezeu nu atât ca pe un Stăpân la al cărui glas se cutremură munții și se dărâmă stâncile, care pedepsește după dreptate pe cei ce încalcă legea Sa, ci ca pe un Părinte bun și iubitor, care cu brațele deschise așteaptă pe orice păcătos să se întoarcă, pentru că în cer mai mare bucurie este pentru un păcătos care se întoarce, decât pentru 99 de drepți... El face ca „soarele să răsară și peste cei buni și peste cei răi și face să plouă și peste cei drepți și peste cei păcătoși" (Matei 5, 45).

Pe de altă parte, motivul pentru care noi îl iubim pe Dumnezeu rezidă în faptul că noi suntem creatura Lui. El ne-a adus de la neființă la ființă, ne-a dat viața ca cel mai mare dar, lăsând în noi continua chemare spre desăvârșire (Matei 5, 48). După cum ne arată Mântuitorul, Tatăl ceresc îngrijește de viața noastră, „perii capului ne sunt numărați" (Matei 10, 30). El poartă grijă întregii creații, dar mai presus de toate omului: „Căci dacă iarba câmpului, care astăzi este și mâine se aruncă în cuptor Dumnezeu așa o îmbracă, cu mult mai vârtos pe voi puțin credincioșilor" (Matei 6, 30). Dumnezeu împlinește ca un Părinte cererile fiilor, fiindcă „Tatăl vostru știe de ce aveți voi trebuință înainte de a cere voi de la El" (Matei 6, 8).

În al doilea rând, „noi îl iubim pe Dumnezeu pentru că El ne-a iubit mai întâi" (I Ioan 4, 10). Chiar dacă prin păcatul

strămoșesc ne-am depărtat de Dumnezeu, am rupt legătura de iubire cu El, totuși El nu a încetat să ne iubească „trimițând pe Fiul Său ca ispășire pentru păcatele noastre" (I Ioan 4, 10). După cum însuși Mântuitorul ne arată, „atât de mult a iubit Dumnezeu lumea, încât pe Fiul Său L-a dat ca oricine crede într-Însul să nu piară, ci să aibă viața veșnică" (Ioan 3, 16). „Sângele lui Hristos ca al unui miel nevinovat și neprihănit" (I Petru 1, 18) a șters orice păcat și așteaptă orice suflet să se mântuiască prin înnoirea vieții și să restabilească legătura de iubire cu Părintele ceresc, bun și iubitor. De aici vedem și caracteristicile iubirii față de Dumnezeu.

În primul rând, trebuie să fie o iubire internă și lucrătoare, adică să izvorască din cele mai adânci cute ale sufletului; să fie o dăruire integrală, fără ezitări și rezerve, și în același timp să fie activă, verificându-se prin împlinirea poruncilor Lui: „Cel ce păzește poruncile Lui rămâne în El și El în acela; și din aceasta cunoaștem că rămâne în noi, din duhul pe care ni l-a dat" (I Ioan 3, 24); „Căci dragostea de Dumnezeu aceasta este: să păzim poruncile Lui" (I Ioan 5, 3).

În al doilea rând, iubirea față de Dumnezeu este statornică. Dacă adevărata iubire față de Părintele nostru este din tot sufletul, din tot cugetul și cu toată puterea", evident că o astfel de iubire trebuie să fie statornică. Dacă nu va fi statornică, nu va fi nici puternică și nici adâncă, va fi instabilă, nesigură, clătindu-se în bătaia vântului...

În al treilea rând, iubirea față de Dumnezeu are un caracter „teandric", adică El coboară spre noi, spre a ne salva prin iubirea Lui arătată în jertfa lui Hristos. Dar și noi trebuie să urcăm mereu și fără încetare spre desăvârșirea iubirii noastre față de El, prin iubirea lui Hristos, în Duhul Sfânt. „Nimeni nu vine la Tatăl decât prin Mine" (Ioan 14, 6), le-a spus Domnul Sfinților Apostoli înaintea Sfintelor Patimi. El e „calea, adevărul și viața" care duce la Tatăl. Și când în aceste împrejurări, unul din Apostoli îi cere lui Iisus să le arate pe Tatăl, Domnul îi răspunde oarecum contrariat: „Atâta vreme Eu cu voi sunt și nu m-ai cunoscut? Cel ce m-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl. Și cum zici tu: arată-ne pe Tatăl? Nu crezi ca Eu sunt în Tatăl și Tatăl este în Mine?..." (Ioan 14, 7–10). Prin Hristos, „Mijlocitorul între Dumnezeu și oameni" (I Timotei 2, 5) noi „avem apropierea cu Tatăl într-un duh" (Efeseni 2, 18). Deci „nu mai sunteți străini și venetici, ci împreună cetățeni cu sfinții și sunteți din casa lui Dumnezeu" (Efeseni 3, 18–19). Și astfel, „cunoscând dragostea lui Hristos cea mai presus de cunoștință, suntem plini de toată plinătatea lui

Dumnezeu" (Efeseni 3, 19). Iubirea lui Hristos face „palpabilă" iubirea datorată lui Dumnezeu Tatăl, statornicind-o în viața harului divin necreat: „Precum M-a iubit pe mine Tatăl și Eu v-am iubit pe voi; rămâneți în dragostea Mea" (Ioan 15, 9); iar roada acestei comuniuni de iubire cu Dumnezeu prin Hristos, face ca „orice vrem de la Tatăl în numele lui Hristos, să ni se dea" (Ioan 15, 16; 16, 23–26).

În felul acesta iubirea noastră adresata lui Dumnezeu prin Hristos nu se referă la o idee abstractă, la un duh necuprins de simțuri și de puterea percepției omenești, care stă în „lumina slavei celei neapropiate" (I Timotei 6, 16), ci devine o realitate accesibilă prin Fiul, iar noi intrăm în comuniunea Lui de iubire tot ca fii prea iubiți ai unui Părinte bun și iertător.

Există din nefericire și aspecte negative ale iubirii și cinstirii lui Dumnezeu. Bigotismul, ca o forma exterioară de cinstire a lui Dumnezeu este lipsit de finalitate. La fel necredința, ereziile, schisma, superstițiile de tot felul... Iar fanatismul aprinde ruguri în numele unei credințe lipsite de iubire.

Iubirea lui Dumnezeu se verifică totdeauna atât prin păzirea poruncilor Lui, cât și prin dragostea îndreptată spre semeni și spre întreaga creație: „Dacă zice cineva: iubesc pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăște, este mincinos, fiindcă cel ce nu iubește pe fratele său pe care îl vede, cum poate să iubească pe Dumnezeu pe care nu-L vede. Și această poruncă o avem de la El: cine iubește pe Dumnezeu, iubește și pe fratele său" (I Ioan 4, 20–21). Și când vorbim de semeni, ne gândim la orice om, chiar și la dușmanii noștri (Matei 5, 44), ca și la întreaga creație: „Iubește creatura lui Dumnezeu, iubește întreg universul, ca și fiecare firicel de nisip. Iubește orice frunză, orice rază a lui Dumnezeu. Iubește animalele, iubește plantele, iubește orice lucru. Dacă vei iubi orice lucru, ți se va descoperi în fiecare taina lui Dumnezeu... Cerul e clar, aerul curat. Ce gingașa e iarba. Ce frumoasă și ce pură e natura. Numai noi... nu înțelegem că viața e un paradis. Dacă am vrea să înțelegem (acest lucru) pământul în toată frumusețea lui ar deveni un paradis și ne-am îmbrățișa unul pe altul și am plânge de bucurie" (F.M.Dostoievschi, «Frații Karamazov»).

7. Fixarea cunoștințelor

Din cele de mai sus vedem ca noi îl iubim pe Dumnezeu ca pe un Părinte în calitatea noastră de fii răscumpărați prin moartea și învierea Fiului Său. Noi avem părtășie cu Tatăl prin Fiul, în Duhul

Sfânt și astfel iubirea noastră devine o comuniune personală, fiindcă ceea ce este specific persoanei, este capacitatea de deschidere spre comuniune și comunicare... Iubirea pe care noi o adresăm lui Dumnezeu se temeluiește pe faptul că El este Părintele nostru bun și iubitor, care ne-a adus din neființă la ființă, și permanent are grijă de viața noastră. Caracteristicile iubirii ce se îndreaptă spre Dumnezeu, Părintele nostru au un caracter interior, activ, lucrător și teandric, fiind o iubire — răspuns față de iubirea pe care Dumnezeu ne-a arătat-o El mai întâi, prin Jertfa Fiului Său. Prin Iisus Hristos, care restabilește chipul lui Dumnezeu Tatăl, având mereu chemarea de a deveni desăvârșiți ca El (Matei 5, 48). Iubirea față de Dumnezeu este totdeauna verificată prin iubirea față de semeni. De aceea, cel ce iubește pe Dumnezeu, iubește și pe semenul său.

8. Aplicarea

Am văzut că iubirea față de Dumnezeu are un caracter interior-duhovnicesc și în același timp și unul activ-lucrător. El nu ne cere decât o deschidere totală și sinceră față de iubirea Lui care ni se adresează și ni se oferă în Hristos, prin Duhul Sfânt, pentru a lucra în viața noastră duhovnicească sfințenia care să ne ducă la desăvârșire: „Fiule, dă-mi inima ta" (Pilde 23, 26), este chemarea cerului. „Iată roaba Domnului, fie mie după cuvântul Tău", este răspunsul sufletului dăruit total lui Dumnezeu, prin iubire.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Iubirea față de aproapele

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Sfânta Evanghelie ne arată că în una din zile „un învățător de lege s-a sculat, ispitindu-L pe Iisus și zicând: Învățătorule, ce să fac ca să moștenesc viața veșnică? Iar El i-a zis: în lege ce stă

scris? Cum citești? Iar el răspunzând a zis: „Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din toată puterea ta, și din tot cugetul tău, și pe aproapele tău ca pe tine însuți". Zis-a lui: drept ai răspuns. Fă aceasta și vei fi viu. Iar el voind să se îndreptățească, a zis către Iisus: Și cine este aproapele meu?

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Mântuitorul răspunde la această întrebare prin pilda samarineanului milostiv, la care ne vom referi în cele ce urmează.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Textul pericopei „Iar Iisus răspunzând, a zis: un om oarecare se cobora din Ierusalim la Ierihon și a căzut între tâlhari, care dezbrăcându-l, s-au dus, lăsându-l abia viu. Și din întâmplare se cobora pe calea aceea un preot și văzându-l a trecut pe alături. Asemenea și un levit, ajungând la acel loc, venind și văzându-l, a trecut pe alături. Iar un samarinean mergând pe cale, a venit la el și văzându-l, i s-a făcut milă. Și apropiindu-se, i-a legat rănile, turnând untdelemn și vin și punându-l pe asinul său, l-a dus la o casă de oaspeți și a purtat grijă de el. Și a doua zi plecând, a scos doi dinari, a dat gazdei și i-a zis: poartă grijă de el și orice vei mai cheltui, îți voi da când mă voi întoarce. Deci care din acești trei ți se pare că a fost aproapele celui căzut între tâlhari? Iar el a zis: cel ce a avut milă de el. Iar Iisus i-a zis: mergi și fă și tu asemenea" (Luca 10, 25–37).

Explicarea textului După cum vedem acțiunea se petrece pe drumul stâncos de 28 km ce cobora de la Ierusalim la Ierihon cu circa 740 m.

Întâlnim aici trei atitudini. Prima atitudine este cea a tâlharilor care maltratează „un om oarecare", lăsându-l abia viu.

A doua atitudine este cea a preotului și levitului, ca reprezentanți ai legii, aflați în drum spre cetatea sacerdotală Ierihon. Ei trec indiferenți, cu nepăsare pe lângă nenorocitul învins și aruncat la periferia vieții... Legea îi considera necurați dacă se atingeau de un cadavru. Și în interpretarea lor, muribundul putea fi și el socotit ca atare. Mântuitorul nu combate aici funcția sacerdotală în sine, ci interpretarea foarte mărginită a literei legii,

uitând că profetul comunicând voia lui Dumnezeu, arată că Părintele ceresc „milă vrea, nu jertfă".

A treia atitudine este cea de bunăvoință, de dragoste frățească a samarineanului milostiv, care trece peste dușmănia seculară dintre samarineni și iudei, îndreptându-se spre salvarea acestui „om oarecare", despuiat de orice putere de a se ridica singur. Samarineanul vroia să-l ajute și să-l salveze. Și pentru aceasta nu cruță nimic. Se apleacă spre el nu ca să-l vadă, nici ca să-l compătimească, ci ca să se dăruiască total pentru salvarea lui. Și astfel îi leagă rănile cu pânze înmuiate în vin și untdelemn, ca leacuri tămăduitoare recomandate de medicina acelor vremi; îl pune pe asinul său, îl duce la o casă de oaspeți (la un han), oferă gazdei doi dinari, costul a două zile de lucru, odată cu promisiunea că după ce va vinde lucrurile pe care le ducea la târg, va achita și restul cheltuielilor ce-i revenea gazdei pentru îngrijirea acordată muribundului, fără să se gândească măcar o clipă, sau să ridice pretenția ca cel pe care îl ajută, să-i achite cândva datoria...

La sfârșit Mântuitorul întreabă: care este aproapele celui căzut între tâlhari? Întrebarea este legitimă, întrucât în acele timpuri la poporul iudeu aproapele era considerat cel de același sânge (rudenia), prietenul, vecinul și conaționalul. La fel și la celelalte popoare. Grecii, de pildă, care se considerau înțelepți, spuneau că cei din alte neamuri sunt „barbari", iar sclavul nici nu era considerat om, ci „unealtă însuflețită". Mântuitorul referindu-se la „un om oarecare", arată că orice om este aproapele nostru, fără nici o deosebire de neam, sau de stare socială. Dumnezeu este Părintele tuturor și toți oamenii ca fii ai lui sunt frați. De aceea, de aproapele nostru trebuie să ne apropiem totdeauna cu dragoste frățească, asemenea samarineanului milostiv.

Rezumând cele trei atitudini adoptate față de cel căzut între tâlhari, reținem mai întâi atitudinea tâlharilor ca om contra om; apoi atitudinea preotului și a levitului ca om pe lângă om; sau de nepăsare și indiferență față de viața semenului; iar atitudinea samarineanului milostiv este cea de om pentru om, adică atitudinea de dăruire jertfelnică pentru salvarea oricărui om ajuns în suferință și neputință de a se ridica singur.

După cum vedem, parabola nu are un înțeles ascuns, sau tainic, ci unul realist și concret. S-a încercat totuși să i se dea și o interpretare alegorică, simbolică. Astfel, samarineanul milostiv ar fi Mântuitorul Hristos, care s-a jertfit pentru mântuirea noastră. Preotul și levitul reprezintă legea care nu-l poate salva pe omul căzut în păcat; omul căzut între tâlhari este omul căzut în păcat, ce nu se poate ajuta, sau salva singur. Tâlharii reprezintă pe diavol

și uneltele lui. Vinul și untdelemnul ar fi harul Sfintelor Taine, în special Euharistia, Mirungerea și Maslul; iar hanul (casa de oaspeți) reprezintă Biserica. Cei doi dinari oferiți pentru salvarea omului ar fi Taina Botezului și a Euharistiei. Mai presus însă de această interpretare alegorică, rămâne cea literală, vizând înțelesul comunicat direct de către Mântuitorul.

Din modul în care se manifestă atitudinea samarineanului milostiv, vedem care trebuie să fie caracteristicile iubirii față de aproapele nostru. Astfel, samarineanul nu a urmărit nici un interes egoist când s-a apropiat de cel căzut între tâlhari. Nu l-a interesat decât salvarea acelui om aflat în nenorocire. Putem spune astfel că iubirea lui are un caracter sincer și dezinteresat. Și fiindcă iubirea samarineanului nu se uită la fața omului, ci la suferința și nenorocirea lui, fiindcă nu caută din ce neam este, nici la dușmănia dintre iudei și samarineni, vedem că iubirea lui are un caracter universal. Samarineanul se sacrifică apoi, ridicându-l și transportându-l la casa de oaspeți pe nenorocitul aruncat la periferia vieții, oferind în același timp și gazdei tot ce avea la el, pentru îngrijirea lui. În felul acesta iubirea fața de aproapele este jertfelnică. Iubirea samarineanului este dezinteresată și discretă, lipsită de orice publicitate, sau urmă de orgoliu.

În sfârșit, iubirea samarineanului are un caracter de profunzime, un caracter creator, vizând nu simpla ajutorare, ci salvarea vieții, a reintegrării ei în cursul normal. Iubirea față de aproapele nu este un simplu sentiment (de milă, sau de compasiune). Originea ei este în iubirea lui Dumnezeu. „Precum liniștitul lac își are cauza sa adâncă în izvorul ascuns, nevăzut de ochii omenești, așa și iubirea omului își are izvorul ei cel mai adânc în iubirea lui Dumnezeu. Dacă Dumnezeu n-ar fi iubire, n-ar exista nici lacul cel liniștit și n-ar exista nici iubirea omului. Precum lacul cel liniștit ia naștere din izvorul ascuns vederii, tot așa și iubirea omului își are temeiul ei tainic în iubirea lui Dumnezeu“ (S. Kierkegaard). Avându-și obârșia în iubirea față de Dumnezeu, iubirea omului se extinde față de întreaga creație. Ea este o „ardere a inimii pentru toată creația, pentru oameni, pentru păsări, pentru animale și pentru oricare alte făpturi. Din mila lui mare și intensă care stăpânește inima și din multa stăruință în aceasta i se înmoaie inima și nu mai poate îndura, sau auzi, sau vedea vreo vătămare chiar neînsemnată apărută în vreo făptură. De aceea se roagă în tot ceasul cu lacrimi și pentru animale și pentru dușmani și pentru cei ce-i fac rău“ (Sfântul Isaac Sirul).

7. Fixarea cunoştinţelor

Cine anume este aproapele nostru? (Pilda ne spune că „un om oarecare a căzut între tâlhari". Nu ştim cine este, sau de ce neam era, sau cărei religii îi aparţinea. Mântuitorul nu face aceste specificări, tocmai pentru ca să ne arate că aproapele nostru este orice om, indiferent de neam, de starea socială, sau de religie). Ne spune pilda de ce a căzut el între tâlhari? (Pilda ne spune doar că a fost victima tâlharilor). Ce deducem de aici? (Că omul nu trebuie judecat ci ajutat atunci când se află în necaz). Pilda samarineanului milostiv ne arată cu claritate însuşirile iubirii faţă de semeni. Cum trebuie să fie această iubire? (Sinceră, dezinteresată, jertfelnică, discretă, universală, şi integrală). De unde avem noi în suflet sentimentul iubirii faţă de semeni? (Din izvorul adânc al iubirii lui Dumnezeu faţă de noi). Iubirea noastră se referă numai la oameni? (Ca şi iubirea lui Dumnezeu, ea cuprinde întreaga creaţie. Prin iubire noi ne simţim înfrăţiţi cu orice om, dar în acelaşi timp ne simţim înfrăţiţi şi cu toată creatura lui Dumnezeu. Prin iubirea noastră faţă de creaţie dovedim că Dumnezeu este Părintele nostru bun şi iubitor care necontenit veghează la viaţa noastră).

8. Aplicarea

Urmând pilda iubirii samarineanului milostiv, şi iubirea noastră faţă de aproapele trebuie să aibe un caracter practic şi activ, adică „să nu iubim cu cuvântul, nici cu limba, ci cu fapta şi cu adevărul" (I Ioan 3, 18). Dacă vrem cu adevărat să fim oameni, urmând pildei samarineanului milostiv, făcând să strălucească chipul lui Dumnezeu în noi, trebuie să ne străduim ca neîncetat iubirea lui Dumnezeu să se arate în viaţa noastră. „Existenţa pentru iubire nu e un atribut lângă altele ale fiinţei omeneşti, ci este existenţa omenească însăşi. Omul este întru atâta om, întrucât trăieşte în iubire. Măsura îndepărtării din iubire este măsura decăderii din umanitate. Nici libertatea, nici puterea creatoare spirituală, nici raţiunea nu constituie specificul omenesc. Acestea sunt mai de grabă condiţiile realizării fiinţei sale proprii omeneşti, care constă în iubire. Ele nu-şi au sensul în ele însele. Sensul lor este iubirea, adevărata comuniune. Nu măsura genialităţii determină gradul omenităţii, al calităţii de om, ci măsura iubirii" (Emil Brunner).

9. Rugăciunea la ieşirea din clasă.

Iubirea față de sine

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Privind datoriile creștinului, ele au ca obiectiv iubirea față de Dumnezeu și față de aproapele, raportată la sine însuși. A iubi adică, pe Dumnezeu și pe aproapele, „ca pe tine însuți". Sunt în Sfânta Scriptură exemple pozitive ale adevăratei iubiri față de sine însuși.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Ne vom referi astfel la falsa și adevărata iubire de sine, urmând pilda bogatului lacom, căruia i-a rodit țarina...

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Conținutul parabolei „Zis-a lui (Iisus) cineva din mulțime: Învățătorule, zii fratelui meu să împartă moștenirea cu mine. Iar El i-a zis: Omule, cine m-a pus pe mine judecător sau împărțitor între voi? Și a zis către ei: vedeți și vă feriți de lăcomie, că viața cuiva nu stă în prisosul avuțiilor sale. Și a spus o pildă către ei: unui om bogat i-a rodit țarina. Și cugetă în sine, zicând: ce să fac? Că nu am unde să-mi adun roadele. Și a zis: aceasta voi face: voi strica jitnițele mele și mai mari le voi zidi și voi strânge acolo toate roadele mele și bunătățile mele. Și voi zice sufletului meu: suflete, ai multe bunătăți strânse pentru mulți ani: odihnește-te, mănâncă, bea și te veselește. Iar Dumnezeu i-a zis: nebune, în noaptea aceasta ți se va lua sufletul, iar cele ce ai gătit ale cui vor fi? Așa este cel ce își adună comori, iar în Dumnezeu nu se îmbogățește" (Luca 12, 13–21).

Explicarea pericopei Pilda în neasemuita claritate, simplitate și adâncime ne prezintă un bogat lacom și dominat de lipsa de cumpătare, care căuta toată desfătarea vieții numai în viața de aici și de acum, fără a se gândi nici o clipă că viața poate avea și un caracter veșnic, iar în acest caz „viața cuiva nu stă în surplusul avuțiilor sale...". Toată atenția lui era antrenată într-un circuit

haotic și se rezuma numai la aspectul vieții biologice, trupești; sufletul fiind identificat cu „pântecele", căruia îi promitea îndestulare, belșug și veselie fără limite... Nu-l interesa nimic altceva decât propria-i descătușare instinctivă, lipsită de orice fel de cumpătare, și scaldată sau bălăcită în nesațiu și destrăbălare... Acesta era singurul ideal al vieții...

Ne întrebăm însă: de ce, ca un trăsnet îi vine din altă lume o voce, care avertizându-l sentențios, îl dezaprobă total în hotărârea lui. „Nebune!" este adresarea care îl descalifică total. Ne întrebăm: de ce această adresare?! Unde este anormalitatea? Unde este greșeala care îl descalifică? Faptul că și-a adunat bogățiile în urma rodirii pământului nu poate fi în nici un caz o vinovăție... E darul lui Dumnezeu în urma muncii (despre care nu ni se spune că a fost necinstită); nici faptul că și-a lărgit hambarele ca să-și depoziteze recolta, nu poate fi nimic rău. E ceva firesc și foarte normal și natural. Dacă și-ar fi lăsat recolta în neglijență și paragină, ar fi săvârșit o mare greșeală. Dar atunci, de ce?

Răspunsul îl găsim în lăcomia sau în nesațiul căreia i-a devenit rob, ducând la o falsă iubire de sine, la egoism, sau la egocentrism. Nu-l interesa decât viața lui. Și-a făcut din eul său un idol. Nu mai vedea pe nimeni în jurul său. Erau poate mulți cu hambarele goale; erau poate mulți care nu aveau nici ce mânca, lipsindu-le chiar strictul necesar... Pe unii ca aceștia el nu-i vede și nici nu-l interesează viața lor. Se gândea exclusiv la sine însuși, la pântecele său lacom și nesățios... Aici e nebunia lui.

Este adevărat că grija de trup și de suflet constituie în mod natural și normal o datorie față de sine. Dar această datorie a devenit pentru personajul nostru o pierdere a cumpătului sau a frâului instinctiv, care îi domina întreaga ființă. Fără a se neglija pe sine, el avea datoria ca cel puțin din surplus să ajute și pe cei nevoiași și neputincioși, care în fond sunt semenii săi, sau frații săi...

De aceea, carapacea egoismului și a egocentrismului, care te izolează de cei din jur și te închide în închisoarea propriei neînfrânări, este anormalul, sau nebunia morală...

În afara lăcomiei, egoismului și neînfrânării, iubirea față de sine reprezintă o datorie elementară și esențială a vieții. Ea se referă atât la trup, cât și la suflet: „Căci nimeni nu și-a urât vreodată trupul, ci îl hrănește și îl încălzește, ca și Hristos Biserica" (Efeseni 5, 29). Trupul nu este și nu poate fi socotit rău în sine. El a fost creat prin intervenția directă a lui Dumnezeu. Dacă toată creația a fost adusă de Dumnezeu la existență prin cuvânt, la crearea omului Dumnezeu a intervenit în mod direct, a acționat

personal, luând pământ și suflând în el viață, adică suflarea Sa divină, imprimându-i chipul Său. Trupul ca purtător al vieții lui Dumnezeu este „templu al Duhului Sfânt" (I Corinteni 3, 16), sau „mădular al lui Hristos" (I Corinteni 6, 19). Dar atunci când, „trupul chemat spre sfințenie" (Romani 12, 2) devine obiect al neînfrânării, fiind târât prin tot felul de plăceri josnice și dorințe nesăbuite, apare anormalul, păcatul, pierderea echilibrului...

Au fost, ce-i drept, și concepții de-a lungul vremii care considerau că materia (deci și trupul) este de la diavol și, ca urmare, el trebuie neglijat și chiar nimicit. În contextul acestor concepții, trebuie făcut totul ca să ne eliberăm, sau să ne debarasăm de partea materială a ființei noastre. Astfel de concepții nu sunt însă conforme gândirii și învățăturii creștine.

Învățătura creștină este, după cum am văzut, favorabilă părții materiale din ființa noastră. Altfel nu ne putem explica de ce Mântuitorul a luat trup omenesc real, ca al oricăruia dintre noi. Iar prin sângele Lui ne-a adus eliberarea din păcat, lăsându-ne Trupul și Sângele Său până la sfârșitul veacurilor mijlocul de sfințire a vieții noastre duhovnicești. Tot cu acest Trup, Domnul s-a înălțat la cer și șade de-a Dreapta Tatălui și va veni întru slava Sa să judece viii și morții... Și tot cu acest trup (spiritualizat) vom învia și noi după judecata universală.

De aici vedem că materia nu este rea în sine, și nici trupul omenesc. Totul depinde de modul în care este privit și tratat. În felul acesta ne apare ca o datorie firească, după cum am văzut că a arătat și Apostolul, să ne îngrijim trupul, să-l hrănim, să-l ferim de boli. Ceea ce ni se cere însă tot ca o datorie este ca să nu pierdem cumpătul, stăpânirea de sine, adică „grija de trup să nu o prefacem în pofte" (Romani 13, 14). Sufletul reprezintă pe de altă parte o altă componentă a ființei noastre. El este suflarea divină, chipul lui Dumnezeu în om. El este nemuritor, ca și Dumnezeu. De aici rezultă și grija deosebită ce trebuie avută sufletului: „Ce ar folosi omului de ar dobândi toată lumea, dar și-ar pierde sufletul său; sau ce ar da omul în schimb pentru sufletul său?" (Matei 16, 16). Întrucât sufletul este format din intelect (rațiune, minte), voință și sentiment, se cuvine ca în cadrul iubirii de sine, să avem în atenție toate funcțiile sufletului.

a). Rațiunea reprezintă partea sufletului prin care ne adunăm cunoștințe pentru a intra în relație cu lumea, motiv pentru care este necesar să o îmbogățim să o dezvoltăm mereu cu cele mai folositoare cunoștințe pentru câștigarea adevăratei înțelepciuni, știut fiind că „mintea care iubește pe Dumnezeu este făclia care lumineaza sufletul" (Sf. Antonie cel Mare).

b). Voința este puterea sufletului prin care ducem la îndeplinire hotărârile minții. Ea trebuie întărită și orientată permanent spre faptele bune; după îndemnul Apostolului: „Nu te lăsa biruit de rău, ci biruiește răul cu binele" (Romani 13, 21). Prin statornicia voinței se ajunge la formarea caracterului religios moral, care reprezintă un ideal al strădaniilor noastre duhovnicești.

c). Simțirea (sentimentul) creștinului trebuie să fie mereu sub orientarea rațiunii și a voinței pentru a da impuls puterilor sufletești pe calea virtuților.

7. Fixarea cunoștințelor

Pe ce se întemeiază iubirea față de sine? (Pe faptul că omul având în sine chipul lui Dumnezeu reprezintă o valoare, o demnitate pe care Dumnezeu Creatorul i-a dat-o numai lui. În mod firesc noi ne apropiem totdeauna și cultivăm ceea ce reprezintă valoarea, și evităm contrariul ei). În ce constă această demnitate dată de Creator omului? (În faptul că omul este coroana creației, că are sufletul nemuritor, că având chipul lui Dumnezeu, trebuie necontenit să tindă la asemănarea cu Dumnezeu). Care este valoarea spre care omul trebuie să tindă necontenit spre a fi asemenea lui Dumnezeu? (Aceasta este virtutea). Care este contrariul valorii din om care trebuie îndepărtat? (Păcatul intrat în firea omului). Păcatul nu poate duce la iubirea față de sine? (Nu poate duce, fiindcă el reprezintă o falsă iubire față de sine). Când sesizăm noi aceasta? (Când suntem înrobiți de păcat). Când suntem înrobiți de păcat? (Când nu mai slujim chipului lui Dumnezeu din noi, ci căutăm numai poftele oarbe din simțurile noastre înclinate spre păcat). Care sunt acestea? (În primul rând egoismul care naște în sufletul nostru mândria, lăcomia, desfrâul, invidia, mânia, ura, răutatea, precum și toate celelalte pofte și înclinații care crează o falsă iubire de sine). Cum putem cunoaște că aceasta este o falsă iubire de sine? (Fiindcă păcatul ruinează firea omenească, e ca o boală care duce la moarte. În mod firesc noi iubim ceea ce ne împlinește firea și ne aduce nemurirea sufletului).

8. Aplicarea

Se cuvine ca fiecare credincios să-și analizeze propria sa conștiință și viață duhovnicească, luptând cu păcatul lăcomiei,

al egoismului și al neînfrânării, și căutând în același timp să cultive cumpătarea, sfințenia și altruismul în relațiile cu semenii.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Semnificația morală a jurământului

I. Pregătirea aperceptivă

Auzim adesea spunându-se „jur pe Dumnezeu că...", sau: „așa să-mi ajute Dumnezeu precum spun adevărul", sau: „jur că voi împlini cutare promisiune sau făgăduință!". Prin asemenea cuvinte se stabilesc relații de încredere între oameni, deoarece ele impun respectarea cuvântului dat.

II. Anunțarea temei

Acesta este jurământul, la care ne vom referi în cele ce urmează.

III. Tratarea

Jurământul este o practică religioasă datând din cele mai vechi timpuri, cu adânci temeiuri în învățătura descoperită de Dumnezeu. Cartea Sfântă amintește de jurământ numai după căderea omului în păcat, prin minciuna și viclenia diavolului „părintele minciunii" (Ioan 8, 44), și „cel viclean", care îl ispitește permanent pe om și nu odată acesta cade pradă ispitelor lui. Minciuna și viclenia duce însă la înșelăciune și la nedreptăți, provocând dezordine și neîncredere în viața oamenilor, ceea ce duce mai departe la învrăjbire și tulburare, alungând armonia și pacea, care se impun a fi statornice pentru ca viața să-și poată avea mersul ei normal.

Pentru a evita această situație ce tulbură buna desfășurare a vieții, în lupta omului cu ispita și păcatul, Dumnezeu a introdus jurământul, legându-i astfel pe oameni de adevăr, de fidelitate față de cuvântul dat și ținerea unei făgăduințe. De aceea, Dumnezeu însuși, atunci când a stabilit un legământ veșnic cu Avraam și cu Moise, prin care le-a comunicat voia și poruncile, a depus toate făgăduințele cu jurământ. Este, firește, un mod omenesc de a vorbi, dar care avea să-i asigure pe oameni că Dumnezeu ține

totdeauna făgăduințele Sale, că este statornic în a răsplăti cu bunătate pe cei ce împlinesc voia și poruncile Sale, sau pedepsește pe cei ce le încalcă. Și tot așa trebuie să se comporte și oamenii în relațiile dintre ei: să spună numai adevărul și să-și țină cuvântul dat. În prima sa carte, Biblia arată că pentru ca regele Sodomei să fie convins și să nu se îndoiască de spusele lui Avraam, acesta îi declară cu jurământ — care se facea prin ridicarea mâinii drepte în sus spre Dumnezeu (Facerea 21, 23–24). Pentru a nu lăsa nici un fel de îndoială asupra făgăduințelor date lui Avraam, Dumnezeu îl asigură sub forma jurământului (Facerea 21, 16–18). La rândul său, Avraam, pentru a avea certitudinea că i se va împlini dorința, cere slugii sale făgăduințe tot sub formă de jurământ (Facerea 24, 3). Dacă jurământul adevărat conferă fermitate caracterului prin ținerea cuvântului dat, în schimb jurământul strâmb, sub care se ascunde înșelătorie, constituie o „pângărire a numelui celui sfânt al lui Dumnezeu“ (Leviticul 19, 11–12).

Adevăratul jurământ constituie o mărturisire de credință și de cinstire a lui Dumnezeu; de aceea el primește autoritatea cuvenită numai dacă este făcut în numele lui Dumnezeu: „Să te temi de Domnul tău și numai lui să-i slujești, de el să te lipești și pe numele lui să te juri“ (Deuteronom 6, 13). Profeții Vechiuiui Testament arătau că jurământul făcut pe numele Dumnezeului adevărat, este o binecuvântare, aducând cinstire lui Dumnezeu, fiindcă a mărturisi adevărul și dreptatea în numele lui Dumnezeu înseamnă a-i aduce cuvenită preamărire (Ieremia 4, 2).

Ceea ce condamnă profeții este jurământul fals, strâmb. Prin el vine nedreptatea între oameni și se necinstește numele lui Dumnezeu (Zaharia 8, 17). Pe timpul Mântuitorului cărturarii și fariseii au falsificat adevăratul înțeles al jurământului, spunând că numai cel făcut în numele lui Dumnezeu trebuie ținut. De aceea, obișnuiau să jure, fără a ține jurământul, pe cer, pe pământ, pe Ierusalim, sau chiar pe capul lor. Iisus condamnă sentențios această practică, deoarece toate sunt legate de numele lui Dumnezeu: „Ați auzit că s-a zis celor de demult: să nu juri strâmb, ci să ții înaintea Domnului jurămintele tale. Eu însă vă spun: să nu vă jurați nicidecum, nici pe cer, fiindcă este tronul lui Dumnezeu, nici pe pământ, fiindcă este așternutul picioarelor Lui, nici pe Ierusalim, că este cetatea marelui împărat, nici pe capul tău să nu te juri, fiindcă nu poți să faci un fir de păr, alb sau negru. Ci cuvântul vostru să fie: ceea ce este da, da și ceea ce este nu, nu; iar ce este mai mult decât aceasta, de la cel rău este“ (Matei 5, 33–37).

Dacă credincioșii tind cu consecvență spre sfințenie și desăvârșire, dacă gândurile, vorbele și faptele sunt totdeauna curate și sincere, nu mai este nevoie de jurământ. Aceasta ar fi și starea ideală ce ar trebui să se statornicească între ei. De aici și îndemnul Sfântului Iacob: „Iar înainte de toate, frații mei, să nu vă jurați nici pe cer, nici pe pământ, nici cu orice alt jurământ, ci să fie vouă ce este așa, așa, și ce este nu, nu, ca să nu cădeți sub judecată." (Iacob 5, 12). Dar nu toți se află pe aceeași treaptă de sfințenie. Biserica nu este numai a drepților și a sfinților, ci și a păcătoșilor, căci „cei bolnavi au nevoie de doctor...". „Într-o casă mare — spune Apostolul — nu sunt numai vase de aur sau de argint, ci și de lemn și de pământ, și unele sunt spre cinste, iar altele sunt spre necinste" (II Timotei 2, 20).

Așa stând lucrurile, pentru ca toți să poată conviețui în pace și armonie, pentru a înlătura minciuna și a statornici deprinderea în ținerea cuvântului dat, Biserica nu a înlăturat jurământul, ci l-a socotit ca un pedagog, care oferă tărie și demnitate caracterului și creează deprinderea de a spune numai adevărul și de a evita minciuna: „Căci oamenii se jură pe cel mai mare și jurământul este pentru ei spre întărire și sfârșit al oricăror neînțelegeri" (Evrei 6, 16). Apostolul Neamurilor folosește des expresia: „Martor îmi este Dumnezeu", pentru ca cei cărora le sunt adresate cuvintele lui, să aibă certitudinea celor comunicate (Romani 1, 9; II Corinteni 1, 23; Galateni 1, 20; Filipeni 1, 8), și chiar li se adresează cu jurământ spunând: „Vă jur întru Domnul" (I Tesaloniceni 5, 27).

Pe de altă parte, Biserica a condamnat totdeauna cu asprime jurământul îndreptat împotriva vieții semenului, cum a fost, de pildă, jurământul lui Irod, care a dus la tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul... Cu aceeași asprime a fost pedepsit și jurământul fals, mincinos, socotit ca o crimă împotriva vieții semenilor. Astfel, învățătura celor 12 Apostoli, scrisă în primul secol creștin, spune categoric: „să nu juri strâmb, să nu dai mărturie mincinoasă, sa nu vorbești de rău, să nu ții minte răul. Să nu fii cu două gânduri, nici cu două feluri de vorbă, pentru că două feluri de vorbă este cursa morții". La rândul lor, canoanele bisericești pedepsesc și ele jurământul fals. Așa spre pildă, canonul 25 Apostolic pedepsește cu caterisirea pe clericul care a depus jurământ strâmb, iar canonul 64 al Sfântului Vasile cel Mare oprește 10 ani de la împărtășanie pe credincioșii care au depus jurământ mincinos. Jurământul strâmb a fost totdeauna incriminat și de legile civile prin diferite pedepse, mergând de la cea capitală, până la condamnarea la închisoare.

IV. Recapitularea – Aprecierea

Când a apărut jurământul? (După căderea omului în păcat, odată cu apariția vicleniei, a minciunii și a neîncrederii între oameni). Care este rostul jurământului? (De a alunga neîncrederea și suspiciunea, care tulbură relațiile dintre oameni). Cum era considerat jurământul în Vechiul Testament? (Un adevărat act de cult. El poartă sfințenia lui Dumnezeu, fiindcă exprimă dreptatea lui Dumnezeu, iar jurământul strâmb aduce pedeapsă grea, deoarece aduce o „pângărire“ a numelui lui Dumnezeu). Dacă oamenii spun mereu adevărul și își țin promisiunile, mai este nevoie de jurământ? (Nu mai este nevoie. Aceasta este situația ideală de desăvârșire, spre care trebuie să tindă toți credincioșii și spre care ne îndeamnă și Mântuitorul. Dar cum Biserica este și a păcătoșilor, și cum între toți credincioșii trebuie să existe armonie și pace, practica jurământului devine folositoare, tocmai pentru a cimenta și garanta încrederea între oameni).

V. Asocierea

Având o utilizare superioară în viața oamenilor, jurământul este întâlnit în diferite forme în toate religiile și la toate popoarele. Pe lângă aspectul religios, în care se invocă martor Dumnezeu, există și jurământul din viața civilă, folosit în tribunale pentru stabilirea adevărului, iar jurământul militar, de fidelitate față de patrie, reprezintă un angajament solemn, care dă expresie simțămintelor patriotice. Mai există și jurământul de fidelitate față de o instituție, față de Biserică, față de practicarea cu simț de răspundere a unei activități, precum și alte forme particulare de asigurare a adevărului mărturisit, sau a ținerii unei făgăduințe, prin așa-numitul „cuvânt de onoare“.

VI. Generalizarea

Jurământul religios înseamnă deci, a lua pe Dumnezeu ca martor pentru adevărul mărturisit sau făgăduința făcută având credința în putere lui Dumnezeu de a pedepsi minciuna.

VII. Aplicarea

1. Datorită importanței sale, jurământul este aplicat în instanțele bisericești de judecată, pentru stabilirea adevărului și a dreptății.

2. Jurământul solemn se face în biserică, cu mâna pe Sfânta Evanghelie și pe cruce. Se mai practică și jurământul solemn

între două persoane, săvârşit în biserică în faţa preotului, privind mărturisirea unui adevăr, ţinerea unei făgăduinţe, sau de fidelitate reciprocă între soţi.

3. Pentru situaţii independente de cei ce au săvârşit jurământul, în cazul în care acesta nu poate fi ţinut, Biserica acordă dezlegare de jurământ. Dar ţinând seama de importanţa jurământului, se cuvine a fi făcut cu seriozitate şi chibzuinţă, spre a putea fi ţinut cu sfinţenie.

Rugăciunea

I. Pregătirea aperceptivă

Este cunoscut faptul că prin căderea omului în pacat chipul lui Dumnezeu s-a tulburat în fiinţa lui, mintea i s-a întunecat, sentimentele s-au pervertit şi voinţa i-a slăbit. În acelaşi timp s-a întunecat şi comuniunea cu Dumnezeu. Dincolo de toate acestea, i-a mai rămas totuşi omului căzut în păcat puterea de a-şi ridica sufletul spre cer. Nu i-a fost secătuită în întregime simţirea duhovnicească de a ţine legătura şi a reintra mereu în comuniune cu Creatorul său, înălţându-se ca pe o scară spre Părintele ceresc pentru a primi darurile Sale.

II. Anunţarea temei

Această capacitate a sufletului credinciosului de a se ridica spre comuniunea cu Dumnezeu este rugăciunea, la care ne vom referi în cele ce urmează.

III. Tratarea

Rugăciunea ca şi putere a sufletului de a se apropia şi intra în comuniune cu divinitatea este întâlnită la toate religiile. Ea este însă recomandată diferit, în funcţie de gradul la care fiecare din ele a reuşit să interpreteze actul religios ca şi comuniune dintre Dumnezeu şi credincios. S-au ivit şi forme mai puţin autentice, precum şi situaţii de declin. Mântuitorul combate, de pildă, „bolboroseala“ practicată de unele religii din timpul Său, ca şi declinul la care ajunsese rugăciunea făcută de farisei cu mândrie şi nesinceritate, „de ochii lumii“, ca să primească laude. Domnul

ne arată că rugăciunea trebuie să reprezinte adresarea plină de sinceritate, de naturalețe, și de dăruire tainică a fiului față de Părintele său. Iar atunci când Apostolii nu știau cum să se roage, El îi învăța rugăciunea „Tatăl nostru".

Spre deosebire de celelalte religii, rugăciunea pe care o rostesc creștinii este „în duh și în adevăr" (Ioan 4, 24). Ea se adresează Sfintei Treimi cu însăși participarea Persoanelor Ei. Astfel rugăciunea în creștinism reprezintă înălțarea, sau ridicarea sufletului spre Dumnezeu Tatăl prin intermediul Duhului Sfânt. Rugăciunea este astfel menținută în lumina adevărului, fiindcă Duhul „se roagă pentru noi cu suspine negrăite" (Romani 8, 26). În al doilea rând, rugăciunea este făcută „în numele lui Hristos" (Ioan 15, 16; Romani 1, 8, 7, 25) și prin participarea Lui ca Mijlocitor către Tatăl (I Timotei 2, 5). Rugăciunea primește astfel putere și îndrăznire către Părintele ceresc: „Eu știu că pururea mă asculți" (Ioan 11, 42).

Pe de altă parte înălțarea sufletului spre Dumnezeu prin rugăciunea în duh și adevăr se face prin cele trei virtuți teologice: credința, nădejdea și dragostea.

Credința face ca rugăciunea să pornească din adâncul sufletului și să fie expresia fidelă a simțămintelor îndreptate spre Dumnezeu. Credința îi dă rugăciunii putere și siguranță. De aici și îndemnul Mântuitorului „Toate câte cereți, rugându-vă, credeți că veți lua și veți avea" (Marcu 11, 24). În acest sens, Iisus admiră rugăciunea femeii cananiencee, a sutașului, a femeii cu scurgere de sânge, a orbului din Ierihon, etc., și îmbărbătându-l pe Iair, îi spune: „Nu te teme, crede numai..." (Luca 8, 50), asigurând în același timp chiar și pe Sfinții Apostoli că „toate sunt cu putință celui ce crede", că cine are credință „cât grăuntele de muștar, și ar zice muntelui: ridică-te și aruncă-te în mare și nu se va îndoi în inima sa, și va crede că cele ce zice vor fi, va fi lui orice va zice" (Marcu 11, 22–23).

Pe lângă credință, rugăciunea primește putere prin virtutea nădejdii. De altfel, fără nădejde, ca încredere în iertarea și milostivirea lui Dumnezeu, nici nu există rugăciune. De aici și îndemnul psalmistului: „Nădăjduiește în Domnul și fă binele... Caută fericirea ta la Domnul și El va împlini dorințele inimii tale. Încredințează Domnului căile tale. Nădăjduiește în El și El te va călăuzi" (Psalmul 36, 3–5).

Rugăciunea pornită din credință și întărită de nădejde, trebuie să fie pătrunsă de iubire. Dacă credința îți ajută să cunoști pe Tatăl, să știi cui te adresezi, dacă nădejdea îți aduce putere și statornicie, iubirea stabilește prin rugăciune comuniunea cu Tatăl;

o comuniune ca între fiu și Părintele său: sinceră, deschisă, naturală, fără nici un fel de rezerve...

Și în celelalte religii credincioșii se rugau. O făceau însă cu teamă, cu nesiguranță, din interes, sau de multe ori din simplă obișnuință... „Iubirea alungă teama" (I Ioan 4, 18) și credinciosul intrând în comuniune cu Părintele său, face din rugăciune un act de adorare a măreției și frumuseții divine, și în același timp de înălțare a sa în sferele cele mai înalte ale iubirii lui Dumnezeu.

De aici vedem că rugăciunea poate fi împărțită după conținut în rugăciune de laudă (sau de preamărire), rugăciune de mulțumire și rugăciune de cerere.

Rugăciunea de laudă sau de preamărire este cea mai înaltă și desăvârșită formă de rugăciune. Ea unește cerul cu pământul. E rugăciunea întregii creații de pe pământ unită cu cea a îngerilor din ceruri. Întreaga creație de pe pământ aduce preamărire lui Dumnezeu prin însăși existența sa, prin ordinea pe care Creatorul însuși i-a imprimat-o, iar credincioșii aduc laudă Părintelui ceresc prin admirarea desăvârșirii lui Dumnezeu: „Toate să laude numele Domnului, că numele Lui e preamărit și slava Lui e în cer și pe pământ" (Psalmul 148, 13).

Rugăciunea de mulțumire este expresia recunoștinței față de purtarea de grijă și bunătatea lui Dumnezeu. Întrucât noi nu putem înțelege totdeauna lucrarea lui Dumnezeu exercitată asupra vieții noastre și interpretăm întâmplările vieții mai mult în prezent decât în viitor, rugăciunea de mulțumire trebuie să fie făcută pentru tot ceea ce ne vine din partea Părintelui ceresc, după modelul Apostolului: „Mulțumesc pururea pentru toate lui Dumnezeu Tatăl în numele Domnului nostru Iisus Hristos" (Efeseni 5, 20, I Tes. 5, 18).

Rugăciunea de cerere trebuie să fie expresia încrederii Fiului că Părintele sau îi împlinește dorințele folositoare vieții și mântuirii. Este adevărat că Dumnezeu știe de ce avem noi nevoie (Matei 6, 8), dar prin cererile noastre devenim conștienți că ceea ce am primit ne vine de la Părintele pe care L-am rugat. Rugăciunea de cerere trebuie să fie stăruitoare (Luca 18, 1–7), dar în același timp plină de încredere, de dăruire și de umilință, având pildă rugăciunea Mântuitorului, care adresându-se lui Dumnezeu Tatăl îi cere: „Nu voia mea, ci voia Ta (să se împlinească)" (Matei 26, 39).

După subiectul care o exprimă, rugăciunea poate fi de două feluri: personală și publică. Cea personală exprimă comuniunea intimă a sufletului cu Dumnezeu. Cea publică este expresia comuniunii de simțire a credincioșilor îndreptată spre cer. Într-o

astfel de rugăciune, pietatea primește căldura și flacăra prin apropierea duhovnicească a credincioșilor care înalță Părintelui aceeași simțire, asemenea unor cărbuni ținuți pe o vatră de jăratec, care se aprind unul din altul... Rugăciunea Euharistică din cadrul Sfintei Liturghii oferă cel mai înălțător model de rugăciune publică, aportul principal aducându-l și faptul că în cadrul ei credincioșii se împărtășesc din același Trup și Sânge al Domnului, constituindu-se astfel ca membre vii în Trupul lui Hristos (Biserica).

În același timp aspectul comunitar al rugăciunii este dat de faptul că ea cuprinde întreaga Biserică, atât pe cei aflați în viață, cât și pe cei adormiți în Domnul. Ea se adresează Sfintei Treimi în comuniunea sfinților ca mijlocitori către Dumnezeu.

După forma de exprimare rugăciunea poate fi lăuntrică și verbală. „Gura vorbește din prisosul inimii" (Matei 12, 24) a spus Mântuitorul, ceea ce înseamnă că vorbele au valoare în fața lui Dumnezeu numai în măsura în care sufletul participă cu întreaga lui vibrație interioară la rugăciunea rostită.

Efectele sau roadele rugăciunii sunt multiple. Reținem două care le includ și pe celelalte. Primul se referă la curăția inimii, a gândurilor de orice întinăciune. „Când ne așternem la rugăciune – spunea Fericitul Augustin – încetăm să mai păcătuim, iar când încetăm rugăciunea, începem să păcătuim". Evlavia Bisericii Ortodoxe oferă, la recomandarea Apostolului, modelul „neîncetatei rugăciuni" (I Tes. 5, 17), redat prin cunoscuta „rugăciune a inimii", sau „rugăciunea lui Iisus", care prin rostirea neîntreruptă a numelui lui Iisus ține mintea mereu trează, ferind-o de viclenia gândurilor dăunătoare vieții duhovnicești.

Al doilea rod sau efect al rugăciunii este iubirea față de semeni, ca și față de întreaga creație pe care trebuie să o simtă cel ce se întâlnește cu Dumnezeu în rugăciune. Așa cum, dacă stai sub influența razelor soarelui, te încălzești, sau sub influența ploii, te uzi; tot astfel stând în rugăciune sub raza de lumină a iubirii lui Dumnezeu, trebuie să te lași pătruns de ea prin exteriorizarea ei în acte de iubire îndreptate spre semeni și spre întreaga creație. De aceea, ca expresie a gândului curat și a iubirii care animă sufletul în rugăciune, nu vom cere niciodată rău semenului nostru, ci ne vom ruga deopotrivă pentru cei de aproape sau de departe, pentru cei ce ne iubesc sau cei ce ne dușmănesc, căutând totdeauna pacea și împăcarea cu toți oamenii: „Când stați de vă rugați iertați orice aveți împotriva cuiva, ca și Tatăl vostru cel din ceruri să vă ierte greșelile voastre" (Marcu 11, 25).

IV. Recapitularea – Aprecierea

Care sunt caracteristicile rugăciunii creștine ca adresare către Părintele ceresc? (Rugăciunea se face în numele lui Hristos, prin mijlocirea Fiului și a Duhului Sfânt). Cum trebuie să se înalțe sufletul creștinului spre Dumnezeu atunci când ne rugăm în duh și adevăr? (Prin cele trei virtuți teologice: credința, nadejdea și dragostea). Care sunt însușirile rugăciunii pornită din credință, nadejde și dragoste? (O astfel de rugăciune trebuie să fie stăruitoare, plină de umilință, de iertare și curățită de gândurile care tulbură sufletul). De câte feluri este rugăciunea după conținut? (De trei feluri: de laudă, de mulțumire și de cerere). Dar după subiectul care o rostește? (Este particulară și publică). Care sunt efectele sau roadele rugăciunii? (Ferirea de păcat și creșterea neîncetată în iubirea adresată semenilor și întregii creații). De aici vedem că pe bună dreptate au apreciat dascălii Bisericii că ceea ce este aerul și hrana pentru trup, este rugăciunea pentru suflet. Ea este „cheia cu care deschidem poarta cerului și intrăm la părintele ceresc" (Fericitul Augustin); este „rădăcina vieții duhovnicești, fără de care sufletul nu se poate hrăni și trăi, cum nu poate trăi și rodi un pom fără rădăcină" (Sf. Efrem Sirul); „ceea ce este apa pentru pește, aceasta este rugăciunea pentru sufletul credinciosului" (Sfântul Ioan Gură de Aur).

V. Asocierea

Pentru dezvoltarea și desăvârșirea vieții duhovnicești, rugăciunea trebuie împletită armonic cu munca. „Roagă-te și muncește" a devenit încă dintru început deviza creștinilor. La fel, rugăciunea unită cu postul oferă posibilitatea izgonirii a tot ce reprezintă rău în ființa noastră (Matei 17, 21), iar alături de milostenie, rugăciunea devine roditoare, primind viață și putere prin iubirea ce trebuie cultivată în relațiile cu semenii.

VI. Generalizarea

Din cele până aici tratate vedem că rugăciunea este comunicarea și comuniunea sufletului credinciosului cu Părintele ceresc, în urma căreia ființa lui devine mai curată sub aspect duhovnicesc, iar iubirea față de semeni și față de întreaga creație mai desăvârșită.

VII. Aplicarea

1. Sub aspect practic-aplicativ, rugăciunea poate fi făcută oricând și oriunde, când simțim nevoia, dar se cuvine să fie făcută cu atenție, prin concentrarea gândurilor și a întregii simțiri la cuvintele rostite. Iar pentru împlinirea acestui deziderat este potrivit să ne retragem într-un loc mai liniștit, sau în biserică. Nu este lipsită de importanță nici poziția pe care trebuie să o adoptăm în timpul rugăciunii, fie în genunchi, fie stând în picioare, pentru a exprima evlavia și respectul arătat lui Dumnezeu. Rugăciunea începe și se sfârșește cu semnul sfintei cruci. Se face în Numele Sfintei Treimi (în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh) și se sfârșește prin mărirea adusă Ei (Mărire Tatălui și Fiului și Sfântului Duh...).

2. Rugăciunea poate fi rostită sub formă spontană, improvizată, spre a exprima simțămintele care angajează sufletul la un moment dat în relație cu Dumnezeu, dar se recomandă mai ales să ne orientăm după modelele pe care ni le oferă Biserica prin cărțile de cult, sau prin cele de rugăciuni, care cuprind un adevărat tezaur de simțăminte la diferite trebuințe ale vieții, formulate de cei mai înduhovniciți părinți ai Bisericii.

3. Se vor rosti cu credincioșii rugăciunile începătoare slujbelor bisericești: Împărate ceresc, Prea Sfântă Treime, Tatăl nostru.

Despre post

I. Pregătirea aperceptivă

Fără prea mare greutate observăm cu toții că viața noastă nu se desăvârșește monoton, ci variat. Nu numai în procesul activității zilnice, ci și sub aspect duhovnicesc. Sunt rânduite de Biserică, sărbători cu adâncă semnificație în istoria mântuirii noastre, de care trebuie să ne apropiem cu duhovnicească. Sunt apoi chiar zile care rămân pe veci de neuitat pentru creștini. Ori de câte ori ne gândim la Patimile și Învierea Domnului prin care ne-a venit mântuirea, imediat facem legătura cu Vinerea și Duminica, și astfel aceste zile ne determină ca bucuria să primească o anumită interpretare. Vinerea, spre exemplu, amintind de suferințele Domnului, rămâne pentru cei mântuiți prin Jertfa lui Hristos o

zi, nu de îmbuibare cu mâncări și băuturi, ci participare la suferința Domnului ce pentru noi s-a adus, prin abținerea de la mâncări și băutură care să ne stimuleze și să ne întrețină plăcerea trupească. La fel și marile praznice împărătești precum Nașterea și Învierea Domnului, sau praznicul închinat Sfinților Apostoli Petru și Pavel sau adormirea Maicii Domnului sunt întâmpinate printr-o anumită pregătire specială, înălțare a sufletului spre Dumnezeu prin rugăciune și reținere de la îmbuibare cu mâncare și băutură.

II. Anunțarea temei

Această renunțare la îmbuibare cu mâncare și băutură pe o perioadă mai mică sau mai mare de timp este postul, la care ne vom referi în cele ce urmează.

III. Tratarea

Este știut fiecăruia că îmbuibarea în mâncare și consumul băuturilor alcoolice peste necesarul cerut de organismul fiecărui om, șubrezesc sănătatea trupului și-i deformează arhitectonica, lâncezind și alterând în același timp și mintea, simțirea și voința. De aceea, încă din antichitate s-a emis principiul „mănâncă ca să trăiești, nu trăi ca să mănânci". A existat de asemenea, din cele mai vechi timpuri și o adevărată practică a regimului vegetarian, cu rezultate dintre cele mai bune pentru viața indivizilor sau a colectivității.

Practica nu este străină nici colectivității religioase, ea devenind o poruncă de comportament, de conduită pentru o anumită perioadă, vizând anumite scopuri. Nu a lipsit nici motivația sănătății sufletului și trupului, știind că de pildă, „vinul veselește inima omului", cum spunea psalmistul, dar abuzul „duce la desfrânare", cum specifica Apostolul, sau exprimat într-un limbaj duhovnicesc de un Părinte al Bisericii: „băutura este de la Dumnezeu, beția de la diavolul". Multe din religii și religia descoperită de Dumnezeu în special, a intuit norme sau reguli de întreținere a sănătății duhovnicești a credincioșilor și în felul acesta a creării posibilităților celor mai bune de folosire a tuturor bunurilor ce le sunt date. De pildă, încă de la crearea omului, Dumnezeu i-a dat posibilitatea de a mânca din toate roadele care să-i asigure viața; numai din unul, nu... Această interdicție pe lângă faptul că îl menține pe om în ascultare față de Ziditorul său, în același timp îi întărește și voința, ca putere a stăpânirii de

sine, îi educă comportarea și îi formează caracterul... Intervenția păcatului în viața omului creând o descumpănire a raporturilor dintre trup și suflet și o tulburare a relațiilor cu divinitatea, ca un remediu, ca un leac se instituie practicarea postului trupesc împletit cu căința și smerenia față de Dumnezeu pentru păcatele săvârșite. Tot în acest scop se practică postul și cu prilejul anumitor evenimente mai importante din viața credincioșilor, sau comunității. Așa de pildă Moise a postit înaintea primirii Legii pe Muntele Sinai (Ieșire 34, 20). Având un pronunțat caracter moral, a fost practicat de Ilie (I împărați 19, 8); de profetul Daniel în timpul ispitiri (Daniel 10, 2–3), de regele David în semn de pocăință (Ps. 35, 3); sau ca o înfrânare deopotrivă a trupului și a sufletului, adică o abținere nu numai de la mâncare și băutură, ci și sub forma căinței (Ioil 2, 12; Daniel 11, 12) și înfrânarea inimi (Numeri 30, 7), cu consecințe profund sociale, profeții arătând că adevăratul post plăcut lui Dumnezeu constă în: „dezlegarea lanțurilor răutăților a legilor robiei, slobozind pe cei asupriți și rupând orice fel de jug, împărțind pâinea cu cel flămând și aducând în casă pe cei nenorociți și fără adăpost, acoperind pe cel gol..." (Isaia 58, 6–8). S-a instituit și postul public, fixându-se o zi specială numită a „împăcării", sau a „curăției" prin umilirea sufletului și prin înfrânarea trupului (Levitic 16, 29–34; 23, 27–30). Tot cu caracter public se impunea postul și în situații speciale: pentru prevenirea unor calamități, pentru ploaie la timp, încetarea unor robii (Judecători 20, 26; I Samuel 7, 6 31, 13 ; Zaharia 7, 5; Daniel 9, 3; Ioil 1, 4), sau la moartea unui conducător.

Ca unul care „nu a venit să strice legea ci să o împlinesc (Matei 5, 17), Mântuitorul însuși a postit înaintea începerii activității sale mesianice, 40 de zile și nopți în pustia Carantanei. El a făcut însă o recomandare specială, spunând „Și când postiți, nu fiți triști ca fățarnicii... iar tu când postești, unge-ți capul tău și spală-ți fața, ca să nu te arăți oamenilor că postești, ci Tatălui care vede în ascuns..." (Matei 6, 16–18). Prin aceste cuvinte Mântuitorul accentuează sinceritatea căinței, naturalețea, discreția și bucuria sufletească asociată înfrânării trupești. Și face această precizare pentru că se simțea nevoia, întrucât lipseau aceste trăsături esențiale adevăratului post. Astfel, pentru a apărea mai mult în fața oamenilor că postesc, fariseii acelor timpuri aveau fețele triste și încruntate, iar când practicau un post mai sever mergeau pe stradă cu capetele plecate mergând până acolo încât nu se salutau. La posturile recomandate pentru ploaie înceta orice fel de activitate, umblau desculți, nespălându-se și neungându-și

părul, nici cu ulei, nici cu aromate, îmbrăcau veșmânt sub formă de sac, își smoleau fețele și își puneau pe cap cenușă. Nu manifestau nici un fel de căință interioară, ci se lăudau chiar în fața lui Dumnezeu că postesc de două ori pe săptămână (adică lunea și joia, amintirea urcării și coborârii lui Moise pe muntele Sinai când a primit legea), cum este relatat faptul în pilda vameșului și fariseului... In cursul activității sale, Mântuitorul a recomandat postul alături de rugăciune, ca pe un mijloc de biruință asupra ispitelor și demonilor (Matei 17, 21; Marcu 9, 29), iar practicarea nu și-a pierdut întru nimic din însemnătate în viața Bisericii. Astfel sfinții apostoli au practicat postul după modelul Domnului (II Corinteni 11, 27), îndemnându-ne să-l ținem și noi la fel (I Corinteni 11, 27). Multe din evenimentele cele mai însemnate din viața lor și a Bisericii au fost precedate de rugăciune și de post (Fapte 9, 9; 13, 2–3; 14, 23). Constituțiile Apostolice stabilesc ca zile de post miercurea și vinerea în amintirea Sfintelor Patimi ale Domnului.

IV. Recapitularea - Aprecierea

Am văzut că înfrânarea de la mâncare și băutură, sau cumpătarea era în vechime o recomandare a înțelepților și medicilor pentru asigurarea sănătății trupești și sufletești, a stăpânirii de sine, a educației propriu-zise, a creșterii vitalității și longevității. Sub aspect religios postul este înfrânarea căreia i se adaugă și căința, smerenia, zdrobirea de inimă față de divinitate, iar în Vechiul Testament se referă și la acte de binefacere către semeni.

Când Mântuitorul spune fariseilor că nu ce intră în gură spurcă pe om, ci ceea ce iese din gură, adică din inimă: gândurile rele, ucideri, desfrânare (Matei 15, 11; Marcu 7, 21) combate tocmai formalismul, nesinceritatea cu care ei practicau postul dar nu postul în sine. Domnul accentuează că tocmai postul trupesc trebuie neapărat împreunat cu postul sufletesc, așa cum am văzut de altfel că au recomandat și profeții și cum le-au practicat și Sfinții Apostoli și Biserica .

Pe de altă parte, recomandarea Bisericii de a ne abține de la mâncare și băutură pe o perioadă limitată, nu înseamnă că mâncarea și băutura sunt socotite ca fiind rele în sine. Dacă s-a făcut cândva în Legea Veche deosebirea între mâncări „curate" și „necurate", aceasta nu mai rămâne valabilă și în Legea Nouă, „unde toate sunt curate pentru cei curați" (Tit 1, 5). Mâncarea și băutura sunt create de către Dumnezeu spre existența biologică „și toată făptura lui Dumnezeu este bună" (I Timotei 4, 4; Romani

14,3–6 ; Coloseni 2, 16–23). Părinții Bisericii au arătat că hrana și băutura folosite până la necesar sunt o cerință naturală a firii și vieții: „Pentru că și hrana simplă ne produce o plăcere naturală chiar dacă nu voim, întrucât ne satisface o trebuință; la fel băutura, pentru că ne potolește neplăcerile setei“ (Sfântul Maxim Mărturisitorul). Aceasta pentru că grija față de trup este o cerință naturală și necesară; fiindcă așa cum spune Apostolul: „nimeni nu și-a urât vreodată trupul său, ci îl hrănește și îl încălzește...“ (Efeseni 5, 29). Problema se pune ca „grija de trup să nu o prefacem în pofte“ (Romani 13,14). Să nu devenim robiți de poftele trupului, sau de răutățile sufletului. Iar postul trupesc și sufletesc tocmai de la aceasta ne ferește. Sfântul Apostol Pavel referindu-se la cei necumpătați arată că „Dumnezeul lor este pântecele“ (Filipeni 3, 19). Pentru unii ca aceștia „stomacul devine asemenea mării ce nu se umple“, după cum remarcă un părinte al Biserici (Sfântul Nil Ascetul). Deci „nu mâncărurile sunt rele, ci lăcomia pântecelui“ (Sfântul Maxim Mărturisitorul).

V. Asocierea

Legătura dintre postul trupesc și cel duhovnicesc se manifestă prin înfrânare de la mâncare și băutură armonic împletită cu înfrânarea de la gândurile rele, mânie, invidie, lăcomie, mândrie, lene, etc., adică prin căința de păcate și strădania de a nu le mai săvârși.

Pe lângă rugăciune, Părinții Bisericii pun postul alături de priveghere, ca cele mai înalte virtuți ale trupului. „Păcatul se învinge prin zdrobirea inimii, iar la această stare se ajunge prin înfrânare de la somn, hrană și de la lenevirea sufletească“ — spune unul dintre ei.

Pe lângă aceasta postul se adresează și semenului prin acte ale milosteniei trupești și sufletești. Comentând cuvintele Mântuitorului referitoare la practica postului: „părul tău îl unge și fața ta o spală“, un Sfânt Părinte arată că ungerea cu aromate înseamnă faptele de binefaceri către semeni, iar spălarea feței, căința cu lacrimile regretelor pentru păcatele săvârșite. Privind îmbinarea armonică între înfrânarea trupului și binefacerea arătată semenilor, s-a remarcat pe bună dreptate că în biserica primară când un creștin postea, el nu se înfrâna de la mâncare doar pentru a îndeplini un percept religios și a se purifica practicând o virtute, ci pentru a veni în ajutorul fraților aflați în lipsă, deoarece echivalentul hranei la care renunța era predat comunității și aceasta la rândul ei, îl distribuia după necesități.

VI. Generalizarea

Din cele tratate vedem că postul este abținerea de la mâncăruri și băuturi pentru un timp limitat în scopul cinstirii lui Dumnezeu, prin restabilirea armoniei dintre trup și suflet și slujirea semenilor.

VII. Aplicarea

Biserica a stabilit mai multe forme de practicare a postului:
1. Ajunarea totală, când nu mâncăm și nu bem nimic toată ziua.
2. Postul uscat. Postul obișnuit, cu mâncarea de post, adică oprire de la carne, vin, lapte, ouă și grăsimi animale.

Sunt cazuri când Biserica acordă dezlegare de la post. În această categorie intră copiii sub 7 ani, bătrânii peste 70 de ani, bolnavii, cei ce exercită o muncă grea, ca și cei ce călătoresc drum lung și obositor. Dacă însă din acestea sau din alte pricini, credincioșii nu pot ține postul trupesc, de postul sufletesc nu poate fi scutit nimeni. „Deci așa să postești: — spune un Sfânt Părinte — ferește-te de orice cuvânt rău, de orice faptă rea și curățește-ți inima de toate deșertăciunile".

Familia creștină

I. Pregătirea aperceptivă

Creându-l pe om după chipul și asemanarea Sa, oferindu-i în dar viața, ca și condițiile și posibilitățile de a o perpetua, creându-i calitatea sufletului de a nu trăi în izolare, ci de a se deschide permanent spre comuniune și comunicare, Dumnezeu i-a oferit în același timp omului și modul de conviețuire ordonată și organizată, pe măsura împlinirii menirii sale.

II. Anunțarea temei

Toate aceste deziderate se desfășoară în familie, la care ne vom referi în cele ce urmează.

III. Tratarea

Corespunzând naturii omului, spunem de la început că familia constituie un organism natural și social, care răspunde necesității omului de a-și duce viața nu în izolare, ci în comuniune. În felul acesta, familia este celula societății. Ea este întemeiată pe liberul consimțământ al bărbatului și al femeii de a viețui împreună toată viața spre a îndeplini legea de bază a perpetuării neamului omenesc și a contribui activ la buna desfășurare a vieții personale și sociale. Este adevărat că oamenii s-ar putea înmulți și în afara familiei, dar în acest caz s-ar ajunge la dezastru în viața comunității, prin lipsa de orientare a raportului dintre bărbat și femeie, cât și în ceea ce privește nașterea, creșterea și educarea copiilor... Acest caracter natural al familiei, ne ajută să înțelegem mai bine originea ei divină. Cartea Sfântă, în primele ei pagini, ne arată că Dumnezeu văzând că „nu e bine ca omul să fie singur, i-a făcut ajutor potrivit pentru el" (Facerea 2, 18). La fel și menirea întemeierii familiei reprezintă o binecuvântare divină: „Și Dumnezeu i-a binecuvântat, zicând: creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l supuneți" (Facerea 1, 28). De aceea, dacă Creatorul a numit pe bărbat „Adam" (adică „pământ"), spre a-i indica originea, femeii i-a pus numele „Eva" (care înseamnă „viață"), spre a arăta scopul pentru care a fost creată, și anume de a perpetua viața. Orginea divină a familiei, la baza căreia stă căsătoria, a fost întărită și prin participarea Mântuitorului la nunta din Cana Galileii.

Ne punem acum întrebarea: care sunt trăsăturile caracteristice ale familiei creștine? Caracteristicile familiei creștine sunt: unitatea și indisolubilitatea. Unitatea înseamnă că în cadrul familiei un bărbat nu poate avea decât o singură femeie. Poligamia nu este admisă după învățătura creștină, fiindcă Dumnezeu i-a creat omului doar o singură femeie, și nu mai multe. Unitatea familiei se bazează în primul rând pe unitatea de ființă dintre soți. „Și a zis Adam: iată, acesta e os din oasele mele și carne din carnea mea; ea se va numi femeie, pentru că este luată din bărbatul ei" (Facerea 2, 23). (Acest fapt se poate vedea mai bine din însăși tema comună a acestor două cuvinte în limba originală a Vechiului Testament, ebraica: „iș" =bărbat; și „ișa" =femeie. Această unitate poartă în sine binecuvântarea lui Dumnezeu încă de la creație: „De aceea va lăsa omul pe tatăl său și se va uni cu femeia sa și vor fi amândoi un singur trup" (Facerea 2, 24). De aici și concluzia că „ceea ce Dumnezeu a legat, omul să nu despartă" (Matei 19, 6). Unitatea de ființă duce în mod necesar

şi la egalitatea dintre bărbat şi femeie în cadrul familiei. S-a remarcat pe bună dreptate că femeia nu a fost creată nici din piciorul bărbatului ca să-i fie sclavă, nici din capul lui ca să-l domine, ci din coasta lui, ca să fie la egalitate cu el. Apostolul ridică unitatea familiei temeluită pe iubire şi pe căsătorie, la unitatea dintre Hristos şi Biserică: „Bărbaţi, iubiţi-vă femeile voastre precum şi Hristos a iubit Biserica şi s-a dat pe Sine pentru ea“ (Efeseni 5, 25). Pe baza acestei unităţi „bărbatul se sfinţeşte prin femeie şi femeia se sfinţeşte prin bărbat“ (I Corinteni 7, 14). Strâns legată de unitatea familiei este şi indisolubilitatea ei, adică familia întemeiată prin căsătorie este pe toată viaţa, ca şi căsătoria; nu pot fi desfăcute.

Am văzut câtă importanţă acordă Mântuitorul faptului că „ceea ce Dumnezeu a legat, omul să nu despartă“ (Matei 19, 6), arătând că Moise „numai după învârtoşarea inimii“ a admis despărţirea soţilor, „dar dintru început nu a fost aşa“ (Matei 19, 8). Astfel Apostolul Pavel spune tot atât de categoric: „Celor căsătoriţi poruncesc nu eu ci Domnul: femeia să nu se despartă de bărbat, iar de se va despărţi, să nu se mărite, sau să se împace cu bărbatul său; iar bărbatul să nu-şi lase femeia“ (I Corinteni 7, 10–11).

Două lucruri pot leza totuşi indisolubilitatea căsătoriei şi a familiei: desfrâul şi moartea unuia dintre soţi. Desfrâul, fiindcă acesta înseamnă o trădare a iubirii dintre soţi şi destramă astfel comuniunea dintre ei (Matei 5, 32; 19, 9). Moartea unuia dintre soţi, ştirbind în mod natural familia, dă drept soţului rămas în viaţă să-şi refacă familia: „Căci femeia cu bărbatul este legată prin lege cât trăieşte el, iar dacă bărbatul i-a murit... este liberă după lege să ia alt bărbat“ (Romani 7, 2–3). Apostolul vine însă şi cu altă precizare, spunând: „Femeia este legată de lege câtă vreme trăieşte bărbatul, iar dacă va muri bărbatul ei este liberă să se mărite cu cine vrea, numai în Domnul. Dar mai fericită este de va rămânea aşa...“ (I Corinteni 7, 39–40). Se chiar statornicise obiceiul în Biserica primară, urmând îndemnul Apostolului, ca o femeie rămasă văduvă să nu se mai recăsătorească.

Strâns legat de caracteristicile familiei este şi scopul pentru care a fost creată. Acesta este întreit: naşterea de copii, ajutorarea reciprocă a soţilor şi ferirea de desfrânare.

1. Naşterea de copii reprezintă însăşi menirea naturală a familiei ca perpetuare a neamului omenesc. Dar în acelaşi timp, procrearea este şi un act sacru. S-a remarcat astfel că „prin naşterea de copii se continuă într-un fel opera lui Dumnezeu, omul devenind colaboratorul direct al Creatorului... Naşterea de

prunci devine atunci nu un simplu act mecanic, precum se întâmplă în regnul animal, ci o adevărată taină, iar continua aducere la existență de noi și noi ființe, poruncă dumnezeiască" (Nicolae, Mitropolitul Banatului, „Înmulțiți-vă și umpleți pământul", în rev. «Mitropolia Banatului» nr. 10–12/1974, p. 588). Reprezentând o binecuvântare a lui Dumnezeu, s-a subliniat într-o formă plastică și sugestivă că: „Familia fără copii este ca o gradină fără flori. / Familia fără copii e ca un clopot fără sunet / Familia fără copii e ca o pasăre fără cântec / Familia fără copii este ca un pom fără roade". În această situație ne apare clar că avortul este un mare păcat.

2. Ajutorarea soților în familie este dată de legământul făcut de ei, prin care se obligă să fie alături unul de altul toată viața, atât la bine, cât și la rău. De aceea, ei își spun unul altuia: „soț" și „soție", purtând același nume. Ajutorarea reciprocă este înscrisă în însăși menirea familiei, chiar de la creație (Facerea 2, 18), încât se spune că „bărbatul să acorde femeii iubirea datorată, asemenea și femeia bărbatului" (I Corinteni 7, 3). Neîndeplinirea acestei datorii reprezintă o lașitate și o trădare a iubirii familiale.

3. Familia îndeplinește și scopul moral de a feri de păcatul desfrânării, după cum ne arată Apostolul: „Dar din cauza desfrânării, să-și aibe fiecare femeia sa și fiecare să-și aibe bărbatul său. Femeia nu este stăpână pe trupul său, ci bărbatul; asemenea nici bărbatul nu este stăpân pe trupul său, ci femeia" (I Corinteni 7, 2–4). Cât privesc condițiile întemeierii familiei prin căsătorie, acestea sunt următoarele:

În primul rând căsătoria trebuie să fie un act liber. Fără libertate nu poate fi luată hotărârea necesară pentru întemeierea familiei și atunci familia nu poate forma o unitate de voință și acțiune. Este destrămată înainte de a se fi întemeiat. Sunt chiar întrebați cei ce vor să-și întemeieze familia, dacă fac acest pas în mod liber și nesiliți de nimeni...

În al doilea rând, căsătoria se temeluiește pe afecțiune, sau pe iubirea reciprocă între cei ce intenționează să întemeieze familia, și nu pe interese, calcule, sau presiuni din afară. Dacă nu există această iubire de la întemeierea familiei, ea nu va fi găsită, oricât ar căuta-o cineva mai târziu în cadrul familial.

În al treilea rând, cei ce voiesc să întemeieze o familie trebuie să fie apți, să aibe chemarea sau vocația pentru a îndeplini scopul familiei, știut fiind că „sunt fameni... care s-au născut așa" (Matei 19, 12). Nu e însă nici un rău în aceasta, numai că trebuie să-și orienteze în altă direcție viața. Datorită faptului că familia este

formată din cei doi soți și copii, vom vedea în continuare care sunt datoriile unora față de alții.

1. Datoriile reciproce ale soților:

a) Ca expresie a iubirii care trebuie să-i lege în cadrul unității familiale, soții au datoria de a statornici buna înțelegere prin potrivirea firilor și a caracterelor într-o unitate de simțire și acțiune.

b) Făgăduința credincioșiei (fidelității) pe care au depus-o soții în fața sfântului altar trebuie să le rămână statornică și puternică, nelăsându-se pradă ispitelor și păcatului.

2. Datoriile părinților față de copii:

a) Întrucât copii reprezintă o prelungire a vieții și ființei părinților, aceștia trebuie să le creeze condițiile necesare de creștere și dezvoltare trupească, asigurându-le hrana, îmbrăcămintea și locuința.

b) Părinții trebuie să poarte grijă și de formarea sufletească, de educarea copiilor. Pe drept cuvânt se vorbește de „cei șapte ani de acasă..." sau de zicala că „pe copil cum îl înveți, așa îl vei avea în viață". De fapt, educația pe care o primește copilul prin modelarea sufletului și dăltuirea caracterului va fi icoana părinților, spre cinstirea sau rușinea lor.

c) Părinții au și datorii specifice privind formarea copiilor. Astfel, tatălui îi revine datoria să le asigure existența materială, impunându-le atașamentul și respectul. Mama le acordă îngrijirea plină de căldură și afecțiune pe măsură să-i țină legați de vatra părintească.

3. Datoriile copiilor față de părinți:

a) Copiii trebuie să dea ascultare bunelor îndemnuri venite din partea părinților (Se impune însă ca și sfaturile părinților să fie vrednice de urmat...).

b) Se cuvine ca în caz de neputință sau boală copiii să acorde părinților ajutor și îngrijire, iar iubirea față de ei să se continue și după moarte, prin rugăciunile înălțate către Dumnezeu pentru odihna sufletului lor.

IV. Recapitularea – Aprecierea

Care este caracterul natural al familiei? (El este dat de faptul că omul nu-și poate duce viața în izolare, ci în comuniune, cât și faptul că poartă în natura lui menirea perpetuării neamului omenesc). Care este originea divină a familiei? (Originea divină a familiei constă în voia lui Dumnezeu, care a constatat că „nu e bine ca omul să fie singur și i-a creat un ajutor „potrivit pentru

el", cu scopul de a „se înmulți și umple pământul"). Care sunt trăsăturile caracteristice ale familiei? (Unitatea și indisolubilitatea). Care este scopul familiei? (Scopul familiei este întreit: nașterea de copii, ajutorarea reciprocă a soților și ferirea de desfrânare). Care sunt condițiile întemeierii familiei prin căsătorie? (În primul rând căsătoria este un act liber. În al doilea rând familia se întemeiază pe iubirea reciprocă a soților. Și în al treilea rând, cei ce vor să întemeieze o familie trebuie să fie apți pentru aceasta). Din cine este formată familia? (Din cei doi soți și copii, care au datorii reciproce bine determinate).

V. Asocierea

Pornind de la constatarea Sfinților Părinți că familia reprezintă o „Biserică în mic", s-a remarcat că „dacă Biserica este mireasa lui Hristos, fiecare familie, întrucât face parte din Biserică, poate fi socotită mireasa lui Hristos, care ca Mire ceresc al ei o unește cu Sine, o umple de viața divină, o încadrează în organismul cel mare al Bisericii, o luminează, o întărește, o sfințește. Și așa cum unitatea și puterea Bisericii o constituie Hristos, tot Hristos constituie unitatea și puterea familiei creștine. Prezența lui Hristos face din familie un organism în care pulsează veșnicia" (Dr. Nicolae Mladin, «Studii de Teologie Morală» – Sibiu, 1969, p. 351).

VI. Generalizarea

Din cele până aici tratate vedem că familia creștină este un așezământ divin întemeiat prin Taina Sfintei Cununii, având ca scop nașterea, creșterea și educarea copiilor; ajutorarea reciprocă a soților; ferirea de păcat și desăvârșirea personalității".

VII. Aplicarea

1. Întemeiată odată cu Taina Sfintei Cununii, familia creștină reprezintă un așezământ divin, revenindu-i datoria cultivării virtuților creștine, a atașamentului față de Biserică și de credința străbună.

2. Constituind vatra de formare a viitorilor cetățeni, familia are datoria cultivării virtuților cetățenești, a implinirii datoriilor sociale și a dragostei față de patrie.

Dragostea față de patrie

I. Pregătirea aperceptivă

Oricine își aduce cu plăcere și nostalgie aminte de casa părintească, de locurile natale, unde și-a trăit primii ani ai copilăriei, unde în nevinovăția sufletului a făcut cunoștință cu realitățile vieții. Nostalgia locurilor natale se extinde și asupra întregului teritoriu geografic locuit de cei legați prin aceeași limbă, același neam, aceleași tradiții, aceleași obiceiuri, aceeași istorie. Mai mult, cuprinde pe toți cei care deși nu sunt de același neam, dar locuind pe același teritoriu, se simt uniți într-o acțiune comună și sunt angajați în aspirații comune, alcătuind un singur popor.

II. Anunțarea temei

Aceasta este patria, și la dragostea față de pământul și poporul patriei, ne vom referi în cele ce urmează.

III. Tratarea

Cuvântul „patrie" (de la „patres" = „părinți"), sau „țară" (de la „terra" = „pământ") reprezintă pământul părinților, al strămoșilor. Și cum noi avem datoria, potrivit poruncii a cincea din Decalog, de a ne iubi părinții și strămoșii, fiindcă viața lor pulsează în noi, tot astfel avem datoria de a ne iubi patria, pământul lor și al nostru, întocmai cum trebuie să ne iubim viața sau pe noi înșine. De aceea, pe bună dreptate spun Părinții Bisericii că „cetatea căreia aparținem este patria noastră, ea este ca și mama noastră" (Fericitul Augustin). „Cinstirea față de patrie este egală cu cinstirea față de părinți" (Sfântul Vasile cel Mare).

Acest sentiment al iubirii patriei pământești este dat omului de către Dumnezeu încă de la creație. Sfânta Scriptură în primele ei pagini arată că primul om a fost așezat într-un anume loc dat lui sub stăpânire, cu menirea de a-l îngriji, bucurându-se de el ca de un dar de la Dumnezeu. La fel și întruparea Mântuitorului nu a avut loc oriunde, ci într-un anume teritoriu geografic, devenit pe drept cuvânt patria Lui pământească. Dragostea Lui se îndreaptă deopotrivă și față de poporul împreună cu care își duce viața pământească și a cărui soartă vrea să fie mai bună și mai fericită. De aceea, Mântuitorul arată deschis că „nu este trimis

decât pentru oile pierdute ale casei lui Israel" (Matei 15, 24). În același timp, înaintea Sfintelor Patimi, Mântuitorul plânge soarta Ierusalimului: „Și când s-a apropiat, văzând cetatea, a plâns pentru ea" (Luca 19, 41). De trei ori, ne mărturisește Noul Testament că a plâns, a lăcrimat Iisus: la moartea prietenului Său Lazăr (Ioan 11, 35), atunci când a proorocit soarta tristă a țării Sale, precum și în Ghetsimani.

Cât de atașat a fost Sfântul Apostol Pavel față de poporul său, o vedem din însăși mărturisirea lui: „Spun adevărul în Hristos, nu mint, martor fiind și cugetul meu în Duhul Sfânt, că mare îmi este întristarea și neîncetată durerea inimii; căci aș fi dorit să fiu eu însumi anatema de la Hristos pentru frații mei, cei de un neam cu mine după trup" (Romani 9, 1–2). De aici vedem că sentimentul dragostei față de patrie cuprinde deopotrivă iubirea față de pământul natal și de poporul care îl locuiește și de care te leagă aceleași înfrățiri de neam, de limbă, de tradiții și de aspirații. Iubirea față de patrie se referă deci și la valorile spirituale, la întreg tezaurul cultural și artistic al înaintașilor, la limbă, la tradițiile, precum și la asipratiile prezente și viitoare ale poporului, stabilind astfel legătura cu trecutul și cu viitorul poporului din care facem parte. Iubirea față de pământul strămoșesc și față de popor exclude naționalismul șovin, care susținând dreptul unei singure naționalități, persecută celelalte naționalități existente pe teritoriul unei țări.

Legat de șovinism este și rasismul, care consideră rase superioare și inferioare, socotind că primele trebuie să domine, iar cele inferioare să le slujească. Învățătura creștină nu poate fi de acord cu naționalismul șovin sau cu rasismul, fiindcă în fața lui Dumnezeu toți oamenii sunt egali și trebuie să trăiască în frățietate, datorită faptului că El este Părintele tuturor, fără nici o deosebire, și datorită faptului că toți oamenii au origine comună, provenind dintr-o singură pereche de oameni. Păcatul a creat vrajba, despărțirea și nedreptatea dintre oameni. De aceea, toți, fără nici o deosebire, sunt chemați la același ideal comun al mântuirii sufletului. Astfel, Mântuitorul după înviere poruncește Sfinților Apostoli: „Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh" (Matei 28, 19–20).

La fel se pronunță și Sfântul Apostol Pavel, arătând că în Hristos toți oamenii sunt chemați la mântuire, fără nici o deosebire de neam, sex, sau stare socială: „Nu mai este iudeu, nici elin, nu mai este rob, nici slobod, nu mai este parte bărbătească și femeiască, pentru că voi toți una sunteți în Hristos

Iisus" (Galateni 3, 28). La polul opus naționalismului șovin, este cosmopolitismul, care-l scoate pe om din granițele patriei sale și îl socotește „om al lumii". Rupându-l de țara sa, cosmopolitismul îl dezlipește de limba, de tradițiile culturale și istorice ale înaintașilor, îl „pierde" în lume... Mântuitorul poruncește Sfinților Apostoli să propovăduiască la toate „popoarele", ceea ce înseamnă că poporul este recunoscut de Mântuitorul. Această recunoaștere a popoarelor nu este numai temporară, ci și veșnică, fiindcă după însăși spusele Domnului, la judecata de apoi se vor prezenta „toate neamurile" (Matei 25, 32; Apocalipsa 7, 9). La aceasta mai putem adăuga faptul că dacă la Cincizecime Sfinții Apostoli au propovăduit Evanghelia în limbile popoarelor prezente la evenimentul pogorârii Sfântului Duh, au făcut-o pentru a se face înțeleși și a arăta în același timp respectul față de limba și poporul căruia se adresează.

IV. Recapitularea – Aprecierea

Ce este patria? (Locul geografic în care au trăit strămoșii noștri, de care ne leagă limba și întreg tezaurul cultural, artistic și spiritual). Ce putem deduce de aici? (Că patria înseamnă atât pământul pe care locuim, cât și poporul din care facem parte). Care este mărturia Scripturii despre dragostea de patrie? (Sfânta Carte ne arată că încă de la creație Dumnezeu i-a rânduit omului pământul în care să locuiască). Care este atitudinea Mântuitorului față de patrie? (Domnul a iubit atât locul în care s-a născut și a trăit, cât și poporul din care a făcut parte). Cât de mult și-a iubit Sfântul Apostol Pavel poporul său? (Atât de mult, încât prefera să renunțe la propria mântuire, în schimbul mântuirii poporului său). Ce concluzie tragem noi de aici, urmând pilda Mântuitorului și a Apostolului? (Că și noi trebuie să ne iubim atât pământul patriei, cât și poporul din care facem parte). Care sunt păcatele împotriva dragostei față de patrie? (Sunt două extreme: pe de o parte, naționalismul șovin și rasismul, iar pe de altă parte, cosmopolitismul).

V. Asocierea

Datorită importanței pe care Sfânta Scriptură o acordă vieții veșnice, împărăției cerești, numită și „patrie cerească", ne punem întrebarea dacă aceasta nu exclude cumva dragostea față de patria pământească? Biserica învață, potrivit descoperirii Mântuitorului și a Sfinților Apostoli, că împărăția lui Dumnezeu are un

caracter spiritual și veșnic, că ea se realizează desăvârșit în viața viitoare, când „Dumnezeu va fi totul în toate“ (I Corinteni 15, 26). Datorită acestei învățături, Apostolul arată că „patria noastră este în ceruri, de unde și așteptăm Mântuitor pe Domnul Iisus Hristos“ (Filipeni 3, 20). Acest caracter spiritual și veșnic al împărăției lui Dumnezeu care se desăvârșește în veșnicie, nu exclude însă caracterul ei temporar și pământesc, știut fiind că „împărăția lui Dumnezeu este în noi“ (Luca 17, 22) și că o dobândim în viața de aici și de acum. De aici vedem fără prea mare greutate că așa cum împărăția lui Dumnezeu se desăvârșește în patria cerească, tot așa ea începe să prindă viață în sufletele credincioșilor aflați în patria pământească. Și așa cum așteptăm desăvârșirea în patria cerească, tot astfel ne pregătim mai întâi aici în patria pământească.

VI. Generalizarea

Din cele de mai sus vedem că pentru fiecare credincios idealul suprem este de a ajunge în „patria cerească“, unde „Dumnezeu va fi totul în toate“, dar că acest ideal nu exclude, ci implică dragostea față de patria pământească, adică față de pământul și poporul din care fiecare credincios face parte.

VII. Aplicarea

1. Cultivând un patriotism sănătos, care exclude șovinismul și cosmopolitismul, Biserica îndeamnă necontenit pe credincioși să se simtă înfrățiți cu toți cetățenii patriei, indiferent cărei naționalități aparțin, în muncă și acțiune comună de ridicare a patriei spre progres și civilizație.

2. Fiecare credincios trebuie să-și cinstească cu demnitate și sinceritate patria și numele pe care îl poartă ca aparținător patriei. Fiecare trebuie să poarte în sine mândria patriotică față de pământul țării, față de trecutul de luptă și jertfă, precum și față de prezentul și viitorul ei.

3. În sfârșit, dragostea față de patrie trebuie să fie atât de mare, încât independența și suveranitatea țării trebuie să fie apărate, dacă este cazul, chiar cu jertfa propriei vieți.

Datoria creștinului de a munci

I. Pregătirea aperceptivă

Rostind pilda talanților, Mântuitorul ne arată că datoria fiecăruia este de a-și înmulți darurile cu care l-a înzestrat Dumnezeu încă de la creație, printr-o activitate desfășurată în folosul său și al comunității din care face parte.

II. Anunțarea temei

Această activitate care dă sens vieții este munca, la care ne vom referi în cele ce urmează.

III. Tratarea

Încă în primele ei pagini Cartea Sfântă îl prezintă pe Dumnezeu într-o continuă activitate. Mai întâi cea de Creator al lumii nevăzute și văzute, iar apoi că proniator al ei. Ca o încununare a creației a fost adus la existență omul, după chipul și asemănarea Ziditorului său (Facerea 1, 26–28). El a fost așezat că stăpân al lumii văzute cu menirea de a duce la perfecțiune, ceea ce Dumnezeu a creat perfectibil, devenind astfel „împreună lucrător cu Dumnezeu" (I Corinteni 3, 9).

În același timp activitatea sa se îndreaptă și în direcția desăvârșirii proprii. Munca era pentru omul dinaintea căderii în păcat asemenea unei gimnastici plăcute și necesare bunei desfășurări și desăvârșiri a vieții sale biologice și spirituale. Această necesitate a muncii era imprimată de Creator în însăși firea omului, în însăși menirea vieții lui. A intervenit însă păcatul, care a atras după sine dezarmonia dintre om și creație (Facerea 3, 17–20), iar munca dintr-o activitate plăcută și necesară devine o povară, care nu odată stoarce sudori de oboseală. De remarcat este însă faptul că nu munca în sine a fost blestemată odată cu căderea omului în păcat, ci numai condițiile naturii care opuneau rezistență în fața activității creatoare a omului.

Faptul că munca rămâne pe mai departe o datorie și în același timp o binecuvântare divină, rezultă și din consacrarea zilei de odihnă stabilită de Dumnezeu prin Decalog (Ieșirea 20, 8–10). Mai mult decât atât, prin venirea în lume a Fiului lui Dumnezeu, munca din nou este sfințită. Mântuitorul însuși activează neîntrerupt pentru restabilirea chipului lui Dumnezeu în om, pen-

tru a-l readuce pe acesta la demnitatea dobândirii celor necesare vieții prin muncă cinstită. De aceea, Iisus Hristos putea spune: „Tatăl meu până acum lucrează și eu lucrez" (Ioan 5, 17). Dar dacă pe timpul Său munca manuală era desconsiderată și rezervată sclavilor, El nu s-a rușinat să muncească în casa teslarului... și dacă munca celor de jos era spre profitul celor înavuțiți și spre continua lor îmbogățire, Domnul arată că „lucrătorul este vrednic de plata sa" (Luca 10, 17).

Știut este cât de necruțătoare a fost condamnarea adresată de Mântuitorul celor bogați care adunându-și bunuri prisositoare refuzau sa privească la semenii lor, săraci și neputincioși, coplesiți de mizerie și suferință. Astfel, prin pilde deosebit de semnificative ca cea a bogatului căruia i-a rodit țarina, sau cea cu „bogatul și săracul Lazăr" ca și prin întâlniri directe, cum a fost cea cu tânărul bogat, Iisus nu poate rămâne indiferent față de dezmoșteniții sorții, precum nu poate trece nepăsător pe lângă înavuțiții pământului, deveniți robii propriilor lor bogății... „Mai lesne va trece cămila prin urechile acului, decât bogatul în împărăția cerurilor", le-a replicat Domnul atât de sentențios. Nu că bunurile câștigate ar fi rele în sine, ci modul în care au fost agonisite, din osteneala și din munca altora, și apoi prin înrobirea față de ele. Pe de altă parte, Domnul a condamnat lenevia ca un păcat aducător de moarte. El a blestemat smochinul neroditor, vrând prin aceasta să ne arate că cel ce nu aduce roade prin munca sa și împiedică în același timp și activitatea altora (fiindcă smochinul ținea doar umbră și nu lăsa să se dezvolte nici o plantă în jurul său), nu pot primi decât osândă din partea lui Dumnezeu.

La fel și Biserica de-a lungul veacurilor a combătut lenevia ca pe un păcat capital, aducător de moarte, fiindcă paralizează propriile noastre energii și în același timp tulbură relațiile cu semenii, atrăgând după sine și alte păcate ca: furtul, clevetirea, lâncezeala, parazitismul. Pe drept cuvânt Sfântul Apostol Pavel îndeamnă ca „cel ce fură să nu mai fure, ci mai de grabă să se ostenească lucrând binele cu mâinile sale, că să aibă și să dea și celui ce are nevoie" (Efeseni 4, 28). Un Sfânt Părinte subliniază că „cel ce trândăvește multe vorbe deșarte grăiește, multe lucruri zadarnice săvârșește, nemuncind toată ziua este copleșit de mare toropeală". Din cuvintele Apostolului mai vedem că munca îl scoate pe om din egoism, ea devenind un mijloc de ajutorare a semenilor, o faptă de iubire, de milostenie, vizând desigur viața celor neputincioși și neajutorați, care nu-și pot agonisi cele necesare vieții. Ajutorarea acestora nu devine însă o slăbiciune care ar încuraja lenevia. Cuvintele Apostolului sunt în acest sens

foarte categorice: „Cel ce nu vrea să muncească, nici să nu mănânce“ (II Tesaloniceni 3, 10). —Este clară distincția pe care o face el între cei ce nu pot munci, și cei ce nu voiesc să muncească...

Ceea ce amplifică valoarea muncii constă în activitatea pe care o desfășori nu numai pentru tine, ci și pentru alții. Sunt pline de înțelepciune cuvintele unui dascăl al Bisericii, care ne îndeamnă să urmăm exemplul albinei, care nu adună numai pentru sine, ci și pentru alții; și nu pe cel al păianjenului, care și el trudește la fel ca și albina, dar numai pentru sine. Succesul muncii noastre apare mai evident atunci când nu nesocotim, ci prețuim activitatea altora alături de cea a noastră. Aceasta este de altfel — spune un Sfânt Părinte — și o lege a firii, a existenței însăși: „căci Dumnezeu, voind să lege pe toți oamenii între ei a impus o necesitate atât de mare în lucruri, încât cu folosul aproapelui este legat folosul altuia. Astfel, în corabie, dacă cârmaciul, când se întâmplă furtună, respingând folosul celor mulți, caută numai pe al său se încacă curând și pe sine și pe ceilalți. Și în singuraticele meșteșuguri, dacă un oarecare meșteșugar ar căuta numai ceea ce este folositor lui, viața nu ar fi niciodată în bună stare, nici meșteșugarul care caută aceasta. Din pricina aceasta, agricultorul nu seamănă numai atâtea cereale câte îi ajung lui, căci astfel încă de mult s-ar fi ruinat pe sine și pe alții, ci caută ceea ce este folositor și altora. Din pricina aceasta Dumnezeu a legat împreună pe acestea că să nu ajungă la folos propriu, decât prin acelea care folosesc și altora“ (Sfântul Ioan Gură de Aur).

IV. Recapitularea – Aprecierea

Din cele de mai sus am văzut că munca reprezintă o binecuvântare divină aparținătoare omului încă de la creație. Prin muncă omul devine stăpânul lumii văzute și „împreună lucrător cu Dumnezeu“ la perfecționarea creației. Munca nu a căzut sub blestemul divin nici atunci când păcatul a făcut ca creația să nu-i mai fie supusă omului, ci răzvrătindu-se, face ca activitatea omului să-i stoarcă de multe ori sudori și osteneală. Cu toate acestea, munca rămâne „cea mai de preț comoară pentru om“ (Pilda 12, 27). Ea îi dezvoltă și îi întărește omului viața sufletească, echilibrându-i firea, alungă gândurile rele, încât și medicina o recomandă ca pe un medicament tămăduitor al ființei omului (eroterapia). Fiind un act creator, care aduce bucurie în viața omului ca singurul mijloc de a-și câștiga cele necesare vieții, de a-și înmulți după vrednicie talanții, de a împlini porunca iubirii creștine, ajutând

pe cei neputincioși. Nefiind nici o deosebire între munca intelectuală și cea manuală, ci între activitatea cinstită și necinstită, îmbinarea ambelor forme de muncă creează echilibrul ființei umane, spre binecuvântarea veșnică din partea lui Dumnezeu și cinstire din partea oamenilor. Dacă este „vrednic lucrătorul de plata sa", oprirea plății lucrătorului este socotită păcat strigător la cer (Iacob 5, 4). De aceea: „nici pâine fără muncă, nici muncă fără pâine".

V. Asocierea

Părinții Bisericii au unit totdeauna munca cu rugăciunea. „Roagă-te și muncește" este deviza vieții creștine. Orice muncă o începem și o sfârșim cu rugăciunea. Prin rugăciune primim putere și ajutor de la Dumnezeu în munca noastră, săvârșind o activitate cinstită și bucurându-ne de roadele ei atât noi, cât și semenii noștri. În felul acesta munca devine și un act de binefacere, de milostenie îndreptat spre ajutorarea vieții celor neputincioși și neajutorați.

VI. Generalizarea

Din cele tratate vedem că munca este o activitate pe care omul o exercită în urma binecuvântării divine, în scopul susținerii și desăvârșirii vieții proprii, raportată la viața semenilor și a întregii creații.

VII. Aplicarea

Exercitarea muncii ca datorie creștină are mai multe aspecte:

1. Pentru orice creștin munca cinstită pe care o desfășoara este o datorie de onoare, menită să-i asigure bunăstarea vieții și vrednicia în fața lui Dumnezeu și a semenilor.

2. Manifestând interes și dăruire în muncă, creștinul nu va precupeți nici un efort în a face mai rodnice ogoarele, a îngriji natura, a face mai productive uneltele de muncă, care și acestea cer un atașament din partea celui ce lucrează cu ele, prin îngrijirea și prin buna lor utilizare.

Inima curată – temeiul evlaviei ortodoxe

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Mărturisind o anume credință, omul cultivă în același timp evlavia, ca formă de manifestare a religiozității sale. Evlavia este viața însăși a credinței și puterea ei de manifestare. Toate religiile, confesiunile și chiar sectele promovează o anume evlavie, în funcție de învățătura de credință pe care o propovăduiesc. În felul acesta creștinii se deosebesc între ei nu numai prin mărturisirea credinței, ci și prin variatele forme ale evlavie.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Biserica Ortodoxă pune la temelia evlaviei curăția inimii, așa că vom vedea în cele ce urmează cum se ajunge și cum este cultivată curăția inimii.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Cuvântul „inimă" are o gamă largă de înțelesuri. Pornind de la înțelesul material; inima ca organ vital al trupului, se trece pe plan sufletesc denumind sentimentele umane cele mai adânci care dinamizează întreaga desfășurare a vieții sufletești a omului. Pe plan duhovnicesc inima are un înțeles de profunzime, definind eul sufletesc al persoanei, lăuntricul omenesc, ființa internă a omului în totalitatea ei, spre deosebire de partea dinafară, de cea văzută.

Prin urmare, inima reprezintă partea spirituală a ființei omenești, suflarea divină, chipul lui Dumnezeu dat în om la creație. Ca suflare divină inima nu poate să fie decât bună. Căderea omului în păcat a adus însă și răul în inimă, încât Sfinții Părinți vorbesc de două inimi. Inima bună, asemenea părții ascunse a templului lui Dumnezeu, adică partea dinăuntru a catapeteasmei, care ia îndemnurile bune și frumoase de la Hristos, care locuiește acolo de la Botez și se prelungește într-o viețuire virtuoasă (Marcu Ascetul, „Răspuns acelora care se îndoiesc despre Dumnezeiescul Botez", «Filocalia» – vol. I, p. 287 și 297).

Există însă și o inimă rea, rezultată de căderea omului în păcat. La această inimă se referă Mântuitorul când spune că „dinăuntru, din inima oamenilor ies gândurile rele, dezbinările, adulterul, uciderile, furtișagurile, pizma, hula, necumpătarea, trufia, ușurătatea; toate aceste rele ies dinăuntru și necurățesc pe om" (Marcu 7, 21–23). Această inimă fiind întinată de rele, adică necurată, din ea — după cum este și firesc — nu poate ieși decât necurăția, adică tot felul de păcate care întinează, înjosesc și ruinează viața omului. S-a remarcat astfel că „prin inima bună lucrează Dumnezeu, iar prin inima rea duhurile rele", încât „conștiința morală devine un teren de luptă între Hristos și duhul cel rău, prin gândurile bune și gândurile rele ce le trimit prin cele două inimi. Fiecare caută să câștige adeziunea conștiinței lui. Raportând totul la inima bună, ajutăm la biruința lui Hristos în noi, care va curăța și inima pătimașă (Pr. Prof. D. Stăniloaie, «Teologia Morală Ortodoxă» vol. III, București 1981, p. 227)".

Pe de altă parte, așa cum inima reprezintă pentru corp elementul cel mai adânc, centrul lui vital, tot astfel și curăția este o lege fundamentală a vieții, menită să-i asigure buna desfășurare și dezvoltare. O întâlnim în natură, în regnul vegetal, și mai ales animal. Curăția este prezentă și pe plan duhovnicesc. Religiile având ca obiectiv legătura omului cu divinitatea, curăția, atât a trupului, cât și a sufletului, ocupă un loc central, și un punct de plecare manifestal într-o gamă foarte variată și diversificată. De pildă, accentuând necesitatea cultivării curăției pe plan religios s-a ajuns ca apa, fiindcă elimină murdăria, să primească și simbolul curăției sufletești. De aceea la intrarea în templele păgâne erau amenajate anumite vase cu apă pentru ca cel ce intra acolo să se spele pentru a putea fi curat... Și Legea Veche era foarte preocupată de problema curăției ca act al evlaviei. În unele din împrejurările vieții credinciosul era privit ca fiind „curat", sau „necurat". În această categorie se încadrau și mâncărurile...

Spre deosebire de toate acestea, Mântuitorul accentuează curăția și necurăția pe plan spiritual, duhovnicesc. Mai întâi El se referă la gândurile rele care ies din inimă" (Matei 15, 19). Acestea întinează, necurățesc viața spirituală a omului. Dar curățind „țarina" inimii de toate rădăcinile gândurilor și patimilor rele, omul poate descoperi „comoara ascunsă în țarina sa" (Matei 13, 44), adică „Împărăția lui Dumnezeu care se află înăuntrul nostru" (Luca 17, 21). Iar „împărăția lui Dumnezeu este dreptate, pace și bucurie în Duhul Sfânt" (Romani 14, 17). Cine posedă și cultivă aceste virtuți, ca și pe toate celelalte ca rod al lucrării Duhului în inimă, descoperă în interiorul ființei sale împărăția

lui Dumnezeu. Și așa cum la apariția zorilor de lumină dispare întunericul nopții, tot astfel inimile devin curate ca rod al vieții Duhului care alungă întinăciunea păcatului.

Din cele de mai sus rezultă că inima curată „este centrul spiritual al omului, creat după chipul lui Dumnezeu, eul cel mai adânc și cel mai adevărat, altarul lăuntric în care se intră în stare de kenoză (de golire a patimilor, care aduc necurăția n.n.), și de jertfă (de dăruire lui Dumnezeu prin jertfirea plăcerilor pătimașe n.n.) și în care are loc unirea cu Hristos" (Pr. Prof. Dr. Ion Bria, «Dicționar de Teologie Ortodoxă» – București, 1981, p. 221).

Pentru ajungerea la inima curată rolul esențial și determinat îl are mintea. Precum ochiul curat luminează activitatea trupului (Matei 6, 22–23), tot astfel gândul sau mintea conduce activitatea sufletului. Pentru acest motiv privegherea (luarea aminte, atenția) asupra gândului are un rol decisiv asupra curăției inimii. Gândul omului este asemenea morii ce macină neîntrerupt. De aici și îndemnul Apostolului: „supuneți-vă gândul spre ascultarea lui Hristos" (II Corinteni 10, 5). Nu-l lăsați, altfel spus, victimă poftelor și dorințelor oarbe care îl atacă și vreau să-l înrobească, spre a le sluji lor. Jertfiți-l lui „Hristos pe care îl aveți în inimile voastre" (Efeseni 3, 17). Străduiți-vă să dobândiți „gândul lui Hristos" (I Corinteni 2, 16; Filipeni 2, 5). S-a remarcat că „nu totdeauna putem apăra gândul simplu întâi născut, de ghearele fiarei care îl pândește. Aceasta se întâmplă mai ales atunci când nu l-am jertfit îndată lui Hristos, când mintea nu s-a îndreptat cu el spre inimă, ci a privit, ca soția lui Lot, îndărăt spre atacul apărut, spre pofta ce și-a semnalizat prezența în conștiință" (Pr. Prof. Dr. Stăniloaie, o.c.p. 132). „Mintea îndată ce se depărtează de inimă și de căutarea împărăției lui Dumnezeu aflătoare înlăuntrul ei — spune Marcu Ascetul — dă loc momelii (atacului) diavolului și devine capabilă să primească șoapta lui cea rea" («Filocalia» vol. I, p. 304).

Mijlocul prin care putem menține gândul mereu treaz, iar curăția inimii într-o continuă priveghere este rugăciunea. De aici și îndemnul Apostolului: „Rugați-vă neîncetat" (I Tesaloniceni 5, 17) „stăruind în rugăciune, priveghind în ea cu mulțumire" (Coloseni 4, 2).

Cei ce cultivă rugăciunea neîncetată recomandată de Apostol prin menținerea inimii curate ajung prin unificarea gândului cu inima la isihie. Prin isihie se dobândește în tăcere liniștea și pacea duhovnicească. Practic isihia se dobândește prin rostirea neîntreruptă a numelui lui Iisus doar într-o fază foarte scurtă și neîncetat repetată. Conținutul ei este: „Doamne. Iisuse Hristoase,

Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine păcătosul". Fiindcă invocă numele lui Iisus se mai numește „Rugăciunea lui Iisus", iar pentru faptul că se referă la curăția inimi, poate fi numită: „Rugăciunea inimii", sau „Rugăciunea pură". Această rugăciune are ca scop să mențină conștiința în starea de priveghere, de păzirea minții de orice gând dăunător și pătimaș, iar rostirea continuă a numelui lui Iisus, reprezintă propriu-zis o invocare a lui Iisus cel înviat și înălțat în slava cerească, de-a dreapta Tatălui, „în numele căruia tot genunchiul se pleacă, a celor cerești, a celor pământești și a celor dedesupt, mărturisit ca Domn (Stăpân) spre mărirea lui Dumnezeu Tatăl" (Filipeni 2, 10–12). Prin rostirea continuă a numelui lui Iisus iubirea divină se revarsă în inimă spre a o curăța, aducându-i astfel isihia, adică liniștea și pacea ca lipsă a tulburării de gândurile ducătoare la păcat.

Practica isihastă prin rostirea numelui lui Iisus are trei faze:

1. Faza cuvântului, efectuată prin repetarea neîntreruptă a numelui lui Iisus, printr-o concentrare a întregului gând spre Iisus. Odată cu aceasta se duce și lupta pentru eliberarea de patimi și creșterea în virtute. În lupta cu ispitele omul este lăsat singur.

2. Faza gândului. Credinciosul devine stăpân pe instincte și începe să se curețe de patimi. Toate gândurile se îndreaptă către Hristos, ceea ce face ca și faptele să le urmeze. Aceasta determină o învingere a patimilor și prin lucrarea harului care așează în suflet pacea.

3. Faza inimii. Harul coboară tot mai abundent în inimă spre a o sfinți. Rugăciunea se face nu prin cuvinte, nici prin gând, ci prin Duhul Sfânt, care „se roagă pentru noi" (Romani, 8, 26). Se simte vederea lui Dumnezeu, iar inima astfel curățită primește bucuria prin prezența lui Hristos, încât „tăria rugăciunii credinciosului stă în aceea că Iisus Hristos se roagă împreună cu cei ce se roagă și stăruie pentru cei ce stăruie. El însuși se roagă Tatălui împreună cu cei pentru care El mijlocește. Iar rugăciunea Lui este întotdeauna biruitoare: „Eu știam că Tu pururi mă asculți" (Ioan 11, 47)" (Pr. Prof. Dr, I. Bria,« Credința pe care o mărturisim» – București 1987, p. 226).

Desigur aceste faze care duc la curăția inimii prin necontenita rugăciune a lui Iisus se desfășoară în timp și nu sunt lipsite de efortul duhovnicesc, precum și de izbânda sau biruința duhovnicească a celui ce cu răbdare, cu încredere și cu iubire le practică.

Prin continua practicare a Rugăciunii lui Iisus se statornicește o sincronizare, între cuvintele rugăciunii, pe de o parte, bătăile inimii și respirația, pe de altă parte. Practica aceasta nu devine

un exercițiu mecanic, nici o deprindere stereotipă, fiindcă înțelesul cuvintelor rămân statornice în minte. Și apoi, observă unul din trăitorii ei, că întru atât îi devenise de proprie, încât „de nimic nu era tulburat. Dacă am un lucru de făcut și rugăciunea se desfășoară în inimă de la sine, lucru merge mai departe; dacă ascult sau citesc ceva, rugăciunea nu-i încetează și eu simt în același timp și una și alta, ca și când aș fi împărățit în două sau aș avea două suflete în piept".

Efectele acestei rugăciuni sunt atât de evidente prin pacea și liniștea duhovnicească a inimii curate, încât un om înduhovnicit, copleșit de dragostea față de semeni, întâmpina pe oricine venea la el, cu adresarea: „bucuria mea!". Dar dragostea inimilor curate se extinde, spre a cuprinde întreaga creație: „când începeam să mă rog cu inima— spunea un om înduhovnicit — toată împrejmuirea mi se înfățișa într-o formă fermecătoare: pomii, iarba, păsările, pământul, aerul, lumina, toate păreau că vorbesc către mine, că sunt aici pentru om, că mărturiseau dragostea lui Dumnezeu către om și că totul se ruga, totul lăuda pe Dumnezeu... Atunci am văzut calea pe care trebuie mers pentru a ajunge să stai de vorbă cu făpturile lui Dumnezeu".

În concluzie putem spune că inima curată prin pacea și liniștea sufletească pe care le aduce, reactualizează bucuria sfântă și de negrăit pe care au simțit-o Apostolii atunci când s-au împrăștiat în lumina și slava lui Dumnezeu pe Tabor. „Dumnezeu este numit Lumină, nu după esența Lui, ci după energiile Sale — spune Sfântul Grigorie Palama. Vederea desăvârșită a Dumnezeirii devenită perceptibilă în lumea Sa necreată...aparține veacului ce va să vie... totuși, cei ce sunt vrednici de ea, ajung să vadă „împărăția lui Dumnezeu venind la putere" (Luca 9, 1), încă din această viață, precum au văzut-o cei trei Apostoli pe Muntele Taborului".

7. Fixarea cunoștințelor

Ce înțeles are inima în spiritualitatea ortodoxă? (Este centrul cel mai adânc al sufletului. Este asemenea unui altar în care se intră prin eliberarea de patimile care o întinează). Dacă inima reprezintă chipul lui Dumnezeu în om, locul unde l-am primit pe Hristos la Botez, cum se cuvine să o păstrăm? (Totdeauna curată). De ce? (Fiindcă numai în curăție viața lui Hristos se poate dezvolta și desăvârși; numai prin curăția inimii putem ajunge la asemănarea cu Dumnezeu). Cum se ajunge la curăția inimii? (Prin păstrarea curată a gândului coborât din ea). Dar la curăția gândului cum

ajungem? (Prin neîncetata rugăciune). Ce dobândește inima curată prin neîncetata rugăciune? (Isihia, adică liniștea și pacea ce rodesc în tăcere prin harul lui Dumnezeu). Cum se practică rugăciunea neîncetată? (Prin neîntrerupta rostire a numelui lui Iisus). Cum anume? („Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine păcătosul"). Cum se numește această rugăciune? (Se mai numește Rugăciunea lui Iisus, Rugăciunea inimii, sau Rugăciunea pură, fiindcă prin ea ajungem la curăția inimii). Care sunt fazele acestei rugăciuni? (Sunt trei faze: a cuvântului, a gândului și a inimii). Ce simt cei ce au ajuns la faza cea mai înaltă a rugăciunii inimii? (Ei simt bucuria și pacea tainică și de negrăit a împărtășirii sufletelor de slava lui Dumnezeu, asemenea celor trei Apostoli pe Tabor). Această bucurie sfântă a inimilor curate are numai un caracter individual? (Nu. Ea se împărtășește printr-un elan sfânt, atrăgând în aceeași comuniune de iubire atât oamenii, cât și întreaga creație).

8. Aplicarea

Isihasmul ca și curent de spiritualitate ortodoxă temeluit pe curăția inimii a fost inițiat de Părinții deșertului, începând cu secolul IV-V, inspirându-se din Filocalie, care poartă pe frontispiciul ei deviza apostolică: „rugați-vă neîncetat!". Altfel spus, căutați frumusețile duhovnicești, care aurolate de rugăciunea neîncetată aduc curăția inimii.

Sub numele de isihasm s-a organizat de-a lungul vremii o adevărată mișcare de renaștere spirituală și teologică, încât în secolele XIII-XIV este practicat pe spații largi, atât de monahi, cât și de credincioși. Având centrul spiritual la Muntele Athos, isihasmul a cuprins și s-a răspândit în întreaga Ortodoxie. Prinzând teren favorabil și în Țările Române, a fost cultivat cu mult succes, dat fiind rolul său duhovnicesc și cultural.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Desăvârşirea creştină

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecţie
3. Verificarea lecţiei predate anterior

4. Legătura cu lecţia precedentă sau cu cunoştinţele anterioare

Având ca temă a propovăduirii Sale împărăţia lui Dumnezeu, spirituală şi veşnică, Mântuitorul nu numai că oferă fiilor împărăţiei modelul şi puterea de a-l urma pilda vieţii duhovniceşti, ci în acelaşi timp le adresează şi îndemnul de a depune efortul, şi necontenit să se străduiască să atingă cotele cele mai înalte ale sfinţeniei, având mereu ca ţintă desăvârşirea Părintelui ceresc: „Fiţi dar voi desăvârşiţi, precum şi Tatăl vostru cel din ceruri este desăvârşit" (Matei 5, 48).

5. Comunicarea subiectului lecţiei noi

Urmând acestei chemări a Mântuitorului, ne vom referi în cele ce urmează la desăvârşirea creştină, văzând felul în care trebuie înţeleasă şi etapele pe care trebuie să le străbatem spre a ajunge la acest ideal.

6. Dirijarea învăţării. Însuşirea noilor cunoştinţe

Având suflare divină şi fiind creat după chipul lui Dumnezeu, sufletul omenesc prin natura şi menirea lui poartă în sine tendinţa de a progresa mereu, de a nu rămâne static, pe loc, ci necontenit a creşte, neîntrerupt să se dezvolte şi să devină asemenea Celui ce l-a adus din nefiinţă la fiinţă...

A intervenit însă păcatul, care alterând chipul lui Dumnezeu în om, a întrerupt şi această tendinţă, sau tensiune înscrisă în sufletul omului de a se desăvârşi până la asemănarea lui Dumnezeu. Prin Jertfa răscumpărătoare a Domnului, prin umanitatea Sa îndumnezeită noi primim harul divin, care restabileşte chipul lui Dumnezeu în om. Începutul îl face Sfânta Taină a Botezului, prin care primim harul iertării păcatului strămoşesc şi a renaşterii spirituale, „îmbrăcându-ne în Hristos" (Galateni 3, 27), adică schimbându-ne chipul păcatului, în chipul lui Hristos cel fără de păcat. Datorită acestei curăţii de păcat şi renaşteri spirituale în Hristos, primii creştini care primiseră Botezul erau numiţi

„sfinți". Aceasta este sfințenia numită „sacramentală", fiindcă o primim de la Dumnezeu prin Taina Sfântului Botez. Ne oferă harul lui Dumnezeu. Dar trebuie să ne aducem și noi contribuția, să „lucrăm și noi la mântuirea noastră" (Filipeni 2, 12). Harul nu lucrează nici contra voinței noastre, nici peste ea. Prin credință și fapte bune noi facem ca harul să devină roditor al sfințeniei în viața noastră. Iar această sfințenie la care ne aducem și noi contribuția, se numește „sfințenie morală". Aceasta este propriu-zis desăvârșirea, care împodobește calendarul sfințeniei creștine. Un dascăl al Bisericii arăta că „prin Botez se dă în chip tainic harul, care locuiește astfel (în noi) în chip ascuns". Pe urmă, pe măsura împlinirii poruncilor (a progresului moral) „...se descoperă celor ce cred în Domnul" (harul divin). Iar „de nu vom lucra poruncile lui Dumnezeu harul dat nouă nu se va descoperi". De aici vedem că fiecare creștin „are de la Botez pe Hristos ascuns în sine", care se descopere pe măsură ce el crește în virtute.

Ne întrebăm: ce înseamnă această creștere în virtute și cum se realizează ea? Întreaga viață morală creștină este urmarea sau imitarea vieții duhovnicești a Mântuitorului, adică înfăptuirea binelui, sau a virtuții după modelul în care a realizat-o El. Și cu cât suntem mai asemănători Lui, cu atât suntem mai desăvârșiți în virtute. Dar El fiind Dumnezeu, lipsit de orice păcat, sau de orice fel de posibilitate de a păcătui, sfințenia Lui este desăvârșită, ceea ce înseamnă că virtuțile sunt dezvoltate în cel mai înalt grad. În felul acesta, noi nu vom putea niciodată ajunge la piscul desăvârșirii Lui, dar suntem chemați ca neîntrerupt să tindem spre piscul sfințeniei lui Iisus Hristos; neîncetat să ne străduim ca Hristos care a luat chip în noi odată cu Taina Botezului, să prindă putere duhovnicească în viața noastră, iar noi tindem necontenit să ajungem la asemanarea Lui, „la starea de bărbat desăvârșit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos" (Efeseni 4, 13). Sfântul Apostol Pavel compară această neîntreruptă strădanie a noastră de a ne desăvârși în virtute după modelul vieții lui Iisus Hristos, cu cea a alergătorului din arenă, care se încununează numai în urma efortului, sau strădaniei de a se autodepăși mereu. (Filipeni 3, 12–14).

Ne întrebăm acum în concret: care sunt virtuțile din viața duhovnicească a lui Iisus Hristos, pe care urmându-le să fim asemenea Lui? Răspunsul este simplu: toate virtuțile sunt asemenea unor raze de lumină care izvorăsc din Cel ce este „lumina lumii" (Ioan 8, 12). Din toate vom reține însă trei, care definesc și determină calea noastră spre desăvârșire. Ceea ce ne impresionează în primul rând în viața duhovnicească a lui Iisus

este curăția inimii Sale, lipsa oricărui păcat. El este singurul om care a avut curajul să pună întrebarea: „cine mă vădește de păcat?“ (Ioan 8, 46) la care potrivnicii nu au putut avea nici o replică... Cu cât suntem hotărâți să luptăm cu mai multă energie împotriva păcatului, cu atât mai mult Hristos prinde chip în viața noastră.

În al doilea rând, smerenia Mântuitorului este fără egal, dacă ne gândim că El a coborât din înălțimea cea mai luminată a cerului, „făcându-se ascultător până la moarte și încă la moarte pe cruce“ (Filipeni 2, 5–8). Cu cât suntem și noi mai smeriți, cu atât ne dăm seama de nedesăvârșirea noastră, de insuficiențele proprii, ca și de puținul progres duhovnicesc la care au ajuns și la care trebuie să ajungem. Și astfel smerenia ne dă un neîntrerupt impuls spre autodepășire. Smerenia ne face să vedem piscul desăvârșirii lui Iisus, și a nedesăvârșirii noastre. Cu cât smerenia e mai adâncă cu atât temelia sfințeniei e mai solidă și edificiul desăvârșirii crește tot mai mult, încât pe drept cuvânt s-a spus că desăvârșirea înseamnă tocmai conștiința nedesăvârșirii!... Cu cât dobândim mai mult prin smerenie conștiința nedesăvârșirii, cu atât crește mai mult elanul progresului duhovnicesc spre desăvârșire.

În al treilea rând, noi trebuie să imităm iubirea lui Iisus, iar iubirea Lui este fără egal: „Mai mare dragoste decât aceasta, ca cineva să-și pună sufletul pentru prietenii Săi nimeni nu are“ (Ioan 15, 13). Dar nu numai pentru prieteni, ci și pentru vrăjmași și pentru toți păcătoșii. Iubirea Lui este universală (în sensul că ea cuprinde pe toți oamenii, fără nici o deosebire) și jertfelnică, fiindcă se dăruiește până la moarte. Iar dacă „Dumnezeu este iubire“ (I Ioan 4, 16) și Iisus Hristos este „chipul lui Dumnezeu cel nevăzut“ (Coloseni 1, 15), „în care locuiește trupește toată plinătatea dumnezeirii“ (Coloseni 2, 9), înseamnă că pe măsură ce ne desăvârșim în iubire după modelul iubirii Mântuitorului, devenim desăvârșiți, asemenea lui Dumnezeu.

De aici rezultă și răspunsul că a fi desăvârșit asemenea Părintelui ceresc înseamnă a fi desăvârșit în iubire, asemenea lui Iisus Hristos. În felul acesta, pe drept cuvânt putea spune Sfântul Apostol Pavel: „...iar peste toate acestea, îmbrăcați-vă în dragoste, care este legătura desăvârșirii“ (Coloseni 3, 14).

În sfârșit, se pune întrebarea: putem noi singuri, prin forțele proprii ale firii care poartă rănile păcatului și care este supusă ispitei și căderii, să ajungem la desăvârșirea morală? Desigur că nu. Numai prin Hristos, prin harul lui ne putem desăvârși: „Eu sunt vița, voi mlădițele. Cel ce rămâne în Mine și Eu în El, acesta aduce roadă multă, pentru că fără de Mine nu puteți face nimic“

(Ioan 15, 5). De aici vedem că necontenitul nostru efort duhovnicesc trebuie la rândul său să fie ajutat de harul divin, care însănătoșește firea, și îi reînnoiește energia, sporindu-i elanul și puterile spre a ne putea autodepăși mereu, tinzând spre piscul desăvârșirii lui Iisus Hristos.

Privind treptele sau etapele care duc spre piscul desăvârșirii, ele sunt asemănătoare fazelor prin care trece omul de la naștere până la maturizare. Prima faza este pruncia duhovnicească, când credinciosul hotărându-se să pornească pe drumul virtuții, se află în luptă cu ispita și păcatul, nelipsind ezitările și îmbinarea căderilor cu ridicările... dar rămâne neclintit în hotărârea sa, nu cedează, ci înaintează spre o treaptă superioară, crescând astfel duhovnicește.

În această a doua fază, a creșterii duhovnicești, credinciosul câștigă mai multa siguranță, iar forțele spirituale devin tot mai statornice în desăvârșirea virtuții. Nu lipsește însă cu totul posibilitatea căderii în păcat. Au mai rămas în suflet ispite ademenitoare, care pot duce la păcat, asemenea rădăcinilor unei buruieni care se mai mențin totuși, și pot încolți, deși am smuls buruiana... În sfârșit, această fază a creșterii duhovnicești se continuă cu cea de maturitate, sau starea de sfințenie, când credinciosul împlinește statornic voia lui Dumnezeu, dobândind libertatea față de pornirile firii spre păcat, sau dobândind virtutea nepătimirii, transpusă prin pacea și bucuria sfântă a sufletului inundat de iubire față de Dumnezeu, față de semeni și față de întreaga creație.

Desăvârșirea vieții duhovnicești asemenea desăvârșirii lui Dumnezeu nu are limite. Ea reprezintă o chemare continuă și are un orizont veșnic deschis, chiar și în viața viitoare, potrivit infinitei desăvârșiri a lui Dumnezeu: „După această viață, spune un Sfânt Părinte, noi vom înceta de a mai lucra virtuțile, dar nu vom înceta de a mai simți în noi lucrându-se îndumnezeirea după har, ca o rasplată pentru ele. Căci lucrarea îndumnezeirii în noi fiind mai presus de fire e fără de hotar" (Sfântul Maxim Mărturisitorul).

7. Fixarea cunoștințelor

De ce Mântuitorul ne adresează îndemnul de a fi desăvârșiți ca Părintele ceresc? (Fiindcă purtăm în noi chipul Lui și avem menirea de a ajunge la asemănarea Lui. Și pentru că suntem fiii lui Dumnezeu, iar un fiu seamănă cu părintele său...). Știind că păcatul a întunecat chipul lui Dumnezeu în noi, putem ajunge la

desăvârşire asemenea Părintelui ceresc? (Prin Taina Sfântului Botez noi primim harul curăţiei de păcat, al renaşterii duhovniceşti şi a înfierii. Dacă vom colabora cu harul divin, făcându-i rodnică lucrarea, drumul spre desăvârşire este deschis). Cunoaştem noi calea care duce la desăvârşire? (O cunoaştem. Aceasta este calea virtuţii după modelul vieţii Mântuitorului). Ce elemente din viaţa duhovnicească a Mântuitorului ne indică drumul spre desăvârşire? (Eliberarea firii de păcat, smerenia, ca o continuă tensiune spre desăvârşire şi iubirea ca o împlinire a desăvârşirii). Putem ajunge la desăvârşire numai prin forţele proprii? (Nu putem ajunge decât prin conlucrarea firii cu harul divin). Cum primim harul divin? (Prin Sfintele Taine în Biserică). Care sunt etapele sau fazele desăvârşirii? (Sunt trei faze: pruncia duhovnicească, creşterea şi dezvoltarea duhovnicească şi sfinţenia). Când se încheie procesul duhovnicesc al desăvârşirii? (Acest proces duhovnicesc este veşnic deschis pentru că se raportează la Dumnezeu care nu are limite).

8. Temă pentru acasă

Se vor căuta şi găsi texte Scripturistice pentru fiecare din etapele sau fazele desăvârşirii.

9. Rugăciunea la ieşirea din clasă.

CAPITOLUL 4

Cateheze privind Istoria Bisericească Universală

Pogorârea Duhului Sfânt și întemeierea Bisericii creștine

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Înainte de înălțarea Sa la cer, Domnul „le-a poruncit Apostolilor să nu se depărteze de Ierusalim, ci să aștepte făgăduința Tatălui, pe care au primit-o de la El, „căci Ioan a botezat cu apă", iar ei se „vor boteza cu Duhul Sfânt". Apoi a mai adăugat: „Și veți lua putere, venind Duhul Sfânt peste voi și veți fi Mie martori în Ierusalim și în toată Iudeea și în Samaria și până la marginea pământului" (Fapte 1, 4–8).

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Astfel, la zece zile după înălțarea Domnului la cer, în ziua Cincizecimii a avut loc pogorârea Duhului Sfânt, la care ne vom referi în cele ce urmează.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Textul pericopei „Și când a sosit ziua Cincizecimii erau toți împreună în același loc. Și din cer, fără de veste, s-a făcut un vuiet ca de suflare de vânt ce vine repede, și a umplut toata casa unde ședeau ei. Și li s-a arătat, împărțite, limbi ca de foc și au șezut pe fiecare dintre ei. Și s-au umplut toți de Duhul Sfânt și au început să vorbească în alte limbi, precum le dădea lor Duhul a grăi. Și erau în Ierusalim locuitori iudei, bărbați cucernici, din toate neamurile ce sunt sub cer. Și iscându-se vuietul acela, s-a adunat mulțimea și s-a tulburat, căci fiecare îi auzea pe ei vorbind în limba sa. Și erau uimiți toți și se minunau zicând: iată, nu sunt aceștia care vorbesc toți galileeni? Și cum auzim noi fiecare limba noastră în care ne-am născut? Parți și mezi și elamiți și cei ce locuiesc în Mesopotamia, în Iudeea și în Capadocia, în Pont și în Asia, în Frigia și în Pamfilia, în Egipt și în părțile Libiei cea de lângă Cirene, și romani în treacăt, iudei și prozeliți, cretani și arabi îi auzim pe ei vorbind în limbile noastre despre faptele

minunate ale lui Dumnezeu? Și toți erau uimiți și nu se dumireau, zicând unul către altul: ce va să fie aceasta? Iar alții, batjocorindu-i, ziceau că sunt plini de must. Și stând Petru cu cei unsprezece, a ridicat glasul și le-a vorbit: Bărbați, iudei, și toți care locuiți în Ierusalim, aceasta să vă fie cunoscută și luați în urechi cuvintele mele; că aceștia nu sunt beți cum vi se pare vouă că este al treilea ceas din zi; ci aceasta este ce s-a spus prin proorocul Ioil: „Iar în zilele din urmă, zice Domnul, voi turna din Duhul Meu peste tot trupul și fiii voștri și fiicele voastre vor prooroci și cei mai tineri ai voștri vor vedea vedenii și bătrânii voștri vise vor visa. Încă și peste slugile mele și peste slujnicele mele voi turna în acele zile, din Duhul Meu și vor prooroci. Și minuni voi face sus în cer și jos pe pământ semne: sânge, foc și fumegare de fum. Soarele se va schimba în întuneric și luna în sânge, înainte de a veni ziua Domnului, cea mare și strălucită. Și tot cel ce va chema numele Domnului se va mântui". Bărbați israeliți, ascultați cuvintele acestea: pe Iisus Nazarineanul, bărbat adeverit între voi de Dumnezeu, prin puteri, prin minuni și prin semne pe care le-a făcut prin El Dumnezeu în mijlocul vostru, precum și voi știți, pe Acesta, fiind dat după sfatul cel rânduit și după stiința cea dinainte a lui Dumnezeu, voi L-ați luat și, pironindu-L, prin mâinile celor fărădelege, L-ați omorât, pe care Dumnezeu L-a înviat, dezlegând durerile morții, întrucât nu era cu putință ca El să fie ținut de ea. Căci David zice despre El: „Totdeauna am văzut pe Domnul înaintea mea, căci El este de-a dreapta mea, ca să nu mă clatin. De aceea s-a bucurat inima și s-a veselit limba mea; chiar și trupul meu se va odihni întru nădejde. Căci nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei da pe cel sfânt al Tău să vadă stricăciune. Făcutu-mi-ai cunoscute căile Tale vieții; cu înfățișarea Ta mă vei umple de bucurie". Bărbați frați, cuvine-se a vorbi cu îndrăznire către voi despre strămoșul David, că a murit și s-a îngropat, iar mormântul lui este la noi până în ziua aceasta. Deci el fiind prooroc și știind că Dumnezeu i s-a jurat cu jurământ să așeze pe tronu-i din rodul coapselor lui. Mai înainte văzând a vorbit despre învierea lui Hristos: că n-a fost lăsat în iad sufletul Lui și nici trupul Lui nu a văzut putreziciune, Dumnezeu a înviat pe Acest Iisus căruia noi toți suntem martori. Deci, înălțându-se prin dreapta lui Dumnezeu și primind de la Tatăl făgăduința Duhului Sfânt, L-a revarsat pe Acesta cum vedeți și auziți voi. Căci David nu s-a suit la ceruri, dar el a zis: „Zis-a Domnul Domnului Meu: șezi de-a Dreapta Mea, până ce voi pune pe vrăjmașii tăi așternut picioarelor tale". Cu siguranță să știe deci toată casa lui Israel că Dumnezeu, pe Acest Iisus pe care voi

L-ați răstignit, L-a făcut Domn și Hristos. Ei auzind acestea, au fost pătrunși la inimă și au zis către Petru și ceilalți Apostoli: Bărbați frați, ce să facem? Iar Petru a zis către ei: pocăiți-vă și să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Iisus Hristos spre iertarea păcătelor voastre, și veți primi darul Duhului Sfânt. Căci vouă vă este dată făgăduința și fiilor vostri și tuturor celor de departe, pe oricâți îi va chema Domnul Dumnezeul nostru. Și cu alte multe vorbe mărturisea și îndemna, zicând: mântuiți-vă de acest neam viclean. Deci cei ce au primit cuvântul lui s-au botezat, și în ziua aceea s-au adăugat ca la trei mii de suflete" (Fapte 2, 1–41).

Explicarea textului La șapte săptămâni după Pași este sărbătoarea sau praznicul Cincizecimii. Semnificația acestei sărbători este legată de terminarea secerișului început încă după Paști, fiind astfel o zi de bucurie, ca zi a strângerii recoltelor. Dar în același timp, aceasta zi are și un caracter religios solemn impus de faptul că acum se comemora promulgarea Legii pe Muntele Sinai. Cu prilejul acestei sărbători toți Apostolii erau adunați la un loc, probabil în casa lui Ioan Marcu din Ierusalim, în foișorul căreia a avut loc și Cina cea de taină, în cadrul căreia Domnul le-a făgăduit Apostolilor trimiterea Mângâietorului, Duhul adevărului, care de la Tatăl purcede.

Pogorârea Duhului Sfânt surprinde simțul auzului și văzului. Astfel, „s-a făcut fără de veste, din cer, sunet ca de suflare de vifor ce vine repede și a umplut toată casa unde ședeau". Sunetul era desigur puternic, asemenea unui clopot, sau a unei sirene, reprezentând o chemare a mulțimii aflată în Ierusalim, la locul unde se petrece minunea. Aspectul văzului consta în arătarea limbilor ca de foc așezate deasupra capului Apostolilor. Reținem precizarea că limbile nu erau de foc, ci „ca de foc". Duhul Sfânt nu se materializează. La Iordan cu prilejul Botezului Domnului, Duhul Sfânt nu apare ca un porumbel, ci „în chip de porumbel" (asemenea porumbelului). Atunci a apărut în culoarea albă, ca semn al neprihănirii, al păcii, al curăției, referindu-se la Persoana Celui botezat. Acum apare în limbi ca de foc. Flacăra e ca un mănunchi de limbi arzătoare, fiindcă focul arde, curăță de păcat (asemenea apei), dar în același timp el călește, întărește, aduce putere. Așadar, la Iordan Duhul Sfânt se referea la Iisus, ca o mărturie a neprihănirii lui, acum se referă la cei ce-L vor primi în viața lor, arzându-le păcatele și înnoindu-le cu noi puteri duhovnicești viața.

În acele timpuri evreii erau împrăştiaţi în toată lumea, fie în urma exilurilor, fie prin deportări, fie chiar pentru a se pricopsi. Ei veneau la Ierusalim de marile praznice, pentru a proslăvi pe Dumnezeu, achitând cu această ocazie şi datoriile către templu, menţinându-se astfel în credinţa străbună. Mulţi veneau aici la bătrâneţe ca să se reculeagă pe pământul strămoşesc. La Ierusalim veneau iudei, dar odată cu ei şi prozeliţi. Cum evreii erau răspândiţi între toate neamurile, veneau aici ca şi cum aparţineau neamului respectiv, purtând numele poporului în mijlocul căruia trăiau. Astfel, parţii şi mezii erau în jurul Mesopotamiei. Elamiţii erau arabi din peninsula Balcanică. Alţii erau apoi locuitori ai Mesopotamiei (asiro-babilonienii); alţii din Roma, Capadocia, Pont, Asia (Proconsulară cu capitala la Efes), Frigia, Pamfilia, Libia (Africa de nord), Creta, Arabia. Toţi aceştia aflându-se la Ierusalim şi fiind „chemaţi" de sunetul produs la pogorârea Duhului Sfânt, au mers la locul unde se aflau Apostolii şi au rămas uimiţi auzindu-i pe aceştia vorbind în limbile lor „măririle lui Dumnezeu". Era vorba de limba latină, greacă, ebraică, ca şi de alte limbi semite, precum şi limba zend, vorbită de parţi, mezi şi elamiţi.

Uimirea de la început uşor se transformă în invidie, clevetcală şi defăimare din partea multora, spunând că Apostolii sunt „plini de must". Dacă până acum Apostolii aflându-se singuri „grăiau măririle lui Dumnezeu", acum se află în faţa mulţimii uimită şi derutată, căreia îi datora explicaţie. Acest lucru îl face Sfântul Apostol Petru, care arată că Apostolii nu sunt „plini de must", fiindcă era înainte de ora 9 şi nu şi-ar fi permis nimeni să guste băutură înaintea jertfei de dimineaţă... Spulberând astfel calomnia, Apostolul descopere caracterul profetic al minunii pogorârii Duhului Sfânt şi a vorbirii în limbi, arătând apoi că Iisus este Domn (adică Dumnezeu-Mesia), că El a murit şi a înviat, deschizând tuturor uşa mântuirii. Bârfitorii de altă dată au fost acum pătrunşi la inimă de cuvintele Apostolului, care li se adresa direct, cu tăria şi viaţa Duhului, încât copleşiţi de minunea la care au asistat întreabă ce să facă. Apostolul le spune să se căiască de păcatele săvârşite, şi înnoiţi duhovniceşte, să se boteze în numele Sfintei Treimi: „Deci primind ei cu dragoste cuvântul lui, s-au botezat, şi s-au adăugat în ziua aceea ca la trei mii de suflete", întemeindu-se astfel prima comunitate creştină, adica Biserica, Trupul tainic al Domnului.

Intuiţia se face arătându-se tabloul sau icoana pogorârii Duhului Sfânt.

7. Fixarea cunoştinţelor

Când a avut loc pogorârea Duhului Sfânt? (La şapte săptămâni după Paşti, adică la Cincizecime). Ce sărbătoreau iudeii acum? (Sărbătoarea sfârşitului strângerii recoltei şi comemorarea primirii Legii pe Muntele Sinai). Unde erau adunaţi Apostolii? (Ei erau adunaţi în Ierusalim, la casa lui Ioan Marcu, în foişorul în care a avut loc Cina cea de Taină, când li s-a profeţit despre venirea Duhului Sfânt). Cum s-a manifestat pogorârea Duhului Sfânt? (Sub o formă auditivă, printr-un sunet ca „de vifor"; şi sub o formă vizuală, şi anume a limbilor „ca de foc"). Ce a făcut mulţimea adunată la Ierusalim? (A fost atrasă de sunet spre locul unde s-a pogorât Duhul Sfânt). Ce au văzut acolo? (Au văzut pe Apostoli vorbind, iar ei înţelegând în limbile lor „măririle lui Dumnezeu"). Ce atitudine au luat ei faţă de aceasta? (La început i-au bârfit pe Apostoli, spunând ca sunt plini de must, iar apoi, după ce Sfântul Apostol Petru le explică minunea pogorârii Duhului Sfânt ca o împlinire a profeţiilor mesianice, şi le predică cu multă putere despre patimile şi învierea Domnului Iisus Hristos, toţi cei prezenţi au fost pătrunşi la inimă şi au primit Botezul Sfintei Treimi, constituind astfel prima comunitate creştină, sau Biserică, Trupul tainic al Domnului).

8. Aplicarea

Pogorârea Duhului Sfânt este sărbătorită de creştini la şapte săptămâni după Paşti, fiind una din cele mai vechi şi mai importante sărbători creştine.

Se va rosti rugăciunea: „Împărate ceresc ..." şi se va cânta Troparul Pogorârii Duhului Sfânt.

9. Temă pentru acasă

Se va învăţa rugăciunea: „Împărate ceresc..." şi Troparul pogorârii Duhului Sfânt.

10. Rugăciunea la ieşirea din clasă.

Alegerea celor șapte diaconi – martiriul Sfântului Arhidiacon Ștefan

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Știm că la Cincizecime, odată cu pogorârea Sfântului Duh, a luat ființă Biserica creștină, ca organism social. Pentru buna desfășurare a vieții acesteia, dat fiind faptul că misiunea Apostolilor se concentra asupra propovăduirii Cuvântului lui Dumnezeu în lume, înțelepciunea Duhului Sfânt i-a călăuzit pe aceștia să-și aleagă ajutoare pentru buna desfășurare a vieții comunitare pe care o duceau primii creștini.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Astfel a avut loc alegerea celor șapte diaconi, dintre care Sfântul Ștefan a fost supus persecuției, înscriindu-și numele în istorie ca primul martir creștin.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Cartea Faptele Apostolilor ne arată că odată cu creșterea numărului credincioșilor s-au ivit și unele greutăți în viața primilor creștini, care duceau o viață comunitară. Astfel, ni se spune că „eleniștii cârteau împotriva evreilor, pentru că în slujirea zilnică văduvele lor erau trecute cu vederea“ (Fapte 6, 1).

Eleniștii erau evrei dinafara Palestinei, de limbă și cultură greacă. Ei aveau în Ierusalim sinagoga lor, unde cultul mozaic se oficia în limba greacă. Nu erau totdeauna în relații bune cu evreii din Palestina. Deosebirea de limbă și cultură îi făcea oarecum diferiți și ca mentalitate și comportament.

Ca și creștini, ducând viața în comun, au apărut divergențele. Prima și cea mai de luat în seamă era aceea că văduvele eleniștilor sunt private de drepturi atunci când se împărțea hrana zilnică. Văzând această nedreptate, Apostolii au chemat întreaga comunitate creștină, propunându-le să aleagă „șapte bărbați cu nume bun, plini de Duh Sfânt și de înțelepciune“ spre a fi rânduiți

la misiunea slujirii la mese. Această alegere era imperios necesară, întrucât Apostolii erau angajați cu predicarea Evangheliei la neamuri, iar în comunitate aveau rolul de a conduce rugăciunile publice (cultul), frângerea pâinii și rostirea cuvântului de învățătură.

Comunitatea primilor creștini din Ierusalim a primit cu multă bucurie propunerea Apostolilor și „a ales mai întâi pe Ștefan, bărbat plin de credință și de Duh Sfânt", apoi încă șase. Ultimul dintre ei se numea Nicolae. Era prozelit din Antiohia. Rolul lui era acela de a sluji în mod special pe cei din comunitatea eleniștilor.

Cei șapte au fost aduși înaintea Apostolilor. Aceștia și-au pus mâinile peste ei, adică i-au hirotonit cu rugăciune. De acum aceștia, pe lângă slujirea la mese puteau și ei să predice Cuvântul și să boteze pe cei ce primeau credința.

Dintre cei șapte diaconi, s-a evidențiat Ștefan nu numai prin slujirea la mese, ci mai ales, fiind „plin de har și de putere, făcea minuni și semne mari în popor". Acest fapt a trezit invidia, și împotriva lui „s-au ridicat unii din sinagoga numită a liberților. Aceștia erau sclavi eliberați, urmași ai evreilor pe care la anul 63 în. Hs. Pompei i-a dus ca sclavi la Roma. Acestora li s-au alăturat evrei mozaici, potrivnici noii credințe creștine, aparținători și altor sinagogi, și cu toții antrenându-se în dialog cu Ștefan „nu puteau sta împotriva înțelepciunii și duhului cu care el vorbea". Crescând invidia, ura și ticăloșia, a apărut și mărturia mincinoasă împotriva lui Ștefan. Astfel, unii au fost puși să spună că l-au auzit pe Ștefan „grăind cuvinte de blasfemie împotriva lui Moise și a lui Dumnezeu". O astfel de faptă constituia un delict atât de grav, încât celui în cauză i se acorda pedeapsa maximă. De fapt aceasta se și urmărea. Tot astfel l-au acuzat și pe Mântuitorul pentru a-l putea condamna la moarte.

Revenind însă la Ștefan, nu le-a fost prea greu vajnicilor apărători ai tradițiilor străbune să întărâte poporul, și răpindu-l pe Ștefan, să-l ducă în fața sinedriului. Din nou martorii mincinoși. Din nou acuza de blasfemie, cu specificul că Ștefan a fost remarcat ca propovăduitor al lui Iisus Nazarineanul, cel care dărâmă templu și schimbă datinile lăsate de Moise. În fața tuturor apare acum minunea: „toți cei care ședeau în sinedriu au văzut fața lui ca o față de înger". Ochii lor au rămas însă închiși. Dumnezeu le-a arătat minunea spre a-i aduce la adevăr. Era marea lor șansă de a primi mântuirea pe care Dumnezeu le-o oferă acum, prin această minune. Mântuirea se primește însă prin pocăință și

zdrobirea inimii. Sufletul lor era însă înfierbântat. Ei doreau sânge, nu mântuire. Şi aşa s-a şi întâmplat.

Arhiereul în calitate de preşedinte al sinedriului pune acuzatului întrebarea de rutină: „adevărate sunt acestea", urmând ca cel în cauză să se disculpe. În apărarea sa, Sfântul Ştefan ţine o lungă cuvântare plină de puterea Duhului, în care prezintă istoria poporului ales, condus de Dumnezeu spre a împlini profeţii mesianice, iar acum , Mesia deşi a venit, ei nu L-au recunoscut şi nu L-au primit. „Iar ei auzind acestea, fremătau de furie în inimile lor şi scrâşneau din dinţi împotriva lui. Iar Ştefan, fiind plin de Duh Sfânt şi privind la cer, a văzut slava lui Dumnezeu şi pe Iisus stând la dreapta lui Dumnezeu. Şi a zis: iată, văd cerurile deschise şi pe Fiul Omului stând de-a dreapta lui Dumnezeu! Iar ei... s-au năpustit asupra lui şi scoţându-l afară din cetate, îl loveau cu pietre. Iar martorii şi-au pus hainele la picioarele unui tânăr numit Saul. Şi îl loveau cu pietre pe Ştefan, care se ruga şi zicea: Doamne Iisuse, primeşte duhul meu! Şi îngenunchind, a strigat cu glas mare: Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta! Şi zicând acestea a adormit".

După cum vedem, atât ca desfăşurare, cât şi ca procedură, procesul intentat împotriva lui Ştefan a fost un linşaj. Preşedintele a scăpat frânele din mână. Cei ce l-au acuzat au devenit şi judecători şi executorii sentinţei. Potrivit legii, sentinţa trebuia rostită după deliberare, abia a treia zi. Execuţia sentinţei prin lapidare trebuia făcută de către martorii acuzării (Deuteronom 17, 7). Nu a fost deci un proces real, ci un adevărat linşaj. Încă un nevinovat condamnat la moarte pe nedrept. Măcar de-ar fi fost ultimul... Dincolo de această negură a nedreptăţii şi a urii bestiale, străluceşte totuşi, cu seninătate, puterea iubirii iertătoare, plină de lumină, căldură şi putere, a lui Ştefan. E o reeditare a iubirii de pe Golgota. Ştefan devine Iisus răstignit a doua oară. Se împlineşte, astfel profeţia Domnului dinaintea Sfintelor Sale Patimi: „aduceţi-vă aminte de cuvântul pe care vi l-am spus: nu este sluga mai mare decât stăpânul său. Dacă m-au prigonit pe Mine şi pe voi vă vor prigoni... Dar toate acestea le vor face vouă din pricina numelui Meu" (Ioan 15, 20–21).

7. Fixarea cunoştinţelor

Din ce cauză erau nemulţumiţi iudeii elenişti? (Pentru că văduvele lor erau nedreptăţite la împărţirea hranei ce se făcea în cadrul comuniunii de bunuri din prima comunitate creştină din Ierusalim). Ce au hotărât Sfinţii Apostoli? (Ca ei să propovăduiască

pe mai departe Evanghelia la neamuri, iar cu slujirea la mese să se aleagă șapte bărbați, oameni plini de Duh, drepți și înțelepți). Cum au fost numiți aceștia? (Diaconi, adică slujitori). Pe lângă slujirea la mese ce atribuții mai aveau ei? (Aceștia puteau predica cuvântul și boteza pe cei ce primeau noua credință). Cum au fost instituiți ei diaconi de către Sfinții Apostoli? (Prin rugăciune și punerea mâinilor). Ce înseamnă „punerea mâinilor"? (Hirotonie). Se mai aplică și azi? (Se aplică tuturor acelora care devin diaconi, preoți și episcopi). Dintre cei șapte diaconi, care s-a afirmat cu mai multă putere? (Ștefan). Cum s-a evidențiat el, prin slujirea la mese? (Nu, ci prin puterea Duhului și a cuvântului său). Cine s-a ridicat împotriva lui? (Iudei mozaici, adică păstrători ai legii lui Moise și a vechilor tradiții). Cum au acționat împotriva lui? (Târându-l la judecata sinedriului pe baza unor martori mincinoși). La ce s-a ajuns în cele din urmă? (La uciderea lui cu pietre). Procesul s-a desfășurat conform legii? (Nu. A fost un proces abuziv în care acuzatorii au rostit sentința și tot ei au fost executorii ei). Cu cine se aseamănă moartea martirică a lui Ștefan? (Cu moartea Mântuitorului). De ce Biserica îl numește pe el „arhidiacon"? (Fiindcă a fost primul ales între diaconi). Cum considerăm noi moartea sa nevinovată pentru Hristos? (Moarte martirică). Ce rămâne el pentru Biserică? (Un sfânt, primul ei martir).

8. Aplicarea

Biserica face pomenirea morții martirice a Sfântului arhidiacon Ștefan, a treia zi de Crăciun, adică la 27 decembrie. În înțelepciunea ei, Biserica a considerat că așa cum Hristos Domnul s-a născut pentru mântuirea noastră, tot astfel arhidiaconul Ștefan a fost primul martir care a deschis porțile împărăției veșnice.

Mulți dintre credincioși poartă numele lui. Se cuvine ca și viața lor să fie plină de Duhul și de puterea care l-au însuflețit pe Sfântul arhidiacon Ștefan.

9. Temă pentru acasă

Se va citi cuvântul de apărare al arhidiaconului Ștefan (Fapte cap. 8) și se va face rezumatul lui.

10. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Răspândirea creștinismului în perioada apostolică

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Odată cu întemeierea Bisericii creștine, a și început prigoana împotriva ei, împlinindu-se astfel profeția Domnului spusă Apostolilor înaintea Sfintelor Patimi: „Nu este sluga mai mare decât stăpânul său... Dacă m-au prigonit pe mine și pe voi vă vor prigoni. Dacă au păzit cuvântul meu, și pe al vostru îl vor păzi" (Ioan 15, 20). Martirul Sfântul Arhidiacon Ștefan avea să confirme pe deplin cuvintele Domnului. Numai că după uciderea lui Ștefan, afară de Sfinții Apostoli, mulți din cei ce împărtășeau noua credință s-au împrăștiat în Iudea, Samaria, Siria, sau mai departe, în Fenicia,, Antiohia și chiar în insula Cipru. Depărtându-se din fața prigonitorilor, creștinii nu au renunțat la credință, ci au devenit adevărați misionari, fiind printre cei dintâi care au răspândit creștinismul în lume.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Vom vedea în cele ce urmează modul în care s-a răspândit creștinismul în perioada apostolică...

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Cartea Faptele Apostolilor relatează despre activitatea Sfinților Apostoli în Samaria, cu specială referință asupra activității de propovăduire a diaconului Filip, a minunilor săvârșite de el și de convertirea mai multora la noua credință. Printre aceștia se afla și un vrăjitor, pe nume Simon. Acesta era însă dornic de câștig. Pe el nu-l interesa credința, ci profitul material. De aceea, atunci când în urma predicii lui Filip, mulți primesc botezul, iar Sfinții Apostoli vin în Samaria ca să-și pună mâinile peste ei și să primească Duhul Sfânt, Simon oferă Apostolilor bani pentru a-i vinde puterea Duhului Sfânt. Condamnând cu multă hotărâre păcatul lui, sfântul Apostol Petru îl îndeamnă pe Simon la

pocăință spre a primi iertarea lui Dumnezeu pentru greșeala comisă. Din păcate greșeala lui Simon Magul se va continua în istorie. Ea va fi considerată „simonie", de la numele lui Simon, și va constitui un păcat grav, pe care canoanele Bisericii îl pedepsesc cu asprime.

O relatare interesantă este cea a întâlnirii lui Filip cu famenul etiopian. Acesta era convertit la mozaism și venise să se închine la templu din Ierusalim. Reîntorcându-se în Etiopia la dregătoria ce o deținea la curtea reginei din Etiopia, citea din cartea profetului Isaia prorocia cu privire la patimile lui Mesia și nu putea înțelege la cine se referă profetul. După ce Filip îi deslușește cu deamănuntul felul în care profeția s-a împlinit prin jertfa izbăvitoare a lui Iisus Hristos, famenul plin de entuziasm, mărturisindu-și credința va fi botezat de Filip.

Capitala politică a Țării Sfinte era Cezarea Palestinei. Aici își avea reședința proconsulul roman și garnizoana sa. Unul din centurionii (cel ce avea comanda a 100 de soldați) cohortei Italice se numea Corneliu. Despre el se spune că era „temător de Dumnezeu cu toată casa sa" (Fapte 10, 2), ceea ce înseamnă că era prozelit, adică păgân trecut la iudaism. El dorea să primească botezul, și în acest scop trimite la Iope doi slujitori și un ostaș să-l cheme pe Petru la Cezarea. În urma unei viziuni, Dumnezeu îi artă lui Petru că și păgâni sunt chemați la curăția sufletului de păcate, că și lor li se adresează jertfa lui Hristos. Ajungând la Cezarea și propovăduindu-le celor din casa lui Corneliu despre planul lui Dumnezeu de a mântui lumea prin Hristos, în urma credinței lor au primit harul Duhului Sfânt și apoi s-au botezat (Fapte 10, 47). Reîntorcându-se la Ierusalim, Sfântul Petru a relatat întâmplarea, arătând că voia lui Dumnezeu este ca toți oamenii să devină membrii ai Bisericii, prin botez, fără a mai fi nevoie să fie circumscriși.

La Antiohia, capital Siriei, cel mai mare oraș din imperiu, după Roma și Alexandria, mulți din iudeii care au primit botezul creștin, au propovăduit noua credință, convertind mulți „elini" (Fapte 11, 2). Când cei din Ierusalim au aflat aceasta, l-au trimis pe Barnaba ca să cerceteze și să sporească lucrarea Evanghelei. „Și în Antiohia, întâia oară, ucenicii s-au numit creștini" (Fapte 11, 26). Toți cei ce-L mărturisesc pe Hristos ca Mântuitor al lor, fie iudei, fie cei din alte neamuri, își vor lua numele de la El.

În timpul care va urma asistăm la răspândirea creștinismului în toată lumea, prin Sfinții Apostoli și ucenicii lor. Apostolul Iacob, fiul lui Zevedei, fratele lui Ioan, a propovăduit Evanghelia la Ierusalim, până la moartea sa martirică, întâmplată pe timpul

lui Irod Agripa, nepotul lui Irod cel Mare. Pus rege de puterea romană peste toată Palestina, pentru a se face plăcut iudeilor începe prigoana împotriva creștinilor. Astfel Apostolii Iacob și Petru sunt închiși, urmând să fie omorâți. Petru scapă din închisoare în mod minunat (Fapte 12, 4-11), Iacob însă va fi ucis cu pietre în anul 44, fiind primul apostol martir (Fapte 12, 2). Locul lui la conducerea Bisericii din Ierusalim este luat de Iacob, „fratele Domnului", care se bucura de multă autoritate, atât printre creștini, cât și printre iudeii încreștinați. Documentele istorice spun despre el că a avut un sfârșit tragic. În anul 61 marele preot Hanan cel Tânăr a întrunit sinedrul, l-a arestat pe Iacob împreună cu alți creștini, sub acuzația că a încălcat legea lui Moise. A fost aruncat de pe aripa templului și ucis cu pietre.

Sfântul Apostol Ioan, fiul lui Zevedei a rămas în Ierusalim până pe la anul 66, având în apropiata îngrijire pe Sfânta Fecioară Maria. A predicat cuvântul Evangheliei în Asia Proconsulară, în special în Efes. Este exilat în insula Patmos din Marea Egee, unde moare în timpul domniei împăratului Traian. Dat fiind faptul că toți Apostolii muriseră, Sfântul Ioan face legătura dintre perioada apostolică și cea postapostolică, când Biserica creștină se desparte definitiv de sinagoga iudaică. În acest timp a apărut erezia lui Cerint, pe care Sfântul Ioan o combate cu multă hotărâre.

Despre ceilalți Apostoli ai Domnului, istoricul creștin Eusebiu de Cezarea ne spune pe scurt următoarele: „când Sfinții Apostoli și ucenici ai Mântuitorului nostru s-au împărțit peste tot pământul locuit, Toma a luat țara parților, Andrei, Scytia, Ioan Asia...". Tradiția ne spune despre Sfântul Toma că din Partia va predica Evanghelia în Iudea, unde moare ca martir. Despre Sfântul Apostol și Evanghelist Matei tradiția ne spune că a predicat mai întâi iudeilor din Palestina, cărora le și adresează Evanghelia, apoi a trecut în Arabia, Sirea, Persia, ajungând până în Etiopia unde moare ca martir. Sfântul Apostol Bartolomeu (Natanael) a propovăduit în Arabia de Sud, lăsând creștinilor convertiți de el Evanghelia scrisă de Sfântul Matei. Sfântul Apostol Tadeu (Lebeu) a predicat în Palestina. Din porunca lui Dominițian, fiii săi au fost duși la Roma ca suspecți de revoltă politică. Când le-a văzut palmele bătătorite și îmbrăcămintea slabă, s-a convins de netemeinicia acuzației și i-a eliberat. Apostol Filip a predicat cuvântul Domnului în Firigia, însoțit de două fiice ale sale „care aveau darul profeției".

Ucenicii și colaboratorii Apostolilor erau numeroși. Cei 70 (72) de ucenici ai Domnului mergeau doi câte doi prin localitățile

Palestinei, însoţind pe Apostoli, ca şi colaboratori, în răspândirea cuvântului Domnului. Unul dintre ei a fost Barnaba (fiul mângâierii). Era originar din Cipru. Avea aici o ţarină pe care vânzând-o a depus preţul la „picioarele Apostolilor". Împreună cu Ioan Marcu însoţesc pe Apostolul Pavel în călătoriile misionare, apoi rămân în Cipru. Barnaba pleacă apoi în Italia de nord unde întemeiază Biserica din Mediolanum.

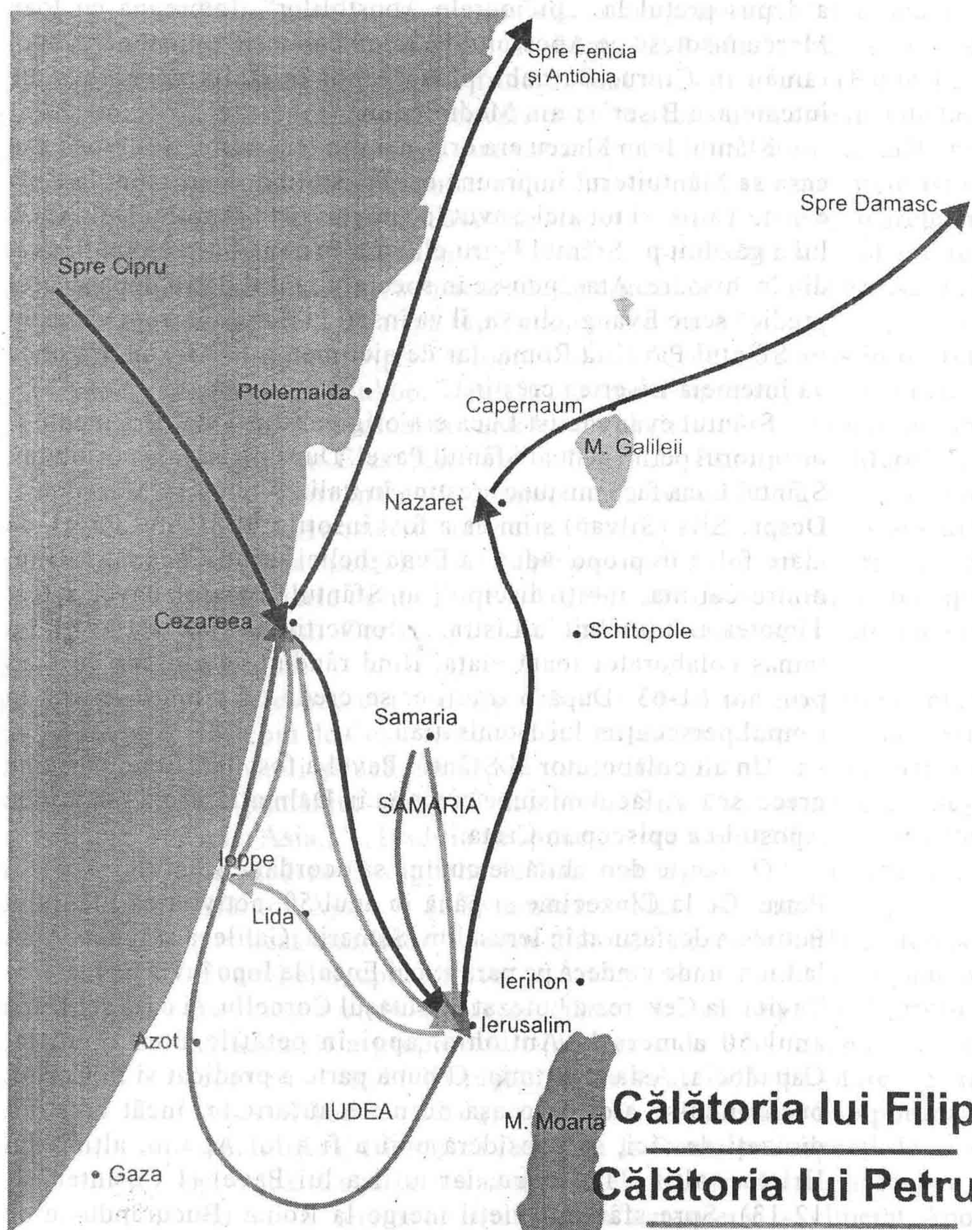
Sfântul Ioan Marcu era originar din Ierusalim. Se crede că în casa sa Mântuitorul împreună cu Apostolii au participat la Cina cea de Taină, şi tot aici a avut loc pogorârea Sfântului Duh. Casa lui a găzduit pe Sfântul Petru eliberat în anul 44 în chip minunat din închisoare. Ataşându-se în special Sfântul Petru după a cărui predică scrie Evanghelia sa, îl va însoţi în Babilon. Apoi va însoţi pe Sfântul Pavel la Roma, iar de aici merge la Alexandria unde va întemeia Biserica creştină.

Sfântul evanghelist Luca era originar din Troa. Era medic şi însoţitorul permanent al Sfântul Pavel. După moartea Apostolului, Sfântul Luca face misiune creştină în Italia, Dalmaţia, Macedonia. Despre Sila (Silvan) ştim că a fost însoţitorul Sfântul Pavel, de mare folos în propovăduirea Evangheliei printre neamuri. Unul dintre cei mai iubiţi discipoli ai Sfântul Apostol Pavel a fost Timotei. L-a întâlnit la Listra, şi convertindu-l la creştinism, i-a rămas colaborator toată viaţa, fiind rânduit ca episcop în Efes prin ani 61-63. După o tradiţie, se crede că a murit martir în timpul persecuţiei lui Dominiţian.

Un alt colaborator al Sfântul Pavel a fost Tit. Era de origine grecească. A făcut misiune creştină în Dalmaţia, fiind rânduit de Apostol ca episcop în Creta.

O atenţie deosebită se cuvine să acordăm Sfântului Apostol Petru. De la Cinzecime şi până în anul 50, activitatea Sfântului Petru s-a desfăşurat în Ierusalim, Samaria, Galileea şi Iudea. Apoi la Lida, unde vindecă pe paraliticul Enea, la Iope înviе pe fecioara Tavita, la Cezarea a botezat pe sutaşul Corneliu, şi casa sa. După anul 50 a mers la Antiohia, apoi în cetăţile Pont, Galitia, Capadocia, Asia şi Bitinia. O bună parte a predicat şi în Corint, bucurându-se aici de o aşa de mare autoritate, încât creştinii divizaţi de aici, se consideră unii a fi a lui Apollo, alţii a lui Hristos, alţii a lui Petru, iar alţii a lui Pavel (I Corinteni 1, 12-13). Spre sfârşitul vieţii merge la Roma. Bucurându-se de foarte multă preţuire din partea creştinilor de aici, în timpul persecuţiei lui Nero, în anul 67, la 29 iunie va fi răstignit la

cererea lui, cu capul în jos. Biserica îl prăznuieşte la 29 iunie alături de Sfântul Apostol Pavel, sărbătoare precedată de o perioadă de post.

7. Fixarea cunoștințelor

Cum s-a răspândit creștinismul după întemeierea Bisericii? (Mai întâi, noua învățătură a fost dusă în țările lor de baștină de cei veniți la Ierusalim cu prilejul Cincizecimii, care au primit Botezul creștin). Din Ierusalim, unde s-a răspândit mai întâi Evanghelia? (În Samaria, unde un rol important l-a avut diaconul Filip). Cine a fost primul creștinat dintre neamuri? (Sutașul Corneliu și familia sa). Ce atitudine au avut autoritățile Iudaice față de creștinism? (A avut o atitudine dușmănoasă, Sfântul Iacob și Sfântul Petru sunt închiși din porunca regelui Irod Agripa. Primul este ucis, iar Sfântul Petru scapă în chip minunat). Cum au sfârșit viața sfinții Apostoli în urma misiunii lor? (Aproape toți au murit ca martiri). Cine nu a murit ca martir? (Sfântul Apostol Ioan a murit de moarte naturală în insula Patmos). Care din cei 70 de ucenici ai Domnului s-au evidențiat în activitatea misionară? (Barnaba, Luca, Ioan Marcu, Sila). Care din ucenicii Apostolilor au devenit primii episcopi ai Bisericii creștine? (Timotei în Efes și Tit în Creta).

8. Aplicarea

Dat faptul că Sfântul Apostol Andrei a predicat Evanghelia în Scythia Minor, unde era o populație daco-romană, în formare, putem spune că poporul nostru s-a născut creștin. Creștinismul care se va consolida și va pătrunde în nordul Dunării este chezășia faptului că Biserica Ortodoxă Română este Biserica Apostolică, având dreptul să se numească „una, sfântă sobornicească...".

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Convertirea Sfântului Apostol Pavel

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Este cunoscut faptul că la Cincizecime, odată cu pogorârea Sfântului Duh, la predica Sfântului Apostol Petru au primit botezul Sfintei Treimi în jur de 3000 de bărbați, constituindu-se astfel prima comunitate creștină sau Biserica. Numărul acestora va crește nu peste prea mult timp cu încă 2000, ajungându-se la 5000 de bărbați creștini plus femei și eventual copii.

Fiindcă aceste evenimente s-au întâmplat la Ierusalim, reprezentanții Legii Vechi nu au văzut cu ochi buni activitatea Apostolilor și au pornit prigoana atât împotriva lor, cât și contra tuturor închinătorilor Domnului. Mai întâi au fost luate cu asalt cetățile apropiate, iar apoi cele mai îndepărtate, încât cei pe care îi prindeau erau duși la Ierusalim, judecați și expuși la chinuri, iar dacă nu se lepădau de noua lor credință, erau omorâți. Așa a fost cazul arhidiaconului Ștefan, omorât cu pietre pentru statornicia sa în credință. Cartea Faptele Apostolilor ne spune că printre cei care au participat la uciderea lui a fost și un tânăr pe nume Saul, care păzea hainele celor ce-l omorau pe Sfântul Ștefan.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Vom vedea mai îndeaproape cine a fost Saul și ce ne spune Cartea Sfântă despre convertirea lui.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Sfântul Apostol Pavel era originar din Tarsul Ciliciei, în Asia Mică. S-a născut între anii 2-5 d.Hs. Părinții erau evrei. Numele lui era Saul (care înseamnă „cel dorit"). Tatăl său era un zelos cunoscător, împlinitor și apărător al Legii mozaice. Fiindcă Tarsul era sub stăpânire romană, tatăl primise și titlul de cetățean roman. Dorea ca și fiul său să devină un bun cunoscător și zelos împlinitor al Scripturilor Sfinte, motiv pentru care, când acesta avea 16 ani, îl trimite să studieze „Legea și proorocii" la Ierusalim, la cel mai vestit dascăl al timpului, Gamaliel. Se reîntoarce

apoi în Tars, pe când avea 25 de ani, ca unul care aduce cu el zestrea cunoașterii temeinice a Scripturii, devenind și un zelos împlinitor al tradiției și datinilor străbune.

Cât timp a stat la Ierusalim nu l-a întâlnit pe Iisus. După aceea însă auzise de El, ca despre unul care și-a luat îndrăzneala să se considere Fiul lui Dumnezeu și să deruteze datinile străbune. Știa Saul prea bine că profeții amintesc de venirea lui Mesia. Dar ideea unui Mesia politic era atât de încetățenită, încât toți considerau că El va fi eliberatorul poporului iudeu, căruia îi va da puterea stăpânirii veșnice peste toate popoarele. Iisus nu făcea proba unui astfel de Mesia. El avea o poziție foarte modestă, urmat de câțiva oameni prea simpli pentru a putea fi socotiți ca ucenici ai lui Mesia. El învăța blândețea și iubirea față de Dumnezeu, și supunerea față de cezarul Romei. Auzise că Iisus a murit umilit și învins, prin răstignire, moarte rezervată sclavilor. Îl liniștise această veste. Dar îl tulbura vestea învierii Lui și mai ales faptul că aceasta câștiga tot mai mulți adepți.

Zelosul apărător al Legii străbune nu putea rămâne indiferent atâta timp cât Legea însăși era în pericol... Astfel, încă de la început se înrolează și el ca prigonitor al închinătorilor Domnului „învoindu-se la uciderea lui Ștefan“ (Fapte 8, 1), iar apoi „pustia Biserica, mergând prin case și târând bărbați și femei, îi da la temniță“ (Fapte 8, 3). Mai mult decât atât, „încă suflând cu amenințare și cu ucidere împotriva ucenicilor Domnului, mergând la marele preot, a cerut de la el scrisori către sinagogile din Damasc, că, de ar afla pe ucenicii care merg pe calea aceasta, atât bărbați, cât și femei, să-i aducă la Ierusalim“ (Fapte 9, 1-2).

Când a ajuns la porțile Damascului însă, o lumină orbitoare din cer l-a trântit în pulberea pământului și o voce venită dintr-o altă lume i se adresează prin cuvintele: „Saule, Saule, pentru ce mă prigonești?“ O întrebare la care el nu poate răspunde. Avea conștiința că se află pe calea cea bună, că face o slujbă pentru Dumnezeu. Și totuși, din cer, lumina cea nepătrunsă a lui Dumnezeu, îi cere socoteală cu privire la acțiunea în care el se înrolase cu convingere și cu zel. Și fiindcă nu poate da nici un răspuns, întreabă la rândul său: „Cine ești, Doamne?“ Iar acum primește neașteptatul răspuns: „Eu sunt Iisus pe care tu îl prigonești“. Stă învins în pulberea drumului și nu înțelege nimic. Pe Iisus nu L-a cunoscut. Nu L-a întâlnit niciodată în drumul vieții. Îl știa mort și era convins că nu a înviat. Și tremurând și spăimântat fiind a zis: „Doamne, ce voiești să fac?“ Și Domnul a zis către el: „scoală-te și intră în cetate și ți se va spune ce trebuie să faci“. Fiind dus de mână în cetate, nu a putut mânca nici bea. Apoi

revenindu-şi este botezat de unul din ucenici, pe nume Anania, după ce acesta primise încredinţarea prin descoperirea Domnului: „Mergi, că vas ales îmi este acesta, ca să poarte numele meu înaintea neamurilor şi a împăraţilor şi a fiilor lui Israel; că eu îi voi arăta cât trebuie să pătimească el pentru numele Meu“ (Fapte 9, 15-16).

Ascultând porunca Domnului, Anania a intrat în casa unde era Saul şi atingându-se de el au căzut nişte solzi de pe ochii lui şi văzând, a început să mănânce şi să prindă putere. Apoi s-a botezat şi a spus tuturor celor din Damasc marea minune care i-a schimbat viaţa. De atunci nu se mai numeşte Saul, ci Pavel. Propovăduind pe Hristos cel înviat, tulbura pe iudei în aşa măsură încât aceştia au hotărât să-l omoare. Aflând aceasta este ajutat de ucenicii Domnului să scape noaptea, fiind lăsat peste zi într-un coş.

Mergând la Ierusalim, Pavel a căutat să se alipească de ucenicii Domnului. Aceştia însă se temeau şi ei la început, cunoscându-i numele şi acţiunile lui de prigonitor al lor. Dar un ucenic pe nume Varnava l-a dus în faţa Apostolilor asigurându-i pe aceştia că în lumina cerească de pe drumul Damascului, Domnul însuşi i s-a arătat şi l-a oprit din drumul său de prigonitor, transformându-l într-o făptură nouă, devenind adică un propovăduitor al învierii.

Astfel „Saul“ a rămas în pulberea Damascului şi din pulbere se ridică „Apostolul Pavel“ care va face cunoscută Evanghelia Domnului în toată lumea. De acum, din prigonitorul de altădată se naşte Apostolul care cu totală dăruire de sine va trece peste toate obstacolele pentru a-şi îndeplini misiunea pentru care Mântuitorul însuşi l-a ales şi i-a încredinţat-o.

7. Fixarea cunoştinţelor

Cine a fost Saul din Tars? (Saul din Tars a fost un prigonitor al creştinilor). Unde s-a produs convertirea sa? (Convertirea s-a produs pe drumul Damascului). Cum s-a produs convertirea? (O lumină orbitoare din cer l-a trântit în pulberea pământului şi o voce i se adresează prin cuvintele: „Saule, Saule, pentru ce Mă prigoneşti?“. Atunci Domnul i s-a prezentat, iar Saul a întrebat ce trebiue să facă. Domnul i-a spus să meargă în cetate şi i se va spune ce trebuie să facă). A ascultat Saul de Domnul? (Da, a ascultat. Primind apoi botezul a devenit unul dintre cei mai de seamă apostol şi misionar creştin).

8. Aplicarea

Pericopa care relatează despre convertirea lui Saul din Tars a intrat în cultul Bisericii Ortodoxe încă din cele mai vechi timpuri, menținându-se și astăzi, citirea ei făcându-se în duminica a IX-a după Rusalii.

9. Temă pentru acasă

Se va citi pericopa din cartea Faptele Apostolilor, capitolul IX.

10. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Activitatea Sfântului Apostol Pavel

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Înainte de înălțarea Sa la cer, Mântuitorul a dat Sfinților Apostoli porunca de a merge în toată lumea și să învețe toate neamurile, „botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh" (Matei 28, 19). După pogorârea Duhului Sfânt s-a întemeiat Biserica și s-a săvârșit primul Botez creștin. Apoi, Sfinții Apostoli s-au răspândit spre propovăduirea Evangheliei, întemeind comunități creștine până la marginea pământului. Pentru răspândirea Evangheliei la neamuri se simțea nevoia unei personalități pe măsura acestei misiuni.

5.Comunicarea subiectului lecției noi

Acesta a fost Sfântul Apostol Pavel, a cărui activitate misionară o vom urmări în cele ce urmează.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Întreaga viață a Sfântului Apostol Pavel se va desfășura sub imperativul misiunii apostolice, de a face cunoscută Evanghelia

la orice făptură (Matei 28, 19). Pentru aceasta a străbătut întreg pământul pe apă și pe uscat, riscându-și nu odată viața. De aceea, activitatea Apostolului printre neamuri este cunoscută în urma „călătoriilor misionare" pe care le-a făcut.

Moartea arhidiaconului Ștefan atrage o mare persecuție contra creștinilor din Ierusalim. Mulți dintre ei se refugiază în Antiohia Siriei. Aici activează Barnaba Cipriotul. Dar neputând face față în activitatea de evanghelizare și de caritate, cere ajutorul proaspăt botezatului Pavel. „Si astfel întâia oară în Antiohia, ucenicii s-au numit creștini" (Fapte 11, 26). De aici pleacă toate cele trei călătorii misionare.

Prima călătorie misionară, care a avut loc între anii 45–48 d.Hs. Scopul ei este de a propovădui Evanghelia la politeiștii greco-romani. După ce au poposit și s-au rugat, Pavel și cu Barnaba pornind din Antiohia Siriei, coboară la Seleucia și de acolo au mers cu corabia la Salamina (port la Cipru) de unde iau cu ei și pe Ioan Marcu (Se va urmări în continuare călătoria misionară, arătându-se pe hartă întregul traseu). Aici predică Cuvântul lui Dumnezeu în sinagogile iudeilor. Străbat apoi insula până la Pafos (capitala Ciprului), convertesc pe proconsulul Sergiu Paulus, iar vrăjitorul Elimas, care li se împotrivește, rămâne temporar orb. Ajung la Perga Pamfiliei, Ioan Marcu se desparte de ei, întorcându-se la Ierusalim.

Ajungând mai departe la Antiohia Pisidiei și intrând în sinagogă, în ziua sâmbetei, predică „cuvântul mântuirii". Peste o săptămână vor predica păgânilor, care s-au „bucurat și au primit cuvântul", pe când căpeteniile iudeilor i-au scos din hotarele lor", continuându-și drumul spre Iconiu. Predicând și aici în sinagoga iudeilor, mulți din iudei și păgâni au crezut, mai ales că Domnul „dă mărturie pentru cuvântul harului Său și da să se facă semne și minuni prin mâinile lor". Continuând drumul, ajung la Listra și Derbe. La Listra, vindecând pe ologul din naștere sunt zeificați, declarându-l pe Pavel, Hermes, iar pe Barnaba, Zeus. Și aici iudeii pornesc o acțiune brutală împotriva lor, încât Pavel este aruncat la marginea cetății ca mort. Pe unde mergeau hirotoneau preoți pentru fiecare Biserică pe care o întemeiau: „și rugându-se cu posturi i-au încredințat Domnului în care crezuseră". Reîntorcându-se în Antiohia Siriei, pe drumul pe care au mers, „adunând Biserica, au vestit câte a facut Dumnezeu cu ei și cum că a deschis păgânilor ușa credinței".

Între timp are loc la Ierusalim sinodul apostolic pentru a stabili dacă trebuie pusă în aplicare cererea iudaizanților (creștini proveniți dintre iudei) cu privire la obligativitatea legii mozaice

şi a circumciziunii, pentru creştinii proveniţi dintre neamuri. Se stabileşte sub asistenţa Duhului Sfânt că pretenţia iudaizanţilor ar fi o greutate prea mare pentru acei dintre neamuri, care se mântuiesc primind credinţa creştină şi harul divin. Această hotărâre trebuia comunicată Bisericilor. Apoi, Bisericile trebuiau consolidate, iar creştinismul răspândit mai departe în Asia Mică şi în Europa. Pentru aceasta se întreprinde cea de a doua călătorie misionară, din toamna anului 51, până în vara anului 54. (Traseul ei va fi din nou urmărit pe hartă).

Pavel şi Sila pornesc tot din Antiohia Siriei spre Cilicia, apoi în Derbe şi Listra, de unde iau cu ei pe Timotei, „şi trecând prin Frigia şi ţinutul Galatieir fiind opriţi de Duhul Sfânt a grăi Cuvântul în Asia, trecând prin Misia, s-au coborât la Troa". De aici se asociază misiunii şi medicul Luca, îndreptându-se spre Europa, ajung la Filipi. Aici se converteşte, primind Botezul, o „femeie temătoare de Dumnezeu", vânzătoare de purpură, pe nume Lidia, care pune casa ei la dispoziţia misiunii apostolice, devenind probabil prima Biserică creştină din Europa. La Filipi, Pavel scoate „duhul pitonicesc" dintr-o „slujnică care aducea câştig mult stăpânilor ei, ghicind". Pavel şi Sila sunt întemniţaţi. Scapă în chip minunat. Temnicerul aderă la noua credinţă şi cere să fie botezat împreună cu casa sa. Ajungând apoi la Tesalonic, unde merg în trei sâmbete la rând în sinagoga iudeilor, întâmpină ostilitatea acestora.

Mergând mai departe, ajung la Atena. Aici întâlneşte în sinagogă pe iudei şi în piaţă, în toate zilele, pe elini. Filozofilor epicurei şi stoici le descoperea învăţătura despre adevăratul Dumnezeu, Creatorul cerului şi al pământului, Părintele tuturor oamenilor. Vorbind mai departe despre învierea lui Iisus, rămâne singur, fiindcă filozofii atenieni nu puteau înţelege acest adevăr. Ajungând apoi la Corint, se asociază soţilor Aquila şi Priscila, făcători de corturi. A stat aici un an şi şase luni, convertind pe Crispus, mai-marele sinagogii, împreună cu casa sa. Apoi iudeii îl duc pe Pavel în faţa tribunalului învinuindu-l că „îndeamnă pe oameni să cinstească pe Dumnezeu împotriva legii". Proconsulul Ahaei, Galion nu-i găseşte nici o vină. Merge apoi pentru puţin timp în Efes şi se îndreaptă apoi spre Ierusalim, cu promisiunea că va reveni.

Pentru a respecta această făgăduinţă şi pentru a cerceta şi consolida Bisericile, Pavel împreună cu Timotei întreprind o a treia călătorie misionară, din toamna anului 54, până în primăvara anului 58. (Traseul călătoriei va fi arătat pe hartă în timpul expunerii). Pornind din Antiohia Siriei, ajung la Efes prin Galatia

TRACIA
MACEDONIA
Filipi
Neapoli
Amfipoli
Tesalonic
Berea
Apolonia
I. Samotrace
Troia
BITINIA
Misia
GALATIA
FRIGIA
Antiohia Pisidiei
Iconiu
CAPADOCIA
ASIA
AHAIA
Listra
Derbe
CILICIA
PISIDIA
Pamfilia
PAMFILIA
Tars
Atena
Efes
Corint
Chencreas
Perga
Atalia
Antiohia
Seleucia
Salamina
SIRIA
Pafos
MAREA MEDITERANĂ
Cezareea
Samaria
Ierusalim
Prima călătorie misionară a lui Pavel
A doua călătorie misionară a lui Pavel

și Frigia. La început, ca și în alte părți, întâmpină ostilitatea iudeilor. Stă aici trei ani. Doi ani învață pe iudei și elini din Asia Mică în școala unui oarecare Tiranus. Fiindcă aici cultul zeiței Diana aducea mult venit slujitorilor ei, și fiindcă predica Apostolului pe mulți i-a întors la Evanghelie, se iscă o revoltă inițiată de reprezentanții templului zeiței... Părăsind Efesul se îndreaptă spre Troa, unde învie pe tânărul Eutih, care căzuse de la fereastră cuprins de somn. De aici, pe apă până la Ares, apoi la Mitilene, ajung la Milet prin Samos și Troghilion. La Milet se întâlnește cu prezbiterii Bisericii din Efes, pe care îi îndeamnă stăruitor să păstreze credința pe care le-a propovăduit-o el și să trăiască după învățătura Domnului.

Despărțindu-se de ei au ajuns la Cos, apoi la Rhodos, iar de acolo la Patara. Cu o corabie se îndreaptă spre Tir, unde găsind ucenici care ziceau lui Pavel prin Duhul „să nu se suie la Ierusalim". Din Tir pornesc spre Ptolemaida, iar de aici ajung la Cezareea Palestinei, și sfârșește a treia călătorie misionară, ajungând la Ierusalim. Aici întâlnind pe Sfântul Iacob este încunoștințat cu privire la ura pe care i-o poartă iudeii, urmărind să-l prindă și să-l omoare. Intervine însă căpitanul cohortei romane, Claudius Lisias, care îl ia pe Apostol, ca să îl judece. Pavel uzează de calitatea de cetățean roman. I se dă voie să le vorbească iudeilor, apoi este trimis în fața sinedriului spre justificare. Aici profită de contradicția existentă între credința saducheilor și fariseilor, și arătând că este dus spre judecată, fiind fariseu, scapă „făcându-se dezbinare între saduchei și farisei...".

Între timp, Pavel este luat sub protecția lui Claudius Lisias. Peste noapte însă 40 de iudei au depus jurământ că nu vor mânca și nu vor bea până când nu-l vor omorî pe Pavel. Aflând aceasta prin nepotul său, îl încunoștiințează pe căpitanul cohortei, care asigurându-i viața, îl trimite procuratorului Felix din Cezareea Palestinei. Acesta negăsindu-i nici o vină, îl ține liber în apropierea sa timp de doi ani, „nădăjduind că i se vor da bani de către Pavel ca să-l dezlege". Urmează apoi Porcius Festus ca procurator în locul lui Felix. Acesta „voind să facă pe placul iudeilor, a lăsat pe Pavel legat". Iar când iudeii cer pe Pavel să-l judece, Apostolul prevalându-se de calitatea sa de cetățean roman, cere lui Festus să fie judecat de cezarul de la Roma. Regele Agripa venind la Cezareea ca să salute pe Festus, îl judecă pe Pavel și nu-i găsește nici o vină. Spre a-i împlini cererea, este încredințat sutașului Iuliu din cohorta augustă pentru a merge la Roma. După 14 zile petrecute în primejdia călătoriei pe apă, ajung în insula Malta, unde rămân peste iarnă (anul 60–61). Aici, fiind mușcat

Roma
Trei taverne
Forul lui Apius
Puteoli
ITALIA
Regium
SICILIA
Siracuza
MALTA
MACEDONIA
TRACIA
Filipi
Neapoli
Amfipoli
Tesalonic
Apolonia
Berea
AHAIA
Corint
Troia
Asson
Mitilene
ASIA
Efes
Troghilion
Milet
Cnid
Rodos
Patara
Mira
GALATIA
Antiohia Pisidiei
Iconiu
Listra
Derbe
Tars
Antiohia
SIRIA
Damasc
CIPRU
CRETA
Fenix
M A R E A
M E D I T E R A N Ă
A treia călătorie misionară a lui Pavel
A patra călătorie misionară a lui Pavel

de o viperă și neîntâmplându-i-se nimic rău, este considerat „dumnezeu". După ce vindecă pe tatăl lui Publius, mai marele insulei, s-au bucurat de multă cinstire din partea acestuia. Cu acest prilej vindecă și alți bolnavi. Primăvara se îmbarcă pe o corabie ce venea din Alexandria, și ajung la Roma, unde stă doi ani (61–63) într-o casă particulară, păzit de un ostaș. Putea primi cunoscuți. Fiind apoi eliberat, își continuă activitatea misionară. Nu peste mult timp însă, se dezlănțuiesc persecuțiile sângeroase împotriva creștinilor. În anul 66 este arestat și închis la Roma. Era singur. Doar medicul Luca era cu el. La anul 67 este decapitat la 2 km de Roma.

De la Sfântul Apostol Pavel ne-au rămas 14 epistole numite după numele său: „Epistole Pauline". Ele sunt adresate Bisericilor și persoanelor cu care a avut apropiate legături. Acestea sunt: Epistola către Romani, I și II Corinteni, Galateni, I și II Tesaloniceni, Efeseni, Filipeni, Coloseni, Filimon, I și II Timotei, Evrei și Laodiceni (pierdută), Tit.

7. Fixarea cunoștințelor

Din cele până aici tratate vedem că Sfântul Pavel a fost ales și chemat în apostolat de Iisus Hristos, Mântuitorul, pentru a propovădui Evanghelia între neamuri, motiv pentru care îl cunoaștem sub numele de „Apostol al neamurilor".

În activitatea pe care a desfășurat-o în cele trei călătorii misionare, se îndreaptă spre centrele cele mai importante ale lumii păgâne. Acestea devenind creștine, au fost tot atâtea locuri de răspândire a noii credințe. Totdeauna când ajungea într-o localitate, intra mai întâi în sinagogă și propovăduia iudeilor, având în vedere că poporul ales este chemat în primul rând la mântuire. În cursul călătoriilor sale, a avut foarte mulți aderenți, dar a fost combătut cu multă violență, atât de iudeii care refuzaseră să primească creștinismul, cât și de iudaizanți (care îi chiar contestau apostolatul). Și aceasta, pentru că Apostolul eliberează creștinismul de sub „povara legii". Cei renăscuți însă prin har, devin oameni liberi prin credința în Hristos, care ia chip în ființa lor, înnoindu-le necontenit viața prin lucrarea Duhului Sfânt.

Păgânii se dovedesc mult mai recepți față de noua credință. Monoteismul propovăduit de Apostol însemna pentru ei eliberarea de sub servitutea idolilor, iar viața Duhului îi scutea de mulțimea jertfelor. Proclamarea tuturor oamenilor ca egali în fața lui Dumnezeu și frați întreolaltă, într-o lume sclavagistă, constituia pentru fiecare o împlinire a condiției umane.

Prin localitățile prin care trecea întemeia Biserici creștine, hirotonind preoți, iar în teritorii mai mari, episcopi. Revenea în multe din localități pentru a vedea modul de desfășurare a vieții religioase și a le întări în credința și organizare. Unde nu putea merge și se ridicau anumite probleme de învățătură și morală, le scria epistole, inspirate de Duhul Sfânt, învățându-i adevărul de credință. Acestea rămân normative pentru Biserica creștină.

Referitor la personalitatea Apostolului reținem credința, înțelepciunea, strategia, totala dăruire și capacitate de a se „face tuturor toate". La aceasta se adaugă prezența permanentă a Duhului Sfânt care l-a călăuzit, l-a păzit și i-a făcut rodnică activitatea. Astfel, Apostolul neamurilor reprezintă cea mai proeminentă personalitate în propovăduirea și răspândirea Evangheliei în lume, care prin harul lui Dumnezeu a schimbat chipul ei moral.

8. Aplicarea

De aceea, Biserica îl cinstește ca și pe ceilalți Apostoli, iar pentru activitatea sa misionară deosebită, pe care a îndeplinit-o, i s-a închinat, alături de Sfântul Apostol Petru, o sărbătoare specială la 29 iunie, în amintirea morții lor martirice. Această sărbătoare este precedată de o perioadă de post, începând cu Duminica Tuturor Sfinților. Multe biserici poartă hramul Sfinților Apostoli Petru și Pavel, și mulți creștini au primit la Botez numele Apostolului Pavel.

Epistolele scrise de el constituie textul pericopeior apostolice în aproape toate duminicile și sărbătorile de peste an.

9. Temă pentru acasă

Se vor recapitula și fixa temeinic călătoriile misionare ale Sfântului Apostol Pavel, urmărindu-se textul cărții Faptele Apostolilor, cap. 13–19.

10. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Sinodul Apostolic din Ierusalim

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Ori de câte ori s-au ivit probleme în Biserică asupra cărora trebuia să se ia o hotărâre, aceasta nu a fost luată de o singură persoană, ci de întreaga comunitate, fiindcă Duhul Sfânt luminează și asigură întreaga Biserică, ca Trup tainic al Domnului. Așa a fost cazul alegerii Sfântului Matia ca apostol, sau cu prilejul alegerii și hirotoniei celor șapte diaconi.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Tot astfel are loc la Ierusalim în anul 50 (51) adunarea sau Sinodul Sfinților Apostoli, la care ne vom referi în cele ce urmează.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Cauzele și împrejurările în care a avut loc sinodul Cartea Faptele Apostolilor ne arată că după prima călătorie misionară, Sfântul Apostol Pavel și cu Varnava „au mers cu corabia la Antiohia, de unde fuseseră încredințați harului lui Dumnezeu, spre lucrul pe care l-au îndeplinit. Și venind și adunând Biserica, au vestit câte a făcut Dumnezeu cu ei și cum a deschis păgânilor ușa credinței...". Trecerea păgânilor la noua credință s-a făcut prin Taina Sfântului Botez. Între timp, veniseră în Antiohia din Iudeea unii din fariseii trecuți la creștinism, făcând tulburare în Biserica de aici, spunând că înainte de primirea Botezului se impunea tăierea împrejur și ținerea celorlalte prescripții ale Legii lui Moise. „Deci, făcându-se împotrivire și întrebare nu puțină de către Pavel și Varnava față de aceia, au rânduit să se suie Pavel și Varnava și alții oarecare dintre ei la Apostoli și la bătrânii în Ierusalim, pentru întrebarea aceasta" (14, 26; 15,2).

Cadrul în care s-a desfășurat sinodul apostolic relatat de cartea Faptele Apostolilor. Cartea Faptele Apostolilor ne arată în continuare cadrul în care s-a desfășurat sinodul apostolic: „Deci

trimiși fiind ei de Biserică, au trecut prin Fenicia și Samaria povestind despre întoarcerea păgânilor și făceau bucurie mare tuturor fraților. Și dacă au venit la Ierusalim, au fost primiți de Biserică și de Apostoli și de bătrâni și au vestit câte a făcut Domnul cu ei. Dar s-au sculat unii din eresul fariseilor, care crezuseră, zicând că trebuie să-i taie împrejur și să le poruncească a păzi Legea lui Moise. Și s-au adunat Apostolii și bătrânii să vadă despre cuvântul acesta. Și multă întrebare făcându-se, sculându-se Petru a zis către ei: Bărbați frați, voi știți că din zilele de mai înainte Domnul a ales dintre noi, ca prin gura mea să audă păgânii cuvântul Evangheliei și să creadă. Și Domnul, cunoscătorul de inimi, le-a mărturisit, dându-le Duh Sfânt, ca și nouă. Și nimic n-a osebit între noi și între ei, curățind inimile lor cu credință. Acum dar, de ce ispitiți pe Domnul, punând peste grumazul ucenicilor jug pe care nici părinții noștri, nici noi n-am putut să-l purtăm? Ci prin harul Domnului nostru Iisus Hristos credem că ne vom mântui în același chip ca și aceia. Și a tăcut toată mulțimea să asculte pe Varnava și pe Pavel, care povesteau câte semne și minuni a făcut Domnul la neamuri prin ei. Iar dacă au tăcut ei, a răspuns Iacob zicând: Bărbați frați, ascultați-mă pe mine: Simon a spus cum întâi Domnul a socotit să ia dintre neamuri un popor în numele său. Și cu aceasta se potrivesc cuvintele proorocilor după cum este scris: „După aceasta mă voi întoarce și voi ridica iarăși cortul cel căzut al lui David, și cele ruinate ale lui le voi ridica din nou și-l voi îndrepta pe el, ca să caute ceilalți oameni pe Domnul și toate neamurile peste care s-a chemat numele meu, zice Domnul, cel ce face acestea toate. Lui Dumnezeu îi sunt cunoscute din veac toate lucrurile Sale; de aceea eu socotesc să nu supărăm pe aceia dintre păgâni care se întorc la Dumnezeu, ci să le scriem să se ferească de pângăririle idolilor și de desfrâu și de sugrumate și de sânge. Pentru că Moise are din timpuri de demult în toate cetățile pe cei care îl propovăduiesc, fiind citit în sinagogi în fiecare sâmbătă. Atunci au hotărât Apostolii și bătrânii împreună cu toată adunarea că, alegând bărbați dintre ei, să-i trimită la Antiohia împreună cu Pavel și cu Varnava: pe Iuda, care se cheamă pe Varsava și pe Sila, bărbați cu vază între frați, scriind prin mâinile lor acestea: Apostolii și bătrânii și frații, fraților (către frații) din Antiohia și din Siria, și din Cilicia, celor ce sunt dintre păgâni, salutare. Deoarece am auzit că venind unii dintre noi v-au tulburat cu cuvinte slăbind sufletele voastre, zicând să vă tăiați împrejur și să păziți Legea, cărora noi nu le-am poruncit. Am găsit de cuviință, adunați într-un gând, ca, alegând bărbați, să-i trimitem către voi împreună cu

Varnava și cu Pavel, oameni care și-au dat sufletele lor pentru Domnul nostru Iisus Hristos. Drept aceea, am trimis pe Iuda și pe Sila, care și ei vor vesti cuvântul același. Pentru că s-a părut Duhului Sfânt și nouă, că să nu se pună peste voi nici o greutate mai mult, afară de acestea ce sunt de trebuință: să vă feriți de cele jertfite idolilor și de sânge și de sugrumate și de desfrâu, de care păzindu-vă, bine veți face. Fiți sănătoși! Deci ei fiind lăsați să meargă, au venit la Antiohia și adunând mulțimea, au dat scrisoarea; și citind-o s-au bucurat pentru mângâiere" (15, 3–31).

Explicarea textului După cum am văzut, tulburarea Bisericii din Antiohia a fost determinată de iudeo-creștinii din Iudeea, care spuneau că nu e suficientă credința și harul Sfântului Botez, ci trebuiesc respectate și prescripțiile legii vechi și aplicată circumciziunea acelora dintre păgânii care doreau să treacă la creștinism. Acești iudeo-creștini care impuneau aceste norme se numeau iudaizanți.

Respectarea spuselor lor ar fi însemnat ca înainte de a trece la creștinism, păgânii trebuiau să treacă la iudaism. Păgânii aveau reținere față de circumciziune, fiindcă, pe de altă parte, nu era necesară mântuirii, deoarece ei au primit Botezul în numele Sfintei Treimi; iar pe de altă parte, aveau „oroare față de circumciziune, operație dureroasă și dezgustătoare". Și întrucât misionarii creștini nu au reușit să-i lămurească pe iudaizanți, au apelat la arbitrajul Bisericii-Mame din Ierusalim.

Ei nu au primit răspunsul imediat, ci numai după ce s-au sfătuit Sfinții Apostoli, bătrânii și ceilalți frați, adică întreaga Biserică a luat hotărârea comună și normativă în sinod, sub asistența Sfântului Duh. Datorită faptului că sinodul s-a desfășurat cu participarea Sfinților Apostoli și hotărârea lor a devenit normativă, acest sinod poartă numele de sinod apostolic. În cadrul dezbaterii sinodale a luat cuvântul Sfântul Apostol Petru, spunând că păgânilor li s-a propovăduit cuvântul Evangheliei spre credință, dându-li-se același Duh Sfânt. Apoi adaugă că mântuirea este prin har și nu prin jugul legii pe care nici părinții noștri, nici noi nu am putut să-l purtăm.

La sfârșitul dezbaterilor a luat cuvântul Sfântul Iacob. El era episcop în Ierusalim, și prezidând sinodul trage și concluzia că păgânii sunt chemați de Dumnezeu și trebuie să se ferească de pângăririle idolilor, de desfrâu, de sugrumate și de sânge; adică să se ferească de idolatrie, de desfrâu, fiindcă era păcatul specific lumii păgâne; de a consuma carnea animalelor omorâte prin

sugrumare și de sânge, fiindcă se consideră că viața este în sânge. Aceste hotărâri sunt cunoscute sub numele de „Clauzele lui Iacob". El nu vroia să supere nici pe iudaizanți, motiv pentru care precizează că legea lui Moise este citită și propovăduită în sinagogi în fiecare sâmbătă; iar pentru păgâno-creștini sunt suficiente hotărârile amintite.

Intuiția se poate face arătându-se tabloul sinodului apostolic din Ierusalim.

7. Fixarea cunoștințelor

Ce a determinat convocarea sinodului apostolic din Ierusalim? (Tulburarea provocată de iudaizanți în Biserica din Antiohia cu privire la obligativitatea circumciziunii și a prescripțiilor legii mozaice pentru păgânii care primeau noua credință creștină prin Botezul în numele Sfintei Treimi). Ce este sinodul? (Adunarea întregii Biserici, asistată de Duhul Sfânt). De ce această adunare a Bisericii se numește „sinod apostolic"? (Fiindcă s-a desfășurat sub autoritatea tuturor Apostolilor). De unde știm că este asistată de Duhul Sfânt? (Fiindcă hotărârea luată a fost pronunțată sub forma: „părutu-s-a Duhului Sfânt și nouă"). Cine a prezidat sinodul apostolic din Ierusalim? (El a fost prezidat de episcopul Ierusalimului, care era Sfântul Iacob, fratele Domnului). Cum se numesc hotărârile sinodului? (Se numesc „Clauzele Sfântului Iacob"). Ele impun circumciziunea pentru păgâno-creștini? (Nu impun circumciziunea, ci credința și Botezul în numele Sfintei Treimi).

8. Aplicarea

Cunoscând practica apostolică, Biserica și-a exercitat de-a lungul veacurilor puterea sa învățătorească și disciplinară sub forma sinodală, prin ierarhie, care exprimă succesiunea apostolică, alături de toți credincioșii. De aceea, când s-au ivit problemele de credință, pentru a rămâne în unitate, s-au adunat ierarhi din toată Biserica în sinoade ecumenice, pentru ca hotărârile luate să devină obligatorii pentru întreaga Biserică. Sunt cunoscute și sinoadele particulare pentru Bisericile locale, menite să pună în bună rânduială activitatea Bisericii dintr-un anumit teritoriu.

9. Temă pentru acasă

Se va analiza organizarea sinodală a Bisericii Ortodoxe Române.

10. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Monahismul

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Am văzut că sfatul evanghelic reprezintă, nu o poruncă, ci un îndemn de a duce o viețuire creștinească pe măsura desăvârșirii ei în sfințenie. Toți oamenii sunt chemați la sfințenie și la desăvârșire, dar unii au vocații speciale ca să o realizeze la cotele ei cele mai ridicate. De aceea, sfaturile evanghelice reprezintă anumite voturi pe care și le iau anumite persoane, care simt în sufletul lor chemarea lui Dumnezeu de a i se consacra Lui în întregime, de a trăi viața ca o totală dăruire lui Dumnezeu, lepădându-se de plăcerile și patimile din lume.

Cei ce au depus în fața lui Dumnezeu votul castității, al ascultării și al sărăciei de bună voie se numesc monahi, iar organizația bisericească din care fac parte se numește monahism.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Vom vedea în cele ce urmează cum s-a constituit monahismul și care a fost evoluția lui duhovnicească de-a lungul vremii.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Întemeietorul monahismului este Sfântul Antonie cel Mare (†356). Ascultând în biserică pericopa evanghelică a tânărului bogat dornic să moștenească viața veșnică, și-a găsit vocația de a urma pe Hristos, vânzându-și averile, și după ce le-a împărțit săracilor, s-a retras în pustie. Desigur și înaintea lui au fost mulți

alții care s-au retras de vuietul lumii, spre a-și putea trăi viața în comuniunea lui Dumnezeu. Cunoaștem astfel pe Pavel din Teba (†247) care a trăit o viață pustnică în totală izolare în lume. Dar Sfântul Antonie a fost primul organizator a vieții monahale anahoretice, adică viața retrasă în diferite colonii și lavre (peșteri). El a exercitat o influență imensă asupra vieții spirituale, mai întâi în Răsăritul creștin, apoi indirect în Apus.

Astfel, începând cu secolul al IV-lea, atrași de imensa personalitate a Sfântului Antonie, vom întâlni în Valea Nilului peste 6000 de monahi din toată lumea, fie ca stabili, fie ca trecători... Interesul pentru Egipt crește tot mai mult, încât după moarte lui Antonie numărul monahilor se ridică la 10000. cele mai populate erau părțile Nitric, Kellia, și Sketic, unde viețuiau 5000 de călugări.

E momentul să arătăm că monahismul nu a rămas numai sub forma anahoretică, sau eremitică, adică retrasă de lume, ci s-a impus și sub formă chinovială, înțelegând prin aceasta viața în comun a călugărilor. Începutul vieții chinoviale l-a făcut Sfântul Pahomie (†349). El a fost înainte de a se încreștina militar, și astfel avea disciplina și ordinea „intrate în sânge". Pahomie a apreciat că viața chinovială asigură o mai bună organizare a evlaviei creștine, cultivând sfințenia și desăvârșirea în duhul iubirii creștine față de semeni. Astfel, Sfântul Pahomie, pe la 330 adună toți călugării în insula Tabena, aflată pe Nil, în Egiptul de sus. Mai departe, Sfântului Vasile cel Mare îi va reveni meritul de a fi desăvârșit monahismul chinovial, lăsând peste veacuri Regulile mari și mici, ca îndreptare duhovnicești ale vieții de obște.

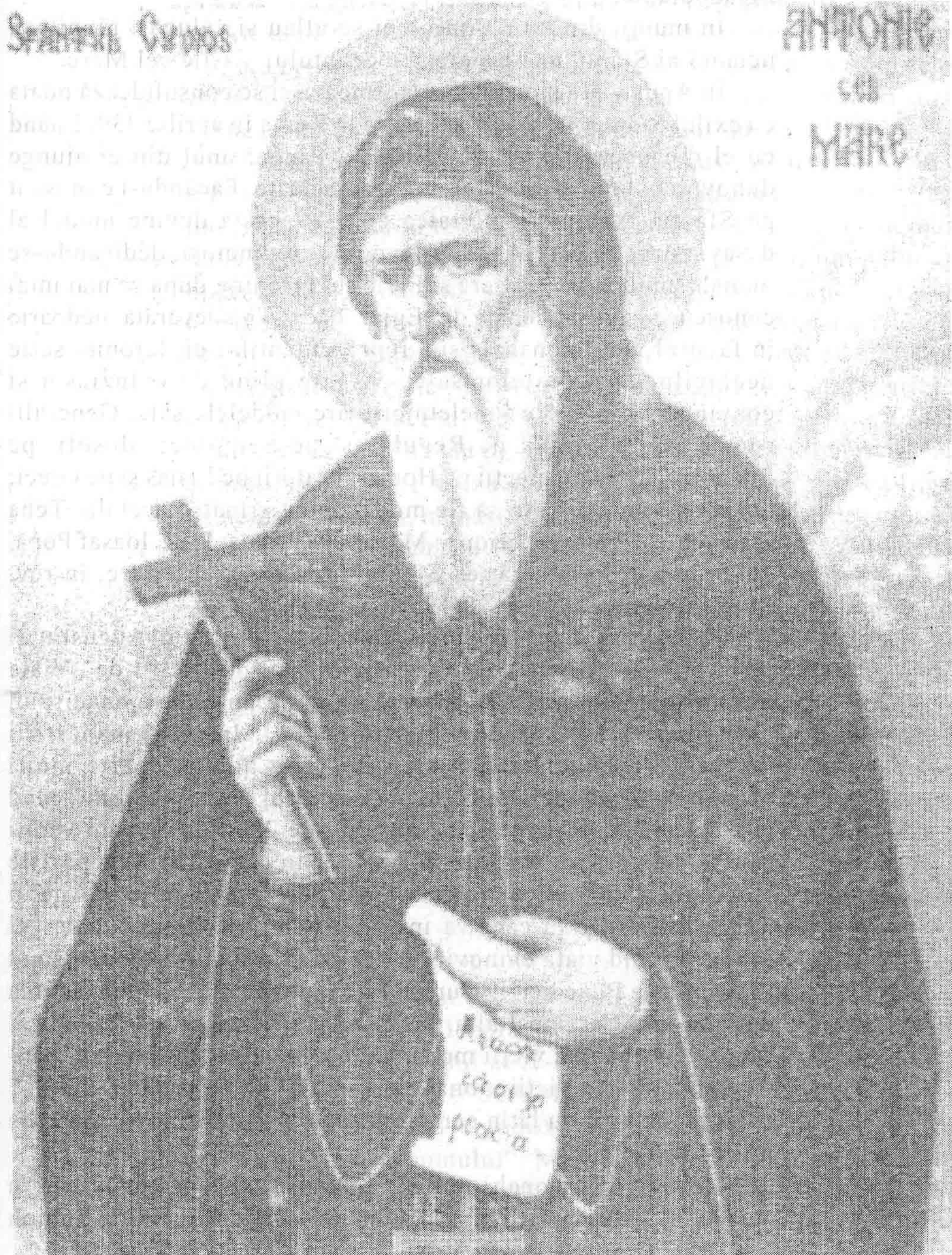
Populația monahală a deșertului din Egipt era organizată în grupuri mici așezate în jurul unui părinte duhovnicesc, numit: „avvă". Astfel, cel dintâi stareț din Nitria a fost avva Amon, iar cel din pustiul Sketic a fost avva Macarie.

Un rol hotărâtor în răspândirea monahismului l-a avut cartea: „Viața Sfântul Antonie", scrisă de Sfântul Antanasie. Ea a fost tradusă și în limba latină, trezind vocații monahale și convertiri în Spania, Galia, Roma, Africa.

Nu numai în deșert, ci și în regiunile muntoase iau ființă mănăstiri, prin aceiași râvnă a Sfântul Antonie. Pe la anul 313 ucenicii lui au întemeiat viața monahală în peninsula Sianai, în partea muntoasă, de pe lângă actualul Canal Suez. Datorită terenului mlăștinos pe văi și râpos pe coaste, se organizează mai întâi viața sihăstrească, întrucât mănăstirile erau greu de zidit.

Dintre viețuitorii celebri de pe muntele Sinai reținem numele Sfântul Ioan Scărarul.

În Palestina viața mănăstirească a fost întemeiată de către Sfântul Ilarion, originar din Gaza. Ucenicul acestuia, Epifanie,

și-a făcut ucenicia în Egipt. La fel și Sfântul Hariton, după ce se reîntoarce din Egipt, întemeiază în regiunea muntoasă a Palestinei colonii de monahi.

Viața monahală din Palestina se întinde apoi în Siria și Mesopotania.

În munții din jurul Antiohiei se aflau și călugări râvnitori, ucenici ai Sfântului Antonie și a Sfântului Vasile cel Mare.

În Apus viața monahală se formează și se consolidează odată cu exilul Sfântul Atanasie cel Mare la Roma în aprilie 339. Luând cu el doi ucenici, care activează la Roma, unul din ei ajunge duhovnicul unui așezământ de 70 călugărițe. Făcându-l cunoscut pe Sfântul Antonie în Cetatea eternă, acesta devine model al desăvârșirii, pe care îl vor urma mulți credincioși, dedicându-se monahismului, printre care și Fericitul Ieronim, după ce mai întâi cunoscuse viața monahală din Egipt. Făcând o adevărată pledoarie în favorul vieți monahale și a reprezentanților ei, Ieronim scrie ucenicilor și ucenițelor sale, cuvinte pline de entuziasm și convingere: „... Orice îndeletnicire are modelele sale. Generalii romani să știe imita pe Regulus și pe Scipione; filosofii pe Pitagora și Socrate; poeții pe Homer; oratorii pe Lisias și pe Greci; iar pentru noi monahii să fie modelele de urmat: Pavel din Teba și Antonie cel mare, Ilarion și Macarie" (Protos. Prof. Ioasaf Popa, 1600 de ani de la moartea Sfântului Antonie cel Mare, în rev. Studii Teologice, nr. 9-10/1956, p. 669).

În Italia se convertește la monahism Fericitul Augustin și prietenul său Alipius, când erau la Milan, însuflețiți de „Viața Sfântul Antonie" scrisă de Sfântul Atanasie. În Galia monahismul este întemeiat de Sfântul Martin (†401). În jurul mănăstirii încălziți de bunătatea inimii sale, s-au adunat foarte mulți viețuitori. Se spune că a fost condus pe cel din urmă drum, când și-a sfârșit călătoria pe acest pământ, de 2000 de monahi veniți din toate părțile. Sfântul Ioan Casian, originar din părțile Dobrogei de azi întemeiază la Marsilia (de azi) în jurul anului 415 o mănăstire în care va impune regulile Sfântul Vasile cel Mare, privind viața chinovială. Cel ce va oficializa monahismul în Apus este Benedict de Nursia. El va întemeia în 521 mănăstirea de la Monte Cassino-Italia. Preluând regulile Sfântul Vasile cel Mare, le va adapta vieții monahale occidentale. Mai târziu, pentru consolidarea vieții monahale, sinodul de la Aachen, din 817 a dat monahismulu latin caracterul de ordin monahal, condus de un „proir general".

Revenind la monahismul răsăritean, vom face cunoștință în secolul al V-lea cu stiliștii sau stâlpnicii. Celebru rămâne Simion

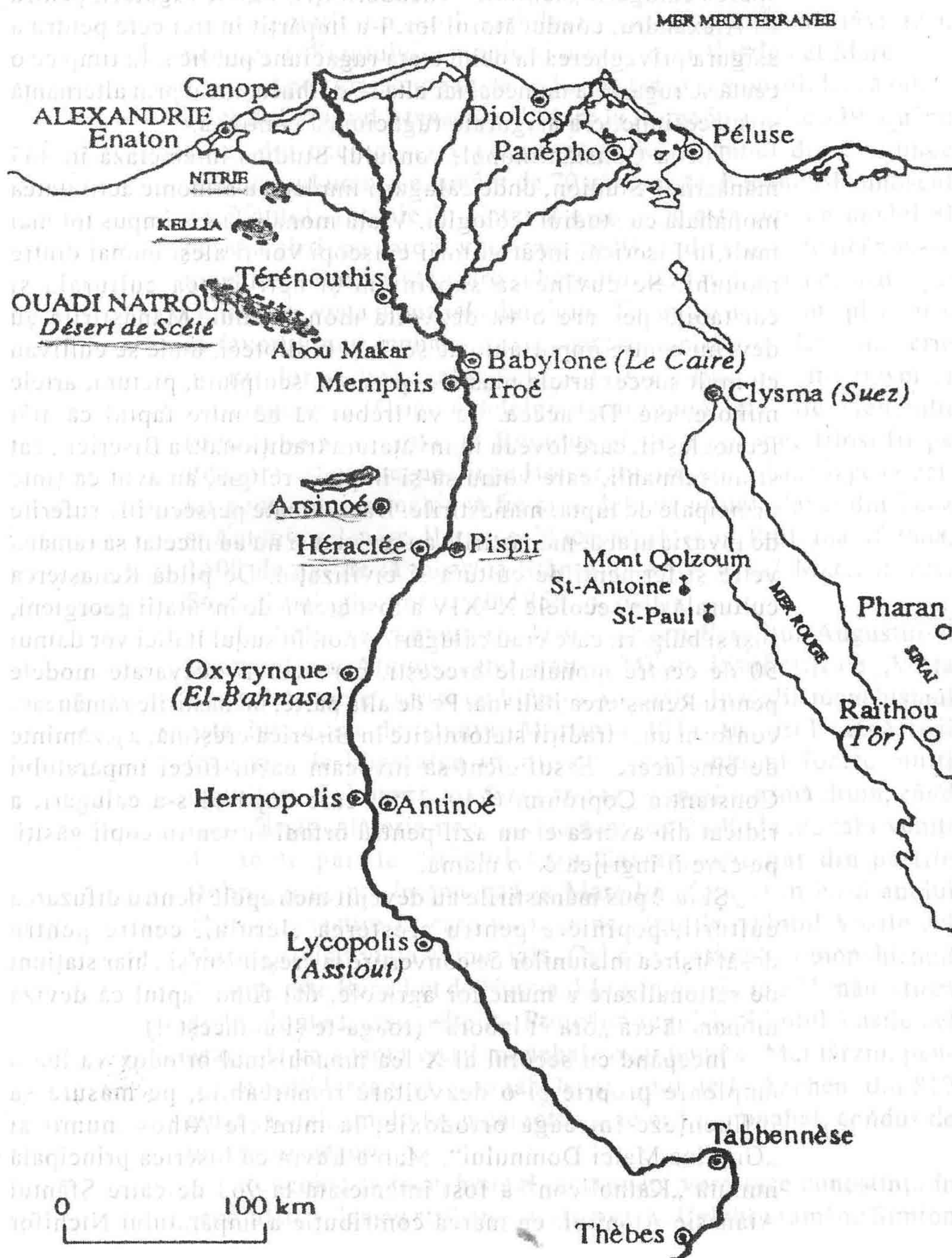
Stâlpnicul (†489), care și-a ridicat în pustia Sinai un stâlp de 20 de metri, pe care va viețui 30 de ani.

Tot în Sinai la poalele muntelui, în 527 împăratul Justinian va zidi mănăstirea „Sfânta Ecaterina". În capitala imperiului vor apărea călugării „achimiți" (neadormiți), veșnic rugători, pentru că Alexandru, conducătorul lor, i-a împărțit în trei cete pentru a asigura priveghereа la neîncetata rugăciune publică. În timp ce o ceată se ruga, alta muncea, iar alta se odihnea, încât prin alternanță și succesiune, era asigurată rugăciunea continuă.

Tot la Constantinopol, consulul Studius întemeiază în 463 mănăstirea Studion, unde călugării împleteau armonic activitatea monahală cu studiul teologiei. Viața monahală s-a impus tot mai mult în Eiserică, încât viitorii episcopi vor fi aleși numai dintre monahi. Se cuvine să subliniem și activitatea culturală și caritabilă pe care o va dezvolta monahismul. Mănăstirile au devenit centre importante de școli și biblioteci, unde se cultivau cu mult succes artele plastice, precum: sculptura, pictura, artele minore, etc. De aceea, nu va trebui să ne mire faptul că atât iconoclaștii, care loveau în învățătura tradițională a Bisericii, cât și musulmanii, care voiau să-și impună religia, au avut ca ținte principale de luptă, mănăstirile. Dar cu toate persecuțiile suferite de invazia arabă, mănăstirile au rezistat și nu au încetat să rămână vetre și fermenți de cultură și civilizație. De pildă Renașterea culturală din secolele X–XIV a fost creată de învățații georgieni, ruși și bulgari, care erau călugări. Apoi, în sudul Italiei vor dăinui 50 de centre monahale grecești, care vor fi adevărate modele pentru Renașterea italiană. Pe de altă parte, mănăstirile rămâneau, conform unei tradiții statornicite în Biserica creștină, așezăminte de binefacere. E suficient să invocăm cazul fiicei împăratului Constantin Copronim (740–775), care după ce s-a călugărit a ridicat din averea ei un azil pentru orfani și pentru copii găsiți, pe care îi îngrijea ca o mamă.

Și în Apus mănăstirile au devenit metropole pentru difuzarea culturii, pepiniere pentru creșterea clerului, centre pentru desăfârșirea misiunilor de convertire la creștinism și chiar stațiuni de raționalizare a muncilor agricole, dat fiind faptul că deviza monahală era „ora et labora" (roagă-te și muncește!).

Începând cu secolul al X-lea monahismul ortodox va lua o amploare proprie și o dezvoltare remarcabilă, pe măsură să influențeze întreaga ortodoxie, la muntele Athos, numit și „Grădina Maici Domnului". Marea Lavră cu biserica principală numită „Katholicon" a fost întemeiată la 963 de către Sfântul Atanasie Atonitul, cu marea contribuție a împăratului Nichifor

L' ÉGYPTE MONASTIQUE
MER MEDITERRANEE
Canope
ALEXANDRIE
Enaton
NITRIE
KELLIA
Térénouthis
OUADI NATROUN
Désert de Scété
Abou Makar
Diolcos
Panépho
Péluse
Babylone (Le Caire)
Memphis
Troé
Clysma (Suez)
Arsinoé
Héraclée
Pispir
Mont Qolzoum
St-Antoine
St-Paul
MER ROUGE
Pharan
SINAI
Raithou
(Tôr)
Oxyrynque
(El-Bahnasa)
Hermopolis
Antinoé
Lycopolis
(Assiout)
Tabbennèse
Thèbes
0
100 km

Focas. Numărul mănăstirilor va crește neîntrerupt aici, ajungând la 20 mănăstiri mari, la care se adaugă diferite schituri, unde viețuiau 4–5 monahi, chilii independente, precum și sihăstrii (cu viață mai aspră). La început viața în mănăstirile atonite era cea chinovială, unde pe lângă rugăciune, monahi se îndeletniceau cu agricultura, meserii, creșterea animalelor.

Din secolul al XIII-lea s-a întemeiat și stihul de viață idioritmic, monahii având chilii separate. Începând cu secolul al XIV-lea apare isihasmul, curent de adâncă spiritualitate ortodoxă, care va cuprinde întreaga Ortodoxie și va atrage spre Athos ca spre o școală de formare generații întregi de călugări proveniți din toate Bisericile Ortodoxe. Monahismul Apusean va primi din ce în ce mai mult specificul centralist, supus puterii papei. Se vor întemeia noi ordine monahale și sute de mănăstiri, care vor cultiva acțiunile caritative și vor combate imoralitatea, luxul și trândăvia clerului și a credincioșilor, precum și mișcările eretice și sectare. Devenind însă asemenea unei armate papale, au săvârșit multe exagerări inchizitoriale, combătând imoralitatea și ereziile prin chinuri, torturi, sau chiar exterminări în masă a ereticilor. A apărut în Apus și ordinele monahale cavalerești care se înrolau în lupta pentru apărarea Locurilor sfinte, cum a fost cazul constituirii cruciadelor. Mai târziu, în secolul al XVIII-lea apare ordinul iezuiților, în vederea susținerii monarhiei spaniole, s-au aliat faimoasei și de tristă amintire inchiziție, un tribunal de represiune al papalității și regalității, înființat în 1184 de papa Lucius al III-lea, care secole de-a rândul va arde pe rug eretici și vrăjitoare.

7. Fixarea cunoștințelor

Cine este întemeietorul monahismului? (Sfântul Antonie cel Mare). Care a fost focarul de difuzare a monahismului? (Egiptul). Cine a întemeiat monahismul chinovial?(Sfântul Pahomie și apoi Sfântul Vasile cel Mare). Cine este considerat întemeietorul monahismului chinovial în apus? (Benedict de Nurssia). Unde se va centraliza mai târziu monahismul răsăritean? (La muntele Athos). Ce curent de spiritualitate creștină se va dezvolta și răspândi de aici în întreaga Ortodoxie? (Isihasmul). Ce caracter va avea monahismul în Apus? (Pe lângă aspectele benefice, datorită caracterului său centralist, adică supus papei, în multe aspecte va fi folosit asemenea unei armate care execută ordinele comandantului, chiar dacă acestea nu sunt totdeauna conforme unui anume ideal de viață). Care sunt aspectele monahismului,

în general?(Monahismul a cultivat spiritualitatea creștină la nivelele cele mai înalte, a întreprins opere caritative, și de apărare a vieții și culturii creștine. Mănăstirile au centre și școli de cultivare a culturii și civilizației și oaze de reculegere duhovnicească, de cultivare a evlaviei creștine pentru credincioși).

8. Aplicarea

Pe teritoriul patriei noastre monahismul a pătruns odată cu încreștinarea poporului daco-roman în rit bizantin. El s-a dezvoltat mereu, împodobind teritoriul țării cu mănăstiri ortodoxe, monumente ale arhitecturii românești, focare de spiritualitate, școli în care s-a învățat carte, primele centre ale tipăriturilor românești.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Persecuțiile împotriva creștinilor

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Am văzut că încă de la apariția ei în lumea păcatului, Biserica creștină a fost persecutată. Mai întâi la Ierusalim, apoi în toate locurile unde noua credință menită să înnoiască chipul acestei lumi, s-a răspândit. Călătoriile misionare ale Sfântului Apostol Pavel ne-au prezentat ostilitatea necruțătoare a iudeilor din lumea întreagă față de Biserica creștină. Autoritățile păgâne s-au comportat atunci în spiritul legilor, judecând conflictele ivite fără părtinire. Această situație nu a durat însă prea mult. Autoritatea romană de stat a dezlănțuit pe o perioadă de aproape două secole și jumătate persecuții violente împotriva creștinilor.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Vom vedea mai în amănunt persecuțiile împotriva creștinilor, cercetând cauzele care le-au generat, legislația, desfășurarea, pedepsele și martirii creștini.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Persecuțiile dezlănțuite împotriva creștinilor au început la anul 64 și s-au încheiat la 313. Primul împărat roman care a dezlănțuit persecuția contra creștinilor a fost Nero.

Se spune că acest împărat nebun, în vanitatea lui artistică, vrând să reediteze arderea Troii, a dat foc Romei urmând ca după arderea ei să rezidească o nouă Cetate. În timp ce ardea Roma el cânta dintr-un flaut în grădină. Poporul înfuriat se îndreaptă spre reședința imperială pentru a-i cere socoteală. Vanitatea și eroismul lui se transformă acum în lașitate. Pentru a scăpa cu viață aruncă vina asupra creștinilor. Pentru a-și susține nevinovăția, Nero se alătură urii spumegânde a celor porniți împotriva creștinilor cu o cruzime ieșită din comun. Istoricul Tacitus relatează că creștinii, unși cu rășină, ardeau noaptea de vii pe ruguri, spre a lumina grădinile lui Nero unde aveau loc spectacole de curse.

Alți creștini erau răstigniți pe cruce iar alții erau îmbrăcați în piei de animale sălbatice și sfâșiați de câini. În această persecuție, pe la anul 67 mor ca martiri Sfinții Apostoli Petru și Pavel. Primul, răstignit la cererea sa cu capul în jos, iar Sfântul Pavel, ca cetățean roman, a fost ucis prin decapitare.

Nu toți împărații romani care au urmat după Nero au fost persecutori. De altfel, pe la jumătatea secolului III, persecuțiile au fost incidentale și locale. Începând însă cu împăratul Decius (249–251), persecuțiile au devenit generale și sistematic organizate, creștinismul fiind declarat în întreg imperiul ca religie nepermisă (religio illicita), încât persecutarea creștinilor a devenit obligatorie, datorită edictelor imperiale emise împotriva lor de-a lungul vremii.

Să vedem mai în amănunt cauzele persecuțiilor, adică motivele care le-au generat. Cauzele prigoanei împotriva creștinilor inițiată de Nero s-au dizolvat odată cu nebunia lui, care s-a încheiat la mormânt. Au apărut cauze esențiale, de substanță care marcau deosebirea de mentalitate și comportament social dintre lumea păgână care apunea, și noua credință care i-a luat locul.

Cauze religioase Deoarece noua religie creştină nu avea zei cu reprezentări plastice (idoli), temple şi jertfe, era socotită apostasie şi ateism, „o superstiţie nouă şi răufăcătoare". Se aprecia că din cauza ei zeii se răzbună prin calamităţi naturale, epidemii şi invazii duşmane.

Cauze politice Politeismul făcea parte integrantă din viaţa publică şi statală. Nu se concepea ca militarii şi funcţionarii de stat să nu participe la manifestările religioase sau la actele de cult. Acestea erau în acelaşi timp şi datorii cetăţeneşti. Combaterea politeismului de către creştini era socotită ca atitudine duşmănoasă faţă de stat.

Cultul împăratului Refuzul creştinilor de a participa la cultul împăratului este considerată impietate, un adevărat ultraj la adresa maiestăţii imperiale.

Cauze moral-sociale O mulţime de acuzaţii calomnioase la adresa creştinilor mărea şi ura faţă de ei. Astfel, neînţelegând Taina împărtăşirii cu Trupul şi sângele Domnului, spuneau că creştinii ucid copiii la cultul lor. Agapele creştine erau interpretate ca acte de desfrâu şi chiar de incest. Erau apoi acuzaţi că adoră soarele şi un asin.

Sub aspect social creştinii erau socotiţi oameni inferiori şi ignoranţi, iar religia lor, o religie de sclavi, inutilă societăţii. Legislaţia împotriva creştinilor se concretiza în decrete ale senatului, precum: „nu este permis să existe creştini" (non licet esse christianos). Căzând sub sancţiune penală, pedepsele se aplicau cu multă cruzime. Cei proveniţi dintre nobili erau deportaţi în locuri nesănătoase şi ţinuţi sub pază. Munceau asemenea sclavilor în mine şi cariere. Femeile şi fecioarele erau vândute la casele de toleranţă. Oamenii de jos, de cetăţenie romană, erau decapitaţi.

Indiferent din ce clasă socială proveneau, pe toţi îi aştepta pierderea drepturilor civice şi a libertăţii, iar moartea se aplica cu o cruzime sălbatică, prin răstignire, aruncarea la fiarele sălbatice, sau în luptele de gladiatori, în circuri cu prilejul sărbătorilor populare. Înainte de judecată erau ţinuţi în lanţuri, sau prinşi în butuci de lemn, îngrămădiţi în încăperi subterane, într-o atmosferă sufocantă, fără lumină, cu hrană puţină.

Aceste mijloace erau aplicate cu scopul de a-i sili să se lapede de credinţă. Cei ce se lepădau de credinţă se numeau „lapsi" (căzuţi). Pentru cei ce nu se lepădau, se pregăteau insuportabilele

pedepse, precum: flagelarea, lapidarea arderea cu fier înroșit, sfâșierea corpului cu gheare de fier, cu cioburi ascuțite, sau cu torțe, turnarea de plumb topit pe spate, legarea de cai fugăriți, spânzurarea cu capul în jos, sugrumarea, sfărâmarea picioarelor, tăierea limbii, a urechilor, a nasului, scoaterea ochilor, răstignirea și alte multe invenții ieșite din bestialitatea unor suflete clocotitoare de ură.

Începute de Nero, după o perioadă de liniște, persecuțiile au continuat prin Domițian (81–96), primul împărat care s-a autodivinizat, numindu-se pe sine „domn și dumnezeu". Creștinii erau acuzați de ateism, iar împăratul, dorind să întemeieze o monarhie absolută, devine bănuitor pe creștini. În această persecuție din cauza bănuielii moare chiar și un consul, un văr al împăratului, precum și Flavia, soția lui. Sfântul Apostol Ioan este exilat pe insula Patmos, unde își dă obștescul sfârșit.

Un alt persecutor al creștinilor a fost împăratul Traian, apoi Adrian și urmașul său, Antoniu Piosul. Împăratul Marcus Aurelius care a urmat, era o fire maditativă, foarte cult, adept de frunte al filosofiei stoice. Se crede că de pe această poziție a început persecuția contra creștinilor. Adică, pentru că creștinii nu acceptau filosofia stoică.

Printre martiri se numără Sfântul Iustin Martirul și Filosoful, mare apologet creștin. Apoi fecioara nobilă romană Cecilia a fost condamnată la moarte fiindcă a refuzat să aducă sacrificii zeilor. Cu multă duritate s-a desfășurat persecuția în Galia, unde au căzut 48 de martiri. Urmașul și fiul lui Marcus Aurelius, a fost Comodus. Nu semăna întru nimic tatălui său. Istoria îl compară cu Domițian și cu Nero. În persecuția inițiată de el au murit mulți martiri în Africa. Dar sub influența soției sale Marcia, Comodus dă edictul de toleranță pentru creștini. După moartea lui Comodus imperiul roman este străbătut de o perioadă de criză.

Încep să apară tot mai multe credințe și culte orientale, precum mitraismul. Aversiunea mulțimii față de creștini începe să scadă. Guvernatorii și împărații vor avea acum inițiativa persecutiilor. De acum ei nu vor lovi chiar în instituția bisericească. Dată fiind însă situația de criză, împărații fiind mai mult preocupați de lupta pentru tron, îi lasă pentru un timp pe creștini în pace.

Începe o scurtă perioadă de liniște favorabilă creștinilor. Despre împăratul Septimiu sever, care a urmat lui Comodus, se spune că a fost vindecat de boală de către un creștin, pe care îl ținea la palatul său. Împăratul Caracalla a avut ca doică o creștină. Chiar și în senat se aflau creștini. Episcopii puteau convoca chiar

sinoade. Guvernatorul din Africa începe însă prigoana împotriva creștinilor. Printr-un edict, împăratul Septimiu Sever interzice prozelitismul iudaic și apoi pe cel creștin. E vizată acum activitatea catehetică a Bisericii. Catehumenii și cei de curând botezați sunt persecutați. Școala catehetică din Alexandria a fost închisă. Sub domnia lui Alexandru Sever religia casei imperiale devine un sincretism, un fel de cult al eroilor, în care era inclus Avraam și Hristos alături de Alexandru cel Mare și alți împărați divinizați.

Arătam mai înainte că sub Decius persecuția împotriva creștinilor se oficializează și devine universală. Edictul dat de el în 249 prevedea ca toți creștinii precum și cei ce erau bănuiți a fi creștini trebuiau să facă acte de adeziune la păgânism, aducând sacrificii zeilor în fața unei comisii. Aceasta se făcea pe baza unei convocări nominale, încât nimeni nu se putea sustrage. Dacă nu se prezentau li se confisca averea, iar dacă erau prinși erau uciși fără altă judecată. Este adevărat că edictul lui Decius a provocat numeroase apostasii, dar și foarte mulți creștini mai de seamă și foarte mulți clerici au fost aruncați în închisori și torturați. După un an de persecuție împăratul moare pe câmpul de luptă contra goților. Biserica se dovedește tot mai puternică, iar creștinii, mai încrezători în dragostea lui Hristos pentru care se jertfeau.

Urmașul la tron al lui Decius a fost Valerian. Acesta pornește prigoana împotriva creștinilor unui păgân fanatic, șeful tezaurului statului. Statul fiind în criză și sărac, se credea că Biserica are mari averi. Un nou edict imperial deschide noi prigoane împotriva creștinilor. Mulți clerici și credincioși au fost închiși, exilați, condamnați la mine. Averile lor erau confiscate, precum și bunurile Bisericii. Adunările creștinilor erau pedepsite cu moartea. Persecuția a fost zadarnică, fiindcă Biserica nu a avut prea multe bunuri cum se credea. În această persecuție mor ca martiri mai mulți episcopi printre care și Sfântul Ciprian al Cartaginei. În africa au fost aruncați într-o groapă cu var nestins 153 de creștini. Alți creștini au fost aruncați la animalele din circ și sfâșiați de acestea.

După un secol de noi crize, imperiul roman își găsește restauratorul prin Dioclețian. Dând imperiului caracterul unui stat monarhic absolut, Dioclețian se declară „dominus" și după modelul monarhiilor orientale, cere ca toți supușii, indiferent de rangul ce-l dețineau să i se proștearnă, sărutându-i marginea mantiei și să-l adore ca pe un zeu. El trăia în palat, retras de lume, îmbrăcat în veșminte pompoase, având pe cap diademă.

La început el a fost tolerant cu creștinii, mai ales că mulți dintre ei se aflau chiar în serviciul palatului. Dar Galeriu, unul din asociații săi la tron, sub influența mamei sale, a început prigoana împotriva creștinilor. După consultarea oracolului și sub influența filosofului neoplatonic Porfiriu, care a scris o lucrare împotriva creștinilor, Diocleţian devine cel mai dur persecutor al acestora. A emis decrete de persecuție sub lozinca: „nomen christianorum deleto" (numele de creştin să dispară). Prin măsuri mult mai dure decât Decius, Diocleţian, la fel ca el, urmărea distrugerea Bisericii creștine. De aceea, edictele lui prevedeau arderea cărților sfinte, interzicerea adunărilor și dărâmarea locașurilor de cult. Nu cerea neapărat victime, dar creștini care refuzau apostasia erau privați de drepturi și torturați. În anul 303, Diocleţian dă două edicte de persecuție împotriva clerului bisericesc. Iar următorul edict declara războiul de nimicire a creștinismului. Au avut loc execuții masive. Mulți au apostaziat și au predat cărțile cerute. Alții însă, în loc de Sfânta Scriptură au predat cărțile ereticilor. Printre martiri se numără Sfântul Gheorghe, Sfântul Dimitrie, Sfinții Cosma și Damian, „doctori fără de argint" (doctori care practicau medicina ca pe o lucrare de caritate creștină).

La 305, după 20 de ani de domnie, cei doi auguști, Diocleţian și Maximian care și-au împărțit lumea între ei, s-au retras. Diocleţian, văzându-și destrămat imperiul său politic, a murit la 316, în palatul său din Salona (Dalmația), unde se retrăsese în singurătate. Locul acestor doi auguști a fost luat de Galeriu pentru Orient și Constanțiu Chlor pentru Occident. Galeriu a luat ca cezar asociat pe Maximian Daia, iar Constanțiu pe Flavius Sever. Galeriu și Maximian contunuă persecuțiile în orient. Atât de groaznică devenise prigoana, încât pentru a nu fi dezonorate, multe femei creștine preferau să se sinucidă. În 307 a suferit martiriu la Alexandria, Sfânta Ecaterina. Dar falimentul sistemului politic inițiat de Diocleţian își face apariția din ce în ce mai mult. În 306, îmbolnăvindu-se, Constanțiu a chemat pe Constantin, fiul său din Orient. Armata îl proclamă împărat după moartea, în același an, a tatălui său.

La 307 Flavius Severus este învins de Maxențiu și se sinucide. În locul lui, Galeriu îl numește pe Licinius. Persecuția lui Galeriu și Maximian Daia continuă. Creștinii sunt obligați să sacrifice zeilor. Cei ce refuzau erau supuși la pedepse și torturi. Mărturisitorii credinței umpleau carierele și minele. Creștinilor nu li se acorda dreptul de a-și îngropa morții, încât păsările de pradă și câinii sfâșiau cadavrele. Persecuția împotriva creștinilor nu si-a atins însă scopul. Același Galeriu, bolnav pe patul morții

dă în 311 un edict de toleranță pentru creștini, cu condiția ca ei să se roage pentru el și pentru stat. Acum mărturisitorii credinței s-au întors din închisori, din mine și din cariere, fiind primiți cu cântece de bucurie și cu dragoste de către credincioșii liberi. La acest edict aderă și împăratul Constantin. Neînțelegerile din imperiu au pus în contradicție pe Maximian Daia cu Liciniu. Maximian cere ajutorul lui Maxențiu, iar Liciniu lui Constantin. Acum apare față în față armata mai numeroasă și mai bine organizată a lui Maxențiu, cu armata lui Constantin. În urma unor semne minunate apărute pe cer, respectiv a unei cruci luminoase înconjurată de cuvintele: „întru acest semn vei învinge" (in hoc signo vinces), Constantin pune pe steaguri monogramul rezultat din inițialele numelui de „Hristos" suprapuse. Hotărâtă în luptă, armata lui Constantin învinge pe cea a lui Maxențiu și el intră triumfător în Roma. În urma acestor fapte, Constantin se alătură întru totul creștinilor, și împreună cu Liciniu dau la 313 edictul de la Mediolanum prin care creștinismul devine „religio licita" (religie permisă), cu libertatea deplină de a-și exercita, ca și celelalte religii, credința și cultul. Hotărârea a fost adusă și la cunoștința lui Maximian Daia. Acesta tocmai se afla în luptă cu Liciniu. Învins moare pe jumătate pocăit. Dar din interese politice apare conflictul între Constantin și Liciniu. Acesta din urmă este învins în luptă. Se răzbună însă pe creștini, persecutându-i. Astfel cad victime 40 de mucenici înghețați noaptea în lacul Sevasia. În 324 Liciniu suferă o nouă înfrângere. A fost prins, judecat, condamnat la moarte și executat la Tesalonic.

De acum Constantin rămâne singurul împărat în imperiu. Creștinismul rămâne religia favorizată în imperiu. Numai că, puțin mai târziu, Iulian Apostatul (361–363) a încercat să acorde din nou întâietate păgânismului, persecutând creștinismul. Încercarea lui a eșuat, fiindcă Biserica creștină era acum bine consolidată.

7. Fixarea cunoștințelor

Când vorbim de persecuțiile contra creștinilor la ce anume prigoană ne referim? (La persecuțiile păgânilor contra închinătorilor Domnului). Când au început acestea? (Nero a fost făcut începutul lor în anul 64). Care au fost apoi cauzele care le-au generat? (Acestea au fost în primul rând religioase. Apoi din nepotrivirea existentă între noua mentalitate creștină și vechile mentalități și structuri sociale păgâne). De cine au fost persecutați creștinii? (Mai întâi de masele populare. Dar poporul a fost

susținut de guvernatori și împărați. Aceștia emiteau decrete și edicte contra creștinilor, incitând poporul contra lor). Care a fost caracterul persecuțiilor de-a lungul istoriei? (La început au avut un caracter local, și urmărindu-se cu precădere credincioșii. Apoi, după 249 împăratul Decius dă persecuțiilor un caracter universal și obligatoriu, urmărindu-se însăși exterminarea Bisericii creștine). Au fost și stări de pace? (Dumnezeu a rânduit să existe și astfel de situații pentru ca Biserica și credincioșii să-și poată consolida forțele pentru o altă prigoană). Persecuțiile desfășurate cu atâta cruzime au reușit să descurajeze noua credință până la anihilarea ei? (Au apărut și cazuri de apostasie, de lepădare a credinței, dar nu aceasta rămâne elementul caracteristic, ci faptul că cu cât curgea mai mult sânge nevinovat, cu atât mai mult se întărea prin harul lui Dumnezeu viața și comunitatea creștină. Aceasta a fost marea minune, care a dus de altfel, la biruința creștinismului). Care dintre împărații persecutori au fost mai duri și au lovit cu mai multă cruzime în Biserică? (Dioclețian și Galeriu. Deviza lor contra creștinilor era ca numele de creștin să dispară). Cum s-au sfârșit persecuțiile împotriva Bisericii și a credincioșilor? (Prin biruința acesteia, după două secole și jumătate de suferință și de jertfă pentru Hristos). Care împărat a dat libertate creștinilor? (Constantin, prin edictul de la Mediolanum (Milan) din 313, a declarat creștinismul ca „religio licita", adică liberă să-și desfășoare activitatea asemenea celorlalte religii. Datorită convingerilor creștine, împăratul Constantin a favorizat în continuare activitatea Bisericii, apreciind rolul ei benefic în viața statului).

8. Aplicarea

Cei care s-au jertfit în urma mărturisirii credinței în Hristos, adică martirii, reprezintă pentru Biserică aureola ei de jertfă și de glorie. Prețuirea pe care Biserica o acordă dăruirii lor totale pentru Hristos, a determinat ca locașurile de cult să aibe în masa altarului, pe care se aduce jertfa nesângeroasă a lui Hristos moaște ale sfinților și în special ale martirilor. De fapt, din cele mai vechi timpuri, creștinii se adunau la mormintele martirilor, și săvârșeau acolo Sfânta Jertfă. Astfel, martirii au fost primii sfinți care au împodobit cu numele lor calendarul Bisericii creștine.

În semn de cinstire, Biserica face pomenirea lor cu prăznuire. Astfel de sărbători sunt închinate sfinților martiri și apostoli Petru și Pavel; Sfântului Ștefan, Sfântului Dimitrie și Sfântului Gheorghe. Nu există zi în care să nu fie pomenit la slujbele

bisericești numele sfântului de rând. Dintre aceștia la loc de frunte se află numele martirilor.

9. Temă pentru acasă

Tratând despre persecuțiile împotriva creștinilor, se cuvine să ne îmbogățim cunoștințele citind „Actele Martirice", unde ni se relatează despre credința și jertfa martirilor. Citind întreaga carte, fiecare va nota în caiet moartea martirică a unui sfânt care l-a impresionat mai mult.

10. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Sinodul I ecumenic

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Dacă la început noua învățătură creștină a fost trăită și mai puțin discutată, odată cu intrarea în creștinism a elementelor pregătite la școlile păgâne au început și discuțiile raționaliste, care își propuneau să înțeleagă cu mintea adevărurile de credință mai presus de cunoaștere. Și cum unul din aceste adevăruri este cel referitor la Sfânta Treime, încă de timpuriu au început discuțiile pe această temă.

Ele s-au întețit, au deviat de la adevăr și au luat proporții, câștigând tot mai mulți adepți, încât Biserica a trebuit să ia atitudine față de ele. A făcut-o prin sinoadele care au condamnat pe eretici. Când s-a ivit însă erezia lui Arie, Biserica s-a văzut nevoită să se întrunească într-un sinod ecumenic, cuprinzând pe reprezentanții ei de pretutindeni. Astfel se înscrie în Istoria Bisericească Universală primul sinod ecumenic.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Vom vedea în cele ce urmează în ce a constat erezia lui Arie, care a determinat convocarea primului sinod ecumenic, a desfășurării lucrărilor sinodului și a hotărârilor luate.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

După cum arată și numele, erezia ariana poartă numele susținătorului ei, Arie. Arie era originar din Libia Egiptului. După cum descriu contemporanii, era „la înfățișare ca un șarpe de mlădios, veninos și viclean, care ușor se putea furișa și ascunde" (Epifaniu). A fost instruit de preotul Lucian din Antiohia, adept al ereticului Paul de Samosata (care susținea că cele trei persoane ale Sfintei Treimi sunt doar niște „puteri" impersonale ale unui singur Dumnezeu). După terminarea studiilor se stabilește la Alexandria, devenind preot la una din cele mai mari biserici de aici. S-a distins ca un mare orator, bine instruit și cu calități morale. Fiind însă o fire vanitoasă și nereușind să obțină postul de episcop al Alexandriei, pornește o luptă pentru răsturnarea episcopului Alexandru, difuzând o învățătura proprie cu privire la Fiul lui Dumnezeu, care — spunea el — nu este de o ființă cu Tatăl.

La început a fost difuzată printre prieteni, apoi pe o rază mai extinsă, în Bisericile Alexandriei, Palestinei și Nicomidiei. Învățătura sa greșită era cuprinsă în lucrarea numită „Thalia", redată sub formă de cântece accesibile poporului. Mai în amănunt, el propovăduia că Dumnezeu Tatăl are superioritate și întâietate față de Fiul. Singur Dumnezeu Tatăl este necreat și nenăscut; iar Fiul este creat din voința Tatălui și nu din ființa Lui, fiind prima Lui creatură. Fiul nu își are existența ca și Tatăl din eternitate, ci înainte de a fi timpul, fiindcă a fost un timp când El nu exista. Fiind o creatură, Fiul nu poate fi de o ființă cu Tatăl. Motivul pentru care a fost creat Fiul este acela de a se ajunge la crearea lumii materiale printr-o ființa intermediară, fiindcă Dumnezeu cel preaînalt nu putea crea universul material. Prin harul primit de la Tatăl, Fiul devine fiu adoptiv al Tatălui, având astfel o divinitate împrumutată de la Tatăl și una proprie.

Erezia lui Arie a devenit foarte populară, discutându-se atât între credincioși, cât și între clerici și episcopi, care „se ciocneau ca niște corăbii în timp de furtună" (Eusebiu de Cezareea). Pentru a avea liniște în imperiu, după învingerea lui Liciniu, Constantin cel Mare convoacă un sinod ecumenic la Niceea, cu partici-

parea reprezentanților de frunte ai Bisericii din întreg imperiu, punându-se la dispoziție pentru deplasare poșta imperială și asigurându-le întreținerea pe perioada sinodului.

Au luat parte 318 părinți, unii chiar din afara imperiului. Din părțile Tomisului a participat episcopul Evangelicus. Unii din episcopii participanți s-au distins prin arta elocinței, alții prin sfințenia vieții lor, iar alții mai purtau pe trupurile lor semnele chinurilor pentru credința mărturisită în persecuții.

Sinodul s-a deschis la 20 mai 325 în sala de recepție a palatului imperial din Niceea, sub președinția episcopilor Eustațiu al Antiohiei și Alexandru al Alexandriei, cu participarea împăratului Constantin cel Mare. Discuțiile care s-au purtat au luat trei direcții. Poziția ortodoxă susținută de episcopul Alexandru și mai ales de diaconul său Atanasie susțineau, bazați pe Sfânta Scriptură, că Iisus Hristos, Dumnezeu și Om, este de o ființă cu Tatăl. Arie și susținătorii lui se aflau pe poziția greșită, afirmând că Fiul nu este de o ființă cu Tatăl. S-a creat și o poziție de mijloc, care aprecia că Fiul „este asemănător după ființă cu Tatăl". Aceasta era un fel de camuflare a ereziei ariene.

La sfârșitul dezbaterilor care au durat trei luni, până la 25 august 325, s-a impus formula ortodoxă (că Fiul este de o ființă cu Tatăl), compunându-se 7 articole ale Simbolului de credință, în care se arată că Iisus Hristos este „Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut nu făcut, de o ființă cu Tatăl prin care toate s-au făcut". Arie a fost anatemizat, iar susținătorii lui depuși din scaunele episcopale și exilați cu toții.

Folosind prilejul participării reprezentanților Bisericii de pretutindeni, sinodul a luat în discuție și alte probleme, precum: stabilirea datei serbării paștelui, neobligativitatea celibatului preoților și diaconilor, precum și alte aspecte referitoare la organizarea și disciplina bisericească, emițând 20 de canoane. Hotărârile sinodului au fost confirmate de împărat și promulgate în întreg imperiu roman.

Cu toate acestea, disputele ariene au continuat să tulbure liniștea imperiului încă jumătate de veac, apoi s-au stins. Un aport deosebit la combaterea arianismului l-au adus în Răsărit, pe lângă Sfântul Atanasie, și Sfinții Vasile cel Mare, Grigorie de Nazianz și Grigorie de Nissa; iar în Apus, Sfântul Ilarie de Pictavium și Sfântul Ambrozie al Milanului.

7. Fixarea cunoştinţelor

Când a avut loc primul sinod ecumenic? (Între 20 mai – 25 august 325). Câţi reprezentanţi ai Bisericii au participat la acest sinod ecumenic? (318). Cine l-a convocat? (Împăratul Constantin cel Mare). Unde a avut loc? (La Niceea). Ce a stabilit primul sinod ecumenic? (Adevărul de credinţă faţă de erezia lui Arie, care spunea că Dumnezeu Fiul nu este de o fiinţă cu Dumnezeu Tatăl). Ce a mai stabilit sinodul I ecumenic odată cu adevărata învăţătură că Dumnezeu Fiul este egal şi de aceeaşi fiinţă cu Dumnezeu Tatăl? (A stabilit şi primele şapte articole ale Simbolului de credinţă pe care îl mărturisim cu toţii). Care sunt acestea? (Cred într-Unul Dumnezeu Tatăl atotţiitorul, făcătorul cerului şi al pământului).

8. Aplicarea

Se repetă cele şapte articole ale Sinodului de credinţă.

9. Temă pentru acasă

Se vor învăţa şi reproduce aceste articole ale Simbolului de credinţă.

10. Rugăciunea la ieşirea din clasă.

Sinodul II ecumenic

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecţie
3. Verificarea lecţiei predate anterior

4. Legătura cu lecţia precedentă sau cu cunoştinţele anterioare

Am văzut că erezia ariană nu admite că Fiul lui Dumnezeu este de o fiinţă cu Tatăl. Admiteau ei oare Dumnezeirea Duhului Sfânt? Desigur că nu o admiteau, dar vroiau mai întâi să câştige lupta împotriva Dumnezeirii Fiului; şi atunci lupta împotriva Duhului Sfânt era mai uşor de câştigat. Cu toate că nu s-a reuşit

să se combată Dumnezeirea Fiului, ca o prelungire a ereziei ariene a luat naștere o altă erezie care punea în discuție Dumnezeirea Duhului Sfânt, egalitatea și deoființimea lui cu Tatăl și cu Fiul. Luptătorii împotriva Sfântului Duh se numeau „pnevmatomahi" și au intrat în discuția sinodului II ecumenic.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Ne vom referi în cele ce urmează la sinodul II ecumenic, urmărind mai îndeaproape cauzele care l-au provocat, desfășurarea și hotarârile luate.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Erezia „pnevmatomahilor" se mai numește și erezia „macedonenilor", după numele episcopului Macedoniu, depus din scaun ca eretic de către sinodul din Constantinopol din 360, sau „maratonieni", după numele diaconului Maratoniu, hirotonit de Macedoniu ca episcop de Nicomidia.

Împotriva acestei erezii s-a ridicat Sfântul Vasile cel Mare în lucrarea „Despre Sfântul Duh", arătând că „noi trebuie să mărturisim că Tatăl e Dumnezeu, Fiul e Dumnezeu, Duhul Sfânt e Dumnezeu". „El este deoființă cu Tatăl și cu Fiul".

Vrând să aibe liniște în imperiu, împăratul Teodosie cel Mare dă mai multe edicte cerând restabilirea ordinei și disciplinei în Biserică, și invită pe episcopii din partea orientală a imperiului, unde se întinsese această erezie, la un sinod ecumenic. Astfel se deschide la începutul lunii mai 381 sinodul II ecumenic la Constantinopol, cu participarea a 150 episcopi. Din partea Tomisului a participat episcopul Terentius.

Sinodul s-a desfășurat într-o atmosferă agitată, determinată de schimbarea episcopilor care l-au prezidat. Astfel, dacă sinodul s-a deschis sub președinția episcopului Meletie al Antiohiei, ca cel mai vârstnic participant, din iunie 381 președinția va reveni Sfântului Grigorie de Nazians, întrucât la sfârșitul lunii mai, Meletie moare, iar în scaunul de episcop al capitalei a fost numit Sfântul Grigorie de Nazianz. Episcopii egipteni veniți la sinod privesc cu gelozie și invidie pe Sfântul Grigorie, contestându-i canonicitatea numirii sale ca episcop al capitalei. Văzând atmosfera conflictuală ce se crease, Sfântul Grigorie se retrage din scaun la sfârșitul lunii iunie 381. Este ales ca episcop al Constantinopolului și președinte al sinodului, Nectarie, care fiind numai catehumen în acel timp, a fost botezat și trecut pe rând

prin cele trei trepte ale preoției: diacon, preot și episcop. Întrucât cei 36 episcopi eretici (macedonieni) nu au vrut să primească credința ortodoxă, au părăsit sinodul.

În ultima sa ședință din 9 iulie 381 episcopii ortodocși prezenți la sinod, sub președinția lui Nectarie, aruncă anatema împotriva tuturor ereziilor, inclusiv asupra ereziei apolinariste, care nega integritatea firii umane a lui Hristos. Cu acest prilej, la Simbolul de credință stabilit la Niceea, se mai adaugă încă 5 articole, având astfel în sinteză întreaga mărturisire a credinței, în 12 articole, Simbolul fiind cunoscut sub numele de „Niceo-Constantinopolitan". În articolul 8 se afirmă dreapta credință cu privire la Sfântul Duh: „Și întru Duhul Sfânt, Domnul de viață făcătorul, care din Tatăl purcede; Cela ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și mărit, care a grăit prin prooroci". Simbolul de credință a intrat cu timpul în cult, fiind rostit în cadrul Sfintei Liturghii și a săvârșirii Tainei Botezului.

Sinodul II ecumenic a elaborat 7 canoane. Prin canonul 3 se hotărăște ca episcopul Constantinopolului să aibă întâietatea onorifică imediat după cel al Romei, întrucât este „Roma cea nouă".

7. Fixarea cunoștințelor

Când a avut loc sinodul II ecumenic? (S-a deschis la începutul lunii mai și s-a încheiat la 9 iulie 381). Cine a convocat acest sinod? (Împăratul Teodosie cel Mare). De ce? (Ca să aibe liniște și ordine în imperiu, fiind tulburat de erezia macedonienilor, care susțineau că Duhul Sfânt nu este egal și de aceeași ființă cu Tatăl și cu Fiul). Câți episcopi au participat la sinod? (150 episcopi ortodocși și 36 episcopi eretici). Unde s-a ținut sinodul? (La Constantinopol, capitala imperiului roman de răsărit). Cine a prezidat sinodul? (Trei episcopi: Meletie al Antiohiei, Sfântul Grigorie de Nazianz și Nectarie). Ce a stabilit sinodul cu privire la mărturisirea adevăratei credințe? (Ultimele cinci articole ale Simbolului de credință, completând cele șapte articote stabilite la Niceea și alcătuind Simbolul Niceo-Constantinopolitan). Ce se arată în articolul 8 al Simbolului de credință? (Că Duhul Sfânt este „Domn de viață făcător", adică Dumnezeu; că purcede de la Tatăl, așa cum ne-a arătat Mântuitorul, și că este mărit ca și Tatăl și ca Fiul, ceea ce înseamnă că este egal și deoființă cu Tatăl și cu Fiul). Câte canoane a elaborat sinodul II ecumenic? (Șapte canoane).

8. Aplicarea

Se rostesc ultimele cinci articole ale Simbolului de credință.

9. Temă pentru acasă

Se va repeta și învăța întreg Simbolul de credință.

10. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Sinodul III ecumenic

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

În articolul al III-lea din Simbolul de credință mărturisim că cea de a doua Persoană a Sfintei Treimi, Dumnezeu Fiul, „s-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria și s-a făcut om". Ne întrebăm: poate fi considerată sfântă, Fecioara Maria Născătoare de Dumnezeu? Răspunsul la această întrebare a fost formulat de sinodul al III-lea ecumenic de la Efes, din anul 431.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Vom urmări în cele ce urmează cauzele care au dus la convocarea Sinodului III ecumenic, modul în care s-a desfășurat și hotărârea luată.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Este un lucru foarte firesc și îndeobște acceptat că dacă prețuim pe cineva, nu vom disprețui nici pe mama lui. Tot astfel și Sfinții Apostoli și-au prețuit Învățătorul, și ca urmare au purtat grijă și mamei Sale, cinstind-o ca pe Născătoarea de Dumnezeu, întrucât și pe Domnul L-au considerat „Fiul Dumnezeului celui viu". Așa au făcut și primii creștini, până au apărut păreri contradictorii în două din școlile existente în primele secole ale creștinismului.

Astfel, școala creștină antiohiană susține că Mântuitorul a fost Dumnezeu adevărat și om adevărat, având două firi: cea divină și cea umană. Aceste firi nu erau contopite, ci unite moral, în sensul că ele conlucrau armonic, nefiind una contra celeilalte. În această situație nu se acordă închinare trupului Domnului, fiindcă reprezenta firea omenească distinctă, reunită real cu cea divină. A-i fi acordat închinare trupului Domnului, era ca și cum ai fi adorat un om și nu pe Dumnezeu. După această interpretare nici nu se putea spune că Dumnezeu s-a născut, sau că Dumnezeu a pătimit; iar Maica Domnului nu a născut pe Dumnezeu, ci pe omul Hristos. Ea nu poate fi socotită în acest caz Născătoare de Dumnezeu.

Pe de altă parte, școala alexandrină susținea că cele două firi erau unite în mod real, și atunci se putea spune că Dumnezeu s-a născut și a pătimit, precum și că Sfânta Fecioară este Născătoare de Dumnezeu.

Aceste păreri s-au confruntat vehement atunci când pe scaunul patriarhal din Constantinopol este numit Nestorie, în anul 428. Provenind din mediul școlii antiohiene, înzestrat cu un deosebit talent oratoric, Nestorie și-a răspândit cu multă energie erezia, susținând că în Iisus Hristos există două persoane. Cea divina a Fiului lui Dumnezeu născut din veci din Tatăl și persoana umană, care s-a născut din Fecioara Maria. Consecința acestei învățături greșite este că Fecioara Maria nu a născut pe Fiul lui Dumnezeu, ca să poată fi numită Născătoare de Dumnezeu, ci „Născătoare de om", sau cel mult „Născătoare de Hristos". Nestorie spunea în acest sens că „Maria nu trebuie să fie numită de nimeni „Născătoare de Dumnezeu", pentru că ea a fost o creatură omenească și este imposibil de imaginat ca Dumnezeu Fiul să se fi născut dintr-o creatură". Aceste cuvinte propovăduite de Nestorie în predicile sale, au tulburat foarte mult atât pe clerici, cât și pe mirenii din Capitală, fiindcă în Biserica primară niciodată nu s-a crezut că „o creatură omenească a dat naștere Creatorului, dar se credea că Hristos este o persoană dumnezeiască și că Fecioara Maria dând naștere lui Hristos, a fost mama persoanei dumnezeiești și în acest sens a putut fi numită nu mama Dumnezeirii, ci mama lui Dumnezeu".

Scandalul provocat de erezia lui Nestorie ia proporții tot mai mari, cu atât mai mult cu cât câștigă adeziunea împăratului Teodosie al II-lea și a soției sale Eudochia; nu și a surorii bazileului, Pulcheria.

Răspândindu-se erezia pe spații geografice tot mai mari, și ajungând până în Egipt, îl determină pe Sfântul Chiril al

Alexandriei să intervină în apărarea persoanei lui Hristos, arătând că firea divină este unită cu cea umană în persoana lui Hristos, și nu pot fi despărțite firile: „Dacă Domnul nostru Iisus Hristos este Dumnezeu — spune el — cum n-ar fi Sfânta Fecioară care L-a născut Maica lui Dumnezeu? De aceeași părere era și papa Celestin, care a proclamat solemn în sinodul de la Roma, din 1 1 august 430, că învățătura lui Nestorie despre „cei doi fii ai lui Dumnezeu" este erezie.

Atât de mult se întețise lupta și atât de mulți erau împotriva lui Nestorie, încât Teodosie al II-lea, pentru a avea liniște în imperiu, convoacă la Efes sinodul al III-lea ecumenic, ținut între 22 iunie și 31 iulie 431. Sinodul este deschis de Sfântul Chiril al Alexandriei la 22 iunie 431 în catedrala Sfintei Fecioare Maria, cu participarea a 198 de episcopi. S-a stabilit atunci adevărul de credință că Iisus Hristos este o singură persoană, cea divină a Fiului lui Dumnezeu și cele două firi, cea divină și cea umană. Legătura dintre firi este naturală, ipostatică și nu morală.Hristos, Fiul lui Dumnezeu este consubstanțial cu Tatăl după Dumnezeire, și consubstanțial cu noi după umanitatea pe care a primit-o de la Sfânta Fecioară Maria. Denumirea de „Născătoare de Dumnezeu" dată Sfintei Fecioare Maria a fost repusă în cinstea cea dintâi care i se cuvenea.

Hotărârea condamnării lui Nestorie a fost semnată de cei 198 episcopi. La 22 iunie 431 Nestorie a fost destituit din demnitatea arhierească și excomunicat. Dar Nestorie și susținatorii lui replică împotriva sinodului, reușind să câștige adeziunea împăratului Teodosie al II-lea.

Între timp sosesc și delegații papei Celestin al Romei, încât în prezența lor s-au mai ținut încă șase ședințe sinodale, prezidate de Sfântul Chiril. Sinodul a elaborat 8 canoane. În cea de a șasea ședința, din 31 iulie 431, prin canonul 7 se pedepsea sub aspră sancțiune bisericească introducerea sau compunerea altui Simbol de credință decât cel Niceoconstantinopolitan. În anul 435 Nestorie a fost exilat în Arabia și de acolo în Egipt, unde se stinge din viață în anul 450. Împăratul a dispus arderea operelor lui și a interzis adunarea prietenilor lui.

7. Fixarea cunoștințelor

Rezumând momentele cele mai importante ale sinodului aI III-lea ecumenic cu privire la cinstirea Maicii Domnului, ne întrebăm de la început: în ce a constat greșeala lui Nestorie? (El spunea că în Hristos există două persoane, cea divină născută din veci din

Tatăl și cea omenească născută din Fecioara Maria). Ce consecințe asupra adevărului de credință putea avea o astfel de afirmație? (Prima consecință este că împărțind sau divizând pe Hristos în două persoane, înseamnă că sunt doi fii ai lui Dumnezeu. A doua consecință a acestei greșeli este că neagă Sfintei Fecioare calitatea de Născătoare de Dumnezeu). Care este adevărul de credință? (Adevărul de credință rezidă în aceea că Hristos este deopotrivă persoana dumnezeiască și omenească, iar Sfânta Fecioara dând naștere lui Hristos a fost și mama persoanei dumnezeiești, putând fi numită Mama lui Dumnezeu).

8. Aplicarea

Se cunoaște vreun imn bisericesc în care Sfânta Fecioară este cinstită ca Născătoare de Dumnezeu? Sunt multe astfel de imnuri. Cel mai bine cunoscut este însă „Axionul", pe care îl cântă obștea credincioșilor la Sfânta Liturghie. Să-l repetăm acum și să-l cântăm cu toții: „Cuvine-se cu adevărat să te fericim pe tine Născătoare de Dumnezeu cea pururea fericită și prea nevinovată și maica Dumnezeului nostru. Ceea ce ești mai cinstită decât Heruvimii și mai mărită fără de asemănare decât Serafimii; care fără stricăciune pe Dumnezeu-Cuvântul ai născut, pe tine cea întru adevăr, Născătoare de Dumnezeu te mărim".

9. Temă pentru acasă

Se va repeta și învăța Axionul pe care se cuvine să-l cântăm cu toți la Sfânta Liturghie.

10. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Sinodul IV ecumenic

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior
4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Dacă sinodul III ecumenic a stabilit raportul firii divine cu cea umană în persoana lui Hristos, precum și că Maica Domnului este Născătoare de Dumnezeu, discuțiile privind cele două firi în persoana lui Hristos au continuat în sens invers, afirmându-se în mod greșit că firea divină a asimilat firea umană. Această erezie este cunoscută sub numele de „monofizitism" (o singură fire) și a constituit obiectul discuțiilor sinodului IV ecumenic.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Ne vom referi astfel în cele ce urmează la sinodul IV ecumenic, urmărind cauzele care l-au provocat, dezbaterile și formularea adevăratei învățături de credință cu privire la firea divină și cea umană în persoana lui Hristos.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Era în jurul Constantinopolului o mare mănăstire avându-l ca stareț pe Eutihie, om vârstnic și cunoscător al sfintelor învățături și zelos combatant al ereziei lui Nestorie. Numai că, întru atât l-a combătut pe Nestorie, încât el însuși cade în extrema opusă, spunând greșit că firea dumnezeiască a absorbit firea omenească în persoana lui Hristos. Fiind învățat și propovăduind cu multă convingere și încăpățânare această erezie, a reușit să atragă de partea sa pe patriarhul Alexandriei Dioscor, precum și pe împăratul Teodosie al II-lea.

Nu a reușit însă să convingă pe Flavian patriarhul Constantinopolului și pe alți patriarhi și episcopi care i-au combătut erezia în scris. A fost chemat să-și expună învățătura sa într-un sinod, spre a putea fi judecată și apreciată sau respinsă public. Astfel, după ce la început ezita, în cele din urmă se prezintă la sinodul de la Constantinopol din 448, unde depune următoarea mărturisire: „Recunosc că înainte de unirea Dumnezeirii cu

umanitate, Hristos avea două firi, dar după unire nu recunosc decât o singură fire".

Această erezie a fost condamnată de 30 de episcopi și 23 egumeni, iar susținătorul ei anatemizat. Eutihie nu s-a dat însă bătut. Având influență la curtea imperială și avându-l de partea sa pe patriarhul Dioscor, reușește să convoace în 449 un nou sinod la Efes. Aici dezbaterile s-au desfășurat sub imperiul unei durități excesive, încât cei ce nu au aderat la erezia monofizită au fost brutalizați și alungați, iar împăratul necunoscător în probleme teologice a semnat hotărârea acestui sinod. S-a întâmplat însă că împăratul Teodosie al II-lea moare într-un accident de călărie. În lipsa unui moștenitor, tronul este ocupat de sora sa, Pulheria. Aceasta se căsătorește cu generalul Marcian.

Ei hotărăsc convocarea unui nou sinod ecumenic, care să spele rușinea abuzurilor de la Efes și să stabilească adevărul de credință. Fiindcă noul împărat dorea să asiste și el la discuție, a convocat acest sinod la Calcedon (în fața Constantinopolului). Sinodul ținut între 8 – 25 octombrie 451 a intrat în istorie ca cel de al IV-lea sinod ecumenic, fiind cel mai impunător sinod din antichitatea creștină, desfășurându-se cu participarea până la 630 episcopi.

Sinodul condamnă pe Dioscor, patriarhul Alexandriei, făcându-l vinovat pentru atitudinea sa brutală de la sinodul din Efes, iar pe Eutihie îl declară eretic. Pentru a avea liniște în imperiu, împăratul hotărăște trimiterea amândurora în exil. La sfârșit, sinodul a emis următoarea mărturisire de credință: „Urmând Sfinților Părinți noi învățăm și mărturisim cu toții pe unul și același Fiu, pe Domnul nostru Iisus Hristos, desăvârșit în Dumnezeire și desăvârșit în umanitate, Dumnezeu adevărat și om adevărat, având suflet rațional și trup de o ființă cu Tatăl după Dumnezeire și de o ființă cu noi după umanitate, fiind întru toate asemenea nouă, în afară de păcat. Ca Dumnezeu, s-a născut mai înainte de toți vecii din Tatăl, iar ca om s-a născut în zilele cele de pe urmă pentru noi și pentru mântuirea noastră din Fecioara Maria, Născătoare de Dumnezeu. Unul și același Hristos, Fiu, Domn, Unul-Născut, cunoscut în două firi, în chip neamestecat și neschimbat; neîmpărțit și despărțit". Această mărturisire de credință a fost proclamată solemn în fața perechii imperiale Marcian și Pulheria, fiind socotiți „luminători ai credinței ortodoxe, un nou Constantin cel Mare și Elena". După cum vedem, prin cuvintele: „neamestecat și neschimbat" este combătut monofizitismul; iar prin cuvintele: „neîmpărțit și nedespărțit" este combătut nestorianismul.

Sinodul IV ecumenic a elaborat 30 de canoane, din care canonul 28 stabilește că scaunul patriarhal de Constantinopol să fie socotit al doilea, după Roma, bucurându-se de aceeași cinste și privilegii, ca fiind „Roma cea noua“, capitala imperiului. Alte canoane reglementează disciplina monahală și cea a clerului de mir.

7. Fixarea cunoștințelor

Când a avut loc sinodul al IV-lea ecumenic? (Între 8–25 octombrie 451). Unde? (La Calcedon). Cine l-a convocat? (Împăratul Marcian). Câți episcopi au participat? (630 episcopi, fiind cel mai impunător sinod ecumenic). Ce erezie a fost pusă în discuție? (Erezia lui Eutihie, care susținea că firea Dumnezeiască a absorbit firea umană din persoana lui Hristos). Cum se numește această erezie? (Monofizitism, adică „o singură fire“). Care este adevărul de credință stabilit de sinodul de la Calcedon? (Că în persoana lui Hristos se află două firi, Dumnezeiască și omenească, neamestecate și neschimbate; neîmpărțite și nedespărțite).

8. Aplicarea

Această mărturisire de credință cu privire la unirea personală (ipostatică) a celor două firi în persoana lui Iisus Hristos are o deosebită importanță asupra operei de mântuire pe care ne-a adus-o El, fiindcă numai ca Dumnezeu putea realiza mântuirea oamenilor, și numai ca om putea aduce jertfă mântuitoare pentru toți oamenii.

9. Temă pentru acasă

Se va face o comparație între erezia lui Nestorie și cea a lui Eutihie; ca și a învățăturii de credință stabilită la sinodul III și IV ecumenic.

10. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Sinodul V ecumenic

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Este cunoscută diferența dintre școala antiohiana din care a apărut nestorianismul și școala alexandrină care, după cum am văzut în cadrul sinodului IV ecumenic, avea înclinații monofizite. Întrucât mulți dintre monofiziți (care își mai promovau ideile, deși sinodul IV ecumenic i-a condamnat) se întemeiau pe scrierile celebrului reprezentant al școlii alexandriene, Origen (†254), pentru combaterea în continuare a monofizitismului s-a luat atitudine îndârjită contra greșelilor lui Origen. Acest fapt a generat o vehementă ciocnire între admiratorii și adversarii lui Origen, ceea ce a determinat pe la jumătatea secolului al VI-lea convocarea unui sinod ecumenic.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

E vorba de sinodul al V-lea ecumenic, la care ne vom referi în cele ce urmează, urmărind mai îndeaproape cauzele care l-au determinat, desfășurarea lui și hotărârile luate.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

În cadrul disputelor trinitare și hristologice a fost de multe ori pomenit numele lui Origen (†254), ca a unei autorități în materie teologică. Episcopul Epifaniu din Constanța (Salamina) afirmă însă că la baza tuturor ereziilor stă elenismul, iar reprezentantul cel mai periculos este Origen. Părerea lui Epifaniu nu a fost unanim primită, fapt care a determinat divergența de păreri între episcopi, teologi și mai ales în lumea monahală, împărțită în tabere antagoniste. Luptele origeniste se întețesc din ce în ce mai mult.

Pe de altă parte, episcopul Petru al Ierusalimului trimite la împăratul Justinian patru călugări antiorigenisti, care reușesc să-l determine pe împărat să convoace în 543 un sinod la Constantinopol, cu care prilej scrierile lui Origen au fost condamnate, iar numele lui a fost trecut în rândul marilor eretici.

Pe de altă parte, doi călugări origeniști învățați, Domețian și Teodor, câștigă de partea lor simpatia împăratului Justinian și ajung episcopi. Aceștia împreună cu împărăteasa Teodora conving pe împărat asupra necesității de a atrage pe monofiziții condamnați de sinodul IV ecumenic de la Calcedon, spre Ortodoxie și a avea liniște în imperiu. Pentru aceasta se impuneau condamnarea așa-ziselor „cele trei capitole", adică trei persoane și operele lor, care au fost socotiți simpatizanți ai nestorianismului (erezie contrară și la extrema opusă monofizitismului), dar pe care i-a reabilitat sinodul de la Calcedon. Aceștia trei sunt: Teodorat de Cir, Ibas din Edesa și Teodor de Mopsuestia. Iar operele lor condamnate au fost cele îndreptate împotriva Sfântului Chiril al Alexandriei, apărătorul Ortodoxie la sinodul III ecumenic. Dând împăratul în 544 un edict de condamnare a „celor trei capitole" se stârnește un nou scandal și agitație în imperiu, văzându-se în aceasta o vătămare a sinodului de la Calcedon, care i-a reabilitat.

Întrucât tensiunea a devenit foarte confuză, pentru a se lămuri lucrurile, s-a convocat la Constantinopol sinodul al V-lea ecumenic pentru ziua de 5 mai 553. Numărul participanților s-a ridicat la 165 persoane, lucrând până la 19 mai, în șase ședințe. Sinodul recunoaște autoritatea celor patru sinoade ecumenice, condamnă „cele trei capitole" și pe Origen (ca și pe Didim cel Orb și Evagrie din Pont, pentru aderența lor la teoria apocatastazei susținută de Origen). Hotărârile sinodului V ecumenic au fost primite mai întâi de lumea creștină din Răsărit și apoi în Apus.

7. Fixarea cunoștințelor

Când a avut loc cel de al V-lea sinod ecumenic? (Între 5-19 mai 553). Unde? (La Constantinopol). Cine l-a convocat? (Împăratul Justinian). Câte persoane au participat la desfășurarea lui? (165). Ce a stabilit sinodul? (Recunoaște autoritatea sinoadelor ecumenice anterioare, anatemizând pe Arie, Macedoniu, Nestorie, Eutihie și Origen); și condamnă „cele trei capitole, adică pe Teodorat de Cir, Ibas de Edesa și Teodor de Mopsuestia).

8. Aplicarea

Se va lectura din opera lui Origen ,remarcându-se greșelile lui, în special teoria „apocatastazei" (a restabilirii tuturor lucrurilor la sfârșitul veacurilor, când nu va mai exista iadul, și când diavolul va fi și el iertat).

Se va face o comparaţie între şcoala antiohiană şi cea alexandrina.

Se va arăta rolul Sfântului Chiril al Alexandriei pentru păstrarea Ortodoxiei la sinodul III ecumenic şi greşeala operei „celor trei capitole" îndreptată împotriva lui.

9. Rugăciunea la ieşirea din clasă.

Sinodul VI ecumenic

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecţie
3. Verificarea lecţiei predate anterior

4. Legătura cu lecţia precedentă sau cu cunoştinţele anterioare

Înfrânţi la sinodul IV ecumenic monofiziţii rămânând încă în număr mare nu s-au dat bătuţi, căutând pe mai departe să se dezbine unitatea de credinţă şi să creeze ruptură şi confuzie în întreg imperiu bizantin, confruntat în lupte cu popoarele învecinate. Fiind nemulţumit de lipsa de loialitate a maselor de monofiziţi, împăratul Heraclie căuta să-i atragă printr-o nouă învăţătură venită din Egipt în jurul anului 600, numită „monotelism", care susţinea că în Hristos este o singură voinţă şi o singură energie, cea divină.

Voinţa şi energia umană au fost absorbite de cea divină. Monofiziţii erau dispuşi să vie la ortodoxie, acceptând că în Hristos sunt două firi (conform hotărârii de la Calcedon), dar o singură voinţă şi energie. Această învăţătură era un monofizitism camuflat, ce nu putea fi acceptat de ortodoxie; motiv pentru care, după opt decenii de discuţii şi frământări dramatice s-a ajuns la sinodul al VI-lea ecumenic.

5. Cominicarea subiectului lecţiei noi

Ne vom referi mai îndeaproape la sinodul VI ecumenic, urmărind frământările care l-au provocat, modul în care s-a desfăşurat şi hotărârea pe care a luat-o.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Întorcându-se din luptă, împăratul Heraclie în înțelegere cu patriarhul Serghie și cu alți teologi, acceptă că în persoana lui Hristos a fost o singură voință (monoteletism) și o singură energie. Întâmpină însă opoziția ortodocșilor, în special a călugărului erudit Sofronie, care ajuns patriarh la Ierusalim convoacă un sinod în care se arată că la fiecare natură (fire) a lui Hristos corespunde câte o voință și o energie, întrucât voința este o însușire necesară firii. Ca să pună capăt frământărilor din Biserică, împăratul Heraclie dă în 638 un edict în care cere cu asprime admiterea unei singure voințe și energii în Hristos. Un edict și mai dur dă și succesorul lui Heraclie la tron, împăratul Constantin al II-lea.

Apărătorii ortodoxiei susțin credința adevărată cu prețul vieții lor, precum papa Martin I și Maxim Mărturisitorul (căruia i s-a tăiat limba și mâna dreaptă).

Urmează însă la tronul Bizanțului, Constantin al IV-lea Pogonatul (Barbosul), care dorind să restabilească pacea în imperiu, convoacă între 7 noiembrie 680 și 16 septembrie 681 cel de al VI-lea sinod ecumenic, la Constantinopol, în sala boltită (în grecește „trulos") a palatului imperial, motiv pentru care s-a numit și „sinodul trulan". Au participat 174 episcopi. Lucrările sinodului s-au desfășurat în 18 ședințe, elaborând la sfârșit următoarea mărturisire de credință: „În Iisus Hristos sunt două voințe și două lucrări sau energii, corespunzătoare celor două firi, neamestecate și neschimbate, neîmpărțite și nedespărțite, precum și neopuse una alteia, cea omenească urmând întru totul voinței și lucrării celei divine". Această mărturisire a fost trimisă fiecăruia din cele cinci patriarhate, reprezentând biruința ortodoxiei, pe care împăratul o impune întregului imperiu.

Datorită faptului că sinoadele V și VI ecumenice nu au emis nici un fel de canoane, împăratul Justinian al II-lea în 691–692 a convocat un sinod ecumenic, în aceeași sală imperială (boltită-trulos), motiv pentru care sinodul a primit numele de „al doilea sinod trulan", sau „sinodul quinisext" (adică al „cinci-șaselea") ecumenic. Au participat 240 episcopi și au elaborat 102 canoane referitoare la disciplina și ritualul bisericesc. S-a recunoscut egalitatea patriarhilor din Constantinopol cu cei din Roma. S-a combătut celibatul clerului impus de Biserica Romei, precum și practica apuseană de a mânca în postul pastelui ouă și lapte. Alte canoane vizau ridicarea moralei creștine în rândurile clerului și ale credincioșilor.

7. Fixarea cunoştinţelor

Când a avut loc sinodul al VI-lea ecumenic? (Sinodul al VI-lea ecumenic s-a ţinut între 7 noiembrie 680 şi 16 septembrie 681). Unde? (În sala imperială boltită din Constantinopol). Cum se mai numeşte? (Sinodul trulan, fiindcă s-a ţinut în sala boltită (trulos-boltit). Cine l-a convocat? (Împăratul Constantin al IV-lea Pogonatul). Câţi episcopi au participat? (174). În câte şedinţe s-a desfăşurat? (În 18 sedinţe). Ce erezie a combătut? (Monotelitismul, care susţinea că în persoana lui Hristos se află o singură voinţă, cea divină, care a absorbit pe cea umană, precum şi o singură eregie). Care este învăţătura ortodoxă? (Că în persoana lui Hristos se află două voinţe şi două energii, neopuse una alteia, cea umană urmând întru totul voinţei şi lucrării divine). Când a avut loc sinodul al II-lea trulan? (În anul 691-692). Cine l-a convocat? (Împăratul Justinian al II-lea). Unde? (În aceeaşi sală boltită imperială din Constantinopol). Câţi episcopi au participat? (240). Câte canoane au elaborat? (102 canoane privind disciplina clerului şi a credincioşilor, precum şi ritualul bisericesc).

8. Aplicarea

Canoanele sinodului II trulan sunt şi acum actuale şi normative pentru viaţa duhovnicească a clerului şi a credincioşilor, încât trebuiesc păstrate şi împlinite cu râvnă, ca venind din partea autorităţii bisericeşti.

9. Temă pentru acasă

Se va face comparaţie între nestorianism, monofizitism, monotelitism şi dreapta învăţătură de credinţă a Bisericii.

10. Rugăciunea la ieşirea din clasă.

Sinodul VII ecumenic

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Dacă primele două sinoade ecumenice au stabilit dreapta învățătura de credință despre Sfânta Treime; dacă celelalte patru sinoade ecumenice care au urmat, s-au referit la Persoana Fiului lui Dumnezeu întrupat, care ne-a adus mântuirea; cel de al șaptelea sinod ecumenic se referă la o altă problemă, care și ea a dat naștere la multe discuții, frământări și jertfe. Aceasta este problema cinstirii icoanelor.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Vom vedea în cele ce urmează cauzele care au dus la convocarea Sinodului VII ecumenic, împrejurările istorice în care s-a desfășurat și biruința finală a Ortodoxiei.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Este cunoscut faptul că încă din cele mai vechi timpuri a apărut iconografia creștină dezvoltată mai întâi în catacombe sub formă simbolică, spre a nu fi descoperiți creștinii și supuși persecuțiilor. Un astfel de prim simbol a fost peștele, fiindcă literele din care este format acest cuvânt în limba greacă indică tocmai numele lui Iisus Hristos ca Dumnezeu și Mântuitor al nostru.

Dar nu numai simbolic au apărut icoanele. Cuvântul „icoană" înseamnă „chip", și Fiul lui Dumnezeu a luat chip omenesc asemenea nouă. Și după cum este firesc a avea mereu în fața ochilor imaginea celor dragi, Chipul Mântuitorului, al Sfintei Sale Maici, ale Apostolilor și ale sfinților au umplut tot mai mult pereții locașurilor de închinăciune, mai ales după ce creștinismul devine religie liberă. La aceste chipuri s-au adăugat și scene biblice sau din viața sfinților, oferind în felul acesta celor neștiutori de carte posibilitatea de a înțelege prin simpla privire întreaga istorie a mântuirii lor, formându-se cu timpul o adevărată iconografie.

Pe lângă acestea, icoana mai îndeplinește și o funcție harică, deoarece sufletul credinciosului intră prin intermediul icoanei în

comuniune tainică cu sfântul, care mijlocește pentru dobândirea harului divin. De aceea, icoanele au fost cinstite, sau venerate nu ca materie, ci ca și comuniune cu Chipul pe care îl reprezintă.

S-au ivit încă chiar în primele secole creștine și învățături greșite care opreau cultul icoanelor, spunând că cinstirea icoanelor reprezintă idolatrie și nu închinare în „duh și adevăr", cum ne recomandă Mântuitorul.

A apărut apoi în secolul al V-lea marea erezie a lui Eutihie, susținând că firea dumnezeiască a Mântuitorului a absorbit pe cea omenească și oprea cinstirea icoanelor, care reprezintă chipul divin-uman al Domnului.

La aceasta se mai adaugă și acuzațile venite din partea iudeilor și musulmanilor, care vedeau în cinstirea icoanelor tot idolatrie, care încalcă porunca a doua din Decalog. Pe de altă parte, chiar pietatea creștină a făcut unele exagerări privind cinstirea icoanelor, așteptându-se ca ele să facă minuni, sau fiind văzute că lăcrimează. Erau luate chiar nași pentru copii. Unele erau considerate ca nefiind făcute de mâna omenească și aducătoare a tuturor binefacerilor și chiar a mântuirii sufletului. Iar dacă sinodul numit „quini-sext" de la 691–692 prin canonul 82 recomandă în mod special icoana Mântuitorului întrupat, Justinian al II-lea o pune chiar pe monedă, ceea ce, evident, a generat discuții.

Deși aceste exagerări puteau fi cercetate, totuși în secolul al VIII-lea apare erezia numită „iconoclastă", în scopul distrugerii icoanelor. Dacă ereziile de până acum erau formulate și răspândite de către persoane particulare, iconoclasmul care a durat aproape un secol, a fost inițiat de împărați și pus în practică cu sprijinul lor militar și politic, manifestat sub formă de violență, de mare cruzime. Atitudinea lor era îndreptată nu numai împotriva cinstirii icoanelor, ci și a moaștelor, a sfinților, chiar și a Maicii Domnului. Era în același timp îndreptată și împotriva monahismului, care în mod deosebit susținea cultul icoanelor.

Pe lângă aceasta, puterea imperială bizantină era incomodată de prezența monahismului și pentru faptul că mănăstirile posedau domenii funciare, se bucurau de imunități fiscale, aducând prejudicii tezaurului statului, armatei prin lipsă de luptători, agricultori și alte domenii economice.

Iconoclasmul intră în istorie prin împăratul Leon al III-lea Izaurul în anul 726. El se considera „împărat și preot" cu drept de control asupra problemelor laice și bisericești, susținând că prin eliminarea icoanelor purifică creștinismul de păgânism, aducându-l la forma sa originară. Atitudinea lui nu a fost desigur

primită de cinstitorii icoanelor. Când, de pildă, niște ofițeri dau jos icoana Mântuitorului ce se află deasupra porții palatului, au fost omorâți de popor, izbucnind o adevărată răscoală, soldată însă cu înfrângerea, cinstitorii icoanelor fiind arestați, condamnați, mutilați, exilați. Întrucât dascălii universității din Constantinopol nu primesc iconoclasmul, Leon închide universitatea, arde bibliotecile și alungă pe profesori.

Episcopul Romei, Grigorie al II-lea protestează energic împotriva amestecului împăratului în treburile bisericești. În anul 729 Leon dă un edict împotriva închinătorilor la icoane pe care patriarhul Gherman al Constantinopolului refuză să-l semneze, motiv pentru care este înlocuit cu Atanasie. Papa Grigorie al III-lea ține la Roma un sinod prin care combate iconoclasmul și se îndreaptă spre Apus, spre regii francilor, mai ales spre Carol cel Mare. Acum apare și Sfântul Ioan Damaschin (†749), care scrie Apologii în apărarea cinstirii icoanelor, arătând rolul lor estetic, pedagogic, latreutic (de a însoți cultul divin) și haric. Iconoclasmul primește forma cea mai violentă pe timpul împăratului Constantin al V-lea Copronimul.

El organizează la Hieriat (palat imperial pe țărmul asiatic al Bosforului, la nord de Calcedon), între 10 februarie – 6 august 754 un sinod pretins ecumenic, cu participarea a 338 de episcopi. Întrucât scaunul patriarhal a fost vacant, președintele sinodului a fost Teodosie de Efes. Au lipsit episcopul Romei și patriarhul Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului, aflați sub stăpânire arabă. La ultima sedință participă și împăratul în palatul „Vlaherne“ din Constantinopol.

Din concluziile sinodului rezultă că împărații sunt considerați ca egali cu Apostolii, investiți cu puterea Sfântului Duh de a combate cinstirea icoanelor. Ca urmare, se iau măsuri de mare cruzime împotriva celor ce nu renunță la cinstirea icoanelor. Clericii care posedau icoane erau depuși din treaptă, călugării și laicii erau anatemizați ca adversari ai lui Dumnezeu și dogmelor Bisericii. Cei ce nu se supuneau ordinului, erau maltratați, iar pictorii de icoane erau îngropați de vii. Călugării erau alungați din mănăstiri și erau obligați să se căsătorească. Cei ce refuzau erau deportați sau orbiți. Mănăstirile au fost transformate în cazărmi sau hanuri. Proprietățile le-au fost vândute, iar moaștele și manuscrisele au fost arse. Chiar și demnitarii de stat care nu distrugeau icoanele au fost exilați, umiliți în public, orbiți, uciși. Operele de artă religioasă au fost distruse din Biserică. Pictura a fost acoperită cu un strat de vopsea. Pereții bisericii au fost împodobiți cu chipul împăratului, sau cu picturi inspirate din

natură, fructe, păsări, scene de vânătoare sau de război, alergătură de cai.

Urmează la tron Leon al IV-lea Chazarul. Se căsătorește cu Irina, originară din Atena, adeptă a cultului icoanelor. Leon este fire blândă și pașnică, încât oprește furia iconoclastă. Nu domnește însă prea mult (775–780), și locul este luat de fiul său minor, Constantin al VI-lea în vârsta de 10 ani, patronat de mama sa Irina. Împărăteasa caută să restabilească cultul icoanelor. Pune patriarh pe Tarasie, fostul ei secretar, om cultivat, cu temeinică formație teologică. Pentru a se putea însă deschide un nou sinod ecumenic trebuiau înlăturate mai întâi piedicile. Astfel, Irina deplasează trupele de armată iconoclastă în Orient, sub pretextul de a face față unui eventual atac arab. Aduce trupe de armată iconofile și la 24 septembrie 787 deschide la Nicea, în biserica „Sfânta Sofia", lucrările sinodului al VII-lea ecumenic, cu participarea a 350 episcopi, 130 arhimandriți, egumeni, monahi. A fost condus de patriarhul Tarasie și s-a desfășurat în 8 ședințe, combătând punct cu punct sinodul din 754, contestându-i-se chiar și funcția de „adunare ecumenică", fiindcă nu a fost reprezentat nici de patriarhii răsăriteni, nici de episcopul Romei.

La ultima ședință din 13 octombrie 787 ținută la Constantinopol participă împăratul și împărăteasa, semnând și hotărârile sinodului, care stabilește că icoana este distinctă de modelul divin și că poate fi obiectul venerării relative, sau cinstirii, nu adorării, care se cuvine numai lui Dumnezeu.

Urmează o perioadă de liniște și pace pentru cinstitorii icoanelor, până când lupta cu bulgarii hanului Krum a îndemnat armata să proclame împărat pe unul din cei mai capabili militari, pe Leon al V-lea Armeanul. Acesta era însă iconoclast și anul 813 când devine bazileu, reprezintă reînceputul persecuției iconoclaste. Convocând în 815 un sinod, anulează hotărârile sinodului din 787, considerându-le valabile pe cele din 754.

În anul 830 urmează la tron Teofil, tot iconoclast, care poruncește că mănăstirile să fie devastate, călugării întemnițați, iar pe pereții bisericilor să fie pictate păsări și animale. La 20 ianuarie 842 Teofil moare. Fiul său Mihai avea doar 4 ani, încât treburile împărătești trec asupra mamei sale, împărăteasa Teodora. Aceasta continuă să restabilească liniștea, numindu-l la 4 martie 843 ca patriarh de Constantinopol pe Metodie, care a fost prigonit de iconoclaști.

La 11 martie 843 sinodalii au declarat valabile toate hotărârile celor șapte sinoade ecumenice, restabilind cultul icoanelor, anatemizând pe iconoclaști, ca și pe toți ereticii începând cu

Simon Magul. Sinodul a mai hotarât că prima duminică din Postul Paştelui să poarte denumirea de „Duminica Ortodoxiei", reamintind astfel mereu de triumful dreptei credinţe asupra ereticilor. Secole de-a rândul nu a mai fost oprită cinstirea icoanelor, ci susţinută fiindcă a creat arta religioasă, care peste veacuri rămâne expresia celor mai nobile simţăminte ale pietăţii creştine, oferind sufletului credincios — după spusele unui gânditor creştin — „o contemplaţie divină în culori".

7. Fixarea cunoştinţelor

Care sunt cauzele apariţiei iconoclasmului? (Exagerări ale pietăţii unor creştini privind cinstirea icoanelor, ivirea unor erezii care nu acceptau venerarea icoanelor, considerându-le idolatrie, precum şi lupta puterii imperiale împotriva monahismului, care s-a dovedit totdeauna cinstitor al icoanelor). Care sunt fazele iconoclasmului? (Sunt doua faze. Prima fază durează între 726–787; iar a doua fază se desfăşoară între 813–843). De cine a fost inaugurat şi susţinut iconoclasmul? (De împăraţii bizantini). Cine a repus în drepturi cinstirea icoanelor? (Două împărătese: Irina şi Teodora). Când a avut loc Sinodul al VII-lea ecumenic? (Sinodul al VII-lea ecumenic s-a ţinut la Niceea între 24 septembrie – 13 octombrie 787). Când s-a încheiat lupta împotriva cinstitorilor de icoane? (La 11 martie 843). Cum a fost numită prima duminică din postul Paştelui? (Duminica Ortodoxiei, considerând biruinţa dreptei credinţe asupra tuturor ereziilor).

8. Aplicarea

Deşi prigoana iconoclastă nu a ajuns pe meleagurile ţării noastre, multe din mănăstirile Bisericii Ortodoxe Române păstreaza în pronaos şi chiar în naos scenele reprezentând Sinodul al VII-lea ecumenic, având în prim plan pe împăratul Constantin al VI-lea copil, împreună cu împărăteasa Irina, alături de ei fiind patriarhul Tarasie, trimişii papali şi patriarhii de Răsărit. Din aceste mănăstiri amintim: Cozia, Hurezi, Snagov, Sfântul Nicolae Domnesc de la Argeş, Humor, Neamţ, Suceviţa, Moldoviţa, Cetăţuia, precum şi catedrala patriarhală din Bucureşti.

Intuiţia se poate face arătându-se pliante sau vederi cuprinzând aceste picturi.

9. Temă pentru acasă

Se va face o recapitulare a ereziilor care au determinat convocarea celor șapte sinoade ecumenice, evidențiindu-se dreapta învățătură de credință stabilită la fiecare din ele.

10. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Popoarele încreștinate de Bizanț

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

După ce Constantin cel Mare legalizează creștinismul, succesorii lui devin tot mai interesați în susținerea și afirmarea lui, încât imperiul de Răsărit cu capitala la Bizanț, devenit creștin, va exercita o influență benefică de culturalizare a popoarelor migratoare barbare, care promovau o religie politeistă și duceau o viață „rudimentară". În același timp, popoarele barbare însele doreau să se creștineze, fiindcă astfel erau trecute în rândul popoarelor civilizate.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Ne vom referi în cele ce urmează la încreștinarea de către Bizanț a sârbilor, bulgarilor, moravilor, rușilor și ungurilor.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Creștinarea sârbilor Este cunoscut faptul că sârbii, bulgarii, macedonieii, croații, slovenii și muntenegrii alcătuiesc grupul slavilor de sud. La început sârbii locuiau în bazinul Elbei și Oderonului, la nord de Boemia. Ei au fost chemați de împăratul bizantin Heraclie ca să apere imperiul de desele năvăliri ale avarilor. Astfel se vor stabili în centrul peninsulei Balcanice, de la râul Morava până la Adriatica, la sud de croați.

Creştinarea sârbilor s-a făcut în două etape.

În prima etapă, la cererea, în 630, a misionarilor creştini de către Heraclie către papa Honoriu I a avut loc o creştinare sporadică.

În faza a doua, peste două secole, împăratul Vasile I Macedonianul şi patriarhul Ignatie al Constantinopolului au trimis misionari greci, care au răspândit creştinismul ortodox în toată Serbia. Odată cu misionarii, împăratul a trimis şi un delegat imperial, încât sârbii recunosc şi suzeranitatea Bizanţului.

La statornicia şi organizarea creştinismului ortodox la sârbi, un rol important l-au avut ucenicii sfinţilor Chiril şi Metodiu, care le-au dat alfabetul glagolitic şi chirilic, introducând şi Liturgica slavă, care se săvârşeşte până acum. Prima episcopie ortodoxă a sârbilor a fost întemeiată la Raşca.

Creştinarea bulgarilor Venind din părţile Volgii, de unde şi numele de „bulgari", s-au stabilit în cele din urmă pe teritoriul imperiului bizantin, în sudul Dunării. Aici a întâlnit o populaţie tracă romanizată şi triburi slave stabilite în Balcani în secolul al VI-lea. Fiind mai puţin numeroşi s-au slavizat, numindu-se însă tot bulgari. În contact cu populaţia traco-romanizată creştină şi cu slavii, deveniţi în parte şi ei creştini, bulgarii încep să se încreştineze. Trecând în 863 prin Bulgaria, fraţii Chiril şi Metodiu le-a făcut cunoscut creştinismul ortodox. Încreştinarea „oficială" a bulgarilor s-a făcut după un an, în 864, când ţarul Boris a primit botezul creştin, avându-l ca naş pe împăratul Bizanţului Mihail al II-lea, de unde şi numele lui de Boris-Mihail.creştinarea poporului s-a făcut apoi pe cale paşnică, prin convingere, iar opoziţia celor 52 de boieri bulgari păgâni a fost înfrântă prin uciderea lor şi a familiilor lor.

Creştinarea a fost benefică pentru bulgari, fiindcă, Bulgaria este recunoscută ca stat creştin european; iar pe de altă parte s-a creat unitatea poporului bulgar, prin înlăturarea deosebirilor etnice dintre vechii bulgari, slavi şi populaţia tracă romanizată.

Ţarul Boris-Mihail spre a dobândi independenţa politică faţă de Bizanţ, doreşte să organizeze Biserica Bulgară sub forma unui patriarhat şi astfel cere papei Nicolae I un arhiepiscop. Acest fapt a creat conflictul cu Bizanţul care socotea Bulgaria în zona sa de influenţă. Patriarhul Fotie îi acuză pe latini că au intrat „ca nişte lupi răpitori" în Bulgaria. Lucrurile vor fi împăcate de către patriarhul Ignatie I, succesorul lui Fotie, şi Vasile I Macedonianul. Într-un sinod care a avut loc la Constantinopol în 869-870 delegaţia Bisericii Bulgare declară că aparţine jurisdicţiei

Patriarhiei din Constantinopol. Patriarhul Ignatie a hirotonit pentru bulgari pe arhiepiscopul Iosif.

Ucenicii sfinților Chiril și Metodiu stabilindu-se în Bulgaria au întemeiat mănăstirea de la Ohrida și au introdus alfabetul glagolitic și chirilic, precum și Liturghia slavă. Ohrida va deveni centrul religios al Bulgariei, iar în 1019, când Bulgaria a fost integrată în imperiul Bizantin, va fi recunoscută ca Arhiepiscopie greco-bulgară, aflată sub jurisdicția Patriarhiei de Constantinopol.

Creștinarea moravilor În urma fărâmițării imperiului lui Carol cel Mare, slavii din Boemia, Moravia și Panonia au întemeiat în secolul al IX-lea Moravia Mare, ce se întindea din Boemia până la Tisa. Văzând că clericii franci și germani primejduiesc independența politică a țării, principele Rastislav al Marii Moravii cere împăratului bizantin Mihail al III-lea și patriarhului Fotic misionari ortodocși. Au fost trimiși frații Chiril și Metodie. Ei vor face misiune între 863-867 în Marea Moravie, având ca centru orașul Velehrad. Ei erau originari din Tesalonic. În jurul acestui oraș fiind mulți slavi le-a învățat limba. Metodiu după ce a studiat la Tesalonic, a intrat în armată, iar Chiril, după ce a studiat filosofia la Constantinopol, a devenit profesor de filosofie la universitatea de aici. Ei introduc alfabetul glagolitic (de la glagolița = scriere de mână a alfabetului grec) și traduc pasaje din Evanghelie, din Faptele Apostolilor, Liturghierul și Psaltirea. Alfabetul Chirilic a fost inventat de ucenicii Sfântul Chiril, fiind foarte răspândit în Bulgaria, Serbia, Rusia și Țările Române (până în 1860, când domnitorul Alexandru Ioan Cuza îl va înlocui cu alfabetul latin). Din Marea Moravie creștinismul de rit ortodox s-a răspândit în Boemia, dar în curând a fost înlocuit cu ritul latin, fiindcă ucenicii Sfinților Chiril și Metodiu, numiți „Apostolii slavilor“ au fost alungați din Marea Moraviei, stabilindu-se în Bulgaria. Deși ritul ortodox a fost înlocuit cu cel latin, tradiția fraților Chiril și Metodiu s-a menținut sub anumite forme la slovaci și la cehi, succesorii moravilor.

Creștinarea rușilor Cel mai mare și mai însemnat popor dintre popoarele slave sunt rușii. Ei fac parte din slavii răsăriteni și sunt cunoscuți sub acest nume din secolul al IX-lea. Primele formațiuni politice al slavilor răsăriteni au fost făcute de veregi, porniți din Scandinavia spre Constantinopol. Un conducător al veregilor, a fost Rurik, stabilit la Novgorod; iar alții doi: Askold și Dir s-au stabilit la Kiev. În 880 Kievul a fost cucerit de Oleg,

fratele lui Rurik. Acesta omoară pe cei doi principi: Askold și Dir. Olga, soția lui Igor, succesorul lui Oleg, rămasă văduvă primi botezul la Constantinopol, în 957, când a vizitat capitala bizantină. Vladimir cel Mare, fiul lui Igor și Olga trimite o delegație la grecii din Constantinopol spre a vedea creștinismul de acolo. La reîntoarcere ei au declarat: „Ne-am dus la greci și ei ne-au condus acolo unde se închină la Dumnezeul lor (Sfânta Sofia) și nu mai știam dacă suntem în cer sau pe pământ... Dar un lucru știm că acolo Dumnezeu locuiește în mijlocul oamenilor; și slujba lor este mai minunată decât în oricare altă țară". În 987, Vladimir în fruntea unei armate de 6000 de varego-ruși ajută Bizanțul, la cererea sa, și învinge răscoala lui Bardres Phokas. Pentru serviciile făcute Vladimir cere în căsătorie pe Ana Porfirogeneta, sora împăratului Vasile al II-lea Bulgaroctonul. La refuzul acestuia, în semn de răzbunare Vladimir cucerește Chersonul din Crimea. Curtea bizantină cedează și trimite în 988 pe Ana la Cherson însoțită de o solie alcătuită din mitropoliți, episcopi și clerici. Vladimir merge cu Ana la Kiev unde primește botezul, aruncând zeul lor în Nipru. Rușii vor adera la creștinism în masă, Kievul va deveni mitropolie, având ca vechi episcopii: Rostov, Novgorad, Cernigov, etc. Kievul pravoslavnic va deveni o cetate de pietate creștină, constituindu-se aici măreața catedrală „Sf. Sofia", iar Ilarion, arhiepiscopul Kievului. va fi întemeietorul celebrei lavre Pecerskaia.

Creștinarea ungurilor Ungurii, popor fino-ugrian au emigrat din Asia Centrală spre vest, stabilindu-se în regiunea dintre Nistru și Prut. Sunt nevoiți să părăsească această regiune și sub conducerea lui Arpad distrug Marea Moravie și se stabilesc în 896 în câmpia Panoniei și a Tisei. Aici întâlnesc o populație creștină ortodoxă, care îi va influența atât în datini, cât și în terminologie bisericească.

În 943 se încheie un tratat de pace între unguri și Bizanț. Pentru respectarea păcii, împăratul Constantin al VII-lea Porfirogenetul a trimis în solie la unguri pe clericul Gavriil, iar ungurii ca garanție au trimis pe principele Termatzus (Nepotul lui Arpad)și pe Bultzos (numit de greci bizantini Bolosudes), care a primit botezul creștin, avându-l ca naș pe însuși împăratul Constantin.

În 953 a sosit în Bizanț și principele Gyulas și va primi botezul, având același naș împărătesc. Gyulas va primi la botez numele de Ștefan. La plecarea din Capitală va lua cu sine pe Ierotei, episcop evlavios, sfințit de patriarhul Teofilact al Con-

stantinopolului spre a face misiune printre ungurii ortodocși. Principesa Șarolta, fiica lui Guyla - Ștefan se va căsători cu Gheza și vor avea un fiu pe nume Wajk (Voicu), cunoscut în istorie sub numele de Ștefan cel sfânt.

S-a întâmplat însă ca Șarlota, susținătoarea ortodoxiei în Ungaria, să moară. Gheza se va recăsători cu Adelaida, susținătoarea catolicismului. După 973 vor veni să predice creștinismul de rit latin în Ungaria mai mulți episcopi și misionari catolici.

După moartea lui Gheza, Ștefan cel sfânt, succesorul la tronul Ungariei, se căsătorește cu principesa catolică bavareză Ghizela, sub a cărei influență va deveni un înverșunat susținător al catolicismului în Ungaria, întemeind două arhiepiscopii și opt episcopii catolice, iar clerul ortodox a fost înlocuit cu cel catolic.

7. Fixarea cunoștințelor

În câte etape a avut loc încreștinarea sârbilor? (În două etape: pe timpul lui Heraclie și pe timpul împăratului Vasile I Macedonianul). Ce rol au îndeplinit ucenicii Sfinților Chiril și Metodie? (Le-a dat sârbilor alfabetul glagolitic și cel chirili, introducând Liturghia în limba slavă). Cum s-au creștinat bulgarii? (Venind în contact cu populația traco-romană și cu slavii așezați aici mai înainte, deveniți în parte și ei creștini). Când a avut loc creștinarea „oficială“ a bulgarilor? (În 864, când țarul Boris a primit botezul creștin, avându-l ca naș pe împăratul bizantin Mihail al III-lea). A fost benefică creștinarea pentru bulgari? (Prin încreștinare, Bulgaria a fost recunoscută ca stat european. În același timp s-au înlăturat deosebirile etnice între vechii bulgari, slavi și populația tracă romanizată). Ce rol au avut Sfinții Chiril și Metodiu la statornicia credinței ortodoxe în Bulgaria? (Ei au întemeiat mănăstirea de la Ohrida, și ca la sârbi au introdus alfabetul glagolitic și chirilic, precum și Liturghia slavă). Unde își vor mai desfășura activitatea rodnică sfinții Chiril și Metodiu? (În Moravia Mare vor întări misiunea ortodoxă a împăratului Mihail al II-lea și a patrairhului Fotie, dându-le celor de aici alfabetul glagolitic și traducând pasaje din Evanghelie, Faptele Apostolilor, Liturghierul și Psaltirea). Cine a avut rol hotărâtor la creștinarea rușilor? (Olga, soția conducătorului Igor, a primit botezul la Constantinopol. La fel și fiul ei Vladimir. Acesta, în urma căsătoriei în 988 cu prințesa bizantină Ana Porfirogeneta, sora împăratului Vasile al II-lea Bulgarotonul, va face trecerea în masă a rușilor la creștinism, întemeind Mitropolia de Kiev). În ce rit

s-au creștinat ungurii? (În rit ortodox bizantin, prin primirea botezului la Bizanț a principilor unguri: Termatzus, Bolosudes și Gyula-Ștefan). Cum a pătruns catolicismul în Ungaria? (Prin recăsătoria lui Gheza, fiul lui Gyula Ștefan, cu Adelaida, susținătoarea catolicismului. Catolicismul se va consolida în Ungaria prin căsătoria lui Ștefan cel sfânt, succesorul lui Gheza la tron, cu Ghizela, principesă bavareză catolică).

8. Aplicarea

Din creștinarea acestor popoare apare tot mai evident discordia dintre Biserica Răsăriteană și cea Apuseană. În loc ca Biserica să-și susțină unitatea de acțiune, pentru aceeași cauză comună a creștinării neamurilor, a apărut „concurența“ și discordia, care intensificându-se a condus în mod necesar la schisma cea mare.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Apariția și întinderea mahomedanismului

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Încă de la întemeierea sa, la porțile imperiului bizantin au bătut și au reușit să pătrundă multe popoare migratoare. Cu multe din ele au avut lupte și au fost învinse, încheindu-se pacte militare. Multe au primit creștinismul și s-au bucurat, fiindcă aceasta însemna pentru ele ieșirea din sălbăticie și accesul la cultură prin înobilarea sufletului, potrivit învățăturii creștine pe care au primit-o de la Bizanț. Știm din istorie că în partea a doua a secolului VII, împăratul Heraclie a refuzat să mai achite plata anuală unor triburi arabe care păzeau granițele imperiului. Celor nemulțumiți li s-au asociat atunci toate triburile arabe, recent unite sub conducerea califului. Astfel, a avut loc extinderea

teritorială a arabilor într-o mare parte a imperiului bizantin, care a durat secole de-a rândul.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Vom vedea în cele ce urmează cum a apărut și cum s-a extins mahomedanismul ocupând o parte însemnată a imperiului bizantin și a lumii creștine.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Pământul Arabiei, cea mai mare peninsulă din lume, era ocupat de formațiuni tribale de origine senită. Erau descendenți din Ismael, fiul lui Avraam. Populația era atât stabilă, cât și în majoritate nomadă. Majoritatea populației o constituiau beduinii. Ocupația lor principală era păstoritul oilor, caprelor, cailor, cămilelor. Sub raport moral și social, arabii erau foarte războinici. De pildă, dacă un membru al tribului era lovit, toți ceilalți membrii săreau în ajutor. Femeia avea o poziție inferioară, fiind ca și la alte popoare antice, la dispoziția bărbatului, ca o servitoare a lui. Fiind războinici, aveau nevoie de viitori soldați, încât nașterea unei fete era socotită un adevărat blestem. Multe din ele erau chiar îngropate de vii.

Diferența socială era evidentă și influența întreaga desfășurare a vieții. Dacă cei bogați trăiau în tot felul de destrăbălări, având mai multe soții și concubine cei săraci băteau pe la porțile lor, cerșindu-le ajutorul pentru traiul zilnic.

Sub aspect religios, credința lor era la început politeistă. Divinitățile lor erau reprezentate de spiritele bune și rele. Beduinii spuneau că cel mai rău spirit locuia în deșerturi și ataca cu multă cruzime pe călătorul ce nu avea grijă. Arabii nomazi nu aveau anume locul de cult. Purtau idolii după ei, punându-i într-un cort roșu. Cei stabili aveau însă sanctuare. Un astfel de sanctuar se afla la Mecca. Sanctuarul Kaaba de aici are un fel de împrejmuire de protecție a „pietrii negre". Aceasta era un meteorit de dimensiunii foarte mari. Ei spuneau că a fost primită de Ismael de la îngerul Gavril. Dar la Mecca mai erau încă vreo 360 de idoli. În fiecare an, în preajma echinocțiului de toamnă, avea loc la Mecca sărbătoarea anuală care aduna pe toți arabii, devenind simbolul unității lor naționale. Timp de patru zile se instala „pacea religioasă" care oprea cu desăvârșire orice formă de ostilitate.

Pe lângă ceremonialul religios de la Kaaba, la Mecca avea loc atât schimburi comerciale cât și însuflețirea vieții politice,

culturale și sociale a arabilor. Stăpânii sanctuarului de la Mecca, se numeau coraișiți. În sarcina lor cădea și buna desfășurare a târgului anual de aici.

După cucerirea Palestinei de către romani, foarte mulți evrei au emigrat în Arabia. Prin interesul lor comercial ca și prin meseriile exercitate, aceștia au avut o influență benefică asupra Arabiei, atât sub aspect economic, cât și moral religios. În special monoteismul va juca un rol decisiv asupra islamismului care se va forma în viitor ca religie.

Pătrunderea apoi a creștinismului va consolida monoteismul sub o formă universală. Căderea imperiului roman de apus a avut însă o influență economică dezastruoasă asupra Arabiei, închizându-i porțile comerciale. Coraișiți, având în grija lor Kaaba și idolii din acest templu, i-au făcut opoziție dură și hotărâtă, încât la 622 va avea loc faimoasa fugă a lui Mahomed, de la Mecca la Iathreb. Această emigrare se va numi „hegira".

De acum înainte începe epoca musulmană. Orașul Iathreb va primi numele de Medina. Aici Mahomed nu rămâne, ca și la Mecca simplu predicator al noii religii. Aici va fi și omul politic. Așa că după ce pune ordine în treburile interne ale cetății, organizează și cultul într-un anume loc. Impune rugăciuni, rituale la anumite ore din zi oficiind chiar el. Reglementează postul și milostenia după modul evreesc. Vor mai fi conflicte, chiar armate între cei din Mecca și cei din Medina, dar Mahomed rămâne neclintit.

În 630 Mahomed pornește în fruntea unei armate de 10000 de luptători spre cucerirea cetății sale natale, Mecca. Aici Mahomed distruge cele câteva sute de idoli de la Kaaba instaurând forma monoteistă a cultului după modelul, spune el, pe care l-a rânduit Avraam, părintele arabilor. Această victorie va consfinții marea unire a triburilor arabe ca închinători ai lui Alah. Ele vor recunoaște în același timp pe Mahomed singurul lui profet. Peste doi ani, victoriosul Mahomed însoțit de o mare mulțime de credincioși va întreprinde pelerinajul solemn la Mecca. După moartea soției sale, având vârsta depășită de 50 de ani, Mahomed și-a făcut un adevărat harem, căsătorindu-se de 13 ori, una din femei fiind soția fiului său adoptiv, iar alta, o fetiță de numai 9 ani.

La 632 închide ochii pe totdeauna în brațele soției sale favorite. După moartea sa a început glorificarea profetului, ajungându-se la un adevărat cult. Mormântul său a devenit al doilea loc sfânt după Mecca.

După moartea lui Mahomed, pentru păstrarea unității tribale, s-a creat conducerea monarhică. Primul ales a fost un prieten al profetului, Abu-Bakr. Era acceptat și de coraișiții mecani. Continuând cu energie opera profetului a potolit revolta triburilor răsculate împotriva taxelor impuse de Mahomed, apoi a înfrânt armata bizantină, supunând islamului Siria.

Urmașul acestuia a fost Omar, devotat discipol al lui Mahomed. În cinstea lui Alah, Omar pune la sufletul fiecărui musulman (muslim=devotați lui Alah) ideea de „război sfânt“, îndemnându-i la luptă. Angajată în acest război sfânt, armata lui Omar alungă cu totul pe bizantini din Siria. Imperiul bizantin pierde apoi Palestina și Egiptul. Armata imperială fiind distrusă, arabii cuceresc pe rând Damascul, Antiohia, Ierusalimul și Alexandria. Concomitent cuceresc și capitala Persiei, apoi întreg regatul persan va cădea în mâna musulmanilor. Califul Omar moare, junghiat de un sclav de origine persană în moscheea din Medina.

I-a urmat Othman. În timpul lui, luptătorii musulmani din Egipt se revoltă fiindcă prada de război trebuia să fie împărțită cu conducerea din Medina. Othman moare și el înjunghiat ca predecesorul său, pe când citea Coranul, a cărui redactare definitivă se făcuse din inițiativa sa.

Califatul arab va fi condus de Ali, vărul și în același timp ginerele lui Mohamed. Împotriva acestuia se ridică guvernatorul Siriei, Moavia. Proclamându-se calif își fixează capitala la Damasc, cerând ca alegerea califilor să se facă după merite religioase și nu după înrudirea cu Mohamed. Împărtășind soarta predecesorilor, Ali moare înjunghiat într-o moschee.

După cucerirea Egiptului de către arabi, aceștia ajung în posesia flotei egiptene și devin o mare putere maritimă. Astfel, flota bizantină este învinsă, și arabii cuceresc insula Cipru, apoi Armenia. Timp de 5 ani Constantinopolul va fi asediat de arabi. Împăratul Constantin al IV-lea Pogonatul salvează imperiul, incendiind corăbiile musulmanilor cu niște aruncătoare de flăcări. După o scurtă pace, musulmanii atacă din nou imperiul dar fără succes.

Cu timpul, sediul principal al lumii arabe va deveni Damascul. Mecca rămâne doar centrul lui religios. Luptele interne care au urmat în cele din urmă în lumea arabă, au făcut să apară dinastia Abasizilor, care și-au luat reședința la Bagdad.

Pe lângă acestea, în scurgerea vremii, califatul arab se divizează, luând ființă califatul de la Cordoba (Spania) și cel de la Cairo. Astfel, Bagdadul, Damascul, Mecca și Cairo vor deveni

centrele culturale ale lumii musulmane. Dar din cauza deselor răscoale, califatul de la Bagdad începe declinul. Egiptul își proclamă un califat propriu, separându-se de restul lumii arabe. Apasizii devin dependenți de conducătorii gărzilor turcești. Califatul de la Cordoba însă s-a consolidat tot mai mult, contribuind la înflorirea culturii și științei, precum: chimia, științele naturale, matematica și filosofia. Arabii vor fi deținătorii filosofiei eline, iar scolastica prin mijlocirea lor, va cunoaște opera lui Aristotel.

Mileniul următor aduce dislocarea în mai multe stăpâniri mici a califatului de la Cordoba. (Pe la 1037 o nouă putere își face apariția pe scena istoriei: turcii. Aceștia vor înrăutății și mai mult viața răsăritului creștin în veacurile ce vor urma. Primul semnal al semilunei va fi dat în 1071, când Bizanțul, și prin el întreaga creștinătate primea cea dintâi înfrângere de proporții epocale). De fapt starea politică a lumii creștine ne oferă imaginea unei creștinătăți dezbinate în fața asaltului venit mai întâi din partea musulmanilor și apoi a turcilor.

7. Fixarea cunoștințelor

Cine au fost mahomedanii? (Adepții lui Mahomed). Dar Mahomed? (El s-a considerat profetul lui Alah (Dumnezeu) și a avut meritul de a fi unit triburile arabe prin monoteism, devenind o putere ce se angajează în „războiul sfânt" de cucerire a lumii pentru Alah). Ce se înțelege prin „islam"? (Devotații lui Alah). Dar prin „musulman"? (Tot la fel). Ce consfințesc aceste două numiri? (Recunoașterea lui Alah ca singurul lor Dumnezeu). Ce a însemnat aceasta? (Proclamarea monoteismului). Ce consecințe a avut monoteismul asupra triburilor arabe? (Le-a unit mai întâi religios, apoi politic și administrativ). Ce este „hegira"? (Hegira înseamnă „emigrare". Este vorba de fuga lui Mahomed de la Mecca, orașul său natal spre Medina, unde a reușit să proclame o nouă religie și o nouă organizare statală). La ce an a avut loc hegira? (La anul 622 după Hristos). Ce a urmat apoi? (La 630 cucerește Mecca și proclamă unirea tuturor triburilor arabe). Când a murit Mahomed? (La 632). Cum? (În brațele soției favorite). Cine i-a urmat? (Abu-Bakr, Omar, Otham, Ali și Moavia). Care a fost cel mai mare cuceritor dintre ei? (Omar). Ce a cucerit el? (Siria, Palestina, Egiptul, Persia). Cum s-au numit aceștia? (Califi). Care au fost califatele arabilor întemeiate mai târziu? (Califatul din Bagdad, Damasc, Mecca, Cairo și Cordoba). Care dintre acestea au fost benefice culturii și științei? (Califatul de

la Cordoba). Au reușit musulmanii să cucerească Bizanțul? (Nu au reușit). Cine va purta mai târziu victorii asupra Bizanțului? (Turcii).

8. Aplicarea

S-a spus pe bună dreptate că istoria este „magistra vitae" (învățătoarea vieții). Ceea ce ne învață practic evenimentele istorice amintite este că „unirea face puterea". Când triburile arabe s-au unit au devenit o putere de temut. Când au apărut neînțelegerile interioare s-a destrămat și puterea lor. La fel și lipsa de unitate existentă în lumea creștină a facilitat victoria turcilor.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Schisma cea mare din 1054

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Deși Mântuitorul s-a rugat înaintea Sfintelor Sale Patimi cu stăruință ca toți cei ce vor crede în El să fie una în iubirea Lui, datorită păcatului din ființa omului au apărut de-a lungul vremii orgolii, neînțelegeri, dezbinări și rupturi între închinătorii Domnului.

Aceste rupturi sau dezbinări, care nu lezează atât de mult învățătura de credință cât mai mult cultul, organizarea canonică și viața duhovnicească a credincioșilor sunt cunoscute în istoria bisericească sub numele de schisme. Ele au fost multe și variate de-a lungul vremii, toate adunându-se și culminând cu marea schisma din 1054, care a rupt cele două Biserici surori, a Răsăritului și a Apusului, destrămând unitatea Bisericii lui Hristos cea „una, sfântă, sobornicească și apostolească", cum mărturisim cu toții în Simbolul de credință.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Vom vedea în cele ce urmează cauzele, modul de desfășurare a schismei din 1054, precum și urmările ei.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Cauzele care au determinat marea ruptură sau schisma din 1054 nu sunt numai de ordin religios, și nu s-au ivit dintr-odată. Ele sunt mult mai vechi și foarte variate, referindu-se la toate implicațiile create de-a lungul secolelor între neînțelegerile pe multiple planuri ale vieții sociale, politice, culturale și religioase între Răsărit și Apus. Le vom vedea pe rând:

Cauzele politice Ruptura politică între Răsărit și Apus s-a produs la început sub o formă indirectă, prin împărțirea imperiului de Apus și cel de Răsărit, începând cu Dioclețian în anul 286, și continuându-se cu mutarea capitalei imperiului, de la Roma la Bizanț, de către Constantin cel Mare, la 11 mai 330. Se vroia o consolidare a imperiului, datorită poziției strategice a Bizanțului. Se dorea doar o strămutare geografică. Dar în fond Bizanțul devine „a doua Roma", fiindcă aici se întâlnește o civilizație și cultură mai evoluată, precum și datini împământenite, ce nu vor ceda noilor mutații oricât de mult s-ar fi dorit ele de neschimbat. Lumea Răsăritului devine de sine stătătoare față de cea a Apusului, fapt care oferă posibilitatea lui Teodosie cel Mare să împartă în anul 395 imperiul între cei doi fii ai săi, Arcadiu, care primește Orientul, și Honoriu, care primește Occidentul.

Desele și izbutitele atacuri ale popoarelor migratoare culminează cu căderea imperiului Roman de Apus în anul 476 și cu consolidarea imperiului Bizantin, considerat legitimul continuator al imperiului roman, fapt care îi determină pe latinii învinși să-și îndrepte privirile spre alte popoare apusene, cu tot efortul de mai târziu al împăratului Justinian de a unifica imperiul roman.

Astfel, pe la anul 752 papa Ștefan al II-lea face apel la regele francilor, Pipin cel Scurt, care, distrugând regatul longobarzilor din Italia centrală, îl oferă papei, creându-se astfel un stat terestru, concurând cu imperiul bizantin, papa declarându-se șeful lui. Ruptura politică între Răsărit și Apus primește o amprentă și mai decisivă prin încoronarea în noaptea de Crăciun a anului 800 a regelui franc Carol cel Mare, ca „împărat roman al Apusului", de către papa Leon al III-lea.

Cauzele culturale Începând cu secolul al VII-lea imperiul bizantin se elenizează tot mai mult, încât încreştinarea popoarelor migratoare era socotită un adevărat act de cultură, ele devenind astfel din „barbare", capabile să participe la cultura şi civilizaţia grecească. Pe de altă parte, Apusul primeşte în mare parte limba şi cultura latină. Datorită strălucirii culturii şi civilizaţiei eline, bizantinii îi considerau pe latini „barbari", fapt care în secolele ce vor urma atrage după sine resentimentele latinilor faţă de mândria şi dispreţul bizantin.

Cauzele religioase se împletesc cu cele politice şi culturale. Astfel, în Apus se dezvoltă tot mai mult ideea Bisericii ca împărăţie pământească şi ideea statului papal în contradicţie cu cel bizantin, fapt care va duce la o neîncetată contradicţie între Occident şi Orient. De pildă, când patriarhul îşi ia în 588 titlul de „patriarh ecumenic", ca replică şi indignare, papa Grigorie cel Mare îşi spune în semn de smerenie „servus servorum Dei", uitând că însuşi cuvântul de „papa" (prescurtare de la „Pater-patrum" = „părintele părinţilor") înseamnă o recunoaştere a paternităţii sale spirituale în întregul Apus creştin.

Privind însă strict cauzele religioase vom observa că acestea au la origine însăşi diferenţa de mentalitate între Răsărit şi Apus. Dacă grecii erau înclinaţi mai mult spre filozofie şi metafizică, latinii dovedeau mai mult spirit practic. Aşa ne explicăm abundenţa discuţiilor teoretice, dogmatice cu apariţia ereziilor în Răsărit, faţă de aspectul inovaţiilor cultice şi a vieţii duhovniceşti în Apus. La sminteala creată de introducerea cuvântului „Filioque" în Simbolul de credinţă, spre a arăta că „Duhul purcede de la Tatăl şi de la Fiul", Apusenii au mai adăugat purgatoriul, celibatul clericilor, împărtăşirea cu pâine nedospită, mâncarea de ouă şi brânză în postul Paştelui, au atras reacţii adverse şi acuzaţii dârze din partea Bisericii Răsăritului.

Privind desfăşurarea schismei, ne vom referi la prima ei fază, şi anume la disputa dintre patriarhul Fotie şi papa Nicolae I.

Pe la mijlocul secolului al IX-lea ajunge patriarh al Constantinopolului Ignatie, fiul fostului împărat Mihail I, o fire evlavioasă şi plină de demnitate morală. El dorea să pună ordine în Biserică, dar acest fapt îl va pune în conflict cu preoţii vicioşi, precum şi cu corupţia care stăpânea camarila imperială. În cele din urmă, sub acuzaţia de conspiraţie împotriva tronului este acuzat, depus şi exilat. Scaunul patriarhal este luat de Fotie, un om erudit, profesor la universitatea din Bizanţ, politician şi diplomat inegalabil, prim secretar imperial, şeful gărzii imperiale.

Ignatienii se arată foarte nemulțumiți de numirea lui Fotie. Când Fotie comunică papei Nicolae I cu privire la alegerea sa, acesta luându-și rolul de arbitru, consideră numirea lui Fotie ca patriarh ca fiind necanonică, deoarece înainte de a fi numit patriarh, Fotie n-a făcut parte din cler. Papa Nicolae I convoacă în 863 un sinod la Roma, comunicând lui Fotie și patriarhilor Răsăritului hotărârea de nerecunoaștere a sa ca patriarh al Constantinopolului, fapt care constituie primul pas al schismei. La rândul său Fotie convoacă în 867 un sinod la Constantinopol în prezența împăratului, a membrilor senatului și a celor 4 patriarhi din Răsărit, cu care prilej papa Nicolae I a fost excomunicat pentru inovațiile latine și pentru amestecul său necanonic în încreștinarea bulgarilor de către Patriarhia ecumenică.

Acesta este al doilea pas al schismei dintre Răsărit și Apus. Papa Nicolae I câștigă însă de partea lui întreg Apusul, dar moare nu după mult timp. Și împăratul de la Constantinopol este asasinat, luându-i locul Vasile I Macedoneanul. Ajungând în contradicție cu noul împărat, Fotie este depus și trimis la mănăstire, fiind readus pe scaunul patriarhal Ignatie. Acesta convoacă în 869-870 un sinod la Constantinopol, pe care îl numește „al VIII-lea ecumenic". Participă delegații împăratului franc și ai noului papă, Adrian al II-lea și până la 102 episcopi. Între timp relațiile dintre Fotie și împăratul Vasile I Macedoneanul s-au schimbat, Fotie fiind rechemat în Capitală, încredințându-i-se instruirea celor doi fii ai împăratului și făcându-se împăcarea dintre Ignatie și Fotie. Ignatie moare în 877. Este reașezat din ou pe scaunul patriarhal Fotie. Acesta convoacă în 879-880 un mare sinod la Constantinopol pe care îl numește al „VIII-lea ecumenic", cu participarea a 383 episcopi și a delegațiilor celor 4 Patriarhii de Răsărit. Se stabileste cu acest prilej că Simbolul de credință să fie rostit fără „Filioque", scaunul de Constantinopol să fie egal cu cel al Romei, precum și recunoașterea lui Fotie ca patriarh. În fond, ambele aceste sinoade nu sunt recunoscute de Biserică ca al VIII-lea sinod ecumenic, ele având mai mult o importanță istorică de moment.

Dacă partea întâia a schismei a avut loc cu prilejul conflictului dintre papa Nicolae I și Fotie, partea a doua, care se va desfășura și consuma peste aproape două secole, când pe scaunul Romei ajunge papa Leon al IX-lea, cu dorința de a ridica autoritatea papală mai presus de orice, iar scaunul patriarhal de Constantinopol este ocupat de Mihail Cerukarie, despre care se spune că era plin „de iubirea de patrie și de dorința de a comanda tuturor, de a mișca dintr-o încruntare de sprâncene cerul și Olimpul,

conştient de mărirea şi gloria scaunului său, era hotărât la lupta cu adversarul său de la Roma, trecând peste toate obstacolele“ (Mihail Psellos).

Datorită faptului că în Italia de sud şi în Sicilia, unde la începutul veacului al XI-lea se aşezaseră normanzii, existau cu mult mai înainte încrucişări ale intereselor dintre Biserica Răsăritului şi cea a Apusului, împăratul Constantin al IX-lea Monomahul, din interese politice hotărăşte convocarea la Constantinopol a unui sinod. Papa Leon al IX-lea neinspirat trimite în capitala Bizanţului, pentru a se stabili pacea în Biserică, o delegaţie condusă de cardinalul Humbert, mândru, arogant, violent şi plin de ură faţă de greci. El se strecoară în ziua de 16 iulie 1054 în biserica Sfânta Sofia din Constantinopol, unde clerul şi credincioşii veniseră să asculte Sfânta Liturghie, aşezând pe Sfânta Masă sentinţa de excomunicare, părăsind apoi biserica, scuturându-şi praful de pe încălţăminte şi exclamând: „Dumnezeu să vadă şi să judece“. Apoi pe nesimţite întreaga delegaţie se retrage din Constantinopol. În actul de anatemizare grecii erau acuzaţi de simonie, că fac eunuci pentru a acorda demnităţi bisericeşti (episcopi), că rebotează (mai ales pe latini) deşi aceştia primiseră botezul în numele Sfintei Treimi; că socotesc că jertfa cea adevărată şi botezul se află numai în Biserica grecilor; că admit căsătoria preoţilor, şi au scos din Simbolul de credinţă cuvântul „Filioque“.

Bucurându-se de simpatia credincioşilor şi a clerului, patriarhul Mihail Cerularie convoacă la 24 iulie 1054 la Constantinopol, în catedrala Sfânta Sofia un sinod permanent cu participarea a 12 mitropoliţi şi 2 arhiepiscopi pentru a rosti anatema contra cardinalului Humbert şi a delegaţilor papei Leon al IX-lea, condamnând în acelaşi timp şi inovaţiile latinilor.

Vedem limpede că numai orgoliul, temperamentul violent şi comportarea necugetată a lui Humbert îl fac vinovat de această tristă şi nedorită ruptură a Bisericii de Apus de cea de Răsărit, mai ales că papa Leon al IX-lea murise cu câteva luni înainte, iar propusul sinod de la Constantinopol nici nu avusese loc. Deşi papii următori lui Leon al IX-lea şi nici contemporanii evenimentelor din 16 şi 24 iulie 1054 nu au acordat schismei importanţă prea mare, ea rămâne totuşi ca act formal înscrisă în istorie ca un eveniment trist şi dureros. Abia când cavalerii cruciadei a IV-a cuceresc Constantinopolul în 1204, despărţirea creată de cardinalul Humbert cu un veac şi jumătate înainte, se adânceşte tot mai mult.

În secolul nostru, datorită Mişcării Ecumenice, care are ca obiectiv refacerea unităţii creştine, s-a emis o „Declaraţie comună" de ridicare a anatemelor care au provocat schisma cea mare din 1054. Această declaraţie a fost citită concomitent în ziua de 7 decembrie 1965 în catedrala „Sfântul Gheorghe" din Constantinopol şi „Sfântul Petru" din Roma de către patriarhul Atenagoras I şi papa Paul al IV-lea. Deşi formal anatemele au fost ridicate, deosebirile existente şi adâncite de-a lungul veacurilor dintre Biserica Răsăritului şi cea a Apusului vor putea dispare numai în urma unui dialog teologic serios şi îndelungat.

7. Fixarea cunostinţelor

Când a avut loc schisma cea mare? (La 16 şi 24 iulie 1054, când cardinalul Humbert şi patriarhul Mihail Cerularie rostesc sentinţele de anatemizare sau excomunicare). Schisma a fost un act spontan? (Nu a fost un act spontan. Cauzele ei sunt politice, culturale şi religioase. Ele au luat naştere şi s-au adâncit tot mai muit, creându-se de-a lungul veacurilor resentimente, înstrăinare, răceală şi duşmănie. Dar „dincolo de patimile politice şi slăbiciunile omeneşti, adevăratul motiv al dezbinării religioase din 16 iulie 1054 îl constituie petenţia de jurisdicţie universală a papilor asupra întregii Biserici de Apus şi de Răsărit, la care papii nu au renunţat nici până astăzi)."

8. Temă pentru acasă

Se va face o trecere în revistă a manifestărilor schismatice înaintea marii schisme din 1054.

10. Rugăciunea la ieşirea din clasă.

Încercări de unire a Bisericilor între secolele XI–XV

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Dincolo de orice fel de interpretări și motivații, Schisma de la 1054 a fost un act împotriva dorinței de unitate creștină pentru care Domnul S-a rugat înaintea Sfintelor Sale Patimi.

Pe de altă parte, prezența cruciaților în Răsăritul creștin, soldată cu proclamarea imperiului latin de Constantinopol și alungarea patriarhului ortodox, au mărit tot mai mult discordia dintre cele două Biserici.

Dar odată cu creșterea puterii otomane și a marilor izbânzi purtate asupra Bizanțului, a determinat pe creștini să considere că numai unirea dintre ei va putea pune stavilă semilunei turcești. Astfel, au apărut încercările de unire între Biserica de Apus și cea de Răsărit.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Vom trata în cele ce urmează despre încercările de unire a Bisericii de Răsărit cu cea de Apus, urmărind concret sinoadele care au avut loc, precum și rezultatul final al acestor tratative de unire.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Tratative de unire a Bisericilor au existat imediat după schismă, impuse de situațiile politice care apăsau creștinătatea. Astfel, în criza situației foarte grele, grecii din sudul Italiei au acceptat unirea cu Roma, pe la sfârșitul secolului al X-lea. Unirea nu a avut însă un caracter universal, pe măsură să angajeze Biserica Ortodoxă și de aceea a rămas fără finalitate.

Tratativele de unire au continuat și în secolul următor. Dificultatea a fost mereu aceeași, adică puterea de dominație.În timp ce papa cerea supremația, împărații bizantini o doreau și ei. În același timp, ambiția patriarhului de Constantinopol de a nu fi

dominat de cel al Romei, constituia un obstacol în calea unirii bisericești. Biserica Romei se considera succesoarea de drept a puterii imperiale de altădată, dar Bizanțul devenise a doua Romă, iar patriarhul de aici era reprezentantul bisericesc al noului imperiu roman. La aceasta s-au adăugat, desigur, polemicele dintre teologi având ca obiect unele aspecte ale învățăturii de credință, iar antrenarea credincioșilor a condus la adâncirea dezbinărilor existente între cele două Biserici.

Dar dincolo de acestea creștinii erau obligați să se apropie și chiar să se unească dat fiind pericolul turcesc care devenea din ce în ce mai amenințător și în același timp mai victorios asupra creștinătății, în special asupra Bizanțului.

Profitând de această situație, papa Grigorie al X-lea socotește că acum a sosit momentul să impună bizantinilor primatul papal. Cunoscând intenția acestora, patriarhul ecumenic Iosif I angajează în polemici pe Ioan Beccos, care îi declară pe latini eretici. Împăratul Mihail al VIII-lea Paleologul, trebuind să facă față invaziei turcești ce amenința mereu imperiul, este mai puțin interesat de aspectul doctrinar care îi deosebea pe creștini. Ca urmare, cere patriarhului să îl lase pe el să se ocupe de unirea bisericilor. Astfel trimite la sinodul unionist de la Lyon o delegație formată din teologi, pentru a realiza unirea cu Roma, fără ca grecilor să li se impună „filioque", una din deosebirile doctrinare de bază dintre cele două Biserici.

Acceptându-se propunerea delegației imperiale, sinodul de la Lyon din 6 iulie 1274 proclamă unirea. Ea nu a fost însă bine primită la Constantinopol. Patriarhul Iosif își dă demisia, iar credincioșii se arată și ei potrivnici unirii. Unii din papii care au urmat, cereau mereu grecilor să accepte ritualul catolic, iar alții, întreaga învățătură de credință catolică, depășind astfel cerințele sinodului de la Lyon și trezea tot mai mult indignarea credincioșilor bizantini. În cele din urmă papa Martin al IV-lea, văzând că grecii se împotrivesc unirii, excomunică în 1281 pe împăratul Mihail al VIII-lea Paleologul, declarându-l înșelător și schismatic, viclean. Astfel unirea de Lyon eșuează, ca și celelalte tentative din secolul al XIV-lea, întrucât suveranul Romei cerea mai întâi supunerea grecilor apoi acordarea ajutorului militar solicitat.

Zadarnic va merge în secolul următor împăratul Manuil al II-lea Paleologul, personal în Veneția, Milano, Paris și Anglia să ceară ajutoare împotriva necontenitei amenințări a turcilor, de la încoronații reprezentanți ai creștinătății. A stat aici doi ani, a fost foarte bine primit și tratat, dar rezultatele au fost nule. Aflându-se însă în occident împăratul află de înfrângerea turcilor

de către mongolii lui Tamerlan (Timurlenk), când Baiazid I, Fulgerul, fiind făcut prizonier, era ținut într-o cușcă de aur spre desfătarea învingătorilor. Întorcându-se acasă Bizanțul va beneficia de 20 de ani de liniște.

Împăratul Ioan al VIII-lea Paleologul pentru a putea rezista în fața turcilor osmalâi, cere asemenea predecesorilor săi, ajutorul creștinătății apusene, oferind din nou unirea bisericilor. După lungi tratative se deschide la 8 octombrie 1438 sinodul de la Ferrara, cu discuții publice asupra celor patru puncte de credință, veșnic actuale:

1). Purcederea Sfântului Duh și de la Fiul (Filioque).

2). Posibilitatea săvârșirii Sfintei Euharistii cu azimă (pâine nedospită).

3). Doctrina despre purgatoriu.

4). Primatul papal.

Discuțiile le-au fost lungi și fără rezultat, încât grecii vroiau să se reîntoarcă acasă. Împăratul bizantin insistând pe lângă papă să continue discuțiile, acesta mută sinodul la Florența, încât începând cu 2 martie 1439 se reiau discuțiile, dar fără rezultat. (Numai despre „Filioque" s-a discutat în 6 ședințe). Împăratul stăruie insistent pe lângă delegația grecilor să accepte unirea. Până la urmă chiar și patriarhul Iosif al II-lea a fost convins de această necesitate și îi sfătuiește pe toți să accepte unirea. Între timp patriarhul moare, iar discuțiile sunt conduse chiar de împărat, favorabil unirii. În cele din urmă latinii au ajuns la concluzia că învățătura lor nu este în contradicție cu cea a grecilor. S-a compus decretul de unire, semnat de 115 delegați latini și numai 33 de răsăriteni. La 6 iulie 1439 a fost proclamată unirea dintre cele două biserici.

Latinii au primit unirea cu multă bucurie, însă răsăritul ortodox a fost cuprins de o indignare cumplită. Odată cu reîntoarcerea la Constantinopol, sinodalii au fost priviți ca trădători. Însuși Ghenadie Scolarios, secretarul intim al împăratului și teolog de seamă reîntors la Constantinopol a condamnat unirea, scriind: „Nici o nenorocire nu a fost pentru noi mai rea decât aceasta. Ea este mai rea decât foametea, chinurile și decât mii de morți".

Întreg Răsăritul ortodox s-a declarat acum antiunionist. Patriarhii unioniști din Constantinopol au fost tratați de credincioși cu multă aversiune. Mitrofan al II-lea a fost considerat „omorâtor de mamă" (adică de Biserică) și depus din scaun, iar Grigorie al III-lea de frica poporului, a fugit la Roma, unde a și murit. La fel s-a văzut nevoit să facă și Visarion al Niceei, dar

acesta a devenit cardinal. Patriarhii Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului întruniți la Ierusalim au declarat nulitatea unirii. Rusia pravoslavnică s-a manifestat și ea împotriva unirii. Reîntors de la sinodul florentin mitropolitul Isidor al Kievului și Moscovei, a fost depus din scaun și arestat, la dispoziția principelui Moscovei, Vasile al II-lea. Scăpând însă din temniță se refugiază la Roma devenind ca și Visarion, cardinal. Profitând de aceste împrejurări tensionate, Biserica Rusiei se declară autocefală, rupând relațiile cu Biserica apostată.

Situația istorică însă aduce elemente noi în viața bisericească. Noul împărat al Bizanțului, Constantin al XI-lea Dragases, pentru salvarea Constantinopolului cere din nou ajutorul latinilor, obligându-se să păstreze unirea. Cardinalul Isidor, fostul mitropolit al Kievului și Moscovei este trimis în delegație de către papa Nicolae al V-lea, ca să proclame ofocial și solemn unirea cu latinii. Cu toate protestele antiunioniștilor, unirea a fost proclamată oficial la 12 decembrie 1452 în catedrala Sfânta Sofia din Constantinopol. Liturghia „pentru unire" a fost oficiată în prezența împăratului și a demnitarilor bizantini de către patriarhul Grigore al III-lea și cardinalul Isidor, însoțiți de 300 de preoți.

Din nou agitație în rândul credincioșilor din capitala imperială. Luca Notțaras, mare duce, al doilea în rang după împărat, a rostit acum memorabilele cuvinte: „Mai bine să vedem domnind în mijlocul orașului (Constantinopol) turbanul turcilor decât mitra latinilor".

Dacă a fost mai „bine" sau nu, o va constata marele antiunionist Ghenadie Scholarios, ajuns patriarh al Constantinopolului sub turci.

7. Fixarea cunoștințelor

Schisma din 1054 a fost un act istoric după voința Mântuitorului? (Orice motivații s-ar aduce, ea nu a fost după voia Domnului, fiindcă El S-a rugat ca toți urmașii Săi să fie una). Au fost după schisma din 1054 tentative de unire între Biserica de Apus și cea de Răsărit? (Au fost mai multe). De când s-au intensificat aceste dorințe? (De când turcii au amenințat creștinătatea și au obținut chiar victorii asupra Bizanțului). S-a înfăptuit mult dorita unire? (Oficial da, în realitate însă nu s-a realizat). Care au fost sinoadele în care a fost ofocializată unirea? (Cel de la Lion, din 1274 și cel de la Ferrara – Florența din 1438–1439). Cum a fost primită această unire în Apus? (Cu multă bucurie). Dar în răsăritul ortodox? (Cu multă indignare). De ce? (Datorită raporturilor

foarte rele care se adânciseră pe parcursul vremii dintre Biserica Apuseană și cea Răsăriteană). Ce situații istorice noi au intervenit? (Turcii bătând la porțile Constantinopolului, l-au determinat pe noul împărat să ceară ajutorul Apusului creștin oferind în schimb unirea bisericească). La ce s-a ajuns în cele din urmă? (La proclamarea oficială a unirii celor două Biserici la 12 decembrie 1452 în catedrala Sfânta Sofia). Credincioșii ortodocși au primit acum unirea? (Nu au primit-o, de aceea Bisericile au rămas despărțite).

8. Aplicarea

Ca și altă dată, cu atât mai mult acum, când este atât de mult divizată, creștinătatea trebuie să facă totul pentru ajungerea la idealul unității închinătorilor Domnului. Nu atât din interese să fie râvnită unirea ci din iubire pentru Hristos, ca lucrare a Duhului Sfânt în inima fiilor împărăției. Numai așa ei vor putea să pună în acțiune valorile învățăturii și moralei creștine, atât de necesare sufletului omenesc, în lumea de azi, atât de bulversată prin neopăgânismul dominant.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Cruciadele

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Cucerind locurile sfinte, arabii permiteau accesul pelerinilor la ele, în urma unei anume plăți. Când însă turcii selgiucizi au ocupat Siria și Palestina, atât creștinii localnici, cât și pelerinii au fost supuși la tot felul de suferințe și tiranii.

Pentru recucerirea Asiei Mici de la turci, împăratul Alexios I Comen a cerut ajutorul papei Urban al II-lea. Într-o cuvântare entuziastă ținută într-o adunare bisericească, papa cere angajarea comună a Occidentului creștin pentru eliberarea Locurilor Sfinte.

Răspunsul mulțimii a fost promt: „Dumnezeu o vrea!, Dumnezeu o vrea!".

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Astfel s-au constituit cruciadele care au ținut câteva secole, după cum vom vedea în cele ce urmează.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Numele de „cruciadă" vine de la crucea pe care și-au pus-o pe umărul drept cei care au pornit lupta de eliberare a Locurilor Sfinte de sub ocupația turcească. Numărul convențional este de șapte. Dar au fost mai mult de 12 expediții între Europa și Țara Sfântă. Ele s-au continuat apoi cu alte acțiuni creștine armate antiotomane, cărora le putem spune tot cruciade, fiindcă au fost duse pentru salvarea și biruința împotriva turcilor cotropitori.

Va trebui să menționăm încă dintru început că pe lângă avântul religios, nobilimea era animată de dorul de aventură și ambiții. În același timp era atrasă și de bogățiile fabuloase ale Orientului. Țăranii plecând la război își ușurau soarta, scăpând fie și numai vremelnic de claca ce trebuia să o facă în favoarea nobililor. Cruciada I-a pornește la 15 august 1096 și ține trei ani.

Înainte de marea cruciadă au pornit spre Locurile Sfinte două cruciade populare. Prima, constituită într-o armată de 50.000 persoane, compusă din bărbați, femei și copii, neinstruită și nedisciplinată, în mare majoritate a fost nimicită de turci. O altă cruciadă condusă de doi preoți germani, neavând cele necesare, s-a nimicit pe drum.

Adevărata cruciadă a fost a nobililor și baronilor. În drum spre Constantinopol, la desfășurarea ei au luat parte patru grupe separate de cruciați:

Prima grupă o formau cavalerii lotaringieni, flamanzi și germani, avându-l ca și conducător pe Godefroy de Bouillon.

A doua grupă, cea a cavalerilor din Franța centrală, cavalerii bretoni și englezi.

Cea de a treia grupă este a cavalerilor provensali din sudul Franței.

Grupa a patra era alcătuită din cavalerii normanzi din Italia de Sud.

Toți aceștia ajung la Constantinopol în mai 1097, alcătuind o armată de peste 200.000 de luptători.

După depunerea jurământului de fidelitate pornesc la luptă și cuceresc de la turci Niceea, Cilicia, Antiohia. Cucerind Antiohia fac din ea un principat latin care va dura aproape două secole.

Cruciații se îndreaptă spre Locurile Sfinte și cuceresc Ierusalimul, ucigând cu sălbatică cruzime pe iudei și pe musulmani. Constituind regatul latin al Ierusalimului, îl așează rege pe Godefroy de Bouillon. Acesta refuză coroana regală, spunând că aici Iisus a purtat coroana de spini. Acum vor inaugura aici patriarhatul latin, așezând un conducător catolic. Extind apoi regatul latin, prin cucerirea orașelor: Cezarea Palestinei, Sidon, Beirut, Tir.

Cucerirea Edesei de către emirii arabi, i-a chemat din nou pe creștinii occidentali la arme. La cererea ducelui din Edesa, papa Eugeniu al III-lea îndeamnă creștinătatea din nou la luptă. Astfel, în cea de-a doua cruciadă se va înrola regele Franței Ludovic al VII-lea și împăratul Germaniei, Conrad al III-lea, cruciada fiind cunoscută sub numele de „cruciada franco – germană".

În aprilie 1147 armata germană pornește la luptă cu 70.000 de cruciați și se întâlnește peste un an cu armata franceză la Antiohia. Reunite, cele două armate atacă Damascul și după lupte grele, musulmanii reușesc să mențină stăpânirea asupra Edesei. În schimb cruciații ajunși la Ierusalim, ridică o biserică pe Golgota și alta pe Sfântul Mormânt. Între timp, stabilind relații de rudenie, germanii cruciați încheie cu Bizanțul o alianță pe măsură să asigure pe viitor stabilitatea imperiului.

Spre sfârșitul secolului XII sultanul Saladin al Egiptului atacă Palestina și Siria. După o luptă crâncenă, în care armata creștină este zdrobită aproape în întregime (din 15.000 luptători au mai rămas doar 1000), Saladin intră biruitor în Ierusalim, în 1187, prefăcând bisericile în moschei.

Căderea Ierusalinului cheamă din nou la luptă Apusul creștin. Astfel se înrolează în 1189 trei monarhi puternici: împăratul german Friederic I Barbarossa, regele englez Richard Inimă de Leu și regele Franței, Filip al II-lea August.

Trecând prin Ungaria, Serbia și Bulgaria, armata Germană se îndreaptă spre Asia Mică și cucerește Iconium, capitala turcilor selgiucizi. Ajungând în Cilicia, împăratul se îneacă în râul Selez, conducerea armatei fiind luată de fiul acestuia, care moare și el la Acra.

Richard Inimă de Leu se îndreaptă spre insula Cipru pe care o cucerește de la bizantini. Se întâlnește cu regele Franței la Acra, și după ce cuceresc cetatea, în urma unui conflict, Filip al II-lea August se reîntoarce acasă. Richard nu reușește să cucerească

Ierusalimul, ci încheie un armistițiu cu sultanul Saladin al Egiptului. Acesta acordă occidentalilor litoralul Mediteranei, dintre Jafa și Acra, asigurând solemn că nu va opri pe creștini să viziteze Ierusalimul. În drum spre Anglia, împăratul va cuceri Beirutul.

Papa Inocențiu al III-lea cheamă creștinătatea apuseană din nou la luptă pentru eliberarea Ierusalimului. În acest timp, Alexios IV al Bizanțului alungat de pe tron și orbit de fratele său, Alexios III Anghelos, cere ajutorul cruciaților, oferind o mare recompensă, precum și supunerea Bisericii de Răsărit autorității papale.

Socotind momentul favorabil, Republica Veneția își angajează vestita ei flotă în acțiunea cruciată în 1202. Numai că, în loc să se îndrepte spre eliberarea Ierusalimului, se implică în luptele pentru tronul Bizanțului. Înlăturând pe Alexios III, instalează pe tron pe fratele său. Acesta însă nu poate achita recompensa promisă și impusă de venețieni încât aceștia iau cu asalt Constantinopolul chiar în Vinerea Patimilor Domnului. Jertfindu-l barbar trei zile și trei nopți, crează aici Imperiul latin de Constantinopol în 1204, punând rege pe Balduin de Flandra. Alegând aici un patriarh latin, imperiul grec și patriarhia ecumenică s-au mutat la Niceea, unde vor rămâne până în 1261.

În această perioadă va avea loc cruciada copiilor. Entuziasmat de spiritul cruciadelor dominant în Apus, un tânăr cioban din Franța, Ștefan, se consideră alesul lui Dumnezeu ca să conducă copiii spre Ierusalim. Cu toată opoziția regelui, doi negustori îi îmbarcă în corăbii la Marsilia, spre a ajunge în Orient. Sfârșitul a fost însă tragic, fiindcă două corăbii au naufragiat, iar celelalte au dus copiii în Alexandria și în țările arabe, unde au fost vânduți ca sclavi.

Un fapt similar s-a întâmplat și în Germania. Un copil de numai zece ani adună mii de copii spre a debarca în Palestina. Trecând însă Alpii spre a ajunge în porturile italiene, mulți copii au murit de oboseală și de foame.

Cruciada a V-a a fost organizată de regele Andrei al II-lea al Ungariei, leopold al IV-ela al Ungariei și alți nobili din Austria și Bavaria. Aceștia pornesc în fruntea armatei spre Palestina, dar se reîntorc fără rezultate.

Conducătorul principal al cruciadei a V-a este împăratul Germaniei, Friederich al II-lea. Fără auspiciile „Sfântului scaun", Friederich al II-lea pornește cruciada pe cont propriu. El reușește prin negocieri cu sultanul Egiptului, Malik al Kamil, să obțină prin tratatul de la Jaffa, zece ani Ierusalimul, precum și alte importante localități de pelerinaj creștin, precum: Nazaretul, Betleemul și teritoriul Sidonului din Fenicia. Intrând triumfal în

Ierusalim, Fiederich al II-lea își pune singur coroana regală pe cap. Părăsit însă de partiarhul latin de aici și calomniat de cavalerii templieri și ioaniți, se reîntoarce spre casă.

Pierderea din nou a Ierusalimului în 1244 determină pe papa Inocențiu al IV-lea să convoace creștinătatea apuseană spre o nouă cruciadă.

În această cruciadă se înrolează regele Franței, Ludovic al IX-lea cel Sfânt. El pornește cruciada în 1248, îndreptându-se spre insula Cipru. Mergând mai departe spre Egipt, cucerește portul Damietta dar înainte de a intra in Cairo a fost făcut prizonier de către egipteni. Se va răscumpăra prin plata unei sume importante de bani și restituirea portului Damietta. Rămâne în Orient patru ani, încercând să fortifice orașele martire, apoi revine în Franța fără nici un rezultat.

În anul 1270 același Ludovic al IX-lea cel Sfânt pornește cea de a șaptea cruciadă spre Tunis, dorind să convertească pe emirul Tunisului și apoi să pornească spre cucerirea Egiptului. Dar o epidemie de ciumă și de dezinterie pune capăt zilelor piosului rege, și odată cu el se încheieși perioada cruciadelor clasice, anume organizate de Biserica Apuseană și de statele creștine pentru eliberarea Locurilor Sfinte de sub ocupația turcească.

Se vor mai organiza și alte cruciade, dar devenind o putere militară de temut, turcii vor învinge creștinătatea pornită contra lor la Nicopole în 1396 și la Varna, în 1444, punând capăt pentru totdeuna cruciadelor. De acum privire occidentalilor se vor orienta spre o Lume nouă, spre noul continent descoperit în 1492 de navigatorul genovez Cristofor Columb, America.

7. Fixarea cunoștințelor

Făcând o privire de ansamblu asupra cruciadelor, putem spune că ele nu și-au atins scopul pentru care au fost organizate. Cauza principală a fost lipsa de disciplină, de unitate și de metodă în acțiune. Pornind dintr-o dorință dreaptă și legitimă, cruciadele s-au transformat de multe ori în jafuri, urmărind interese meschine. Dacă cruciadele au avut și un rol pozitiv prin dezvoltarea comerțului maritim, al artei, științei și culturii, se pare că aspectul negativ este predominant. Acesta este marcat de scăderea disciplinei bisericești și a comportamentului creștin, în urma contactului cu popoarele straine. Cruciada a IV-a în special a creat marea prăpastie dintre Biserica Răsăritului și cea a Apusului. Slăbind puterea economică și militară a Bizanțului, acesta va deveni mai târziu o pradă ușoară pentru turcii cuceritori.

8. Aplicarea

Cruciadele au intrat și în conștiința poporului român mai ales prin nemuritoarea „Scrisoarea a III-a" a lui Mihai Eminescu, cunoscută chiar și de cei mai mici școlari. Prezentându-l pe Baiazid față în față cu Mircea cel Bătrân, sultanul facă mult caz de izbânda sa asupra creștinătății, invocând în special victoria de la Nicopole și sfidarea papei „cu a lui trei coroane puse una peste alta...".

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Cultura teologică în Răsărit în secolele XI–XV

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

În general vorbind cultura teologică este modul de cultivare intelectuală a valorilor credinței creștine. Ea se dezvoltă mereu pe măsura în care credința trăită, experimentată, este intensificată la nivelul valorilor spirituale pe care le reprezintă. Așa ne explicăm faptul că într-un fel era cultura teologică în perioada post apostolică, în perioada apologeților, în perioada de aur, sau în perioada patristică, și astfel se va prezenta în perioada post patristică.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Vom vedea în cele ce urmează caracteristicile culturii teologice în Răsărit, în secolele XI-XV, reprezentanții mai de seamă și curentele de spiritualitate creștină pe care le-a promovat.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Prin toate greutățile prin care au trecut popoarele Răsăritului creștin, datorită atacurilor venite din partea arabilor, turcilor și mongolilor, Spiritualitatea culturală a secolelor XI-XV va avea în centru teologia. Ea va fi dezvoltată pe baza Sfintei Scripturi, a scrierilor Sfinților Părinți, din perioada patristică (sec. I-VIII), a hotărârilor sinoadelor ecumenice devenite dogme și a influenței filosofiei platonice și aristotelice.

Un fapt pozitiv care a impulsionat dezvoltarea culturii teologice în această perioadă, l-a constituit reorganizarea în 1045 a universității din Constantinopol sub împăratul Constantin al IX-lea Monomahul.

Dintre scriitorii bizantini din această perioadă vom numi la loc de frunte pe Mihail Pselos. Era un enciclopedist care a scris în toate domeniile: teologie, filozofie, științele naturale, matematică, medicină, drept, arheologie, istorie, retorică. El va dezvolta genul literar epistografic (a scrierii de scrisori), lăsând 500 de scrisori adresate persoanelor mai importante ale vremii sale. A scris și un secol de istorie bizantină (976–1077) intitulată: „Cronografia", în care apare mai mult povestitor decât istoric.

Teofilact al Bulgariei a fost discipolul lui Mihail Pselos. A slujit ca diacon la catedrala Sfânta Sofia, iar sub Alexios I Comnenul ajunge arhiepiscop de Ohrida. A mai scris multe Comentarii biblice, având ca model pe Sfântul Ioan Gură de Aur.

Eutimie Zigabenos a fost monah la Constantinopol. La îndemnul împăratului Alexios I Comnemul scrie „Panoplia dogmatică" (Arsenalul dogmatic) în care combate toate ereziile existente. A mai scris și rezumate la cele patru Evanghelii și la Epistolele pauline.

Ana Comnena a fost fica împăratului Alexios I Comnenul. Prin cultura și talentul ei literar a fost unul din spiritele cele mai alese pe care le-a dat strălucitorul Bizanț. În lucrarea sa „Alexiada", în 15 cărți, scrisă în memoria tatălui său, se arată a fi un spirit encicloped, demonstrând cunoștințe teologice, istorice, medicale, filosofice, geografice, literare, astrologice, etc.

Ioan Zonaras s-a ocupat cu dreptul canonic lăsând valoroase comentarii la canoane.

Teodor Balsamon a fost la început bibliotecarul (hartofilax) Bibliotecii ecumenice, apoi patriarh al Antiohiei. Este considerat cel mai mare canonist grec.

Sfântul Grigorie Palama a fost arhiepiscopul Tesalonicului și cel mai înflăcărat susținător al mișcării isihaste.

Scolastica raționalistă a vremii susținea identificarea dintre ființa dumnezeiască și lucrările sau energiile ei divine. Susținătorul ei de frunte a fost Varlaam de Calabria. Spre deosebire de el, pe baza tradiției Bisericii Răsăritene, Sfântul Grigorie Palama făcea deosebire dintre ființa lui Dumnezeu și energiile, puterile și harul divin. Ființa lui Dumnezeu rămâne inaccesibilă omului, dar energiile (harul) necreat, izvorând din Sfânta Treime se poate împărtăși omului. Acesta îl sfințește și îl îndumnezeiește, fiindcă își are izvorul în Sfânta Treime. De pildă, Sfinții Apostoli pe Tabor nu s-au împărtășit de ființa lui Dumnezeu. Lumina imaterială și necreată reprezintă lucrarea harului sau slavei lui Dumnezeu.

Discuția a devenit contradictorie, încât a constituit obiectul mai multor sinoade. În ultimul sinod ținut la 27 mai 1451 la biserica Vlaherne din Constantinopol, isihasmul a fost proclamat doctrina oficială a Bisericii Ortodoxe de Răsărit și s-a răspândit la toate popoarele. Contemporanii l-au cinstit pe Grigorie Panama ca pe un al doilea Atanasie, iar sinodul din Constantinopol, l-a proclamat sfânt, pomenirea lui săvârșindu-se în duminica a doua din Postul Paștelui.

Nil Cabasilas a fost arhiepiscop în Tesalonic. Are scrieri temeinice despre primatul papal, purgatoriu și „filioque".

Nicolae Cabasilas era nepotul lui Nil Cabasilas. A studiat teologia, retorica și științele la Constantinopol. Două din lucrările lui îl fac nemuritor în Biserica Ortodoxă:

1. Tâlcuirea dumnezeieștii Liturghii și
2. Viața în Hristos. Aceste lucrări de adâncă spiritualitate creștină., ridică perspectiva „părtășiei dumnezeiești firi" (II Petru 1, 4).

Sfântul Simeon, arhiepiscopul Tesalonicului, ne-a lăsat valoroase lucrări de interpretare liturgică și de combatere a ereziilor.

Ghenadie Scholarios, patriarh al Constantinopolului după căderea acestuia sub turci. A scris 476 de lucrări, dintre care, la loc de frunte se află Mărturisirea de credință, tradusă și în limba turcă la cererea sultanului Mahomed al II-lea.

Unul din cele mai însemnate personalități din secolul al XIV-lea a fost Sfântul Eftimie, patriarh de Târnovo. Unii spun că era la origine vlah din părțile Adrianopolului. Lucrările lui au un caracter liturgic și haghiografic.

Sfântul Sava este cea mai proeminentă personalitate a Bisericii Sârbe din secolul XIII-lea. Lucrările lui cu caracter tipiconal rămân îndrumătoare de mare autoritate în întreaga Ortodoxie.

Biserica Ortodoxă a Kievului este cea mai însemnată din întreaga lume slavă. Lângă Kiev se va întemeia Lavra Mănăstirii Pecerskaia, căreia egumenul Teodosie i-a lăsat predici celebre și rânduieli monahale.

La români vom reține în această perioadă numele lui Grigorie Țamblac de la care avem lucrarea „Viața și pătimirea Sfântului, slăvitului mucenic Ioan cel Nou" care a fost chinuit la Cetatea Albă, precum și slujba Sfântul Ioan cel Nou. Dar cel mai însemnat moment cultural-religios în românește îl constituie „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie", apărută în limba română, slavonă și greacă.

7. Fixarea cunoștințelor

Care este caracterul culturii bizantine din secolele XI-XV? (În cea mai mare parte teologia). Dar scriitori enciclopediști cunoaștem? (Cunoaștem pe Mihail Pselos și Ana Comnena). Cine a scris în această perioadă lucrări exegetice? (Teofan al Bulgariei și Eutimie al Zigabenos). Dar lucrări de drept canonic? (Ioan Zonaras și Teodor Balsamon). Cine a avut preocupări liturgice și tipiconale? (Nicolae Cabasilas, Simeon al Tesalonicului, Sfântul Sava, Eftimie de Târnova). Dar lucrări dogmatice? (Nil Cabasilas, Entimie Zigabenos, Ggenadie Scholarios). În hagiografie pe cine vom numi? (Pe Sfântul Eftimie, patriarh de Târnovo și pe Grigorie Țamblac, nepotul său). Cine s-a impus mai mult pe plan spiritual? (Sfântul Grigorie Palama, care a făcut din isihasm o adevărată doctrină a Bisericii Răsăritului Creștin. Mai putem numi și pe Nicolae Cabasilas cu lucrarea „Viața în Hristos"). Unde s-a dezvoltat mai mult viața mănăstirească? (lângă Kiev se întemeiază Lavra Pecerska, un adevărat focar de viață spirituală ortodoxă).

8. Aplicarea

Datorită importanței și a înțelesului deosebit față de lucrările mai sus amintite, unele din ele au fost traduse și în românește spre a lumina viața spirituală a credincioșilor noștri ortodocși. Dintre acestea amintim Comentariu la Evanghelii alcătuit de Eutimie Zigabenos, Nicolae Cabasilas cu „Viața în Hristos" și „Tâlcuirea Sfintei Liturghii".

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Cultura teologică în Apus în secolele XI–XV

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Ca orice fenomen de suprastructură, cultura teologică se formează și se dezvoltă în funcție de condițiile materiale, iar mediul ambiant îi dă coloratura specifică.

Date fiind aceste realități, în Biserica Apuseană se va dezvolta o cultură deosebită de cea Bizantină, care din nefericire va adânci tot mai multe diferențierea de gândire dintre greci și latini, fapt ce va avea repercusiuni asupra teologiei celor două Biserici, îngreunând posibilitatea unirii lor dogmatice.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

În cele ce urmează vom vedea în concret modul de dezvoltare a culturii teologice în Apus, precum și personalitățile care au reprezentat-o în secolele XI-XV.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Date fiind condițiile externe favorabile se poate vorbi de o înflorire a culturii teologice în această perioadă. Pe lângă fiecare catedrală și mănăstire exista câte o școală. Erau apoi 44 de universități, dintre care celebră devine Universitatea de la Paris, care din 1254 se va numi „Sorbona", după numele organizatorului ei, Robert de Sorbona, capelanul regelui Ludovic al IX-lea.

În predarea și formularea conceptelor dogmatice ia ființă scolastica, nume luat de la predarea religiei în școală. Astfel, se analizează conținutul dogmei creștine, care este rânduit și expus pe baza logicii formale a lui Aristotel, în așa fel încât adevărul dogmatic să fie demonstrat prin silogisme. Materialul dogmatic era luat din Sfânta Scriptură, din scrierile dascălilor bisericii și gândit pe baza filosofică, în special aristotelică. Se aprecia și se motiva că atât credința, cât și știința au același izvor divin, încât nici dogmele creștine nu se contrazic cu rațiunea omului.

Părintele scolasticii este Anselm, episcop de Cantergury. El definește acordul dintre credință și rațiune sub forma: credo ut intelligam (crede ca să înțeleg).

Un alt mare reprezentant al scolasticii a fost Petru Abelard. El spunea că trebuie să pornim în cercetare mai întâi de la îndoială și apoi după ce am înțeles, să credem. Prin urmare, invers lui Amselm, el spunea: intelligo ut credam (înțeleg ca să cred).

Petru Abelard era un erudit profesor și un neîntrecut dialectician, dar o dramă sentimentală i-a determinat sfârșitul nedorit. Datorită legăturilor amoroase cu eleva sa Héloise, intră în conflict cu canonicul Fulbert, unchiul fetei, care după ce l-a castrat, îl silește să îmbrace haina monahală și să devină viețuitor al mănăstirii Sfântul Dionisie de lângă Paris.

Bernard de Clairvaux era fiu de nobil. La numai 22 de ani intră în mănăstirea Clairvaux împreună cu patru frați și cu unchiul său. Ajungând egumenul mănăstirii, determină pe tatăl său și pe fratele mai mic să devină și ei monahi. Era un cugetător adânc, un mare predicator, pătruns de o adâncă pietate, preferând singurătatea mănăstirii decât demnitățile bisericești. A devenit pentru calitățile lui deosebite sfetnicul multor principi, împărați și papi. De exemplu, papei Eugen al III-lea îi atrăgea atenția că nu trebuie să urmărească „imperium", adică puterea lumească și domnia luxoasă, ci „sacerdotium", adică slujirea smerită a preoției după modelul lui Iisus Hristos.

Bernard de Clairvaux depășește raționalismul scolastic al cunoașterii lui Dumnezeu, înlocuind mintea cu pietatea. El spunea: „Tantum Deum cognoscitur, qantum diligitur" (Atât este cunoscut Dumnezeu cât est iubit).

Pentru frumusețea cuvântărilor sale a fost numit: „doctor mellifluus", adică învățător dulce ca mierea.

Petru Lombardul era originar din Lombardia. După terminarea școlii, va ajunge profesor la școala de la Notre Dame din Paris și apoi episcop al Parisului. S-a remarcat ca dascăl prin calități excepționale, scriind un manual de dogmatică bazat pe textele luate din operele părinților apuseni, aducând un aport de seamă la dezvoltarea scolasticii. Manualul său intitulat: „Patru cărți de sentințe" va fi orientativ trei secole în Biserica Apuseană, iar autorul va primi numele de „magister sententiarum".

Alexandru de Hales era originar din Anglia, dar și-a completat studiile la Paris, devenind aici cel mai renumit profesor și teologul cel mai ingenios al timpului său. El este primul care a aplicat regulile logicii formale ale lui Aristotel la sistematizarea doctrinei

creştine, fiind supranumit „doctor irrefrangabilis" = învăţător de neînlocuit.

Albertus Magnus provenea dintr-o familie de seniori. La 16 ani devine călugăr dominican. Îşi face studiile la Paris, unde devine profesor, având ca discipol pe celebrul teolog de mai târziu, Toma de Aquino. A fost chemat la Colonia (Köln) pentru a organiza un centru dominican. Aici va preda 12 ani, fiind urmat de Toma. În 1260 a fost numit episcop de Regensburg. După numai doi ani părăseşte episcopatul şi revine în Colonia ca profesor. A fost cel mai mare erudit al scolasticii, căutând să stabilească raportul dintre ştiinţă şi teologie. De aceea pe lângă lucrările lui teologice, se numără şi multe lucrări ştiinţifice de matematică, medicină, ştiinţe naturale. Albertus aprecia că argumentele raţionale pentru cunoaşterea lui Dumnezeu pe cale raţională nu pot fi abordate, deoarece Dumnezeu poate fi cunoscut decât în măsura în care El vrea să se descopere. De aceea numai argumentul cosmologic rămâne valabil. El spunea cu privire la modul de descoperire al lui Dumnezeu: „Vă spun că în Înţelepciunea Sa, El nu era înclinat să dăruiască mai mult şi că nici nu vroia. De ce nu voia, eu nu pot să ştiu. Dar El ştie".

Toma de Aquino provenea dintr-o familie nobilă. Tatăl său era aliatul împăratului german Friederich al II-lea. Studiază mai întâi la mănăstirea benedictină de pe Monte Cassius. La 18 ani intră în legătură cu dominicanii, ordin întemeiat de Sfântul Dominic în 1215, ca ordin al călugărilor cerşetori. Fără voia părinţilor, devine şi el dominican. La 20 de ani va fi elevul lui Albert cel Mare de la Paris şi se integrează în filosofia lui Aristotel. După susţinerea doctoratului la Paris devine profesor de teologie. Părăseşte apoi Parisul şi timp de 9 ani locuieşte la curtea pontificală a papilor. Moartea la surprins în 1274, când avea doar 49 ani, în drum spre sinodul unionist din Lyon, unde avea să participe ca trimis al papei Grigorie al X-lea pentru a lua parte la tratativele de unire dintre greci şi latini.

Opera sa este imensă. A scris comentarii la cartea Iov, la Evanghelia după Matei şi după Ioan, precum şi la opera lui Dionisie (Areopagitul) „Despre numirile divine". A apărat cu o inegalabilă artă credinţa creştină contra păgânilor, iar apoi învăţătura catolică faţă de învăţătura ortodoxă. Opera sa cea mai însemnată rămâne „Summa Theologiae", la care a lucrat 6 ani şi care din secolul al XIII-lea şi până azi rămâne neîntrerupt în Biserica Romano-Catolică cel mai temeinic manual de dogmatică şi morală.

Reuşind ca nimeni altul să împace credinţa cu raţiunea şi ştiinţa, printr-o operă de profundă spiritualitate şi originalitate filosofică, a fost canonizat ca sfânt în Biserica Romano-Catolică la 18 iulie 1323, iar pentru curăţia vieţii şi a blândeţii sale a fost declarat „doctor angelicus".

Dacă Toma de Aquino se prezintă în teologie ca realist şi raţionalist, Ioan Duns Scot (Scotus) este nominalist, punând accentul pe ideea de bine şi de dragoste, fiindcă multe din problemele dogmatice nu pot fi rezolvate numai prin raţiune, cum spunea Toma. Astfel, apar în gândirea Bisericii Apusene două şcoli, care nu sunt de acord în multe probleme. De pildă „scotiştii", care reprezintă şcoala franciscană nu sunt de acord cu „tomiştii", ca reprezentanţi ai şcolii dominicane, în problema rolului harului pentru mântuire. În timp ce scotiştii sunt sinergişti, admiţând colaborarea harului cu faptele bune ale omului, tomiştii ca şi Augustin, susţin atotputernicia harului în actul mântuirii.

Pentru subtilitatea argumentelor sale teologice şi filosofice, precum şi pentru modul în care a combătut raţionalismul excesiv a lui Toma, Duns Scotus a fost numit „doctor subtilis".

Wilhelm Occam este originar din Londra. De tânăr a intrat în ordinul franciscanilor. Studiază teologia şi filosofia la Oxford. Pentru ideile sale îndrăzneţe a fost chemat de papa Ioan al XXII-lea să justifice 51 teze numite eretice. Procesul a durat 4 ani, dar nu s-a ajuns la nici un rezultat. Refugiindu-se la curtea regelui Ludovic al IV-lea de Bavaria, care îi era favorabil, a atacat papalitatea.

În secolele XIV şi XV scolastica intră oarecum în decadenţă. Credincioşii au început să fie obosiţi de discuţiile sterile dintre tonişti şi scotişti, încercând să-şi găsească pacea sufletului prin cunoaşterea lui Dumnezeu pe calea inimii, adică prin rugăciune şi meditaţie. În secolul al XV-lea apare celebra carte de pietate creştină, intitulată „Imitatio Christi" = Urmarea lui Hristos. Această carte de pietate pune accentul pe cunoaşterea vie şi trăită a lui Dumnezeu, prin apropierea de Hristos cu inima iubitoare şi smerită, petrecând pe pământ o viaţă sfântă, ca o pregătire pentru comuniunea veşnică cu Dumnezeu.

Începând cu secolele XIII-XV, se va dezvolta în Europa Umanismul şi Renaşterea, care au dat culturii europene o nouă orientare religioasă, artistică, literară, socială.

Noul spirit va fi impus de Dante Aligheiri, Francesco Petrarca, canonicul Laurenţiu Vala, Nicolae Cussanus, etc. În acest timp cultura europeană va cunoaşte un nou progres, dezvoltându-se ştiinţele şi manifestându-se un interes deosebit pen-

tru promovarea invențiilor tehnice, iar descoperirea Americii în 1492 va da un nou impuls și o nouă orientare.

7. Fixarea cunoștințelor

Cum s-a dezvoltat cultura teologică în Apus? (A fost mai înfloritoare ca în Răsărit, datorită condițiilor favorabile. Existau 44 universități, dintre care va excela universitatea Sorbona din Paris). Ce curent nou va lua ființă în cultura teologică apuseană? (Scolastica). Care este caracteristica scolasticii? (Scolastica are un caracter raționalist, încercând să combine adevărul de credință luat din Sfânta Scriptură și din operele Sfinților Părinți, cu conceptele filosofice aristotelice). Cine este părintele scolasticii? (Anselm de Canterbury). Cine este cel mai celebru reprezentant al scolasticii? (Toma de Aquino). Cine va crea o nouă gândire în scolastică? (Duns Scotus). Lumea creștină a fost mulțumită de scolastică? (Sub aspectul învățământului teologic din Biserica Romano-Catolică, scolastica rămâne dominantă, mai ales prin opera lui Toma de Aquino, „Summa Theologiae"; dar sub aspectul pietății, creștinii doreau să-l cunoască pe Dumnezeu prin rugăciune, și prin meditație, motiv pentru care apare cartea de foarte mare circulație, intitulată „Urmarea lui Hristos"). Ce curente mai apar în această perioadă de timp? (Umanismul și Renașterea, care vor da un nou impuls culturii europene, orientând-o nu numai religios, ci și artistic, literal, social, și mai ales dovedind un interes deosebit pentru dezvoltarea științei și tehnicii).

8. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Premergătorii Reformei – John Wicliff, Jan Hus, Girolamo Savonarola

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Se știe că urmările contradicțiilor dintre papii Romei și suveranii Germaniei, Franței și Angliei au fost nefaste. La acestea se adaugă decăderea și dezordinea ce se instaurase la curtea papală, cu prilejul captivității babiloniene a papilor la Avinion, urmată de marea schismă papală din apus. Toate acestea au creat nemulțumire generală, cerându-se o reformă pe măsură să schimbe complet starea de lucruri.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Dintre cei care au cerut reforma, producând o mișcare de masă în acest sens, au fost John Wicliff în Anglia, Jan Hus în Boemia și Girolamo Savonarola în Italia (Florența).

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

John Wicliff era originar din ținutul de York. A studiat filosofia, teologia și dreptul la universitatea din Oxford. Era un om evlavios, curat la inimă și învățat. Ajungând profesor la Oxford se înrolează în lupta universității cu ordinele călugărești care acaparaseră toate demnitățile bisericești. El afirmă că puterea civilă a Angliei putea retrage prelaților bisericești și călugărilor abuzivi bunurile materiale, iar Bisericii nu i se cuvine să posede bunuri temporale. John Wicliff nu se oprește însă aici. El intră mai în adânc, atăcând însăși învățătura de credință a Bisericii Romano-Catolice, proclamând că Biblia este unicul izvor de credință. Sfintele Taine sunt simple simboluri care nu transmit harul divin mântuitor. Sfinții, icoanele și moaștele nu trebuie cinstite, iar cumpărarea indulgențelor pentru iertarea păcatelor constituie un abuz și o înșelăciune. Biserica Romano-Catolică este considerată „sinagoga lui satan", iar papa antihrist. Atrăgându-și mulți adversari, este chemat la judecată în fața

instanţelor Arhiepiscopiei Londrei, spre a-şi justifica în faţa tribunalului ecleziastic ideile pe care le difuza. În cele din urmă, arhiepiscopul se mulţumeşte doar să-l avertizeze să nu-şi mai răspândească ideile sale.

Papa Grigorie al XI-lea aflând de tezele lui Wicliff dispune cercetarea lor amănunţită, iar dacă este eretic să fie arestat şi dus la Roma pentru a fi judecat. Arhiepiscopul primat al Angliei cere profesorilor de la universitatea din Oxford să se pronunţe asupra învăţăturii difuzate de colegul lor. Aflat la Lamberth pentru a fi judecat datorită intervenţiei curţii regale pe lângă magistraţi, scapă cu un avertisment de a nu-şi mai difuza învăţătura. Wicliff răspândeşte însă învăţătura sa în popor prin traducerea Bibliei în limba engleză şi angajarea predicatorilor ambulanţi. În acelaşi timp răspândeşte în popor broşuri religioase în limba engleză conţinând ironii la adresa papalităţii. Prin acestea el devine „părintele prozei engleze". Răscoala ţărănească din iunie 1381 va prelua ideile de libertate şi egalitate proclamate de Wicliff. Două sinoade ţinute la Londra în 1382 vor condamna ideile lui şi îl vor înlătura de la universitate. Retrăgându-se la parohia sa, moare în 1384 în urma unui atac de apoplexie. Sinodul de la Konstnz, din 1415 va condamna cele 45 de teze şi hotărăşte arderea lucrărilor lui, precum şi dezgroparea şi arderea trupului său.

Jan Hus devine unul din admiratorii ideilor lui Wicleff. La învăţătura lui Wicliff, Hus ajunge în urma căsătoriei regelui Richard al II-lea al Angliei cu principesa Ana de Boemia, fapt care a creat prietenia dintre aceste două ţări şi implicit a apropierii şi colaborării universităţii din Oxford, unde circulau ideile lui Wicliff şi cea din Praga, unde era rector Jan Hus. Pe lângă aceasta, Hus mai era şi preot, mare predicator la capela Betleem din Praga, precum şi confesorul reginei Sofia a Boemiei. Atacând în predicile sale imoralitatea şi abuzurile clerului catolic, ajunge în conflict cu arhiepiscopul de Praga. Retrăgându-se la un castel, îşi scrie opera sa intitulată: „Tratat despre Biserică", din care puteau schiţa elementele caracteristice ale învăţăturii sale:

1. Biserica este trupul mistic a lui Hristos din care fac parte numai cei predestinaţi.
2. Numai Iisus Hristos este capul Bisericii.
3. Întrucât trăieşte în lux şi goană după bani, papa nu este urmaşul lui Petru, ci a lui Iuda, cel lacom de bani.
4. Bulele papei nu merită crezare decât în măsura în care sunt conforme cu Scriptura.

5. Biblia trebuie predicată în limba poporului, ca să fie înțeleasă de toți credincioșii.

După cum vedem, Hus nu atacă Biserica privită ca instituție sfințitoare prin lucrarea Sfintelor Taine, ci combate mijlocirea ierarhiei bisericești.

Învățătura lui Hus a fost transmisă prin adepții săi în frunte cu Ieronim de Praga în Boemia, Macedonia, Polonia, Ungaria și Țările Române.

Jan Hus va fi condamnat în cele din urmă de sinodul de la Konstnz (Germania), fiind pedepsit prin ardere pe rug. La 6 iulie 1415 când executa sentința, o bătrână aruncă din evlavie vreascuri pe rug, considerând că își aduce aportul la arderea unui eretic. Văzând-o, Hus a exclamat memorabilele cuvinte: „O, sancta simplicitas" (O sfântă ignoranță). Iar când flăcările rugului îl cuprindeau, a avertizat pe judecători: „Ardeți acum o gâscă (Hus în limba cehă înseamnă gâscă), dar va veni o lebădă pe care nu o veți mai putea arde". Era o anticipație a reformei lui Luther.

Moarte lui Hus a fost considerată în Boemia o jignire națională. Hus a fost declarat erou național și cel mai sfânt dintre martiri. Când la Praga mulți din adepții lui Hus trec pe lângă primărie, s-a întâmplat ca cineva să arunce o cărămidă și să lovească un preot husit. Mulțimea înfuriată s-a năpustit asupra primăriei, aruncând pe fereastră șapte consilieri. Apoi au prădat mai multe biserici, alungând din capitală pe preoții și călugării catolici.

Husiții se vor împărți în două: moderați și extremiști. Moderații au căzut la o oarecare înțelegere cu Biserica Romano-Catolică, extremiștii însă, conduși de Ioan Zisca vor deveni fanatici, respingând preoția și Dumnezeiasca Taină a Euharistiei. Vor promova violența și învrăjbirea dintre credincioși, mergând până la crime, distrugeri de biserici, de orașe, bunuri materiale, încât s-a simțit nevoia să fie alungați din țară. Astfel, s-a răspândit în Moravia, Polonia, Ungaria, Transilvania, Moldova. Cei rămași în țară alcătuiesc comunitatea „Fraților boemi sau moravi", susținând ideea traducerii Bibliei, a slujirii și predicării în limba poporului. După apariția Reformei mulți s-au unit cu protestanții sau calvinii. Ultimul lor episcop a fost Ioan Amos Komenscki (1592-1671), cunoscut ca unul din cei mai mari pedagogi ai lumii.

Girolamo Savonarola este unul din marele predicator al pocăinței, într-un timp în care Italia, așa cum remarca ironic Macchiavelli, devenise în epoca Renașterii cel mai de pe urmă stat din Europa, fiindcă acolo au așezat-o papii și călugării. Fra

Girolamo Savonarola era fiul unui medic din Ferrara. După studiul medicinii și a științelor naturale, deveni, fără consimțământul părinților, călugăr dominican. Devine superiorul bisericii San Marco din Florența, capitala Renașterii. Aici își desfășoară activitatea predicatorială, combătând, asemenea lui Ioan Botezătorul, moravurile și politica potențialilor vremii. Era ascultat ca un profet, el însuși considerându-se trimisul lui Dumnezeu pentru introducerea reformelor moralei creștine în Biserică și stat. Dorind ca Florența să devină centrul unei reforme morale care să cuprindă întreaga Biserică, a proclamat pe Hristos „Regele Florenței".

Florența devenea o republică ce se conducea după o constituție democratică. Era o „republică creștină" în care spiritul Evangheliei era dominant. Se instituise aici un duh de viață nouă, asemenea primilor creștini. Plăcerile lumești, luxul și frivolitățile au fost răsturnate. Femeile și fetele și-au lepădat podoabele, simplificându-și toaletele. Tineri libertini deveniseră evlavioși. Cântecele lumești au fost înlocuite cu cele bisericești. Averile câștigate pe nedrept au fost restituite, impozitele revizuite. Dușmăniile dintre oameni și răzbunările dintre familii au fost înlocuite de iertare și bună înțelegere.

Dar n-a fost să țină prea mult această lumină a Evangheliei, în duhul întunecat și pustiitor al acestei lumii, dominată de interese meschine, de nedreptăți, de minciună și de ură. Din nefericire puternicii vremii, cărora s-a asociat și Biserica l-au declarat pe Savonarola șarlatan și impostor. După ce fost judecat și chinuit sălbatic, spânzurat și ars pe rug, cenușa i-a fost aruncată în râul Arno, spre a avea siguranță că nu se va mai întoarce niciodată... Și cu toate acestea, mai târziu aceiași Biserică l-a canonizat pe Fra Girolamo ca sfânt. Moartea lui Savonarola rămâne o greșeală ireparabilă, ca de altfel multe altele, pe care istoria în necruțătoarea balanță a dreptății o va judeca și răzbuna asupra urmașilor...

7. Fixarea cunoștințelor

Care au fost marii premergători ai Reformei? (John Wicliff și Jan Hus). Dar Girolamo Savonarola? (El nu a fost reformator, ci un hotărât propovăduitor al pocăinței într-o lume creștină dominată la cele mai înalte nivele ecleziastice de toate păcatele, pe care de fapt, Biserica avea menirea să le combată). Care au fost ideile reformatoare promovate de John Wicliff? (Biblia este considerată singurul izvor de credință. Sfânta tradiție este înlă-

turată. La fel Sfintele Taine sunt considerate simple simboluri. Nu admite ierarhia bisericească, nici cinstirea sfinților, a icoanelor și moaștelor). Care este meritul lui Wicliff? (A tradus Biblia în limba engleză, oferind posibilitatea credincioșilor să cunoască cuvântul lui Dumnezeu). Prin traducerea Bibliei și răspândirea acelor broșuri cu texte ironice la adresa papei, ce este considerat Wicliff? (Părintele prozei engleze). Ideile reformatoare ale lui Jan Hus s-au referit la învățătura de credință? (El a contestat doar ierarhia harică, arătând că la mântuire se ajunge prin nemijlocita legătură cu Hristos, pe care îl cunoaștem din Biblie). Care a fost aportul lui pozitiv la întărirea credinței? (A tradus Biblia în limba cehă, oferind astfel cuvântul lui Dumnezeu credincioșilor). Condamnarea lui a fost dreaptă? (Nu a fost dreaptă, de aceea el a fost considerat erou național și martir al credinței). Cum s-au comportat urmașii lui? (Ei s-au împărțit în moderați și extremiști. Aceștia din urmă au devenit fanatici, propovăduind alte învățături decât Jan Hus). Care a fost meritul lui Girolamo Savonarola? (A introdus duhul Evangheliei și a instituit un comportament de sfințenie, asemenea primilor creștini, într-o lume care abandonase principiile moralei creștine). A fost dreaptă condamnarea lui Savonarola? (Nu a fost dreaptă. Dovadă este faptul că revizuindu-și atitudinea, Biserica l-a canonizat ca sfânt).

8. Aplicarea

Istoria ne învață că mai târziu sau mai curând nedreptățile oamenilor ies la lumină, și așa cum ne învață Sfânta Scriptură „adevărul se va propovădui de pe acoperișul caselor". Aceasta înseamnă că dreptatea lui Dumnezeu învinge și de multe ori răzbună nedreptățile oamenilor, că deși, conform zicalei, „adevărul umblă cu capul spart", totuși umblă...

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Reforma lui Martin Luther

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Dacă evul mediu s-a caracterizat printr-o anume religiozitate generală, începând cu secolul al XVI-lea apar o serie de frământări, care vor provoca mari transformări religioase, politice și sociale. În centrul acestora se va afla Reforma religioasă a lui Martin Luther.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Vom vedea astfel cauzele, modul în care s-a desfășurat și urmările Reformei.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

A. CAUZELE REFORMEI

Cauze economico-sociale Descoperirea Americii a adus pe piața europeană capital bancar și mult aur, dezvoltând un spirit pragmatic, utilitar, determinându-i pe oameni să privească mai mult spre pământ, decât spre cer. Pe de altă parte, se dezvoltă acum burghezia financiară, care intră în conflict cu burghezia nobiliară și implicit cu Biserica romană, ai căror reprezentanți (episcopii) erau recrutați din rândul nobilimii.

Un exemplu negativ îl oferea însăși papalitatea, care controla economia țărilor occidentale, percepând impozite și dobânzi mari prin emisari străini, mai ales prin bancherii italieni. În această situație de dezechilibru social-economic, se simțea tot mai necesară apariția unor transformări, care să elimine tiparele existente, devenite din ce în ce mai insuportabile.

Cauze politice Încă cu secole în urmă, papii nu s-au mulțumit numai cu dreptul de supremație asupra Bisericii, ci căutând să pună mâna pe puterea lumească, au început discordiile și luptele cu capetele încoronate ale vremii. E suficient să amintim de papa Adrian al IV-lea, care în 1155 a început lupta pentru stăpânirea

asupra Italiei, luptă care s-a sfârşit abia după un secol. Papa Bonifaciu al VIII-lea intră în luptă cu regele Franciei şi al Angliei, spre a le demonstra că trebuie să i se supună. Numai că planul de supremaţie al puterii papale eşuează, şi lupta se sfârşeşte cu strămutarea timp de 70 de ani a scaunului papal la Avignon. Au mai urmat încă 40 de ani când Biserica romană dispunea de doi papi: unul la Roma, altul la Avignon, care se excomunicau reciproc.

La sfârşitul evului mediu teocraţia papală preconizată de papa Grigorie al VII-lea şi tradusă în viaţa de papa Inocenţiu al III-lea, „cel cu trei coroane puse una peste alta", au fost un jug greu de suportat pentru toate popoarele Europei, încât zvâcnirile de independenţă naţională începute încă din secolul XIII şi continuate în secolul XIV, fermentau mereu, conturându-se tot mai mult ideea statului unitar centralizat, naţional, căruia îi da glas umanistul Nicolaus Machiaveli. Aceste tendinţe de independenţă naţională s-au repercutat cu siguranţă şi în viaţa religioasă.

Cauze culturale Lumea medievală era orientată prin excelenţă spre preocupări de natură spirituală, spre teologie, spre mistică. S-au făcut însă greşeli în sânul Bisericii Apusene, condamnând unele idei şi idealuri nobile, fapt ce a determinat încă în epoca prereformatorilor multă confuzie, declanşând apariţia umanismului păgân şi a renaşterii, adică a culturii clasice uitate. Umaniştii secolelor XV şi XVI au dezlănţuit atacuri necruţătoare asupra a tot ce li se părea medieval, papal sau decăzut.

Cauze religioase Poporul aflat sub presiunea inchiziţiei nemiloase, rămânea în neştiinţă şi în superstiţii, crezând în tot felul de vrăjitorii şi cultivând farmecele, fără a avea o credinţă vie, roditoare în fapte. Nu era preocupat atât de mult de religie, cât de libertatea religioasă şi politică. Şi aceasta datorită nemulţumirilor create de reprezentanţii Bisericii, în primul rând de papi, care amestecându-se în treburile lumeşti, au generat mari scandaluri şi fapte imorale.

Nepotismul a făcut din papii renaşterii adevăraţi uzufructuari care îşi disputau câştigul cu sabia. Simonia şi fiscalismul au înflorit şi ele, iar vinderea şi cumpărarea demnităţilor bisericeşti atinseseră cotele cele mai înalte, încât un scriitor a putut imortaliza următoarea observaţie: „La noi toate sunt de vânzare: bisericile, preoţii, altarele... până chiar şi Dumnezeu". Dar nu numai papii erau decăzuţi, ci şi episcopii, preoţii şi călugării.

Episcopii provenind din nobilime își duceau viața în lux și în plăceri de tot felul, nepurtând grija Bisericii, ci a sporirii veniturilor lor proprii, nedreptățind și nesocotind pe clerici, iar pe credincioși de-a dreptul îi disprețuiau.

Dar și preoții duceau o viață morală deplorabilă, transformând celibatul în concubinaj, trăind atât în lux, cât și în mizerie, nemanifestând nici un interes duhovnicesc față de păstoriții lor. Se chiar crease impresia publică despre ei că „sunt mai buni să pască măgarii, decât să conducă oamenii".

Chiar și călugării duceau o viață decadentă. Până și ordinele numite „cerșetoare", care aveau votul trăirii în sărăcie, își duceau viața în lux și desfrâu, creând conflicte unii cu alții datorită dorinței de înavuțire.

B. DESFĂȘURAREA REFORMEI

Toate acestea au dezlănțuit nemulțumiri și revolte de-a lungul vremii, care însă s-au mistuit în rugurile inchiziției. Se aștepta însă incendiul ce nu mai putea fi oprit. O spusese de altfel cu un secol în urma Jan Hus, când se mistuia printre flăcările rugului: „Acum ardeți o gâsca, dar va veni o lebădă pe care nu o veți mai putea-o arde". Și „lebăda" a sosit în persoana lui Martin Luther.

Era într-adevăr o personalitate uriașă, dar plin de contradicții, clădite din extreme și paradoxuri. S-a născut la 10 noiembrie 1483 în Eisleben, într-o familie de mineri. Crescut în religiozitate strictă și în disciplină, spre a îndeplini dorința părinților lui de a îmbrățișa avocatura. Idealul se împlinește în 1504, când absolvește facultatea de drept, promovând apoi și doctoratul; mai întâi în drept, apoi în filozofie și teologie. Se întâmplă însă ca într-o călătorie să fie surprins pe valurile mării de o furtună amenințătoare cu moartea. Adresându-i-se Sfintei Ana, făgăduiește că dacă va fi scăpat în viață se va călugări. Ținându-și promisiunea, intră în ordinul augustinienilor la Erfurt, iar în 1510 plin de entuziasm vizitează Roma. Cele văzute acolo îl dezamăgesc însă cumplit, numind „Cetatea eternă" de altădată, „cea zidită de diavolul".

A fost îndeaproape preocupat de problema mântuirii, practicând cu mult optimism o asceză riguroasă. Trăiește totodată tulburări și frământări mistice, create de prezența diavolului. Se păstrează și acum pata de pe peretele unde a aruncat cu sticla de cerneală după diavol... În anul 1517 vine la Wittemberg și ajunge profesor de exegeza Noului Testament la facultatea de teologie. Studiind atent epistola Sfântului Apostol Pavel către Romani se

arată nemulţumit de interpretarea oficială a Bisericii dată mântuirii, încât el proclamă faptul că singură credinţa („Sola fide“) duce la mântuire (Romani 1, 18), iar credinţa reprezintă un dar al lui Dumnezeu de care nu pot beneficia toţi oamenii, ci numai cei mai dinainte aleşi, sau hotărâţi de Dumnezeu, adică predestinaţi pentru mântuire (Romani 8, 29). Nu faptele aduc mântuirea, ci harul, exclusiv harul („sola gratia“) imprimă credinţa celor dinainte hotărâţi sau predestinaţi pentru mântuire.

Ceea ce îl determină însă pe Martin Luther să pornească şi mai hotărât la acţiune împotriva abuzurilor romano-catolice, este sminteala pe care i-o produce Tetzel, care vânzând indulgenţe pentru iertarea păcatelor, proclamase ideea că cu cât adună banul mai tare, cu atât se iartă mai multe păcate... Biserica romano-catolică avea, ce-i drept, nevoie de bani, pentru a construi biserica „Sfântul Petru“ din Roma, dar metoda reprezenta într-adevăr un mare compromis. Lovit în sensibilitatea lui, acest fapt constituie flacăra care face să izbucnească incendiul...

La 31 octombrie 1517 Martin Luther afişează pe uşa capelei din Wittemberg 95 de teze împotriva indulgenţelor şi a papalităţii. Noua învăţătură reformatoare avea să împartă Biserica Apuseană în două, datorită opoziţiei pe care o va prezenta faţă de învăţătura tradiţională romană. Astfel, Sfânta Scriptură singură este izvorul revelaţiei (descoperirii) divine. Sfânta Tradiţie nu-şi mai are nici o valoare. Biblia cuprinde cuvântul lui Dumnezeu şi cel ce-l citeşte ajunge prin lucrarea Sfântului Duh să cunoască planul mântuirii ce i se adresează lui personal. Mântuirea nu se dobândeşte în Biserică, ci prin legătura prin care cel predestinat o stabileşte cu Dumnezeu prin har, ceea ce-i naşte în suflet credinţa. De fapt, Biserica este comuniunea spirituală şi sfântă a credincioşilor, pe care însă numai Dumnezeu îi cunoaşte, fiindcă ei sunt predestinaţi. Ea nu este o instituţie lumească. Faptele bune nu aduc nici una la dobândirea mântuirii, ci singură credinţa mântuieşte. De aceea, iritat de textul Sfântului Iacob, care consideră că „credinţa fără fapte este moartă“, Martin Luther o declară „epistola de paie“.

Din Sfintele Taine nu admite decât Botezul şi Euharistia. Prin Botez se iartă păcatul strămoşesc, de aceea trebuie aplicat şi copiilor, iar împărtăşania nu constituie o prefacere integrală, ci Hristos se află „în pâinea, sub pâinea, cu pâinea“ euharistică. Cinstirea Maicii Domnului îşi pierde semnificaţia ei primară, iar mijlocirea ei şi a sfinţilor nu are nici o valoare. Cinstirea icoanelor, a crucii şi a celorlalte obiecte de cult rămân şi ele alături de rugăciunile pentru cei morţi, abandonate.

Desigur, această învățătură opusă Bisericii romane nu putea fi tratată cu indiferență. Papa Leon al X-lea trimite pe teologul Dr. Eck să lămurească problemele ridicate de reformator. Neajungându-se la nici un rezultat, papa îl excomunică în 1520, condamnând 46 de teze.

Lupta se intensifică cu atât mai mult cu cât în 1520 Luther își exprimă public ideile sale în mai multe opere, iar papa cenzurându-i 41 de teze ca eretice, îi acordă 60 de zile pentru retractare. Apare acum lucrarea lui Luther intitulată: „Împotriva bulei lui antichrist". I se cere să se prezinte în dieta de la Worms spre a-și justifica poziția. Refuzând prezentarea, împăratul semnează condamnarea în 1521.

Izbăvirea îi vine însă din partea lui Frederich cel înțelept (al Saxoniei), care l-a făcut scăpat în castelul său de la Wartburg, unde sub numele de „Cavalerul Jörk", a rămas ascuns traducând Biblia. În decembrie același an, apărea a treia ediție, iar până la 1546 apar la Wittemberg 52 de retipăriri, fiindcă „cizmarii, femeile și toate categoriile de laici citeau Scriptura și învățau pe de rost pasagii din ea".

Reforma religioasă a lui Martin Luther primește și un caracter social, trezind nemulțumirile anabaptiștilor lui Thomas Müntzer spre un război țărănesc, care a costat moartea a 100 000 de țărani. Sciziunea lumii apusene primește o formă tot mai pronunțată prin câștigarea de partea Reformei a capetelor încoronate și a principilor, încât deși Carol Quintul câștigase bătălia contra protestanților (1547), se stabilește totuși ca populația să primească religia regelui. Acest fapt consfințește dezbinarea Bisericii Apusene.

C. URMĂRILE REFORMEI

Fiind un eveniment uriaș în istoria bisericească, Reforma lui Martin Luther a împărțit lumea creștină apuseană în două: romano-catolici și protestanți. Ea a avut puterea de a fi scuturat Biserica romană din temelii, punând-o în situația de a-și revizui întreaga formă de promovare și cultivare a duhului Evangheliei lui Hristos. În același timp, Reforma a avut influențe pozitive atât sub aspect politic, social, cât și cultural.

Popoarele și-au consolidat ideea națională și au pornit pe drumul eliberării din tirania în care erau ținute, întărindu-se tot mai mult între oameni ideea egalității, fraternității și libertății. Sub aspect cultural, spiritul omenesc dobândește acea independență creatoare pe măsură să deschidă porțile științei, ale

progresului și ale civilizației. Traducând Biblia în limba germană, aduce o contribuție la dezvoltarea limbii literare și la accesul poporului de rând spre valorile religios-culturale. Pe lângă aceste aspecte incontestabil magnifice pe care le-a adus Reforma, putem remarca în replică și unele forme negative, mai ales pe plan religios. În primul rând evenimentul însuși aduce o ruptură în Trupul tainic al Domnului, ceea ce rămâne de nedorit. Era mai bine „o pace strâmbă decât o judecată dreaptă!“

Pe lângă acest regretabil aspect general, mai reținem și unele aspecte negative particulare. Astfel, oferind fiecărui credincios Biblia și dreptul de a o interpreta după bunul sau plac, s-a ajuns la o diviziune a creștinismului, generând o mulțime de congregații și secte, care de care mai aberante, căzându-se întru atâta dezordine și individualism, încât în cele din urmă s-a ajuns la formularea unui creștinism secularizat, lipsit de Hristos, sau chiar ateu... Distrugând apoi Sfânta Tradiție și cultul, nu numai că s-a ajuns la o formă aridă de manifestare a simțământului religios, dar s-au încălcat și adevărurile de credință mântuitoare, pierzându-i creștinismului calitatea specifică de „religie a faptei“, iar Bisericii caracterul comunitar al iubirii lui Hristos realizat în Trupul Său tainic.

7. Fixarea cunoștințelor

Când a avut loc Reforma lui Martin Luther? (A început în 1517 și a luat sfârșit în 1520, când Luther a fost excomunicat). Care sunt cauzele Reformei? (Sunt multiple: economice, social–politice, culturale și în special religioase. Aceste cauze nu au apărut dintr-odată, ci s-au amplificat în timp). Au mai existat reformatori înaintea lui Luther? (Au existat multiple nemulțumiri, și ca urmare au apărut și reacțiile credincioșilor conduse de anumiți reprezentanți. Deși conducătorii lor au fost excomunicați, aplicându-li-se pedeapsa capitală, mișcările reformatoare au continuat să existe, însă pe raze teritoriale mai restrânse. Spre deosebire de acestea, Reforma lui Martin Luther reușește să cuprindă o mare parte din lumea apuseană, încât „lebăda“ nu a mai putut fi omorâtă, reușind să descătușeze spiritul credincioșilor de ignoranța în care era ținut). Privind urmările Reformei, putem semnala și greșeli? (Da, s-au creat multe erori religios-morale. Ca orice revoluție, Reforma a schimbat structurile existente, eliberând spiritele. Dar nu s-a știut când și unde să se oprească, încât libertatea religioasă s-a transformat de-a lungul veacurilor în tot felul de diviziuni anarhice, care au creat multă

vrajbă, derută și tulburări în viața oamenilor și în relațiile dintre ei, ajungându-se la tot felul de compromisuri).

8. Temă pentru acasă

–Se va face o comparație între Reforma lui Martin Luther și mișcările prereformatoare.
–Se vor arăta aspectele negative ale denominațiunilor și sectelor neoprotestante provenite din protestantism.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Biserica Reformată (Calvină)

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Vedem adesea că pe lângă Bisericile Luterane (sau Evanghelice) sunt și alte Biserici foarte asemănătoare ca înfățișare, și ca manifestare religioasă. Reținem apoi din istoria literaturii române că în Transilvania a apărut o carte de învățătură a Bisericii Reformate de aici, intitulată: „Catehismul calvinesc", iar istoria ne arată că românii și-au păstrat cu hotărâre legea străbună cu toată insistența principilor ardeleni de a-i atrage în secolul al XVI-lea și al XVII-tea la calvinism. Biserica calvină se mai numește și reformată, reprezentând sub o formă proprie răspândirea protestantismului în lume.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Ne vom referi în cele ce urmează la Biserica Reformată, văzând unde a apărut, care îi este învățătura, ce rol a jucat în istorie și unde s-a extins.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Protestantismul s-a extins și dincolo de granițele Germaniei, mai ales în Elveția, la Zürich și Ceneva. Numai că de la Geneva va porni de la Jean Calvin o formă de protestantism deosebită de cea a lui Martin Luther, întemeind Biserica Reformată.

Jean Calvin s-a născut la 10 iulie 1509, fiind originar din nordul Franței. Tatăl său era secretar episcopal. Crescându-și copilul într-o educație foarte austeră îi va orienta viața spre studiul dreptului, al filozofiei și al umanismului clasic. Primind noua învățătură protestantă printr-o convertire bruscă, se vede nevoit să părăsească Franța, întrucât regele și autoritățile romano-catolice devin intolerante, urmărind pe „eretici".

Stabilindu-se în Elveția va scrie opera sa devenită cea mai temeinică în lumea protestantă: „Învățătura religiei creștine", explicând Decalogul, Simbolul apostolic, Tatăl nostru, Tainele, libertatea creștină și organizarea Bisericii și statului. Învățătura propovăduită de el pornește de la libertatea nemărginită a lui Dumnezeu și a preamăririi fără margini a majestății Lui. Între Dumnezeu și om există o distanță ce nu poate fi pătrunsă. Nimic nu-l poate apropia pe om de Dumnezeu, nici chiar credința. Doar Dumnezeu se poate apropia din exterior, dar numai spre cei predestinați. De aceea, virtutea supremă este ascultarea și disciplina. Dacă după Luther omul nu avea nevoie de porunci, fiindcă credința și harul l-au făcut liber, Calvin accentuează necesitatea frâului și a disciplinei. Preamărirea lui Dumnezeu „cere o teocrație sprijinită până și pe mijloace tiranice și inchizitoriale", iar în organizarea bisericească, ținând cont de acest principiu, o declară suprastatală, un fel de Vatican protestant. Toți erau mobilizați pentru această operă de preamărire a lui Dumnezeu (bătrâni, femei, copii, slugi), plătindu-se chiar agenți și spioni. Atât de dure erau măsurile disciplinare pentru împlinirea legii lui Dumnezeu, încât doi tineri au fost decapitați pentru înjurarea și maltratarea părinților.

Un oarecare credincios a fost condamnat la moarte pentru că a negat predestinația, iar altul fiindcă a negat dogma Sfintei Treimi. Între 1542–1546 au avut loc la Geneva 58 spânzurări și 78 arderi pe rug. În același timp Calvin a promovat comerțul, agricultura și a înființat fabrici de postav și mătase, încât s-a putut spune că reformele lui au întemeiat capitalismul.

Din Sfintele Taine nu acceptă decât Botezul și Euharistia, dar și acestea având putere numai pentru cei predestinați. Împărtășirea se face numai în cele patru mari praznice de peste

an. Cultul este simplu, format din predică, rugăciuni și cântări (în special psalmi). Referitor la răspândirea calvinismului reținem mai întâi răspândirea lui în Elveția (2/3 din orașe și sate erau reformate). Întemeindu-se la Geneva o Academie teologică, aceasta devine Roma protestantismului, de unde ideile reformate și protestante se vor difuza în toată lumea. Începutul îl fac hughenoții (calvinii francezi). Opoziția catolicilor face ca Reforma să pătrundă în Franța cu vărsări de sânge. Este cunoscută „noaptea Sfântului Bartolomeu", 23 spre 24 august 1572, când vor muri în măcel peste 20 000 de oameni. Martiri au fost și cu ocazia pătrunderii Reformei în Țările de Jos, în Spania și Olanda. Apoi calvinismul ajunge în Ungaria și Transilvania, Polonia, Rusia, Lituania, Scoția, Anglia.

7. Fixarea cunostințelor

De cine a fost întemeiată Biserica Reformată? (De Jean Calvin). Unde a fost locul de răspândire a calvinismului? (La Geneva). Care sunt elementele principale ale învățăturii lui Calvin? (Pornind de la libertatea și de la preamărirea nemărginită ce i se cuvine lui Dumnezeu, Calvin proclamă predestinația și necesitatea respectării Legii lui Dumnezeu, ceea ce va conduce la o disciplină tiranică și inchizitorială. Din Sfintele Taine acceptă doar Botezul și Euharistia, dar cu efecte harice numai pentru cei predestinați. Cultul este simplu, format din predică, rugăciuni, cântări). Unde s-a răspândit calvinismul din Elveția? (În Franța, Țările de Jos, Spania, Olanda, Rusia, Ungaria și Transilvania).

8. Temă pentru acasă

Se va face o comparație mai detaliată între Luteranism și Calvinism.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Reforma în Anglia

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Este cunoscut faptul că încă din partea a doua a secolului al XIV-lea, John Wicliff se ridică cu dârzenie împotriva abuzurilor Romei, ca absolutismul papal și goana nebună după îmbogățire, nu numai a clerului superior dar și a abaților de mănăstiri, precum și a ordinelor călugărești, în special dominicani și franciscani. La aceasta se adaugă imoralitatea clerului și amestecul Bisericii în treburile statului.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Dintr-un astfel de conflict dintre Biserica Romei și statul englez se va naște Reforma în Anglia.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Inițiatorul Reformei în Anglia este regele Henric al VIII-lea. Reforma nu va avea un caracter religios, ci este rezultatul conflictelor de interese la început personale, dintre rege și papă, iar apoi dintre Biserica Romei și statul englez.

Regele Angliei, Henric al VIIIlea se îndrăgostește nebunește de Ana Boleyn, una din domnișoarele de onoare din suita reginei, de la care așteptând un copil se hotărî să o ia în căsătorie. Ca urmare el ceru papei Clement al VII-lea să aprobe desfacerea căsătoriei de soția sa legitimă Caterina de Aragon, invocând motivul că aceasta fusese înainte logodnica fratelui său, iar Sfânta Scriptură oprește căsătoria cu soția fratelui: „De va lua cineva pe femeia fratelui său, este urâciune“ (Leviticul 20, 21).

Regina în apărarea ei susține că întrucât căsătoria cu fratele regelui nu a fost consumată, iar căsătoria cu Henric al VIII-lea este legitimă, ei conviețuiesc de 18 ani și au împreună un fiu. După mai multe ezitări papa dă câștig de cauză reginei. Regele netinând cont de hotărârea papei, obține din partea clerului Angliei recunoașterea ca „șef surpem al Bisericii, atât cât legea lui Hristos permite“. De partea sa avea pe arhiepiscopul de Can-

terbury, care și el se căsătorise în ascuns cu o luterană la Nürnberg, în Germania. Regele se căsători în secret cu aleasa inimii sale, pe care o proclamă ca regină, cu toată nemulțumirea poporului. Papa declară nulă recăsătorirea regelui și îl excomunică. Regele obținu însă aprobarea divorțului din partea parlamentului. În aceste împrejurări parlamentul englez aprobă „Actul de supremație“ din 15 ianuarie 1534, prin care regele este declarat „Cap suprem al Bisericii“. Se interzice orice apel din partea clericilor către „episcopul Romei“, iar slujbașii laici și clerici erau obligați să jure fidelitate regelui. Orice încălcare a jurământului era considerată act de înaltă trădare și era pedepsită cu moartea. Astfel Biserica Angliei se desparte de Biserica Romei, devenind Biserică națională.

De menționat este faptul că reforma inițiată de Henric al VIII-lea nu era asemenea celorlalte reforme anterioare. Nu era adică o despărțire doctrinară de Biserica romano–catolică, ci câștigarea independenței față de aceasta și posibilitatea secularizării averilor papale. Spre a demonstra că nu se atinge întru nimic de doctrina Bisericii catolice, regele publică în 1539 „Actul pentru înlăturarea diversității părerilor“, conținând 6 articole de credință. Acestea nu au fost pe placul protestanților, fiind contrare învățăturii lor reformatoare. Regele a hotărât apoi că cine nu respectă aceste puncte, să fie pedepsit cu moartea.

Între timp, Ana Boleyn va naște dar nu moștenitorul așteptat de rege, ci o fată, Elisabeta. Revoltat, regele își acuză soția de adulter, iar pe fiică bastardă, și astfel Ana va sfârși pe eșafod. Câteva zile mai târziu, îmbrăcat în haină albă ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, regele se recăsătorește cu Jeanne Seymur, care însă moare la scurt timp după nașterea lui Eduard, viitorul rege al Angliei. Au mai urmat trei căsătorii cu femei luterane. Una dintre ele sfârșește pe eșafod. Și a șasea soție ar fi avut aceeași soartă dacă nu ar fi supraviețuit regelui, care moare de apoplexie.

Urmă la tron Eduard al VI-lea, fiul lui Henric al VIII-lea. Având numai 10 ani, regența avut-o unchiul său, favorabil reformei.

Arhiepiscopul Thomas Cranmer în relații apropiate cu Calvin și simpatizant al luteranilor, a compus „Cartea comună de rugăciuni“, care pe lângă asepctul liturgic, cuprindea și aspectele noii învățături de credință, mult influențată de protestantism. Astfel, dintre cele șapte Sfinte Taine, păstrează numai Botezul și Euharistia. Simbolul de credință îl menține cu adausul „filioque“. În schimb păstrează cele trei trepte sacerdotale: episcop, preot și diacon, accentuând neîntrerupta lor succesiune apostolică. Același

arhiepiscop publică apoi și un catehism, cuprinzând 42 de articole de credință cu vădită influență protestantă.

Noul arhiepiscop de Canterbury, Mathew Parker, va reduce, sub domnia noii regine, Elisabeta, cele 42 de articole de credință la numai 39, păstrând sistemul episcopal.

Lucrurile vor lua însă altă întorsătură, când pe tronul Angliei va urca Maria Tudor, fiica legitimă a lui Henric al VIII-lea cu Caterina de Savoia. Noua regină era soția regelui Spaniei, Filip al II-lea. Fiind o înfocată catolică, abrogă toate legile favorabile Reformei, iar partizanii Reformei sunt pedepsiți. Au avut loc 28 de arderi pe rug. Una din victime este și arhiepiscopul Thomas Cranmer. Pentru cruzimile ei, a fost numită „Maria cea sângeroasă". Moare la numai 42 de ani, luându-i locul Elisabeta, sora ei vitregă.

Aceasta va reactiva din nou anglicanismul, reactualizând cele 39 de articole de credință stabilite în timpul domniei lui Eduard al VI-lea, precum și Cartea comună de rugăciuni. În felul acesta, Biserica Angliei apare ca o intermediară între catolicism și protestantism. Păstrându-se regimul episcopal, Biserica anglicană rămâne Biserică Episcopală.

Din protestantism s-au reținut următoarele învățături de credință:Sfânta Scriptură ca singurul izvor al revelației divine. Din Taine au păstrat doar Botezul și Euharistia. Simbolul de credință este păstrat ca și în Biserica Romei, cu adaosul „Filioque". Resping primatul papal, ca neavând temeiuri sciptuuristice. Missa catolică este înlocuită cu un serviciu divin, în care accentul cade pe predică și cântări religioase. Resping purgatoriul, predestinația, cultul sfinților și cinstirea icoanelor. Din catolicism au păstrat treptele ierarhice, sărbătorile, veșmintele liturgice, nașii la botez și crucea.

Foarte mulți catolici nu au acceptat noua învățătură a Bisericii Anglicane și 187 au murit ca martiri.

Nu toți englezii au primit organizarea episcopală a Bisericii Anglicane. Astfel au apărut „puritanii" sau „presbiterienii" care au înlocuit conducerea episcopală cu cea sinodală, în sensul că Biserica nu va fi condusă de episcop, ci de sinoadele formate din pastorii și bătrânii comunității (presbiter = bătrân). Mai radicali au fost cei ce s-au numit „independenți". Aceștia spuneau că fiecare comunitate locală este independentă să-și aleagă comunitatea ei.

După restabilirea în secolul următor a regalității în Anglia, presbiterienii fiind alungați, s-au refugiat în Scoția vecină. Aici reforma a fost adusă de predicatorul John Knox, discipolul lui

Calvin. Intenția lui era să facă din Scoția un stat teocrat, după modelul Vechiului Testament. Până la urmă a organizat aici o Biserică presbiteriană. În 1561 va veni Maria Stuart, catolică, aducând cu ea mult farmec și veselie. Nefiind însă pe placul presbiterienilor, se vede nevoită să se refugieze la verișoara ei, regina Elisabeta, susținătoarea reformei în Anglia. Timp de 19 ani a fost ținută prizonieră, fiind suspectată că organizează coaliții în Anglia cu ajutorul statelor catolice, Franța și Spania. În cele din urmă, regina Elisabeta dispune executarea ei prin decapitare. Biserica Romano-catolică o va declara martiră, iar pe Elisabeta a excomunicat-o. Filip al II-lea, regele Spaniei, va fi învins în expediția navală pornită împotriva Angliei.

7. Fixarea cunoștințelor

Când a luat ființă Reforma în Anglia? (La 15 ianuarie 1534, când regelui Henric al VIII-lea i s-a acordat titlu de „Cap suprem al Bisericii Angliei". Atunci Biserica Angliei se desparte de Roma și devine Biserică națională). Sub regele Henric al VIII-lea a fost o despărțire doctrinară? (Nu, ci numai de ordin administrativ. Obținând independența față de Roma, regele a putut efectua secularizarea averilor papale. Sub aspect doctrinar se publică șase articole de credință obligatorii pentru toți credincioșii. Acestea nu aduceau nici o modificare doctrinară). Sub regele minor Eduard al VI-ela, arhiepiscopul Thomas Cranmer compune „Cartea comună de rugăciuni" cuprinzând 42 Articole de credință. Acum apar și elemente ale doctrinei protestante privind Sfintele Taine, dar păstrează de la catolici sacerdoțiul și cultul. Mai târziu, sub regina Elisabeta, arhiepiscopul Mathew Parker reduce cele 42 articole de credință la 39, păstrând sistemul Episcopal, dar principalele învățături de credință catolică vor fi înlocuite cu cele protestante. De acum, Biserica Anglicană Episcopală va deține o poziție de mijloc între catolicism și protestantism. Toți englezii au primit organizarea episcopală a Bisericii Anglicane? (Unii au devenit dizidenți, precum prezbiterienii și independenții). Care din aceștia au ajuns în Scoția? (Prezbiterienii).

8. Aplicarea

Faptul că Biserica Anglicană Episcopală prezintă o poziție intermediară între catolicism și protestantism, au oferit în secolele XIX și XX organizarea tratativelor de apropiere și colaborare cu Bisericile Ortodoxe. Astfel de tratative s-au organizat și în cadrul

Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române, pe timpul patriarhului Miron Cristea, cu rezultate pozitive privind apropierea dintre cele două Biserici.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Căderea Constantinopolului sub turci

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Au prezentat turcii un pericol pentru imperiul bizantin? (Încă de la apariția lui în viața politică și militară a lumii, turcii s-au dovedit dornici să cucerească Bizanțul). Au reușit să-i învingă pe bizantini? În parte au reușit dar permanent a constituit un pericol pentru ei). Și-au dat seama bizantinii de aceasta? (Bizantinii și-au dat seama că turcii reprezintă o mare forță militară și un permanent pericol pentru ei). Ce măsuri au luat? (Au cerut în repetate rânduri sprijinul papei și a capetelor încoronate ale creștinătății apusene). Au primit ajutor? (Sprijinul a fost condiționat de acceptarea unirii bisericești, adică a supunerii față de suveranul Pontif). Ce eveniment a dus la slăbirea imperiului bizantin? (Cucerirea Constantinopolului de către cruciați, și „exilul" politic și bisericesc al Bizanțului la Niceea mai bine de o jumătate de veac).

Văzând slăbiciunea politică și militară a imperiului bizantin, ca și lipsa de unitate dintre creștini, Mohamed al II-lea a hotărât să pornească la luptă pentru cucerirea Constantinopolului.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Ne vom referi în cele ce urmează la căderea Constantinopolului sub turci.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Premisele căderii Constantinopolului le-au pus bizantinii înșiși prin intrigiile și dușmăniile existente între ei pentru cucerirea tronului. Astfel, Ioan al VI-lea Cantacuzino în luptă cu Ioan al V-lea Paleologul își căsătorește fiica, Teodora cu sultanul Orkan, servindu-se de soldații turci în războiul civil împotriva vărului său.

Aflându-se în plină expansiune, sultanul Murad I mută capitala în Europa, la Adrianopol și în scurt timp supune popoarele balcanice: greci, bulgari, sârbi, albanezi. Cade apoi Tesalonicul, iar cruciadele împotriva turcilor, de la Nicopole și Varna eșuează în fața semilunei.

Sultanul Mahomed al II-lea va bate acum la porțile Bizanțului. Prima mișcare o face închizând Bosforul spre răsărit, oprind astfel orice corabie care ar fi putut merge spre Marea Neagră pentru aprovizionarea capitalei imperiale.

Pentru a-și asigura puterea artileriei, sultanul plătește foarte bine pe Orban, inginer ungur sau român din Transilvania, care a construit tunuri de o neobișnuită mărime, cu capacitatea de a arunca proiectile de piatră de 600 – 900kg. Așezate la Adrianopol, tunurile lui Orban lovesc nemilos în zidurile care împrejmuiau capitala imperială.

Asediul Constantinopolului începe la 5 aprilie și se termină la 29 mai 1453.

Din 50.000 de locuitori ai Constantinopolului numai 5000 puteau purta arme. Armata imperială număra 9000 de soldați, în parte genovezi, italieni și venețieni. Aceștia au luptat vitejește, cu un efectiv de 700 de oameni până la sfârșitul asediului.

La 20 aprilie flota turcă este învinsă. Eșecul turcesc a fost însă de scurtă durată, fiindcă, pe uscat tunurile turcești făceau tot mai multe spărturi în zidul de apărare al cetății, ce nu puteau fi reparate din lipsă de materiale.

La zvonul că se pregătește o cruciadă împotriva lor, turcii pornesc în noaptea de 28 spre 29 mai, asediul cetății imperiale. Între 1 și 2 noaptea turcii au atacat de trei ori. Împăratul Constantin al XI-lea Dragases nu ascultă sfatul de a se retrage în vederea organizării unei campanii creștine pentru recucerirea Constantinopolului. Luând coiful și scutul, împăratul se aruncă în luptă cu sacrificiul vieții. Corpul lui amestecat printre cele ale soldaților nu a mai fost găsit. În zorii zilei de 29 mai 1453 turcii își fac apariția în oraș, iar de atunci și până azi „cetatea cea de Dumnezeu păzită" a Constantinopolului cade în mâna turcilor.

Ienicerii victorioși, fugărind populația înspăimântată până la culme, exclamau: „orașul a fost luat, orașul a fost luat!". Apoi se năpustiră asupra lor trecând prin sabie peste 4000 de oameni (bărbați, femei și copii), iar alte mii au fost înrobiți și vânduți ca sclavi. Catedrala Sfânta Sofia, „cerul și pământ" și „scaunul măririi lui Dumnezeu", gloria întregii Ortodoxii, devine moschee, și rămâne așa până în 1924, când va fi declarată muzeu național.

După câțiva ani căzură și celelalte state grecești. Sultanul s-a declarat moștenitorul legitim al puterii bizantine. Imperiul turc se întindea acum din Mesopotamia la Marea Adratică și râul Sava.

După cucerirea Bizanțului, sultanul va muta capitala de la Adrianopol, aici. Numele ei va fi până astăzi Istanbul.

De notat faptul că Mahomed al II-lea era un om foarte bine instruit, cunoscând șase limbi. Era influențat în parte de spiritul Renașterii. Nu e de mirare că în politica lui de viitor va căuta un „modus vivendi" pentru creștinii ortodocși.

Primul lucru pe care l-a făcut, a constat în alegerea patriarhului ecumenic. Acesta va fi Glenadie Scolarios, instalat la 6 ianuarie 1454 în biserica „Sfinții Apostoli", devenită și reședință patriarhală. Cu timpul reședința se va muta de mai multe ori, în cele din urmă stabilindu-se în biserica „Sfântul Gheorghe" din cartierul grec al Fanarului, unde se află până azi. Patriarhul devine „etnarh", adică conducătorul religios și politic al supușilor creștini din imperiu. Era pus pe picior de egalitate cu vizirii turci, putea judeca pe creștini, și le putea pune taxă. În întregime clerul a fost scutit de bir.

Bisericii Ortodoxe i s-a lăsat libertatea deplină a culturii, dreptul de a-și stabili învățătura de credință și de a-și modifica organizarea. S-a dat apoi libertatea ținerii sărbătorilor creștine, ca și oficierea nunților și a înmormântărilor.

Ceilalți patriarhi de Răsărit au rămas doar cu drepturile religioase.

După moartea lui Mahomed, situația creștinilor ortodocși se înrăutățește din ce în ce mai mult. Ei deveniseră numai tolerați, nu aveau voie să facă propagandă creștină, iar combaterea credinței musulmane era plătită cu viața. S-a interzis tragerea clopotelor, iar crucile au fost înlăturate de pe biserici. Multe biserici creștine, chiar în timpul lui Mahomed au fost transformate în moschei. Creștinii erau numiți în derâdere „ghiauri" (necredincioși). Ei nu aveau voie să deschidă procese sau să depună mărturie într-un proces cu musulmanii.

Cel mai inuman bir plătit de creștinii ortodocși de pretutindeni a fost „birul sau darea sângelui". Consta din ridicarea copiilor din familiile cele mai bune pentru trupa de elită a ienicerilor. Pe lângă birul pe care creștinii îl plăteau, numit „haraci", lor li se răpeau copii. Apoi, creștinii trebuiau să dea dijme din produse, ce ajungeau până la 1/3 din recolta anuală. Ei nu puteau intra în administrație, în armată, în funcțiile statului până nu se lepădau de credința creștină. Puteau însă să intre în serviciul militar, ca și medici, interpreți, secretari, agenți fiscali etc. Erau supuși urii și fanatismului.

Corveziile, atentatele asupra creștinilor, răpirile de copii pentru haremuri și pentru a fi vânduți ca sclavi pe piețele Orientului, deveniseră la ordinea zilei, încât nimeni nu se mira de ele, ci le priveau, împlinindu-le cu supărare, dar fără nici un murmur.

7. Fixarea cunoștințelor

Cât timp a durat asediul Constantinopolului? (Foarte puțin, de la 5 aprilie la 29 mai 1453). Cine a fost cuceritorul Bizanțului? (Mahomed al II-lea). Ce srategie militară a adoptat el pentru cucerirea capitalei imperiale? (Și-a consolidat artileria, folosind invenția unor tunuri speciale de către Orban din Ungaria) Acesta era creștin? (Da, însă turcii l-au plătit foarte bine, mult mai bine decât i-au oferit bizantinii). Apusul creștin a venit în ajutorul capitalei creștine aflată în pericol de moarte? (În afară de genovezi, nimeni nu a acordat nici un ajutor). De ce? (Fiindcă și papa urmărea supunerea Bizanțului. Și întrucât unirea propusă de Roma nu s-a realizat, Apusul a rămas ca un simplu spectator). Cum s-au comportat turcii cucerind capitala? (Dezastruos. Jaf și prăpăd, cu o sălbatică cruzime. Mii de bărbați, femei și copii au fost trecuți prin ascuțișul sabiei, sau au fost vânduți ca sclavi). Cum s-a comportat Mahomed al II-lea după cucerirea Constantinopolului? (Fiind un om instruit a depășit cruzimea și sălbăticia militarilor săi, stabilind ordinea). Care a fost soarta creștinilor? (Mahomed a căutat să stabilească poziția patriarhiei ecumenice față de noii cuceritori, acordându-i anumite drepturi). Dar urmașii săi? (Aceștia au fost mult mai duri, încât viața Bisericii creștine din Constantinopol devine din ce în ce mai grea).

8. Aplicarea

Odată cu căderea Constantinopolului sub turci, imperiul bizantin s-a stins. Dar numai politic, nu și bisericesc și cultural. Bizanțul

în milenara sa existență a fost un izvor de viață creștină și de organizare bisericească, și în același timp un focar de cultură. Încreștinarea multor popoare a venit din Bizanț. Aceata s-a stabilizat în cultura lor, fiindcă păstra în sine valurile spirituale ale creștinismului. Biserica Ortodoxă Română nu și-a întrerupt legăturile cu Patriarhia ecumenică din Constantinopol, sub aspect organizatoric și administrativ. Dar mai mult decât aceasta, cultura bizantină sub multiplele ei aspecte, s-a statornicit atât de mult în țările legate de Bizanț și implicit la noi, încât pe drept cuvânt s-a spus că sub acest aspect Bizanțul nu a murit. El dăinuie afirmându-și pe mai departe valorile culturale și spirituale în secolele ce vor urma, încât se poate vorbi de „Bizanț după Bizanț" (Nicolae Iorga).

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Conciliul I și II Vatican

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Statul papal, care dura din 754–755, a fost desființat la 20 septembrie 1870 prin pătrunderea în Roma a trupelor revoluționarului J. Garibaldi, realizând unitatea Italiei sub regele Piemontului Victor Emanuel al II-lea.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

În astfel de împrejurări istorice, pentru a face să crească prestigiu papalității în lume, papa Pius al IX lea convoacă Conciliul I Vatican

6.Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

La Conciliul I Vatican deschis de papa Pius al IX-lea, din 1050 episcopi cu drept de participare, s-au prezentat doar 700, adică

două treimi. Au participat și 60 prelați de rit oriental (uniți cu Roma), cei mai mulți din Orientul Apropiat. Protestanții și ortodocșii au refuzat participarea, motivând că nu e vorba de un conciliu ecumenic, care privește întreaga creștinătate, ci de un conciliu care privește Biserica Romano-Catolică.

Problema care a creat discuții înfierbântate a fost cea a infailibilității papale. Contra noii dogme se opun mulți arhiepiscopi și episcopi de mare prestigiu în Biserica Romano-Catolică. Arhiepiscopul croat de Agram (Zagreb) J.G. Strossmeyer se aruncă la picioarele papei cerându-i să nu proclame legea infailibilității, întrucât desfigurează adevărata ființă a Bisericii. Episcopul Guidi de Bologna invoca tradiția Bisericii pentru a arăta că hotărârile papale trebuie să depindă de votul întregului conciliu. Papa Pius al IX replică scurt și ferm: „io sono la tradizione" (eu sunt tradiția) și „io sono la Chiesa" (eu sunt Biserica). Protestul celor 136 de episcopi nu a avut nici o finalitate, fiindcă la ședința din 18 iulie 1870, 535 de episcopi au votat în favoarea dogmei și numai doi s-au opus. Prin această nouă dogmă papa deține pe baza infailibilității „ex catedra" puterea în Biserica Romano Catolică. Aceasta înseamnă că papa se consideră infailibil (nu poate greși), atunci când pronunță un adevăr de credință și de morală creștină.

Această nouă dogmă a primatului papal și a infailibilității papale a fost susținută ca adevăr de învățătură și articol de credință și papa Leon al XIII-lea, urmașul lui Pius al IX-lea care spunea că Conciliul „n-a introdus o învățătură nouă, ci a afirmat credința cea veche și constantă a tuturor secolelor".

Hotărârea Conciliului I Vatican nu este însă conformă cu învățătura apostolică, nici cu practica Bisericii apostolice, știut fiind că atunci când s-au ivit probleme în materie de credință și de morală, Biserica a luat hotărâri în totalitatea ei. Așa s-a întâmplat la sinodul de la Ierusalim din anul 50 (51), ca și pe întreaga perioadă patristică a primului mileniu creștin.

De fapt, după Marea Schismă de la 1054, diferențierile dintre Biserica de Răsărit și cea de Apus vor fi din ce în ce mai adânci, prin noile dogme proclamate de Biserica Romano- Catolică. Astfel, cu privire la preacinstirea Maicii Domnului s-a introdus dogma „imaculatei concepții", potrivit căreia Sfânta Fecioară Maria s-a născut fără păcat strămoșesc. Deși cinstește după cuviință pe Maica Domnului, Biserica Ortodoxă nu acceptă învățătura, deoarece, potrivit cuvintelor apostolice „unul este mijlocitorul între Dumnezeu și oameni, Cel ce s-a făcut om Hristos Dumnezeu" (I Timotei 2, 15).

O altă dogmă proclamată de Biserica Romano Catolică este cea înălțării cu trupul la cer a Sfintei Fecioare Maria.

Nemulțumirile față de hotărârile dogmatice proclamate de-a lungul vremii de către Biserica Romano-Catolică au răbufnit, creându-se în 1871 despărțirea de Roma a unor episcopi și clerici catolici din Germania, Austria, Elveția, Olanda, Anglia și America. Noua Biserică, cea a Vechilor Catolici sau Vetero-Catolică se va uni cu Biserica de la Utrecht (Olanda), întemeiată în 1724, tot prin despărțirea de Biserica Romei.

Primul congres al vechilor catolici germani a avut loc la München, între 22-24 septembrie 1871. Biserica Vetero-Catolică s-a declarat autocefală și s-a organizat aparte cu clerul, cu Liturghia și cu Tainele ei, având ca model organizarea Bisericii Ortodoxe. Necăzând de acord cu primatul și infailibilitatea papală, noua Biserică introduce ca for de conducere sinodul, din care vor face parte atât clerici, cât și laici. Cultul se va desfășura în limba maternă. Împărtășirea credincioșilor se va face sub ambele forme (pâine și vin). Celibatatul preoților și chiar a episcopilor este suprimat. Postul este obligatoriu.

La 24 septembrie 1889 Biserica vechilor catolici din Germania, Elveția și Olanda s-au organizat în Uniunea Internațională a Vechilor Catolici sau Uniunea de la Utrecht, la care au aderat și alte Biserici Vechi-Catolice din Europa și America. Organul superior de conducere a Uniunii de la Utrecht este Conferința Internațională Episcopală a Vechilor Catolici care ține până azi congrese din doi în doi ani, la care participă și Biserica Ortodoxă. Dată fiind apropierea Vechilor Catolici față de Biserica Ortodoxă, în urma mai multor întruniri, s-a căzut de acord asupra următoarelor învățături de credință: canonul Sfintei Scripturi, cele șapte sinoade ecumenice, doctrina despre Sfânta Treime cu respingerea lui Filioque, Dumnezeu Tatăl fiind singurul principiu, cauză și izvor în dumnezeiasca Treime, primirea celor șapte Taine, Preacinstirea Maicii Domnului, nu și imaculata concepție și ridicarea cu trupul la cer, cinstirea icoanelor și a moaștelor, rugăciunile pentru cei adormiți în Domnul. Conciliul II Vatican s-a desfășurat între 11 octombrie și 7 decembrie 1965 cu participarea a 2500 de episcopi romano-catolici din toate țările lumii. Au participat ca observatori reprezentanți ai Biserici Ortodoxe, a Vechilor Catolici, Biserica Anglicană și 28 de Biserici și Confesiuni protestante Conciliul s-a desfășurat în patru sesiuni. În prima sesiune, patronată de papa Ioan al XXIIII-lea, s-a discutat despre Sfânta Liturghie și s-a stabilit ca pe viitor Missa catolică să fie săvârșită în limbile naționale.

Tema principală a sesiunii a doua a fost despre Biserică. Papa Ioan al XXIII-lea pune în circulație așa-zisul „aggiornamento" = „aducere la zi", socotind că Biserica trebuie să fie în pas cu noile probleme ale lumii contemporane.

După moartea papei Ioan al XXIII-lea, sesiunea a treia a fost patronată de noul papă Paul al VI-lea. Tema a fost tot despre Biserică, cu specială privire la ecumenism și la Bisericile Orientale Catolice.

O atenție deosebită se acordă „colegialității episcopale", privind raportul dintre autoritatea papală și autoritatea Colegiului episcopilor. S-a spus că după cum Petru, fruntașul apostolilor și ceilalți apostoli au format „colegiul apostolic", tot așa pontificele roman, succesorul lui Petru, și episcopii, succesorii apostolilor, se unesc între ei, formând un colegiu. „Colegiul însă, sau Corpul episcopilor, nu are autoritate decât numai împreună cu pontificele roman, succesorul lui Petru, care este socotit capul său, iar puterea primatului acestuia rămâne întreagă asupra tuturor, fie pastori, fie credincioși. Pontificele roman, ca succesor al lui Petru, este principiul și temelia unității, fie a episcopilor, fie a mulțimii credincioșilor".

Din acest text rezultă cu claritate afirmarea primatului și a infalibilității papale.

Sesiunea a patra s-a ocupat cu problema cu care este confruntată lumea contemporană, precum: libertatea religioasă. Monahismul, educația creștină, problema evreilor, apostolatul laicilor, misiunile creștine.

În ziua de 7 decembrie 1965 s-a citit concomitent în catedrala „Sfântul Petru" din Roma și în catedrala „Sfântul Gheorghe" din Constantinopol, declarația comună semnată de papa Paul al VI-lea și pariarhul Atenagoras I al Constantinopolului, de ridicare a excomunicărilor reciproce, care au oficializat marea schismă din iulie 1054. Practic, schisma este anulată, dar deosebirile dintre cele două Biserici s-au adâncit atât de mult, încât, se recunoaște în declarație că acestea pot fi depășite numai „prin lucrarea Sfântul Duh, grație curăției inimilor, regretul nedreptăților istorice, precum și printr-o viață activă de a se ajunge la înțelegerea și expresia comună a credinței și a cerințelor ei".

7. Fixarea cunoștințelor

Ce a determinat convocarea sinodului Vatican I? (Slăbind puterea statului Vatican în exterior, s-a căutat consolidarea poziției papale în interiorul creștinismului). Care este dogma principală menită

să consolideze poziția suveranului pontif? (Este dogma primatului și a infailibilității papale). S-a reușit acest lucru? (În parte s-a reușit, dar nemulțumirea a răbufnit și s-a concretizat prin apariția vechilor catolici, care se declară dornici să mențină tradiția apostolică a Bisericii creștine). Manifestând această dorință, de cine s-au apropiat? (De Biserica Ortodoxă). Când s-a desfășurat Conciliul Vatican II? (Între 1962-1965). Ce hotărâre a luat acest Conciliu cu privire la biserică și la primatul și infailibilitatea papală? (S-a stabilit că hotărârile se iau în Biserică de către „colegiul episcopilor", dar acesta nu poate activa decât în prezența papei ca și conducător al lui). Ce alte probleme ale Bisericii a avut în atenție conciliul Vatican II? (Probleme cu care se confruntă lumea contemporană, față de care Biserica nu poate rămâne indiferentă). Ce formulă a fost pusă în circulație privind acest aspect? (Expresia „aggiornamento", care înseamnă „aducere la zi", adică nevoia de implicare a Bisericii în problemele zilei). Ce act a marcat sfârșitul Conciliului Vatican II? (Declarația comună din 7 decembrie 1965 semnată de papa Paul al VI-lea și patriarhul Atenagoras I al Constantinopolului și citită concomitent în catedrala „Sfântul Petru" din Roma și „Sfântul Gheorghe" din Constantinopol, prin care s-a ridicat excomunicarea reciprocă dintre cele două Biserici, care a determinat marea schismă din 1054). S-a anulat schisma și cele două Biserici au devenit una? (Ca act istoric schisma a fost ridicată, dar ca realitate spirituală, acest act istoric rămâne o perspectivă de viitor...).

8. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Mișcarea ecumenică

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Înainte de a se despărți de Sfinții Apostoli, Mântuitorul le-a lăsat o poruncă sfântă, asemenea unui testament al Său: „Poruncă nouă vă dau: să vă iubiți unul pe altul. Precum v-am iubit eu pe voi,

așa să vă iubiți și voi unul pe altul. După aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii mei, dacă veți avea dragoste între voi" (Ioan 13, 34–35). Și s-a rugat apoi la Tatăl zicând: „Și nu numai pentru aceștia mă rog, ci și pentru cei ce vor crede în mine, prin cuvântul lor, ca toți să fie una, precum tu, Părinte, în mine și eu în tine, așa și aceștia în noi să fie una, ca să creadă lumea că tu mai trimis" (Ioan 17, 20–21).

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Conștienți că nu au împlinit această poruncă a Domnului, dar și că au datoria să o împlinească s-a format mișcarea ecumenică, de refacere a unității creștine, la care ne vom referi în cele ce urmează.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Mișcarea ecumenică ca acțiune mondială menită să militeze pentru unitatea creștină își are originea în lumea anglicană și protestantă.

Astfel în 1864 a luat ființă Asociația Bisericilor Anglicană și Răsăriteană.

În 1902 patriarhul ecumenic Ioachim al II-lea cerea Bisericilor ortodoxe să caute „puncte de întâlnire și de contact" cu Bisericile Romano-Catolice și Protestante.

În 1910 a luat ființă Consiliul Misionar Internațional care a ținut prima conferință internațională la Edinburg în Scoția.

La 2 august 1914 s-a înființat asociația mondială pentru promovarea înfrățirii popoarelor prin Biserici.

Aceste inițiative s-au amplificat și s-au constituit sub numele de Mișcarea ecumenică, din 1920, în două grupări principale:

1. Gruparea creștinismului practic numit: Life and Work = Viață și acțiune.
2. Gruparea doctrinară numită: Faith and Order = Credință și organizare.

Aceste două grupări au funcționat separat până în 1948. Dar încă din 1937 s-a produs unirea celor două grupări, dar nu a putut fi pusă în aplicare din cauza celui de al doilea război mondial. La 22 august 1948 Adunarea generală ecumenică de la Amsterdam se constituie în Consiliul Ecumenic al Bisericilor, care se definea ca o asociație frățească de Biserici, care primesc pe Domnul Iisus Hristos ca Mântuitor.

Prima Adunare generală de la Amsterdam, ținută între 23 august –5 septembrie 1948 a avut ca temă: „Planul lui Dumnezeu și situația prezentă a omului". Biserica este privită atât sub aspect duhovnicesc, cât și sub aspect instituțional. La această Adunare de constituire a Consiliului ecumenic (mondial) al Bisericilor au participat 351 de delegați din partea a 147 de Biserici, din 44 de țări. Participarea Bisericilor ortodoxe a fost slabă, deoarece între 8–18 iulie 1948 a avut loc la Moscova Conferința interortodoxă care a hotărât că Bisericile ortodoxe (aflate sub dominație comunistă) refuză participarea, întrucât socotesc că mișcarea ecumenică are orientare social-politică.

Biserica Romano-Catolică a refuzat încă din 1928 să participe la mișcarea ecumenică. Ea se consideră „Ecclesia mater" (Biserica mamă) și nu acceptă discuții asupra unirii Bisericilor. Unitatea creștină poate avea doar o singură direcție: revenirea la „staulul lui Petru", adică la integrarea tuturor credințelor creștine în catolicismul roman.

În 1952 patriarhul ecumenic Atenagoras I al Constantinopolului recomandă tuturor Bisericilor Ortodoxe să participe la mișcarea ecumenică. Cu timpul și Biserica Romano-Catolică a adoptat o acțiune de bunăvoință față de mișcarea ecumenică, admițând participarea neoficială ca observatori în cadrul Consiliului ecumenic al Bisericilor, iar din 1952 s-a creat în lumea catolică „Secretariatul pentru unitatea creștinilor", pus sub președenția cardinalului Augustin Bea. De menționat este faptul că din 1954 ia ființă Institutul ecumenic de la Bossey (Elveția) pentru a consolida dialogul dintre creștini printr-o mai apropiată cunoaștere reciprocă.

Adunarea generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor a avut loc la Evanston (S.U.A.) între 15 și 31 iulie 1954. Tema a fost: Hristos — singura speranță a lumii. Au fost reprezentate 163 de Biserici. Au participat și unele Biserici Ortodoxe, iar Biserica Romano-Catolică a participat ca observator. Bisericile Ortodoxe au criticat poziția protestantă care consideră Bisericile asemenea unui om păcătos, dar mântuit.

A treia Adunare generală al Consiliului Ecumenic al Bisericilor a avut loc la New-Delhi, India, între 18 noiebrie și 6 decembrie 1961. Tema a fost „Iisus Hristos lumina lumii". La această Adunare generală, Consiliul Internațional al Misiunilor a fost integrat în Consiliul Ecumenic al Biseircilor. Au fost primite ca membre între altele, și Bisericile Ortodoxe: Rusă, Română, Bulgară, Polonă și apoi Sârbă.

La această Adunare s-a stabilit că Consiliul Ecumenic al Bisericilor are simpla menire de a ajuta Bisericile să-și găsească unitatea în Hristos. El nu este și niciodată nu trebuie să devină o supra Biserică, care să decidă asupra poziției Bisericilor participante, sau să ia hotărâri asupra poziției lor.

A patra Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor s-a ținut la Uppsala (Suedia) între 4–20 iulie 1968, tema fiind „Iată, eu înoiesc toate" (Apocalipsa 21, 5–6). Au participat peste 2000 de delegați în numele a 232 Biserici membre, din 80 de țări. S-a publicat la sfârșit un mesaj în care se face apel la unirea tuturor creștinilor spre „a se anticipa împărăția lui Dumnezeu, făcând vizibil de pe acum ceva din cele ce va înnoi Dumnezeu".

A cincia Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor s-a ținut la Nairobi (Kenya) între 23 noiembrie și 10 decembrie 1975, având ca temă: Iisus Hristos liberează și unește. Au fost de față 2500 de participanți. Bisericile Ortodoxe au combătut intenția Bisericilor protestante și anglicane de a transforma Consiliul Ecumenic al Bisericilor într-un sinod ecumenic, deoarece atât protestanții cât și denominațiunile neoprotestante nu au primit harul Duhului Sfânt prin succesiunea apostolică.

A șasea Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor s-a ținut la Vancouver (Canada) între 24 iulie – 10 august 1983. Au participat 3000 de persoane. Tema principală a fost: „Iisus Hristos, viața lumii".

A șaptea Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor s-a ținut între 7–20 februarie 1991 la Canberra (Australia) în prezența a 826 delegați reprezentând 316 Biserici și grupări religioase. Tema a fost: „Vino, Duhule Sfânt și reînnoiește întreaga creație".

În mesajul Adunării se arată: „...Noi, cei care formăm Bisericile membre al Consiliului, trăim încă despărțirea dintre noi. Împăcarea dintre Biserici n-a fost încă înfăptuită. Totuși, în mijlocul mișcării ecumenice ne-a fost dat să ieșim din izolare și să intrăm într-o comunitate solidară: ne simțim din ce în ce mai răspunzători unii față de alții, în bucurie și în suferință. Sub conducerea Sfântul Duh, încercăm să ne asumăm responsabilitățile unii față de alții și înaintea Domnului nostru Iisus Hristos care s-a rugat ca „toți să fie una" (Ioan 17, 20). Noi știm însă, că plenitudinea împăcării este darul lui Dumnezeu și că nu poate deveni a noastră decât dacă suntem transformați și sfințiți de Duhul Sfânt".

7. Fixarea cunoştinţelor

Prin ce este reprezentată mişcarea ecumenică menită să conducă la unitatea creştină? (Prin Consiliul Ecumenic al Bisericilor). Când a fost creat Consiliul Ecumenic al Bisericilor? (A fost întemeiat în 1937, dar activează din 1948). Care sunt Adunările generale ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor şi când a avut loc? (Prima Adunare a avut loc în 1948 la Amsterdam; a doua la Evanson în 1954; a treia la New-Delhi în 1961; a patra la Uppsala în 1968; a cincia la Nairobi, în 1975; a şasea la Vancouver în 1983; a şaptea la Canberra în 1991). De când participă Biserica noastră cu membri în Consiliul Ecumenic al Bisericilor? (Din 1961— de la Adunarea generală de la New-Delhi). Consiliul Ecumenic al Bisericilor are valoarea unui sinod ecumenic, care să stabilească învăţătura de credinţă obligatorie pentru toate Bisericile participante? (Nu, Consiliul ecumenic nu este supra-Biserică. El are simpla menire de a apropia pe creştini şi a-i ajuta să meargă pe drumul unităţii în Hristos).

8. Aplicarea

Foarte mulţi dintre creştini nu sunt de acord cu dezbinarea dintre ei, susţinând că ei cred cu toţii în acelaşi Dumnezeu şi în Fiul Său care s-a jertfit pentru toţi, fără nici o deosebire. Ei se bucură, de pildă, când sărbătoresc toţi creştinii paştile la aceeaşi dată şi sunt mâhniţi că acest fapt nu se întâmplă în fiecare an. Există însă din nefericire şi o altă tabără, care cultivă prozelitismul, făcând mult caz de faptul că mântuirea o obţin numai aceia care aderă la credinţa propovăduită de ei. Deşi minoritari, aceştia cultivă discordie şi ura între închinătorii Domnului. În fond, noi toţi cei ce ne numim creştini trebuie să fim împlinitorii poruncii de unitate pe care ne-a lăsat-o Domnul şi pentru care El s-a rugat în cea mai înălţătoare rugăciune rostită vreodată în lume. Se cuvine să căutăm şi să adâncim totdeauna ceea ce ne apropie, nu ceea ce ne desparte, şi necontenit să ne rugăm pentru unitatea creştină, ştiut fiind că „ceea ce la oameni este cu neputinţă, este cu putinţă la Dumnezeu".

9. Rugăciunea la ieşirea din clasă.

CAPITOLUL 5

Cateheze privind Istoria Bisericii Ortodoxe Române

Întemeierea bisericii creștine pe teritoriul țării noastre

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Împlinind porunca Mântuitorului de a propovădui Evanghelia, la toată făptura, după pogorârea Sfântului Duh, Sfinții Apostoli s-au răspândit în toata lumea spre a întemeia Biserici creștine. Remarcabilă s-a făcut activitatea sfântului Apostol Pavel, care în cele trei călătorii misionare a răspândit Evanghelia, întemeind Biserici creștine în cele mai importante centre politice și culturale ale lumii vechi. Dar și ceilalți Sfinți Apostoli s-au dovedit activi în răspândirea Evangheliei lui Hristos în lumea păgână. Astfel, cunoscutul istoric bisericesc Eusebiu de Cezareea ne-a lasat mărturia unei tradiții potrivit căreia Sfântul Apostol Andrei a propovăduit Evanghelia și a întemeiat Biserica creștină din Sciția Minor (Dobrogea de azi), ca și în cetățile grecești de pe țărmul Mării Negre.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Având origine apostolică, vom vedea în cele ce urmează cum s-a răspândit Biserica creștină pe teritoriul țării noastre, folosind dovezi istorice, lingvistice și arheologice.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Propovăduind pe țărmurile Pontului Euxin Evanghelia, Sfântul Apostol Andrei a întemeiat comunități creștine, rânduind episcopi și preoți ca să-i continue activitatea de mântuire a credincioșilor. Dar creștinismul s-a răspândit pe teritoriul țării noastre încă din cele mai vechi timpuri. Astfel, odată cu cucerirea Daciei de către romani, Traian a adus coloniști și unități militare „din tot imperiul roman" (cum spune Eutropiu): din Moesia, Iliria, Panonia, Siria, Asia Mica. Iar pentru paza noii provincii a adus Legiunea a XIII-a Gemina, așezată la Apulum (Alba Iulia), sau Legiunea a V-a Macedoneana, așezată la Potaissa (Turda), când Dacia a fost

amenințată de popoarele migratoare. Au venit apoi și negustori din toate părțile imperiului roman. Printre coloniștii, militarii și negustorii veniți aici erau fără îndoială și mulți creștini. Unii rămânând pe aceste meleaguri și întemeind familii, au statornicit și noua învățătură creștină. Mulți istorici amintesc și de venirea goților (popor migrator de origine germanică) în Dacia, care în cursul expedițiilor efectuate în Asia Mica și Balcani, au luat numeroși captivi, printre care erau și creștini, chiar și preoți, care s-au statornicit printre daco-romani.

Unii scriitori creștini din secolele II și III arată clar că Evanghelia se răspândise în toată lumea, și că „nu există nici un neam, fie trăind în căruțe și în corturi și crescând vite, la care să nu se facă rugăciuni în numele lui Hristos" (Sfântul Iustin Martirul și Filozoful). Alții scriu că „Hristos stăpânește și în ținuturile sarmaților, dacilor și sciților" (Tertulian).

Vechimea creștinismului la daco-romani este dovedită și prin argumentul lingvistic. Aproape toate cuvintele care definesc credința și cultul creștin au fost create în secolele II-IV, iar noi le-am primit prin intermediul limbii latine vulgare, impusă de cuceritori și devenită limba noului popor care se forma. Așa avem cuvintele: a boteza, altar, creștin, cruce, duminică, cuminecare, părinte, rugăciune; sau cu compusul „sfânt" (de la „sanctus") devenit propriu limbii române în combinație cu numele sfântului, precum: Sântion, Sântoader, Sântgeorgiu, Sânnicoară, Sântana, etc. Interesant este faptul ca 90% din cuvintele cuprinse în Simbolul de credință și în rugăciunea „Tatăl nostru" sunt de origine latină. Aceasta nu înseamnă însă că noul popor care se forma a fost încreștinat prin misionari apuseni, latini, fiindcă într-o astfel de situație Biserica Apuseană ne-ar fi impus termenii ei, mai ales că aveam aceeași limbă.

Mai avem apoi și cuvinte păgâne intrate în terminologia creștină, care și-au schimbat însă înțelesul potrivit noii realități pe care o definea. Așa avem cuvântul „biserică", privit ca locaș de închinare, de la „basilică", având inițial utilitatea de casă de judecată. Întrucât aceste case de judecată au fost oferite de Constantin cel Mare creștinilor, prin noua lor utilizare, ele devin locașuri de cult și primesc un înțeles specific creștin. La fel „Dumnezeu", de la „Domine-Deus"; „sărbătoare" de la „dies servatoria" (zile închinate zeilor protectori omului), „Floriile" de la „Floralia", sărbătoarea florilor, Rusaliile, de la „Rosalia", sărbătoarea pomenirii morților, odată cu înflorirea trandafirilor („rosa"). Pe lângă aceasta, mai remarcăm faptul că dacă vocabularul privind credința și datinile sunt de origine latină,

cel privind organizarea și cultul bisericesc sunt mai mult de origine slavă, ceea ce înseamnă că Biserica ca instituție sacră s-a întemeiat pe teritoriul țării noastre înainte de venirea slavilor.

Pe de altă parte, odată cu declanșarea persecuțiilor împotriva creștinilor apar încă din secolul II martiri atât din cadrul armatei, cât și din restul populației daco-romane. Numărul celor care și-au dat viața pentru Evanghelia lui Hristos se înmulțesc tot mai mult în secolele III și IV, ceea ce înseamnă că în acest timp creștinisinul era generalizat pe teritoriul țării noastre.

Privind apoi descoperirile arheologice constatăm că ele constituie mărturii grăitoare ale continuității populației daco-romane pe teritoriul țării noastre, crestinismul prinzând rădăcini în Dacia și Sciția Mică în secolele IV–VI, având legături tot mai consistente cu Răsăritul creștin Ortodox.

7. Fixarea cunoștințelor

Din cele până aici tratate vedem că Biserica creștină întemeiată pe teritoriul țării noastre este de origine apostolică dezvoltându-se și răspândindu-se odată cu formarea poporului român, prin coloniștii, militarii, negustorii și captivii creștini aduși aici de popoarele migratoare din întreg imperiul roman. Argumentul lingvistic constituie o dovadă incontestabilă a stabilității creștinismului pe teritoriul patriei noastre odată cu formarea limbii române din limba latină vulgară, iar numărul martirilor mereu crescut din timpul persecuțiilor demonstrează răspândirea Bisericiii creștine pe o zonă tot mai vastă. Descoperirile arheologice vin cu un argument în plus spre a preciza orientarea Bisericii creștine statornicită pe aceste meleaguri spre Răsăritul Ortodox Bizantin.

8. Temă pentru acasă

Se va lectura despre martirii creștini din ținuturile daco-romane.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Organizarea bisericească în ținuturile Dunărene până la sfârșitul secolului VI

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea cunoștințelor predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Viața creștină de pe pământul locuit azi de români a cunoscut încă de la întemeierea Bisericii prin propovăduirea Sfântului Apostol Andrei, o dezvoltare sub aceeași influență bizantină, fiind menționată chiar în documentele sinoadelor ecumenice.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Datorită faptului că viața bisericească s-a dezvoltat cu precădere în ținuturile dunărene, vom urmări organizarea ei până la sfârșitul secolului VI.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Din documentele sinodului I ecumenic (Nicea, 325), printre cei 318 participanți, au fost și episcopi din ținuturile dunărene. Printre aceștia este numit Dominius din Sirmium, Protogenes din Sardica (azi Sofia), Dacus din Scupi (provincia Dardania). Desigur, nu a lipsit nici episcopul de la Tomis (Constanța). Alte centre episcopale cunoscute în această perioadă sunt: Mursa și Sirmium (azi Mitrovița în Iugoslavia), Aquae, Bononia (azi Vidin), Naisus (azi Niș în Iugoslavia), Remesiana (azi Bela Palanca în Iugoslavia), etc. Pătrunzând aici erezia lui Arie (care tăgăduia dumnezeirea Fiului), condamnată de sinodul I ecumenic, s-au „contaminat" de ea și unii din episcopii aflați pe eceste meleaguri. Se cunosc astfel dintre ei: Valens din Mursa și Ursacius din Singidunum. Pentru combaterea arianismilui s-au constituit și două sinoade locale. Unul a fost la Sardica în 343, la care au participat 170 de episcopi. Pe aici a trecut, reîntorcându-se din exil, Sfântul Antonie cel Mare, apărătorul otrodoxiei la primul sinod ecumenic. El a petrecut Sfintele Paști ale anului 344 în orașul Naius.

Alt sinod a avut loc la Sirmium în anul 378, condus de Sfântul Ambrozie al Milanului și de episcopul Anemius din Sirmium. La sinod a luat parte și împăratul Grațian. Desigur că din aceste părți treceau în fosta Dacie Troiană mulți misionari, convertind la noua credință pe mulți plugari și păstori daco-romani. Creștinismul s-a răspândit în nordul Dunării în limba latină, sub forma lui ortodoxă.

Este cunoscut faptul că în Biserica veche între secolele III–XI existau așa-numiții horepiscopi, adică episcopi de sat. Ei luau din împuternicirea episcopilor din cetatea de scaun, având misiunea de a hirotoni clerul bisericesc, a sfinți locașurile de cult și a organiza viața bisericească acolo unde au fost repartizați. În cetatea de scaun existau pe lângă episcopi și episcopii misionari. Atât episcopul „titular" cât și cei misionari, precum și horepiscopii îndeplineau și activitatea de catehizare a fraților aflați în nordul Dunării.

Se cunoaște documentar că până la marea penetrație avaro-slavă în Dobrogea, spre Balcani, din 602, în Scytia Minor existau la începutul secolului VI, 14 scaune episcopale aflate sub jurisdicția Constantinopolului. Una din Episcopiile atestate documentar, ai cărei episcopi îi cunoaștem ca participanți la primele cinci sinoade ecumenice, este Episcopia Tomisului.

Primul episcop se numea Efrem. El moare ca martir pe timpul persecuțiilor romane îndreptate împotriva creștinilor, în 7 martie 304.

Tot pentru credința creștină vor muri și urmașii lui, episcopii Evangelius și Tit. Episcopul Vetrarion, care a urmat, a fost surghiunit de împăratul Valens fiindcă nu a vrut să treacă la arieni. De teama unei răscoale este însă repus în scaun.

Episcopul Gherontie (Terentius) participă la lucrările sinodului II ecumenic (Constantinopol 381), fiind remarcat de împărat pentru convingerile lui ortodoxe. I-a urmat episcopul Teotim, om învățat și cu viață sfântă. La sinodul III ecumenic (Efes 431) participă pentru a mărturisi ortodoxia contra ereticului Nestorie, episcopul Timotei. Episcopul Alexandru a semnat documentele ortodoxe împotriva ereziei monofizite a lui Eutihie, la sinodul IV ecumenic (Calcedon 451).

Numele ultimului episcop cunoscut la Tomis este Valentinian. Era un om învățat, întreținând corespondență pe probleme controversate de credință cu papa Vigilius al Romei. Nu a luat parte la sinodul V ecumenic (Constantinopol 553), dar i s-a pomenit numele. Dintre teologii din Scytia Minor amintim în primul rând pe Sfântul Ioan Casian. Este hirotonit diacon de către

Sfântul Ioan Gură de Aur. În tinerețe se află la Betleem, apoi în Egipt și la Roma, întemeind o mănăstire de maici la Marsilia (Franța), promovând astfel monahismul din Răsărit în Apus.

Un alt călugăr învățat din părțile Dobrogei a fost Dionisie Euxiguul (cel Mic). El a pus bazele erei creștine, numărând pentru prima dată anii de la nașterea lui Hristos, dar cu o greșeală de 4 ani.

Dat fiind faptul că organizarea administrativ bisericească s-a orientat după cea de stat, episcopiile din aceste teritorii au fost incluse sub jurisdicția Patriarhiei Constantinopolului, potrivit canonului 3 de la sinodul II ecumenic și 28 de la sinodul IV ecumenic. Împăratul bizantin Justinian transformă satul său natal într-un oraș înfloritor numit Justiniana Prima (aflat la 40 Km de Niș – Iugoslavia). Prin Novela XI din 535 întemeiază aici o Arhiepiscopie, având sub jurisdicția sa 25 de eparhii. Fără îndoială că misionarii de aici au dus noua învățătură și daco-romanilor aflați în nordul Dunării, care vorbeau aceeași limbă.

7. Fixarea cunoștințelor

Cum a fost organizată viața bisericească în ținuturile dunărene până la sfârșitul secolului al VI-lea? (În episcopii, organizate după modelul ortodox, fiindcă se aflau sub jurisdicția Bizanțului). Câte episcopii au fost? (14 episcopii). Despre care dintre ele avem documente sigure că a fost temeinic organizată? (Episcopia Tomis). Cunoaștem numele episcopilor? (Le cunoaștem din chiar documentele sinoadelor ecumenice la care au participat). Care sunt cele mai reprezentative nume? (Efrem, Vetrarion, Gherontie, Teotim, Timotei, Alexandru, Valentinian). Mai sunt și alte nume de personalități bisericești care provin de pe aceste meleaguri? (Sunt reținute în special numele Sfântului Ioan Casian care a introdus monahismul răsăritean în Apus, și Dionisie Exiguul care a alcătuit prima numărătoare a anilor, începând cu nașterea Domnului. Numărătoarea are însă o greșeală de 4 ani). Temeinica organizare a vieții bisericești de la Dunăre, asupra cui a exercitat o influență creștină benefică? (Asupra locuitorilor din nordul Dunării care vorbeau aceeași limbă.

8. Aplicarea

Fiind păstrători fideli ai credinței ortodoxe, prin combaterea arianismului, creștinii din părțile dunărene au contribuit la statornicia credinței cele acevărate. Pe de altă parte, prin

răspândirea creștinismului în nordul Dunării s-a creat unitatea de simțire a tuturor mărturisitorilor Domnului după modelul oferit de Bizanț.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Martiri din Ținuturile Dunărene

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Începând cu Nero (54-68) mulți împărați romani au dezlănțuit persecuții sângeroase împotriva creștinilor, care au durat până la edictul de la Milan, emis de împăratul Constantin, la 313, prin care creștinismul deține, asemenea celorlalte religii din imperiul roman, dreptul de a-și exercita învățătura, morala și cultul.

Faptul că în această perioadă creștinismul de rit bizantin era bine consolidat în ținuturile dunărene o dovedesc și martirii care au murit pentru credința lor.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

În cele ce urmează vom reține câteva nume ale martirilor din ținuturile dunărene.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

De la început se cuvine să precizăm că numele celor mai mulți dintre martiri a rămas necunoscut. Slujitori ai altarului, militari, simpli credincioși, bărbați și femei de diferite îndeletniciri au plătit cu sângele lor mărturisirea credinței în Hristos. Numărul lor este necunoscut. La fel și numele tuturor acestora numai Dumnezeu îl cunoaște. El care le-a dat răsplata fericirii veșnice. Noi vom face doar pomenirea acelor eroi ai credinței creștine ale căror nume au rămas înscrise în documentele istorice ale vremii, sau au fost date la iveală cu prilejul descoperirilor arheologice.

Astfel, în sudul Dunării, la Sirmium (Mitrovița de azi) au pătimit pentru Hristos preotul Montanus și soția sa Maxima, apoi episcopul Irineu și încă 40 de creștini au fost înecați în râul Sava.

În Moesia Inferior, părțile răsăritene ale Bulgariei de azi, întâlnim mulți martiri daco-romani în orașul Durostorum. Vom pomeni numele soldaților Pasicrat și Valentin, care nu au vrut să aducă jertfă zeilor. Apoi soldații Marcian și Nicandru, la care se mai adaugă încă 47 de ostași. La 28 aprilire 304 au fost martirizați și trei țărani din jurul Durostorului.

În Scythia Minor, Dobrogea de azi, cunoaștem numele episcopului Efrem din Tomis (Constanța de azi). În cetatea Axiopolis (lângă Cernavodă de azi) sunt menționați trei martiri: Chirie, Chindeas și Darius. Moaștele acestuia din urmă se păstrează la Ancona (Italia).

Se știe că după retragerea trupelor romane din nordul și sudul Dunării, de către Aurelian, Dacia a fost ocupată de goți. Mulți dintre ei erau creștini, dar numărul creștinilor goți s-au înmulțit sub influența populației daco-romane autohtone. Creștinii goți din Dacia aveau chiar organizație bisericească, dovadă fiind faptul că în documentele primului sinod ecumenic de la Nicea, din 325 este pomenit episcopul Teofil, zis „al Goției". Aici a făcut misiune creștină printre goți Ulfila, predicând în limbile gotică, latină și greacă. El a tradus chiar Biblia în limba gotică și a ajuns episcopul lor.

Regele goților Atanaric pornește persecuție împotriva creștinilor, suspectându-i că ar avea legături cu imperiul roman. În această persecuție primește moarte martirică Nichita, ars de viu, și Sfântul Sava, înecat în râul Muscos (Buzău).

Vrednice de amintit sunt recentele descoperiri arheologice din 1971, de la Niculițel (jud. Tulcea). În cripta așezată sub altarul unei bazilici poleocreștine au fost descoperite moaștele a patru martiri: Zoticos, Attalos, Kamasis și Filippos, depuse și păstrate la biserica mănăstirii Cocoș (jud Tulcea).

7. Fixarea cunoștințelor

Ce dovadă avem că în sudul și în nordul Dunării creștinismul era bine consolidat? (Faptul că aici existau organizați episcopale, precum și mulți martiri). Cunoaștem numărul acestora? (Nu-l cunoaștem, dar știm că era foarte mare și că martirii proveneau din toate categoriile sociale). Cunoaștem câteva nume de martiri din ținuturile dunărene? (La Sirmium - sudul Dunării, a pătimit pentru Hristos preotul daco-roman Montanus și soția sa, precum

și episcopul Irineu. În orașul Durostrum-Moesia Inferior cunoaștem mai mulți soldați martiri: Pasicrat, Valentin, Marcian, Nicandru, precum și trei țărani. La Scytia Minor (Dobrogea) a suferit martiriu episcopul Efrem din Tomis; iar în Dacia din nordul Dunării, în urma persecuției dezlănțuită de regele goților Atanaric, au fost martirizați Sfântul Sava, înnecat și Nichita, ars de viu). Descoperirile arheologice ne-au scos la iveală nume de martiri? (În 1971 la Niculițel într-o bazilică paleocreștină au fost găsite moaștele a patru martiri care se păstrează la mănăstirea Cocoș, fiind singurele moaște de martiri găsite pe teritoriul țării noastre).

8. Aplicarea

Biserica noastră a înscris în calendarul sfințeniei și numele martirilor din ținuturile dunărene. Astfel, la 7 martie se face pomenirea episcopului Efrem din Tomis, la 15 martie a lui Nichita Romanul, la 12 aprilie a Sfântul Sava de la Buzău, la 20 noiembrie a Sfântului mucenic Dasius, etc.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Viața bisericească pe teritoriul patriei noastre în secolele VII–XIII

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Am văzut că permanenta legătură dintre viața bisericească de la Dunăre și cea a populației daco-romane din Nordul Dunării reprezintă chezășia faptului că creștinismul de rit bizantin a devenit aici stabil, pe măsură să facă față tuturor influențelor și vicisitudinilor ce s-au abătut asupra provinciilor nord dunărene locuite acum de români.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Vom vedea în cele ce urmează situația vieții bisericești pe teritoriul patriei noastre pe o mai mare perioadă de timp, respectiv în secolele VII–XIII.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Venind în secolul VI din părțile de răsărit ale Poloniei și din pământul Ucrainei de azi, slavii au pătruns în Peninsula Balcanică până la țărmul Adriaticei, așezându-se peste populația romanică din aceste locuri. Dislocând populația romanică din sudul Dunării, parte din ea s-a refugiat în nord. Nu au reușit același lucru să-l facă slavii și în provinciile ocupate de daco-romani. Au fost asimilați până în secolul X de populația aflată în nordul Dunării, dar slavii au exercitat o mare influență asupra culturii și vieții bisericești de aici.

În 679 vin în Peninsula Balcanică din părțile Volgei, bulgarii, sub conducerea lui Asparuh. Cuceritorii vor fi asimilați nu peste mult timp de populația slavă băștinașă. Încreștinarea în 864 a țarului Boris al Bulgarilor, luând numele Mihail, a determinat oficial încheierea procesului de încreștinare a întregului popor bulgar în „ritul slav“, adică în cultul și limba slavei vechi (paleoslavă) folosită de Chiril și Metodie pentru prima dată în Moravia (Cehia). Aceștia au întemeiat alfabetul numit „chirilic“, devenind prin traducerea Sfintei Scripturi și a cărților de cult, un ferment de răspândire a vieții culturale și bisericești în toate părțile locuite de slavi. Astfel, limba paleoslavă (slava veche) va intra și în cultul Bisericii Ortodoxe aflate în nordul Dunării, locuită de populația daco-romană. Aici, odată cu întemeierea formațiunilor statale feudale românești, limba slavă va intra și în cancelariile domnești.

Această influență exercitată în mare măsură și de ucenicii sfinților Chiril și Metodie este pe deplin dovedită de multitudinea cuvintelor intrate în limbajul bisericesc, precum: duh, jertfă, maslu, pomană, pravilă, praznic, prohod, cazanie, altar, schit, troiță, utrenie, vecernie, vlădică, mucenic, stareț, etc.

Se consideră că și cuvintele din limba greacă au pătruns în cult tot prin intermediul celei slavone, precum: potir, icoană, idol, liturghie, schit, mănăstire, călugăr, har, etc.

Faptul că slavii s-au încreștinat după venirea pe aceste locuri, înseamnă că aici exista bine consolidat creștinismul. Desigur că existau aici episcopi, fiindcă numai ei puteau dispune introdu-

cerea ritului slav bizantin în cult. La fel existența preoților nu poate fi concepută fără cea a episcopilor. Dovadă concludentă în acest sens o constituie faptul că pe lista participanților la sinodul VII ecumenic figurează și numele episcopului Ursus, care își avea probabil reședința la Morisena unde se păstrează o bazilică cu baptisteriu încă din secolul IV.

Despre existența vieții religioase creștine viguros organizată, pe măsură să-i asimileze pe slavi, vorbesc și descoperirile arheologice. S-au descoperit mai multe bisericuțe cu felurite inscripții, vase de lut cu semnul crucii, apoi cruci relicvar, având incizate imaginile unor sfinți, un capac de cădelniță de proveniență bizantină, vase ceramice, ornamente cu cruci, etc.

Când ungurii conduși de Arpad se stabilesc în secolul IX în Câmpia Panoniei, găsesc aici populație românească, alături de care trăiau și grupări de slavi, având organizații statale numite cnezate și voievodate. Despre existența lor dă mărturie cronica scrisă de secretarul regelui maghiar Bella II. Din ea aflăm că la sfârșitul secolului IX și începutul secolului X existau la răsărit de Tisa voievodatul lui Menumorut, în țara Crișurilor, a lui Glad în Banat și a lui Gelu, „ducele român“ care stăpânea țara Transilvaniei, locuită de români și slavi, având-și cetatea pe Someș, identificată cu Dăbârca, lângă Cluj-Napoca. S-au descoperit aici șase biserici creștine de prin secolele IX–XI. Exista și o altă formațiune politică la Alba Iulia. Pe lângă fiecare formațiune politică era și cea bisericească condusă de episcop. Astfel de reședințe episcopale au existat la Dăbârca, Alba Iulia, Morisena și Dibiscos (identificată cu Timișoara).

Între secolele IX și XIII maghiarii au cucerit prin lupte grele Transilvania impunând peste administrația românilor administrația lor.

Cuceritorii au primit însă credința creștină a celor învinși. Dovadă sunt mulțimea cuvintelor bisericești transcrise din română în maghiară. Iată câteva: păgân – pogany; altar – oltar; sfânt – szent; crăciun – karacsony. De la populația slavă existentă aici au împrumutat mai multe cuvinte, din care amintim: Cruce – Krest (slavonă), Kereszt (maghiară); bobotează – vodocrest (slavonă), vizkereszt (maghiară); vecernie – vecsernye (maghiară), etc.

Chiar interese politice îi vor determina pe maghiarii stăpâni ai Transilvaniei să primească creștinismul răsăritean. E vorba de încheierea păcii de 5 ani cu Bizanțul prin Gyula, demnitar maghiar care odată ajuns în capitala imperiului se va boteza, primind numele de Ștefan având-l ca naș chiar pe împăratul Constantin al VII-lea Porfirogenetul. Se reîntoarce împreună cu Ierotei, pe

care patriarhul Constantinopolului l-a hirotonit ca episcop al „Turkiei" (Ungaria), aducând mulți unguri la credința ortodoxă. Dar încă din primii ani ai secolului XI Ștefan cel Sfânt își orientează privirile spre Apusul catolic, având nevoie de sprijinul papilor.

De acum vechile centre episcopale ortodoxe vor fi înlocuite cu altele catolice. Se urmărea dispariția oricărei urme de organizare statală și bisericească românească și ortodoxă. De pildă, Morisena va fi ocupată în 1028 de către Ștefan cel Sfânt alungându-l pe Ohtum trădat de sfetnicul său Chanadinus. Mănăstirea „Sfântul Ioan Botezătorul" a fost astfel trecută la catolici, instalându-se aici episcopul Gerard împreună cu 12 călugări.

Cu toate acestea, creștinismul ortodox al românilor nu a putut fi total înlăturat. Ca document avem scrisoarea papei Inocențiu al IV-lea, în care se amintește de existența unei „episcopii ortodoxe pe moșiile fiilor cneazului Bâlea", probabil în părțile Hunedoarei.

În timpul care a urmat, adică în secolele XIV–XV s-au luat din partea ungurilor catolici măsuri foarte dure împotriva ortodocșilor din Transilvania, interzicându-le să săvârșească slujbe, să zidească biserici și capele, fiind chiar alungați împreună cu familiile lor. Măsurile se înăspresc mereu încât regele Sigismund dispunea în 1428 ca nimeni să nu poată deține proprietăți și titluri nobiliare dacă nu face parte din Biserica romano-catolică.

Cu toate acestea românii ortodocși nu au încetat să-și găsească identitatea numai ca fii ai Bisericii Ortodoxe.

Viața bisericească a românilor din teritoriile extracarpatice a fost și ea viguroasă și înfloritoare în perioada la care ne referim, deși după năvălirea avarilor și slavilor la începutul secolului VII, Episcopia Tomisului și celelalte 14 episcopii au fost distruse.

Reorganizarea vieții bisericești ortodoxe a românilor dintre Dunăre și Mare se concretizează prin înființarea în prima jumătate a secolului al XIII-lea a Mitropoliei Vicinei, localitate așezată pe malul drept al Dunării, lângă deltă. Mitropolia se afla sub jurisdicția Constantinopolului, având ierarhi greci. Datorită deselor incursiuni ale tătarilor în nordul Mării Negre, importanța Vicinei scade. În cele din urmă ajunge sub stăpânirea lui Basarab I, domnul Țării Românești.

În teritoriul cuprins între Carpați și Dunăre este atestată documentar existența unor formațiuni statale în prima jumătate a secolului al XIII-lea. Documentul îl reprezină o scrisoare a papei

Grigorie al IX-lea adresată principelui de coroană al Ungariei Bela IV, viitorul rege. Papa exprimă în scrisoare doleanța că „în episcopia cumanilor" (părțile sudice și estice ale Carpaților) trăiau „valahi" ortodocși care primeau Sfintele Taine „de la niște pseudoepiscopi care țin de ritul grecilor". Desigur, acești „pseudoepiscopi" (episcopi falși) erau români ortodocși, iar păstoriții lor erau „valahi".

Mai târziu, în diploma regelui Ungariei, Bela IV, dată cavalerilor ioaniți aflăm de existența unor formațiuni statale românești în teritoriile situate între Carpați și Dunăre. Se pomenește astfel de țara Severinului (partea de răsărit a Banatului și vestul Olteniei) ca fiind voievodatul lui Litovoi. Valea Jiului și Țara Hațegului erau cnezatul lui Ioan; în sud-estul Olteniei, probabil în Vâlcea era cnezatul lui Farcaș, iar „țara lui Semeslau", voievodul românilor în stânga Oltului, cuprindea actualele județe Argeș, Dâmbovița, Olt, Teleorman și eventual Prahova. În diploma menționată se face precizarea că în teritoriile respective existau „biserici clădite și cele ce se vor clădi", ale căror venituri urmau să rămână „arhiepiscopilor și episcopilor". De aici rezultă că fiecare din voievozii și cnejii amintiți aveau câte un ierarh pentru îndrumarea vieții bisericești.

Desigur astfel de ierarhi au existat și în țările din răsăritul Carpaților. Un astfel de „pseudoepiscop", din cei amintiți mai înainte, au existat în țara Boholovenilor și în „țara Brodnicilor" situată în apropierea episcopiei catolice a cumanilor. O seamă de descoperiri arheologice atestă existența unei vieți bisericești ortodoxe pe aceste meleaguri.

În întreaga Peninsulă Balcanică, de la Marea Egee până la Dunăre și de la Marea Neagră până la Adriatica întâlnim o populație de macedo-români sau aromâni, vlahi ce aveau propria organizare politică, având în anul 980 conducător pe Niculiță.

Aceștia au jucat în istorie, la un moment dat un rol important. Pe la 1185 vlaho-românii se unesc cu bulgarii într-o răscoală, reușind să înlăture pe bizantini și să întemeieze un stat nou, cunoscut sub numele de „statul Asăneștilor" sau „imperiul vlaho (româno) bulgar". Primul conducător a fost Asan, urmat de frații săi Petru și Ioniță. Acesta din urmă a fost recunoscut deopotrivă de bizantini și de papa, fiind încoronat ca rege al bulgarilor și vlahilor", la Târnovo, în 1204. Târnovo devine astfel cel mai însemnat centru politic, cultural și bisericesc al noului stat. În 1235 sinodul Patriarhiei din Constantinopol recunoaște autocefalia Bisericii din Târnovo, acordând cârmuitorului ei titlul de Patriarh. Țaratul de la Târnovo va fi însă ocupat de turci în 1393, iar patriarhul Eftimie a fost dus în exil.

7. Fixarea cunoștințelor

Venind slavii în Peninsula Balcanică în contact cu popoarele de aici, ce raporturi etnice au rezultat? (Slavii au asimilat popoarele din sudul Dunării, dar ei au fost asimilați de cei din nord). Cine

au fost apostolii slavilor? (Sfinții Chiril și Metodie veniți din Moravia au înființat alfabetul chirilic și au tradus Sfânta Scriptură și celelalte cărți de cult în limba slavă veche (paleoslavă). Astfel limba slavă veche intră în cultul ortodocșilor români de aici și apoi în cancelariile domnești). Ce dovedește faptul că slavii au primit creștinismul de la populația existentă în nordul Dunării? (Că aici creștinismul a fost bine consolidat). Ce dovadă avem în acest sens? (Faptul că episcopul Ursus participă la al VII-lea sinod ecumenic). Ungurii pătrunzând în Câmpia Panoniei găsesc aici populație românească organizată statal? (Găsesc cnezate și voievodate locuite de români și grupuri de slavi). Aceste formațiuni politice aveau și organizări bisericești? (Exista totdeauna pe lângă conducerea politico–administrativă și conducerea bisericească, în frunte cu episcopul). Unde au existat reședințe episcopale? (La Dobârca, Alba Iulia, Morisena și Dibiscos). Ce anume confirmă că ungurii s-au încreștinat la început ca ortodocși? (Existența cuvintelor creștine românești în limba maghiară). Au rămas ungurii încreștinați pe mai departe sub jurisdicția Bizanțului? (Nu, ci din interese politice regele Ștefan cel Sfânt trece de partea catolicismului apusean). Ce a urmat? (Persecutarea românilor ortodocși de aici). A putut fi înlăturat creștinismul ortodox de aici? (Nu, fiindcă românii majoritari s-au regăsit ca frați în Biserica Ortodoxă). În sudul Dunării a mai existat viață bisericească ortodoxă după năvălirea avarilor și slavilor? (S-a reorganizat în secolele următoare. Dovadă este existența Mitropoliei Vicinei). Ce documente istorice atestă existența formațiunilor statale între Carpați și Dunăre în prima jumătate a secolului al XIII-lea? (Scrisoarea papei Grigorie al IX-lea adresată principelui de coroană Bela IV și mai târziu diploma lui Bela IV, ajuns rege, adresată ioaniților). Existența formațiilor statale, ce ne dovedesc cu privire la viața bisericească? (Dovedesc că dacă existau formații statale, adică cnezate și voievodate, exista pe lângă acestea și câte o reședință episcopală pentru organizarea vieții bisericești a românilor ortodocși). Au existat formațiuni statale și organizări ierarhice în răsăritul Carpaților? (Au existat în „țara boholovenilor" și „țara brodnicilor", în teritoriul Moldovei de azi. Descoperirile arheologice dau mărturie asupra unei vieți bisericești ortodoxe și românești pe aceste meleaguri). Care a fost contribuția macedo-românilor sau aromânii vlahi pentru consolidarea vieții ortodoxe proprii? (Unindu-se cu bulgarii, alungă pe bizantini și întemeiază „statul asăneștilor" sau „imperiul vlaho (româno) bulgar", recunoscut

atât de Bizanţ cât şi de Roma. La Târnovo se va întemeia patriarhatul ce va dura mai bine de un secol şi jumătate).

8. Aplicarea

Faptul că organizării statale i-a urmat totdeauna organizarea bisericească, a oferit românilor ortodocşi de-a lungul veacurilor şi în ciuda vicisitudinilor vremurilor, să-şi găsească identitatea proprie sub oblăduirea Bisericii. În felul acesta, legea ortodoxă va deveni şi lege românească, pe măsură să rămână chezăşia unităţii naţionale.

9. Rugăciunea la ieşirea din clasă.

Întemeierea şi începuturile Mitropoliei Ungrovlahiei

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecţie
3. Verificarea lecţiei predate anterior

4. Legătura cu lecţia precedentă sau cu cunoştinţele anterioare

Cunoaştem din istorie că românii aveau organizaţii politice şi administrative prestatale numite cnezate şi voievodate. În lupta de la Posada, din 1330, voievodul Basarab de la Argeş, învingându-l pe Carol Robert, înlătură suzeranitatea regatului feudal maghiar şi câştigă independenţa Ţării Româneşti. Învingând apoi pe tătari, stăpânirea sa se va întinde şi în ţinuturile de răsărit ale Munteniei. Ortodoxia românească fiind organic legată de viaţa statală, odată cu întemeierea Ţării Româneşti va avea loc şi întemeierea Mitropoliei.

5. Comunicarea subiectului lecţiei noi

Ne vom referi în cele ce urmează la întemeierea şi începuturile Mitropoliei Ungrovlahiei.

6. Dirijarea învăţării. Însuşirea noilor cunoştinţe

După moartea lui Basarab în 1352, urmează la conducerea Ţării Româneşti fiul său, Nicolae Alexandru. Fără îndoială, el a avut

la curtea domnească şi un arhiereu ca să hirotonească preoţi şi să sfinţească biserici. Dar o ierarhie bisericească, recunoscută canonic de Patriarhia ecumenică din Constantinopol, nu a existat. De aceea, Nicolae Alexandru cere în mai multe rânduri Patriarhiei ecumenice ca Ţara Românească să fie luată sub patronajul ei, numind aici un mitropolit care să facă parte din sinodul patriarhal.

Sinodul Patriarhiei Constantinopolului din mai 1359 aprobă întemeierea Mitropoliei Ungrovlahiei şi numeşte aici ca mitropolit pe Iachint din Vicina. Se ştie că Dobrogea a intrat, începând cu partea a doua a secolului al XVI-lea sub stăpânirea imperiului Bizantin, care va întemeia la Vicina, orăşel aflat în apropierea Deltei, o mitropolie. De aici a fost „transferat“ Iachint la Argeş, capitala noii organizări statale şi bisericeşti.

După moartea lui Nicolae Alexandru, urmează la domnie Vlaicu Vodă. Din primii ani de domnie, acesta îşi întinde stăpânirea şi asupra Amlaşului. Acesta cuprindea mai multe feude transilvane aflate în jurul Sibiului, Ţara Făgăraşului şi Banatul Severinului. În 1370 sinodul Patriarhiei din Constantinopol va numi, la cererea domnitorului şi a boierilor munteni, pe Daniil Cristopol ca un al doilea mitropolit în Ţara Românească. El se va numi ca arhiereu Antim şi va avea reşedinţa în cetatea Severinului. Antim a participat de mai multe ori la şedinţele sinodului Patriarhiei ecumenice din Constantinopol.

După moartea lui Iachint în 1572 va urma ca mitropolit Hariton, egumenul mănăstirii Cutlumuş şi mai marele mănăstirilor din Muntele Athos. Din 1581 scaunul de mitropolit va fi ocupat de Antim.

Documentele istorice ne dezvăluie că, în timpul lui Mircea cel Bătrân, alături de Antim era şi un al doilea mitropolit, adică „celălalt al Ungrovlahiei“, Atanasie al Severinului. După moartea lui Mircea cel Bătrân, în 1418, ţinutul Severinului va fi ocupat de regii feudali maghiari, iar apoi de turci. În astfel de situaţii încetează şi Mitropolia de aici, rămânând numai la Argeş.

7. Fixarea cunoştinţelor

Când a fost întemeiată Mitropolia Ţării Româneşti? (În 1359, pe timpul domniei lui Nicolae Alexandru). Cine a fost primul mitropolit şi unde îşi avea reşedinţa? (Primul mitropolit a fost Iachint de Vicina şi îşi avea reşedinţa, ca şi domnitorul, la Argeş). A mai existat în Ţara Românească şi altă mitropolie? (Da. În 1370 Vlaicu Vodă întemeiază mitropolia cu reşedinţa în cetatea Severinului). Cine a fost numit aici mitropolit? (Daniil Cristopol, cu numele de Antim). Cine i-a succedat lui Iachint? (Hariton). Dar lui Hariton? (Antim). Cine a fost ales în scaunul de mitropolit al Severinului pe timpul domniei lui Mircea cel Bătrân, după trecerea lui Antim în locul lui Hariton? (Atanasie). Cât va dura Mitropolia Severinului? (Până la ocuparea cetăţii de regii feudali maghiari şi apoi de turci, adică după moartea lui Mircea cel Bătrân, mai precis după 1418).

8. Aplicarea

Întemeierea în Țara Românească a primei Mitropolii a făcut să se dezvolte aici viața și cultura bisericească și românească, devenind un focar de răspândire peste veacuri a acesteia în celelalte provincii românești surori.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Întemeierea și începuturile Mitropoliei Moldovei

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predată anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Cunoaștem din istorie că după învingerea tătarilor, pentru păstrarea suzeranității, regele Ungariei, Ludovic cel Mare, face între Siret și Carpați o „marcă" de apărare, încredințându-i conducerea lui Dragoș, voievod român din Maramureș, dependent de Ungaria. Dar adevăratul „descălecător" al statului moldovean a fost Bogdan, venit tot din Maramureș. Prin luptă el obține independența Moldovei față de regatul feudal maghiar și organizează aici viața creștinătății ortodoxe. Hotarele Moldovei se lărgesc mereu pe timpul Mușatinilor, aflați în bună înțelegere atât cu Țara Românească, cât și cu Polonia. În timpul domniei lui Petru Mușat, scaunul domnesc se mută de la Siret la Suceava. Tot Suceava va fi și prima reședință a viitoarei Mitropolii a Moldovei.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Vom vedea în cele ce urmează cum s-au desfășurat evenimentele istorice care au condus la întemeierea Mitropoliei Moldovei.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Până la Petru Mușat, Biserica Moldovei depindea de Mitropolia Haliciului, din Polonia, încă de la începutul secolului al XII-lea.

Pentru a consolida independența Moldovei față de Polonia, Petru Mușat intervine pe lângă mitropolitul Haliciului ca să-i sfințească doi arhierei: pe Iosif, rudenia sa, și pe Meletie. Pentru a întemeia Mitropolia Moldovei, domnitorul avea nevoie de recunoașterea Patriarhiei ecumenice din Constantinopol. Din dorința de a impune un arhiereu grec, Antonie, patriarhul ecumenic, refuză la început să recunoască hirotonia celor doi arhierei, impunând, fără consimțământul domnului și al boierilor pe mitropolitul Ieremia. Nefiind primit, acesta se reîntoarce la Constantinopol, aruncând anatema asupra întregii țări, iar pe domn, pe boieri, pe clerici și pe credincioși, i-a afurisit.

Urmând la domnie Ștefan Mușat, din dorința stingerii conflictului cu Patriarhia ecumenică, trimite pe protopopul Petru la Constantinopol cu scrisori și cu daruri. Patriarhul refuză categoric, în schimb îl numește pe Petru „dichiu", adică împuternicit al său la conducerea treburilor bisericești din Moldova.

Mai târziu, inițiativa de împăcare o va avea patriarhul ecumenic. În înțelegere cu împăratul Manuil Paleologul, este trimis pentru stingerea conflictului mitropolitul Iosif de Mitilene. Deși misiunea acestuia nu a avut finalitatea dorită, sinodul patriarhal ridică anatema aruncată de Ieremia asupra clerului și asupra credincioșilor moldoveni.

Având însă în vedere propaganda romano-catolică, și gândindu-se că va pierde o țară ortodoxă în continuă afirmare, noul patriarh ecumenic, Matei, ia legătură cu noul domn al Moldovei, Alexandru cel Bun, și după ce Grigorie Țamblac și Manuil Arhon, ca delegați ai patriarhului constată validitatea hirotoniei lui Iosif, prin gramata patriarhală din 26 iulie 1401 recunoaște pe mitropolitul Iosif. Prin această recunoaștere ia ființă Mitropolia Moldovei.

Primul act de autoritate bisericească a nou înființatei mitropolii a Moldovei este aducerea în 1402 la Suceava cu mult alai sărbătoresc a moaștelor Sfântului Ioan cel Nou, de la Cetatea Albă.

7. Fixarea cunoștințelor

Când s-a întemeiat Mitropolia Moldovei? (S-a întemeiat prin gramata Patriarhiei ecumenice din 26 iulie 1401). Ce a prevăzut

aceasta? (Recunoașterea arhiereului Iosif ca mitropolit al Moldovei). Cine a fost arhiereul Iosif? (A fost rudenia domnitorului Petru Mușat, hirotonit ca arhiereu de către mitropolitul Haliciului). Cu ce scop? (Spre a deveni noul mitropolit al Moldovei). Ce trebuia să facă Petru Mușat pentru realizarea acestui plan măreț? (Să obțină recunoașterea Patriarhiei ecumenice din Constantinopol). A reușit să o obțină? (Patriarhul Antonie dorind să numească un mitropolit grec, a impus pe Ieremia). Cum a fost primit acesta în Moldova? (Nu a fost primit, ci a fost respins). Ce a făcut Ieremia? (Reîntorcându-se la Constantinopol, a aruncat anatema asupra întregii țări a Moldovei). Ce a făcut în continuare domnitorul? (A trimis zadarnic pe protopopul Petru la Constantinopol ca să obțină ridicarea anatemei). De cine a fost recunoscut Iosif ca mitropolit al Moldovei? (De noul patriarh ecumenic, Matei). Ce l-a determinat pe noul patriarh să emită gramata de recunoaștere? (Din prudență, văzând propaganda pe care o făceau romano-catolicii și gândindu-se că ar fi păcat să piardă o țară ortodoxă în continuă afirmare).

8. Aplicarea

Noua Mitropolie a Moldovei în dezvoltarea ei bisericească va fi de bun auspiciu pentru propășirea culturală și pentru păstrarea conștiinței unității naționale și a originii comune a românilor din cele trei provincii.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Biserica Ortodoxă din Transilvania în secolele XIV–XV

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Trecuți la catolicism regii Ungariei au exercitat represalii asupra creștinilor ortodocși din Transilvania. Mulți nobili și cneji

români, pentru a nu-și pierde drepturile, au trecut la catolicism, înstrăinându-se de poporul din care făceau parte. Dar marea majoritate a credincioșilor ortodocși au rămas statornici credinței lor strămoșești, încât asistăm la o continuitate și prosperitate a vieții bisericești în Transilvania, țn timpul ce va urma.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Ne vom referi în cele ce urmează, la Biserica Ortodoxă din Transilvania în secolele XIV și XV.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Proba cea mai convingătoare a continuității poporului român în Transilvania o constituie viața bisericească ortodoxă și românească de aici.

În Transilvania au existat mănăstiri ortodoxe ca focare de credință și cultură, au existat episcopii și chiar mitropolii. Toate acestea s-au dezvoltat printr-o neîntreruptă legătură cu mitropoliile Ungrovlahiei și Moldovei, asigurându-se în felul acesta unitatea de credință, de neam, de limbă și de cultură.

Cea mai veche mănăstire existentă în Transilvania este cea din Peri, în Maramureș, având hramul Sfântului Arhanghel Mihail. Ea a fost construită de către Sas Vodă la mijlocul secolului XIV. În 1391 fiii lui Sas, Baliță și Drag închină mănăstirea Patriarhului din Constantinopol, devenind stavropighie, adică dependentă direct de Patriarhia ecumenică. Pahomie a fost numit exarh patriarhal investit cu drepturile unui episcop, afară de cel al hirotoniei preoților, care era săvârșită de „arhierei locali".

Din secolul XIV datează și mănăstirea Prislop, de lângă Hațeg, iar din secolul XV, mănăstirile Râmeți și Geoagiu (jud. Alba).

În Banat viața mănăstirească este cunoscută încă din secolul XI, prin mănăstirea de la Morisena (Cenad). Din secolul XII datează mănăstirea Hodoș (jud. Arad), iar din secolele XIV–XV, mănăstirile Ilidia, Partoș, Săraca, Vărădia, Caransebeș, Lugoj.

În județul Bihor este cunoscută mănăstirea Voivozi, iar în Maramureș, Cuhea și Giulești.

Viața parohială este atestată documentar încă din secolul X prin biserica de la Densuș (jud. Hunedoara), apoi din secolul XII datează biserica din Streisângiorgiu, ctitorită de cneazul Balea (Bâlea). Din secolul XIII exista la Scheii Brașovului o biserică de lemn, iar în secolul următor s-a ridicat în locul ei o biserică

de piatră. Din secolul XV datează bisericile din Almașul Mare (1418), Zlatna (1424 – jud. Alba), Seghiște în Bihor.

Am văzut că în hotărârea de ridicare a mănăstirii din Peri ca stavropighie, se specifica faptul că hirotoniile de preoți nu le va face exarhul, ci „arhiereii locali", ceea ce înseamnă că aici era organizată activitatea eparhială. Apoi într-o scrisoare a papei Inocențiu III din 1205, era menționată o episcopie ortodoxă pe moșiile fiilor cneazului Bâlea. Aceasta se afla în părțile Hunedoarei.

Odată cu întemeierea mitropoliei Ungrovlahiei, cârmuitorul de aici se intitula „exarh al Ungariei și al Plaiurilor", era adică reprezentantul patriarhului din Constantinopol pentru credincioșii ortodocși din Transilvania.

Este cunoscut și numele primului episcop ortodox din Transilvania. E vorba de Ioan, venit din Caffa Crimeii, înainte de 1456. El își avea reședința la Hunedoara. Inchizitorul papal Ioan Capistran având în obiectiv nimicirea „schismaticilor", adică a ortodocșilor români, episcopul este prins tocmai când se afla într-o vizitație canonică, încheindu-și astfel activitatea.

La Feleac lângă Cluj-Napoca exista chiar o mitropolie. La 25 octombrie 1488 este pomenit Daniil ca arhiepiscop. Aici s-a zidit o biserică cu hramul Cuvioasa Paraschiva cu ajutorul domnului Moldovei, Ștefan cel Mare. Lui Daniil îi vor urma încă patru mitropoliți, apoi în partea a doua a secolului XVI nu mai avem nici o atestatare documentară a existenței mitropoliei Feleacului.

7. Fixarea cunoștințelor

Cum a fost organizată viața bisericească din Transilvania în secolele XIV și XV? (Viața bisericească a fost organizată sub formă mănăstirească, parohială și eparhială). Care a fost cea mai veche mănăstire de aici? (Mănăstirea din Peri Maramureș), zidită de Sas Vodă și devenită stavropighie de Constantinopol). Mai cunoaștem și alte mănăstiri în Transilvania? (Densuș, Morisena, Hodoș, Partoș, Vărădia, Prislop). Ce dovedește existența mănăstirilor și a parohiilor din Transilvania? (Că aici exista o viață bisericească autohtonă). Cum s-a numit primul episcop ortodox din Transilvania? (Ioan. El a venit din Caffa Crimeii și își avea reședința la Hunedoara). Unde sunt cunoscuți primii mitropoliți ai Transilvaniei? (La Feleac, lângă Cluj-Napoca).

8. Aplicarea

Existenţa clerului superior în Transilvania şi neîntrerupta legătură cu mitropolia Ungrovlahiei şi Moldovei a asigurat continuitatea vieţii ortodoxe româneşti de aici, întărind în acelaşi timp conştiinţa unităţii de neam, de limbă şi de credinţă a tuturor românilor, împotriva vicisitidinilor vremii.

9. Rugăciunea la ieşirea din clasă.

Viaţa bisericească în Maramureş şi Bihor până la sfârşitul secolului al XVIII-lea

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecţie
3. Verificarea lecţiei predate anterior

4. Legătura cu lecţia precedentă sau cu cunoştinţele anterioare

Viaţa românească în părţile Maramureşului avea organizare politico-administrativă proprie. Aici existau cnezate şi voievodate stabile şi bine consolidate, întreţinând legături apropiate cu celelalte provincii româneşti. Dovadă este faptul că de aici a fost luat în secolul al XIV-lea voievodul Dragoş şi apoi Bogdan, devenind primul domn neatârnat al Moldovei.

5. Comunicarea subiectului lecţiei noi

Vom vedea mai în amănunt care era viaţa bisericească din Maramureş şi Bihor până la sfârşitul secolului al XVIII-lea.

6. Dirijarea învăţării. Însuşirea noilor cunoştinţe

Faptul că Maramureşul a avut o viaţă bisericească ortodoxă bine consolidată o dovedeşte existenţa celei mai vechi mănăstiri din părţile transilvănene şi anume mănăstirea Peri, ctitorită de Sas Vodă, fiul lui Dragoş. Devenită în 1391 stavropighie, Patriarhia din Constantinopol aşează aici pe egumenul Pahomie, cu drepturi de episcop, afară de hirotonia preoţilor, fapt ce cădea în sarcină

„episcopilor locali". De aici vedem că Biserica ortodoxă română din nordul Transilvaniei dispunea în această perioadă de „episcopi locali", iar mănăstirea Peri a avut un rol benefic mai ales sub aspectul cultural al vieții bisericești.

Mai târziu, în secolul al XVI-lea, românii ortodocși au ajuns sub ascultarea episcopilor ruteni din Muncaci, alteori erau sub jurisdicția Episcopiei Vadului, sau chiar a Mitropoliei din Alba Iulia.

În secolele următoare, prin apropiatele legături cu provinciile românești vom întâlni aici mai mulți episcopi ortodocși. Astfel, la mănăstirea Peri își avea reședința episcopul Serghie. El a fost egumen la Tismana și recomandat de Mihai Viteazul ca episcop de Muncaci și Maramureș. Domnul Moldovei Constantin Movilă, la „rugămintea creștinilor de legea noastră din Maramureș", a recomandat pe episcopul Silovon.

În partea a doua a secolului al XVII-lea ortodocșii români din Maramureș se aflau sub jurusdicția Mitropoliei de Alba Iulia. Mitropolitul Sava Brancovici a sfințit aici mănăstirea Moisei, devenită metoc al mănăstirii Putna.

Se cunoaște în această perioadă numele episcopului Iosif Stoica, hirotonit de Dosoftei,în anii pribegiei lui în Polonia. Întrucât nici unul din preoți nu a semnat „manifestul de unire" cu Roma din 1690, autoritățiile habsburgice intentează proces episcopului, înlăturându-l și întemnițându-l. Aceeași soartă a întâmpinat-o și episcopul Serafim, în luptă cu calvinii și romano-catolicii. Episcopul Dosoftei Teodorovici a sfințit în secolul al XVIII-lea preoți și în Transilvania, unde nu exista în această perioadă episcop ortodox.

În 1596 mulți ruteni ortodocși din Polonia primesc la Brest-Litovsc unirea religioasă cu Roma. Ei vor întemeia o Episcopie unită la Muncaci, înlocuind Episcopia ortodoxă de aici. În 1732 dominația habsburgică hotărește ca județele (comitatele) Maramureș, Sălaj, Sătmar și Bihor să fie alipite Ungariei. În felul acesta, toate bisericile ortodoxe sunt trecute la uniație, afându-se sub jurisdicția Episcopiei unite a rutenilor din Muncaci, iar din partea a doua a secolului al XIX-lea Episcopiei românilor uniți din Gherla.

Cu toate acestea, credincioșii ortodocși vor păstra legături cu românii din Moldova și Țara Românească, apelând la episcopii și mitropoliții de aici să le sfințească preoți și să le asigure cărțile de cult, încât bisericile maramureșene vor folosi din plin în timpul ce va urma cărțile de slujbă tipărite mai ales la Râmnic, București, Iași.

Pe de altă parte, în Maramureş se va dezvolta arta bisericească în lemn, specific românească. Originalitatea şi valoarea ei artistică îi vor da peste veacuri aureola nemuririi. În Bihor viaţa bisericească românească ortodoxă este atestată documentar încă din secolul X, din timpul lui Menumorut.

Până în 1700, românii ortodocşi au stat sub jurisdicţia Mitropoliei de Alba Iulia. Acţiunile principilor maghiari de a atrage pe românii ortodocşi la calvinism au eşuat, încât în secolul al XVIII-lea întâlnim în părţile bihorene un episcop ortodox cu numele Petru Hristofor. Dar în anul 1777 se înfiinţează la Oradea Episcopia română unită, care a început acţiunea prozelită. Nu au avut succesul scontat, fiindcă ortodocşii români din Oradea s-au constituit în 1792 într-un Consistoriu (Vicariat) dependent de Episcopia Aradului.

Dar permanenta legătură cu Biserica ortodoxă română din Ţara Românească şi Moldova a menţinut de-a lungul vremii, prin hirotonia episcopilor şi prin dotarea cu cărţi de slujbă, conştiinţa unităţii de neam, de limbă şi de credinţă în Bihorul ortodox.

7. Fixarea cunoştinţelor

Sub ce formă a credinţei s-a desfăşurat viaţa bisericească în părţile Maramureşului şi a Bihorului, de-a lungul istoriei? (Sub forma credinţei ortodoxe de rit bizantin, asemenea credincioşilor români din celelalte provincii ocupate de ei). Cum s-a reuşit adeziunea la Biserica unită? (La început episcopii ortodocşi maramureşeni au apărat cu jertfa propriei vieţi credinţa strămoşească, dar dominaţia habsburgică a hotărât ca mai multe comitate (judeţe) să fie alipite Ungariei. Credincioşii din aceste judeţe au fost trecuţi la uniaţie, fiind incluşi în Episcopia ruteană unită de la Gherla. Au rămas românii ortodocşi pasivi, acceptând situaţia? (Nu au rămas indiferenţi faţă de măsurile ce le-au fost impuse, menţinând permanent legăturile cu Episcopiile şi Mitropoliile din Ţara Românească şi Moldova). Dar credincioşii ortodocşi români, au trecut la uniaţie după întemeierea Episcopiei unite din Oradea? (Nu au trecut, ci s-au constituit într-un Vicariat dependent de Episcopia Aradului. Apoi ca şi cei din Maramureş au menţinut neîntrerupt legăturile cu Episcopiile şi Mitropoliile din Ţara Românească şi Moldova).

8. Aplicarea

Se vor prezenta diapozitive, albume sau ilustrate cu frumoasele biserici de lemn construite în Maramureș și Bihor.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Tiparul în Țara Românească și Transilvania în secolul al XVI-lea

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Se cunoaște faptul că una din marile tipografii unde se tipăreau cărți de slujbă ortodoxă în limba slavă încă din secolul al XV-lea era la Cetine în Muntenegru. În 1496 Cetine cade sub turci și activitatea tipografică va înceta. Ieromonahul Macarie era unul din iscusiții tipografi, care odată cu încetarea activității de la Cetine se retrage în Țara Românească, care își păstrase autonomia față de turci. El va fi găsit casă bună la mitropolitul de aici, fiind rudă cu principele muntenegrean, care a întemeiat tipografia din Cetine. Pe de altă parte, domnitorul Radu cel Mare era un bun organizator al vieții bisericești și nu va rămânea indiferent de prezența unui iscusit tipograf în țara sa.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Vom vedea în cele ce urmează cum s-au pus bazele tiparului în Țara Românească și Transilvania în secolul al XVI-lea.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Domnul Radu cel Mare a pus bazele tipografiei în țara noastră, fie la Târgoviște, unde își avea reședința, fie la mănăstirea Dealu, ctitoria sa, aflată în apropiere.

Macarie tipărește între 1508–1512 trei cărți de slujbă: Liturghierul, cuprinzând cele trei Sfinte Liturghii; Octoihul și Tetraevangheliarul, cuprinzând pericopele celor patru Evanghelii ce se citesc în fiecare duminică și sărbătoare.

După Macarie timp de 33 de ani activitatea tipiografică va înceta. Va fi continuată tot de un sârb, Dimitrie Liubavici. El va tipări la Târgoviște două cărți de cult, un Moluftelnic, cuprinzând slujbele la Sfintele Taine, la înmormântare și alte rugăciuni, precum un Apostol.

Primele tipărituri în limba română se datoresc lui Filip Moldoveanul. Venind din Moldova se stabilește la Sibiu, ca angajat al magistratului de aici, adică scrib. În această calitate va fi trimis de mai multe ori în solie la domnii Țării Românești. La Sibiu, Filip a turnat material tipografic și xilografic, adică gravură ilustrată în lemn. Fiind un bun cunoscător al limbilor slavonă, latină și germană, el va tipări pentru prima dată cu litere chirilice Tetraevangheliarul slavo-român, prin 1551–1553. Aceasta este prima carte tipărită în limba română și păstrată, fiindcă Filip Moldoveanul a mai scris în 1544 un Catehism românesc, dar acesta s-a pierdut.

Peste câteva decenii vom mai întâlni în Țara Românească o tipografie instalată la mănăstirea Plumbuita (București). Ieromonahul Lavrentie va tipări aici o Psaltire și un Tetraevangheliar. Aceste cărți au circulat și în celelalte provincii românești, precum și la slavii sudici (Bulgaria, Serbia) aflați sub dominația otomană.

Unul dintre ucenicii lui Dimitrie Liubavici din Târgoviște a fost cărturarul diacon Coresi. Prima carte de slujbă tipărită de Coresi la Brașov este un Octoih. Mergând la Târgoviște a tipărit în slavonește, cu gravuri în lemn un Triod–Penticostar.

Stabilirea definitivă a diaconului Coresi la Brașov a fost determinată de mediul prielnic al tipăriturilor în limba română, mai ales că sașii de aici trecuți la luteranism, i-au oferit și hârtia necesară.

Prima carte tipărită în limba română la Brașov se numește „Întrebare creștinească" și datează din 1560. Ea cuprinde Decalogul, Simbolul de credință, Tatăl nostru și câteva noțiuni elementare despre rugăciune, botez și împărtășanie. În prefață se spune că s-a tipărit cu aprobarea principelui Transilvaniei și a „vlădicului" Sava, fiind închinată mitropolitului Efem al Ungrovlahiei. O altă carte tipărită de Coresi în limba română este Psaltirea din 1570.

Tipăriturile lui Coresi la Brașov sunt foarte multe. Ele sunt redactate atât în slavonă cât și în românește. Majoritatea sunt cărți de slujbă care circulau nu numai în Transilvania, ci și în Țara Românească, Moldova, precum și în țările ortodoxe vecine. De o importanță deosebită este Evanghelia cu învățătură sau Cazania, cuprinzând tâlcuirea Evangheliilor din toate duminicile și sărbătorile de peste an. Cartea apare în limba română în 1581, tipărită cu cheltuiala judelui Brașovului, Lucas Hirscher. Așa cum arăta în prefață, acesta a găsit cartea la mitropolitul Serafim al Ungrovlahiei, de la care „cu multă rugăciune cerutu-am". Cartea apare și cu binecuvântarea mitropolitului Glenadie pentru trebuința preoților ortodocși din Transilvania. În felul acesta cartea reprezintă o colaborare transilvano–munteană.

Faptul că tipăriturile lui Coresi au circulat în toate provinciile românești, ele au avut un însemnat rol în menținerea conștiinței unității de credință și de neam a tuturor românilor. Tipăriturile în limba română constituie apoi o adevărată pledoarie în favoarea introducerii ei în cult. Dar importanța cu totul excepțională a tipăriturilor lui Coresi rezidă în uniformitatea limbii române. Eliminând arhaismele și provincialismele, Coresi va adopta graiul din Țara Românească și din sud–estul Transilvaniei, care se va impune ca limba română literară.

De o importanță majoră pentru afirmarea limbii române este Palia de la Orăștie, din 1582. Ea cuprinde primele două cărți ale Vechiului Testament și a fost tipărită prin osteneala lui Șerban, fiul lui Coresi, și a diacului Marian. Cartea apare în contextul propagandei de a atrage pe români la calvinism. Traducerea și tipărirea Paliei este inițiată de Mihail din Turdaș, pretinsul „episcop" româno–calvin, dar în Predoslovia cărții se specifică faptul că la traducerea ei în românește au participat „Herce Ștefan, propovăduitorul Evangheliei lui Hristos în orașul Caransebeșului, Zăcan Efrem, dascăl de dăscălie și cu Peștișel Moisi, propovăduitorul Evangheliei în orașul Lugojului și cu Archirie protopopul varmeghiei Hunedoarei".

Cu aceste tipărituri activitatea tipografică va înceta în Transilvania un secol și jumătate.

7. Fixarea cunoștințelor

Care a fost prima tipăritură din Țara Românească? (Liturghierul lui Macarie din 1508). În ce limbă a fost tipărit? (În limba slavonă). Cine va tipări primele cărți în limba română? (Filip Moldoveanul la Sibiu). Care este prima carte care ni s-a păstrat?

(Tetraevangheliarul slavo–român, tipărit cu litere chirilice). Care este importanța tipăriturilor lui Coresi? (Ele reprezintă o pledoarie pentru introducerea limbii române în Biserică; aduc o contribuție deosebită la întărirea conștiinței unității de neam a tuturor românilor, și mai mult, oferă modelul limbii române literare ce se va dezvolta în viitor).

8. Aplicarea

Faptul că primele tipărituri au apărut și s-au dezvoltat sub oblăduirea Bisericii Ortodoxe, dovedește pe deplin rolul acesteia în promovarea limbii și culturii românești.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Mitropolitul Varlaam al Moldovei

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Este cunoscut faptul că Biserica Ortodoxă din Moldova a cunoscut pe timpul lui Ștefan cel Mare o situație înfloritoare. O astfel de strălucire va cunoaște mai târziu, pe timpul domniei lui Vasile Lupu (1634–1653), mitropolit al Moldovei fiind Varlaam.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Vom urmări în cele ce urmează viața și activitatea mitropolitului Varlaam al Moldovei.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Era originar din părțile Vrancei, trăgându-se dintr-o familie de răzeși. Numele lui de botez era Vasile. De tânăr învață greaca și slavona. Fiind atras spre viața monahală, ajunge viețuitor al mănăstirii Secu, primind numele de Varlaam. Ajungând egumenul

mănăstirii, pe lângă grijile administrative, are și preocupări cărturărești, traducând „Scara" Sfântului Ioan Sinaitul.

Apreciind calitățile intelectuale și duhovnicești ale egumenului Varlaam, domnitorul Miron Barnovschi îl ia ca sfetnic și duhovnic al său. Acesta îl trimite la Moscova și la Kiev să cumpere icoane pentru ctitoriile sale. Reîntors din această călătorie, nu-l mai găsește pe Barnovschi în scaunul de domnie. Nu-i mai rămâne nici lui decât să se retragă la mănăstirea Secu.

Dar calitățile sale deosebite și cultura sa l-au făcut vrednic de scaunul de mitropolit, fapt care s-a și întâmplat în 1632. Vremurile erau tulburi, fiindcă domnitorii se schimbau des, încât nici pastorația nu i-a fost prea ușoară în primii ani. Abia după ce Vasile Lupu ajunge domn al Moldovei lucrurile și viața însăși începe să primească stabilitate și prosperitate. Activitatea mitropolitului Varlaam se va distinge, conform înclinațiilor sale, în domeniul cultural. Astfel, în chiliile mănăstirii Trei Ierarhi a fost instalată prima tipografie din Moldova, dăruită de Petru Movilă, mitropolitul Kievului.

În 1643 va apare la Iași, Cazania sau Cartea de învățătură (predici la duminicile de peste an, la praznice împărătești și în cinstea sfinților). Această carte are o importanță deosebită pentru dezvoltarea culturii românești.

În cuvântul introductiv, domnitorul se adresează „la toată seminția românească de pretutindenea", arătând că face „acest dar limbii românești, carte pre limbă românească, întâi de laudă lui Dumnezeu, după aceea, de învățătură și de folos sufletelor pravoslavnici". Cartea va cunoaște o răspândire în toate provinciile românești, fiind citită nu numai de preoți, ci și de credincioși. Având o largă răspândire în Transilvania, a circulat aici și sub formă de copii, fiind atât de râvnită și de căutată, încât au avut loc chiar procese pentru posesia ei.

A doua carte scrisă de mitropolitul Varlaam este intitulată „Șapte Taine ale Bisericii", apărută la Iași în 1644. Menirea cărții este de a apăra învățătura ortodoxă în fața prozelitismului calvin.

A treia carte este „Răspuns la catehismul calvinesc". E vorba de catehismul publicat de calvini la Alba Iulia în 1640. Cartea apare în urma aprobării ei din partea unui sinod convocat de mitropolitul Varlaam, cu participarea ierarhilor din Moldova și Țara Românească, încât apariția acestei cărți este expresia unității de credință și de neam.

La îndemnul lui Varlaam, Vasile Lupu deschide în 1640 Colegiul de la Iași, cerând ajutoare și profesori de la mitropolitul Petru Movilă al Kievului. Aici se preda în limba greacă și slavonă

teologia, filosofia, retorica, aritmetica, geometria, dialectica, gramatica, astronomia, catehismul și muzica.

O altă faptă vrednică de reținut din activitatea cultural bisericească a mitropolitului Varlaam, este convocarea în 1642 a Sinodului de la Iași, care aprobă Mărturisirea de credință a lui Petru Movilă.

După ce Vasile Lupu a pierdut scaunul domnesc, Varlaam se retrage la mănăstirea Secu, unde își sfârșește în liniște viața în 1657, unde a fost și înmormântat.

7. Fixarea cunoștințelor

În ce domeniu se evidențiază cu precădere activitatea mitropolitului Varlaam? (În domeniul cultural bisericesc) Care este contribuția lui în acest domeniu? (A scris și tipărit Cazania, Cele Șapte Taine, Răspuns la catehismul calvinesc, aducându-și în același timp și contribuția aprobării la sinodul de la Iași a Mărturisirii de credință a lui Petru Movilă). Care a fost importanța apariției acestor cărți pentru viața bisericească din provinciile românești? (În primul rând au contribuit la adâncirea conștiinței de neam și de credință a tuturor românilor. În al doilea rând a oferit un mijloc de apărare a credinței ortodoxe în fața prozelitismului calvin. În al treilea rând și-au adus contribuția la făurirea limbii și culturii românești). Care a fost contribuția mitropolitului Varlaam în domeniul dezvoltării vieții culturale din Moldova? (La îndemnul său, domnitorul Vasile Lupu va deschide Colegiul de la Iași).

8. Aplicarea

Pentru activitatea culturală a mitropolitului Varlaam, numele său rămâne scris cu litere de aur în istoria culturii și literaturii române.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Mitropolitul Petru Movilă și Sinodul de la Iași

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Au fost de-a lungul veacurilor personalități bisericești care prin activitatea lor au făcut cinste Bisericii Ortodoxe, iar dacă au activat în slujba altor Biserici Ortodoxe surori, și-au adus contribuția la propășirea acestora și a întregii Ortodoxii. O astfel de personalitate bisericească este Petru Movilă, mitropolitul Kievului.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Ne vom referi în cele ce urmează la viața și activitatea mitropolitului Petru Movilă, cât și la Sinodul de la Iași, din 1642.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Mitropolitul Petru Movilă s-a născut la 21 decembrie 1596 la Suceava, ca fiu al lui Simion Movilă, domn al Țării Românești și al Moldovei. Dintre frații săi, trei au ajuns domni în Tara Românească sau în Moldova, iar mănăstirea Sucevița este ctitoria familiei Movileștilor. Mihai Viteazul ocupând Moldova, fiul lui Simion Movilă, la numai 4 ani a luat drumul pribegiei în Polonia, unde și-a început și continuat învățătura la colegiul „Frăției Ortodoxe" din Lvov, studiind gramatica, retorica, didactica, teologia; inițiindu-se în cunoașterea limbilor greacă, latină și slavonă.

Tânărul fecior de domn își îndreaptă pașii spre mănăstirea Pecerska din Kiev, cu prilejul sărbătorii „Adormirii Maicii Domnului", hramul mănăstirii. Dovedind vocație pentru viața monahală, este îndemnat de mitropolitul Kievului să se călugărească. A fost tuns în monahism la Kiev și ajunge egumen al mănăstirii Pecerska, fiind hirotesit și ca arhimandrit.

În acest timp Ucraina și Kievul erau sub dominația regatului polon catolic. În 1596 o parte din clerul și credincioșii ortodocși semnează actul de unire de la Brest-Litovsk (Polonia), aderând la unirea cu Roma. Mulți credincioși rămân însă în legea strămoșească, ortodoxă.

Petru Movilă ajunge în astfel de condiții stareț al mănăstirii Pecerska, apărător al Ortodoxiei ucrainiene în regatul polon. Având loc în 1632 alegerea noului rege al Poloniei, atrăgând de partea sa mai mulți nobili, arhimandritul Petru Movilă joacă un rol important în urcarea pe tron a lui Vladislav, fapt care oferă Ortodoxiei din Polonia posibilitatea de a-și manifesta cultul în libertate, primind o parte din bisericile și episcopiile luate de uniți, precum și dreptul de a construi biserici, spitale și tipografii. Aceste succese dobândite prin iscusința lui Petru Movilă, duc la alegerea sa în 1633 ca „arhiepiscop și mitropolit al Kievului, al Galiției și al întregii Rusii".

De acum începe activitatea sa de propășire a Bisericii sale, ridicând la gradul de Academie, colegiul pe care tot el îl înființase la Kiev în 1631. Această Academie a fost socotită cea mai veche universitate modernă ortodoxă. A mai înființat apoi la Kiev și Lvov și o tipografie, unde s-au tipărit cărți de slujbă, de învățătură, de evlavie creștină, de apărare a Ortodoxiei și traduceri din Sfinții Părinți.

Aici apare și lucrarea sa intitulată „Lithos" (Piatra) de apărare a Ortodoxiei, precum și „Evanghelia învățătoare" a patriarhului ecumenic Calist (traducere din limba greacă). Dar cea mai importantă carte a sa de doctrină a întregii ortodoxii este „Mărturisirea de credință". Se simțea de mult nevoia unei astfel de mărturisiri de credință, pentru clarificarea Ortodoxiei față de catolicism și protestantism, mai ales că Mărturisirea de credința a patriarhului Chiril Lucaris nu de mult apărută, a fost suspectată de influențe protestante. Scrisă în limba latină, „Mărturisirea de credință" a lui Petru Movilă cuprinde 261 de întrebări și răspunsuri, temeluite pe cele trei virtuți teologice: credința, nădejdea și dragostea. Aspectul credinței îl constituie tâlcuirea Simbolului de credință, cel al nădejdii, rugăciunea „Tatăl nostru", iar dragostea se referă la Dumnezeu și la semenii noștri.

Supusă discuției Sinodului de la Kiev, din 1640, format din clerici și mireni, nu s-a căzut de acord asupra a două puncte, motiv pentru care s-a cerut părerea patriarhului de Constantinopol, și s-a hotărât convocarea unui mare sinod cu participarea reprezentanților mai multor Biserici Ortodoxe.

Acest sinod a avut loc la Iași între 15 septembrie – 27 octombrie 1642, în trapeza bisericii „Sfinții Trei Ierarhi", cu participarea delegaților Patriarhiei ecumenice, a Mitropoliei Kievului și a Moldovei. Discutată punct cu punct, au fost respinse afirmațiile cu privire la purgatoriu, precum și la stabilirea faptului că prefacerea darurilor la Sfânta Liturghie are loc cu prilejul epiclezei. Mărturisirea a fost aprobată apoi de sinodul patriarhal de Constantinopol și de patriarhii Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului, intrând în istorie ca al treilea document de mărturisire a credinței ortodoxe, după Simbolul de credință și după Dogmatica Sfântului Ioan Damaschin.

Cartea a fost tipărită pentru prima dată la Amsterdam, după moartea autorului, în limba greacă, fiind apoi tradusă în mai multe limbi. Logofătul Radu Greceanu o tipărește pentru prima dată în limba română la Buzău, în 1691. După 13 ani de păstorire, în 1646, chiar când a împlinit vârsta de 50 de ani, mitropolitul Petru Movilă închide ochii, fiind înmormântat în biserica mănăstirii Pecerska.

7. Fixarea cunoștințelor

Cine a fost Petru Movilă? (Fiul domnului Țării Românești și a Moldovei, Simion Movilă). Unde și-a făcut studiile? (La colegiul din Lvov Polonia). La ce mănăstire îmbracă haina călugărească? (La mănăstirea Pecerska din Kiev, unde ajunge egumen și stareț). Ce funcție înaltă bisericească va ocupa el? (Cea de arhiepiscop și mitropolit al Kievului și întregii Rusii). Ce activitate desfășoară el aici? (De apărare și propășire a Ortodoxiei față de atacurile catolicismului). Cum își concretizează el această activitate? (Întemeind Academia Teologică, care devine cea mai veche universitate modernă ortodoxă. Apoi prin tipărirea mai multor cărți, și mai ales prin scrierea Mărturisirii de credință Ortodoxă, care îi va purta cu cinste numele peste veacuri). Ce for bisericesc a aprobat această Mărturisire de credință? (Sinodul de la Iași, ținut între 15 septembrie – 27 octombrie 1642).

8. Temă pentru acasă

Prezentați portretul ortodox al mitropolitului Petru Movilă.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Lupta Bisericii Ortodoxe din Transilvania – Mitropoliții Ilie Iorest, Simion Ștefan și Sava Brancovici

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Pentru a-i supune cu mai multă siguranță pe românii din Transilvania, care erau majoritari, politica dominantă a stăpânitorilor unguri de aici acționa prin orice mijloace la deznaționalizarea lor. Faptul că românii își regăseau identitatea etnică în Biserica Ortodoxă, s-a cosiderat că aici este punctul asupra căruia se cuvine să se acționeze. Așa s-a și întâmplat, numai că în cadrul Bisericii Ortodoxe din Transilvania au fost rânduiți de Dumnezeu ierarhi, care, considerându-se răspunzători de soarta credincioșilor lor și a etniei lor românești, au opus rezistență, și cu prețul vieții lor au rămas la datorie. Printre aceștia, în secolul al XVII-lea, s-au remarcat mitropoliții Ilie Iorest, Simion Ștefan și Sava Brancovici.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Ne vom referi în cele ce urmează la acești trei mitropoliți, urmărind modul în care au apărat ființa națională și credința străbună.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

După moartea mitropolitului Ghenadie, pentru ocuparea scaunului de la Alba Iulia (Bălgrad) a fost ales de către principele Gheorghe Rakoczy, la recomandarea domnitorului Vasile Lupu, călugărul putnean Ilie Iorest. În această perioadă acțiunile de prozelitism calvin se intensificau în Transilvania tot mai mult. Apare chiar un Catehism calvinesc pentru a răspândi învățătura de credință a acestora. Principele maghiar îi cere noului mitropolit, fixându-i în mai multe puncte, un program privind modul în care trebuie să se asocieze prozelitismului calvin în Transilvania. Mitropolitul a rămas însă statornic în credința păstoriților săi. Pentru acest

motiv a fost aruncat în temniță unde a stat aproape un an. A fost eliberat pe baza garanției a 24 de chezași că va plăti pentru vistieria principelui 1000 de taleri. După ieșirea din temniță merge pentru un scurt timp la mănăstirea de metanie (Putna) pentru a se reculege, apoi se deplasează în Rusia pentru a strânge ajutoare spre a-și achita datoria. Ajungând la țar, oferă acestuia părticele din moaștele Sfântului Dumitru, iar țarul la rândul său îi oferă daruri și bani pentru a-și răscumpăra chezașii. Se retrage apoi la Putna, unde își va da obștescul sfârșit la adânci bătrânețe.

După înlăturarea lui Ilie Iorest din scaun, locul lui va fi luat de Simion Ștefan. După hirotonia în Țara Românească și instalarea în scaun, același principe îi impune 15 condiții în favoarea prozelitismului calvin. Printre acestea i se cerea ca predica să fie rostită în românește dar numai după Sfânta Scriptură, catehizarea tineretului să fie orientată după Catehismul calvinesc, împărtășirea numai a celor vârstnici, desființarea obiceiurilor de le botez, cununie și înmormântare, înlăturarea cinstirii icoanelor și a crucii, să nu se facă opoziție celor care doreau să treacă la calvinism și să se recunoască drepturile superintendentului calvin asupra Bisericii Ortodoxe românești. Bineînțeles că mitropolitul nu a respectat acesta condiții.

Numele lui Simion Ștefan rămâne aureolat prin tipărirea în 1648 a Noului Testament (de la Bălgrad) adevărat document de pledoarie pentru unitatea limbii române. Noul Testament de la Bălgrad reprezintă prima traducere a Cărții Sfinte în limba noastră, având o importanță deopotrivă spirituală, literară și lingvistică; „este una dintre pietrele fundamentale pe care s-a clădit în secolele următoare limba noastră literară".

Sunt memorabile cuvintele scrise în predoslovia cărții, cu privire la importanța limbii române pentru păstrarea conștiinței de neam a tuturor românilor risipiți de vitregia soartei și a vremurilor necruțătoare: „Aciasta încă vă rugăm să luați aminte că rumânii nu grăiesc în toate țările într-un chip... pentru aceia cu nevoie poate să scrie cineva să înțeleagă toți, grăind un lucru unii într-un chip, alții într-alt chip. Bine știm că cuvintele trebuie să fie ca banii, că banii aceia sunt buni carii umblă în toate țările, așia și cuvintele acelea sănt bune care le înțeleg toți. Noi drept aceia ne-am silit, de în cât am putut, să izvodim așia cum să înțeleagă toți, iar dacă nu vor înțelege toți, nu-i de vina noastră, ce-i vina altuia ce-au răsfirat rumânii printr-alte țări de ș-au amestecat cuvintele cu alte limbi, de nu grăiesc toți într-un chip".

Urmașul lui Simion Ștefan va fi Sava Brancovici. Era originar de la Ineu (Arad), provenind dintr-o familie sârbească. Numele

lui era Simion Brancovici. Tatăl său fusese înrolat în oastea lui Mihai Viteazul. Învață carte în casa părintească și apoi la mănăstirea Comana, unde se afla un unchi după tată. Reîntors în Ineu, de multe ori se vede nevoit să îmbrace haina militară pentru a face față deselor invazii turcești. S-a căsătorit și a avut copii. Un alt unchi al său, Grigorie Brancovici, era protopopul Ineului. După moartea acestuia, credincioșii au insistat pe lângă el să ia locul unchiului său. Merge în Țara Românească și este hirotonit la Târgoviște. Reîntors la Ineu, află cu durere că soția și copii săi au decedat. După mai mulți ani de protopopiat, în 1656 va succede în scaunul de mitropolit al Bălgradului pe Simion Ștefan. Înainte însă a fost călugărit și a primit numele de Sava, iar apoi a fost hirotonit ca arhiereu în aceeași catedrală din Târgoviște. Nu după mult timp noul principe calvin al Transilvaniei l-a destituit din scaunul de mitropolit. Dar în 1662 soborul protopopilor întrunit la Alba Iulia îl realege ca mitropolit. Pentru că Biserica Ortodoxă din Transilvania se zbătea în multe greutăți, Sava Brancovici merge de mai multe ori în Rusia după ajutoare. Acest fapt nu era pe placul autorităților calvine, încât principele îi cere printre altele reînființarea tipografiei pentru tipărirea cărților calvinizante. Nu a satisfăcut puterea principelui, în schimb pentru înviorarea vieții religioase a clerului și credincioșilor, mitropolitul convoacă un sobor la Alba Iulia. Dintre hotărârile luate amintim: săvârșirea regulată a slujbelor în duminici și sărbători, înlăturarea superstițiilor legate de cultul morților, respectarea gradelor de rudenie la căsătorie, împărtășirea credincioșilor de patru ori pe an, catehizarea în biserică și învățarea Rugăciunii Domnești, Decalogul și Crezul, înlăturarea preoților nevrednici.

Principele Mihai Apaffi revoltat de acțiunile misionare ale mitropolitului ortodox, convoacă scaunul de judecată, și după o judecată nedreaptă, îl întemnițează confiscându-i toate bunurile. Fratele său Gheorghe Brancovici reușește însă să meargă în Țara Românească spre a cere ajutorul lui Șerban Cantacuzino pentru eliberarea mitropolitului. Cu toate acestea, mitropolitul a fost supus în continuare la tot felul de suferințe în închisoarea din Vinț. În cele din urmă a fost eliberat. Apăsat de boală și bătrânețe se stinge din viață în 1683.

7. Fixarea cunoștințelor

Care au fost cei trei mitropoliți care au luptat împotriva introducerii calvinismului în Transilvania, în secolul al XVII-lea? (Cei

trei mitropoliți au fost Ilie Iorest, Simion Ștefan și Sava Brancovici). De ce nu s-au supus ei calvinismului? (Fiindcă principii calvini au angajat acțiunea de deznaționalizare a poporului român, iar Biserica Ortodoxă întreținea prin ierarhii ei mereu aprinsă conștiința etnică a românilor din Transilvania). Care este lucrarea de o importanță cu totul deosebită pe care ne-a lăsat-o mitropolitul Simion Ștefan? (A fost Noul Testament de la Bălgrad, una din pietrele de temelie a unității de limbă a tuturor românilor și de temelie a limbii noastre literare).

8. Aplicarea

Pentru calitățile sale lingvistice și literare Noul Testament de la Bălgrad din 1648 a intrat în literatura română ca un document de inestimabilă valoare, pe măsură să vorbească peste secole de conștiința națională a mitropolitului Simion Ștefan.

Pentru acțiunea lor hotărâtă de a apăra cu jertfa propriei vieți legea ortodoxă și românească, Biserica, în semn de pioasă aducere aminte i-a canonizat în 1950 pe Ilie Iorest și Sava Brancovici ca sfinți mărturisitori, făcând pomenirea lor în fiecare an, în ziua de 24 aprilie după ziua de pomenire a unui vajnic apărător al credinței din timpul celor mai grele persecuții împotriva creștinilor, Sfântul Gheorghe.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Mitropolitul Dosoftei al Moldovei

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Când a activat mitropolitul Varlaam în Moldova? (În timpul domniei lui Vasile Lupu). În ce domeniu de activitate s-a distins el? (Mai ales în domeniul cultural). Care este meritul său în acest domeniu? (A scris cărți pentru apărarea credinței străbune,

contribuind în același timp la temeluirea limbii și culturii românești).

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Dintre urmașii mitropolitului Varlaam cel mai de seamă a fost mitropolitul Dosoftei, despre a cărui activitate vom trata în cele ce urmează.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Cei mai mulți socotesc că provenea dintr-o familie de negustori macedoneeni. S-a născut în 1624. La botez primește numele Dimitrie. Având rudenii la Liov, învață aici la școala „Frăției Ortodoxe", reorganizată de Petru Movilă. Dvenind monah la mănăstirea Probota își schimbă numele în Dositei, dau Dosoftei.

La 34 de ani ajunge episcop al Hușilor, iar peste un an, episcop al Romanului. În 1671 a fost ales mitropolit al Moldovei. Cronicarul Ion Neculce spune despre el: „Acest Dosoftei mitropolit... era prea învățat, multe limbi știa: elinește, lătinește, slovenește și altă adâncă carte și învățătură, deplin călugăr și cucernic și blând ca un miel. În țara noastră pe-această vreme nu este om ca acela".

În 1673 izbucnește războiul dintre turci și poloni. Împreună cu domnul Moldovei, Ștefan Petriceicu, trece de partea polonilor. Aceștia fiind înfrânți, se vede nevoit să fugă din fața invaziei turcești, împreună cu domnitorul, în Polonia. Aici stă doi ani. În Polonia, la mănăstirea din Uniev, tipărește în 1673 Psaltirea în versuri, cea mai de seamă lucrare a sa. Ea apare, după cum el însuși declară, după „multă trudă și vreme îndelungată, cinci ani cu foarte osârdie mare". Aceasta este prima mare operă în versuri tipărite în românește. După cum declară B. P. Hașdeu, Dosoftei rămâne „fondatorul poeziei române literare", fiind — cum remarcă altcineva — „o apariție nouă a timpului său, în plan românesc sau european" (I. G. Chițimia). S-a remarcat apoi că Psaltirea în versuri reafirmă una din caracteristicile poeziei ecleziastice bizantine, anume faptul că într-însa cele două elemente — rugăciunea liturgică și contemplația personală — sunt mai puțin separate unul de altul decât în poezia occidentală.

Reîntors în 1675 în țară, noul domnitor al Moldovei l-a închis în mănăstirea Sfântul Sava din Iași.

Reașezat în scaunul de mitropolit al Moldovei, Dosoftei se va concentra cu precădere asupra activității culturale. În curând

va tipări, punând la îndemâna preoților, Dumnezeiasca Liturghie în limba română. Apoi, după ce primește o nouă tipografie, de la patriarhul Ioachim al Moscovei, tipărește principalele cărți de slujbă, tot în românește fiind în Moldova deschizător de drumuri în direcția pătrunderii limbii române în biserică, în locul celei slavone.

Dosoftei s-a dovedit și un bun traducător. Astfel, după o trudă de 25 de ani traduce din grecește și slavonește „Viața și petrecerea sfinților", în patru volume.

Activitatea cărturărească a mitropolitului Dosoftei se încheie aici, fiindcă în 1686 regele Poloniei, Ian Sobieski pornește un război împotriva turcilor. Trecând prin Moldova încearcă zadarnuc să obțină ajutorul domnitorului Constantin Cantemir, încât la retragere, ca răzbunare, ia din Moldova mai mulți ostateci, printre care și pe mitropolitul Dosoftei. Exilul și pribegia i-au fost foarte grele. În Polonia avea în grijă duhovnicească pe puținii creștini ortodocși aflați acolo. Necazul și sărăcia apăsându-l tot mai mult, se vede nevoit să ceară ajutor de la țarii Rusiei, Ioan și Petru, care îi trimit 100 de ruble. În Polonia a scris „Poemul despre domnii Moldovei" și a tradus „Constituțiile Sfinților Apostoli" și „Mărgăritare", cuprinzând 40 de cuvântări bisericești ale Sfinților Părinți, dintre care 34 cuvântări aparțin Sfântului Ioan Gură de Aur. A început, dar nu a terminat, traducerea Dogmaticii Sfântului Ioan Damaschin.

Se stinge din viață în 1693, în vârstă de aproape 70 de ani, cu dorul țării și al credincioșilor săi moldoveni în suflet.

7. Fixarea cunoștințelor

În ce domeniu s-a evidențiat cu strălucire Dosoftei, marele mitropolit al Moldovei? (Mai ales pe plan cultural). Prin ce s-a remarcat el în acest domeniu? (Prin Psaltirea în versuri el devine fondatorul poeziei române literare). Când apare această lucrare? (În 1673, când Dosoftei se afla în Polonia). Care este contribuția sa culturală pe tărâm bisericesc? (Mitropolitul Dosoftei tipărește Sfânta Liturghie și alte cărți de cult, în limba română, fiind primul care a înlocuit în Moldova limba slavonă). Cunoscând multe limbi, a făcut traduceri? (Da, a făcut). Care sunt cele mai importane pe plan bisericesc? (Viețile Sfinților în patru volume, Constituțiile Apostolice, lucrarea intitulată „Mărgăritare", cuprinzând predici ale Sfinților Părinți. Apoi a început traducerea „Dogmaticii" Sfântului Damaschin, pe care însă nu a terminat-o).

8. Aplicarea

Datorită popularității de care se bucura Psaltirea în versuri, psalmii 46 și 48 au devenit colinde populare, iar psalmii 94 și 98 au fost introduși în cântecele de stea.

9. Temă pentru acasă

Să se identifice acești psalmi și să se analizeze conținutul lor.

10. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Biblia de la București

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Care sunt primele încercări de traducere a Sfintei Scripturi în limba română? (Palia de la Orăștie din 1582, care cuprindea cartea Facerii și Ieșirea. Apoi Psaltirea lui Coresi, din 1570, Psaltirea și Paremiile lui Dosoftei, Evanghelia și Apostolul tipărite de mitropolitul Teodosie al Țării Românești). Dar Noul Testament când a fost tradus? (În 1648 apare Noul Testament de la Bălgrad (Alba Iulia), apariție datorată mitropolitului Simion Ștefan). Ce importanță a avut apariția acestei cărți? (Ea constituie „una din pietrele fundamentale pe care s-a clădit în secolele următoare limba română literară“. Circulând în cele trei provincii, a întărit conștiința unității de neam prin limba vorbită de toți românii).

5. Comunicarea subiectului lecției noi

O altă lucrare monumentală tipărită în limba română, reunind pe cele mai sus amintite, este Biblia de la București, din 1688.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Biblia de la București se mai numește și Biblia lui Șerban Cantacuzino, fiindcă el a avut inițiativa și tot el a fost acela care a suportat costul tipăririi.

Tipărirea a început la 5 noiembrie 1687 și s-a încheiat în septembrie 1688.

Biblia de la București este o operă de mari proporții, numărând 944 pagini, format mare, tipărit pe două coloane cu litere mărunte.

În ceea ce privește traducerea Bibliei, la baza ei a stat textul făcut de eruditul umanist moldovean Nicolae Milescu Spătaru pe când se afla ca diplomat al Țării Românești la Înalta Poartă. El a tradus după Septuaginta, confruntată cu ediții ale Vulgatei și cu altele în limba slavonă. După unii cercetători versiunea traducerii lui Milescu a fost îndreptată de către mitropolitul Dosoftei al Moldovei, pe când era episcop la Roman.

Înainte ca textul să fie dat la tipar a fost revizuit în întregime de doi cărturari munteni, logofeți la curtea domnească, Radu și Șerban Greceanu, ajutați de mai mulți cunoscători ai limbii grecești, aflați în Țara Românească, mitropolitul Ghermano de Nissa și patriarhul Dositei al Ierusalimului. La tălmăcirea unor locuri mai dificile le-a venit în ajutor și marele cărțurar Constantin Cantacuzino, iar textul a fost diortosit de episcopul Mitrofan de Huși, ucenic al lui Dosoftei.

Cu toate ecestea în text apar unele cuvinte netraduse, iar unele fraze sunt redate confuz, de unde vedem greutatea traducătorilor de a reda textul într-o limbă română ce nu poseda toată expresivitatea stilului.

Privind lucrarea în ansamblu, ea cuprinde cărțile canonice și necanonice ale Vechiului Testament, traduse de Nicolae Miclescu, precum și apocrifa IV Macabei, tradusă tot de el. Titlul cărții era „Despre rațiunea dominantă“ și prezenta capacitatea rațiunii de a domina afectele. Este atribuită lui Iosif Flaviu, în fond aparține unui filosof anonim din Alexandria, din secolul îd. Hs. Aceasta este prima scriere filosofică tradusă în limba română.

La baza Noului Testament al Bibliei de la București stă ediția mitropolitului Simion Ștefan de la Alba Iulia din 1648.

Biblia de la București are două prefețe. Prima este semnată de domnitorul Șerban Cantacuzino, și este adresată clerului și credincioșilor. Cea de-a doua prefață poartă semnătura patriarhului Dositei al Ierusalimului. El face amintire de faptul că strămoșii domnului au stat odinioară pe tronul Bizanțului,

vrând să mărească prin aceasta prestigiul domnitorului român ca protector al întregii Ortodoxii. Tot în prefața semnată de Dositei se arată că „această carte s-a tipărit spre înțelegerea limbii românești" și „pentru cea de obște priință s-a dăruit neamului românesc să lumineze celor din casă și Bisearicii noroade: românilor, moldovenilor și ungrovlahilor" (transilvănenilor).

Prin faptul că la traducerea în limba română au colaborat cei din Moldova, din Muntenia și din Transilvania, s-a reușit să se dea limbii române un caracter unitar, iar circulația ei în toate provinciile românești a contribuit la difuzarea unei limbi comune, întărind conștiința unității de neam a tuturor românilor. S-a remarcat apoi că Biblia de la București este „un document de consolidare a limbii literare" (G. Călinescu), contribuind „la fixarea unor norme de exprimare înainte de apariția gramaticilor, cu mai mult de un secol" (Al. Piru). Biblia de la București rămâne un „monument literar de limbă, dar, în același timp, și un act editorial fără egal, raportat chiar la tehnica tipografică modernă" (Dan Simonescu).

7. Fixarea cunoștințelor

Cum se mai numește Biblia de la București? (Se mai numește Biblia lui Șerban Cantacuzino, fiindcă s-a tipărit din inițiativa lui și cu cheltuiala lui). Cine a definitivat textul Bibliei înainte de tipărirea ei? (Frații Radu și Șerban Greceanu, cărturari de seamă și logofeți la curtea domnească). Care lucrări au stat la temelia Bibliei de la București? (Vechiul Testament tradus de eruditul Nicolae Miclescu Spătaru, corectat de mitropolitul Dosoftei; și Noul Testament de la Bălgrad, tipărit exact cu 20 de ani în urmă). De cine au fost ajutați frații Greceanu? (De mitropolitul Ghermano de Nissa și de patriarhul Dositei al Ierusalimului, aflați în Țara Românească). Ale cui semnături poartă prefețele Bibliei? (A domnitorului Șerban Cantacuzino și a patriarhului Dositei al Ierusalimului în care este arătată importanța traducerii Bibliei într-o limbă unitară, înțeleasă de toți românii). Cum s-a ajuns la caracterul unitar al limbii? (Prin colaborarea la fixarea textului a cărturarilor de seamă provenind din cele trei provincii românești). Care este importanța Bibliei lui Șerban? (Ea constituie un monument literar și editorial care va circula printre români, întărindu-le prin limbă conștiința unității de neam. În același timp ea constituie o pledoarie în favoarea introducerii limbii române în cultul bisericesc).

8. Aplicarea

Biblia de la București din 1688 va constitui un model pentru traducerea pe viitor a Sfintei Scripturi în limba română.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Mitropolitul Antim Ivireanul

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anteriore

Care dintre mitropoliții moldoveni studiați au întreprins activități culturale pe măsură să le imortalizeze numele? (Mai cu seamă mitropolitul Varlaam și apoi mitropolitul Dosoftei). Dar dintre mitropoliții din Transilvania? (În special mitropolitul Simion Ștefan). La fel ca și în Moldova și în Transilvania, a existat și în Țara Românească un interes major pentru limba și cultura românească. Biblia de la București, din 1688, este o mărturie grăitoare în acest sens. Au fost însă și personalități bisericești care au activat în Țara Românească și au înscris pagini strălucite în istoria Bisericii noastre.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Una dintre cele mai proeminente personalități care a activat în Țara Românească este mitropolitul Antim Ivireanul, despre care vom trata în cele ce urmează.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

După cum spune și numele, Antim Ivireanul era din îndepărtata Ivirie. S-a născut în jurul anului 1650 din părinții Ioan și Maria, primind la botez numele Andrei.

Încă de tânăr a fost luat rob de turci și dus la Constantinopol. Își regăsește identitatea de creștin ortodox, trăind în jurul

Patriarhiei ecumenice, și deprinzând pictura, sculptura în lemn și broderia. Totodată a învățat și limbile greacă, arabă și turcă, arătându-se a fi un spirit elevat, destoinic să întreprindă o activitate culturală de calitate superioară. Intuindu-i calitățile, Constantin Brâncoveanu îl aduce în jurul anului 1690 în Țara Românească. Aici învață meșteșugul tiparului de la Mitrofan, conducătorul tipografiei domnești din București. După alegerea lui Mitrofan ca episcop al Buzăului, Antim preia conducerea tipografiei. A lucrat aici patru ani și a tipărit trei cărți. Dintre acestea, Psaltirea românească, cuprinde versuri scrise de el în limba română, pe care deja a deprins-o. Cartea este dedicată domnitorului protector.

Între 1694–1701 va funcționa la noua tipografie întemeiată de el la mănăstirea Snagov. Devenind egumenul mănăstirii, și-a creat mulți ucenici, dintre care cel mai de seamă a fost Mihail Ștefan. Acesta va fi trimis în 1699 la Alba Iulia unde va tipări două cărți pentru folosul credincioșilor ortodocși din Transilvania. La mănăstirea Snagov, tipograful și egumenul Antim tipărește 14 cărți, printre care și un Liturghier și mai târziu un Ceaslov greco-arab pentru credincioșii din Patriarhia Antiohiei.

Recunoscându-i-se vrednicia, a fost ales în 1705 episcop al Râmnicului. Ducând acolo tipografia sa de la Snagov, va tipări mai multe cărți de slujbă în limba română. După moartea mitropolitului Teodosie al Ungrovlahiei este ales în 1708 episcopul Antim. La înscăunarea sa au fost de față și patriarhii Alexandriei și Ierusalimului.

Ca mitropolit va întemeia o nouă tipografie la Târgoviște, unde vor apărea mai multe cărți de slujbă, majoritatea în limba română. Astfel, în 1713 apare primul Liturghier de pe pământul Munteniei redactat în limba română. Peste doi ani va muta tipografia de la Târgoviște la București. Tot aici, la mănăstirea cu hramul Tuturor Sfinților, ctitorită de el, va deschide încă o tipografie.

Făcând acum un bilanț al activității tipografice a lui Antim Ivireanul, putem număra 64 de cărți, dintre care 38 tipărite de el. Dintre acestea 24 erau în limba română.

Cărțile tipărite și scrise de Antim Ivireanul pot fi împărțite în trei categorii:

1. Cărți de slujbă;
2. Cărți menite să apere adevărul de credință mărturisit de Biserica Ortodoxă;
3. Cărți de predici.

Din această ultimă categorie fac parte Didahiile. Cele 28 de predici la diferite duminici și sărbători, ca și cele șapte cuvântări ocazionale îl prezintă pe Antim ca un mare predicator, apărător al valorilor moralei creștine, dispunând de un vast orizont cultural.

De remarcat este faptul că deși ne despart aproape trei secole de tipăriturile lui Antim în limba română, aceasta este foarte asemănătoare celei pe care o vorbim acum. Rezultă de aici, nu numai că a deprins bine limba română, dar și că a fost un adevărat vizionar, apreciind importanța tipăriturilor bisericești în limba poporului, o limbă clară, intrată în vorbirea curentă, dar văzută în devenirea ei în timp.

Ca și ctitor al amintitei mănăstiri, care acum îi poartă numele și unde avea de gând să-și doarmă somnul veșnic, a întocmit pentru ea un „Așezământ", în care era prevăzut modul de ajutorare a copiilor săraci, dornici să învețe carte, a străinilor, a fetelor și oamenilor săraci, etc.

Pe lângă tipograful, cărturarul, mitropolitul și ctitorul, trebuie să vedem în persoana lui Antim și pe patriotul român, angajat în lupta antiturcească, orientându-se spre pravoslavnica Rusie. De aici însă și-a tras moartea, fiindcă legăturile cu Constantin Brâncoveanu, marele lui susținător și protector, se sting, locul lor fiind luat de aversiunea domnitorului. Acesta merge până la a-i cere mitropolitului Antim demisia. Zadarnic încearcă să-i arate domnitorului nevinovăția sa, că neîndreptățirile aduse de vrăjmași au fost mai puternice. De altfel, Constantin Brâncoveanu moare ca martir în 1714, iar în 1716, Nicolae Mavrocordat, primul domn fanariot, acuzându-l pe Antim de legături cu austriecii și de uneltiri împotriva sa, îl arestează, închizându-l în temnița palatului. În același timp îi cere mitropolitului demisia. Refuzul acestuia îl determină pe domn să se adreseze patriarhului din Constantinopol și să obțină caterisirea lui Antim, pe baza unor false și netemeinice învinuiri. Mitropolitul urma să fie închis pe viață în mănăstirea Sfânta Ecaterina din Muntele Sinai. Nu va ajunge însă aici, fiindcă ostașii turci îl măcelăresc pe drum, aruncându-i trupul în râul Tungia, lângă Adrianopol.

La două secole și jumătate de la moartea martirică a mitropolitului Antim, în 1966 la cerea Patriarhiei Române, Patriarhia ecumenică din Constantinopol anulează nedreapta sentință de caterisire.

7. Fixarea cunoştinţelor

În ce calitate şi-a început Antim Ivireanul activitatea în Ţara Românească? (În calitate de tipograf). Cine l-a adus aici? (Domnitorul Constantin Brâncoveanu). Unde a activat el ca tipograf? (Mai întâi la tipografia domnească din Bucureşti, apoi la mănăstirea Snagov). După ce a fost episcop şi apoi mitropolit, a rămas ataşat tiparului? (Da. La Râmnic va întemeia prima tipografie de aici. Apoi la Târgovişte, şi pe urmă la mănăstirea ctitorită de el la Bucureşti). Câte cărţi a tipărit? (În total 64, dintre care 38 au fost tipărite de el, iar restul de ucenicii lui). Din acestea, câte cărţi au fost tipărite în limba română? (24). Care a fost meritul lui cultural şi bisericesc prin tipărirea atâtor cărţi? (El a fost deschizător de drum, ca unul care a introdus pentru prima dată în Ţara Românească limba română în cărţile de cult). Fiind străin, a cunoscut bine limba română? (A cunoscut-o foarte bine, încât cu aproape trei secole în urmă limba română din cărţile de cult tipărite de Antim este foarte aproape de limba română contemporană). Ce caracter au cărţile tipărite de Antim? (Majoritatea sunt cărţi de cult. Altele au ca şi conţinut apărarea credinţei ortodoxe. Didahia este cartea de predici la unele duminici şi sărbători. Este o lucrare originală, care scoate în evidenţă cultura autorului şi problemele vieţii sociale din acele vremuri). Ce ctitorie ne-a lăsat el? Mănăstirea cu hramul „Tuturor Sfinţilor" din Bucureşti, care acum poartă numele lui). A fost bun patriot? (Deşi străin, s-a legat fiinţial de poporul român, rămânându-i credincios până la moarte).

8. Aplicarea

Se va citi una din predicile lui prin care combate moravurile sociale din vremea sa.

9. Rugăciunea la ieşirea din clasă.

Dezbinarea Bisericii Ortodoxe din Transilvania (Uniația) între anii 1698-1701

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Cunoaștem din istorie că timp de un veac și jumătate Transilvania a fost principat independent aflat sub suzeranitate turcească. Din anul 1688, fiind cotropită de habsburgi, a fost inclusă în granițele imperiului austriac. Această schimbare politică va atrage după sine și anumite mutații religioase în favoarea stăpânilor. Astfel, pentru o mai sigură dominare a românilor ortodocși din Transilvania, majoritari, habsburgii catolici vor căuta să impună religia lor, creind între 1698–1701 dezbinarea Bisericii Ortodoxe din Transilvania, cunoscuți în istorie și sub numele de „Uniație".

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Cum s-au desfășurat evenimentele pentru atingerea acestui obiectiv, vom vedea în cele ce urmează.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Pentru atingerea obiectivului urmărit a început propaganda iezuiților catolici. Prima încercare o face parohul iezuit din Alba Iulia, Paul Baranyi, care îl asigură pe mitropolitul Teofil de aici că dacă va accepta unirea cu Roma, va scăpa de sub ascultarea superintendentului calvin. Situația rămâne însă neschimbată, întrucât Teofil trece la cele veșnice. Scaunul de mitropolit va fi ocupat de Atanasie Anghel. Acesta a fost hirotonit de mitropolitul Teodosie, la București, în ianuarie 1698. Avându-se în vedere confruntarea cu calvinismul și catolicismul în Transilvania, noului mitropolit i se dă să semneze o mărturisire de credință în 22 de puncte, obligându-l să păstreze învățătura de credință, cultul și canoanele Bisericii Ortodoxe. De față era și Dositei, patriarhul Ierusalimului.

Reîntors la Alba Iulia, Atanasie va fi confruntat nu peste mult timp cu evenimente care vor schimba cursul istoriei. Situația istorică a fost pusă în mișcare de două acte ce se adresau preoților ortodocși.

La 14 aprilie 1698 împăratul din Viena dă o diplomă prin care, adresându-se preoților ortodocși le promite că dacă acceptă să se unească cu Biserica romano–catolică și să accepte pe papa drept cap al Bisericii, vor beneficia de aceleași privilegii ca și preoții Bisericii Romei.

La 2 iunie 1698 cardinalul Calonici, arhiepiscop de Esztergom, (din Ungaria) vine cu precizarea că numai atunci vor putea beneficia preoții ortodocși de privilegiile pe care le au preoții și bisericile catolice, dacă vor accepta următoarele patru puncte:

1. Papa să fie recunoscut capu întregii Biserici.
2. Împărtășirea să poată fi făcută cu azimă (pâine nedospită).
3. Să admită învățătura că Duhul Sfânt purcede și de la Fiul (filioque).
4. Să admită că între rai și iad există un loc curățitor numit purgatoriu.

După cum vedem, sunt exact cele patru mari deosebiri dintre Ortodoxie și Catolicism, care au dus la marea schismă din 1054. (Pentru împlinirea acestei dorințe de unire, același Paul Baranyi întreprinde o activitate de lămurire a clerului ortodox să accepte unirea cu Roma).

La 7 octombrie 1698, 38 de protopopi declarau că acceptă unirea cu „Biserica Romei cea catolicească" pentru a beneficia de privilegiile de care se împărtășeau „popii acestei Biserici sfinte". Un adaus la acest act vine cu precizarea că se acceptă unirea cu condiția ca rânduiala bisericească și sărbătorile tradiționale ortodoxe să nu fie întru nimic schimbate, iar pe Atanasie „nimeni să nu aibe putere a-l clăti din scaunul sfinției Sale". Apoi urmașul lui să fi e ales de sobor, să fie întărit de papa și de împărat și hirotonit de „patriarhul de sub biruința înălțării sale".

După cum vedem, nu se face nici o referire la cele patru puncte privind învățătura de credință. Manifestul a fost însă falsificat. Baranyi și iezuiții făcând traducerea latină pentru a fi înaintat Dietei Transilvaniei spre aprobare, au adăugat și cele patru puncte specifice învățăturii catolice. Dieta a rânduit să se facă un fel de referendum spre a se vedea câte sate și câți preoți ortodocși primesc unirea. S-a constatat că nici un sat nu a aderat la unire, iar dintre preoți, foarte puțini. Cu toate acestea, în

februarie 1699 prin diploma I-a leopoldină (după numele împăratului Leopolda) se prevedea înființarea Bisericii Unite.

Mitropolitul Atanasie Anghel menține însă legăturile bisericești cu mitropolitul și cu domnitorul Țării Românești. Este chemat la Viena în fața unei comisii de judecată, invocându-se asupra lui 22 de învinuiri. Este sfătuit să primească unirea; altfel urmând să fie destituit. Sub presiune și șantaj, Atanasie semnează la 20 martie 1701 unirea cu Roma, depunând jurământul că nu va menține în viitor nici un fel de legături cu mitropolitul și domnul Țării Românești. A fost hirotonit apoi preot și episcop după ritualul catolic. Între timp Viena emite cea de a doua diplomă leopoldină în care se întărea făgăduința inițială, dar se adăuga că episcopia unită va depinde de arhiepiscopia de Esztergom (Ungaria), iar episcopul va fi controlat în tot ceea ce face de către un teolog iezuit.

Odată cu acceptarea unirii au apărut și protestele împotriva ei din partea credincioșilor ortodocși mai ales din părțile Hațegului și Hunedoarei. Rămânând statornici legii strămoșești, credincioșii din părțile Brașovului și Țara Bârsei au rămas pe mai departe sub oblăduirea duhovnicească a ierarhilor Ungrovlahiei și Râmnicului. Mai dureros a fost însă faptul că preoții și credincioșii uniți nu au primit nimic din promisiunile făcute. Pentru acest motiv protopopii și Atanasie au semnat un act prin care se lepădau de unire. Atanasie a fost însă constrâns să revină. Chinuit de remușcări Atanasie își dă obștescul sfârșit în 1713. (Biserica Ortodoxă unită cu Roma va intra în istorie sub numele de Biserica greco–catolică, sau simplu: Biserica unită).

7. Fixarea cunoștințelor

Ce i-a determinat pe habsburgi să intervină pe lângă românii ortodocși din Transilvania să treacă la catolicism? (Politica lor de dominare a românilor prin adoptarea de către ei a religiei oficiale, fidelă intereselor lor). Prin ce mijloace vroiau ei să realizeze această unire? (Prin promisiuni). Care au fost acestea? (Că mirenii vor avea aceleși drepturi cu cei aparținători maghiarilor, iar preoții ortodocși vor avea aceleași drepturi cu cele ale preoților aparținători catolicilor). Ce condiții au fost fixate de către reprezentanții catolicismului în vederea unirii? (Să respecte patru puncte din învățătura de credință specifică Bisericii Romei. Adică, recunoașterea papei ca suveran, împărtășirea și cu azimă, filioque și purgatoriu). Au acceptat protopopii români aderenți la unire aceste învățături de credință? (În adeziunea la

unire, cei 38 protopopi au cerut să nu le fie schimbate ortodocșilor uniți cu Roma rânduiala cultică și sărbătorile). S-au mulțumit iezuiții catolici numai cu această specificație? (Nu s-au mulțumit, de aceea când au tradus textul în limba latină spre a fi înaintat spre aprobare Dietei Transilvaniei, au adăugat și cele patru puncte). Au fost ei corecți când au făcut aceasta? (Nu au fost corecți, de aceea nici actul de unire nu putea fi valabil). Care a fost răspunsul final al habsburgilor? (Au acceptat unirea ortodocșilor români din Transilvania cu Biserica romano–catolică). Și-au ținut ei făgăduința făcută odată cu propunerea de unire? (Nu și-au ținut făgăduința, de aceea toți cei care și-au manifestat adeziunea la unire au fost înșelați). Care a fost atitudinea credincioșilor față de unire? (Credincioșii au protestat atât individual cât și în grup). Care a fost atitudinea mitropolitului Atanasie Anghel? (El a avut o atitudine foarte oscilantă. A semnat actul unirii sub presiune și șantaj). A fost el mulțumit de unirea cu Roma? (Nu a fost mulțumit, de aceea a protestat alături de credincioșii săi. Dar protestul lui a fost zadarnic...).

8. Aplicarea

Deși s-a căutat despărțirea românilor, nu s-a reușit. De-a lungul istoriei românii „din cele două strane“ și-au dat mâna acționând împreună ca frați fără a ține cont de dezbinarea ce le-a fost impusă.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Urmările dezbinării românilor ortodocși din Transilvania

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Au respectat habsburgii promisiunile făcute preoților și credincioșilor care au primit unirea cu Roma? (Nu le-au respectat.

Situația a rămas aceeași). Episcopul Atanasie care a semnat unirea a fost mulțumit? (Nu a fost mulțumit. El s-a frământat mereu, dar nu a avut ce face). A murit cu conștiința împăcată? (A trecut la cele veșnice apăsat de conștiința vinovăției și neîmplinirii).

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Amănuntele privind urmările dezbinării românilor ortodocși din Transilvania le vom vedea în cele ce urmează.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

După moartea lui Atanasie Anghel, Biserica unită a fost condusă de teologul unit, iar apoi a fost „ales“ ca episcop preotul romano-catolic Ioan Pațachi. Noua sa reședință s-a mutat, la dispoziția împăratului și a papei, de la Alba Iulia, la Făgăraș. Noua catedrală unită de aici va deveni biserica ctitorită de Constantin Brâncoveanu, și luată abuziv de la ortodocși. Moartea subită a episcopului Ioan Pațachi a făcut ca la conducerea Episcopiei unite să fie numit Inochentie Micu, fiind încă student în anul III la teologie și filosofie în Târnavia (Cehoslovacia).

Ajuns episcop și profitând de faptul că face parte din Dieta Transilvaniei începe o adevărată acțiune în favoarea românilor uniți, cerând Curții împărătești din Viena recunoașterea românilor ca a patra „națiune“ în stat, cu drepturi egale celor trei națiuni privilegiate: ungurii, sașii și secuii. Pe lângă această luptă națională, s-a angajat și într-o acțiune de susținere a drepturilor Bisericii românești. Sunt memorabile cuvintele lui adresate unui conte maghiar: „Eu cu clerul meu cu adevărat suntem și vom rămânea uniți, numai să ni se dea și nouă acele beneficii și imunitâși de care se bucură clerul romano–catolic“.

În 1737 obținând un domeniu la Blaj, mută reședința episcopală aici și începe construcția clădirii și a unei mănăstiri, reflectând în același timp la refacerea tipografiei de la Alba Iulia, apreciind foloasele acesteia pentru români.

La sinodul de la Blaj, din 1739 cere independența față de teologul iezuit, care avea venituri mari din domeniul episcopal și căuta prin toate mijloacele să catolicizeze „legea strămoșească“ a românilor.

Revoltat, se adresează cu alt prilej primatului romano–catolic al Ungariei, cerându-i să sprijine cauza românilor, altfel „unirea se va prăbuși, încât nici urmele nu i se vor mai cunoaște“.

Un nou sinod va avea loc la Blaj, în 6 iulie 1744, cu o largă participare, deopotrivă a protopopilor și preoților, ca și a nobililor și țăranilor. Nu au lipsit nici ortodocșii. Era un adevărat „sfat național românesc". Arătându-se că cererea în favoarea românilor a fost de fiecare dată refuzată, se lansează acum întrebarea „dacă toate câte s-au făgăduit românilor nu s-ar putea dovedi, mai voiesc ei să țină unirea sau se leapădă de ea?" Răspunsul multora a fost că se leapădă de unire. Episcopul declară deschis că dacă nici acum împărăteasa Maria Tereza nu va face dreptate românilor, el se va pune în fruntea clerului și poporului și va trece munții, fiindcă acum „uniții văd că le-a mers mai bine până au fost ortodocși, decât le merge acum, căci aflau totdeauna scut la voievozii români... și cu sprijinul acestora tot mai erau băgați în seamă, atât de Curtea regească, cât și în Principat, ori pe altă cale erau ajutați".

Acest sinod a tulburat autoritățile de stat, și văzând un pericol în repetatele acțiuni întreprinse de episcopul unit, a fost chemat la Roma, în fața unei comisii împărătești de judecată, cerându-i-se să răspundă la 82 de învinuiri mincinoase. Refuzând să se înfățișeze înaintea comisiei, merge pe ascuns la Roma, cerând ajutorul papei. În loc de ajutor, papa îl ține ca pe un ostatec la Roma, cerându-i să renunțe la scaunul episcopal și să întrerupă orice legătură cu cei din Transilvania. Moare în lipsuri și în suferințe sufletești la Roma în 1768, unde va fi și înmormântat.

Obligat să renunțe la scaunul episcopal, acesta a fost ocupat de Petru Pavel Aron, fostul vicar al lui Inochentie. Sub aspect cultural noul episcop de Blaj a avut anumite merite prin reînființarea tipografiei și a deschiderii a trei școli: una elementară, una medie numită „latinească" și seminarul. Pe de altă parte însă Petru Pavel Aron și urmașii săi la scaunul episcopal de la Blaj se vor arăta aprigi prigonitori ai Bisericii Ortodoxe. Poporul român va rămâne însă fidel Bisericii Ortodoxe, și pentru apărarea ei va începe o adevărată luptă împotriva uniației. Începutul îl face Visarion Sarai în 1744. El acționează pe Valea Mureșului, în părțile Lipovei, Devei, Orăștiei, Alba Iuliei și Săliștei (lângă Sibiu). Prins aici este anchetat și judecat de autoritățile austriece din Sibiu. Pedepsit la temniță grea, moare ca un mărturisitor al ortodoxiei.

Mai târziu, Nicolae Oprea (Miclăuș), țăran din Săliștea Sibiului împreună cu alți confrați merg la Viena cu o jalbă către împărăteasa Maria Tereza din partea credincioșilor transilvăneni. Dar după ce au fost primiți de cancelarul Austriei și de

împărătează, în loc de drepturi, au fost trimiși la închisoare unde au și murit.

Vrednic de pomenit este și numele protopopului Nicolae Pop. Acesta a fost vicarul episcopului Inochentie. Lepădându-se de uniație se retrage în Țara Românească, de unde se va deplasa spre Petersburg ca să ceară țarinei Elisabeta să intervină pe lângă Curtea din Viena în favoarea credincioșilor ortodocși din Transilvania. Intervenția țarinei rămâne însă fără rezultat.

Un alt luptător împotriva uniației a fost ieromonahul Nicodim, călugărit la Râmnic. Acțiunile lui la Viena și de două ori la Petersburg au rămas fără rezultat. Asemenea și acțiunile preotului Ioan din Aciliu (jud. Sibiu), care pe lângă drumurile de la Viena și Rusia, s-a îndreptat și spre Carloviț, ca să ceară oblăduirea mitropolitului ortodox sârb, s-au dovedit fără rezultat.

Lupta clerului și a credincioșilor împotriva unirii cu Roma se întețește în deceniul al cincilea al secolului al XVIII-lea. Este cunoscut cazul preotului Cosma din Deal, lângă Sebeș (jud. Alba), care în 1755 a cutreierat 42 de sate, înaintând Curții imperiale din Viena doleanțele românilor. Fiind prins, a fost aruncat în închisoare cu soția sa și copilul mic care a degerat de frig.

De mare răsunet a fost în acest timp răscoala țăranilor români ortodocși inițiată de călugărul Sofronie, fiu de preot din satul Cioara (Săliștea, jud. Alba). În 1760 el a adunat mulți preoți și credincioși la Zlatna, în Munții Apuseni, întocmind memorii către împărăteasă și guvernul Transilvaniei prin care cereau printre altele un episcop ortodox, înapoierea bisericilor parohiale deținute de preoții uniți, scutirea preoților ortodocși de dări, eliberarea celor închiși pentru apărarea credinței străbune. Răscoala s-a întins cuprinzând aproape întreaga Transilvanie. Îndreptându-se spre Blaj, Petru Pavel Aron s-a văzut nevoit să se retragă la Sibiu. Răscoala organizată de Sofronie a însemnat o adevărată biruință a ortodoxiei în Transilvania, fiindcă zeci și sute de sate au părăsit uniația, iar credincioșii ortodocși au primit episcop de neam sârb, pe Dionisie Novacovici, cu reședința la Rășinari (lângă Sibiu). De acum românii ortodocși ardeleni vor rămâne sub autoritatea episcopilor sârbi până în 1810.

Pentru a întări uniația și a zădărnici orice acțiune împotriva ei împărăteasa Maria Tereza trimite în fruntea unei armate pe generalul Bucow, în 1761, pentru a obliga pe românii ortodocși să revină la uniație. Iar pentru a lovi în profunzime însăși spiritualitatea ortodoxă și românească, generalul de tristă amintire a ordonat incendierea și zdrobirea cu tunurile a mănăstirilor ortodoxe, alungând pe călugări.

7. Fixarea cunoştinţelor

Care au fost reacţiile românilor care au primit unirea cu Roma? (Văzându-se înşelaţi prin nerespectarea promisiunilor făcute, românii uniţi au cerut cu stăruinţă împlinirea acestora). Cine i-a reprezentat cu multă hotărâre şi dârzenie? (Mai întâi episcopul uniat Inochentie Micu, apoi reprezentanţii clerului ortodox — preoţi şi călugări — şi chiar masa cea mare a ţăranilor au pornit la acţiunea de revendicare a drepturilor ce li se cuveneau ca populaţie băştinaşă pe aceste locuri). Cine a deschis şirul luptelor ce vor urma? (Visari Sarai). De cine au fost continuate? (De preoţii, călugării şi ţăranii români). Daţi câteva nume. (În ordine cronologică: ţăranul Nicolae Oprea (Miclăuş) din Sălişte, protopopul Nicolae Pop, ieromonahul Nicodim, preotul Ioan din Aciliu, preotul Cosma din Deal şi mulţi alţii). Cui s-au adresat aceştia? (Curţii imperiale din Viena, ţarinei Rusiei ca să intervină pe lângă autorităţile habsburgice şi cele ale Carlovitului sârb pentru ca luându-i pe ortodocşi sub oblăduirea lor, să poată avea şi ei un episcop ortodox). Au avut aceste acţiuni vreo izbândă? (Nu au avut. Preoţii şi ţăranii locali au fost judecaţi şi închişi, iar cei de peste munţi s-au retras). Când s-au obţinut totuşi anumite izbânzi? (După răscoala organizată de călugărul Visarion foarte multe sate au trecut la ortodoxie, iar românii au obţinut un episcop ortodox sârb cu reşedinţa la Răşinari). A durat mult victoria ortodoxiei? (Nu a durat prea mult, fiindcă împărăteasa Maria Tereza trimite în Transilvania o armată condusă de generalul Bucow pentru a restabili uniaţia).

8. Aplicarea

Având în vedere acţiunea dusă de cuvioşii ieromonahi Visarion şi Sofronie, precum şi de credinciosul Nicolae Oprea, sfântul sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât în 1950 ca ei să fie cinstiţi ca mărturisitori ai dreptei credinţe. Ei vor fi prăznuiţi în fiecare an la 21 octombrie, fiindcă în 1955 la această dată a avut loc canonizarea lor oficială.

9. Rugăciunea la ieşirea din clasă.

Mitropolitul Veniamin Costachi al Moldovei

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecţie
3. Verificarea lecţiei predate anterior

4. Legătura cu lecţia precedentă sau cu cunoştinţele anterioare

Care din mitropoliţii Moldovei, la care ne-am referit până acum, au rămas peste veacuri figuri proeminente ale Bisericii Ortodoxe Române, precum şi ai culturii, literaturii şi limbii poporului român? (Varlaam şi Dosoftei).

5. Comunicarea subiectului lecţiei noi

Un alt mitropolit al Moldovei asemenea celor pomeniţi este Veniamin Costachi, la a cărui activitate ne vom referi în cele ce urmează.

6. Dirijarea învăţării. Însuşirea noilor cunoştinţe

S-a născut la 20 decembrie 1768 în satul Roşieşti (ţinutul Fălciului) primind numele de botez Vasile. Familia din care provenea era cu adânci rădăcini înfipte în trecutul istoric de glorie al Moldovei, încât de mic copil a fost îndrumat spre carte, mai întâi în casa părintească cu un dascăl grec, apoi la şcoala de la Trei Ierarhi din Iaşi, formându-şi o temeinică cultură teologică, temeluită pe cunoaşterea Sfintei Scripturi şi a operelor Sfinţilor Părinţi. La numai vârsta de 15 ani a fost călugărit la Huşi, primind numele de Veniamin.

Nu peste mult timp trece în slujba Mitropolitului din Iaşi, mai întâi ca mare ecleziarh, apoi ca egumen al mănăstirii Sfântul Spiridon. În această calitate întemeiază în cadrul mănăstirii un spital pentru îngrijirea bolnavilor.

Când episcopul Iacob Stamati de la Huşi a fost ales mitropolit al Moldovei, în locul lui va fi ales Veniamin, în vârstă de numai 23 ani. După patru ani de păstorire arhierească la Huşi, se va muta la Roman. Aici a întemeiat un spital cu farmacie, împrumutând 80 de pungi de bani, pe care se obligă să-i achite din veniturile viitoare. De fapt, întreaga sa avere moştenită de la

părinți sau câștigată ulterior a pus-o pentru ajutorarea celor săraci și neputincioși. Simțindu-și vocația caritativă, va declara mai târziu în fața boierilor: „chemarea mea este să fiu părintele tuturor și mai cu seamă al orfanilor și al săracilor".

După moartea mitropolitului Iacob Stamati, ajunge în 1803 mitropolit al Moldovei. Acum va deschide la mănăstirea Socola un seminar teologic, iar în 1805 va înființa la Iași o școală de cântăreți bisericești. Pentru bunul mers al acestor două școli teologice a adus, pentru seminar profesori destoinici din Transilvania, iar pentru școala de cântăreți, un dascăl de psaltichie din Constantinopol. La mănăstirea Agapia, unde era stareță sora sa Ecaterina, va întemeia o școală mănăstirească de fete.

Pentru tipărirea de cărți, a organizat două tipografii: una la Iași și alta, în 1807, la Mănăstirea Neamț. La Iași va ieși de sub tipar „Tâlcuirea celor șapte Taine" și „Dogmatica Sfântului Ioan Damaschin". La Mănăstirea Neamț va tipări cartea „Viețile Sfinților" în 12 volume.

Din motive politice se vede nevoit să părăsească scaunul de mitropolit, în 1808, retrăgându-se la Mănăstirea Neamț. Va reveni însă la Iași ca mitropolit în 1812.

Pentru promovarea unui învățământ de calitate, mitropolitul Veniamin trimite la studii în Apus, în Grecia, în Rusia și la școala Sfântul Sava din București, mulți bursieri, printre care amintim pe Filaret Scriban, cu studii la Kiev. El va deveni rectorul seminarului de la Socola. Apoi Gheorghe Asachi va studia la Viena și Roma, devenind cel mai apropiat colaborator al mitropolitului în direcția organizării învățământului. Astfel, la Academia Domnească din Iași Gheorghe Asachi a predat între 1814–1818 un curs de inginerie în limba română, punând bazele învățământului politehnic la noi în țară.

În 1821 Veniamin Costachi va părăsi din nou scaunul de mitropolit. Numai pentru un an, fiindcă după 1822 își va relua tot aici activitatea sa arhierească deosebit de rodnică, privind dezvoltarea culturii și învățământului în limba română. La această deschidere spre cultura românească și-a adus substanțial aportul factorul politic, și anume, dispariția regimului turco-fanariot din țara noastră.

În1824 mitropolitul Veniamin Costachi a deschis la Mănăstirea Trei Ierarhi o școală elementară, cu limba română de predare. Împreună cu Gheorghe Asachi organizează în 1828 o școală „normală", având durata de studii doi ani, apoi un gimnaziu, cu durata de patru ani de studii.

Mai târziu, cei doi ctitori ai învățământului românesc deschid în 1834, la Iași, Academia Mihăileană (după numele domnitorului Mihail Sturza), având o facultate de filosofie, una juridică, precum și cursuri extraordinare de inginerie, filologie, arte frumoase. A fost înzestrată cu bibliotecă, laboratoare, muzeu de ștințe naturale și un internat pentru copiii săraci.

Paralel, cei doi ctitori ai învățământului din România deschid o școală pentru „fetele orășenilor" la Iași, precum și „școli ținutale" în multe din orașele Moldovei. La îndemnul mitropolitului mulți boieri au înființat școli sătești pe moșiile lor. La fel au făcut și mănăstirile. Tot lui Veniamin Costachi îi revine meritul de a fi întemeiat prima școală de arte și meserii din Moldova, aducând dascăli pricepuți din Transilvania.

Cele două tipografii vor spori mereu tipăriturile în limba română, pe lângă cărțile de cult. La Iași se va tipări Istoria Vechiului și Noului Testament, în trei volume; Istoria bisericească a arhiepiscopului Meletie al Atenei, patru volume. La Neamț va apare Pidalionul, o colecție de canoane. În prefețele scrise de Veniamin Costachi, se va insista asupra importanței limbii române, ca mijloc de cultivare a conștiinței originii comune și a unității de neam a tuturor românilor. „Precum limba grecească este fiica limbii elinești — spune mitropolitul Veniamin în prefața unei cărți tipărită de el — de asemenea limba noastră românească este fiica limbii latinești, care a fost limba romanilor strămoșilor noștri, cei ce la 105, după Mântuitorul Hristos, ne-au adus din Italia, vechea patrie, și ne-au lăcuit aici în Moldova, Țara Românească, Ardeal și Banat, care țeri se numea pe atunci Dachia, fiindcă se lăcuia de o gintă numită dachi...".

Mitropolitul Veniamin Costachi a fost și un important om politic. După plecarea ultimului domn fanariot, el ajunge caimacam, adică locțiitor de domn. Ca președinte al Divanului țării sau al Adunării obștești a luat totdeauna măsuri pentru îmbunătățirea vieții clerului ortodox moldovean. În această calitate, cuvintele sale au fost un ferment al unității de acțiune pentru prosperitatea țării. Iată însă cuvintele lui: „Fieşte-carele dar cu slobodă limbă și cu suflet duios de Patrie, nerăpindu-se de iubirea de sine, sau de a interesului particulariu, vorovească fără sfialăcele ce socotește pentru obștescul folos și pentru fericirea Patriei, și darul cel dumnezeesc să întărească sfaturile noastre la un cuget și să ne învrednicească a vedea fericirea ei și scăparea de realele ce o au cuprins".

A făcut multe danii pentru biserici și mănăstiri, încât multe din ele l-au trecut în rândul ctitorilor. În 1833 va pune temelia

actualei catedrale din Iași, fără a mai avea însă și fericirea să o sfințească.

În urma unei neînțelegeri cu domnitorul Mihail Sturza, Veniamin Costachi părăsește din nou scaunul de mitropolit, în 1842, retrăgându-se la mănăstirea Slatina, unde va închide ochii în 1846, având 78 de ani.

7. Fixarea cunoștințelor

În ce a excelat activitatea culturală a mitropolitului Veniamin Costachi? (În întemeierea de școli și în tipărirea de cărți). Ce caracter au avut școlile întemeiate de el? (Atât bisericesc, cât și laic). Care au fost școlile teologice ctitorite de el? (Seminarul de la Socola, școala de cântăreți din Iași, precum și școala mănăstirească de la mănăstirea Agapia). Dar cele laice? (Școala elementară, școala normală și gimnaziul din Iași. Apoi Academia Mihăileană. La Iași a deschis prima școală publică pentru fete. În fiecare oraș va exista câte o școală, iar la sate și la mănăstiri, școli elementare. El a deschis în Moldova prima școală de arte și meserii). Unde a întemeiat el tipografii? (La Iași și la Mănăstirea Neamț). Care a fost activitatea lui social–pastorală? (Și-a pus toată avuția sa întemeind spitale și săvârșind opere caritative pentru ajutorarea celor nevoiași. A făcut multe danii către biserici și mănăstiri și a acționat necontenit pentru îmbunătățirea vieții clerului). Dar ca om politic? (A fost președintele Divanului țării, susținând conștiința unității românilor prin limbă, și animând spiritul dragostei de țară).

8. Aplicarea

Prin activitatea sa culturală, mitropolitul Veniamin Costachi rămâne în conștiința posterității unul din ctitorii învățământului bisericesc și laic din țara noastră, precum și animatorul conștiinței originii comune și a unității de neam a tuturor românilor.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Mitropolitul Grigorie Dascălul

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Care este cea mai proeminentă personalitate a vieții bisericești din Moldova în secolul al XVIII-lea? (Mitropolitul Veniamin Costachi). În ce latură a vieții bisericești s-a afirmat el cu precădere? (În latura culturală mai ales, evidențiindu-se prin înființarea de școli și prin tipărirea cărților de slujbă și de învățătură creștinească). Sub aspect social, ce activitate a întreprins el? (Activitatea caritativă de ajutorare a celor nevoiași, a văduvelor și orfanilor. El a întemeiat chiar spitale și farmacii).

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Contemporan cu mitropolitul Veniamin Costachi din Moldova, se remarcă în Țara Românească mitropolitul Grigorie Dascălul.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Mitropolitul Grigorie Dascălul s-a născut în București în 1765, primind numele de Gheorghe. Se instruiește la vestita școală „Sfântul Sava", însușindu-și temeinic greaca și latina. Făcând aici cunoștință cu doi călugări de la Neamț, va cunoaște activitatea starețului Paisie. Părăsește cursurile de la Sfântul Sava și după o scurtă ședere la Neamț, va intra în monahism sub numele de Grigorie. Aici va găsi o tipografie bine dotată și împreună cu ceilalți doi prieteni va tipări, la cererea mitropolitului Veniamin Costachi mai multe cărți printre care și Dogmatica Sfântului Ioan Damaschin.

Revenind la București, se va retrage la Căldărușani, unde, trăind în rugăciune și meditație, traduce Cuvintele despre preoție ale Sfântului Ioan Gură de Aur și Sfântului Grigorie de Nazianz.

Ajuns mitropolit al Ungrovlahiei pune ordine în viața bisericească și mănăstirească a Mitropoliei.

Primul lucru pe care îl face este completarea celor trei scaune vacante ale Episcopiilor sufragane: Râmnic, Argeș și Buzău; apoi se va strădui să achite datoriile foarte mari cu care era împovărată

Mitropolia la așezarea sa în scaun. Scutește pe preoți de dările abuzive pe care le încasau de la ei protopopii și episcopii. Cu ajutorul domnitorului țării încearcă să stăvilească jaful pe care egumenii greci îl făcuseră la mănăstirile închinate Locurilor Sfinte, așezând egumeni români.

Având în apropiată atenție învățământul, a luat măsuri ca fiecare eparhie să aibă câte un seminar teologic, iar elevilor merituoși le-a creat posibilități de a studia în străinătate.

În același timp a continuat activitatea tipografiei, tipărind mai multe cărți.

În 1828 începe războiul ruso-turc. După victorie, până în 1834, Principatele române au stat sub ocupație țaristă. Încă din 1828 ajunge caimacan (locțiitor de domn), fiindcă domnul Grigorie Ghica fugise din țară. Ajungând în conflict cu noua stăpânire, a fost înlăturat din scaun și surghiunit la Chișinău. A primit cu resemnare exilul, socotind „fără nici o mustrare de știință pentru depărtare, că nu iaste din voia mea, ci din pricina celor ce au voit să negutitorească Biserica lui Hristos". După pacea de la Adrianopol dintre turci și ruși, Divanul țării cere revenirea lui în țară. Pentru a nu crea tulburare în popor, generalul Kiseleff îi cere să mai rămână la Buzău până se mai așază lucrurile. Aici va deschide o tipografie spre a tipări traducerile făcute în exilul de la Chișinău. De la Buzău se îndreaptă spre mănăstirea Căldărușani, unde a primit un exemplar din Regulamentul Organic votat de Adunarea Obștească Extraordinară în 1831, spre a-și face observațiile sale.

Reîntors în scaun după patru ani și șase luni, își reia activitatea arhierească. A instituit o comisie formată din „fețe bisericești și boieri", cu care a întocmit două proiecte de acțiune. Primul proiect prevedea organizarea mănăstirilor neînchinate, iar al doilea se referea la înființarea a patru seminarii eparhiale, cu cheltuiala eparhiilor respective. Tot în acest proiect se fixa numărul protopopilor la 40 pe întreg Principatul și un preot în fiecare sat sau cătun, iar dacă numărul caselor trecea de 50, doi preoți, fiind scutiți de clacă și de dijmă.

În primăvara anului 1834 a început lucrările de refacere a catedralei mitropolitane din București, iar la Căldărușani tipărește cea de a doua ediție a cărții „Viețile Sfinților", în 12 volume, pe care însă nu o va vedea terminată, fiindcă va trece la cele veșnice.

7. Fixarea cunoştinţelor

Unde şi-a început activitatea viitorul mitropolit Grigorie, supranumit Dascălul? (La mănăstirea Neamţ, unde a intrat în monahism. Aici a început să traducă şi să tipărească mai multe cărţi de învăţătură şi din operele Sfinţilor Părinţi). Mergând de aici unde s-a aşezat? (La mănăstirea Căldăruşani, unde va continua aceeaşi activitate ca la Neamţ). După ajungerea lui ca mitropolit al Ţării Româneşti ce obiective îşi propune? (Completarea scaunelor vacante ale celor trei Episcopii sufragane, achitarea datoriilor Mitropoliei făcute de antecesori, scutirea preoţilor de dările abuziv încasate de protopopi şi episcopi, punerea în administrare corectă a mănăstirilor închinate Locurilor Sfinte, prin numirea egumenilor români; înfiinţarea de seminarii teologice la nivelul fiecărei eparhii, precum şi continuarea activităţii de traducere şi tipărire a cărţilor necesare credincioşilor). Şi-a putut el duce la îndeplinire aceste planuri? (Numai parţial, fiindcă odată cu războiul ruso–turc a fost surghiunit din scaunul mitropolitan, cu destinaţia Chişinău). Ce s-a întâmplat ulterior? (După încheierea războiului Divanul ţării a obţinut aprobarea generalului rus să revină în scaun. Generalul Kiseleff preciza însă că pentru a nu se tulbura poporul va trebui să mai rămână la Buzău). Va redobândi totuşi scaunul de mitropolit? (De la Buzău va merge la Căldăruşani şi abia după patru ani şi jumătate de surghiun va reintra în drepturi). Ce acţiuni va întreprinde acum? (Va întocmi două proiecte pentru reglementarea vieţii bisericeşti, va începe lucrările de refacere a catedralei mitropolitane şi va tipări „Vieţile Sfinţilor“ în 12 volume). Îşi va vedea terminate aceste proiecte? (Numai parţial, fiindcă i-a venit obştescul sfârşit).

8. Rugăciunea la ieşirea din clasă.

Biserica Ortodoxă din Țara Românească și Moldova în timpul domnilor fanarioți

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Cunoaștem din istorie că neavând încredere în domnii pământeni, imperiul otoman stăpânitor a trimis în Țările Române greci din Fanar, un cartier al Istambulului. Aceștia vor înscrie o pagină de tristă amintire, datorită faptului că fiind străini de neamul și de poporul peste care au fost puși să stăpânească, în scurta lor domnie nu urmăreau decât să se îmbogățească, secătuind țara de bunuri și asuprind masele largi ale românilor băștinași. Epoca fanariotă va dura în Țările Române mai bine de un secol. În Moldova va începe în 1711, iar în Țara Românească în 1716. Mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu va pune capăt domniilor fanariote în 1821.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Vom vedea în cele ce urmează cum era viața bisericească în Țara Românească și Moldova în timpul domnilor fanarioți.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Mitropolia Ungrovlahiei Cu toate vitregiile prin care a trecut țara, viața bisericească din Mitropolia Ungrovlahiei cu cele trei Episcopii sufragane cunoaște în secolul al XVIII-lea o prosperitate vrednică de luat în seamă.

Deși veniți din alte părți, mulți din cârmuitorii bisericești stabiliți aici au căutat să se identifice cu necazurile și aspirațiile păstoriților lor.

O figură luminoasă e cea a mitropolitului Neofit Cretanul. Venind din insula Creta ca dascăl al copiilor domnitorului Constantin Mavrocordat ajunge în 1738 în scaunul de mitropolit al Ungrovlahiei. Luând parte la divanul domnesc, susține dezlegarea țăranilor de glie. A premers cu exemplu, aprobând

dezrobirea de pe moșiile Mitropoliei. Pentru a nu fi însă de nimeni acuzat că păgubește Mitropolia, a cumpărat la Pătroaia (jud. Dâmbovița) o moșie pe seama ei, plătind-o cu banii săi. Aici va înființa o școală unde vor învăța copiii țăranilor în mod gratuit.

O atenție deosebită a arătat mitropolitul Neofit, școlii de la Sfântul Gheorghe–Vechi din București și Academiei de la Sf. Sava. Pe lângă aceasta, a mai tipărit 30 de cărți de slujbă și de învățătură bisericească.

Mitropolitul Grigorie al II-lea, care a urmat în scaunul de mitropolit al Ungrovlahiei era român de neam. Înainte fusese egumen la mănăstirea Colțea din București, apoi ecleziarh al Mitropoliei și apoi mitropolit al Mirelor.

O preocupare a mitropolitului Grigorie era impusă de necesitatea cărților de cult. Astfel se vor tipări 40 de cărți de slujbă în limba română.

A îndeplinit apoi și un rol politic în războiul ruso–turc, obținând din partea comandantului trupelor rusești intrate în țările române, moaștele Sfântului Dimitrie Basarabov, pe care le așează în biserica Mitropoliei.

Patriarhul ecumenic i-a acordat titlul de „locțiitor al scaunului de Cezarea Capadochiei", locul al doilea după patriarh.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea scaunul de mitropolit al Ungrovlahiei va fi ocupat de episcopul Buzăului Dositei Filitti. El a căutat să ușureze greutățile preoților reducând la jumătate „ploconul cârjei", adică taxa ce se dădea la instalarea unui episcop sau mitropolit.

De numele lui se leagă și înființarea la mănăstirea Antim din București a unei școli de pregătire a clerului.

Cea mai însemnată faptă a mitropolitului Dositei este înființarea Episcopiei Argeșului la 18 octombrie1793, așezând aici ca episcop pe Iosif, cărturar de seamă și bun chivernisitor al treburilor bisericești.

În secolul al XVIII-lea Episcopia Râmnicului a avut o seamă de episcopi vrednici, care au făcut cinste misiunii sfinte. Cea mai proeminentă figură a fost episcopul Chesarie. De numele lui se leagă tipărirea la Râmnic a Mineelor pe lunile octombrie–martie, lucrare ce va desăvârși pentru totdeauna românizarea slujbelor bisericești. Mineele au fost răspândite în toate ținuturile locuite de români, fiindcă limba prezenta graiul viu înțeles de toți.

Mitropolia Moldovei Cu toate greutățile existente, viața bisericească în Moldova, ca și în Țara Românească, a fost prosperă.

Astfel domnitorul Constantin Mavrocordat a sprijinit dezvoltarea vieții bisericești în Moldova, în special a pregătirii clerului. În acest sens el dă un așa numit „așezământ" prin care episcopii erau obligați să hirotonească numai preoți cu pregătire corespunzătoare. Cei hirotoniți trebuiau să facă o practică de 40 de zile la „Vlădicie". Pe lângă fiecare Episcopie și Mitropolie trebuia să fie o școală. Pentru buna desfășurare a vieții monahale, cei primiți în mănăstiri trebuiau să îndeplinească anumite condiții, iar egumenii se făceau răspunzători de buna gospodărire a averilor mănăstirești. Domnul a scutit atât clerul cât și așezările mănăstirești de orice fel de dări.

Acțiunea de îmbunătățire a învățământului este continuată și de domnitorul Grigorie al II-lea Ghica. Printr-un „hrisov" din 1747 el dispunea ca școlile să fie întreținute prin contribuția tuturor preoților și diaconilor.

Cel mai de seamă mitropolit din secolul al XVIII-lea a fost Iacob Putneanul. La început el a fost egumen al mănăstirii Putna, apoi episcop la Rădăuți. Pe lângă Episcopie va deschide o școală pentru învățarea limbii slavone și grecești.

După demisia mitropolitului grec, va fi numit în 1750 Iacob Putneanul.

Activitatea lui culturală este deosebit de importantă, punându-se bazele unei direcții favorabile dezvoltării limbii și culturii naționale, în ciuda intenției domnitorilor fanarioți de a introduce limba greacă în școli și în biserică. Mutând tipografia de la Rădăuți la Iași va tipări 15 cărți în limba română, necesare Bisericii și școlii, apoi va traduce și tipări, cu prefețe întinse scrise de el, cărți de slujbă și de învățătură, majoritatea cu cheltuiala lui.

Nu numai că îndemna mereu părinții să-și dea copiii la școală, dar a și tipărit pentru elevi un Bucvar (Abecedar).

În ianuarie 1752 a întrunit un sobor al episcopilor și egumenilor mănăstirilor neînchinate prin care a stabilit ca vlădicii să fie aleși numai dintre români.

Dârzenia mitropolitului pentru apărarea intereselor românilor a condus la conflictul cu domnii fanarioți, capul de divergență constituindu-l văcăritul — un fel de dare pentru vitele mari — de care țăranii erau foarte nemulțumiți. Domnul a cedat la început, apoi revenind, l-a determinat pe mitropolit să se retragă, lucru ce se va și întâmpla după numai 10 ani de păstorire. Retrăgându-

se la mănăstirea Putna, va efectua lucrări de restaurare și va întemeia o școală duhovnicească după modelul Academiei moviliene din Kiev.

Dintre mitropoliții mai de seamă la sfârșit de secol a fost Iacob Stamati. Originar din Transilvania s-a călugărit la Neamț unde ajunge econom al mănăstirii. De aici trece ca administrator al Mitropoliei și apoi ajunge episcop la Huși. Va zidi aici o nouă reședință și va reface toate clădirile din incinta Episcopiei. Aceleași calități gospodărești le va pune în evidență și când va deveni mitropolit al Moldovei. Aici reclădește reședința și obține reprimirea unor moșii. La Iași va zidi biserica Bann în locul alteia din lemn.

Tot ca mitropolit va întreprinde o activitate caritativă, deschizând o farmacie și acordând asistență socială celor nevoiași, văduvelor și orfanilor.

Activitatea tipografică a mitropolitului se materializează prin tipărirea cărților de cult și de învățătură, precum și a manualelor școlare.

În 1775 Moldova de nord (Bucovina) a fost ocupată de imperiul habsburgic. Episcopia din Rădăuți a fost mutată la Cernăuți și pusă sub jurisdicția Mitropoliei Ortodoxe sârbe din Carloviț. Mănăstirile din Bucovina au fost transformate în biserici de mir, rămânând doar Putna, Sucevița și Dragomirna.

Viața bisericească de aici va fi dirijată de Curtea din Viena. În secolul al XIX-lea episcopul Isaia Baloșescu va deschide la Cernăuți un institut teologic (1823–1824), care va deveni în timp un focar de cultură teologică și de viață bisericească românească.

7. Fixarea cunoștințelor

Care a fost viața bisericească din țările române în timpul domnitorilor fanarioți? (Deși aceștia au jefuit țara, viața bisericească a fost totuși prosperă). Care a fost aportul Bisericii la îmbunătățirea vieții sociale a credincioșilor ortodocși? (S-a obținut în Țara Românească dezlegarea țăranilor de glie, iar în Moldova s-a reușit parțial desființarea văcăritului). Dar pe plan bisericesc, ce s-a realizat? (S-au tipărit peste tot cărțile de slujbă necesare, precum și cărți de învățătură; s-a înființat Episcopia Argeșului și mănăstirea Antim; au fost aduse moaștele Sfântului Dimitrie Basarabov; mitropolitul Ungrovlahiei primește titlul de „locțiitor al Scaunului de Cezarea Capadociei"; s-au deschis școli eparhiale și mănăstirești; s-a îmbunătățit pregătirea clerului; s-a

întărit disciplina călugărească și administrarea mănăstirilor). Dar sub aspect cultural ce s-a realizat? (S-au deschis școli pentru copiii țăranilor și a apărut un Abecedar (Bucvar), ca și alte manuale școlare). Care a fost rolul Mineelor de la Râmnic, tipărite în limba română? (Tipărite în graiul viu al tuturor românilor, Mineele au circulat în toate bisericile ortodoxe, stabilind pentru totdeauna autoritatea limbii române în cultul bisericesc). Când va apărea episcopia de la Cernăuți? (După ocuparea în 1775 a Moldovei de nord de către imperiul habsburgic, Episcopia de la Rădăuți se va muta la Cernăuți. Deși aceasta se va afla sub jurisdicția Mitropoliei Ortodoxe sârbe din Carloviț, viața bisericească a românilor va cunoaște o prosperitate, concretizată printre altele cu înființarea unui institut teologic).

8. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Biserica Ortodoxă din România în timpul lui Alexandru Ioan Cuza

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare Ziua de 24 ianuarie înscrie în istoria patriei Unirea Principatelor Române, punând bazele statului național și unitar, liber și suveran, România. Noul domn al României unite, Alexandru Ioan Cuza va făptui reforme noi, pe măsură să-i imortalizeze numele. Noi schimbări va cunoaște și viața bisericească a Principatelor unite.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Ne vom referi în cele ce urmează la Biserica Ortodoxă din România în timpul lui Alexandru Ioan Cuza.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Primele înnoiri în Biserica Ortodoxă din România se referă la ierarhia bisericească, cu specială privire a numirii de către domn, respectiv de guvern, a noilor episcopi și mitropoliți. Astfel, printr-un decret domnesc s-a înființat în noiembrie 1864 episcopia Dunării de Jos, având ca întâi stătător pe arhiereul Melhisedec Ștefănescu. Apoi, „Legea instrucțiunii publice" din 1864 prevedea trecerea seminariilor teologice în grija statului. S-a stabilit ca în fiecare eparhie să funcționeze câte un seminar cu patru clase, iar la București și Iași câte un seminar cu șapte clase. În același an se dă și „legea comunală" prin care întocmirea și evidența actelor de stare civilă au fost trecute în seama primăriilor, iar divorțurile au fost luate din competența tribunalelor bisericești și trecute în seama tribunalelor civile.

La 3 decembrie 1864 s-a promulgat „Decretul organic pentru înființarea unei autorități sinodale centrale", adică a unei singure autorități bisericești pentru cele două foste Principate române. Aceasta înseamnă proclamarea oficială a independenței Bisericii Ortodoxe din România unită față de Patriarhia din Constantinopol. Fiind o Biserică independentă, se cerea și un singur for de conducere. Acesta era sinodul general, format din mitropoliții și episcopii eparhioți, arhiereii titulari, trei deputați din fiecare eparhie aleși de clerul de mir dintre preoți sau laici cu studii teologice. Pe de altă parte, fiecare eparhie avea sinodul eparhial. Sinodul general având competențe administrative, legislative și judecătorești s-a întrunit doar de trei ori, apoi s-a dizolvat, hotărârile luate fiind nule.

În 1863 noul guvern al României condus de Mihail Kogălniceanu, ministrul cultelor fiind Alexandru Odobescu, a depus în Camera Deputaților un proiect privind secularizarea averilor mănăstirești închinate și neînchinate. E vorba de mănăstirile închinate de către domnul român, încă din secolul al XVI-lea Muntelui Athos, Muntelui Sinai, precum și patriarhiilor din Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim, date fiind situațiile grele în care se aflau acestea sub ocupația otomană. Venind aici egumeni greci și abuzivi, veniturile mănăstirilor erau îndreptate spre locurile cărora erau închinate, sau intrau în posesia egumenilor, încât mănăstirile se aflau în ruină. Proiectul de lege fiind aprobat cu mult entuziasm, în1864 s-a putut face reforma agrară, intrând în proprietatea statului un sfert din pământul întregii țări. Odată cu împroprietărirea țăranilor clăcași, s-a dat și bisericilor parohiale câte 8,5 ha de pământ. Egumenii greci

erau obligați prin această lege să restituie statului toate obiectele de artă și documentele mănăstirilor, iar veniturile mănăstirilor să fie încasate de stat. Pe lângă toate acestea, ca expresie a dorinței de unitate bisericească se dă legea prin care se prevedea obligativitatea limbii române în toate bisericile din țară.

Pentru unificarea administrației bisericești, mitropolitul Unrovlahiei va primi titlul de „primat al României". Primul astfel intitulat va fi mitropolitul Nifon.

7. Fixarea cunoștințelor

Care au fost principalele legi date de primul domn al României unite privind viața bisericească? (Unirea ierarhilor prin decret, înființarea Episcopiei Dunării de Jos, „legea instrucțiunii publice", „legea comunală", „Decretul organic pentru înființarea unei autorități sinodale centrale", legea secularizării averilor mănăstirești, obligativitatea limbii române în toate bisericile din țară și introducerea titlului de „primat al României" pentru mitropolitul Ungrovlahiei). Care erau obiectivele principale ale acestor legi? (Să impună unitatea în administrația bisericească prin autoritatea unicului stat român și să întărească conștiința națională a tuturor românilor). Legea privind întemeierea autorității sinodale centrale a creat autocefalia Bisericii Ortodoxe Române? (Nu a creat autocefalia, fiindcă proclamarea „independenței" a creat neînțelegeri cu Patriarhia ecumenică din Constantinopol). Care din aceste legi a fost primită cu mai mult entuziasm? (Legea secularizării averilor mănăstirești, fiindcă s-a retrocedat țării un sfert din pământul ei, punându-se capăt secularelor abuzuri ale egumenilor greci, reușindu-se în cele din urmă să se facă împroprietărirea țăranilor clăcași, iar bisericilor parohiale să li se dea pământ).

8. Aplicarea

Multe din legile promulgate sub autoritatea domnului Unirii au rămas și vor rămâne valabile în viața Bisericii Ortodoxe Române. Altele, precum proclamarea independenței, va rămâne un ideal ce se va realiza nu peste mult timp.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Mitropolitul Andrei Șaguna

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Biserica Ortodoxă Română din Transilvania și-a desfășurat cu greu activitatea, având de luptat cu asupririle ce veneau atât din partea Curții imperiale din Viena, cât și cu piedicile venite din partea Bisericii unite cu Roma, sprijinită de autoritățile de stat cu scopul dezbinării religioase a poporului român.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

În aceste condiții va ajunge la cârma Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania, Andrei Șaguna, la a cărui activitate ne vom referi în cele ce urmează.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Date biografice S-a născut la 20 decembrie 1808 la Miscolț (Ungaria). Tatăl se numea Naum, iar mama Anastasia, de origine macedo–română. La botez a primit numele de Anastasie. Învață mai întâi la școala elementară „greco-valahă" din Miscolț. Studiile gimnaziale le începe la Miscolț și finalizează la Budapesta. Tot aici studiază filosofia și dreptul.

Studiile de teologie ortodoxă le face la Vârșeț. Este numit profesor de teologie și secretar al Consistoriului Mitropoliei Sârbe din Carlovit, fiind tuns în monahism sub numele de Andrei și hirotonit ca diacon și preot. Ajunge apoi profesor la secția românească a școlii de teologie din Vârșeț, precum și consilier al Episcopiei de aici. Pe linie monahală este ridicat la rangul de arhimandrit și egumen. Din anul 1846 își începe activitatea printre românii transilvăneni, la început vicar general al Episcopiei Sibiului, iar în anul 1848 este hirotonit episcop.

Activitatea organizatorică bisericească Obiectivul său principal era acela de a restaura Mitropolia Ortodoxă a Transilvaniei (desființată în 1701). Trebuia mai întâi să iasă de sub jurisdicția Mitropoliei de Carlovit și apoi să obțină aprobarea Curții

imperiale din Viena. Abia la 24 decembrie 1864 se ajunge la reînființarea Mitropoliei Ortodoxe Române a Transilvaniei cu reședința la Sibiu.

Pentru a organiza viața bisericească a Mitropoliei autonome a Transilvaniei, Congresul Național Bisericesc al românilor ortodocși a discutat și aprobat în 1868 proiectul prezentat de mitropolitul Andrei Șaguna, cunoscut sub numele de „Statutul Organic al Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania". Se prevedea ca treburile bisericești să fie rezolvate prin participarea deopotrivă a clericilor (1/3) și a mirenilor (2/3). Parohia era condusă de Adunarea parohială, iar bunurile parohiale erau administrate de epitropie.

Activitatea culturală școlară Marele mitropolit a depus un interes deosebit pentru întemeierea școlilor primare confesionale. Învățătorii erau absolvenți ai institutului pedagogic din Sibiu, condus de Biserică. Preoții erau directorii școlilor, iar protopopii inspectori.

Pe timpul lui erau în cuprinsul Arhiepiscopiei Sibiului aproape 800 de scoli poporale, dotate cu toate cele necesare: clădiri, manuale, materiale didactice. Pe lângă acestea, fiecare învățător și preot avea obligația ca la nivelul parohiei să întemeieze cursuri serale pentru neștiutorii de carte. Înființează apoi un gimnaziu superior (liceu) la Brașov și un gimnaziu inferior (4 clase) la Brad.

Încă din 1850 a hotărât crearea unui institut teologic-pedagogic (din 1853 secția de pedagogie se separă). Institutul teologic este ridicat de la un an, la trei ani. Studenții merituoși erau trimiși la studii în străinătate.

În 1850 fondează tipografia, de sub ale cărei teascuri au ieșit câteva manuale scrise de mitropolit, precum: Elementele dreptului canonic, Istoria Bisericii Universale, Compendiu de drept canonic, precum și Biblia ilustrată. Întemeiază în 1853 foaia „Telegraful Român", aducându-și în același timp și o însemnată contribuție la întemeierea „Asociației Transilvaniei pentru cultura și literatura poporului român" (ASTRA), fiind ales primul ei președinte.

Activitatea pe plan politic național Împreună cu episcopul unit de la Blaj, Ioan Lemeni, mitropolitul Andrei Șaguna a condus „Adunarea Națională a românilor de pe Câmpia Libertății de la Blaj, din 3/15 mai 1848, fiind ales apoi în fruntea unei delegații, spre a prezenta Curții din Viena doleanțele națiunii române din

Transilvania. În pastoralele de Crăciun și de Paști făcea cunoscute credincioșilor acțiunile pe care le ducea pentru poporul sau și pentru Biserica Ortodoxă. Moare la vârsta de 65 de ani, după o activitate de mai bine de un pătrar de veac, depusă cu totală dăruire pentru împlinirea idealurilor pe care istoria i le ceruse.

Toața averea sa a lăsat-o Arhiepiscopiei Sibiului „spre scopuri bisericești, școlare și filantropice".

7. Fixarea cunoștințelor

Chiar și numai din aceste scurte date istorice prezentate,ne putem face o imagine asupra personalității culturale, bisericești și patriotice a Mitropolitului Andrei Șaguna. După studii temeinice care i-au deschis un orizont intelectual și moral, își desfășoară vocația, atât sub aspect cultural, devenind dascăl de teologie, cât și administrativ-gospodăresc și patriotic-bisericesc. Reînființând în 1864 Mitropolia Transilvaniei, îi dă un Statut Organizatoric care devine normativ în toate eparhiile Bisericii Ortodoxe Române de pe aceste meleaguri. Sub aspect patriotic-bisericesc înființează pentru români școli primare, cursuri serale, gimnazii, un institut teologic și unul pedagogic, asigurând buna lor funcționare din toate punctele de vedere. Fondează apoi o tipografie, scoate cărți, tipărește Biblia ilustrată, editează foaia eparhială „Telegraful Român", care apare și acum fără nici o întrerupere. Devine președinte al „ASTREI", depunând o activitate intensă de slujire a Bisericii Ortodoxe și a năzuințelor poporului român.

8. Aplicarea

Viața și activitatea mitropolitului Andrei Șaguna rămâne vie în memoria credincioșilor, bucurându-se de prețuire și cinstire, după îndemnul Apostolului: „Aduceți-vă aminte de mai marii voștri, care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu, la al căror sfârșit al purtării privind, să le urmați credința" (Evrei 13, 10).

9. Temă pentru acasă

Se va vedea mai în detaliu viața și activitatea marelui mitropolit.

10. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Viața bisericească în părțile Banatului de-a lungul vremii

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Odată cu primirea creștinismului de rit bizantin în sudul Dunării, acesta s-a răspândit și în nord, cuprinzând întreg spațiul geografic locuit de daco–romani, încât din cele mai vechi timpuri exista în părțile Banatului o viață bisericească organizată și prosperă.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

În cele ce urmează ne vom referi la viața bisericească în părțile Banatului de-a lungul vremii, adică în părțile Caransebeșului, Timișoarei, Aradului și Oradiei.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Descoperirile arheologice scot la lumină documente ce atestă existența vieții bisericești încă din secolul al IV-lea. La sfârșitul secolului IX și începutul secolului X exista în Banat, fără nici o îndoială, un voievodat condus de Glad. Exista și o viață bisericească organizată într-o neîntreruptă legătură cu Biserica creștină de rit bizantin din sudul Dunării. Dovadă concludentă este faptul că la începutul secolului al XI-lea un om politic pe nume Ohtum a fost botezat în cetatea Vidin și a întemeiat la Morisena mănăstirea ortodoxă cu numele Sfântul Ioan Botezătorul.

Când regele maghiar Ștefan cel Sfânt cucerește Morisena și instalează aici pe episcopul catolic Gerard, călugării ortodocși se retrag la mănăstirea Sfântul Gheorghe din Oroslanoș (azi Maidan), întemeiată de un strămoș al său. Cotropit de regii unguri catolici, voievodatelor și cnezatelor existente în Banat, le iau locul districtele românești, fiecare având mai multe sote. Un astfel de district ce se conducea după „legea românilor" exista și la Caransebeș.

În 1552 Timişoara şi Banatul vestic căzând sub stăpânirea turcească, devine „paşalâc", în timp ce Banatul caransebeşan şi lugojanrămân sub stăpânirea principilor Transilvaniei, aflaţi şi ei sub suzeranitate turcească. Datorită deselor invazii turceşti mulţi locuitori din Serbia se vor refugia cu preponderenţă în părţile Timişoarei şi ale Aradului, găsind aici aceeaşi credinţă ortodoxă şi aceeaşi limbă slavonă în cult. Aici se va organiza o viaţă bisericească românească şi sârbească la nivelul episcopiilor şi mitropoliilor. Astfel este cunoscut numele Sfântului Iosif cel Nou de la Partoş ca mitropolit ortodox român al Timişoarei, între 1650–1653.

În secolul al XVII-lea Mitropolia Timişoarei va fi redusă la rangul de Episcopie ortodoxă sârbă. Episcopul Gheorghe Popovici va ridica la Timişoara o catedrală şi o reşedinţă eparhială. Prin diploma leopoldină (dată de Leopold I) din 21 august 1690 se acordau sârbilor o seamă de privilegii politice şi bisericeşti, numite „privilegii ilirice". Patriarhul sârb devenea conducătorul bisericesc al tuturor ortodocşilor din imperiul habsburgic, cu dreptul de a sfinţi episcopi şi preoţi, de a sfinţi biserici, de a stăpâni diferite bunuri, de a se folosi de calendarul vechi. În secolul XVIII, după 1716 exodul sârbilor înaintează spre Arad, Timişoara şi spre sud, până la Vârşeţ. După 1718 au fost aduşi în Banat numeroşi colonişti (germani, francezi, spanioli, bulgari, croaţi, slovaci, maghiari), cărora li s-au acordat terenuri dintre cele mai fertile. Au apărut acum şi călugării franciscani şi iezuiţi în scopuri prozelitiste.

La începutul secolului al XVIII-lea episcopiile Timişoarei şi Caransebeşului au ajuns sub cârmuirea duhovnicească a unor episcopi sârbi, aflaţi sub jurisdicţia Patriarhiei de Ipek, iar după 1716 sub a celei din Carloviţ. Cârmuitorii bisericeşti sârbi au început să acţioneze pentru deznaţionalizarea românilor şi pentru reprimarea oricăror manifestări cu caracter naţional românesc, fapt care va conduce în secolul următor la lupte pentru emanciparea naţional–bisericească de sub ierarhia sârbească. În partea a doua a secolului al XVIII-lea Episcopia Caransebeşului se va muta la Vârşeţ, rămânând aici un secol. La Vârşeţ se va deschide o şcoală teologică cu secţie sârbească şi românească. În părţile Aradului întâlnim episcopi ortodocşi în secolul al XVI-lea cu reşedinţa la Lipova şi Ienopole (Ineu). În secolul următor a păstorit la Ineu „mitropolitul" Longhin Brancovici, Unchiul lui Sava Brancovici. La Lipova se cunoaşte un „mitropolit" Sofronie, cu reşedinţa la mănăstirea Hodoş–Bodrog. În secolul al XVIII-lea Episcopiilor Lipovei şi Ienopolei le va lua locul Episcopia

Aradului. Primul episcop a fost Isaia Diacovici, devenind în scurt timp mitropolit al ortodocșilor sârbi. Cea mai impunătoare personalitate ierarhică a Episcopiei Aradului din secolul al XVIII-lea a fost Sinesie Jivanovici. În vizitele canonice întreprinse în părțile Aradului și ale Bihorului se va dovedi un dârz apărător al ortodoxiei în fața uniatismului. Pe timpul pastorației sale se va zidi mănăstirea din Gai (cartier al Aradului).

Cu timpul, episcopii sârbi nu au mai fost favorabili românilor ortodocși. Se comportau abuziv, numind vicari, protopopi și egumeni numai dintre sârbi. Candidaților români la preoție li se cereau sume mari pentru a fi hirotoniți, preoților li se sârbizau numele, tinerii români erau crescuți în școli sârbești spre a se înstrăina de neamul lor.

Impunerea limbii slavone în Biserică și corupția clerului sârbesc nemulțumesc pe credincioșii români.

Datorită acestor situații nedrepte, la începutul secolului al XIX-lea vom asista la lupta de emancipare bisericească a românilor, cerând imperiului habsburgic, episcop român. Această mișcare politico-națională și bisericească a românilor bănățeni nu a rămas fără rezultat. Astfel, în 1812 se va deschide la Arad institutul pedagogic, iar peste zece ani (1822) o secție de teologie. Aici au activat profesori distinși care prin activitatea lor și-au imortalizat numele în istoria culturii naționale.

Demne de reținut sunt astfel numele lui Dimitrie Țichindeal, Constantin Diaconovici Loga și Iosif Iorgovici. Prin numeroase memorii adresate Curții din Viena, românii arădeni au cerut episcop din neamul lor. Un vrednic susținător al acestei lupte de emancipare național–bisericească a românilor, a fost Moise Nicoară. Abia în 1829 Curtea din Viena aprobă numirea ca episcop al Aradului pe arhimandritul Nestor Ioanovici de la mănăstirea Bezdin de lângă Arad. După moartea acestuia, scaunul episcopal va fi ocupat de Gherasim Raț, originar din părțile Bihorului. S-a dovedit un luptător hotărât pentru afirmarea ortodoxiei românești în eparhia sa. A atras multe parohii unite la ortodoxie, a pus clerici români la institutul teologic–pedagogic și a înlocuit limba slavonă cu limba română în catedrala episcopală.

În 1864 are loc reînființarea Mitropoliei Ortodoxe Române din Transilvania (desființată în 1701). Acum Episcopia Aradului și cea a Caransebeșului vor deveni sufragane Mitropoliei Ardealului, ieșind de sub jurisdicția Mitropoliei sârbe din Carloviț. Dintre ierarhii Episcopiei Aradului vom reține numele lui Ioan Mețianu, profund preocupat de soarta școlilor

confesionale. Sub el s-au înființat peste o sută de astfel de școli. A cumpărat o tipografie și a pus în circulație foaia oficială a eparhiei: «Biserica și școala».

A urmat la conducerea eparhiei Iosif Goldiș și apoi, Ioan Papp. Participând ca locțiitor de mitropolit la Marea Adunare Națională de la 1 decembrie 1918, de la Alba Iulia, a fost ales copreședinte al ei, rostind cu acest prilej o memorabilă cuvântare.

Au urmat în timp la cârma eparhiei Grigorie Comșa, Andrei Magieru, Dr. Nicolae Corneanu, viitorul mitropolit al Banatului, Teoctist Arăpașu, viitorul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Din 1984 episcop al Aradului este Dr. Timotei Seviciu.

La 30 august 1920 s-a înființat Episcopia Oradiei în locul Vicariatului dependent de Episcopia Aradului. Primul episcop a fost Roman Ciorogariu. El a pus bazele unei tipografii și a scos foaia eparhială „Legea Românească". A deschis cursurile Academiei teologice, cu un corp profesoral select. Au urmat: Dr. Nicolae Popovici, fost profesor de teologie la Sibiu, Dr. Vasile Coman, fost protopop al Brașovului. Actualmente la cârma eparhiei se află Dr. Ioan Mihălțan, fost profesor de teologie la Sibiu.

Primul episcop al reînființatei eparhii a Caransebeșului a fost Ioan Popasu, colaborator apropiat al lui Andrei Șaguna. S-a remarcat ca un bun organizator, deschizând un institut teologic și pedagogic, înființând o tipografie spre a tipări „Foaia Diecezană". După modelul mitropolitului ardelean, a înființat numeroase școli poporale (elementare).

A urmat Nicolae Popea, fostul vicar al mitropolitului Andrei Șaguna. Pentru scrierile sale valoroase a fost ales membru activ al Academiei Române. Episcopul Miron Cristea, după o arhipăstorire de zece ani la Caransebeș, va deveni primul patriarh al României.

La Caransebeș a urmat Iosif Traian Bădescu, care a făcut din institutul teologic întemeiat de Ioan Popasu, Academia teologică, cu un distins corp profesoral. La cârma episcopiei a urmat Dr. Vasile Lăzărescu, care în 1940 s-a transferat la Episcopia Timișoarei, iar din 1947 a devenit mitropolitul noii Arhiepiscopii.

În scaunul rămas vacant de la Caransebeș a fost ales Veniamin Nistor, fost consilier la Arhiepiscopia Sibiului, care a păstorit până în 1949, când eparhia Caransebeșului s-a contopit cu Arhiepiscopia Timișoarei. Din 1962 va fi la cârma Mitropoliei Banatului Dr. Nicolae Corneanu, fost episcop al Aradului, iar din 1994, odată cu reactivarea Episcopiei Caransebeșului, scaunul de episcop va fi ocupat de Emilian Birdaș, fost episcop de Alba

Iulia, iar actualmente, din1996, Eparhia Caransebeşului este condusă de Dr. Laurenţiu Streza, fost profesor universitar la Sibiu.

7. Fixarea cunoştinţelor

Dovezile arheologice, de când ne mărturisesc că a existat în Banat viaţa bisericească organizată după ritul bizantin? (Încă din secolul al IV-lea). Unde întâlnim mai târziu o mărturie documentară a vieţii bisericeşti organizate? (La Morisena (azi Cenad) exista la sfârşitul secolului al IX-lea mănăstirea ortodoxă „Ioan Botezătorul". Alungaţi de aici călugării se stabilesc la mănăstirea „Sfântul Gheorghe", zidită cu mult mai înainte, ceea ce înseamnă că pe aceste locuri exista o viaţă bisericească organizată). De unde ştim că la Timişoara exista în secolul al XVII-lea mitropolie ortodoxă română? (De numele ei se leagă cel al Sfântului Iosif cel nou de la Partoş). Dar în Caransebeş? (Tot în secolul al XVII-lea, iar în secolul al XVIII-lea se mută la Vârşeţ). Ce s-a întâmplat cu Mitropolia Timişoarei? (A fost redusă la rangul de Episcopie Ortodoxă sârbă). Dar Episcopia Caransebeşului? (Aceasta mutându-se la Vârşeţ, a devenit Episcopie sârbo–română). Cum a luat fiinţă Episcopia Aradului? (Prin contopirea Episcopiilor Lipovei şi Ineului în secolul al XVIII-lea). Ce atitudine au avut episcopii sârbi faţă de românii de aceeaşi credinţă? (La început a fost favorabilă, apoi ierarhia sârbească a săvârşit tot felul de abuzuri faţă de români). Au avut românii vreo reacţie? (Au întreprins mai multe acţiuni de emancipare de sub jurisdicţia sârbească, cerând Curţii din Viena episcop român). Au reuşit? (Până la urmă au reuşit). Care este evenimentul ce constituie piatra de hotar a reorganizării temeinice a vieţii ortodoxe româneşti în Banat? (Reînfiinţarea în 1864 a Mitropoliei Ortodoxe Române în Transilvania prin strădania mitropolitului Andrei Şaguna). Ce urmări a avut acest eveniment? (Reînfiinţarea Episcopiei Aradului şi Caransebeşului, ca episcopii sufragane). Care a fost primul episcop al Aradului? (Ioan Meţianu). Dar al Caransebeşului? (Ioan Popasu). Episcopia Oradiei când a luat fiinţă? (La 30 august 1920). Ce a fost până atunci? (Vicariat dependent de Episcopia Aradului). Care a fost primul ei episcop? (Roman Ciorogariu). Dar Mitropolia Timişoarei când a fost reactivată? (În 1947). Cine se află acum la cârma Episcopiei Aradului? (Episcopul Dr. Timotei Seviciu). Dar la cea a Caransebeşului? (Episcopul Dr. Laurenţiu Streza). Dar la Oradea cine este episcop? (Dr. Ioan Mihălţan). Cine este mitropolitul Banatului? (Dr. Nicolae Corneanu). Care din episcopii

organizatori ai vieții bisericești din Banat au devenit patriarhi ai României? (Episcopul Miron Cristea a fost primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, iar fostul episcop al Aradului, Teoctist Arăpaș este actualul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române).

8. Aplicarea

Dintre arhiereii care au condus destinele vieții ortodoxe bănățene, mitropolitul Iosif cel Nou de la Partoș a fost învrednicit de Dumnezeu, pentru viața lui curată, să fie trecut în rândul sfinților. El este un sfânt cu prăznuire locală, având ca zi de pomenire 15 septembrie.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Mănăstirile de pe teritoriul patriei noastre și însemnătatea lor

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Cunoaștem din istorie că una din componentele de bază ale evlaviei creștine a fost și rămâne monahismul. El s-a organizat în Răsăritul creștin începând cu secolul IV și de aici s-a transmis și în Biserica apuseană. Odată cu primirea creștinismului de rit bizantin, pe lângă învățătură ni s-a transmis și evlavia specifică, deoarece învățătura creștină nu poate fi concepută decât în simbioză cu viața trăită. Dezvoltarea vieții monahale va rămâne de-a lungul veacurilor pe aceste meleaguri chezășia păstrări vieții și culturii deopotrivă ortodoxe și românești.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

În cele ce urmează ne vom referi la mănăstirile de pe teritoriul patriei noastre, identificându-le separat în cele trei provincii ro-

mânești, cu evidențierea rolului lor spiritual, artistic, cultural precum și al păstrării conștiinței unității de neam a tuturor românilor.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Faptul că viața duhovnicească a creștinilor de la Scytia Minor (Dobrogea de azi) cunoștea o stabilitate înfloritoare sub protecția Bizanțului o dovedesc documentele istorice care în secolele IV–VI fac pomenirea „călugărilor sciți". Ne explicăm în acest context ușor faptul că Sfântul Ioan Casian și-a îndreptat pașii spre mănăstirea din Betleem și apoi spre monahismul egiptean, al cărui model l-a „transferat" în Apusul creștin. Desigur, el a avut dorința săîși desăvârșească învățătura și viața duhovnicească, ale căror începuturi le-a întreprins la una din mănăstirile existente pe meleagurile natale.

Apoi, misionarii creștini plecați din Scytia Minor spre nordul Dunării, la populația daco-romană, au dus odată cu propovăduirea Evangheliei și modul concret de spiritualitate ortodoxă deprinsă în monahism.

Și când spunem aceasta ne gândim în primul rând la viața mănăstirească, ca și căutare a liniștii sufletești prin retragerea din vuietul asurzitor al lumii, în locuri mai puțin umblate, «în poieni învăluite de farmecul îmbietor al codrilor, în văi ocrotite de munți și dealuri, în locuri de taină și de liniște odihnitoare, străjuiesc de veacuri mănăstirile...». Încă și cuvântul „sihăstrie" atât de propriu limbii noastre, provenind din limba greacă, înseamnă tocmai „loc liniștit", loc de reculegere duhovnicească. De fapt, tiponimia, prin numele multor localități de pe teritoriul patriei noastre confirmă existența monahismului și a mănăstirilor din cele mai vechi timpuri, adică odată cu pătrunderea spiritualității creștine monahale, începând cu secolul al IV-lea. Numai numele de Călugăreni îl poartă 15 localități. Altele se numesc Călugări, Mănăstioara, Valea Călugărească, Călugărița, Chilia, Chilieni, Mănăstirea, Schitu.

Dezvoltarea vieții mănăstirești pe teritoriul locuit de români, va fi imortalizat în documentele vremii, mai cu seamă după întemeierea la Muntele Athos a vieții monastice. De aici se va răspândi isihasmul ca un curent de spiritualitate creștină menit să ridice sufletul omenesc spre cele mai înalte culmi ale sfințeniei, prin neîncetata rugăciune a lui Iisus sau a inimii. De la Muntele Athos spiritualitatea isihastă s-a răspândit în mănăstirile din Serbia, Bulgaria, Rusia și Țările române.

Astfel, în mileniul al doilea va apărea tot mai mult în documente numele „călugărilor greci" adică ortodocși, precum la mănăstirea Morisena, sau în scrisoarea papei Inocențiu al III-lea adresată episcopului catolic din Oradea. Faptul că hotărârea sinodului de transferare a lui Iachint de Vicina în scaunul de mitropolit al Ungrovlahiei prevedea ca „toți clericii din acea țară și toți cei sfințiți călugări și laici să-l asculte și să i se supună lui", dovedește pe deplin că la 1359 existența mănăstirilor era evidentă, asemeni parohiilor de mir.

De acum, din partea a doua a secolului al XIV-lea dăinuie peste veacuri ca o salbă de pietre scumpe duhovnicești, presărate pe tot cuprinsul provinciilor românești, mănăstirile ortodoxe. Pentru o mai clară expunere a materialului, după cum am anunțat încă de la început, vom identifica cele mai importante așezăminte mănăstirești la nivelul fiecărei provincii românești.

Mănăstirile din Țara Românească Deschizătorul de drum, organizatorul sau mai bine zis „reorganizatorul" mănăstirilor de pe pământul locuit de români a fost Sfântul Nicodim. Era originar din Prilep (Serbia), probabil macedo-român. Simțind de tânăr vocația monahală s-a îndreptat spre Muntele Athos, unde se crede că ar fi ajuns chiar egumenul unei mănăstiri de acolo.

Biserica mănăstirii Argeș, ctitoria lui Neagoe Basarab (1512 – 1521)

Venind în Țara Românească, în partea a doua a secolului al XIV-lea, în părțile Severinului, cu cheltuiala domnitorului Vlaicu Vodă, ridică în 1372 mănăstirea Vodița (lângă râul cu același nume; voda = apă) pe locul uneia mai vechi, datând din secolul al XIII-lea. În hrisovul domnesc sunt arătate sotele, odoarele și odăjdile dăruite noului locaș mănăstiresc. Organizarea chinovială

Biserica mănăstirii Cozia

Biserica mănăstirii Cotmeana, jud. Argeș

(vieții în comun) se numea samovlasie, adică de sine stătătoare, independentă de orice autoritate exterioară fie bisericească, fie laică, soborul alegându-și stareţul. Nu după mult timp, Banatul de Severin cade în stăpânirea Ungariei catolice, încât Nicodim se va deplasa în părţile Gorjului, unde va întemeia un nou așezământ mănăstiresc cu numele Tismana. Era, ca și Vodiţa, la început sub autoritatea lui Nicodim, apoi va deveni și ea samovlasie. Aici își doarme somnul de veci Sfântul Nicodim.

De reţinut este faptul că nu numai domnitorii au fost ctitorii și binefăcătorii sfinţitelor locașuri mănăstirești, ci și alte persoane înstărite, cu suflete generoase și pline de credinţă, dar în majoritate credincioșii ortodocși, egumenii, călugării, alături de demnitari bisericești, cneji, dregători, sfetnici domnești. Astfel, mănăstirile sus menţionate au fost înzestrate de cneazul Lazăr al sârbilor cu zece sote în ţara sa.

În ordine cronologică vom reţine în Ţara Românească numele mănăstirii Cozia din 1388, ctitoria lui Mircea cel Bătrân, având o situaţie materială foarte bună, domnitorul făcându-i numeroase danii de moșii. Aici este înmormântat și Mircea cel Bătrân. În stăpânirea mănăstirii Cozia se afla mănăstirea Cotmeana, ctitorită, se pare, în timpul lui Vlaicu Vodă. În timpul domniei lui Mircea

cel Bătrân s-au ridicat mai multe mănăstiri, dintre care reținem numele așezământului monahal Snagov de lângă București.

Mai târziu va apare pe harta Țării Românești mănăstirea Dealu (1431) lângă Târgoviște, care va îndeplini un însemnat rol cultural. Pe timpul lui Radu cel Mare se va construi mănăstirea Glavacioc–Argeș și Govora–Vâlcea, iar boierii Craiovești au ctitorit mănăstirea Bistrița.

În secolul al XVI-lea va fi ridicată de către domnitorul Neagoe Basarab mănăstirea din Curtea de Argeș. A fost târnosită la 15 august 1517 de către patriarhul Constantinopolului, alături de un impunător sobor format din ierarhi, preoți, egumeni, români și străini. Pentru arhitectura sa este considerată cea mai desăvârșită expresie a artei medievale românești și una din capodoperele artei universale, intrată în legendă, în bine cunoscuta baladă a meșterului Manole...

Cel mai mare ctitor de locașuri sfinte din trecutul poporului român a fost Matei Basarab. Din cele aproape 40 de mănăstiri și biserici ridicate sau refăcute din temelie de el, reținem numele mănăstirii Arnota, în munții Vâlcei, unde avea să fie înmormântat împreună cu soția sa. Apoi: Căldărușani (jud. Ilfov), Brebu (jud Prahova), Strehaia (jud Mehedinți), Plumbuita din București.

Biserica mănăstirii Hurezi, ctitoria lui Constantin Vodă Brâncoveanu (1690 – 1693)

Mai târziu, Șerban Vodă Cantacuzino va ctitori mănăstirea Cotroceni din București, iar Constantin Brâncoveanu va zidi locașuri mănăstirești și dincolo de hotarele țării sale, precum mănăstirea Sâmbăta de Sus. Lângă București va ctitori mănăstirea Mogoșoaia, iar apoi Horezu (jud. Vâlcea).

Spătarul Mihail Cantacuzino a ridicat mănăstirea Sinaia în munții Bucegi și Colțea în București. Mănăstirile din Valea Prahovei: Suzana, Zamfira și Cheia, precum și o serie de schituri vor fi ctitorite în secolul al XVIII-lea de mari dregători, egumeni și călugări.

Mănăstirile din Moldova Cea mai veche mănăstire din Moldova atestată documentar în a doua jumătate a secolului al XIV-lea este mănăstirea Neamțul, întemeiată în timpul lui Petru Mușat de trei pusnici: Sofronie, Pimen și Silvan.

Pe timpul lui Alexandru cel Bun va fi ctitorită în primii ani ai secolului al XV-lea mănăstirea Bistrița, bucurându-se de numeroase danii: sate, mori, prisăci, venituri de la vămi, etc. Alexandru cel Bun a mai ctitorit mănăstirea Moldovița și Humor, precum și alte mănăstiri dincolo de Prut. Urmașul acestuia, Ștefan cel Mare, în glorioasa lui domnie de 47 de ani a avut în atenție în mod deosebit viața bisericească. Se spune că după

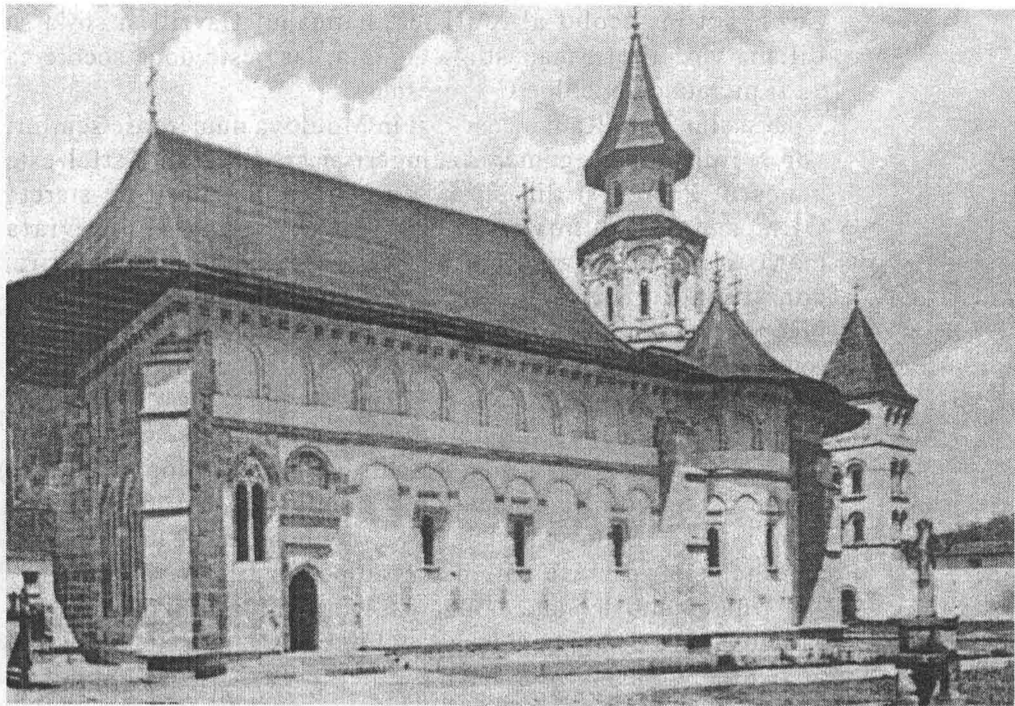
Biserica mănăstirii Agapia

fiecare biruință zidea câte o biserică sau mănăstire. Dintre mănăstirile ctitorite de el își înalță peste secole turlele spre cer, cunoscuta mănăstire Putna, devenită și gropniță domnească, Voroneț și Neamț, aceasta din urmă aflată pe locul vechii zidiri a lui Petru Mușat.

În secolul al XVI-lea același domnitor a construit mănăstirea Probota (jud. Iași), gropnița sa și a familiei sale, iar unul din sfetnicii săi, mănăstirea Humor. Alexandru Lăpușneanu a ctitorit mănăstirea Slatina, devenită gropniță domnească, Petru Șchiopu a înălțat mănăstirea Galata din Iași, iar familia Movileștilor mănăstirea Sucevița.

În secolul al XVII-lea mitropolitul Atanasie Crimca a ridicat mănăstirea Dragomirna, iar marele vornic Nestor Ureche (tatăl cronicarului) va fi ctitorul mănăstirii Secu. Spre deosebire de Matei Basarab, contemporanul său moldovean, Vasile Lupu, va zidi mai puține mănăstiri, dar mai fastuoase și mai trainice.

Dintre toate, înfruntă secolele mănăstirea Sfinții Trei Ierarhi din Iași, sfințită la 6 mai 1639 de către mitropolitul Varlaam. Patriarhia ecumenică dăruiește domnului moldovean moaștele Cuvioasei Paraschiva. Pe lângă membrii familiei ctitorului, aici vor fi depuse osemintele lui Dimitrie Cantemir și Alexandru Ioan

Biserica mănăstirii Putna, ctitoria lui Ștefan cel Mare

Biserica de la Voroneț, ctitoria lui Ștefan cel Mare

Cuza. Tot în secolul al XVII-lea, hatmanul Gavriil și soția sa Liliana vor ctitorii mănăstirea Agapia, iar peste două secole ea va fi pictată de Nicolae Grigorescu.

Ca și în Țara Românească, și în Moldova numeroase schituri vor fi ridicate de egumeni, călugări și credincioși. Astfel este cunoscut Pocrov și Sihăstria, sau Văratecul ctitorit de stareța Olimpiada și duhovnicul Iosif. Dacă până acum viața mănăstirească din Țara Românească și Moldova era înfloritoare, constituind un ferment al dezvoltării culturale și artistice, începând cu secolul al XVIII-lea, odată cu domniile fanariote, se remarcă o decădere, mai ales la mănăstirile închinate Locurilor Sfinte de Răsărit (Constantinopol, Alexandria, Antiohia, Ierusalim, Muntele Athos, Muntele Sinai, etc.). Egumenii și călugării greci instalați aici erau în afara culturii și tradițiilor românești, singurul lor scop fiind acela de a trimite cât mai multe bunuri către Locurile Sfinte și a se îmbogății ei înșiși de pe urma muncii credincioșilor români, care osteneau pe moșiile mănăstirești.

Un nou duh de viață călugărească se va forma și desăvârși în Moldova, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea prin venirea de la Muntele Athos a lui Paisie Velicicovski. În 1763, însoțit de 64 de ucenici se va stabili, cu aprobarea domnitorului și a

mitropolitului, la mănăstirea Dragomirna. Pe lângă păstrarea cu sfințenie a pravilei mănăstirești, au început acum traducerile din operele Sfinților Părinți în limbile slavonă și română.

Odată cu ocuparea nordului Moldovei de cărte austrieci, Paisie însoțit de 350 de frați va sta patru ani la mănăstirea Neamț. A introdus aici viața de obște, cu slujbe zilnice și predici, cu muncă și îngrijirea bolnavilor, bătrânilor și călătorilor. S-a ridicat aici un spital, o casă de oaspeți, iar numărul chiliilor s-a înmulțit potrivit numărului mărit de viețuitori. Numărul acestora era de 700, între care erau moldoveni, munteni, transilvăneni, ucraineni, ruși, bulgari, greci și chiar convertiți dintre necreștini la Ortodoxie. Ucenicii lui Paisie s-au răspândit în multe mănăstiri românești și rusești, ducând cu ei un nou duh de viață creștinească și mănăstirească.

Mănăstirile din Transilvania Desigur, aflându-se sub aceeași influență ca și Țara Românească și Moldova, populația daco-romană din Transilvania a rămas și a dezvoltat mereu viața creștină și bisericească după ritul bizantin. Ca urmare, nu avem motive

Biserica mănăstirii Hodoș – Bodrog, jud. Arad

Biserica de lemn din Rozavlea – jud. Maramureș

să punem la îndoială existența monahismului pe aceste meleaguri înaintea atestării lui documentare. Arătam că există aici în Banat, un voievodat condus de Glad înaintea venirii ungurilor.

Documentele vorbesc de existența unei mănăstiri în Morisena, în primele decenii ale secolului XI întemeiată de Ohtum. El a primit botezul în rit ortodox la Vidin, dincolo de Dunăre, iar mănăstirea purta numele Sfântului Ioan Botezătorul. A adus aici călugări de la Muntele Athos și un egumen de la Vidin. Alungat de aici de catolici, s-a așezat la mănăstirea ortodoxă Sfântul Gheorghe din Maidan întemeiată de un srtămoș al său.

Viața mănăstirească în Banat s-a continuat și în secolele XII–XV. Nimeni nu pune la îndoială existența mănăstirilor Hodoș–Bodrog (secolul XII), Caransebeș, Lugoj, Călugăra, Cebza, Partoș, Săraca, ctitorite de cneji, preoți, și mai ales de credincioșii ortodocși. Iar în Ardeal exista mănăstirea Geoagiu, Feleac, Râmeți. Se crede că pe lângă vodița și Tismana, Sfântul Nicodim a mai ctitorit și mănăstirea Prislop, de lângă Hațeg. La acestea se mai adăuga în secolul XVI și XVII mănăstirea Lancrăm, Toplița, Moisei, Sâmbăta de Sus. Din evlavia și prin dărnicia credincioșilor s-au ridicat în Transilvania 200 de schituri de lemn.

Datorită faptului că mănăstirile deveniseră în Transilvania adevărate focare de spiritualitate ortodoxă și românească, generalul austriac Bucow dispune în 1761 incendierea și distrugerea cu tunurile a mănăstirilor existente aici. Multe mănăstiri au fost transformate în biserici parohiale, iar cei cu vocație monahală se puteau călugări la mănăstirile fraților de peste Carpați.

Privind însemnătatea mănăstirilor, putem spune că ele au constituit pentru poporul român adevărate faruri de lumină care au ținut mereu aprinsă flacăra spiritualității ortodoxe pe aceste meleaguri. Ele rămân în același timp monumente de arhitectură, pe măsură să vorbească peste veacuri de geniul poporului român.

Mănăstirile au fost primele școli și locașuri unde s-au efectuat primele tipărituri pentru poporul român ortodox de pe aceste meleaguri. Ele au fost primele spitale unde iubirea creștină s-a revărsat asupra celor bolnavi și neputincioși, înstrăinați de ajutorul familiei lor. După cum arăta atât de sugestiv patriarhul Iustin Moisescu, mănăstirile „au fost puternice focare de cultură bisericească și românească. În chiliile din jurul acestor sfinte locașuri au viețuit caligrafi și miniaturiști care, cu duh artistic, au copiat și decorat textele trebuitoare slujbelor bisericești. Manuscrise ca de pildă, Tetraevanghelul copiat și decorat în 1429 de Gavriil Uric la mănăstirea Neamț, este una din cele mai

importante și mai apreciate piese a bibliotecii Bodleyene din Oxford. În jurul unor ctitorii voievodale au viețuit meșteri ingenioși de la care au rămas valoroase obiecte de cult făurite din metale prețioase, meșteri renumiți în arta broderiei în fire de aur și argint, autorii epitafelor care constituie un adevărat tezaur artistic al patrimoniului nostru național, sculptori în piatră și în lemn, de la care au rămas renumite pietre funerare și jilțuri, zugravi talentați ale căror nume trebuie căutate cu îndelungată zăbavă pe icoane și fresce. La unele mănăstiri au fost așezate tiparnițe, la care s-au imprimat cărți de cult, pravile și cărți de îndrumare creștinească.

Încă din veacurile al XIV-lea și al XV-lea, pe lângă unele mănăstiri au ființat diferite școli în care se pregăteau dieci și slujitori bisericești; la aceste școli au ostenit dascăli vestiți care în desfășurarea culturii românești au adus bogate contribuții. Viețuitorii din unele mănăstiri au înfiripat anale și cronici, care sunt astăzi prețioase izvoare pentru cercetătorii trecutului nostru național" (Reprodus din volumul: «Monumente istorice bisericești din Mitropolia Moldovei și Sucevei» – Iași, 1974 p.5–7).

7. Fixarea cunoștințelor

Cine este considerat „oficial" întemeietorul vieții monahale pe teritoriul țării noastre? (Sfântul Nicodim care a ridicat mănăstirile Vodița și Tismana). Dar înaintea lui a fost viață monahală la noi? (A fost, desigur, ea fiind adusă din sudul Dunării de misionarii încreștinați în rit bizantin, unde viața monahală începu să câștige tot mai mulți adepți începând cu secolul al IV-lea). Cunoaștem numele unei mănăstiri mai vechi decât Vodița? (Este mănăstirea „Sfântul Ioan Botezătorul" din Morisena (Cenad), ridicată de Ohtum). Numiți câteva mănăstiri din Țara Românească. (Cozia, Cotmeana, Dealu, Govora, Curtea de Argeș, Arnota, Căldărușani, Horezu, Sinaia, Colțea, etc.). La fel, în Moldova. (Neamțul, Moldovița, Humor, Putna, Voroneț, Sucevița, Dragomirna, Secu, Sihăstria, Trei Ierarhi, Agapia, Văratecul, etc.). Viața mănăstirească a cunoscut numai înflorire? (A cunoscut și declin în epoca fanariotă). Cine a impulsionat viața spirituală în secolul al XVIII-lea? (Paisie Velicicovski). De unde a venit el? (De la Muntele Athos). Unde s-a stabilit? Întâi la Dragomirna, apoi la Secu și în cele din urmă la mănăstirea Neamț, aceasta devenind un focar de viață spirituală ortodoxă în țară și în celelalte țări ortodoxe). Care a fost soarta mănăstirilor din Transilvania? (Până în secolul al XVIII-lea au avut o situație

înfloritoare. dar în 1761 din ordinul generalului austriac Bucow s-a tras cu tunurile în mănăstiri sau au fost incendiate). Ce l-a determinat pe Bucow să dea acest ordin atât de mârșav? (Faptul că mănăstirile reprezentau fermentul de promovare a spiritualității ortodoxe și românești, care nu era pe placul catolicismului imperial). Care este însemnătatea mănăstirilor? (Ele au fost primele școli, aici s-au efectuat primele tipărituri, aici au fost primele spitale, mănăstirile au cultivat de-a lungul vremii spiritualitatea ortodoxă și conștiința unității de neam a poporului român. Ele constituie apoi gloria arhitecturii, a artei și culturii românești din perioada medievală).

8. Aplicarea

Se va programa o excursie la mai multe mănăstiri sau la una din apropiere, oferind explicații asupra vieții monahale.

9. Temă pentru acasă

Fiecare va prezenta impresiile de la o mănăstire vizitată.

10. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Preoții ortodocși români alături de credincioși de-a lungul vremii

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Potrivit învățăturii creștine, viața bisericească este condusă ierarhic. Iar ierarhia este formată din episcopi, preoți și diaconi. Primind creștinismul de rit bizantin, implicit am acceptat și organizarea bisericească ierarhică. De aceea nu poate fi concepută viața ortodoxă românească fără preoți.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

În cele ce urmează vom vedea că preoții ortodocși români au fost de-a lungul vremii totdeauna alături de credincioși.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Dintru început vom da cuvântul unui temeinic cunoscător al vieții preoțești specifică ortodoxiei românești din cele mai vechi timpuri. „Au fost vremuri când au lipsit vlădicii din scaunele lor, când de sinoade, de consistorii și de protopopi nu era vorba, când școli de preoție nu se pomeneau. Dar n-au fost niciodată vremuri în care, de când se ține minte, satul să nu-și aibă preotul lui...

Când, după groaznicul război din urmă (1914–1918), se răriseră numărul preoților și sate întregi urcau dealul Mitropoliei să ceară preot și să amenințe că ele la urma urmei, or îmbrăca pe unul cu haine preoțești și i-or zice: tu să ne fi preot, aceasta nu era una din cererile pretențioase, obișnuite după mari tulburări sociale, ci înfățișa tradiția puternică, făurită de veacuri, că „sat fără popă" nu se poate închipui. Căci iarăși adevărat este. Preotul a fost cu totul legat de sat.

În vechime, îmbrăcămintea preotului nu se deosebea de a sătenilor. Doar pletele și barba (azi aproape nici acestea) au făcut cunoscut pe preotul îmbrăcat în aceeași cămașă albă și cu același cojoc ca și săteanul. Mâna lui care da binecuvântarea a știut să mânuiască, după regiuni, barda dulgherului sau coarnele plugului, căci viața e grea, copiii sunt numeroși, gospodăria lui se cade să fie pildă în sat, iar de leafă cu gradații și adaose nu putea fi vorba. Durerea săteanului era și a preotului. Când se pustia satul, nu putea rămâne în urmă preotul; și el umplea pădurile. Când birurile apăsau satele, nu era scutit nici preotul; și el se vindea cu ocina lui, ajungând legat de brazdă, „sărac lipit pământului". În bocetul sătencei la mormântul soțului sau al flăcăiandrului, s-a amestecat de atâtea ori lacrima curată a preotului văduv cu copii de crescut sau cu flăcăi duși în patru scânduri; el nu-i cuc în sat...

La începuturile lui, învățământul românesc, tot cu banul preoților s-a ținut. Birul școlilor strâns numai de la preoți – era de 10 lei pe an – sub numele dulceag de plocon, se strângea cu catastife în regulă de protopopi, și prin logofeția bisericească se întrețineau cu el școlile... Vorbirea aleasă a săteanului a fost apărată de cartea preotului.

Din ușile împărătești a sunat cuvântul ales al Evangheliei; iar din strana dascălului a răsunat troparul artistic alcătuit de Mineelor... Din gospodăria mai înstărită a preotului, din earul mai curat al casei lui, s-au ridicat, odată cu înființarea școlilor pentru săteni, mai ales a seminariilor, șiruri numeroase de feciori de preoți trebuincioși pentru viața tot mai complicată a neamului nostru. În învățământ, în administrație, în artă, în politică, ei au adus stăruința la muncă, cumpănirea în gând și în vorbă..." (Acad. Pr. Prof. Dr. Nicolae M. Popescu, Preoți de mir adormiți în Domnul, București, 1942, p. 3–5).

După cum vedem, neexistând școli speciale pentru formarea clerului decât din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, pregătirea preoților era modestă: scrisul, cititul, rânduielile tipiconale, cântarea bisericească și învățătura de credință atât cât o putea deprinde la școlile de pe lângă unele mănăstiri bisericești, sau reședințe vlădicești. Existau totuși și preoți cu diferite preocupări cărturărești, exersâdu-se ca și copiști a manuscriselor frumos ornamentate, alții tipografi, zugravi de biserici și de icoane. Erau însă buni îndrumători ai obștei credincioșilor, redactând diverse acte juridice, precum: acte de donație, acte de vânzare–cumpărare, testamente, foi de zestre. Ei rezolvau și micile neînțelegeri dintre enoriași. În multe cazuri erau și dascălii copiilor din sat, oferind ca local de școală tinda bisericii sau casa personală.

În Scheii Brașovului îndeplineau chiar calități funcționărești de stat, fiind „scriitori la cetate", adică interpreți pentru limba română și soli ai Primăriei din Brașov la domnii din Țara Românească și Moldova. Apoi, preoții mai puteau îndeplinii pe lângă eparhii și diferite îndeletniciri, precum: pogonași (lucrau la viile episcopiilor), postăvari (lucrau postav pentru confecționarea veșmintelor preoțești), călărași (curieri care transmiteau ordinele episcopilor), zapcii (strângeau dările preoțești către eparhii).

Pe de altă parte, starea socială a preoților era foarte grea. În Transilvania erau chiar iobagi. Plăteau dări către vistieria domnească, taxe către chiriarhul locului, taxe pentru hirotonie, la înscăunarea episcopului, sau la hramul catedralei. În schimb, pentru slujbele săvârșite primeau anumite ofrande, la care se adăugau și „stolele", adică taxele anuale plătite de fiecare familie, constând în bani, cereale și 1–2 zile de clacă. Abia în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza și prin Legea clerului mirean s-a introdus salarizarea preoților din bugetul de stat sau al primăriilor.

În secolele XVIII–XIX apar cosistoriile, adică forurile de judecată a preoților care se abăteau de la disciplina canonică bisericească. Pedepsele erau caterisirea, adică dați afară din preoție, puși în rândul țăranilor, obligați la plata birului, tunderea părului și rasul bărbii. Cei cu păcate mai mici erau canonisiți, adică trimiși pe un anumit termen la mănăstire sau la centrul eparhial.

Identificându-se întru totul cu soarta poporului, participau la toate acțiunile sociale, politice și naționale. Se înrolau în oastea țării, participau la răscoalele populare și la mișcările prin care poporul român își revendica drepturile. Nu puțini au fost episcopii și preoții care se evidențiau în astfel de lupte. Spre exemplu, episcopul din Ineu a cucerit în 1606 Lipova de la otomani, iar preotul Simion Brancovici tot din Ineu a luptat împreună cu credincioșii săi împotriva otomanilor. Se cunoaște apoi preotul Lupa Șandru din Borșa, angajat în fruntea românilor maramureșeni împotriva tătarilor, reușind prin acte de vitejie să-i alunge și să elibereze zece mii de robi din satele învecinate.

Numărul preoților înrolați în răscoala lui Horia, Cloșca și Crișan din Munții Apuseni a fost foarte mare, încât după înăbușirea răscoalei mulți au fost uciși, alții judecați și condamnați, iar alții alungați din parohiile lor.

Totdeauna și pretutindeni domnitorii români au avut alături de ei sfetnici apropiați dintre arhierei, preoți și călugări. Este prea bine cunoscută, de pildă, intimitatea duhovnicească dintre Ștefan cel Mare și Daniil Sihastru. La fel Mihai Viteazul, Tudor Vladimirescu, Avram Iancu și toți ceilalți, încât nu se face nici o greșală dacă se spune că aceste apropiate legături între domnitor și clerul bisericesc reprezintă o firească moștenire de la strămoșii noștri daci, cunoscute fiind bunele relații dintre Decebal și Deceneu.

Referindu-ne însă mai îndeaproape la evenimentele istorice din secolul al XIX-lea, precum revoluția din 1848, vom arăta că în Țara Românească, preoții îndreptându-se împotriva autorităților administrative ale vechiului regim, participau la întruniri, prezidând ședințele și luând parte la discuții. În timpul revoluției au înflăcărat poporul la luptă, sfințind tricolorul românesc și săvârșind slujbe și rugăciuni pentru buna ei reușită.

A intrat în istorie numele preotului Radu Șapcă, care a făcut parte din cei cinci membrii ai primului guvern provizoriu revoluționar. Tot din paginile istoriei naționale este cunoscut și „popa Tun“, un călugăr cu numele Ambrozie care, pentru a opri

vărsările de sânge, s-a aruncat spre tunurile îndreptate împotriva mulțimii revoluționare.

La fel, în timpul revoluției din 1848 din Transilvania, din delegația alcătuită din 30 de persoane condusă de Andrei Șaguna spre a prezenta Curții din Viena doleanțele românilor, făceau parte și preoții Timotei Cipariu din Blaj și Ioan Popasu din Brașov.

În armata lui Avram Iancu s-au înrolat foarte mulți preoți, unii fiind prefecți, tribuni, ori centurioni. Mulți dintre ei au fost uciși în luptă, iar mulți alții de către moșierii locali. În încleștarea revoluționară multe biserici ortodoxe au fost jefuite și arse. În Banat, după înăbușirea revoluției, 70 de preoți au fost aruncați în închisori, alții au fost caterisiți și alungați din parohiile lor.

Unirea Principatelor Române a fost un alt eveniment național în care nu numai clerul superior a fost angajat, ci și preoțimea de rând. Propovăduitori însuflețiți ai unirii, mulți preoți și călugări au fost membrii Divanurilor Ad–Hoc.

În timpul războiului de independență din 1877–1878 preoții din toate eparhiile au organizat comitete pentru strângerea de ajutoare pe seama răniților, a orfanilor și a văduvelor de război. În toate bisericile din țară s-au făcut parastase pentru cei căzuți în luptă și rugăciuni pentru biruință. Alți preoți au acordat asistență religioasă armatelor aflate pe câmpul de luptă, iar călugări și călugărițe s-au înrolat ca voluntari în serviciile sanitare ale armatei.

În răscoala din 1907 mulți din preoții participanți au fost împușcați fără nici o cercetare prealabilă. Alții au fost arestați, judecați și trimiși la închisoare.

Dar nu numai în suferință și în luptă preoțimea s-a identificat cu viața credincioșilor, ci și în clipele de biruință și de sărbătoare, cum este Unirea cea mare de la Alba Iulia din 1918. Păstrând mereu aprinsă peste veacuri conștiința unității de neam a tuturor românilor, preoțimea ortodoxă trăiește acum momentul împlinirii ei supreme...

7. Fixarea cunoștințelor

Care a fost soarta preoților ortodocși români de-a lungul vremii? (Identică cu a păstoriților lor, numai că ei au fost luminătorii conștiințelor acestora pe drumul mântuirii). Care a fost rolul preoților în acțiunile social–naționale ale poporului român? (Au avut un rol mobilizator și de exemplară dăruire, până la jertfă). Ce acțiuni culturale au întreprins preoții printre credincioși? (Secole de-a rândul au fost pentru popor dascăli, oferind tinda

bisericii sau casa personală ca local de învățătură. În același timp le redacta unele acte juridice și aduceau împăcarea în micile neînțelegeri. Tot sub aspect cultural preoții au fost copiști de manuscrise, iar mai târziu tipografi și traducători; precum și zugravi de biserici și icoane). Identificându-se cu poporul, care a fost aportul național al preoțimii ortodoxe? (A menținut peste secole făclia aprinsă a conștiinței originii comune și a unității de limbă și de neam a poporului român drept credincios).

8. Aplicarea

Una din poruncile bisericești ne îndeamnă să „cinstim fețele bisericești", adică pe preoți. Ei sunt păstrătorii autorizați ai învățăturii și vieții creștine lăsată de Mântuitorul, de Sfinții Apostoli, și păstrată cu sfințenie de Biserică. Numai ascultând și urmând îndemnurile lor me vom putea dovedi buni credincioși ai Bisericii strămoșești.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

La 9 mai 1877 a fost proclamată de către Adunarea deputaților independența de stat a României, act consfințit apoi prin jertfele de sânge ale ostașilor nostri în razboiul dus împotriva imperiului otoman în 1877-1878. Biserica și-a adus contribuția la victoria deplină, încât că se poate considera ca o problemă de prestigiu cerința legitimă a dobândirii independenței, sau autocefaliei sale din partea Patriarhiei ecumenice.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Vom vedea modul în care Biserica Ortodoxă și-a dobândit independența sau autocefalia.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

După moartea mitropolifului primat Nifon (1875) a fost ales în scaunul rămas vacant mitropolitul Calinic Miclescu al Moldovei. Lui îi revine sarcina ca după razboiul de independență să intervină pe lângă Patriarhia de Constantinopol pentru obținerea autocefaliei Bisericii noastre. Patriarhul ecumenic nu acceptă, considerându-se nemulțumit de anumite atitudini ale Bisericii Ortodoxe Române, care îi lezau autoritatea. Astfel, s-a depus în Parlamentul României un proiect de reformare a legii sinodale, în sensul că mitropolitul primat să fie ridicat la treapta de patriarh al României, iar Episcopia Râmnicului să fie ridicată la rangul de Mitropolie cu reședința la Craiova.

Pe lângă aceasta, la 25 martie 1882 se sfințește pentru prima dată în catedrala Mitropoliei din București Sfântul Mir. La scrisoarea dojeintoare adresată de patriarhul ecumenic ierarhilor români, Sfântul Sinod alcătuiește un nou memoriu Patriarhiei ecumenice, insistând asupra dreptului de autocefalie al Bisericii Ortodoxe Române. În acest act sinodal se arată printre altele: „Pe temeiul istoriei noastre române, pe temeiul legisiației noastre moderne, pe temeiul demnității statului român și al demnității națiunii române, Sfântul Sinod declară sus și tare că Biserica Ortodoxă Română a fost și este autocefală în cuprinsul teritoriuiui României și nici o autoritate bisericească străină nu are drept a ne impune ceva. Nu avem nevoie a fi din nou recunoscută de cineva autocefalia noastră bisericească; ea este un fapt istoric îndestulător pentru noi și pentru cei ce ne iubesc și voiesc a fi cu Biserica și cu statul nostru în relații amicale. Astfel stăm și astfel vom sta cât vom fi o suflare, și nimic nu ne va urni din această poziție. Declarăm totodată că noi apărând autocefalia Bisericii noastre de orice presiune din afară, nu voim a ne despărți în întregimea Bisericii Ortodoxe. Noi păstrăm aceleași doctrine bisericești, aceeași disciplină, același cult divin, care le-am moștenit de la părinții noștri și care sunt comune Bisericii Ortodoxe din toate țările. Noi recunoaștem în Patriarhia de Constantinopol un centru moral de unde trebuie să purceadă direcțiunea în chestiunile de interes general al întregii Biserici Ortodoxe în privința dogmelor, a disciplinei, a cultului. Patriarhia

poate, la trebuință, a ne consulta și pe noi în asemenea materii; și noi în asemenea cazuri să o consultăm. Patriarhul este socotit de noi ca primul ierarh al Bisericii Ortodoxe și mitropoliții noștri îl pomenesc la sfintele slujbe, implorându-i de la Dumnezeu pace, sănătate, cinstire, viață îndelungată și povățuire a Bisericii pe calea cea dreaptă. Vom primi de la acest Centru bisericesc cu dragoste chiar, povățuiri spirituale de folos națiunii și Bisericii noastre. Dorim însă ca corespondența noastră bisericească să fie în formele obișnuite la noi și cerute de demnitatea reciprocă".

Cu toată această hotărâre, reverență și demnitate cu care a fost compus memoriul Sfântului Sinod și adresat Patriarhiei ecumenice a rămas fără răspuns doi ani, până la venirea în scaunul de patriarh ecumenic a lui Ioachim al IV-lea.

Mitropolitul Calinic Miclescu îi adresează în aprilie 1885 o scrisoare noului patriarh prin care îl încunoștiințează despre proclamarea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, cerând recunoașterea ei. Luând în considerare această cerere legitimă, patriarhul împreună cu întreg sinodul patriarhal recunoaște autocefalia Bisericii Ortodoxe Române, prin Tomosul de autocefalie semnat de el și 10 membri ai sinodului, comunicând acest eveniment și Bisericilor Ortodoxe surori, cu care Biserica noastră își păstrează unitatea de credință și organizatorică, aducându-și aportul la progresul întregii Ortodoxii.

7. Fixarea cunoștințelor

Când a fost recunoscută autocefalia (sau independența) Bisericii Ortodoxe Române de către Patriarhia ecumenică? (La 25 aprilie 1885, în urma Tomosului de autocefalie semnat de patriarhul ecumenic Ioachim al IV-lea). Însemnă autocefalia o rupere a relațiilor doctrinare, cultice sau canonice cu Bisericile Ortodoxe, sau cu Patriarhia ecumenică? (Nu înseamnă acest lucru, ci dreptul ca Biserica Ortodoxă Română să hotărască singură asupra problemelor cu care este confruntată ea în mod particular). De ce Patriarhia ecumenică s-a opus inițial să recunoască autocefalia Bisericii noastre? (Fiindcă a dorit să o mențină într-o mai apropiată dependență de ea). I-ar fi micșorat în acest caz prestigiul? (Desigur. Tocmai pentru a se considera egală cu celelalte Biserici Ortodoxe surori, Biserica noastră și-a cerut autocefalia. Iar cerința i-a fost legitimă).

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Înființarea Patriarhiei Ortodoxe Române

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Este cunoscut faptul că la 1 decembrie 1918 a avut loc marea unire a Transilvaniei cu Patria mamă adică formarea Statului național unitar român. Acest fapt atrăgea după sine și organizarea unitară a Bisericii Ortodoxe Române, sub conducerea Sfântului Sinod din București.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Ne vom referi în cele ce urmează la înființarea Patriarhiei Ortodoxe Române.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Înțelegând importanța înființării Patriarhiei Ortodoxe Române, Sinodul ierarhilor ortodocși din Mitropolia Ardealului s-a declarat desființat la 23 aprilie 1919, cerând includerea în cadrul Sfântului Sinod din București. Comisia instituită în cursul anului 1919 la Sinaia a hotărât ca la baza viitoarei legi de organizare bisericească să stea Statutul Organic al lui Andrei Șaguna, care jumătate de veac și-a adus roadele cele mai binefăcătoare pentru Biserica Ortodoxă din Transilvania.

În 1920 se alcătuiește o „Constituantă bisericească“, formată din membrii Sfântului Sinod, profesorii de teologie, delegați ai preoțimii și foști miniștri de culte. În cadrul acestei constituante se formează o Comisie de 15 membri care să întocmească un proiect de statut privind organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române. Din pricina neînțelegerilor iscate între membii acestei comisii, abia peste 5 ani a fost supus Parlamentului Iegea și statutul de organizare al Bisericii Ortodoxe Române.

Sfântul Sinod în ședința din 4 februarie 1925 a hotărât să înființeze Patriarhia Ortodoxă Română prin înălțarea mitropolitului primat la rangul de patriarh. Legea pentru înființarea

Patriarhiei a fost apoi votată de Parlament și publicată în monitorul oficial la 25 februarie 1925. Vestea înființării Patriarhiei Române a fost comunicată tuturor Bisericilor Ortodoxe surori, primindu-se scrisori de răspuns frățești.

La 1 noiembrie 1925 s-a făcut investirea primului patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Miron Cristea, în prezența reprezentanților statului și a reprezentanților Bisericilor Ortodoxe surori. Miron Cristea a fost începând cu 31 decembrie 1919 mitropolit primat al Bisericii Ortodoxe autocefale române. Înainte a fost secretar eparhial și consilier la Arhiepiscopia Sibiului, iar din 1910 a devenit episcop al Caransebeșului. La 1 decembrie 1918 a făcut parte din delegația românilor transilvăneni trimisă la București ca să prezinte actul unirii.

Referitor la Legea și Statutul de organizare și funcționare a Patriarhiei Ortodoxe Române se stabilește ca în fruntea ei să se afle Sfântul Sinod, format din patriarh, ca președinte, din mitropoliți, episcopi și arhierei vicari în funcțiune, ca membri. Sinodul avea în atribuții probleme de ordin dogmatic, canonic și spiritual. Organul deliberativ al Patriarhiei era Congresul Național Bisericesc, format din 6 reprezentanți aleși pe 6 ani. Se întrunea în mod ordinar o dată la 3 ani. Ca organe executive avea Consiliul central bisericesc, format din 15 membri și Eforia Bisericii, compusă din 3 membri pentru treburile economice. Fiecare eparhie avea ca organ deliberativ Adunarea Eparhială, întrunindu-se o dată pe an; și Consiliul Eparhial, ca organ executiv. Parohia avea și ea Adunarea parohială, ca organ deliberativ, și consiliul parohial, sau epitropia, ca organ executiv. Congresul Național Bisericesc împreună cu Adunarea Eparhială a Eparhiei vacante alegeau pe mitropoliți și episcopi. În Transilvania preoții erau aleși de Adunarea parohială, iar în restul țării erau numiți de episcopul locului.

După cum se arată în actul de înființare a Patriarhiei Ortodoxe Române din 4 februarie 1925, „poporul român a ajuns să-și arate în hotarele străbune întregite și în libertățile lui maturitatea desăvârșită și puternicia națională la care s-a ridicat. Maturitatea și puternicia aceasta sunt în mâinile lui izbânzi, sunt în mâinile lui podoabe, sunt în mâinile lui zăcăminte de vlagă și de înălțare, dar mai presus de orice, sunt drepturi și datorii, care îl leagă, de astăzi înainte în modul cel mai firesc de trupul și de soarta națiunilor mari, adică de răspunderile și de îndatoririle acelor popoare și state și care au creat și continuă să creeze progresul și civilizația întregii omeniri".

7. Fixarea cunoștințelor

Când s-a înființat Patriarhia Ortodoxă Română? (S-a înființat prin actul Sfântuiui Sinod din 4 februarie 1925). Cum au privit celelate Biserici surori înființarea Patriarhiei Ortodoxe Române? (Cu simpatie și cu frățească dragoste). Cine a fost ales patriarh? (Mitropolitul primat al bisericii autocefale a României, Miron Cristea). De cine este condusă Patriarhia? (De Sfântul Sinod, avându-l ca președinte pe patriarh). Care este organul deliberativ? (Congresul Național Bisericesc). Care sunt organele executive? (Consiliul central bisericesc și Eforia Bisericii). De cine erau aleși episcopii și mitropoliții? (De Congresul Național Bisericesc împreună cu adunarea Eparhială a eparhiei vacante).

8. Temă pentru acasă

Se vor enumera patriarhii Bisericii Ortodoxe Române.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

CAPITOLUL 6

Cateheze liturgice

Originea și formele cultului ortodox

I. Pregătirea aperceptivă

Există în sufletul omului pornirea, sau tendința de a da cinstire celor superiori în vârstă, în cultură sau în putere; precum și sentimentul de recunoștință față de binefecători. Având apoi credință în Dumnezeu, se naște în sufletul nostru sentimentul de admirație a atotputerniciei și perfecțiunii Lui, în contrast cu slăbiciunile, micimea și imperfecțiunea noastră.

II. Anunțarea temei

Exteriorizarea acestui simțământ de cinstire și de adorare a Ființei supreme se realizează prin cultul divin, la care ne vom referi în cele ce urmează.

III. Tratarea

Cuvântul „cult" (derivat din latinescul: „colo-ere, colui, cultum) înseamnă a cultiva, a îngriji. El poate avea un înțeles agricol, referindu-se la cultivarea pământului, a pomilor, a plantelor, precum și un înțeles intelectual, definind noțiunea de „cultură", ca proces de dezvoltare a vieții spirituale omenești. Când se referă la raportul omului față de Dumnezeu, cuvântul primește un înțeles religios, însemnând cinstirea și adorarea Lui.

După modul de unde se formează, sau de unde pornește cultul, poate fi intern și extern. Cel intern este dat de simțirea religioasă, de evlavia sau pietatea ascunsă în sufletul nostru. Cel extern înseamnă exprimarea în afară, sau exteriorizarea prin acte de cult, sau forme ritualistice a pietății interioare. După forma de manifestare a sentimentului religios, cultul poate fi particular și public. Cel particular (personal, sau individual) este practicat de fiecare credincios în parte; pe când cel public este practicat de întreaga obște a credincioșilor, motiv pentru care se mai numește și cult bisericesc. Acesta se exercită în anumite timpuri determinate, în anumite locașuri și după o anumită rânduială (sau după o anumită formă stabilită). Cultul particular și cel public nu se exclud, ci se completează în rugăciunea personală și obștească, în celebrarea credinței cu bucurie și nădejde, atât ca act personal, cât și obștesc sau public. Subiectul cultului particuar este credinciosul luat separat, individual, pe când subiectul cultului

public este întreaga obște a credincioșilor, sau Biserica. Obiectul cultului este Dumnezeu, Unul în ființă și întreit în Persoane. În acest caz se are în vedere nu atât frica, sau teama, care exprimă sentimentul religios de respect rigid, sau cinstirea înghețată, ci iubirea față de Dumnezeu, considerat Părinte, și de care ne apropiem cu cinstirea plină de încredere, bucurie și nădejde a fiului către bunătatea pe care o așteaptă de la Părintele Său iubitor. Ca obiect al cultului pot fi și îngerii, sfinții, icoanele... Acesta este însă un cult relativ și subordonat cultului absolut îndreptat spre Dumnezeu. Cultul îndreptat spre Dumnezeu este un cult suprem de adorare, numit în limbaj teologic: „latric", sau cult de adorare. Pe Dumnezeu îl cinstim pentru El însuși, pentru perfecțiunea Lui, pentru că El este Stăpânul, Creatorul, Purtătorul nostru de grijă, Părintele nostru, de care depinde viața noastră și destinul nostru veșnic. Cultul relativ este dependent de cel suprem și subordonat lui, numit în limbaj teologic „dulie". Acest cult relativ pornește din cel de adorare a lui Dumnezeu și se împlinește, se finalizează tot prin adorarea Lui. „Cinstea ce li se dă sfinților se îndreaptă și trece la mărirea lui Dumnezeu căruia sfinții I-au plăcut prin credința și viața îmbunătățită ce au avut", ne spune Mărturisirea Ortodoxă (partea a III-a, întrebarea 52). La fel ne spune și Molifteinicul în una din rugăciunile pentru sfințirea icoanelor: „Cinstim pe sfinții Tăi, care sunt chipul și asemănarea Ta; iar pe ei cinstindu-i, pe Tine Te cinstim și Te mărim, ca pe chipul cel dintâi".

Având menirea de a crea o legătură sau o comunicare între om și Dumnezeu, cultul are mai întâi un scop latreutic de adorare a lui Dumnezeu, prin sentimentele noastre de respect, admirație și dragoste față de Dumnezeu, precum și de cinstire a persoanelor și lucrurilor pe care le punem în raport, sau în legătură cu El. Cultul are apoi și un scop harismatic, sau sfințitor, dat de faptul că prin cult Biserica ne împărtășește harul lui Dumnezeu, precum și darurile și binefacerile Sale necesare progresului duhovnicesc în scopul mântuirii și a desăvârșirii spirituale.

Originea și instituirea cultului creștin a fost făcută de Mântuitorul. El ia parte la toate actele cultului public, respectând toate datinile religioase ale poporului Său, dar în același timp promovează și un cult particular, practicând postul și petrecând nopți întregi de rugăciune. În același timp, Mântuitorul caută să dea cultului orientarea sa autentică, fundamentându-l pe „închinarea în duh și adevăr" (Ioan 4, 24–25) și debarasându-l de formalismul steril în care era practicat pe timpul Său. Văzând însă că oamenii nu se pot mântui prin puterile proprii, El se aduce

pe Sine ca Jertfă de răscumpărare și pecetluiește esența cultului creștin pe împărtășirea credincioșilor cu Trupul și Sângele Său sub forma pâinii și vinului, instituind astfel cultul euharistic din care se vor dezvolta și celelalte forme de cult. Sfinții Apostoli au statornicit în Biserică cultul euharistic (prin „frângerea pâinii") și au adăugat rugăciuni de laudă lui Dumnezeu, citirea și predicarea cuvântului lui Dumnezeu, cântări religioase, agapele frățești, colecte pentru săraci și manifestări harismatice, ca expresie a lucrării harului Duhului Sfânt în Biserică. În această perioadă apostolică, sâmbăta este înlocuită cu duminica, se fixează cele două sărbători: Paștile și Cincizecimea în noua interpretare creștină, precum și aplicarea Sfintelor Taine: Botezul, Mirungerea, Mărturisirea păcatelor, Cununia, Maslul și Hirotonia slujitorilor bisericești pentru comunitățile creștine întemeiate de Apostoli, luând astfel naștere ierarhia bisericească.

În epoca persecuțiilor există încercări de sistematizare și reglementare a serviciilor divine. Prin așa-zisele „Rânduieli bisericești", se generalizează sărbătorile (duminica, Paștile și Rusaliile), iau ființă pe lângă catacombe, și biserici creștine de la suprafața pământului, se dezvoltă cultul martirilor, din care va lua ființă cultul sfinților.

După epoca persecuțiilor se vor construi biserici mărețe și încăpătoare și se va dezvolta o artă bisericească creștină, învățământul catehetic, iar din vechea Liturghie apostolică a Sfântului Iacob vor lua naștere Liturghiile bizantine, apoi cele șapte Laude bisericești, regulile monahale pentru serviciul mănăstiresc, se dau canoane pentru fixarea formelor cultului, va apărea poezia imnografică, precum și cele mai vechi cărți de slujbă, începând cu „Tipicul". O mare dezvoltare va lua cultul sfinților și cultul sfintelor moaște, ca și cel al Sfintei Fecioare Maria, instituindu-se sărbători speciale pentru sfinți, iar după epoca iconoclastă se va fixa definitiv cultul sfintelor icoane, încât odată cu încheierea perioadei sinoadelor ecumenice, se vor temelui elementele esențiale ale cultului Bisericii Ortodoxe.

IV. Recapituarea – Aprecierea

Ce este cultul divin? (Este cultivarea raportului și a relației dintre om și Dumnezeu). După modul de unde se formează cultul, cum se împarte? (În intern și extern). Dar după forma de exteriorizare a sentimentului religios? (În particuar și public). Care este subiectul cultului particular? (Credinciosul). Dar al cultului public? (Obștea credincioșilor). Care este obiectul cultului particular

și public? (Dumnezeu, Unul în ființă și întreit în Persoane). Care este caracteristica cultului creștin? (Se caracterizează prin legătura de iubire a Fiului față de Părintele ceresc, bun și îndurător). Ce este cultul de latrie? (Este cultul de adorare îndreptat spre Dumnezeu). Ce fel de cult este acesta? (Este un cult suprem, absolut, fiindcă adorăm pe Dumnezeu în Sine ca Creator, Proniator și Părintele nostru). Ce este cultul de dulie? (Este cultul relativ îndreptat spre cinstirea sfinților, a icoanelor, moaștelor...). Care este raportul dintre cultul de latrie și cel de dulie? (Cultul de dulie este dependent de cel de latrie, pornind din el și împlinindu-se tot în cultul de latrie, adică în adorarea lui Dumnezeu). Cultul Bisericii Ortodoxe de cine a fost întemeiat? (De către Mântuitorul nostru Iisus Hristos). A cunoscut de-a lungul veacurilor o dezvoltare? Da, a cunoscut o dezvoltare fără însă a se schimba în el însuși, adică fără a schimba Sfânta Tradiție Apostolică, ci ca o reprezentare a aspectului dinamic al Sfintei Tradiții, a vieții Duhului în Biserică, a memoriei vii a Bisericii). Când se poate vorbi de o definitivare a cultului Bisericii Ortodoxe? (La sfârșitul epocii patristice, adică după încheierea perioadei sinoadelor ecumenice).

V. Asocierea

Deși cultul are menirea de a temelui și consolida relația, sau legătura omului cu Dumnezeu, adică a religiei, totuși cultul nu se confundă cu religia. Sfera religiei e mult mai mare. Ea cuprinde elemente de cunoaștere a lui Dumnezeu, adică învățătura, sau doctrina; apoi cuprinde morala, ca acțiune religioasă de aplicare practică, sau de trăire a credinței; și în sfârșit, cuprinde cultul ca formă de adorare a lui Dumnezeu, sau de celebrare, de sărbătorire cu bucurie și nădejde a credinței. Deci, cultul face parte din religie, ca un element cinstitutiv.

VI. Generalizarea

Din cele până aici tratate vedem că în general cultul „înseamnă orice formă sau act religios, menit să pună pe om în legătură cu Dumnezeu, exprimând, pe de o parte, cistirea sau respectul față de Dumnezeu, iar pe de altă parte, mijlocind sfințirea omului sau împărtășirea harului ceresc" (Preot Prof. Dr. Ene Braniște, «Liturgica Generală» — București, 1985, p. 51).

VII. Aplicarea

Văzând caracteristicile, scopul și obiectul cultului creștin, credincioșilor le revine datoria de a promova în viața lor duhovnicească atât aspectul intern, cât și cel extern; atât cultul particular, cât și cel public; atât cultul de latrie sau de adorare acordat lui Dumnezeu, cât și cel de dulie, sau de cinstire a sfinților, a crucii, a moaștelor, a icoanelor... aducând prin toate acestea preamărirea Părintelui ceresc și participând activ la viața Bisericii spre a primi cu inima curată harul mântuitor, pe măsură să ne conducă pe drumul desăvârșirii vieții duhovnicești.

Persoanele liturgice

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Când ne-am referit la Taina Preoției (Hirotoniei), am văzut că aceasta este de origine divină, că Mântuitorul este „preot în veac după rânduiala lui Melhisedec", că El a ales și a lăsat pe Sfinții Apostoli să-I continue activitatea văzută, iar aceștia la rândul lor au instituit cele trei trepte ierarhice: episcopul, preotul și diaconul, fiecare îndeplinind o slujire sfântă bine determinată, cu atribuții specifice fiecărei trepte.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

În cele ce urmează ne vom referi la Persoanele liturgice, adică la rolul și funcțiile celor trei trepte ierarhice în cultul Bisericii Ortodoxe.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Treapta cea mai înaltă a clerului este episcopul sau arhiereul. Ei sunt urmașii direcți ai Sfinților Apostoli având toată puterea harismatică în Biserică, adică putând săvârși toate slujbele. După cum

spune și numele, „episcop“ = „supraveghetor“. Toată viața bisericească a obștei credincioșilor dintr-un anume ținut gravitează în jurul episcopului. Odată cu înmulțirea comunităților creștine, prin delegația episcopului, în scopul săvârșirii slujbelor și a conducerii credincioșilor, au fost hirotoniți preoți. Episcopii și-au păstrat exclusiv pentru ei sfințirea Sfântului și Marelui Mir, hirotonia clerului, sfințirea bisericilor și antimiselor. În timpul slujbelor, episcopul reprezintă pe Mântuitorul, fiind înconjurat de preoți, diaconi și clerul inferior. El binecuvintează poporul cu amândouă mâinile, asemenea Mântuitorului și este pomenit în cadrul ecteniilor de la sfintele slujbe.

Preoții sunt considerați ca urmași ai celor 70 de ucenici ai Domnului. Preotul îndeplinește un dublu rol în Biserică. În primul rând, pe baza harului primit la hirotonie este continuatorul preoției Mântuitorului. În al doilea rând este interpret, purtător de cuvânt și delegat al obștei păstoriților săi, fiindcă nu slujește numai în numele său, ci și a credincioșilor, și pentru ei. El prezintă lui Dumnezeu ofrandele credincioșilor și rugăciunile lor, dar în același timp le transmite harul divin, precum și toate darurile spirituale și materiale.

Diaconii îndeplinesc slujirea de ajutători ai preoților la săvârșirea Sfintelor Taine, în special a Sfintei Euharistii, rostind ecteniile și citind textul Sfintei Evanghelii. Ei nu pot săvârși decât Botezul din necesitate, ca orice alt credincios. În Biserica primară ei îndeplineau și anumite funcții administrative, la buna desfășurare a agapelor, a catehumenatului, urmat de botezul adulților, penitența publică, etc. În timpul serviciului divin diaconul închipuie pe sfinții îngeri. Orarul pe care ei îl au în timpul slujbelor simbolizează tocmai aripile îngerești.

Odată cu creșterea numărului credincioșilor, parte din atribuțiile diaconului au fost preluate de clerul inferior. Cei mai importanți sunt: ipodiaconul, psaltul (cântărețul) și citețul (anagnostul). După cum spune numele, ipodiaconul (subdiacon) îndeplinea unele atribuții ale diaconului. Ei supravegheau ordinea și disciplina în timpul serviciului divin, păzeau ușile bisericii să nu intre vreun străin, primeau darurile aduse de credincioși la altar, ajutau pe arhiereu în timpul slujbei, țineau vasele sfinte în bună rânduială, grijeau mormintele martirilor. Citețul (anagnostul, lectonul) citea lecturile biblice, actele martirice, vieți de sfinți, epistole pastorale. Cântărețul (psaltul sau cantorul) dubla activitatea citețului. În Biserica veche toți credincioșii cântau la Sfintele Slujbe. Cântărețul avea rolul de a-i instrui și a-i conduce în interpretarea imnelor religioase. Executarea

psalmilor o făceau însă singuri. Credincioșii se uneau prin răspunsuri scurte (refrenuri). Numărul clerului inferior în vechime era în funcție de centrele eparhiale și mitropolitane. La Biserica „Sfânta Sofia“ din Constantinopol, pe timpul împăratului Justinian, pentru a satisface pompa și strălucirea cultului, erau 90 ipodiaconi, 110 citeți și 25 cântăreți. Se cuvine să menționăm că treptele clerului inferior au apărut și s-au dizolvat în timp, încât din secolul al XIV-lea au scăzut considerabil. Activitatea în mănăstiri și la catedrale episcopale va cădea în sarcina eclesiarhului, ajutat de paraclisier. Tot aici mai pot fi întâlniți și ipodiaconii, purtând stihar și orar (încrucișat). Funcțiile de citeț și psalt s-au concentrat în cea de cântăreț. Toate nevoile cultului, precum și ordinea în bisericile de mir sunt asigurate de paraclisier (crâsnic, târcovnic, făt).

Prezența clerului la cult nu exclude pe cea a laicilor. Numai clerul și laicii alcătuiesc Biserica, „pleroma“ (plinătatea) Trupului tainic al Domnului. Deopotrivă clerici și credincioși alcătuiesc Biserica deplină, încât unii și alții constituie părți indispensabile ale Organismului bisericesc. De aici vedem că laicii au dreptul și datoria de a participa activ la viața liturgică a Bisericii. În urma Botezului și Mirungerii, laicii alcătuiesc „preoția universală“ și participă la preoția Mântuitorului ca membre ale Trupului Său. Astfel, credincioșii laici pot fi, pe de o parte, beneficiarii darurilor harului divin obținut prin mijlocirea preoților, dar pe de altă parte, ca membre active, cooperează la săvârșirea cultului. De pildă, la Sfânta Liturghie nu sunt simpli asistenți, ci participanți, fiindcă preotul nu slujește numai pentru el însuși, ci în numele și din partea credincioșilor. De aceea, ei aduc darurile, care după ce se sfințesc, se împărtășesc de sfințenie. Pe de altă parte, însăși rânduiala slujbei este astfel întocmită încât să se desfășoare cu răspunsurile credincioșilor. La Taina Cununiei și cea a Botezului credincioșii participă în calitate de nași. La Taina Hirotoniei, confirmă alegerea celui hirotonit, amintind de faptul că în trecutul istoric al Bisericii, comunitatea alegea slujitorii bisericești. De unde și numirea lor de „cleros = ales“. Credincioșii laici pot săvârși „Botezul din necesitate“ în situații dificile când copilul este pe moarte.

7. Fixarea cunoștințelor

Care persoane liturgice alcătuiesc cele trei trepte ierarhice? (Episcopul, preotul, diaconul). Cine alcătuia în vechime clerul inferior? (Ipodiaconul, citețul și cântărețul). Dar acum? (La

mănăstiri și catedrale, ecleziarhul și paraclisierul, iar la bisericile parohiale: cântărețul și crâsnicul). Credincioșii laici participă la viața Bisericii? (Pleroma, plinătatea Bisericii ca Trup tainic al Domnului este alcătuită din clerici și laici). La care din slujbele Bisericii participă mai ales credincioșii laici? (În special la Sfânta Liturghie, apoi la Taina Botezului și Cununiei, precum și la acțiunile gospodărești).

8. Aplicarea

Porunca a III-a bisericească ne îndeamnă să cinstim fețele bisericești, ca pe unii care mijlocesc mântuirea și sfințirea noastră. Se cuvine ca credincioșii să împlinească și celelalte porunci bisericești care îi sfătuiesc să participe cu regularitate la Sfânta Liturghie, precum și la celelalte slujbe bisericești în duminici și sărbători.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Calendarul

I. Pregătirea aperceptivă

Încă de la început omul și-a dat seama că viața este într-o continuă mișcare și schimbare. Privind la sine, de pildă, a văzut că din copil se schimbă în adolescent, iar apoi în om matur; ca apoi în cele din urmă să îmbătrânească și să moară.

Pe de altă parte, a observat că și lumea din afara lui este în schimbare. Lumina zilei alternează cu întunericul nopții. Apoi sunt zile când pământul poate fi semănat, altele când se face rod, iar altele când se culege rodul; urmate în cele din urmă de zilele reci și geroase... Astfel putem spune că viața omului și a lumii se desfășoară în timp. Pentru a-și organiza mai bine viața a apărut necesitatea măsurării timpului.

II. Anunțarea temei

În felul acesta a apărut calendarul la care ne vom referi în cele ce urmează.

III. Tratarea

Cuvântul „calendar“ este de origine latină („kalendae“ de la „calere“ = a chema, a convoca) și indică timpul când se făcea convocarea, sau chemarea cetățenilor romani în forum spre a li se comunica probleme cu caracter cetățenesc. Iar aceasta se făcea în prima zi a fiecărei luni. Fiind aceasta o dată fixă din lungul șir al timpului care se scurgea, forma de bună seamă un mod de măsurare a timpului. Nu însă primul și nici singurul, fiindcă în diferite forme, din cele mai vechi timpuri, toate popoarele au avut calendar, adică un mod de măsurare a timpului.

Cartea Sfânta arată că durata timpului poate fi determinată de cei doi luminători de pe cer: soarele și luna. Aceștia „despart ziua de noapte și sunt semne ca să se deosebească anotimpurile, zilele și anii“ (Facerea 1, 14; Psalmul 103, 20).

Astfel vedem că dintru început oamenii și-au dat seama că durata timpului poate fi cel mai bine determinată după raportul în care se află pământul și luna în continuă mișcare față de soare. În felul acesta, în cele din urmă s-a stabilit că mișcarea de rotație a pământului în jurul axei sale determină ziua și noaptea; mișcarea lunii în jurul pământului indică lunile; iar mișcarea pământului în jurul soarelui fixează durata anului solar, sau tropic. S-a reușit chiar să se calculeze cu mai multă precizie durata anului, a lunilor și a zilelor. Astfel, durata anului solar este de 365 zile, 5 ore, 48 minute și 45–46 secunde. Durata lunii este de 29 de zile, 12 ore, 44 minute și 2,9 secunde. Și după cum este cunoscut oricui, ziua are 24 de ore, ora are 60 de minute, iar minutul 60 de secunde (Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, «Liturgica Generală» - București, 1985, p. 147–155).

După calendarul solar sau tropic se face și calendarul civil. Și cu cât calendarul civil corespunde mai mult calendarului solar, cu atât este mai exact.

Cel mai reușit calendar civil a fost făcut pentru prima dată de astronomul Sosigene din Alexandria, la anul 46 în. Hs., având circulație în tot imperiul roman pe timpul lui Iuliu Cezar, de unde și numele de „calendar iulian“. Cu acest prilej s-a stabilit durata anului calendaristic de 365 de zile. Apare însă față de anul solar o rămânere în urmă de 5 ore, 48 minute, 46 secunde. Întrucât la patru ani se ajunge la o zi diferență, Sosigene a hotărât ca la fiecare 4 ani să apară o zi în plus. Acești ani se numeau ani bisecți și apăreau de 366 de zile. Și întrucât anul începea la 1 martie, ultima lună, adică februarie creștea cu o zi în anii bisecți, având 29 de zile. În calendarul iulian, echinocțiul de primăvară

cădea în 24 martie. Socotind anul civil de 365 de zile și 6 ore, apare mai lung cu 11 minute și 14–15 secunde decât anul solar. Diferența este desigur neglijabilă, însă în scurgerea anilor va crește. Astfel, în 128 de ani va crește cu o zi, iar în 384 de ani va crește cu 3 zile. Această diferență a fost sesizată atunci când s-a pus problema calculării datei Paștelui, care este în legătură cu echinocțiul de primăvară. Și când, la sinodul I ecumenic de la Niceea, din 325, s-a pus problema calculării datei Paștilor, echinocțiul fixat în anul 46 în. Hs. de Sosigene la 24 martie, după trecerea a 384 ani, a ajuns să cadă la 21 martie. Prin trecerea anilor această zi și-a schimbat însă corespondentul față de anul solar, încât în secolul al XVI-lea apare cu 10 zile în urmă, ceea ce incomodează din nou fixarea Paștelui. Mai mulți calendariști ai Bisericii Ortodoxe și Romano-Catolice au sesizat necesitatea unei reforme. Aceasta a fost făcută de papa Grigorie al XIII-lea în anul 1582, când calendarul iulian este dat cu 10 zile înainte (5 octombrie a fost socotit 15 octombrie, și astfel echinocțiul din 1583 cade la 21 martie). Pentru a crea pe viitor o mai mare stabilitate a identității calendarului civil cu cel solar s-a stabilit ca dintre anii bisecți seculari (1600, 1700, 1800, 1900, 2000), să fie socotiți bisecți numai cei care se împart exact la 4, adică 1600 și 2000. Rămânând nebisecți 1700, 1800 și 1900, aceștia vor avea 365 de zile. Și astfel se va opri diferența pe o perioadă de cel puțin 3400 de ani. Aceasta se numește „Reforma Gregoriană" a calendarului și a fost primită aproape de toate statele și Bisericile creștine din Europa, Asia și Africa, precum și de statele necreștine, ca Turcia, China, Japonia. În anul 1900 s-a operat din nou o îmbunătățire a calendarului gregorian din 1582, mărindu-se astfel cu 3 numărul zilelor care se adaugă la calendar, încât popoarele care vor primi după 1900 calendarul gregorian, vor crește numărul zilelor cu 13. Bisericile ortodoxe au căutat să aducă îmbunătățire calendarului gregorian, spre a minimaliza numărul zilelor care îl diferențiază de calendarul solar. Astfel, Congresul Internațional Ortodox de la Constantinopol, din anul 1923, a stabilit suprimarea anilor bisecți mai mult decât în calendarul gregorian, ajungându-se astfel la coincidențe cu calendarul solar pe o perioada de 44.000 de ani.

Dintre Bisericile Ortodoxe autocefale, trei nu au primit noile reforme calendaristice, rămânând la forma veche a calendarului iulian neîndreptat. Acestea sunt: Patrarhia Ierusalimului, Moscovei, Belgradului, precum și așezămintele monahale de la Muntele Athos.

Bisericile Ortodoxe pentru a nu se rupe din unitate cu celelalte Biserici surori, au fixat sărbătorile cu dată mobilă și Paștile pe stil vechi, iar sărbătorile cu dată fixă, pe stil nou, conform recomandărilor Congresului Interortodox de la Constantinopol din 1923. Rămâne însă diferența de 13 zile, pe care Bisericile Ortodoxe orientate după calendarul iulian neîndreptat, nu le acceptă.

După cum am văzut, pentru creștini calendarul civil, devenit și bisericesc, cât mai apropiat celui solar, are importanță deosebită mai ales pentru stabilirea datei Paștilor. Se știe că Paștile este o sărbătoare cu dată variabilă, mobilă și este prăznuit după echinocțiul de primăvară. Aceasta pornește de la faptul istoric că moartea și învierea Domnului a avut loc la paștile iudeilor. La rândul său, paștile iudaic se sărbătorea în prima lună a anului, numită nissan, în prima săptămână după echinocțiul de primăvară. (Ieșirea 12, 14). Atunci au stabilit ei, potrivit datelor istorice, că a avut loc eliberarea din robia egipteană. Sinodul I ecumenic de la Nicea, din anul 325, a căutat să uniformizeze data sărbătoririi Paștelui în toată creștinătatea. A stabilit astfel ca Paștele să fie sărbătorit totdeauna duminica. Și anume, duminica imediat următoare echinocțiului de primăvară, întrucât și iudeii calculau astfel paștile (Ieșirea 12, 27; Leviticul 23, 5–8). Pentru a nu coincide însă, și spre a nu fi confundat cu paștile iudeilor în cazul în care prima lună plină după echinocțiul de primăvară este o dată fixă, 21 martie, luna plină de după echinocțiu constituie o dată schimbătoare. Datorită acestui fapt data Paștelui se schimbă în fiecare an. Dacă, spre exemplu, luna plină coincide cu echinocțiul și cade sâmbăta, Paștile poate fi sărbătorit char în duminica din 22 martie. Dacă luna plină cade înainte cu o zi de echinocțiu, adică în 20 martie, mai trebuie să așteptăm o lună plină. Luna nouă va apare peste 29 de zile. Adăugat la 20 martie, va rezulta 19 aprilie. Dar când se întâmplă că 19 aprilie să cadă într-o zi de luni se mai adaugă 6 zile, fiindcă Paștile se serbează totdeauna duminică. Și astfel Paștile va fi sărbătorit la 25 aprilie. De aici vedem că data sărbătoririi Paștelui variază între 22 martie–25 aprilie. La aceste date se mai adaugă 13 zile, fiindcă ne orientăm după stilul nou. Și astfel vom avea în calendarul nostru bisericesc variația sărbătoririi Paștelui între 4 aprilie și 8 mai. Catolicii și Protestanții calculând sărbătoarea Paștelui după stilul nou, prezintă diferența pe care o vedem cu toții. De aceea, se impune o uniformitate în sărbătorirea Paștelui. La aceasta se poate ajunge renunțându-se la calendarul în stil vechi și adoptându-se calendarul în stil nou.

IV. Recapitularea – Aprecierea

Am văzut din cele până aici tratate că adevăratul calendar anual este cel solar sau tropic, determinat de mișcarea de rotație a pământului în jurul soarelui. Cel mai apropiat de acest calendar este cel civil, numit iulian. Acesta însă păstrează diferența de o zi la 4 ani. Pentru a se evita această diferență, în anul 1582 prin Reforma Gregoriană se adaugă 10 zile la calendarul iulian. În jurul anului 1900 se adaugă încă 3 zile, iar în 1923 Bisericile Ortodoxe au redus mai mult diferențierea de timp față de calendarul solar. Sunt însă și Biserici Ortodoxe care se orientează tot după calendarul iulian neîndreptat, adică după vechiul stil, neacceptând îndreptările aduse ulterior. Acest fapt creează dificultatea ca marea sărbătoare a învierii Domnului să fie sărbătorită de toți creștinii în aceeași zi.

V. Asocierea

Deși țara noastră, precum și Biserica Ortodoxă Română a acceptat stilul nou, îndreptat al calendarului, mai sunt totuși creștini care s-au desprins de Biserică și formează o grupare sectară numiți „Stiliști" sau „Calendariști". Ei refuză calendarul îndreptat, orientându-se tot după stilul vechi. Stiliștii constituindu-se într-o grupare anarhică, la nerespectarea calendarului nou, asociază și alte greșeli, cum ar fi: neadmiterea ierarhiei oficiale a Bisericii Ortodoxe Române, alegând o altă ierarhie; apoi adaugă și greșeala rebotezării creștinilor care aderă la secta lor.

VI. Generalizarea

Calendarul reprezintă, așadar, instrumentul de măsurare a timpului. Calendarul este mai reușit cu cât corespunde calendarului solar, încât primirea calendarului creștin îndreptat, pe stil nou, de către toți creștinii oferă posibilitatea sărbătoririi Paștelui la aceeași dată.

VII. Aplicarea

Referindu-ne la calendar ca instrument de măsurare a timpului, ne dăm mai bine seama că viața noastră se desfășoară în timp. De felul cum vom trăi viața acum și aici, depinde dobândirea mântuirii. Astfel s-a subliniat pe bună dreptate că „marele Apostol dă efesenilor această veșnic nouă și înțeleaptă povață: Răscumpărați vremea" (5, 6). Nu o lăsați să treacă în zadar, nu o pierdeți

cu îndeletniciri păgubitoare, nu o risipiți în lene și în petreceri nesăbuite. Răscumpărați vremea cu rugăciuni stăruitoare și cu muncă cinstită. Rugați-vă muncind și munciți rugându-vă, cerând de la Domnul sănătate și înțelepciune, ca să câștigați „pâinea cea de toate zilele“ pentru această viață și ca săvârșind cu cinste drumeția vieții pământești să vi se deschidă prin îndurarea lui Dumnezeu și porțile vieții veșnice, că zice Sfânta Carte (Apoc. 2, 10): „Fii credincios până la moarte și îți voi da cununa vieții“ (Nicolae, Mitropolitul Banatului, La început de an, în «Îndrumătorul Bisericesc» pe anul 1986, p. VI).

Anul liturgic și subdiviziunile lui

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Pentru a avea mereu în atenție evenimentele mântuirii petrecute într-un anumit timp, în anumite zile, Biserica a rânduit pe lângă sărbători, fiecare zi sau perioade mai mari de timp să primească o semnificație pe măsură să angajeze evlavia credincioșilor aflată sub binecuvântarea lui Dumnezeu. Spre exemplu, ziua de vineri ne aduce totdeauna aminte de jertfa Mântuitorului, și ca urmare o petrecem în post și rugăciune. La fel într-o zi de miercuri, a avut loc trădarea Mântuitorului. Prima zi a săptămânii devine zi de sărbătoare, fiindcă ne oferă posibilitatea să comemorăm învierea Domnului. La fel sunt și perioadele mai mari, care cuprind mai multe zile în vederea comemorării cu anume pregătire duhonicească evenimentele importante din opera de mântuire.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Astfel, s-a format anul liturgic cu diviziunile lui în zile și săptămâni, la care ne vom referi mai în amănunt în cele ce urmează.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

1. Ziua liturgică urmează orientarea calendarului iudaic, începând cu seara zilei precedente. Deja după săvârșirea slujbei vecerniei ne considerăm în ziua următoare.

Tot din cultul iudaic a luat Biserica creștină împărțirea zilei în ceasuri. Adică cele doisprezece ore ale zilei sunt împărțite în sferturi, compuse fiecare din trei ore. În felul acesta ceasul I cuprinde primele trei ore ale dimineții: 6–9. Ceasul III este partea a doua a dimineții, între 9–12. Ceasul IV îl constiuie al treilea sfert al zilei (amiaza), între 12–15. Ceasul IX al patrulea și ultimul sfert al zilei, între orele 15–18, încât la ora 18 se oficiază vecernia, după terminarea slujbei anticipăm ziua următoare.

Importanța acestei împărțiri se referă la faptul că slujbele bisericești sunt rânduite conform acesteia.

Pe lângă aceasta, fiecare zi este pusă sub ocrotirea duhovnicească a proniei divine și închinată cinstirii unui eveniment din istoria mântuirii noastre sau a unui sfânt. Astfel, duminica este sărbătoarea săptămânală de odihnă, care ne amintește de învierea Domnului. Lunea este închinată sfinților îngeri. Marțea este închinată cinstirii prorocilor, în general, și a sfântului Ioan Botezătorul, în special. Miercurea și Vinerea sunt închinate Cinstitelor Patimi ale Domnului, motiv pentru care sunt zile de post. Joia este închinată Sfinților Apostoli, fiindcă într-o zi de joi a avut loc Cina cea de Taină. Tot joia se pomenește Sfântul Ierarh Nicolae, în numele Sfinților Părinți, fiindcă este cel mai popular și venerat sfânt. Sâmbăta este închinată amintirii tuturor morților, în primul rând a sfinților mărturisitori și mucenici. Această zi amintește de coborârea Mântuitorului cu trupul în mormânt și scoaterea drepților de sub osânda morții.

2. Săptămâna liturgică urmează tradiției iudaice stabilite de Moise după cele șase zile ale creației și instituirea zilei de odihnă. În calendarul roman nu exista săptămâna.

Șirul celor 52 de săptămâni care alcătuiesc anul bisericesc începe cu Săptămâna Luminată ce urmează prazincului învierii și se sfârșește cu Săptămâna Sfintelor Patimi.

3. Cele trei perioade ale anului bisericesc

Spre deosebire de anul civil care începe la 1 ianuarie, anul bisericesc începe la 1 septembrie. Se urmează la fel tradiția Legii Vechi, care consideră că la această zi a avut loc începutul creației

Pe de altă parte, anul bisericesc, având în centru marea sărbătoare a învierii Domnului, se împarte după numele cărții de cult folosită într-o anume perioadă. Astfel, avem în primul rând

Perioada Triodului, ca perioadă prepascală, care începe cu Duminica Vameşului şi Fariseului, adică cu trei săptămâni înainte de postul Sfintelor Patimi. Urmează, Perioada Penticostarului, ca perioadă pascală, care începe cu Duminica învierii şi ţine până la Duminica Pogorârii Sfântului Duh. În al treilea rând este Perioada Octoihului, care începe de la Cincizecime şi ţine până la Duminica Vameşului şi Fariseului.

Această împărţire a anului bisericesc are o adâncă semnificaţie în opera de mântuire, întrucât fiecare dintre ele se referă la câte o etapă din viaţa şi activitatea Domnului pe pământ. Astfel, Perioada Octoihului comemorează activitatea profetică a Domnului, de propovăduire a Evangheliei împărăţiei. Perioada Triodului se referă la activitatea arhierească a Mântuitorului, când se aduce Jertfă de ispăşire pentru păcatele noastre. Perioada Penticostarului celebrează timpul dintre învierea Domnului, înălţarea Sa la cer şi pogorârea Sfântului Duh. E perioada în care se comemorează biruinţa învierii asupra morţii şi păcatului, culminând cu întemeierea Bisericii creştine.

7. Fixarea cunoştinţelor

Când începe ziua liturgică? (Din seara zilei precedente, după oficierea slujbei vecerniei). Cui îi este închinată fiecare zi liturgică? (Duminica este zi de sărbătoare, comemorând învierea Domnului. Luni este închinată sfinţilor îngeri. Marţea este închinată profeţilor Vechiului Testament, în special sfântului Ioan Botezătorul. Miercurea şi Vinerea sunt închinate Sfintei Cruci şi Sfintelor Patimi. Joia este închinată Sfântului Nicolae. Sâmbăta este închinată pomenirii mărturisitorilor şi mucenicilor. Prin extensie, ziua de sâmbătă este închinată amintirii tuturor morţilor). Când începe săptămâna liturgică? (Începe cu Duminica, prima zi a săptămânii, sărbătoarea săptămânală de odihnă). Din câte zile este formată săptămâna liturgică? (Din şase zile, după numărul zilelor creaţiei). Câte săptămâni sunt într-un an? (52). De când începe săptămâna liturgică? (Prima săptămână liturgică este Săptămâna Luminată, care începe cu Duminica învierii, iar ultima este Săptămâna Sfintelor Patimi). Când începe anul bisericesc? (La 1 septembrie, urmând aceeaşi tradiţie iudaică). Cum este stabilită perioada anului bisericesc? (În funcţie de cartea folosită la slujbe). Câte perioade avem? (Trei perioade: a Octoihului, a Triodului, şi a Penticostarului). La care anume aspecte din activitatea Mântuitorului se referă fiecare din această perioadă? (Perioada Octoihului se referă la activitatea profetică,

de propovăduire a Evangheliei și a împărăției lui Dumnezeu în lume. Perioada Triodului se referă la activitatea arhierească, când Domnul s-a adus Jertfă pentru păcatele noastre; iar Perioada Penticostarului, la activitatea împărătească, de biruință a învierii asupra păcatului și a morții).

8. Aplicarea

Se recomandă ca ziua liturgică să fie trăită cu evlavie, adresându-se rugăciune Persoanei căreia îi este închinată, iar în zilele de miercuri și vineri să fie intensificată pietatea prin post și rugăciune.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Sărbătorile Bisericii Ortodoxe și semnificația lor

I. Pregătirea aperceptivă

Privind calendarul bisericesc vedem că sunt unele zile însemnate cu roșu pentru a atrage atenția spre a le deosebi de celelalte zile și pentru a indica anumite evenimente sau persoane din istoria mântuirii noastre, cărora li se cuvine o specială aducere aminte și cinstire din partea credincioșilor.

II. Anunțarea temei

Acestea sunt sărbătorile, la care ne vom referi în cele ce urmează.

III. Tratarea

În general vorbind, sărbătorile reprezintă zile mai deosebite, zile solemne din viața oamenilor, când încetând lucrul, sau îndeletnicirile obișnuite, se odihnesc spre a-și recupera puterile fizice și sufletești, sau pregătiți mai dinainte, aduc cinstire, comemorând un anume eveniment din istoria națională, ca și a persoanelor legate de el. La fel sunt și sărbătorile religioase, însă ele purtând specificul religiei căreia aparțin. În acest cadru se situează și

sărbătorile creștine în general, sau ale Bisericii Ortodoxe, în special.

Astfel, pe lângă ziua de duminică – ca zi săptămânală de sărbătoare și odihnă, sărbătorile Bisericii Ortodoxe le putem urmări după calendarul bisericesc, având în vedere faptul că anul bisericesc începe cu data de 1 septembrie.

În felul acesta, urmând cronologic, în succesiunea lunilor, putem enumera următoarele sărbători: 8 septembrie – Nașterea Maicii Domnului; 14 septembrie – Înălțarea Sfintei Cruci; 14 octombrie – Cuvioasa Maică Paraschiva; 26 octombrie – Sfântul Mucenic Dimitrie; 8 noiembrie – Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil; 6 decembrie – Sfântul Ierarh Nicolae; 25 decembrie – Nașterea Domnului; 26 decembrie – Soborul Maicii Domnului; 27 decembrie – Sfântul Arhidiacon Ștefan, întâiul mucenic; 1 ianuarie – Tăierea împrejur a Domnului și Sfântul Vasile cel Mare; 6 ianuarie – Botezul Domnului; 7 ianuarie – Soborul Sfântului Ioan Botezătorul; 30 ianuarie – Sfinții Trei Ierarhi: Vasile, Grigorie și Ioan; 2 februarie – Întâmpinarea Domnului; 25 martie – Bunavestire. Între 4 aprilie și 8 mai poate fi fixată data Paștelui. În funcție de aceasta, vom avea Floriile, cu o săptămână înainte de Învierea Domnului, adică vom sărbători Intrarea triumfală a Mântuitorului în Ierusalim. La 40 de zile după Paști vom sărbători Înălțarea Domnului, iar la 50 de zile după Paști este sărbătoarea Rusaliilor, sau a Pogorârii Sfântului Duh urmată de sărbătoarea închinată cinstirii Sfintei Treimi. Reluând firul cronologic, vom nota la 23 aprilie – Sfântul Mare Mucenic Gheorghe; 21 mai – Sfinții Împărați Constantin și Elena; 24 iunie – Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul, 29 iunie – Sfinții Apostoli Petru și Pavel; 20 iulie – Sfântul Prooroc Ilie Tesviteanul; 6 august – Schimbarea Domnului la față; 15 august – Adormirea Maicii Domnului; 29 august –Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul.

După cum ușor putem vedea, majoritatea sărbătorilor sunt cu dată fixă. În funcție de data Paștelui avem însă și sărbători cu dată variabilă. Acestea sunt: Floriile, Înălțarea Domnului și Rusaliile. Observăm apoi că cele mai multe sărbători sunt rânduite spre cinstirea Fiului lui Dumnezeu întrupat, sau comemorând evenimente din activitatea Sa mântuitoare. Nu este lipsită nici cinstirea Sfintei Treimi, iar cu cinstire deosebită este sărbătorit evenimentul Pogorârii Sfântului Duh, cu care prilej a avut loc întemeierea Bisericii. Toate aceste sărbători, ca și cea a Înălțării Sfintei Cruci se numesc „praznice împărătești".

Pe lângă acestea — după cum se poate vedea — mai avem o sărbătoare închinată Sfinților Îngeri Mihail și Gavril. Patru

sărbători sunt rânduite întru cinstirea Maicii Domnului și trei sărbători întru cinstirea Sfântului Ioan Botezătorul.

Nu este trecută sub tăcere nici cinstirea sfinților, începând cu profeții Vechiului Testament și Sfinții Apostoli. Șirul sfințiilor este neîntrerupt, cuprinzând toate categoriile sociale și religioase: martiri, mărturisitori,ierarhi, împărați, medici, retori, țărani, meseriași, demnitari, generali, monahi, pustnici, simpli credincioși... Nu este lipsit de importanță faptul că sărbătorile închinate sfințiilor sporesc continuu în toate Bisericile Ortodoxe locale, odată cu canonizarea, sau recunoașterea lor oficlală. Pe lângă aceasta, se cuvine să arătăm că s-a generalizat în Biserica noastră și cinstirea unor sfinții locali, cât și străini, a căror moaște au fost aduse și se păstrează în țara noastră.

Văzând mulțimea sărbătorilor care împodobesc calendarul Bisericii Ortodoxe, ne punem în mod firesc întrebarea: cum s-a ajuns la fixarea uneia sau alteia din datele în care sărbătorim evenimentele din viața Mântuitorului sau ale sfințiilor? Pentru Sfinții a căror dată a morții se cunoaște, aceasta fixează și ziua de pomenire sau de sărbătoare, fiindcă este socotită ca zi de naștere spirituală pentru viața veșnică, în comuniune cu Dumnezeu.

La sărbătorile cu dată variabilă, am văzut că cele dependente de Paști sunt în funcție de data Paștelui. Dar, și data la care au fost stabilite sărbătorile cu dată fixă, are și ea o anumită explicație și semnificație. Dacă ne gândim, de pildă, că anul bisericesc începe la 1 septembrie, ne apare firesc ca prima sărbătoare să fie Închinată Nașterii Maicii Domnului, iar ultimele, Adormirii Maicii Domnului și Tăierii capului Sfântului Ioan Botezătorul.

Datele celorlalte sărbători fac ca evenimentele din istoria mântuirii să fie mai ușor simțite și trăite prin asemănarea și apropierea omului de viața universului și a firii înconjurătoare. Astfel, doi sfinți (Dimitrie și Cuvioasa Paraschiva) sunt sărbătoriți toamna, odată cu natura care moare, nu definitiv însă, ci spre reînviere, asemenea lor, care odată cu moartea, vor învia în împărăția lui Dumnezeu. Pe Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil îi sărbătorim înaintea Postului Crăciunului, fiindcă îngerii, fiind vestitorii lui Dumnezeu către oameni, ne vestesc și nouă că Mântuitorul se va naște în fiecare an pentru izbăvirea noastră din păcat.

Așa cum natura intră odată cu sfârșitul toamnei în „adormire, nu ca să moară, ci întocmai precum intră Maica Domnului în Biserică, pentru ca să se gătească în vederea primirii Izbăvitorului“ (Mitropolit. Dr. Nicolae Corneanu, Semnificația

sărbătorilor, în colecția de predici „Ieșit-a semănătorul", Timișoara, 1974, p.320).

Sărbătoarea Sfântului Nicolae, care reprezintă chipul milosteniei și al bunătății, cu darurile sale anticipează Marele Dar al cerului oferit oamenilor odată cu Nașterea Domnului. Odată cu Crăciunul se mărește și ziua, ceea ce semnifică biruința luminii asupra întunericului, după cum Nașterea Domnului reprezintă răsăritul Soarelui dreptății.

Botezul Domnului, ca primă sărbătoare după Crăciun, ne amintește de începutul activității mesianice, ca evenimentul cel mai important pe care ni-l prezintă Evangheliile după Nașterea Sa. Natura reînvie la viață, odată cu venirea primăverii.

Bunavestire ne arată că primăvara este aceea care izbăvește de moartea înghețului întreaga fire, după cum Iisus mântuiește pe credincios de moartea sufletească, deschizându-i perspectivele nemuririi.

Floriile și Rusaliile ce sunt altceva decât sărbătoarea florilor și a naturii ce învie la o viață nouă? „În greacă „gheorghos" — care va da pe cel al praznicului Sfântului Gheorghe — înseamnă lucrător de pământ, agricultor. Îndemnul sărbătorii este prin urmare de a ieși la țărână, de a pleca urechea la șoapta pământului din care suntem și noi zămisliți". (Mitropolit Dr. Nicolae Corneanu op. cit., p. 321).

Sărbătoarea Sfinților Împărați Constantin și Elena este fixată în partea a doua a lunii mai, când orice pericol al înghețului a dispărut, iar lumina și căldura, devenind biruitoare, oferă condițiile optime dezvoltării vegetației, întocmai cum sfinții sărbătoriți, scoțând Biserica din întunericul catacombelor, îi deschid perspectivele dezvoltării ei libere.

Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul, fixată imediat după solstițiul de vară nu este lipsită de semnificație. Așa cum solstițiul de vară anunță perioada roadelor naturii, tot astfel și Ioan Botezătorul anunță deschiderea Noului Legământ cu roadele mântuirii.

Sfântul Ilie, „socotit în mitologla populară pricinuitorul tunetelor și trăznetelor, aducătorul de ploaie, ne apropie de înțelegerea vieții pământului, care, spre a rodi, are trebuință de ploaie, întocmai ca și sufletul de fapte bune" (Mitropolitul Dr. Nicolae Corneanu, op. cit., p. 321).

În partea a doua a verii sărbătorim Schimbarea la față a Domnului, când natura însăși începe să se schimbe, deși soarele păstrându-și puterea și strălucirea anunță sosirea roadelor coapte, asemenea harului care a rodit în viața Apostolilor, când au văzut

și simțit minunea, ca și a credincioșilor care permanent o fac activă în viața lor duhovnicească.

Datorită faptului că nu toți creștinii acceptă ca necesare toate sărbătorile aduse spre cinstirea Mântuitorului, iar pe toate celelalte de-a dreptul le resping, ne punem în mod firesc întrebarea: Cine a fixat sărbătorile care le avem în calendar, sau cine ne încredințează că nu greșim, ci facem un lucru bine plăcut lui Dumnezeu, aducând cinstire nu numai Fiului Său, ci și Sfintei Fecioare, Îngerilor, Sfintei Cruci, precum și Sfinților?

Răspunsul la această întrebare ni-l dă chiar Sfânta Scriptură, arătând deosebit de clar că cinstirea acordată persoanelor sfinte și evenimentelor care le-a consacrat reprezintă însăși voia lui Dumnezeu. Măreția evenimentelor Nașterii și Învierii Domnului, de pildă, a fost vestită din poruncă divină de îngeri, păstori, magi, la Naștere; sau Apostoli, ucenici, femeile mironosițe, la Înviere. Aceștia au fost de altfel și primii care au sărbătorit aceste evenimente. Și nu numai aceste două praznice împărătești recunoscute de toți creștinii reprezintă porunca sau voia divină, ci și toate celelalte pe care unii creștini nu le sărbătoresc. Astfel, îngerul Gavril este trimis de Dumnezeu către Sfânta Fecioară spre a-i comunica voia Sa. Iată și expresiile care ne îndeamnă la sărbătorirea ei: „Binecuvântată ești tu între femei..." (Luca 1, 41); „Maica Domnului meu" (Luca 1, 43); „Iată, de acum mă vor ferici toate neamurile... Mi-a făcut mărire Cel Puternic " (Luca 1, 47–49). La fel se poate spune și despre întâmpinarea Domnului la templul din Ierusalim de către dreptul Simeon și proorocița Ana, care au „venit la templu din îndemnul Duhului" (Luca 2, 25–38). Tot astfel putem spune și despre Schimbarea la față a Domnului, când Apostolii, fiind pătrunși de măreția evenimentului, nu ar dori să se despartă de El niciodată... (Matei 16, 4). La fel și credincioșii, dorind ca acest eveniment să reapară în viața lor duhovnicească, îl comemorează în mod solemn sub forma sărbătorii sau praznicului respectiv.

Sărbătorile închinate proorocilor, apostolilor, ca și tuturor sfințiilor sunt date de cinstirea pe care Dumnezeu însuși le-o acordă: „Cel ce vă primește pe voi, pe Mine Mă primește, și Cel ce Mă primește pe Mine, primește pe Cel ce M-a trimis pe Mine. Cel ce primește pe prooroc, în nume de prooroc, plată de prooroc va lua și cel ce primește pe drept în nume de drept, plată de drept va lua" (Matei 10, 40–41).

IV. Recapituarea – Aprecierea

Din cele tratate mai sus, putem stabili sensul și funcția majoră pe care le au sărbătorile în viața credincioșilor.

În primul rând, sărbătorile au un sens aniversar, comemorativ, ținând trează în conștiința credincioșilor evenimentele și persoanele mai însemnate din istoria mântuirii.

În al doilea rând, sărbătorile sunt mijloace prin care ne manifestăm cultul de adorare către Dumnezeu, sau de venerare adresat Sfinților.

În al treilea rând, sărbătorile au un rol instructiv, oferindu-ne posibilitatea de a ne cunoaște învățătura de credință. În același timp îndeplinesc și o funcție educativă, fiind o școală a virtuților creștine și a curățirii vieții de păcat. Sărbătorile ne pun în fața chipul luminos al vieții duhovnicești a Mântuitorului și virtuțile care au împodobit viața morală a sfințiilor, ca tot atâtea modele care ne cheamă la imitarea lor.

În al patrulea rând, sărbătorile nu constituie numai simple mijloace de odihnă, ci în cadrul lor ne putem împărtăși de lucrarea harului mântuitor. De aceea, Biserica a hotărât ca cele mai mari sărbători să fie întâmpinate cu perioade de post și, de intensificare a rugăciunii și a vieții duhovnicești. Așa se întâmplă înaintea Crăciunului, Paștelui, a sărbătorii închinată cinstirii Sfinților Apostoli Petru și Pavel, ca și înaintea Adormirii Maicii Domnului.

V. Asocierea

Referindu-ne la sărbători, se cuvine să avem în atenție faptul că ele s-au format la început sub influența calendarului iudaic, primind însă specificul învățăturii creștine. Astfel se trece de la serbarea sâmbetei ca zi săptămânală de odihnă, la cea a duminicii, ca și a noului sens pe care-l primesc Paștile și Cincizecimea, legate de opera răscumpărătoare a Domnului și respectiv de pogorârea Sfântului Duh, care marchează întemeierea Bisericii, prin botezul în numele Sfintei Treimi. S-a remarcat apoi pe bună dreptate că dezvoltându-se pe fondul specific creștin, „calendarul păgân n-a exercitat decât cel mult o influență indirectă asupra celui creștin. N-a fost adoptată în creștinism nici o sărbătoare păgână, char dacă se constată unele coincidențe de date întâmplătoare sau intenționate, între unele sărbători creștine cu dată fixă și cele păgâne pe care acestea le-au înlocuit... Reminiscențe păgâne supraviețuiesc doar în folclor, adică în datinile, credințele și riturile cvasi-religioase, legate mai ales de vechile

sărbători păgâne cu caracter naturist, înlocuite de cele creştine „Crăciunul, Anul Nou, Sânzâienele, Rusaliile“ (Preot prof. Dr. Ene Branişte, «Liturgica Generală» — Bucureşti, 1985, p. 173).

VI. Generalizarea

Din cele până aici tratate vedem că sărbătorile reprezintă aniversări sau comemorări ale vieţii şi activităţii Domnului, dăruite pentru mântuirea noastră, precum şi modele ale vieţii duhovniceşti a sfinţiilor, pe care avându-le ca pilde de urmat şi cinstindu-le, să ne menţinem cu ajutorul harului divin într-o permanentă comuniune cu Dumnezeu şi cu Sfinţii Săi.

VII. Aplicarea

De aici rezultă şi datoriile creştinului faţă de sărbătorile biserićeşti:

1. Împlinind poruncile bisericeşti, creştinul este dator să participe activ în fiecare duminică şi sărbătoare la slujbele săvârşite în biserică, străduindu-se să le pătrundă înţelesul duhovnicesc şi să urmeze modelul de vieţuire morală a persoanelor sărbătorite.
2. De asemenea, ţinând rânduiala Bisericii, se cuvine ca fiecare creştin să se străduiască pe cât posibil să întâmpine cu sporită evlavie marile praznice prevăzute cu perioade speciale de pregătire duhovnicească.
3. Ca o aureolare a cinstirii sărbătorilor, se cuvine ca bunii creştini să trăiască permanent în lumina sărbătorilor. Fiecare zi, fiecare ceas, fiecare clipă din viaţa lor duhovnicească să fie pătrunsă de luminosul praznic al comuniunii cu Dumnezeu şi cu întreaga creaţie.

Serbarea Duminicii

I. Pregătirea aperceptivă

Fiecare popor îşi are sărbătorile şi ziua de odihnă potrivit evenimentelor semnificative şi comemorative, ca şi cinstirea persoanelor care le-au determinat.

La fel se întâmplă și pe plan religios. Poporul evreu, bunăoară, avea ca zi săptămânală de odihnă, sâmbăta. Era o poruncă a lui Dumnezeu cu adânci semnificații în viața lor religioasă și națională. Pentru creștini însă semnificația zilei de odihnă se schimbă, potrivit noilor realități duhovnicești care apar și care o determină.

II. Anunțarea temei

Vom vedea în cele ce urmează că creștinii cinstesc ca zi săptămânală de odihnă și sărbătoare, duminica.

III. Tratarea

Așa cum sărbătorile sunt legate de anumite evenimente, tot astfel sărbătoarea duminicii este în legătură cu cel mai înălțător eveniment al mântuirii noastre, Învierea Domnului. Ea comemorează de fiecare dată acest eveniment, care stă la baza credinței creștine: „Dacă Hristos nu a înviat, spune Apostolul, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică este și credința voastră“ (I Corinteni 15, 14).

De fapt, în prima zi a săptămânii, adică prima după sâmbătă, fiind adunați Apostolii în foișorul (sala) unde a avut loc Cina cea de Taină, L-au văzut pentru prima dată pe Domnul înviat (Ioan 20, 19–25). Lipsea însă Apostolul Toma. Peste o săptămână, tot în același loc se arată Domnul Sfinților Apostoli de față fiind și Sfântul Apostol Toma. (Ioan 20, 26–29). Și după înălțarea Domnului la cer se adunau Sfinții Apostoli în același loc. Așa se explică faptul că tot în prima zi a săptămânii la cincizeci de zile după înviere, are loc pogorârea Sfântului Duh și întemeierea Bisericii. Ușor putem înțelege că arătarea Domnului înviat în prima zi a săptămânii în foișorul Cinei celei de Taină, i-a determinat pe Sfinții Apostoli ca să-L aștepte și altă dată pe Domnul cel înviat tot în același loc și tot în aceeași zi. Astfel pogorârea Sfântului Duh și întemeierea Bisericii va consacra prima zi a săptămânii ca zi a Domnului și se va numi „Duminica“ (de la „dominica-dies“). Duminica devine astfel ziua cea mai potrivită de înălțare a sufletului spre Dumnezeu. De aceea Sfântul Apostol Ioan ne spune că „a fost în duh în zi de duminică“ (Apocalipsa 1, 10).

După întemeierea Bisericii, Sfinții Apostoli și ceilalți creștini se adunau duminica pe la case pentru „frângerea pâinii“, împlinind prin aceasta porunca Domnului de a aduce până la sfârșitul vea-

curilor Jertfa mântuitoare (Luca 22, 19). În felul acesta, cinstirea duminicii este legată de însăşi întemeierea cultului creştin. Dacă la început creştinii se rugau în templu şi în sinagogile iudaice, ei nu au putut continua prea mult acest lucru, fiindcă au fost alungaţi. Dar şi când mergeau la templu, nu puteau săvârşi acolo „frângerea pâinii" adică nu aduceau acolo Jertfa Domnului Iisus, fiindcă nimeni nu le permitea aceasta. Ei săvârşeau frângerea pâinii „pe la case". Astfel rugăciunea începea sâmbătă seara şi continua cu „frângerea pâinii" şi predicarea cuvântului lui Dumnezeu până în zorii zilei următoare, adică până duminica. Deslipindu-se apoi tot mai mult de cultul iudaic de la templu, ei nu mai săvârşeau Cina sâmbătă seara, ci duminica, în prima zi a săptămânii. Şi astfel duminica a devenit, după cum arată şi numele, Ziua Domnului, zi de odihnă săptămânală, zi de înălţare a sufletului spre Dumnezeu, prin săvârşirea cultului public...

Sfântul Apostol Pavel a răspândit sărbătoarea săptămânală a duminicii şi printre neamuri, peste tot unde a propovăduit Evanghelia; şi aducând noua credinţă, în această zi se împărtăşeau toţi în aceeaşi comuniune de iubire cu Trupul şi Sângele Domnului (Fapte 20, 7). Şi ca dovadă că aceasta era sărbătoarea săptămânală de odihnă şi comuniune frăţească a creştinilor din perioada apostolică, o arată în plus faptul că în această zi se făceau şi colectele pentru ajutorarea celor nevoiaşi, obicei care se generalizase în toate comunităţile creştine (I Corinteni 16, 1–2).

Despre cinstirea duminicii şi instituirea ei ca zi de odihnă săptămânală pentru creştini, avem mărturii scrise încă din primul şi al doilea secol creştin. Astfel, „Învăţătura celor 12 Apostoli" scrisă în primul secol creştin cuprinde următorul îndemn: „Când vă adunaţi în duminica Domnului, frângeţi pâinea şi mulţumiţi, după ce mai întâi v-aţi mărturisit păcatele voastre, ca jertfa voastră să fie curată (cap. XIV, 1). La fel ne spune şi Sfântul Ignatie Teoforul (†107), ucenic al Sfinţilor Apostoli, episcop al Antiohiei: „Aşadar, cei care au trăit în rânduielile cele vechi şi au venit la nădejdea cea nouă, să nu mai ţină sâmbăta, ci duminica, în care şi viaţa noastră a răsărit, prin El şi moartea Lui" (Epistola catre Magnezieni 9, 1).

Sfinţii Părinţi motivând cinstirea duminicii, o socotesc ca prima zi a creaţiei. Astfel, Sfântul Iustin Martirul şi Filozoful (†165) arată că în această zi „noi ne adunăm cu toţii laolaltă, deoarece aceasta este prima zi în care Dumnezeu, schimbând întunericul şi materia, a creat lumea, iar Iisus Hristos, Mântuitorul nostru, în aceeaşi zi a înviat din morţi (Apologia I, cap. 67).

La fel o numește și Sfântul Vasile cel Mare (†379) mai târziu, ca „începutul zilelor".

De aici vedem că duminica reprezintă pentru creștini și o sărbătoare a Sfintei Treimi, dat fiind că zidirea lumii este făcută de Dumnezeu Tatăl începând cu această zi; răscumpărarea lumii o face Fiul prin învierea în această zi; iar sfințirea lumii o face Duhul Sfânt prin pogorârea Sa în lume, tot în această zi (Preot prof. Dr. Ene Braniște, «Liturgica Generală» — București, 1985, p. 180–181).

Așadar, după cum subliniază Sfântul Teofil al Alexandriei, „atât obiceiul, cât și cuviința cer de la noi să cinstim toată duminica și să o serbăm, fiindcă întru aceasta ne-a mijlocit nouă Domnul nostru Iisus Hristos învierea cea din morți; din care cauză în Sfintele Scripturi s-a și numit întâia, ca una ce este începătura vieții noastre și a opta, ca ceea ce întrece sărbătoarea sabatului evreilor".

Datorită faptului că duminica devenise încă din epoca apostolică sărbătoarea creștinilor, împăratul Constantin cel Mare hotărăște în anul 321 ca această zi să devină zi săptămânală de odihnă în întreg imperiul. În calendarul păgân această zi era cunoscută sub numele de „ziua soarelui". Creștinii i-au dat însă o interpretare specifică, punând-o în legătură cu Mântuitorul, care este „soarele dreptății" și „Lumina lumii" (Ioan 9, 5). El a învins mormântul întunecat și a strălucit lumina învierii. Pentru a nu se face totuși confuzie cu „ziua soarelui" din calendarul păgân, încă din timpul împăratului Constantin cel Mare, creștinii i-au dat numele de „duminica", adică „Ziua Domnului și era sărbătorită după specificul învățăturii creștine, prin participarea la Sfânta Liturghie, unde se făcea împărtășirea cu Trupul și Sângele Domnului, urmată de agape (mese comune ca expresie a dragostei frățești) și apoi de colecte pentru ajutorarea celor nevoiași. Pe lângă repausul duminical garantat de legile statului, în zi de duminică „se suspendau exercițiile militare, activitatea tribunalelor și a oricăror instanțe de judecată, precum și lucrul negutătorilor și al meseriașilor, muncile agricole, etc. Vechii creștini se fereau de petrecerile, jocurile și luptele din circuri și arene, de spectacolele profane din teatre, obișnuite lumii păgâne, pe care le combat cu atâta înverșunare unii din Sfinții Părinți pentru imoralitatea lor, și pe care de altfel le-a interzis nu numai Biserica prin dispoziții canonice, ci char și unii dintre împărații creștini, prin legi speciale. În schimb, duminica creștinii se îndeletniceau cu acte de pietate și milostenie și cu tot ce putea

contribui la înălțarea sufletului" (Pr. prof. Dr. Ene Braniște, op. cit., p. 187).

IV. Recapitularea – Aprecierea

Cinstirea duminicii în locul sâmbetei este determinată de Învierea Domnului, ca zi eliberatoare din păcat, ca biruință a vieții asupra morții. Pogorârea Sfântului Duh în prima zi a săptămânii consfințește necesitatea sărbătoririi ei, fiindcă în această zi s-a întemeiat Biserica, prin săvârșirea primului Botez în numele Sfintei Treimi. Sfinții Apostoli instituind cultul creștin public, au fixat ca zi săptămânală de odihnă, prima zi a săptămânii și au răspândit această sărbătoare peste tot unde au întemeiat comunități creștine. Împăratul Constantin cel Mare nu a instituit ziua duminicii, ci doar a legiferat ceea ce a găsit instituit și generalizat în toată Biserica creștină.

V. Asocierea

Este cunoscut faptul că primele sărbători creștine au fost primite de la evrei, fiindcă ei deveniseră primii membri ai Bisericii creștine. Acestea au fost Paștile, Cincizecimea, precum și ziua săptămânală de odihnă. Trecute în creștinism aceste sărbători primesc un înțeles duhovnicesc nou, propriu noii religii. Astfel, Paștele primește sensul eliberării din robia păcatului prin moartea și învierea Domnului, iar Cincizecimea se referă la întemeierea Bisericii și la lucrarea sfințitoare a Sfântului Duh. La fel și duminica înlocuiește în acest nou înțeles sabatul ca zi de odihnă săptămânală. Pe lângă sărbători mai sunt și alte acte de cult și de viețuire duhovnicească, care impun pecetea învățăturii creștine, înlocuindu-le pe cele ale vechii legi. Astfel, dacă iudeii țineau ca zile de post lunea și joia, în amintirea primirii Legii pe muntele Sinai, creștinii țin miercurea și vinerea în amintirea Patimilor Domnului. Tot astfel și Jertfa Mântuitorului desființează toate jertfele de animale prescrise de Legea Veche, ramânând peste veacuri jertfa Sa cea nesângeroasă.

VI. Generalizarea

Din cele până aici tratate vedem că duminica înlocuiește sabatul și rămâne pentru creștini ziua de odihnă săptămânală, în amintirea învierii Mântuitorului și a pogorârii Sfântului Duh. Ea este „ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim într-însa" (Psalmul 117, 25).

VII. Aplicarea

Această „bucurie și veselie" trebuie să aibă un caracter duhovnicesc, fiindcă „sărbătorile nu se cuvine să le facă mulțimea celor care se adună, ci virtutea; nu prin veșminte scumpe, ci prin împodobirea pietății, nu prin fastul mesei, ci prin grija de suflet. Căci cea mai mare sărbătoare este conștiința curată", spune Sfântul Ioan Gură de Aur.

Prima poruncă bisericească ne îndeamnă să împlinim rânduiala Bisericii, participând în fiecare duminică la slujbele oficiate în sfântul locaș de închinăciune, în speclal la Sfânta Liturghie.

Cinstirea duminicii va aduce spor duhovnicesc atunci când din iubire creștinească ne îndreptăm privirea și atenția spre semenii noștri care au nevoie de sprijinul nostru moral sau material, după cum ne îndeamnă Apostolul: „Purtați sarcinile unul altuia și așa împliniți Legea lui Hristos" (Galateni 6, 2).

Sărbătoarea închinată cinstirii Sfintei Cuvioase Paraschiva

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Când ne-am referit la cinstirea sfinților am văzut că ei sunt aleșii lui Dumnezeu, care au bine plăcut Lui prin viața lor curată. Ei nu aparțin unui neam, unei clase sociale, sau unei epoci. Bărbați și femei, bogați și săraci, tineri și bătrâni, pustnici, monahi și mireni, toți, fără nici o deosebire, pot deveni sfinți, dacă își consacră viața lui Dumnezeu. Cu același prilej am văzut că sfinții, stând în cea mai apropiată comuniune cu Dumnezeu, sunt mijlocitorii noștri către El. Iar pentru noi devin pilde de urmat, care asemenea unor indicatoare sau jaloane ne arată calea ce duce spre piscul desăvârșirii vieții duhovnicești a Mântuitorului.

5. Comunicarea subiectului lecţiei noi

O astfel de sfântă pe care o cinstim cu prăznuire este Cuvioasa Paraschiva, la a cărei viaţă duhovnicească ne vom referi în cele ce urmează.

6. Dirijarea învăţării. Însuşirea noilor cunoştinţe

Cuvioasa Paraschiva s-a născut în Epivat, Tracia (Bulgaria de azi) în partea a doua a secolului al XI-lea, dintr-o familie înstărită, de buni creştini. În special mama sa a insuflat copiilor ei dragostea faţă de Hristos. Simţindu-şi vocaţia de a se dedica în întregime lui Hristos, fratele ei Evtimie, iubind mai mult virtutea decât bogăţia, ajunge călugăr, şi după o temeinică pregătire teologică, devine episcop. Aceeaşi vocaţie a simţit-o şi tânăra de numai 10 ani, Paraschiva.

La fel ca şi Sfântul Antonie, întemeietorul monahismului, hotărârea ei pentru Hristos a avut loc tot la biserică şi tot în timpul participării la Sfânta Liturghie. Sfântul Antonie, auzind întâmplarea cu tânărul bogat, care refuză să-L urmeze pe Mântuitorul, contrar acestuia, se hotărăşte să-şi vândă toate averile, şi împărţindu-le săracilor, să se dedice căutării şi găsirii bunurilor duhovniceşti netrecătoare. La fel şi tânăra de numai 10 ani Paraschiva, auzind la Sfânta Liturghie citindu-se cuvintele Mântuitorului: „oricine voieşte să vină după Mine, să se lepede de sine, să-şi ia crucea sa şi să-mi urmeze" (Marcu 8, 34), atât de mult a fost pătrunsă de această chemare sfântă, încât îndată şi-a schimbat îmbrăcămintea cu cea a săracilor care trăiau ca nişte robi în jurul casei îmbelşugate a părinţilor săi. Zilnic împărţea hrana cu ei şi simţea o bucurie sfântă atunci când îl putea urma pe Domnul în sărăcie. Era pătrunsă până în adâncul sufletului de bogăţia darurilor duhovniceşti, care îi întăreau mereu entuziasmul de a se dedica în întregime lui Hristos.

Spre a-şi împlini vocaţia, după câţiva ani se hotărăşte să părăsească casa părintească şi să se retragă în pustie. Mai întâi trece prin Constantinopol, unde ascultă îndrumările duhovniceşti ale celor consacraţi lui Hristos, vieţuitori în mănăstiri, apoi se îndreaptă spre Heraclea Pontului, unde stă 5 ani. Dorea însă să-şi petreacă restul vieţii pe Pământul Sfânt, străbătut de Mântuitorul şi Sfinţii Apostoli. Ajungând în Ţara Sfântă, închinându-se la biserica din Betleem şi la Sfântul Mormânt se stabileşte în pustiul Iordanului pe locurile unde a predicat Înaintemergătorul Domnului şi unde au vieţuit, după modelul său, atâţia pustnici.

Mitropolitul Varlaam, în Cazania sa spune că Paraschiva și-a dedicat de acum întreaga viață lui Hristos, încât „nici de veșminte și așternuturi, nici de mâncări și de mese, nici de casă sau slujnice se îngrijea, ci numai de curăția sufletului și de răspuns bun judecății ce va să fie. Pururea suspina și neîntrerupt tânjea cum să-și înfrumusețeze sufletul, cum se va logodi pe sine Mirelui ceresc, lui Iisus Hristos, cum se va îndulci la vederea Mirelui său, de slava și de lumina și de bucuria cea fericită...". Într-adevăr, devenise „suflet îngeresc în trup jertfelnic".

La chemarea unei voci tainice, când avea numai 25 de ani părăsește pustia spre a se îndrepta spre locul natal, ca să-și dea trupul pământului. Reîntorcându-se acasă nimeni nu o mai cunoștea. Părinții muriseră. Mama sa a împărțit toată averea săracilor. Toți cei care o vedeau, rămâneau însă uimiți de adâncul de simțire a vieții ei duhovnicești, văzând parcă un înger în trup. A murit și trupul i-a fost îngropat, fără ca cineva să o recunoască.

S-a întâmplat însă ca un marinar să moară și trupul să-i fie aruncat pe țărm. Un călugăr sihastru, găsind trupul, îl va îngropa după datina creștinească. S-a întâmplat ca groapa să fie săpată tocmai în mormântul unde fusese așezată cuvioasa Paraschiva. Groparului i s-a arătat în vis chipul unei împărătese înconjurată de îngeri care îi poruncise să ia trupul ce-l găsise și să-l așeze la loc de cinste.

Credincioșii au înțeles că e vorba de o poruncă dumnezeiască, și luând trupul Cuvioasei l-au așezat în biserica „Sfinții Apostoli" din Epivat. Îndată au avut loc vindecări ale celor ce s-au atins de moaștele ei. Sfintele ei moaște neputrezite, răspândeau un miros plăcut și săvârșeau minuni. Ele au stat la Epivat vreo 200 de ani, încât mulți credincioși greci, bulgari și vlahi din Peninsula Balcanică și Asia Mică au venit aici spre a se închina sfintelor ei moaște.

Prin 1235 moaștele Cuvioasei au fost strămutate la Târnovo, capitala imperiului româno-bulgar, condus de împăratul Ioan Asan II, devenită Patriarhie. Năvălirea turcilor în Peninsula Balcanică a determinat, după 160 de ani, mutarea moaștelor la Belgrad. În 1521 turcii transformă Serbia în pașalâc, iar moaștele au fost aduse de patriarhul ecumenic Ieremia I la Constantinopol, fiind așezate la început în catedrala patriarhiei, iar după 1601 au fost mutate în catedrala „Sfântul Gheorghe" din Fanar. De aici au fost strămutate pe pământul românesc, ele fiind cumpărate cu 300 pungi de aur de evlaviosul domn Vasile Lupu, împreună cu mitropolitul Varlaam al Moldovei și depuse la 13 iulie 1641 în biserica „Sfinții Trei Ierarhi" din Iași. Aici au stat până în 1884,

când în urma lucrărilor de restaurare au fost depuse în paraclisul mănăstirii. După câțiva ani un incendiu devastator face ca racla unde erau moaștele să ardă în întregime, iar moaștele să rămână intacte. Fiind luate cu multă evlavie, moaștele ei au fost depuse în noua catedrală mitropolitană, sfințită de curând.

Aici se află și azi, ca ocrotitoarea duhovnicească a Moldovei, fiind cinstită după cuviință de credincioșii de pretutindeni.

7. Fixarea cunoștințelor

Când a trăit Sfânta Cuvioasă Paraschiva? (În partea a doua a secolului al XI-lea). De unde era originară? (Din Epivat - Tracia - Bulgaria de azi). Ce a determinat-o să părăsească locurile natale și să se dedice consacrării lui Hristos? (Pe de o parte dragostea față de Hristos, insuflată de mama sa, iar mobilul hotărârii sale au fost cuvintele Evangheliei auzite la Sfânta Liturghie: „cel ce vrea să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea sa și să-mi urmeze“). Câți ani avea când a fost pătrunsă la suflet de aceste cuvinte? (Doar 10 ani). Cum s-a lepădat de sine ca să urmeze lui Hristos? (A făcut ca dragostea față de Hristos pe care o avea în suflet să se prelungească cu generozitate prin acte de caritate față de cei săraci și neputincioși). Ce cale a urmat mai târziu? (A plecat la Constantinopol, unde a primit instruirea duhovnicească, apoi mergând la Locurile Sfinte, s-a așezat în pustiul Iordanului). A rămas aici pe tot restul vieții? (Nu a rămas, fiindcă un glas tainic a rechemat-o spre locurile natale spre a-și da obștescul sfârșit). Câți ani avea? (Doar 25 de ani). Au recunoscut-o cei de acolo? (Nu au recunoscut-o, fiindcă între timp părinții ei au murit, iar mama sa a împărțit averea săracilor, încât ea a murit ca o străină). După aflarea moaștelor ei, unde au fost ele depuse? (Mai întâi la Epivat, apoi la Târnovo; de aici la Belgrad, apoi la Constantinopol și în sfârșit au venit pe pământul Moldovei la 13 iunie 1641). Cine le-a adus? (Evlaviosul domn Vasile Lupu și mitropolitul Varlaam al Moldovei). Unde se află ele acum? (În catedrala mitropolitană din Iași).

8. Aplicarea

În ședința Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române din 28 februarie 1950 s-a hotărât canonizarea mai multor sfinți români. Printre aceștia, cu mult fast bisericesc, la 14 octombrie 1955 Cuvioasei Paraschiva i s-a generalizat cultul pe întreg teritoriul țării.

De menționat este faptul că numele ei intrase cu mult timp înainte în evlavia ortodoxă a poporului român. Astfel, încă din secolul al XVI-lea exista o biserică în Rășinari (Sibiu), iar în 1408 în „târgul Romanului“ exista o biserică cu harul „Sfintei Vineri“ (un alt nume dat Cuvioasei Paraschiva).

În același timp, multe femei au primit la botez numele Cuvioasei, iar icoana ei împodobește multe locașuri sfințite de cult și ocrotește multe case ale creștinilor ortodocși. Ziua de 14 octombrie a fiecărui an a devenit sărbătoare de pelerinaj a credincioșilor din toată țara, spre a se închina la racla Sfintei Cuvioase Paraschiva din Iași.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Sărbătoarea închinată Sfinților Gheorghe și Dimitrie

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Este cunoscut faptul că dintre toate persecuțiile îndreptate împotriva creștinilor, cea din timpul lui Dioclețian s-a exercitat cu cea mai mare cruzime. Ea era pornită împotriva Bisericii și a însuși numelui de creștin. Foarte mulți creștini au căzut în această persecuție, dar nu ca învinși ci ca biruitori, învrednicindu-se prin mărturisirea credinței lor în Hristos de nevestejita cunună a mucениciei. Dintre toți, Biserica reține numele a doi militari superiori ai împăratului, care au devenit ostași ai lui Hristos. Iar prin curajul lor rămân nemuritori în viața Bisericii și în calendarul sfințeniei creștine.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Este vorba de Sfântul mare mucenic Gheorghe, purtătorul de biruință și de Sfântul Dimitrie izvorâtorul de mir, pe care Biserica îi pomenește cu prăznuire la date diferite.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Sfântul mare mucenic Gheorghe provenea dintr-o familie de ofițeri din Capadochia. În acele timpuri, în imperiul roman angajat mereu în lupte, cariera militară era cea mai râvnită. Urmau apoi juriștii, fiindcă un imperiu cucerit prin arme trebuia ținut în ordine și bună rânduială prin lege.

Încă de tânăr, Gheorghe va face o strălucită carieră militară, ajungând „comes". Fiind alăturat împăratului, îl însoțește la Nicomidia, unde Dioclețian cere sfetnicilor săi să găsească metode pe care să le aplice pentru distrugerea char și a numelui de creștin. În acest consiliu imperial se ridică comesul Gheorghe luând parte creștinilor și arătând că acțiunea pornită cu atâta cruzime contra lor este nedreaptă. Împăratul mâniat caută mai întâi să-și abată sfetnicul de la convingerile creștine. Dar fiindcă nu reușește prin cuvinte și amenințări, trece la fapte cu o brutalitate sălbatică. Fiind închis i se pune pe piept o piatră mare și grea. Deși cu pieptul strivit, nu renunță la mărturisirea lui Hristos în fața împăratului. El și-a amintit cuvintele Domnului adresate Sfinților Apostoli înaintea patimilor Sale: „Nu este sluga mai mare ca stăpânul său. Dacă M-au prigonit pe Mine și pe voi vă vor prigoni" (Ioan 15, 20). Sfântul Gheorghe a socotit o cinste de care Dumnezeu l-a învrednicit, să se poată identifica cu suferința lui Hristos, jertfindu-se pentru apărarea numelui de creștin. De aceea nu l-au înfricoșat nici chinurile care au urmat. El a simțit în mod real că Hristos suferă în martirii Lui. Astfel a fost pus cu trupul pe o roată dințată care fiind împinsă la vale aproape că i-ar fi măcinat trupul. Dar nu numai că nu a fost vătămat, ci din jertfa sa pentru Hristos s-a răspândit tot mai mult noua credință, atrăgând chiar pe soția lui Dioclețian, împărăteasa Alexandra.

Văzând că cu cât se varsă mai mult sânge, cu atât ucenicii Domnului sporesc mai mult, un scriitor din timpul persecuțiilor a imortalizat această realitate în cuvintele: „Sanguis est semen christlanorum" (Sângele este sămânța creștinilor).

Curajul sfântului Gheorghe a fost din nou pus la încercare cu alte chinuri, precum aruncarea într-o groapă cu var nestins din care a ieșit nevătămat. Apoi a fost încălțat cu niște sandale

având în interior cuie ascuțite. Punându-l să fugă, i s-au făcut răni pe picioare, dar acestea repede s-au vindecat. Pentru a-i curma zilele, Diocleţian a poruncit unui vrăjitor să-i dea otravă puternică. Şi peste acest obstacol l-a învrednicit Dumnezeu să treacă. L-au dus în cele din urmă în templul zeului Apollo pentru a jertfi idolilor. Când s-a rugat însă, puterea rugăciunii lui asemenea celei a proorocului Ilie, a făcut ca toţi idolii să cadă la pământ. Noaptea i s-a arătat în vis Hristos pentru care el se jertfise, spunându-i că suferinţa lui se va termina. De aceea va fi încununat cu biruinţa veşnică. Aşa s-a şi întâmplat. A doua zi, la 23 aprilie, împreună cu Alexandra au fost târâţi spre locul de execuţie. Împărăteasa moare de spaimă, iar lui Gheorghe îi este tăiat capul, rămânând în amintirea creştinătăţii ca „purtător de biruinţă" (de învingere). De aceea este înfăţişat în icoane călare pe cal, în ţinută militară, învingând cu lancea balaurul, adică pe diavolul, potrivnicul de totdeauna asupra vieţii omului. Pe de altă parte, însuşi numele lui, „Gheorghe" care se tălmăceşte „lucrător de pământ", simbolizează pământul lucrat în primăvara vieţii pentru a aduce roadele pe care Dumnezeu le aşteaptă de la noi toţi la ziua secerişului.

În aceeaşi sângeroasă persecuţie va depune jertfa supremă a vieţii pentru Hristos şi Sfântul Dimitrie. El era originar din Tesalonic (Macedonia), provenind dintr-o familie cu bună stare materială şi socială. Avea în acelaşi timp adânci convingeri creştine. Asemenea Sfântului Gheorghe, s-a angajat în serviciul militar cu un grad înalt, pe măsura vredniciei lui. Era în timpul aceleiaşi persecuţii, numai că împărţind imperiul roman în două, Diocleţian şi-a luat Răsăritul iar lui Maximillan i-a fost dat Occidentul.

Împăraţii se declaraseră zei şi pretindeau să li se aducă jertfe din partea poporului. Diocleţian şi-a luat numele de Jovius, iar Maximillan, Herculius. A nu aduce jertfă împăratului era considerat în acele timpuri un act de impietate, şi era pedepsit cu moartea. Creştinii erau cinstitorii Dumnezeului celui adevărat şi nu puteau aduce jertfe idolilor, nici zeilor, char dacă aceştia se considerau a fi tocmai împăraţii. Deşi apreciat pentru calităţile militare, lui Dimitrie asemeni lui Gheorghe nu i se putea îngădui să nu aducă jertfe împăratului. Şi astfel este închis şi schingiuit dar rămâne pe poziţia convingerilor sale, având mereu în minte cuvintele Domnului adresate Sfinţilor Apostoli: „Cine mă va mărturisi pe Mine înaintea oamenilor, şi Eu voi mărturisi pentru el înaintea Tatălui Meu cel din ceruri. Iar de cel ce se vepăda de Mine înaintea oamenilor şi Eu mă voi lepăda de el înaintea Tatălui

Meu cel din ceruri" (Matei 10, 32–33). Credința lui în Hristos era mai puternică decât amenințările vrăjmașilor, iar viața dăruită lui Dumnezeu era o experiență vie a dragostei față de Hristos, de care nimeni și nimic în lumea aceasta nu-l putea despărți. Un tânăr în plină putere, cu maximă capacitate profesională, curat în toată ființa sa, își oferă viața ca jertfă, cu ochii ațintiți spre idealul măreț al dragostei lui Dumnezeu care-l va învrednici de nevestejita cunună a biruinței. Iată portretul spiritual al Sfântului Dimitrie.

Condamnat la moarte prin tăierea capului, credincioșii au adunat rămășițele sale pământești, iar pe locul unde l-au îngropat au zidit o biserică. Un mare admirator al lui, pe nume Leontin, vrând să zidească tot pe acel loc o biserică mai mare, în urma săpăturilor a găsit trupul neputrezit al sfântului, din care curgea mir plin de aromă. De atunci moaștele lui sunt păstrate cu sfințenie în același locaș sfințit de cult, ele emanând mir aromat de care se împărtășesc toți cei ce se închină la racla lui.

7. Fixarea cunoștințelor

Cine au fost Sfinții Gheorghe și Dimitrie? (Doi tineri foarte iscusiți, care au îndeplinit cele mai înalte funcții militare, având aprecieri maxime din partea împăraților). Care erau acești împărați? (Dioclețian în Orient și Maximillan în Occident). De ce au ajuns ei în conflict cu împărații lor? (Fiindcă împărații s-au declarat zei și cereau să li se aducă jertfe. Cei ce refuzau erau condamnați la moarte). Au refuzat creștinii să acorde împăratului cuvenita cinstire? (Nu au refuzat, din contră, ei îndeplineau cu cea mai mare conștiinciozitate datoriile cetățenești, dar întrucât ei se închinau adevăratului Dumnezeu din cer și numai pe Hristos îl considerau Dumnezeu, au fost condamnați la moarte). Cum au murit cei doi mărturisitori ai credinței în Hristos, ca învinși sau ca învingători? (Prin curajul lor fără margini, suportând toate ocările și schingiuirile, ei nu s-au lepădat de credința lor, ci jertfa lor transformată într-un ideal măreț, îi afirmă peste veacuri ca modele vii de biruință a credinței în Hristos). Cum au putut martirii să suporte chinuri atât de violente fără nici un oftat? (Martiriul pentru Hristos nu reprezintă o suferință sau o jertfă oarecare. Nu e numai firea care suportă, ci este și harul sau puterea lui dumnezeu care ajută, care aduce bucuria supremă a idealului împlinit în jertfa ce se aduce pentru Hristos. De aceea toți cei care s-au jertfit pentru Hristos au simțit și au mărturisit că în martirul care suferă nevinovat se află Hristos).

8. Aplicarea

Acordând cuvenita cinstire sfinților, Biserica își venerează fiii ei cei mai buni, amintindu-și cu sărbătorire de ziua morții lor martirice, ca zi a încununării lor în Împărăția lui Dumnezeu, și în același timp spre a rămâne pentru credincioși pilde vii de urmat.

Astfel, pe Sfântul Gheorghe îl sărbătorim ca „purtător de biruință“ (învingere) la 23 aprilie iar pe Sfântul Dimitrie, ca izvorâtor de mir, la 26 octombrie.

Prețuindu-i după cuviință, multe biserici sunt puse sub ocrotirea lor duhovnicească, iar icoanele lor străjuiesc pe pereții sfințitelor locașuri de cult sau în casele credincioșilor.

Mulți credincioși care poartă numele acestor sfinți, sunt chemați la același ideal al credinței lor, iar serbarea zilei onomastice să nu se transforme în destrăbălare, ci să fie căutată bucuria duhovnicească pe care sfinții au simțit-o în străfundul ființei lor.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Sărbătoarea cinstirii Sfântului Ierarh Nicolae

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Stând cu fața către sfântul altar, în dreapta ușilor împărătești este icoana Mântuitorului iar la stânga, icoana Maicii Domnului. Lângă ea vedem icoana unui sfânt ierarh îmbrăcat în veșminte arhierești, având în mână o carte care reprezintă Sfânta Scriptură.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Aceasta este icoana Sfântului Ierarh Nicolae, despre a cărui viață și fapte vom trata în cele ce urmează.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

În partea sudică a asiei Mici, între insulele Creta și Cipru se afla cetatea Patara. Aici a văzut lumina zilei în jurul anului 275 Sfântul Nicolae, al cărui nume înseamnă „biruitorul poporului". Era fiul lui Teofan și Nona, oameni cu adânci convingeri creștine și cu multă râvnă de a le pune în practică.

Încă din fragedă colpilărie și-a făcut remercată evlavia creștină, hrănindu-se cu cuvintele Scripturilor Sfinte, încât ființa lui devenise „un sanctuar de nevinovăție și sfințenie", petrecând ore în șir în rugăciune. Remarcându-i vocația de a sluji lui Dumnezeu, un unchi de-al său, episcop al locului l-a hirotonit ca preot.

Rămâne însă orfan, dar moștenea o mare avere agonisită de părinții săi. Nu a folosit însă din ea decât strictul necesar, îmbogățindu-se sufletește prin binefacerile materiale făcute celor nevoiași, sau aruncați de viață în prăpastla ruinării și compromisului. Un astfel de om ajuns în dificultăți materiale se vede pus în situația de a-și arunca cele trei fete pe care le avea, în slujba desfrânării. Trei zile la rând, nevăzut de nimeni Sfântul Nicolae arunca în acea casă câte o pungă de bani pe măsură să salveze de la moartea sufletească trei ființe omenești. Era mâna dragostei lui Dumnezeu pe care El o punea în acțiune, fără ca cineva să cunoască fapta lui milostivă. Învățase din cuvintele Evangheliei să nu facă „milostenia înaintea oamenilor ca să aibă lauda lor" (Matei 6, 14). Iar fapta lui de nimeni știută atunci, va fi înscrisă în Cartea Vieții și va vorbi peste veacuri de sufletul lui milostiv, prin care Dumnezeu își întinde mâna Sa plină de iubire.

Ajuns printr-o întâmpare fericită episcop în Mira Lichiei, a avut în atenție mântuirea păstoriților săi prin mărturisirea dreptei credințe despre Hristos, Fiul lui Dumnezeu Mântuitorul lumii. Aceasta mai ales în condițiile de libertate pe care împăratul Constantin cel Mare le-a acordat creștinilor. Participând la

primul sinod ecumenic din 325, de la Niceea, Sfântul Nicolae se va arăta un neînduplecat apărător al dreptei credințe împotriva lui Arie, care tăgăduia dumnezeirea lui Iisus Hristos.

Pe de altă parte, Sfântul Nicolae a acționat și pe plan social, ca un apărător al dreptății. Astfel s-a întâmplat ca guvernatorul Lichiei, Eustațiu să condamne la moarte trei tineri nevinovați. Episcopul le ia apărarea și se opune executării pedepsei. Cu alt prilej, trei ofițeri ai împăratului Constantin cel Mare, au oprit o răscoală în Frigia. În urma unor intrigi, aceștia au fost condamnați la moarte. Revoltat de nedreptatea comisă, Sfântul Nicolae intervine pe lângă împărat și obține libertatea acestor ofițeri nevinovați.

În felul acesta, Sfântul Nicolae rămâne în conștiința creștinătății „apărător credinței și chip blândețelor", îmbogățindu-se sufletește prin milostenia făcută altora.

A trecut la cele veșnice în ziua de 6 decembrie 343. Moaștele lui au fost păstrate în Mira până în 1087, când împăratul Alexei I Comnenul le duce la Bari (sudul Italiei) spre a fi salvate de amenințarea popoarelor năvălitoare.

7. Fixarea cunoștințelor

Cine a fost Sfântul Nicolae? (Un mare ierarh al Bisericii creștine). Când a activat el ca ierarh? (În secolul al IV-lea). Unde? (În Mira Lichiei). Care au fost trăsăturile vieții lui duhovnicești care rămân pilduitoare pentru toți creștinii? (Milostenia, blândețea, apărarea credinței și a dreptății sociale). Când îl sărbătorim noi pe Sfântul Nicolae? (În fiecare an la 6 decembrie, adică la ziua trecerii lui la cele veșnice). De ce în ziua morții sale? (Fiindcă moartea trupească îl consacră ca născut pentru Împărăția lui Dumnezeu. Cineva poate duce un oarecare timp viață de sfințenie, dar poate să și cadă din ea. De aceea, numai după moartea trupească poate fi declarat cineva sfânt).

8. Aplicarea

Sfântul Nicolae este unul dintre cei mai populari sfinți. Datorită blândeții și dărniciei sale, el este patronul copiilor, care se bucură fiindcă primesc daruri la sărbătoarea închinată lui. La fel, este patronul călătorilor și marinarilor.

Cinstiindu-l după cuviință, Biserica a pus ziua de joi sub ocrotirea sa duhovnicească. În mod deosebit în această zi în slujbele bisericești i se aduce laudă și mulțumire, cerându-i-se

în același timp mijlocirea pe lângă Părintele ceresc pentru mântuirea noastră.

Mulți creștini poartă numele lui și multe biserici au ca hram ziua pomenirii lui.

Faptul că multe localități poartă numele de Sânnicoară sau Sânicolau, dovedește că numele lui a pătruns pe teritoriul țării noastre odată cu încreștinarea poporului român.

Icoana Sfântului Nicolae se află luminată de candelă în casele multor credincioși pentru ca privindu-l și adresându-i rugăciuni, să-l aibe și ca model de blândețe, dărnicie și fermitate a caracterului în mărturisirea credinței celei adevărate.

9. Rugăciune la ieșirea din clasă.

Sărbătoarea anului nou

I. Pregătirea aperceptivă

Privind în calendar, observăm că în fiecare zi facem pomenirea unuia sau mai multor sfinți, pe care-i rugăm să fie mijlocitori în rugăciunile noastre către Părintele ceresc. Sunt apoi zile de praznic, când sărbătorim concomitent și evenimente mai importante din istoria mântuirii. Așa este și o triplă sărbătoare, care face pomenirea unui eveniment legat de Mântuitorul Iisus Hristos, apoi a unui Sfânt, precum și a unui eveniment din viața noastră civilă, nu fără semnificații și pentru viața creștinească.

II. Anunțarea temei

Această întreită prăznuire o facem de Anul Nou, la 1 Ianuarie, iar despre însemnătatea ei duhovnicească ne vom ocupa în cele ce urmează.

III. Tratarea

Prima semnificație a sărbătorii este legată de Mântuitorul Iisus Hristos. Ca unul care „nu a venit să strice legea, ci să o împlinească“ (Matei 5, 17), Domnul i s-a supus încă din primele zile ale întrupării Sale. Astfel, la 8 zile a fost dus la templu și, potrivit Legii, fiind tăiat împrejur, a primit și numele. Iar acest

nume este Iisus (Luca 2, 21). Există aici două aspecte, cel dintâi fiind faptul că Domnul a primit să fie tălat împrejur. Sfântul Apostol Pavel remarcă în acest sens că „Iisus Hristos s-a făcut slujitor al tăierii împrejur pentru adevărul lui Dumnezeu ca să se întărească făgăduințele părinților" (Romani 15, 8). Pornind de aici, Dascălii Bisericii au arătat că Dumnezeu Fiul a demonstrat prin aceasta că s-a întrupat luând un trup omenesc real și nu aparent, cum spuneau unii eretici.

Apoi, împlinind legea prin circumciziune, Domnul ne-a eliberat din robia legii trupești, aducând Botezul „ca tăiere împrejur cea în duh a inimii" (Sfântul Maxim Mărturisitorul), spre eliberarea firii de păcat și înnoirea ei printr-o comuniune veșnică cu Dumnezeu: „În Hristos Iisus, nici tăierea împrejur, nici netăierea împrejur poate ceva; ci făptura cea nouă" (Galateni 6, 15). Tot prin tăierea Sa împrejur, Domnul încă de la întrupare ne-a arătat iubirea Sa jertfelnică, începând să-și verse sângele pentru noi și pentru mântuirea noastră.

Pe de altă parte, această sărbătoare poate fi numită și sărbătoarea numelui lui Iisus, fiindcă în acea zi i s-a dat numele cel prevestit de Sfântul Arhanghel Gavriil la Bunavestire (Luca 1, 31), nume ce are o semnificație deosebită. Când spunem „Iisus" înțelegem „Dumnezeu este mântuitor" (Matei 1, 21), încât prin însăși pronunțarea Lui facem o mărturisire de credință, sau recunoaștem că „Dumnezeu este cu noi" (Matei 1, 22) și că El s-a întrupat pentru a fi și a rămâne Mântuitorul nostru. Acesta este „singurul nume dat între oameni, în care să ne mântuim" (Fapte 4, 12). De aceea, numele Lui este „mai presus de orice nume pentru că în numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cerești și al celor pământești și a celor dedesubt" (Filipeni 2, 9–10).

A doua semnificație a sărbătorii este dată de pomenirea Sfântului Vasile cel Mare († 1 Ianuarie 379). Pomenirea sfinților și cinstirea morții lor este o practică străveche în Biserică, data morții fiind socotită „nașterea pentru viața veșnică cu Hristos". Sfântul Vasile cel Mare se bucură de o cinstire cu totul deosebită, atât pentru viața duhovnicească de sfințenie, cât și pentru opera scrisă și activitatea practică înfăptuită.

Era originar din Cezareea Capadociei, provenind dintr-o familie evlavioasă care a împodobit calendarul cu șase sfinți. Și-a făcut pregătirea la cele mai vestite școli ale timpului din Cezareea Capadociei, Constantinopol și Atena, având și cei mai erudiți dascăli. A profesat la început retorica, apoi primind Botezul

creștin și-a împărțit averea săracilor, a intrat în monahism, organizând viața de obște și cultivând astfel munca manuală împletită cu cea intelectuală și îmbinate cu rugăciunea. A organizat apoi asistență socială, cu prilejul unei foamete și a fost ales episcop-mitropolit al Cezareii. A dus o luptă dârza pentru apărarea Ortodoxiei împotriva ereziilor, iar pe plan social și-a dedicat viața ajutorării celor năpăstuiți, criticând pe bogați și întemeind instituții de asistență socială, cunoscute sub numele de „Vasiliada" (Spitale, azile, școli, case de reeducare). A împodobit cultul Bisericii cu o Sfântă Liturghie. A trecut la cele veșnice la vârsta de 49 ani, fiind plâns de toți creștinii și considerat încă de atunci „cel Mare".

A treia semnificație a sărbătorii este cea a Anului Nou, care are și un caracter simbolic-duhovnicesc, ca o continuă înnoire a vieții în virtute. În această privință putem distinge trei aspecte mai importante. Cel dintâi se referă la meditația fiecărui credincios asupra vieții sale în momentul înnoirii anului. În scurgerea timpului, ne dăm seama că viața pământească este efemeră, trecătoare, că potrivit cuvintelor Scripturii, „abur suntem, care se arată o clipă și după aceea piere" (Iacob 4, 14), că suntem „călători și oaspeți pe acest pământ" (Psalmul 33, 13), că nu „avem aici cetate stătătoare, ci o căutăm pe aceea ce va să fie" (Evrei 13, 14) și de aceea, viața pământească trebuie trăită în optica celei veșnice.

Al doilea aspect se referă la analiza vieții duhovnicești trăită în trecut și a datoriei de transformare a ei în bine, în viitorul care se deschide cu începerea Anului Nou. Aceasta înseamnă că deși viața este trecătoare, totuși aici și acum este timpul pentru dobândirea mântuirii, singurul timp și loc în care putem câștiga sau pierde mântuirea. Numai aici este arena unde alergătorul poate lua „cununa nestricăcioasă" (I Corinteni 9, 25–27).

De aici rezultă și al treilea aspect duhovnicesc, cel al hotărârii, al angajamentului, al faptei îndreptate în viitor, în Anul Nou, după îndemnul apostolic: „Dezbrăcați-vă de omul cel vechi dimpreună cu faptele lui și îmbrăcați-vă în cel nou, care se înnoiește spre a ajunge la cunoaștere, după chipul Celui ce l-a făcut" (Coloseni 3, 10).

IV. Recapituarea – Aprecierea

Ce sărbătorește Biserica la Anul Nou? (Sărbătoarea bisericească are o întreită semnificație. În primul rând, ea este „împărătească",

fiindcă se referă la Mântuitorul nostru Iisus Hristos; apoi tot acum se face pomenirea unui Dascăl al Bisericii, Sfântul Vasile cel Mare. Iar în al treilea rând, Anul Nou are și un înțeles duhovnicesc, fiecare credincios meditând asupra vieții sale, cu hotărârea de a și-o înnoi în virtute).

V. Asocierea

Se știe că la 1 ianuarie românii sărbătoreau începutul anului. Sărbătoarea era închinată zeului Ianus, al păcii și al războiului (de la care vine și numele primei luni a anului, ianuarie, ce urma saturnaliilor). Ea era foarte populară, dar împreunată cu obiceiuri indecente, motiv pentru care la început creștinii și-au manifestat rezerva, postind în acea zi. Cu timpul, odată cu dispariția păgânismului și a sărbătorilor politeiste, creștinii au încetat postul în această zi, prăznuind-o ca sărbătoare împărătească, la care s-a adăugat pomenirea Sfântului Vasile cel Mare și sărbătoarea de început a anului calendaristic, consfințită de Biserică prin serviciul religios al „Tedeum"-ului.

VI. Generalizarea

Sărbătoarea Anului Nou a primit astfel specificul creștin, ca zi de praznic împărătesc (tăierea împrejur a Domnului și primirea numelui de Iisus), ca cinstire a Sfântului Vasile cel Mare, precum și ca meditație și hotărâre de înnoire a vieții duhovnicești.

VII. Aplicarea

Dată fiind cinstirea în această zi a Sfântului Vasile cel Mare, Biserica săvârșește Sfânta Liturghie care îi poartă numele.

Tedeum-ul ce consfințeste începutul anului civil reprezintă o rugăciune de laudă și mulțumire adusă Părintelui ceresc pentru binefacerile revărsate asupra noastră în anul care s-a scurs, precum și de cerere pentru anul care începe, „pentru ca să binecuvânteze începutul și surgerea anului cu harul iubirii Sale de oameni și să ne dăruiască vremuri de pace și bună liniște văzduhului și viață fără de păcate, cu sănătate și îmbelșugare".

Praznicul Duminicii Ortodoxiei

I. Pregătirea aperceptivă

Când s-a ținut ultimul sinod ecumenic și ce adevăr de credință a stabilit? (S-a ținut la Nicea în anul 787 și a stabilit dreapta învățătură de credință a Bisericii privind cinstirea sfintelor icoane). Ce s-a mai stabilit după aceasta? (Că duminica din 18 martie 843, prima din postul Sfintelor Paști, să fie numită „Duminica Ortodoxiei" (a dreptei măriri aduse lui Dumnezeu), sărbătorind astfel triumful dreptei credințe.

II. Anunțarea temei

Ne vom referi mai în amănunt asupra semnificației pe care o are Duminica Ortodoxiei în viața Bisericii.

III. Tratarea

Cuvântul „Ortodoxie", derivat din limba greacă, înseamnă „dreaptă mărire" adusă de Biserică lui Dumnezeu. Deși s-a stabilit ca Duminica Ortodoxiei să fie sărbătorită în prima duminică din postul Sfintelor Paști, Ortodoxia în sine, ca dreapta credință și dreapta mărire adusă lui Dumnezeu este opera Proniei divine, care nelăsându-l pe om pradă păcatului, permanent i-a arătat calea întoarcerii la Dumnezeu, a preamăririi adusă Creatorului și în felul acesta a împărtășirii din iubirea și viața Lui. Nepărăsindu-l pe om atunci când acesta a căzut în păcat, Dumnezeu, prin făgăduința unui izbăvitor, îl cheamă mereu la Sine, la adevărul Său mântuitor... Și încheind un legământ veșnic cu un anume popor, l-a pregătit permanent pe acesta pentru a fi vrednic să primească la „plinirea vremii" pe Mântuitorul făgăduit: „După aceea a zis Domnul către Avraam: voi ridica din tine un popor mare, te voi binecuvânta, voi mări numele tău și vei fi mie izvor de binecuvântare... Și se vor binecuvânta întru tine toate neamurile pământului" (Facerea 12, 2–3). Mai pe urmă, eliberându-l de sub stăpâniri străine, Dumnezeu întărește legământul cu poporul ales, dându-i prin Moise Legea Sa: „Deci de veți asculta glasul Meu și de veți păzi legământul Meu, dintre toate neamurile îmi veți fi popor ales, că al Meu este tot pământul" (Iesirea 19, 5). Prin Lege Dumnezeu comunică voia Sa și ține astfel pe poporul ales în părtășia sfințeniei și dreptății Sale; iar

prin profeți Dumnezeu ține mereu trează conștiința venirii unui Mântuitor, ferind în același timp de alte rătăciri în care putea să cadă.

În sfârșit, iubirea Părintelui ceresc este arătată prin întruparea Fiului Său. Acum El descopere în mod direct adevărul și sfințenia, pe care cunoscându-le și urmându-le, poate deveni oricine fiu al lui Dumnezeu, „popor ales și neam sfânt", aducând astfel cea mai dreaptă preamărire lui Dumnezeu: „În multe rânduri și în multe chipuri grăind Dumnezeu odinioară părinților noștri prin prooroci, în zilele acestea din urmă ne-a grăit nouă prin Fiul, pe care L-a pus moștenitor al tuturor, prin care a făcut și veacurile; care, fiind strălucirea slavei și chipul ființei lui, și ținând toate cu cuvântul puterii Sale, făcând prin Sine însuși curățirea păcatelor noastre, a șezut de-a dreapta măririi întru cele înalte" (Evrei 1,1–3).

În felul acesta, adevărata mărire adusă lui Dumnezeu devine universală prin Fiul Său. Și pe drept cuvânt, Fiul putea spune despre Sine că este „calea, adevărul și viața" (Ioan 1 4, 6) pentru oricine vrea să-L urmeze. Prin cuvântul Său, prin învățătura pe care El ne-a lăsat-o, noi putem cunoaște calea care duce spre Dumnezeu. Prin adevărul descoperit de El avem siguranța mântuirii, nu bâjbâim și nu rătăcim pe alte căi. Iar prin viața Lui avem comuniune cu Tatăl în Duhul Sfânt, împărtășindu-ne de iubirea Lui și aducându-I cea mai mare mărire: „Părinte, voiesc ca unde sunt eu să fie împreună cu mine și aceia pe care mi i-ai dat, ca să vadă slava Mea pe care mi-ai dat-o... Și le-am arătat numele Tău și îl voi arăta, ca dragostea cu care m-ai iubit să fie în ei și eu în ei" (Ioan 17, 24–26).

Dar întrucât calea lui Hristos este una, adevărul este unul, viața lui Hristos este una; tot astfel și cei ce cred în El și-L mărturisesc ca Mântuitor al lor, sunt și trebuie să fie una. Ei alcătuiesc „Trupul lui Hristos" (I Corinteni 12, 27), adică Biserica, având pe Domnul ca și Cap al ei: „Hristos a iubit Biserica și s-a dat pe Sine pentru ea ca să o sfințească, curățind-o prin baia apei prin cuvânt, ca să și-o înfățișeze Biserică slăvită, neavând pată nici zbârcitură, sau altceva de acest fel, ci ca să fie sfântă și fără prihana" (Efeseni 5, 25– 27). Aceasta este Biserica dreptmăritoare, una, sfântă, sobornicească și apostolească. Având permanent lucrarea și viața Duhului Sfânt în membrele ei, ea este — după expresia Sfântului Apostol Pavel — „Biserica Dumnezeului celui viu, stâlp și temelie a adevărului" (I Timotei 3, 15). Păstrând cu fidelitate lăsămintele dumnezeiești, Biserica cea una aduce peste veacuri o permanentă preamărire lui Dum-

nezeu, conducând pe credincioși pe drumul mântuirii, sfințindu-i și ferindu-i de rătăcire și de păcate. Le arată necontenit calea dreptății, împreunându-i cu Hristos, înfrățindu-i întreolaltă, precum și cu întreaga creație.

IV. Recapitularea – Aprecierea

Ce înseamnă „Ortodoxie"? (Dreapta mărire adusă lui Dumnezeu). Dar „Biserica Ortodoxă"? (Înseamnă Biserica dreptmăritoare, care aduce dreapta și adevărata mărire lui Dumnezeu). Cui se datorește această posibilitate de a aduce dreapta mărire lui Dumnezeu și a nu cădea în greșeală și în rătăcire? (Dumnezeu este Acela care de-a lungul vremii a arătat oamenilor calea dreaptă și adevărul de credință, pe care urmându-le, să poată intra în comuniune cu El. Iar „la plinirea vremii" Fiul lui Dumnezeu s-a întrupat, fiind El însuși „calea, adevărul și viața". El a întemeiat apoi Biserica Sa, care este Trupul Său tainic și care având viața Duhului Sfânt, a Duhului Adevărului, este ferită de greșeală, de rătăcire. În același timp, prin lucrarea Duhului Sfânt în Biserică, fiii ei se sfințesc prin harul Sfintelor Taine și aduc astfel o continuă preamărire lui Dumnezeu).

V. Asocierea

Deși Biserica Ortodoxă are caracter universal, ca însuși mântuirea pe care o oferă credincioșilor, ea a pătruns la diferite popoare, în diferite locuri geografice, fiecare având particularitățile specifice, obiceiurile, tradițiile și idealurile de viață. Biserica Ortodoxă aducând mântuirea lumii prin slujirea ei, a cultivat tot ceea ce a găsit mai bun, adevărat, drept, și frumos, mergând până la identificare cu idealurile nobile spre care tindeau popoarele respective. Așa ne explicăm de ce Biserica Ortodoxă statornicită pe meleagurile noastre a devenit Biserica Ortodoxă Română. Fără a pierde întru nimic caracterul universal al Ortodoxiei, ea a primit și specificul românesc, identificându-se atât de mult cu aspirațiile credincioșilor, încât Biserica Ortodoxă a devenit „Lege românească și strămoșească".

VI. Generalizarea

Din cele până aici tratate vedem că, așa cum sublinia un Sfânt Părinte, Biserica Ortodoxă reprezintă voința lui Dumnezeu de a se păstra și transmite neschimbat adevărul de credință și de viețuire duhovnicească aducător al mântuirii sufletului.

VII. Aplicarea

1. Credincioșii aparținând Bisericii Ortodoxe au în primul rând datoria să cunoască învățătura de credință care să-i conducă pe drumul mântuirii: „Și aceasta este viața veșnică: să Te cunoască pe Tine singurul Dumnezeu adevărat și pe Iisus Hristos pe care L-ai trimis“ (Ioan 17, 3).

2. Dar nu e suficient să cunoaștem învățătura Bisericii. Trebuie să o păstrăm, să rămânem adică fideli Bisericii, prin urmarea sau trăirea după dreapta credință pe care o mărturisim și pe care o păstrăm cu scumpătate: „Când știți toate acestea, fericiți sunteți de le veți și face“ (Ioan 13, 17), spune Mântuitorul. Este tocmai ceea ce va sublinia mai târziu un dascăl al Bisericii, spunând că „a fi ortodox înseamnă a crede drept și a trăi drept!“

Sărbătoarea închinată Sfinților împărați Constantin și Elena

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Am văzut în una din catehezele anterioare că la sfințenia creștină poate ajunge orice om credincios indiferent de starea soclală, de neam sau char de poziția pe care o are în Biserică. Deopotrivă, credincioșii de rând, sihaștrii, sau arhiereii, sclavii, stăpânii lor sau împărații s-au putut încununa cu sfințenia vieții creștine.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Ne vom referi în cele ce urmează la Sfinții împărați Constantin și Elena, socotiți de Biserică „întocmai cu apostolii“.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Împăratul Constantin era fiul lui Constantin Chlorus și succesorul lui la tronul Romei. Mama sa era Elena. Înainte Constantin era

păgân, adept al cultului sincretist al soarelui (Sol invictus) introdus la Roma de împăratul Aurelian. Ca împărat al Romei se afla în fața unei bătălii decisive contra lui Maxențiu, care dorea tronul imperlal. Armata lui număra 20.000 de ostași, pe când cea a lui Maxențiu era mult mai mare, având 150.000 de soldați.

La 28 octombrie 312 avea loc confruntarea decisivă a armatelor celor doi, la Ponos Milvius (Podul Vulturului). Îngrijorarea ce-l apăsa pe Constantin este spulberată în ajunul luptei, când pe cer, în amiaza mare i se arată crucea cu inscripța: „În acest semn vei învinge". Același semn al crucii îl va vedea și noaptea în vis. Acum Iisus Hristos l-a îndemnat să pună acest semn pe steagurile de luptă ca să-i fie protector în bătălia ce va urma. Făcând precum i s-a spus, spre marea lui surprindere „în acest semn a învins" pe Maxențiu. Ca urmare, în ianuarie 313 dă edictul de toleranță de la Milan, prin care creștinismul scos în afara legii și persecutat, devine acum „religio licita", adică liber, asemenea celorlelte religii din imperiu să-și exercite învățătura, morala și cultul. Deși a pus religiile pe același picior de egalitate, împăratul Constantin va deveni protector al creștinismului, impunând valorile lui morale ca norme de conduită în imperiu. Prin acest edict Constantin cel Mare va deschide victoria creștinismului în lumea păgână, el fiind pe drept cuvânt socotit prin reformele ce vor urma, primul împărat creștin, „asemenea sfinților apostoli". Adică așa cum Sfinții Apostoli au mers în toată lumea pentru încreștinarea ei, tot astfel și Constantin a schimbat chipul lumii, deschizând pentru succesorii lui calea spre o lume nouă, lumea creștină.

Încă de la început Sfântul Constantin hotărește ca Biserica creștină să-și primească toate posesiile ce i-au fost confiscate în timpul persecuțiilor. El acordă subvenții importante pentru susținerea clerului creștin, scutindu-l de obligația costisitoare a funcțiilor municipale de care beneficiau preoții păgâni, șefii iudeilor, medicii și profesorii.

În noua legislație se va vedea spiritul creștin umanist. Astfel, vor fi eliminate pedepsele prin răstignire, zdrobirea oaselor și stigmatizarea (arderea cu fierul roșu). S-a îmbunătățit apoi tratamentul în închisori și s-a ușurat eliberarea sclavilor. S-au luat măsuri de protecție a săracilor, bolnavilor, văduvelor și orfanilor. Luptele de gladiatori s-au desființat, s-a întărit unitatea familiei, prin combaterea adulterului și a divorțurilor, precum și a raportului dintre părinți și copii. Monogramul creștin va lua locul emblemelor păgâne, iar funcțiile înalte în stat vor fi ocupate de preferință de creștini. În tot imperiul vor apărea biserici

creștine, dezvoltându-se odată cu cultul creștin și pelerinajele la Locurile Sfinte.

Pe lângă acestea, Sfântul Constantin introduce cinstirea duminicii ca zi săptămânală de odihnă în tot imperiul, preluând astfel o datină apostolică.

Sfântul Constantin va întemeia la 11 mai 330, pe Bosfor, la Bizanț o nouă capitală care-i va purta numele (Constantinopol) și care va deveni o reședință imperială creștină, realitate ce va fi dovedită nu numai de noile monumente creștine, ci și de însuși spiritul creștin care se va forma aici.

Când lumea a fost tulburată de erezia lui Arie, pentru a avea liniște în imperiu, Constantin convoacă primul sinod ecumenic în 325 la Niceea, cu participarea a 318 episcopi din întreaga lume creștină, pentru stabilirea adevărului de credință privitor la Dumnezeirea lui Iisus Hristos.

Sfânta Elena, mama împăratului a manifestat un interes deosebit pentru Locurile Sfinte, din dispoziția ei făcându-se săpături pentru găsirea crucii pe care a fost răstignit Mântuitorul, fapt care s-a și întâmplat în 326. Tradiția ne spune că s-au găsit cele trei cruci, și pentru a se identifica crucea lui Iisus, un bolnav aflat în acele locuri când s-a atins de lemnul de viață făcător al crucii Domnului, s-a făcut sănătos. Aici se va zidi biserica Sfântului Mormânt ce va fi sfințită la 13 septembrie 335, iar înălțarea ei solemnă, spre văzul poporului de către episcopul Macarie al Ierusalimului a avut loc la 14 septembrie 335. Această biserică va rămâne peste veacuri un loc de pioasă atracție pentru toți creștinii.

Urmând obiceiului multor creștini de a se boteza înainte de moarte, Constantin cel Mare va primi Taina Sfântului Botez, iar la 21 mai 337 va trece la cele veșnice spre a lua cununa cea neveștejită de la Împăratul împăraților, fiindcă „plăcută este înaintea Domnului moartea cuvioșilor Lui“ (Psalmul 155,6).

Datorită faptului că Sfinții împărați Constantin și Elena au acordat o importanță deosebită crucii lui Hristos, în iconografia bisericească ei apar având între chipurile lor crucea.

7. Fixarea cunoștințelor

Cine a fost Constantin cel Mare? (A fost împărat roman, care văzând în amiaza mare crucea pe cer, cu inscripția „în acest semn vei învinge“, s-a convertit la creștinism și a dat libertate Bisericii, asigurându-i prosperitatea). De ce este cinstit el de Biserică, fiind considerat „întocmai cu Apostolii“? (Fiindcă așa cum Apostolii

au răspândit noua credință și au schimbat chipul lumii, tot astfel Sfântul Constantin, dând libertate creștinilor și impunând spiritul valorilor creștine, a făcut ca viața lumii să fie înnoită în duhul Evangheliei). Cu care dintre Sfinții Apostoli se aseamănă Sfântul Constantin, dacă ne gândim la convertirea sa prin intervenția lui Iisus Hristos? (Cu Sfântul Apostol Pavel, care înaintea lui Constantin a fost convertit pe drumul Damascului prin minunata lumină cerească în a cărei strălucire i-a apărut Iisus cel înviat și înălțat întru slavă). Prin ce a câștigat Elena, mama împăratului, sfințenia? (Prin curăția vieții ei și prin răsplata evlaviei ei învrednicindu-se din partea lui Dumnezeu ca să i se descopere lemnul de viață făcător al Sfintei Cruci). Când a avut loc descoperirea Sfintei Cruci? (În 326). Dar sfințirea bisericii Sfântului Mormânt? (La 13 septembrie 335). Dar înălțarea Sfintei Cruci în văzul poporului de către episcopul Macarie al Ierusalimului? (La 14 septembrie 335).

8. Aplicarea

Biserica îi cinstește pe Sfinții Împărați Constantin și Elena la 21 mai, ziua morții Sfântului Constantin. Multe locașuri sfințite de cult au hramul în această zi, și mulți credincioși poartă numele Sfinților Constantin și Elena.

Ziua de 11 septembrie rămâne pentru totdeauna sărbătoarea Înălțării Sfintei Cruci, ca zile de post și de meditație la Patimile Domnului săvârșite pe cruce pentru mântuirea noastră.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Locașul Sfințit de Cult

I. Pregătirea aperceptivă

Așa cum rugăciunea obștească pretinde un anumit timp pentru ca cei care alcătuiesc obștea credincioșilor să se adune în unitatea de simțire îndreptată spre Dumnezeu, tot astfel se impune ca ei să se adune într-un anumit loc.

II. Anunțarea temei

Acesta este locașul sfințit de rugăciune, despre care vom trata în cele ce urmează.

III. Tratarea

Încă dintru început oamenii au simțit nevoia să se închine lui Dumnezeu într-un anume loc, care prin ambianța oferită să se poată înălța mai ușor cu sufletul spre cer. Nu au lipsit câmpiile frumoase, platourile înalte, vârful munților, pădurile nepătrunse, liniștea peșterilor și a izvoarelor. Au apărut apoi altarele de jertfă și templele mărețe și împodobite cu ceea ce omul a creat mai frumos.

S-a generalizat la toate religiile casa de rugăciune, ca loc de adunare publică pentru rugăciune și cult adus divinității. Tot astfel și iudeii, dacă la început se închinau pe înălțimea munților unde și-au făcut altare de piatră, din porunca lui Dumnezeu, Moise construiește cortul sfânt pentru păstrarea tablelor legii, iar apoi regele David și Solomon construiesc templul din Ierusalim care prin frumusețea lui putea fi socotit una din cele șapte minuni ale lumii. Dar cum acest templu era numai în Ierusalim, pentru a da posibilitatea credincioșilor din tot cuprinsul Țării Sfinte să se roage lui Dumnezeu împreună, și împreună să citească și să cunoască legea, s-au creat în fiecare cetate sinagogi, ca locuri de adunare.

Mântuitorul ca om și-a îndeplinit cu multă credincioșie datoriile față de templu, participând în același timp cu regularitate și la serviciu religios public al sinagogilor. Mai mult char, Mântuitorul a apărat sfințenia templului ferindu-l de profanare și numindu-L „casa Tatălui Meu" (Luca 2, 49; Matei 21, 12–13; Ioan 2, 14–16). La fel s-au rugat și Sfinții Apostoli, după înălțarea Domnului la cer și pogorârea Sfântului Duh. Împreună cu primii creștini proveniți dintre iudei, mergeau la templu și la sinagogi, respectând întru totul programul rugăciunii publice de acolo. Se impunea însă, potrivit poruncii Dornnului, să săvârșească „frângerea pâinii". Cum aceasta nu se putea săvârși nici la templu, nici la sinagogă, și cum Apostolii au fost char izgoniți din templu, s-a întemeiat tot mai mult cultul specific creștin încât Apostolii și primii creștini au fost nevoiți să oficieze cultul public în case particuare.

Prima dintre ele a fost foișorul Cinei de Taină unde Învățătorul a săvârșit prima Liturghie, prima slujbă publică.

Mergând însă în toata lumea pentru a propovădui Evanghelia, Apostolii au cercetat mai întâi sinagogile iudaice și au predicat mai întâi iudeilor Vestea cea bună. Cum însă nu le-a fost primit cuvântul, s-a simțit nevoia săvârșirii cultului public în casele particulare ale primilor creștini, care au devenit astfel primele locașuri de rugăciune. Acestea fiind case particulare, numai în timpul săvârșirii cultului public primeau destinația de locaș de închinăciune, în restul timpului rămânând în folosința particulară a posesorilor.

Abia pe la sfârșitul secolului al II-lea și începutul secolului al III-lea avem dovezi de existența caselor cu destinație proprie cultului public creștin. Multe din ele au devenit apoi donații ale creștinilor înstăriți. Și astfel casele particulare deveneau primele biserici.

Persecuțiile împotriva creștinilor îi obliga să folosească ca și locașuri de cult casele particulare și mai ales catacombele, sau alte locuri ascunse, precum iar fi cimitirele de la periferia marilor orașe. După încetarea persecuțiilor, odată cu libertatea noii religii, nu numai că se va înmulți numărul locașurilor de închinare, dar ele vor primi o formă deosebit de impunătoare atât sub aspect arhitectonic, cât și ca frumusețe, podoabă și artă. Datorită maiestății lor arhitectonice și picturale, ele se vor numi locașuri împărătești, adică „basilici", sau „biserici". Originea și numele vine de la basilicile păgâne. Acestea erau clădiri publice aflate în piețele cetăților, unde aveau loc judecățile și întrunirile cetățenești făcute în numele împăratului, numit „basileu". Acestea s-au transformat în biserici creștine. Adică casa împăratului pământesc s-a transformat în casa împăratului ceresc.

Referitor la părțile bisericii distingem pronaosul, naosul și altarul.

1. Pronaosul este partea de la intrare, dinaintea naosului. Aici stăteau în vechime catehumenii, care se pregăteau să primească Botezul. Aici se afla cristelnița, precum și sfeșnicul unde pun credincioșii lumânările aprinse, care ne aduc aminte de slujbele primilor creștini din timpul nopții.

2. Naosul este partea din mijloc, unde stau credincioșii în timpul slujbei: în dreapta bărbații, iar în stânga femeile. Se continuă cu o ridicătură numită solee, care premerge altarului. Aici se află tronul Maicii Domnului, scaunul episcopului (arhieresc) și cele două strane. Ar pe lateral scaune pentru credincioși și praporii. În mijloc se află un tetrapod cu icoana hramului sau a sărbătorii, în fața căreia credincioșii când intră și ies din biserică se închină cu evlavie, făcând semnul sfintei cruci

și sărutând-o. Naosul închipuie corabia în care stând credincioșii, sunt conduși pe valurile vieții spre limanul mântuirii.

3. Altarul este locul unde sfinții slujitori oficiază Sfânta Liturghie. El simbolizează cerul în care se află sfinții și îngerii. În mijlocul Altarului se află Sfânta Masă numită și „Jertfelnic" sau „prestol", fiindcă pe ea se aduce Jertfa nesângeroasă în cadrul Sfintei Liturghii. Ea închipuiește mormântul lui Hristos. De aceea este făcută din piatră, având patru colțuri, ceea ce închipuiește cele patru margini ale pământului. În piciorul mesei sunt așezate moaște de sfinți, amintind epoca primară a creștinismului, când bisericile erau zidite pe mormintele martirilor. Pe Sfânta Masă se află Evanghelia, crucea, sfeșnicul cu lumânare, chivotul în care se păstrează Sfânta Cuminecătură și tot pe Sfânta Masă se află Antimisul, o bucată de pânză având imprimat chipul punerii în mormânt al Domnului. Antimisul are în el moaște ale sfinților. Fără el nu se poate săvârși Sfânta Liturghie. În altar se mai află și proscomidierul, o scobitură în peretele din nord, unde se pregătesc darurile ce vor fi sfințite în timpul Liturghiei. El închipuie ieslea în care s-a născut Mântuitorul. Altarul este despărțit de naos printr-un perete de lemn (sau în unele părți din cărămidă sau piatră) numit „iconostas", „catapeteasmă", sau „tâmplă". În fața iconostasului se află două sfeșnice mari cu câte trei brațe. Pe iconostas sunt zugrăvite, după rânduială, chipurile Mântuitorului, Maicii Domnului, ale Sfinților Apostoli, ale Profeților, ale unor sfinți (Sfântul Nicolae și icoana hramului bisericii), precum și icoanele care ne amintesc de cele 12 praznice împărătești. Deasupra tuturor se află crucea Mântuitorului răstignit, reproducând imaginea de pe Golgota, având de-o parte pe Maica Domnului, iar pe de altă parte pe Sfântul Apostol Ioan. Intrarea în altar se face prin ușile laterale ale iconostasului, numite și „diaconești" (având pictate chipul Sfinților Arhangheli), sau preoții liturgisitori în timpul slujbelor intră și ies din altar pe cele două uși centrale din iconostas, numite „ușile împărătești" (având pictate pe ele scena Buneivestiri). Pe soleea din fața altarului se află amvonul, de unde se rostește cuvântul de învățătură și tot pe solee vin credincioșii atunci când se împărtășesc cu Trupul și Sângele Domnului.

Înainte de a putea fi folosită ca lăcaș de cult, biserica este sfințită de episcopul locului. Sfințirea sau târnosirea bisericii imprimă locașului de cult pecetea sfințeniei. El nu mai este o casă ca oricare alta; aici credincioșii vin cu evlavie să-și sfințească viața prin harul Sfintelor Taine. Sfințind locașul de cult, nu facem altceva decât să împlinim porunca dată de Dumnezeu lui Moise,

atunci când a sfințit cortul sfânt, sau lui Solomon atunci când a sfințit templul din Ierusalim (III Regi 8, 10–11).

Frumusețea locașului sfințit de cult este dată și de pictura de pe pereți, care prezentând scene din Sfânta Scriptură ca și chipuri ale Sfinților este ca o carte deschisă care ne vorbește permanent de opera de mântuire săvârșită pentru noi, ca și de comuniunea pe care o avem cu Sfinții mijlocitori și rugători Părintelui ceresc pentru noi. Nu toți creștinii acceptă sfințenia locașului de închinăciune. Sunt chiar secte pretinse creștine, care nu primesc deloc să se închine într-un locaș de cult. Ei se bazează pe cuvintele Domnului că „unde sunt doi sau trei adunați în numele Său, acolo va fi și El" (Matei 18, 20); sau, „închinarea în duh și adevăr", pe care Iisus o proclamă în dialogul cu femeia samarineancă (Ioan 4, 21–24) poate exclude locașul de cult. Fac apoi referire și la cuvintele Apostolului rostite în Areopagul din Atena, unde arată că Dumnezeu care a făcut lumea și toate cele ce sunt în ea... nu locuiește în temple făcute de mâini" (Fapte 17, 24).

Analizând însă cuvintele Domnului ușor putem remarca faptul că nici cultul public și nici locașul de închinăciune nu sunt anulate prin aceste cuvinte. Pe de o parte, locașul de cult tocmai că unește, adună pe membrii aceleiași comunități să se roage împreună pentru ca astfel și Domnul să fie împreună cu ei.

Pe de altă parte, desfășurarea rugăciunii într-un anumit loc sfințit și închinat în mod special lui Dumnezeu nu contravine „închinării în duh și adevăr". În sfântul locaș de cult se aduce Jertfa duhovnicească și fără de Sânge a Mântuitorului, căci primim harul prin celelalte Sfinte Taine, ca o binecuvântare a vieții în diferitele ei situații, iar rugăciunile și celelalte acte de cult săvârșite în sfântul locaș reprezintă tocmai o închinare în duh și adevăr. Cât privesc cuvintele Apostolului, ele se adresează unor păgâni care credeau în idoli și nu în adevăratul Dumnezeu, pe care Apostolul încearcă acum să îl descopere lor. În temple păgânii se închinau idolilor materiali și anulau astfel spiritualitatea lui Dumnezeu. Cinstind locașul de cult, noi aducem un plus de cinstire spiritualității lui Dumnezeu. Mântuitorul însuși a numit templul din Ierusalim „Casa Tatălui Meu", iar Sfinții Apostoli după înălțarea la cer a Mântuitorului, „toată vremea erau în templu, lăudând și binecuvântând pe Dumnezeu" (Luca 24, 53).

IV. Recapitularea – Aprecierea

De unde își trage numele cuvântul „biserică"? (De la „basilică" din lumea veche, care era „casa împăratului pământesc și care

devenind locaș de cult, a primit înțelesul de casa împăratului ceresc, a lui Dumnezeu). Care este simbolul bisericii? (Biserica ne oferă imaginea corabiei în care aflându-ne pornim spre limanul mântuirii). Care sunt părțile bisericii? (Biserica are trei părți: pronaos, naos și altar). Unde stau credincioșii în timpul sfintelor slujbe? (Ei stau în naos: bărbații în dreapta și femeile în stânga). Dar în altar? (Sfinții preoți liturghisitori). Când poate fi folosită biserica sub formă de locaș de cult? (Numai după sfințirea ei de către arhiereu). Sfințirea sau târnosirea bisericii este o datină omenească sau o poruncă a lui Dumnezeu? (După cum am văzut, sfințirea locașului de cult reprezintă o poruncă dată de Dumnezeu lui Moise, pe care a respectat-o și Solomon atunci când a sfințit templul, pe care Mântuitorul îl va numi „Casa Tatălui Meu" și a cărui sfințenie o apără de profanare.

V. Asocierea

Când spunem „biserică" înțelegem, după cum am văzut, locașul de cult sfințit, unde se adună credincioșii pentru rugăciunea obștească. Dar și comuniunea credincioșilor o numim tot Biserică (Scris cu majuscule). Nu trebuie să confundăm aceste noțiuni. Biserica privită ca și comunitate și comuniune a credincioșilor este numită de Apostol „Trupul lui Hristos": „Voi sunteți Trupul lui Hristos și mădulare în parte" (I Corinteni 12, 27), și este dată de faptul că ea se realizează prin aceea că toți se împărtășesc din același Potir. Locașul sfințit de cult creează însă cadrul cel mai potrivit și atmosfera cea mai prielnică în care Biserica, Trupul tainic al Domnului, adică comunitatea credincioșilor, se poate desăvârși în comuniunea și unitatea lor.

VI. Generalizarea

Din cele până aici tratate vedem că locașul sfințit de cult este locul unde credincioșii aduc lui Dumnezeu rugăciunea obștească în unitatea și comuniunea Trupului tainic al Domnului.

VII. Aplicarea

1. Porunca Bisericii ne îndeamnă să participăm cu evlavie la Sfânta Liturghie și la celelalte slujbe săvârșite în sfântul locaș de cult. Evlavia trebuie arătată încă de la intrarea în biserică, când închinându-ne și sărutând icoana din mijlocul naosului rostim rugăciunea: „Intra-voi în casa Ta Doamne, închina-mă-voi în biserica Ta cea sfântă, povățuiește-mă întru dreptatea Ta".

2. Tot potrivit poruncii Bisericești nu trebuie să înstrăinăm averea bisericii. Mai mult însă, trebuie să avem totdeauna în atenție ca locașul de cult să fie pe măsura sfințeniei sale, împodobit din daniile noastre, iar când apar stricăciuni, degrabă să le remediem.

Obiectele întrebuințate la slujbele bisericești

I. Pregătirea aperceptivă

În multe din activitățile pe care le desfășoară omul în viață se ajută de diferite obiecte, care îi fac munca mai ușoară și mai plăcută. Unele sunt mai mici altele sunt mai mari; unele sunt mai simple, altele sunt mai sofisticate, în funcție de activitatea pe care o îndeplinește. Tot așa și săvârșitorul slujbelor bisericești se folosește, în funcție de serviciul pe care îl săvârșește, de anumite obiecte de cult.

II. Anunțarea temei

Vom vedea în cele ce urmează care sunt obiectele de cult și ce semnificație au ele cu prilejul diferitelor slujbe.

III. Tratarea

La început obiectele de cult aveau un scop practic, util, iar apoi au primit diferite semnificații potrivit slujbei la care sunt întrebuințate.

1. Sfântul Disc este un vas de metal sub forma unei farfurii. Poate fi cu picior, sau fără picior. El ne amintește de blidul (farfuria) pe care era pusă mâncarea de la Cina cea de Taină. Pe el se pune Sfântul Agneț și miridele pentru Sfânta Liturghie, precum și Sfântul Agneț de la Liturghia Darurilor înainte sfințite. Discul are o dublă semnificație. Când se află la proscomidar simbolizează ieslea în care s-a născut Mântuitorul, iar după Vohodul mare, când este pus pe Sfânta Masă simbolizează locul unde a fost pus Mântuitorul după pogorârea de pe cruce.

2. Sfântul Potir este paharul sfinţit în care se pregăteşte vinul ce urmează să fie sfinţit şi transformat în sângele Domnului. În acest sens a fost folosit pentru prima dată la Cina cea de Taină. Are ca suport un picior, legat de cupă printr-un nod mijlociu. Se crede că primele potire (folosite char de Sfinţii Apostoli) erau din lemn. Se confecţionau şi din pământ (argilă sau ceramică), corn de fildeş, pietre preţioase, sticlă. S-a generalizat, pentru a li se crea mai multă durabilitate, folosirea metalelor în confecţionarea potirelor. La început arama, cositorul şi bronzul. Dar întrucât acestea se oxidau, au fost înlocuite cu metale preţioase: aur şi argint. S-a dezvoltat o adevărată artă creştină privind împodobirea potirelor cu pietre preţioase, ca şi cu decoruri iconografice, şi cu diferite inscripţii legate de funcţia liturgică a potirului, cum ar fi de pildă: „Beţi dintru acesta toţi...".

3. Steaua, sau steluţa este obiectul de cult format din două arcuri unite la mijloc printr-un cui, având deasupra o mică cruce, care îi permite să se închidă şi să se deschidă. Ea se aşează pe Sfântul Disc după scoaterea Agneţului şi a miridelor la proscomidar, simbolizând steaua care a condus pe magi, iar după Vohodul mare, simbolizează pecetea pusă pe mormântul Domnului.

4. Copla este asemenea unei suliţe, sau lance, având tăişul sub formă de triunghi, iar mânerul are la capăt o cruce. Se foloseşte la proscomidie pentru scoaterea Agneţului şi a miridelor, simbolizând suliţa cu care a fost împuns Domnul pe cruce.

5. Linguriţa este o simplă linguriţă, care poate avea la capătul mânerului o cruciuliţă. Este folosită la împărtăşirea credincioşilor, şi închipuie pe Maica Domnului care a purtat în pântecele ei Pâinea cea cerească (pe Hristos, Fiul lui Dumnezeu).

6. Chivotul (este numit şi Tabernacol) este o copie miniaturală a bisericii respective. Stă pe Sfânta Masă şi în el se păstrează Sfânta Împărtăşanie pentru cei bolnavi ca şi Sfântul Agneţ de la Liturghia Darurilor înainte sfinţite. El ne aminteşte de vasul cu mană care se păstra în chivotul Legii din templul Vechiului Testament.

7. Cădelniţa (căţula, tămâierul, tămâietoarea) este formată dintr-un recipient de metal legat cu lănţişoare care se unesc sus într-un mâner cu două belciuge pentru a putea fi ţinut în timpul cădirii. Cădelniţa simbolizează umanitatea Mântuitorului (sau pântecele feciorelnic al Maicii Domnului). Focul simbolizează divinitatea Mântuitorului, iar fumul de tămâie simbolizează mireasma Duhului Sfânt.

8. Bipida este o apărătoare în formă de evantai rotund cu mâner făcută din metal. Cu ea dlaconii apără Sfintele Daruri să nu cadă ceva în ele. Ea amintește de cei doi Heruvimi de aur care străjuiau chivotul Legii din Sfânta Sfintelor, sau pe Serafimii cei cu șase aripi din viziunea profetului Isaia...

9. Sticluța cu Sfântul Mir. Uneori este o cutie cu două despărțituri. În una se păstrează Sfântul Mir, iar în cealaltă untdelemnul sfințit, necesar la Botez. Se păstrează în chivot.

10. Litierul este asemenea unei tăvi cu patru cupe în care se pun pâinile, untdelemnul, grâul și vinul de la slujba Litiei.

11. Vasul pentru „căldură“, asemenea unui ibric din metal unde se pune apă caldă binecuvântată, ce urmează a fi turnată în potir înainte de împărtășanie.

12. Tava pentru anaforă (anaforniță) pe care se pune pâinea binecuvântată (anafora) ce se împarte credincioșilor după Sfânta Liturghie.

13. Panaharele sunt obiecte din metal prețios, folosite pentru păstrarea și ridicarea Panahiei, adică a particulelor de pâine sfințită închinate Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, folosită în mănăstiri la serviciile pentru pomenirea morților.

14. Miruitorul (Pomăzuitorul) este un obiect din metal, de câțiva centimetri lungime, terminat la capăt cu o cruce și folosit La miruirea credincioșilor sau la ungerile din slujba Botezului.

15. Cununile sunt obiecte din metal sub formă de cunună, cu care se încununează capetele mirilor la slujba nunții.

16. Aghiazmatarul este un vas special din metal în care se păstrează apa sfințită de la Bobotează.

17. Căldărușa pentru aghiazmă este o căldare mică cu mâner, în care se pune apa sfințită cu care preotul stropește la Bobotează casele credincioșilor.

18. Colimvitra (Cristelnița, Baptistierul) reprezintă vasul cu apă sfințită în care sunt botezați copiii. El simbolizează râul Iordanului în care s-a botezat Mântuitorul.

19. Sfântul Antimis este o bucată de pânză cu laturile de 50/60 cm, păstrând moaște ale sfinților și având imprimată scena pregătirii pentru înmormântare a trupului Domnului. Numele lui se traduce cu „înlocuitor al mesei“ (adică al jertfelnicului sau altarului) pe care se aducea jertfa nesângeroasă, el constituind o masă portabilă, sau altar mobil din timpul persecuțiilor, de aceea fără el nu se poate oficia Sfânta Liturghie. Antimisul este învelit cu o bucată de pânză sau de stofă numită „iliton“, care în timpul persecuțiilor se așternea peste altare sau se înveleau Sfintele Daruri, când trebuiau transportate. În Antimis se află și buretele,

care se folosește la strângerea fărâmiturilor rămase pe Antimis după împărtășanie.

20. Acoperămintele (Pocrovețe) sunt valuri mici asemenea veșmintelor preoțești cu care se acoperă Discul și Potirul, precum și un al treilea mai mare, numit „Aer", cu care se acoperă ambele vase sfințite. Acoperămintele amintesc de șervețelele folosite de creștini în primele veacuri, la acoperirea Darurilor, spre a le feri de atingerea laicilor și a le profana.

21. Epitaful (Sfântul Aer) este o pânză mai mare ce are imprimată icoana înmormântării Domnului. La slujba vecerniei din Vinerea Patimilor este scos din Altar și așezat în mijlocul bisericii până la prohodul din Vinerea Patimilor, când este luat în procesiune și așezat pe Sfânta Masă, până la înălțarea Domnului. Epitaful închipuie înmormântarea Trupului mort al Domnului și apoi înalțarea Sa la cer.

Înainte de a fi folosite în cult, toate obiectele și vasele sunt sfințite prin ierurgii speciale. Ele sunt păstrate fiecare la locul potrivit pentru a fi ferite de profanare. Discul, Potirul, ca și celelalte obiecte folosite la Sfânta Liturghie se păstrează la proscomidar. Colimvitra este așezată în pronaos, pentru a arăta că numai cei ce trec prin Taina Botezului, pot intra în Biserica lui Hristos. Întrucât în timpuri mai vechi grija păstrării în bună rânduială a vaselor liturgice revenea diaconilor, ele erau ținute în diaconicon, sau veșmântar (unde se aflau și veșmintele liturgice).

Exista în vechime chiar și o funcție bisericească, la catedralele și mănăstirile mai mari, numită „schevofilax", căruia îi revenea datoria păstrării odoarelor sfinte. Această funcție era numărată, bunăoară, la catedrala Patriarhală din Constantinopol între demnitarii eclezlastici de frunte (Preot Prof. Dr. Ene Braniște, «Liturgica Generală» — București, 1985, pp. 483–510).

IV. Recapitularea – Aprecierea

Cum se împart, după materialul din care sunt confecționate, obiectele de cult? (Se împart în obiecte din metal și obiecte din pânză). Care sunt confecționate din metal? (Sfântul Disc, Sfântul Potir, Steua, Copla, Lingurița, Cădelnița, Bipida, Litierul, Vasul pentru „căldură", tava pentru anaforă, panaghiarele, miruitorul, cununile, aghiazmatarul, căldărușa și colimvitra. Mai avem chivotul, ce poate fi confecționat și din lemn, precum și sticluța cu Sfântul Mir, care, după cum arată și numele, este din sticlă, dar poate fi și din metal, cu două compartimente). Care sunt

obiectele confecționate din stofă sau pânză? (Sfântul Antimis, Acoperămintele și Epitaful, iar buretele are o compoziție aparte). Am văzut însă că în decursul vremii Potirele în special erau confecționate din foarte variate materiale... În fond nu aceasta contează prea mult, ci evlavia și sfințenia care se transmite atât prin obiectele de cult, cât și din sufletul slujitorilor care le folosesc la slujbele bisericești. Canonul 18 al sinodului de la Tribur, din 895, ne-a lăsat o celebră sentință atribuită Sfântului Bonifaciu, episcop de Mongunt (†755): „odinioară preoți de aur slujeau cu potire de lemn, acum dimpotrivă, preoți de lemn slujesc cu potire de aur".

V. Asocierea

Existența obiectelor de cult este întâlnită la toate religiile, în funcție de necesitățile practice pe care le cereau diferitele și variatele slujbe. Ele sunt astfel întâlnite și în Vechiul Testament. Primele obiecte de cult în Biserica creștină au fost introduse de Mântuitorul, când a săvârșit la Cina cea de Taină prima Liturghie, așezând în centrul cultului divin Dumnezeiasca Euharistie. Sfințenia acestei Jertfe și Taine se transmite și obiectelor cu care intră în atingere. De aici vedem că sfințenia obiectelor de cult este dată de legătura, sau de relația (asocierea) cu materia liturgică. Astfel, Potirul, Discul, Antimisul și Epitaful sunt nu numai sfințite, ci și sfinte datorită faptului că sunt în contact direct și nemijlocit cu Sfintele Daruri.

VI. Generalizarea

Din cele până aici tratate vedem că obiectele liturgice sunt acele obiecte sfințite care sunt întrebuințate la săvârșirea slujbelor bisericești și de folos sfințirii vieții credincioșilor.

VII. Aplicarea

Dat fiind faptul că obiectele de cult constituie un mijloc de transmitere a sfințeniei, încă dintru început Biserica a luat măsuri pentru ferirea lor de profanare. Astfel, canonul 73 apostolic interzice sustragerea lor din biserică și folosirea în alte scopuri decât cele liturgice, iar canonul 21 de la Laodiceea interzice atingerea și mânuirea sfintelor vase de către persoane nesfințite. Date fiind aceste precizări, credincioșii trebuie să se apropie cu

evlavie de obiectele de cult, acordându-le cinstire sau venerare acelora care poartă în ele materia sfințitoare a harului dumnezeiesc.

Veșmintele liturgice

I. Pregătirea aperceptivă

Privind în jurul nostru putem observa fără prea mare greutate că într-un fel se îmbracă oamenii în sezonul de iarnă, altfel în cel de vară; într-un fel când este ploaie, altfel când dogorește soarele... Într-un fel se îmbracă atunci când merg în excursie, altfel când călătoresc, altfel când merg la teatru sau la operă... Când merg la serviciu, unii din ei îmbracă char uniformă specifică, iar în exercițiul funcțiunii îmbrăcămintea este și mai adecvată și mai corespunzătoare, nu numai pentru a se deosebi de ceilalți oameni, ci și pentru a răspunde unor necesități impuse de funcția exercitată, sau pentru a-i da funcției demnitatea și prestanța specifică.

II. Anunțarea temei

Așa a luat ființă și costumul clerical pentru viața de toate zilele, precum și anumite veșminte numite litrugice, folosite la oficierea slujbelor bisericești.

III. Tratarea

„La început (primele trei secole) clericii creștini oficiau sfintele slujbe în haine obișnuite, curate, îngrijite, păstrate ca haine de sărbătoare, de preferință de culoare albă, ca simbol al curăției și sfințeniei duhovnicești. Apoi apar veșminte cu formă și culoare distinctă ornate cu semnul sfintei cruci. Începând cu secolul IV veșmintele liturgice apar din ce în ce mai necesare, mai numeroase și mai luxoase, pentru a atrage prin splendoarea cultului, pe cei încă neconvertiți la creștinism“ (Preot Profesor Dr. Ene Braniște, «Liturgica Generală», București – 1985, p.515). Veșmintele apar astfel fixate pentru fiecare treaptă ierarhică, după cum urmează:

A. Veşmintele diaconeşti

1. Stiharul este un veşmânt lung până la călcâie, cu mâneci, confecţionat din stofă preţioasă (de preferinţă de culoare deschisă) simbolizând curăţia sufletească a persoanelor sfinţite.

2. Orarul este sub forma unei fâşii de stofă. Se pune pe umărul stâng, încrucişându-se pe umăr, încât o parte atârnă pe spate, iar cealaltă parte trecând pe subţioară vine în faţă spre a-l putea ţine ridicat în mână, atunci când rosteşte rugăciunea (ectenia). El simbolizează firea nevăzută a îngerilor. Atârnarea pe umăr indică aripile îngerilor.

3. Mânecuţele se pun peste marginea mânecilor stiharului, strângându-le şi facilitând astfel mobilitatea mâinilor în timpul slujbei. Diaconul ia mânecuţele numai când oficiază Sfînta Liturghie. Ele simbolizează puterea lui Dumnezeu, care dă tărie slujitorilor Săi.

B. Veşmintele preoţeşti

1. Stiharul este un veşmânt preoţesc. Cele de culoare albă închipuie strălucirea Dumnezeirii şi viaţa vrednică de admirat a preotului.

2. Epitrahilul (Patrafirul) constă dintr-o bucată de stofă lată de 30–40 cm, lucrată în aşa fel încât să poată fi dată peste gât şi să atârne în faţă până jos. Fără epitrahil preotul nu poate săvârşi nici o slujbă. El închipuie atât jugul cel bun al Slujirii lui Hristos, cât şi revărsarea harului divin peste cel ce-l poartă.

3. Brâul (Cingătoarea) era întrebuinţat şi în viaţa laică la popoarele orientale care purtau veşminte lungi şi argi, spre a le fixa mai bine, mai ales atunci când porneau la drum. El închipuie puterea lui Dumnezeu dată slujitorilor altarului.

4. Felonul este veşmântul ce se punea deasupra tuturor celorlalte, amintind de toga antică, purtată şi de evrei. Cu timpul felonul se desparte de veşmintele zilnice, rămânând numai veşmânt liturgic, ca simbol al hlamidei purpurii cu care a fost îmbrăcat Mântuitorul în semn de batjocură când a fost judecat de Pilat. Fiindcă acopere tot corpul, el închipuie şi puterea atotcuprinzătoare a lui Dumnezeu cu care îmbracă pe slujitorii Săi.

C. Veşmintele arhiereşti

Pe lângă amintitele veşminte, aparţinătoare diaconilor şi preoţilor, arhiereul are în plus următoarele:

1. Sacosul este în formă de sac asemenea stiharului, dar mai scurt şi cu mâneci mai largi şi mai scurte. El înlocuieşte felonul, şi de aceea este îmbrăcat peste stihar, epitrahil, brâu şi mânecuţe.

La început îl purta numai patriarhul de la Constantinopol la cele trei mari praznice: Nașterea Domnului, Paștile și Rusaliile (ca moștenire a vechii tunici a bazileilor bizantini). Apoi s-a generalizat îmbrăcarea sacosului de catre toți arhiereii, la slujbele oficiate de ei. El are același simbol ca și felonul preoțesc. Mai poate închipui și cămașa lui Hristos pentru care s-au aruncat sorți. Clopoțeii cu care se încheie cele două părți ale sacosului închipuie cuvântul lui Dumnezeu pe care trebuie să-l propovăduiască episcopul iar numărul lor de 12 ne indică propovăduirea celor 12 Apostoli.

2. Omoforul este un veșmânt purtat de arhierei pe umăr, în jurul gâtului. Originea lui trebuie căutată în Vechiul Testament, fiind o actualizare a efodului (sau umerarului), purtat de arhierei în timpul slujirii la Cortul Sfânt și la templu. Pe omofor este aplicată o iconiță sub forma unui medalion, cu chipul Mântuitorului. El simbolizează oaia rătăcită pe care o ia Hristos pe umeri, sau firea omenească pe care El a luat-o prin întrupare, ca să o mântuiască.

3. Mantia este un veșmânt lung și lat de culoare purpurie, încheiat la gât, jos și în fată. Ea este o continuare a mantiei monahale pe care arhiereii proveniți din rândurile călugărilor, au adoptat-o ca veșmânt liturgic. Ea se folosește numai la slujbele pentru care arhiereul nu îmbracă stiharul și sacosul, cum ar fi: vecernia, sfințirea apei, Maslul, sau înaintea oficierii Sfintei Liturghii, când se închină la icoane. Mantia simbolizează darul lui Dumnezeu cel purtător de grijă și acoperitor.

Pe lângă aceste veșminte specific arhierești, sunt cunoscute în plus și următoarele insigne, semne distinctive, sau ornate arhierești, care evidențiază strălucirea demnității arhierești. Acestea sunt următoarele:

1. Mitra având forma coroanei sau diademei împăraților bizantini, este purtată de arhiereu ca acoperământ al capului în timpul serviciilor divine. Ea amintește de cununa sau chidaris-ul purtat la serviciile religioase de la Cortul Mărturiei de către arhierei. La început o purta la serviciile divine numai episcopul Romei și patriarhul Alexandriei, apoi s-a generalizat. Ea simbolizează cununa de spini a Mântuitorului, precum și mahrama (saderiul) de pe capul Lui.

2. Epigonatul (Bedelnița) este un veșmânt sub formă romboidală legată de brâu sau de gât cu o panglică și atârnă la coapsa dreaptă. Originea lui este în șervetul purtat de arhierei la brâu și folosit la ștergerea mâinilor cu prilejul diferitelor spălări rituale. El mai simbolizează și ștergarul cu care Mântuitorul a

șters picioarele Ucenicilor după ce le-a spălat, sau ștergarul cu care s-a sters Pilat pe mâini, după ce s-a spălat în fața poporului ca să-și arate nevinovăția.

3. Engolpionul (Panachiul) este o iconiță reprezentând pe Mântuitorul sau pe Maica Domnului, pe care îl poartă arhiereul, atârnat pe piept, fiind legată cu un lănțișor petrecut peste gât. El amintește de hosenul sau pectoralul arhiereilor din Legea Veche și simbolizează pecetea și mărturia credinței cea din inimă.

4. Crucea pectorală este o insignă a demnității arhierești simbolizând crucea lui Hristos.

5. Cârja (sau toiagul arhieresc) purtată la slujbe, frumos împodobită, simbolizează crucea lui Hristos în numele căruia păstorește arhiereul.

6. Dicherul și Tricherul sunt sfeșnice cu două și trei brațe în care sunt fixate lumânări folosite la Liturghia arhierească și amintind de sfeșnicul purtat de împărații bizantini pentru a binecuvânta poporul.

7. Vulturul este un mic covor (sau perniță) având imprimat chipul unui vultur cu aripile întinse zburând deasupra unei cetăți cu trei râuri. Pe el stă arhiereul în timpul slujbelor. Vulturul simbolizează pietatea și înțelepciunea arhiereului, iar cetatea peste care zboară reprezintă episcopia condusă de el.

Referitor la culoarea veșmintelor liturgice, trebuie să precizăm ca la început toate erau albe, simbolizând sfințenia și bucuria slujitorilor îmbrăcați în ele. Abia după secolul al VI-lea s-au adoptat și alte culori, precum cea roșie, folosită la sărbătorile martirilor, simbolizând sângele lor, și cea neagră pentru slujbele funebre, indicând întristarea, iar pentru zilele de post, simbolizând pocăința. În Apus s-a introdus și culoarea verde, închipuind speranța în dobândirea fericirii veșnice.

IV. Recapitularea – Aprecierea

Cu ce veșminte oficiau la început primii clerici creștini? (Cu hainele personale, de culoare albă). Prin ce se deosebeau totuși de hainele purtate zilnic? (Prin aceea că erau ornamentate cu semnul sfintei cruci). Când putem spune că s-au introdus veșmintele liturgice propriu-zise? (Din secolul al IV-lea s-au fixat veșmintele liturgice pentru fiecare treaptă a clerului). Care sunt veșmintele diaconului? (Acestea sunt: stiharul, orarul și mânecuțele). Dar ale preotului? (Stiharul, mânecuțele, epitrahilul, brâul și felonul). Dar arhiereul, ce veșminte îmbracă în timpul slujbei? (Pe lângă cele ale preotului, mai îmbracă: sacosul, omoforul,

mantia; iar ca insigne, sau ornamente, amintim: mitra, epigonatul, engolpionul, crucea pectorală. În mână are cârja, dă binecuvântări cu dicherul și tricherul, și stă pe un covoraș rotund numit „vulturul").

V. Asocierea

Am văzut că veșmintele liturgice își pot găsi originea fie în îmbrăcămintea zilnică a oamenilor de rând, fie în religia Vechiului Testament, ori au fost împrumutate sau imită îmbrăcămintea bazileilor bizantini, fie că au fost luate din vestimentația mănăstirească, de unde proveneau arhiereii. Ori de unde ar proveni veșmintele liturgice, originalitatea și finalitatea lor este dată de faptul că reprezintă obiecte sfințite, au un simbolism aparte, specific creștin; și cu ajutorul lor sfințiții slujitori impun demnitatea sacră a slujirii lui Dumnezeu.

VI. Generalizarea

Din cele până aici tratate vedem că veșmintele liturgice reprezintă îmbrăcămintea specială pe care o folosesc sfințiții slujitori în timpul oficierii slujbelor bisericești.

VII. Aplicarea

Sub aspectul întrebuințării veșmintelor liturgice, remarcăm faptul că ele sunt mai întâi sfințite de către preot sau episcop și apoi îmbrăcate și folosite la sfintele slujbe, ceea ce înseamnă că sunt deosebite de orice altă îmbrăcăminte de rând.

În timpul în care sunt îmbrăcate de preot pentru slujbă se rostește câte o rugăciune pentru fiecare veșmânt, atrăgând în felul acesta atenția asupra importanței sacerdotale, a semnificatiei și a pietății cu care ele trebuiesc purtate și cinstite.

Din respect față de Dumnezeu și în semn de evlavie față de slujba îndeplinită, veșmintele liturgice ca mijloc de exteriorizare a simțământului religios, a curăției și a sfințeniei, care trebuie să caracterizeze viețuirea duhovnicească a preotului, trebuiesc păstrate cu grijă, ferite de profanare și ținute totdeauna curate.

Materia folosită la sfintele slujbe

I. Pregătirea aperceptivă

Așa cum păcatul a cuprins întreaga ființă a omului, tot astfel și opera răscumpărătoare a Domnului aduce deopotrivă sfințenia sufletului și a trupului. În felul acesta, pe lângă actele de pietate cu caracter duhovnicesc, precum rugăciunea, postul, pocăința, etc, este folosită în cadrul slujbelor bisericești și o anumită materie, care prin lucrarea sfințitoare a Duhului Sfânt asupra ei transmite harul mântuitor asupra întregii noastre ființe, spre desăvârșirea deopotrivă a trupului și a sufletului.

II. Anunțarea temei

Vom vedea astfel care este materia necesară sfintelor slujbe bisericești și ce importanță are ea pentru dobândirea sfințeniei și mântuirii.

III. Tratarea

Materiile folosite în cult sunt: pâinea, vinul, apa, untdelemnul, Sfântul Mir, tămâia și lumânările. Le vom vedea pe rând.

1. Pâinea reprezintă alimentul principal, care ne asigură viața biologică, după cum rezultă și din rugăciunea „Tatăl nostru". Pâinea este în același timp și darul lui Dumnezeu, însă și strădania noastră. Din evlavie noi oferim lui Dumnezeu darul nostru din darul lui și astfel intrăm în comuniune cu El: „Ale Tale dintru ale Tale, Ție îți aducem de toate și pentru toate!"... Dumnezeu Însuși poruncește lui Moise ca în cortul mărturiei, „pe masă să pui pâinile punerii înainte, care se vor afla pururea înaintea mea" (Ieșire 25, 3O; Levitic 2, 1–4). Pe lângă aceasta, oferirea pâinii și a vinului erau socotite și un mod de cinstire și de binecuvântare arătat persoanei prețuite (Facere 14, 18–19). Mântuitorul dă o semnificație proprie pâinii, care se aduce jertfă: „Eu sunt pâinea vieții. Cel ce vine la mine nu va flămânzi și cel ce crede în mine nu va înseta niciodată" (Ioan 6, 35). Datorită acestei asemănări, Domnul preface pâinea în trupul Său la Cina cea de Taină, spre a fi o permanentă hrană spirituală credincioșilor (Matei 26, 25). Pâinea prefăcută în Trupul lui Hristos definește Biserica. Așa cum pâinea este formată din mai multe boabe de grâu, tot așa și Biserica este Trupul lui Hristos, format din mai multe membre.

Pâinea euharistică nu trebuie să se confunde cu pâinea binecuvântată, precum este prescura (anafura) de sfârșitul Liturghiei, sau pâinea de la litie, care ne amintește de cele cinci pâini pe care le-a binecuvântat Domnul în pustie (Matei 14, 19–21).

2. Vinul, asemenea pâinii, avea în Vechiul Testament simbolul cinstirii cuiva și a binecuvântării lui. El era considerat ca fiind „sângele boabelor de struguri" (Deuteronom 32, 14), fiind folosit în alimentație, ca întăritor al trupului și chiar ca leac vindecător (Luca 10, 34; Tim. 5, 23). Ca și pâinii, Mântuitorul dă vinului o semnificație proprie, prefăcându-l în Sângele Său la Cina cea de taină, cu puterea de a ierta păcatele (Matei 26, 27–28). La fel ca pâinea, vinul rezultă tot din boabe și reprezintă astfel Biserica, adica Trupul tainic al Domnului, ca unitate a credincioșilor care se împărtășesc din același Pahar. Ca simbol al unității și bucuriei, vinul este folosit și în cadrul Tainei Sfintei Cununii. Este binecuvântat împreună cu pâinea în cadrul slujbei litiei. Se mai folosește apoi și la stropirea trupului celor adormiți.

3. Apa este un element indispensabii vieții. Este și un element al curăției trupului, devenind și un simbol al curăției sufletești, precum era și botezul lui Ioan: „Eu unul vă botez cu apă spre pocaință..." (Ioan 3, 11). Prin botezul Domnului însă apele se sfințesc, primind puterea Sfântului Duh. Și astfel prin harul Sfântului Duh apa se sfințește mereu, constituind materia tainei Sfântului Botez în numele Sfintei Treimi (Ioan 3, 5). Apa sfințită este folosită de Biserică și în slujbele ierurgiilor. Aceasta este apa cea vie la care se referă Iisus în dialogul cu femeia samarineancă (Ioan 4, 14). Sfințirea apei se numește „aghiasmă". Cunoaștem „Aghiasma mică", numită și „sfeștanie", făcută la casele credincioșilor, precum și „Aghiasma mare" săvârșită în special la Bobotează.

4. Untdelemnul alături de pâine și tămâie constituie în Vechiul Testament jertfa care se aduce lui Dumnezeu pe altar (Levitic 2, 4). El este simbolul puterii, de aceea cu el erau unși marii demnitari religioși și politici, adică arhiereii, profeții și regii (Regi 10, 1; 19, 16; III Regi, 1, 45). Asemenea ramurii de măslin din al cărui fruct se extrage, untdelemnul este simbolul bucuriei și al mântuirii (Facere 8, 11). Fiindcă se folosea și la întreținerea luminii în candele, are și simbolul înțelepciunii (Matei 25, 1–13). Ca și vinului, untdelemnului i se atribuie puteri vindecătoare (Luca 10, 34). Mântuitorul recomandă Sfinților Apostoli trimiși în misiune să acorde vindecări prin ungere cu untdelemn (Marcu 6, 13), întemeind astfel Taina Sfântului Maslu,

practicată de Biserică (Lacob 5, 14). Untdelemnul simbolizează apoi și bucuria mântuirii atunci când este folosit la Taina Sfântului Botez.

5. Sfântul Mir constituie un amestec de untdelemn, vin și 38 de aromate preparate după o anume rânduială și sfințite în Joia Sfintelor Patimi de un sobor de episcopi. Purtând în sine prin sfințire puterea darurilor sfântului Duh, Sfântul Mir constituie materia Tainei Mirungerii, care se aplică imedlat după Botez ca o „pecete a darului Sfântului Duh" (I Corinteni 1, 2). Se mai folosește apoi la sfințirea lăcașurilor de închinăciune, a antimiselor, precum și a celor căzuți și reveniți la Biserica Ortodoxă.

6. Tămâia este rășina frumos mirositoare a unor arbori. Sub formă mai fină, de calitate superioară este și smirna. Ea servea mai mult ca aromat la îmbălsămarea morților. Încă din Vechiul Testament tămâia era folosită din porunca lui Dumnezeu (Ieșire 30, 1–8). Tămâia care se ridică în sus oferă imaginea rugăciunii curate care se înalță spre Dumnezeu (Psalmul 140, 25). Ea reprezintă și simbolul curăției, fiindcă aroma ei alungă mirosul neplăcut. Venirea lui Mesia va aduce o preamărire a numelui lui Dumnezeu, printr-o jertfă universală de tămâie (Maleahi 1, 11). De aceea, Domnul a fost întâmpinat la Nașterea Sa cu aur, smirnă și tămâie... Este folosită în cultul creștin din cele mai vechi timpuri. Obiectul de cult cu care se tămâiază se numește cădelniță. Se folosea la început la slujbele de înmormântare, apoi s-a generalizat la toate slujbele, având de fiecare dată o altă interpretare.

7. Lumânările au intrat în cultul creștin încă dintru început, fiind aduse de iudeii încreștinați (Faptele Apostolilor 20, 7–8). Lumânarea închipuie lumina lui Hristos (Ioan 8, 12). Pentru credincioși simbolizează și lumina vieții lor curate, izvorâte din viața lui Hristos (I Tesaloniceni 5, 5). Ca imagine a luminii lui Hristos, lumânările sunt folosite la toate slujbele bisericești, având de fiecare dată simbolul ei specific. Lumânările sunt făcute din ceară culeasă de albine din cele mai variate și aromate flori. Și cum albinele sunt toate fecioare lumânarea făcută din ceara lor închipuie Trupul Mântuitorului născut din Sfânta Fecioară. Lumânările sunt puse în sfeșnic. Acestea, după forma în care sunt făcute, au anumite simboluri. Sfeșnicul cu un braț închipuie unitatea Sfintei Treimi. Cele cu două brațe simbolizează cele două firi ale Mântuitorului; cele cu trei brațe oferă imaginea persoanelor Sfintei Treimi. Cele cu 7 brațe indică cele 7 daruri ale Sfântului Duh, iar cele cu 12 brațe amintesc de cei 12 Apostoli.

IV. Recapitularea – Aprecierea

Am văzut că materia folosită în cultul creştin îşi are originea în cultul iudaic. Ea a fost folosită nu la întâmplare, ci din porunca lui Dumnezeu.

Trecând însă în cultul creştin ea primeşte specificul şi sensul spiritual al noii religii, încât şi semnificaţia ei va primi amprenta vieţii duhovniceşti specifică creştinilor. Astfel, pâinea şi vinul, de pildă, reprezintă modul de cinstire şi de binecuvântare a unei persoane deosebite. Folosite însă la Sfânta Liturghie şi prefăcute în Trupul şi Sângele Mântuitorului, pâinea şi vinul se oferă spre iertarea păcatelor, ele reprezentând în acelaşi timp şi Unitatea Bisericii, ca Trup tainic al Domnului. În felul acesta, puterea Sfântului Duh se transmite prin materia folosită întregii fiinţe a credincioşilor, atât trupului, cât şi sufletului.

V. Asocierea

În acest caz nu trebuie să confundăm materia folosită la unele slujbe, faţă de aceeaşi materie folosită la alte slujbe. De pildă pâinea şi vinul folosite la slujba litiei reprezintă doar un simbol pe când pâinea şi vinul folosite ca daruri în cadrul Sfintei Liturghii, reprezintă o prefacere reală în Trupul şi Sângele Domnului, având şi efectele unei jertfe reale. Untdelemnul din candele e simbolul înţelepciunii, iar cel de la Taina Botezului simbolizează bucuria mântuirii, pe când în cadrul tainei Sfântului Maslu, untdelemnul sfinţit are efecte de vindecare a bolilor şi de iertare a păcatelor. Tămâia şi lumânarea sunt simboluri. Sfântul Mir nu este de asemenea un simbol, ci purtătorul darurilor Sfântului Duh care pecetluiesc viaţa duhovnicească a celui botezat. La fel apa sfinţită (care nu se strică) are în ea puterea harului sfinţitor, nu este ca înainte un simplu simbol al curăţiei.

VI. Generalizarea

Din cele până aici tratate vedem că materia necesară slujbelor bisericeşti reprezintă darul lui Dumnezeu dat nouă spre întreţinerea vieţii trupeşti, dar pe care îl oferim şi noi lui Dumnezeu spre a-l sfinţi şi a ne fi de folos spre dobândirea mântuirii.

VII. Aplicarea

Materia folosită la cult reprezintă în cea mai mare parte dania credincioşilor. Se cuvine ca aceste daruri oferite lui Dumnezeu

și sfințite spre mântuirea noastră să corespundă întru totul acestui scop. Astfel, pâinea oferită ca dar trebuie să fie făcută din făină de grâu și dospită, vinul să fie din struguri curat și neoțetit, de preferință de culoare roșie. Untdelemnul să nu fie râncezit, iar apa să fie curată. Se obișnuiește apoi ca la intrarea în Sfântul Locaș de închinare credincioșii să aprindă lumânări și să se roage pentru cei vii și pentru cei adormiți. Aprinderea lumânării atrage după sine luarea aminte ca și conștiința și faptele să fie pătrunse de lumina lui Hristos: „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca văzând faptele voastre cele bune, să preamărească pe Tatăl vostru Cel din ceruri“ (Matei 5, 16). La fel când credinciosul aduce darul spre a fi sfințit să ia aminte la cuvintele Mântuitorului: „De-ți vei aduce darul tău la altar și acolo îți vei aduce aminte că fratele tău are ceva asupra ta, mergi mai întâi de te împacă cu fratele tău, și atunci venind, adu darul tău“ (Matei 5, 23–24).

Cărțile folosite la sfintele slujbe

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Pentru ca viața bisericească ortodoxă să se desfășoare în unitate duhovnicească, se impune ca slujbele bisericești să fie rânduite într-o anume ordine și uniformitate generală.

Pentru împlinirea acestui deziderat al comuniunii duhovnicești au apărut din cele mai vechi timpuri cărțile bisericești, cuprinzând slujbele și rânduiala lor specifică.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Vom vedea în cele ce urmează care sunt cărțile folosite la sfintele slujbe.

6. Dirijarea învăţării. Însuşirea noilor cunoştinţe

Odată cu întemeierea Bisericii s-a format şi cultul divin public, având în centru „frângerea pâinii", adică Sfânta Liturghie. Acestui nucleu i s-a creat o ambianţă corespunzătoare împlinirii roadelor lui duhovniceşti în viaţa credincioşilor. Astfel au apărut lecturile din Sfânta Scriptură, predicarea cuvântului şi cântarea bisericească. Cultul s-a îmbogăţit permanent cu slujbele, rugăciunile, precum şi cu imne, pe măsură să ridice permanent aspiraţiile sufletului spre Dumnezeu. Pentru evitarea neorânduielilor, a inovaţiilor şi a abuzurilor, şi pentru buna desfăşurare a slujbelor bisericeşti, s-au creat din cele mai vechi timpuri cărţile de slujbă.

Cărţile bisericeşti de slujbă le putem împărţi în două categorii:

1. Cărţi compuse din texte luate din Sfânta Scriptură;
2. Cărţi compuse de Sfinţii Părinţi în duhul Sfintei tradiţii apostolice şi bisericeşti cultivate de credincioşi de-a lungul vremii. Le vom vedea pe rând cuprinsul şi întrebuinţarea lor.

Din categoria cărţilor compuse din texte luate din Sfânta Scriptură sunt: Evanghelia, Apostolul şi Psaltirea.

1. Evanghelia cuprinde pericope, adică bucăţi de lectură luate din cuprinsul celor patru Evanghelii. Acestea se citesc la Sfânta Liturghie săvârşită în duminici şi sărbători, la oficierea Sfintelor Taine, a unor ierurgii, precum şi la Utrenia de duminică.

2. Apostolul cuprinde pericope luate din cartea Faptele Apostolilor şi din epistolele scrise de Sfinţii Apostoli, în special din epistolele pauline. Lecturile biblice din scrierile Apostolilor au fost introduse în cult încă de la început, fiind încadrate în texte din Psalmi. Apoi au devenit de sine stătătoare.

3. Psaltirea. Numele ei indică instrumentul muzical de acompaniat. Datorită faptului că psalmii cuprind aspiraţia cea mai adâncă a sufletului de a se afla în comuniunea lui Dumnezeu, au intrat încă de la început, sub formă de cântare, în cultul creştin public. Apoi psalmii au intrat şi în rândul lecturilor biblice alături de Evanghelie şi Apostol, dar nu la nivelul importanţei acordate acestora. Lectura psalmilor a fost alternată şi de cântarea lor. Acestea se numeau „catisme", cuvânt care înseamnă „a sta jos", indicând faptul că în timp ce se citeau psalmii se putea sta jos. Citirea psalmilor se face mai ales la Vecernie şi la Utrenie, pe când citirea Evangheliei şi a Apostolului se face la Sfânta

Liturghie. Când se citește Evanghelia, credincioșii se ridică în picioare.

Cărțile bisericești compuse de Sfinții Părinți sunt următoarele:

1. Liturgherul cuprinde rânduiala celor trei Sfinte Liturghii, la care se adaugă și slujbele pregătitoare pentru Sfânta Liturghie: Vecernia și Utrenia. Mai cuprinde și rânduiala pentru pregătirea celor ce săvârșesc Sfânta Liturghie, ca și rugăciuni la diferite cereri ale credincioșilor, ce urmează să fie citite după caz în timpul oficierii Sfintei Liturghii.

2. Molitfelnicul numit și Evhologhiul, cuvânt grecesc care înseamnă „rugăciune". După cum spune numele, cuprinde o mare varietate de rugăciuni incluse în slujbele ce se referă la viața omului de la naștere și până la moarte. Mai cuprinde și rânduiala Sfintelor Taine, a Ierurgiilor, rugăciuni la diferite trebuințe, la izgonirea duhurilor rele, la sfințirea obiectelor de cult, etc.

3. Aghiazmatarul cuprinde rânduiala slujbelor referitoare la primirea la Ortodoxie a celor de alte confesiuni, precum și rânduiala primirii în cinul monahal.

4. Panahida cuprinde slujbele înmormântării, precum și celelalte slujbe legate de cultul morților.

5. Acatistierul cuprinde cele 29 Acatiste.

6. Ceaslovul este o carte care cuprinde multe și variate slujbe. După cum îi spune numele, cuprinde rânduiala celor 9 ceasuri, numite și „laude bisericești". Apoi în ceaslov mai putem găsi o bună parte din Psalmi, Acatiste, Paraclise, precum și rânduiala celor ce se pregătesc pentru împărtășire la Sfânta Liturghie.

7. Penticostarul. Numele său se referă la „Cincizecime", cea ce înseamnă că această carte reprezintă imnele cântate la stană în perioada liturgică ce începe cu Pogorârea Duhului Sfânt. În general cântările cuprinse în Penticostar exprimă sentimentul bucuriei vieții, a triumfului învierii Domnului.

8. Triodul este cartea folosită la strană în perioada numită a „Triodului", care începe cu Duminica „vameșului și fariseului", și ține până în Sâmbăta Paștilor. Prin urmare, cuprinde zece săptămâni: trei săptămâni înaintea Postul Paștelui sunt de pregătire duhovnicească pentru întâmpinarea după cuviință a Marelui Post, iar celelalte șapte săptămâni constituie însăși perioada Postului. Cântările triodului au un caracter de pocăință, de regret pentru păcatele săvârșite, dar și de încredere în bunătatea iertătoare a lui Dumnezeu.

9. Octoihul. După cum spune numele, cuprinde cele opt glasuri care se succed săptămânal. Octoihul este cartea de strană ce cuprinde slujbele bisericești din fiecare zi, precum și din duminici și sărbători, începând cu duminica I-a după Pogorârea Sfântului Duh și până la Duminica „vameșului și fariseului", când am văzut că se folosește Triodul.

10. Mineiele. Cuvântul se referă la luna de zile. Astfel, Mineiul cuprinde piesele muzicale din perioada unei luni. Prin urmare, în perioada anului bisericesc sunt 12 Mineie, începând cu luna septembrie. Aceste cărți bisericești au apărut încă din secolul al IV-lea odată cu dezvoltarea cultului sfinților. Ele cuprind imne de laudă și cerere adresate sfinților pomeniți în ziua respectivă, de aceea, se folosesc în tot anul bisericesc, fiindcă în fiecare zi facem pomenirea unuia sau mai mulți sfinți.

11. Tipicul cuprinde rânduiala, precum și îndrumările după care se desfășoară slujbele în toate cele trei perioade ale anului bisericesc. Compunerea sa datează din secolul al V-lea și este atribuită Sfântul Sava. Importanța lui este deosebit de mare pentru uniformizarea slujbelor bisericești, evitând și combătând greșelile și inovațiile.

7. Fixarea cunoștințelor

Cum împărțim cărțile bisericești de slujbe? (În două părți. În prima categorie încadrăm cărțile compuse din textele luate din Sfânta Scriptură. În a doua categorie intră cărțile compuse de Sfinții Părinți de-a lungul vremii, în duhul sfintei tradiții apostolice și bisericești). Care cărți intră în prima categorie? (Evanghelia, Apostolul, Psaltirea). Dar în a doua categorie? (Liturghierul, Molitfelnicul, Aghiazmatarul, Acatierul, Panahida, Ceaslovul, Penticostarul, Triodul, Octoihul, Mineiele și Tipicul). Care din aceste cărți sunt folosite mai ales de preot? (Evanghelia, Liturghierul, Molitfelnicul). Dar de strană? (Ceaslovul, Penticostarul, Triodul, Octoihul, Mineiele și Tipicul). Când folosește strana Penticostarul? (De la sărbătoarea Învierii Domnului până la Pogorârea Sfântul Duh). Dar Octoihul? (De la sărbătoarea Cincizecimii până la Duminica „vameșului și fariseului"). Dar Triodul? (De la Duminica „vameșului și fariseului", până la sâmbăta Sfintelor Patimi). Dar Mineiele? (În tot timpul anului).

8. Aplicarea

Este recomandabil ca pe lângă cărțile de rugăciune, credincioșii să aibă și Ceaslovul. În această carte pot găsi Psalmi, Acatiste, Paraclise, precum și rânduiala pregătirii pentru spovedanie și împărtășanie, ceea ce este de mare folos duhovnicesc pentru cultul particular. Octavian Goga a imortalizat în versuri vechile tradiții de folosire a Ceaslovului de către credincioși: „Așa vă treceți bieți bătrâni / Cu rugi la Preacurate / Și plânge mama pe ceaslov, / Și-n barbă plânge tata".

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Cântarea bisericească

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Pe lângă „frângerea pâinii", pe lângă lecturile biblice, predicarea cuvântului și instruirea credincioșilor în cunoașterea noii credințe, un rol important l-a avut în desfășurarea cultului public, cântarea bisericească. Ea este propriu-zis un imn de preamărire, care pune în acțiune întreaga vibrație a sufletului omenesc închinată și dăruită lui Dumnezeu. Dar în același timp pune în fața lui Dumnezeu întreg zbuciumul și dramatismul cu care este confruntat sufletul creștinesc dornic să-și regăsească liniștea în viața divină. De aceea cântarea este prezentă în marile religii ale lumii, iar creștinismul i-a acordat încă dintru început o importanță cu totul deosebită.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

În cele ce urmează ne vom referi la specificul cântării bisericești în cultul ortodox.

6. Dirijarea învăţării. Însuşirea noilor cunoştinţe

Cântarea bisericească în cultul ortodox se împarte în două mari categorii:

1. Cântarea de origine biblică;
2. Imne liturgice ca forme ale poeziei imnografice exprimată muzical de diferiţi melozi bisericeşti.

Cântările de origine biblică Cântările de origine biblică reprezintă compoziţii muzicale ale unor texte biblice din Vechiul Testament şi din Noul Testament.

Elementul comun al cântărilor din Noul Testament şi Vechiul Testament sunt Psalmii. Ei constituiau o piesă importantă atât în cultul iudaic, cât şi în cel creştin. În cultul creştin un accent deosebit se punea pe psalmii mesianici. Aceştia erau cântaţi atât în cultul public euharistic, în cel de seară, de dimineaţă, ca şi la celelalte slujbe, precum şi în cultul particular purtând sentimentul puternic al bucuriei împlinite.

În Biserica creştină primară psalmii se cântau alternativ. Prima strofă o cântau bărbaţii care stăteau în dreapta; a doua strofă femeile, care stăteau în stânga. Vocile se uneau la refren sau în strofa finală.

Pe lângă psalmi menţionăm în Vechiul Testament şi celelalte imne pe care le-au preluat şi creştinii. Amintim dintre acestea cântarea de mulţumire a lui Moise după izbăvirea din robia egipteană (Ieşirea 15, 1–19). Cântarea de mulţumire a Sfintei Ana, mama lui Samuel, (I Regi 2, 1–10); cântarea prorocului Avacum (Avacum 3, 2–13).; a prorocului Iona când se afla în pântecele chitului (Iona 2, 3–10); a celor trei tineri evrei aruncaţi în cuptorul cu foc din Babilon (Daniel 3, 24–20), etc.

În Noul Testament vom menţiona cântarea de mulţumire a lui Zaharia, tatăl Sfântul Ioan Botezătorul (Luca 1, 67–79); Cântarea Sfintei Fecioare Maria după primirea veştii de la înger că va naşte pe Mesia (Luca 1, 46–54).; cântarea – rugăciune a dreptului Simion când a primit în braţele sale pe Fiul lui Dumnezeu (Luca 2, 29–32).

Se consideră apoi ca imne şi fragmentele cu structură poetică (ritmică) din epistolele Sfântul Apostol Pavel, precum „imnul creştinătăţii“: Cu adevărat mare este taina creştinătăţii... (I Timotei 4, 16); sau: „Deşteaptă-te, cel ce dormi / Şi te scoală din morţi / şi te va lumina Hristos“ (Efeseni 5, 14); sau: „Şi aceasta, fiindcă ştiţi / În timp ce ne găsim / că este ceasul să vă treziţi din somn; / că de acum mântuirea este mai aproape de noi

/ Decât atunci când am primit credința / Noaptea este pe sfârșite, / Ziua este aproape..." (Romani 13, 11–12). Apostolul îndeamnă apoi pe credincioși ca alături de psalmi să cânte și celelalte imne biblice: „Vorbiți între voi în psalmi și imne și în cântări duhovnicești" (Efeseni 5, 19; Coloseni 3, 16). Vrednică de reținut este apoi și „cântarea celor 24 de bătrâni înaintea tronului dumnezeiesc" (Apocalipsa 4, 11) sau „cântarea de slăvire a Mielului" (Apocalipsa 5, 12).

După modelele acestor imne biblice s-au format și primele imne creștine, precum sunt doxologiile care au ca temei cântarea îngerilor din Noaptea Nașterii Domnului (Luca 2, 14).

Imnele bisericești au fost folosite apoi și pe tărâm apologetic pentru combaterea ereziilor. Unul dintre cele mai vechi imne este „Lumină lină", cu un pronunțat caracter trinitar și hristologic. (Pr. Prof. Dr. Ene Braniște,« Liturgica generală» — București, 1993, p. 710–712).

Imnele liturgice Începând cu secolele V–VI, odată cu dezvoltarea artei poeziei imnografice creștine, vom remarca o bogată producție a imnelor liturgice prin creațiile imnografilor (poeți care au scris imne) și a melozilor (compozitorilor). Lucrările acestora vor forma de-a lungul vremii conținutul pricipalelor cărți de strană: Octoihul, Triodul, Penticostarul și Mineiele. De acum cântarea bisericească va avea un pronunțat caracter dogmatic, popularizând prin muzică adevărurile de credință care s-au impus în fața ereziilor acelor timpuri. Odată cu dezvoltarea cultului Maicii Domnului, imnele mariologice vor alimenta din ce în ce mai mult pietatea ortodoxă. Alături de acestea se află și imnele închinate sfinților.

De acum, formele fundamentale ale imografiei liturgice vor fi: troparul (stihira), condacul și canonul.

1. Troparul în scurte cuvinte scoate în evidență biruința pe care Sfântul o avea asupra păcatului, a patimilor, sau mai târziu asupra ereticilor. La sărbătorile închinate Mântuitorului, se prezenta pe scurt semnificația duhovnicească a evenimentului comemorat.

2. Condacul este un singur vers care prezintă în sinteză întreaga semnificație a sărbătorii. Un exemplu strălucit este condacul Crăciunului, compus de Sfântul Roman Melodul în sec. al VI-lea, având următorul conținut: „Fecioara, astăzi, pe Cel mai presus de ființă naște".

3. Canonul este forma cea mai dezvoltată a imnografiei creștine, deoarece reunește trei sau mai multe cântări, (ode) într-o

unitate nouă. Cele trei ode au la rândul lor trei strofe unite între ele. Canonul îl are slujba Utreniei, taina Sfântului Maslu și ierurgia înmormântării.

Printre imnografii și melozii cântării Bisericii Ortodoxe Răsăritene vom reține numele lui Roman Melodul care a compus 1000 de imne la sărbătorile închinate Mântuitorului, Sfintei Fecioare și sfinților.

În secolul al VIII-lea, odată cu înflorirea canoanelor imnografice se remarcă Andrei Criteanul care a compus Canonul cel Mare (de pocăință) aflat în Triod. Sfântul Ioan Damaschin a compus canoanele Învierii la cele opt glasuri din Octoih. Apoi, canonul la Nașterea, Botezul și Înălțarea Domnului, la Cinzecime și Adormirea Maicii Domnului. Sfântul Cosma de Maiuma (Cosma Melodul) a scris Canonul Crăciunului („Hristos se naște, măriți-L..."). Lui i se atribuie și Axionul care se cântă și acum la Sfânta Liturghie: „Cuvine-se cu adevărat...". Începând cu secolul al X-lea cărțile de cult aproape că se încheie, întrucât scade și numărul imnografilor și melozilor. În Biserica Apuseană reținem numele Sfântului Ambrozie al Milanului care a introdus cântarea antifonală. Apoi, Sfântul Grigorie cel Mare Dialogul uniformizează cântarea bisericească în Apus.

7. Fixarea cunoștințelor

Care este originea cântării bisericești? (Originea ei este în primul rând biblică, apoi este opera marilor imnografi și melozi). Care cântări din Vechiul Testament au intrat în cultul Bisericii creștine primare? (În primul rând psalmii mesianici. Apoi cântările lui Moise, ale Sfintei Ana, mama lui Samuel, ale profeților Iona, Avacum și Daniel). Care cântări din Noul Testament au intrat în cultul bisericesc? (Cântarea de mulțumire a lui Zaharia, cântarea Sfintei Fecioare, rugăciunea dreptului Simeon, precum și fragmente cu structură poetică din epistolele pauline și din Apocalipsa). Ce gen de cântare bisericească se va dezvolta ulterior? (Doxologia, precum cea cântată de îngeri la Nașterea Domnului). Pe lângă caracterul duhovnicesc, ce alt rol va mai avea cântarea bisericească? (Apologetic, de apărare a dreptei credințe față de ereziile trinitare și hristologice). Se cunoaște un imn liturgic din antichitatea creștină, folosit în favoarea dreptei credințe? (Imnul „Lumină lină" are un pronunțat caracter trinitar și hristologic). De când s-au dezvoltat creațiile imnografilor și melozilor bizantini? (Începând cu secolul V-VI). Care sunt formele fundamentale ale imnografiei liturgice? (Troparul,

condacul și canonul). Care din imnografi și melozi au dezvoltat aceste forme ale cântării bisericești? (S-a evidențiat în mod deosebit cu imne bisericești, care și astăzi se păstrează în cultul Bisericii Ortodoxe: Roman Melodul, Andrei Criteanul, Ioan Damaschin, Cosma de Maiuma, etc.). Dar în Biserica Apuseană cine s-a impus? (S-a impus mai ales Sfântul Ambrozie care a introdus cântarea antifonală și Sfântul Grigorie cel Mare, care a uniformizat cântarea bisericească).

8. Aplicarea

Se cuvine ca, participând la cultul divin public, credincioșii să unească rugăciunea cu cântarea. Nu numai strana să cânte, ci „toată făptura să laude pe Domnul!" spune psalmistul. Dat fiind faptul că în orice act cultic cântarea are un rol deosebit la zidirea duhovnicească, se cuvine ca și cântarea comună să se facă „cu vrednicie" (I Corinteni 14, 20). Biserica ne povățuiește ca „devreme ce cântând ne unim cu Dumnezeu, toți suntem datori a păzi acest lucru mântuitor". Canonul 75 de la sinodul VI ecumenic vine cu stăruitorul îndemn: „Cei e vin în biserică spre a cânta, voim nici strigări necuviincioase a întrebuința și firea spre răcnire a o sili... ci cu multă luare aminte și cu umilință a aduce lui Dumnezeu, Privitorul celor ascunse, acest fel de psalmodiere: „cântarea să fie naturală: nici guturală (din gât), nici nazală sau alene". Tonurile înalte sunt potrivite, dar adaptate la posibilitățile vocale ale cântărețului. Să se țină seama de volumul locașului, „nu se potrivește o voce prea puternică într-un spațiu strâmt" (Ioan D. Lungulescu, «Manual de practică liturgică» (tipic) — București, 1926, p. 207).

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

Sfânta Liturghie

I. Pregătirea aperceptivă

Rugăciunea reprezintă modul de ridicare a sufletului nostru spre Dumnezeu, pentru a intra în comuniune cu El. Ea poate fi particulară atunci când fiecare credincios își îndreaptă simțămintele

de laudă, cerere și mulțumire către Părintele ceresc. Dar poate fi și publică, când obștea credincioșilor într-o unitate de simțire își înalță sufletul spre Dumnezeu. Acesta este cultul divin public.

II. Anunțarea temei

În centrul cultului divin public stă Sfânta Liturghie la care ne vom referi în cele ce urmează.

III. Tratarea

La originea cultului creștin public stă Sfânta Liturghie întemeiată de către Mântuitorui la Cina cea de Taină, când „a luat pâinea și mulțumind a frânt și a dat ucenicilor și a zis: luați, mâncați, acesta este trpul meu. Și luând paharul și mulțumind le-a dat zicând: beți dintru acesta toți, acesta este sângele Meu, al legii celei noi, care pentru voi și pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor" (Matei 26, 26–28).

La Cina cea de Taină Mântuitorul instituie deci o Jertfă, prefăcând pâinea și vinul în trupul și sângele Său, și o taină prin oferirea spre împărtășirea ei spre iertarea păcatelor și dobândirea mântuirii. Întemeind sub forma pâinii și vinului transformate (prefăcute) în trupul și sângele Său, forma cultului public, Domnul a poruncit Sfinților Apostoli „să facă aceasta întru pomenirea Sa" (Luca 20,19, I Corinteni 11, 24–25). Astfel, Sfinții Apostoli împreună cu toți cei care în fiecare zi se adunau „spre frângerea pâinii", se împărtășeau cu trupul și sângele Domnului (Fapte 2, 46). Și cum „frângerea pâinii" ca și prefacere în trupul și sângele Domnului se făcea prin rugăciunea de mulțumire și de invocare a Sfântului Duh, „Cina Domnului" (I Corinteni 10, 16) se mai numea și „Euharistie" (adică „Mulțumire"), iar cadrul general în care se săvârșea poartă numele de slujire, oficiere, sau liturghie. Această slujbă sfântă în care își are originea cultul divin public creștin s-a transmis apoi din generație în generație, păstrându-se neîntinat adevărul de credință care exprimă esența ei, înfrumusețată fiind în timp cu rugăciuni și imne, dintre cele mai înălțătoare, încât în forma în care o avem astăzi, reprezintă cel mai înalt mod de înălțare duhovnicească a credincioșilor, care participă la cultul divin public.

Privind locul săvârșirii Sfintei Liturghii, acesta este sfințitul locaș de închinăciune. Ea mai poate fi săvârșită cu binecuvântarea episcopului, și afară, sau în vreo casă. Lucrul principal este ca la săvârșirea Sfintei Liturghii să existe Sfântul Antimis. Fără el nu

poate fi săvârșită. Referitor la timpul săvârșirii Sfintei Liturghii, zilele de duminică și sărbători sunt special dedicate acestui scop. Urmând exemplul primilor creștini, la mănăstiri, sau la catedrale episcopale, se săvârșește zilnic Sfânta Liturghie. În Biserica Ortodoxă există trei Liturghii. Cea mai frecvent oficiată și mai bine cunoscută de credincioși este cea a Sfântului Ioan Gură de Aur. Apoi mai avem și Liturghia Sfântului Vasile cel Mare, cu mici deosebiri față de cea amintită. Liturghia Sfântului Vasile cel Mare se săvârșește de zece ori pe an, mai ales în perioada Postului Paștelui. În sfârșit, Liturghia numită „a darurilor înainte sfințite", săvârșită numai în perioada postului Paștelui, la mănăstiri zilnic; iar la biserici parohiale numai miercurea și vinerea.

Fiindcă cea mai frecvent folosită este Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur, vom vedea care sunt părțile ei componente și care este explicația gesturilor și actelor liturgice care o compun. Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur (ca și cea a Sfântului Vasile) are trei părți:

Proscomidia săvârșită numai de preot ca fază de pregătire a darurilor aduse de credincioși pentru jertfa liturgică.Cuvântul „Proscomodie" înseamnă „punerea–înainte", sau „oferirea unui dar". E vorba de darurile de pâine și vin care alcătuiesc materia sfintei jertfe. Ele sunt aduse de credincioși și simbolizează tocmai comunitatea lor. Preotul pregătește în cadrul proscomidiei în chip tainic darurile pentru jertfă. Le pregătește în locul numit „Proscomidar" – o scobitură în partea de nord a altarului.

Liturghia propriu-zisă săvârșită de preot împreună cu credincioșii în scopul prefacerii cinstitelor daruri în trupul și sângele Domnului, precum și a împărtășirii credincioșilor. Liturghia propriu-zisă are la rândul ei două părți:

a) Liturghia catehumenilor. Sfânta Liturghie a catehumenilor se numește astfel pentru că în vechime la ea puteau lua parte cei care se înscriau pentru primirea Botezului și care se numeau catehumeni. Această parte a Liturghiei ține de la binecuvântarea în numele Sfintei Treimi și până la cuvintele: „cei chemați ieșiți..." Aceste cuvinte atrăgeau în vechime atenția catehumenilor că nu vor mai putea participa la restul Sfintei Liturghii în care se sfințeau darurile și se împărtășeau credincioșii. Catehumenii nefiind botezați, nu erau socotiți membri ai Bisericii, și ca urmare nu se puteau împărtăși. Părțile Liturghiei catehumenilor sunt următoarele: Ectenia mare, Antifoanele, Vohodul mic, adică

ieșirea cu Sfânta Evanghelie, imnul „Trisaghion („Sfinte Dumnezeule..."), citirea Apostolului și a Evangheliei, apoi ectenia întreită și cea pentru catehumeni. În vechime după citirea pericopei evanghelice se ținea și predica pentru instruirea catehumenilor. De aceea, aceasta este și partea didactică a Sfintei Liturghii.

b) Liturghia credincioșilor. „Liturghia credincioșilor" se numește astfel fiindcă la ea nu puteau participa decât cei care prin Botez au devenit membri ai Bisericii. Întrucât partea principală a ei este prefacerea cinstitelor daruri pe masa altarului, primul lucru este a aduce cinstitele daruri de la proscomidar pe masa altarului. Și aceasta se face prin vohodul mare, sau ieșirea cu darurile. Înainte însă se cântă imnul heruvimic și se face tămâierea, pentru crearea atmosferei de taină și înmiresmarea ei spre a primi pe Domnul care se aduce ca jertfă. Vohodul mare închipuie ultimul drum al Mântuitorului din Betania la Ierusalim, unde se va aduce ca jertfă; sau mai degrabă luarea trupului Domnului de pe cruce și punerea în mormânt. Pomenirile care se fac în timpul vohodului aduc aminte de rugăciunea tâlharului de pe cruce: „Pomenește-mă, Doamne, când vei veni întru împărăția Ta". În acest caz, antimisul închipuie mormântul în care a fost pus trupul Domnului, iar masa altarului, grădina unde se afla mormântul. Acoperământul potirului simbolizează giulgiul în care a fost pus trupul Domnului, iar acoperământul discului, mahrama pusă pe fața Mântuitorului. Acoperământul mare (numit „Aer") pus peste potir și disc închipuie piatra prăvălită la intrarea în mormânt, iar steluța care rămâne pe disc reprezintă pecetea pusă pe piatra mormântului; cădirea amintește de miresmele aduse de femeile mironosițe la mormânt.

De acum urmează partea pregătitoare pentru săvârșirea jertfei:

1. Rugăciunea redată prin ectenie;

2. „Sărutul păcii", practicat încă dintru început între creștini, ca manifestare a dragostei care îi leagă în unitatea jertfei care se aduce spre iertarea păcatelor. La început acest sărut era practicat de întreaga comunitate, bărbații între ei, și femeile între ele. Acum îl practică numai preoții slujitori.

3. Mărturisirea de credință, prin rostirea Crezului de întreaga Biserică este precedată de cuvintele: „Ușile, ușile..." La început atrăgea atenția celor ce păzeau ușile ca nu cumva să fie lăsat vreun catehumen să participe și să se împărtășească cu sfânta jertfă.

Partea centrală a Liturghiei este sfințirea darurilor. Aceasta este numită „Anaforaua" (cuvânt grecesc care înseamnă: ridicare,

înălțare, jertfă) și cuprinde mai multe rugăciuni prin care se înalță, se oferă, se aduc daruri ca jertfă lui Dumnezeu. Înainte însă preotul anunță pe credincioși: „Să stăm bine, să stăm cu frică, să luăm aminte sfânta jertfă cu pace a o aduce". La care strana și credincioșii răspund: „Mila păcii, jertfa laudei". În acest timp preotul citește în altar „Marea Rugăciune Euharistică". Aceasta este prima rugăciune din anaforaua liturgică. Ea exprimă recunoștința și mulțumirea adresată lui Dumnezeu pentru toate binefacerile primite. În acest timp preotul intervine cu ecfonisul: „Cântare de biruință cântând..." și citește mai departe rugăciunea, în timp ce credincioșii cântă: „Sfânt, sfânt, sfânt Domnul savaot..." Rugăciunea Euharistică se încheie cu ecfonisul care reproduce cuvintele Domnului de la Cina cea de Taină: „Luați, mâncați, acesta este trupul Meu", și „Beți dintru acesta toți, acesta este sângele Meu..."

A doua rugăciune din anaforaua liturgică citită de preot se numește „Anamneza", adică „Amintirea" întregii opere de mântuire; de cruce, de groapă, de învierea cea de a treia zi, de suirea la ceruri, de șederea la dreapta lui Dumnezeu Tatăl și de cea de a doua venire, încheind cu ecfonisul: „Ale Tale dintru ale Tale, Ție aducem de toate și pentru toate", în timp ce preotul ridică darurile spre a le oferi lui Dumnezeu spre sfințire, iar credincioșii încep să cânte: „Pe Tine Te lăudăm..." Preotul continuă cu cea mai importantă rugăciune numită „Epicleza", adică „invocarea" sau „chemarea" Sfântului Duh spre a sfinți darurile. Anaforaua se sfârșește cu rugăciunea de mijlocire pentru întreaga Biserică, deopotrivă pentru cei aflați în viață, cât și pentru cei adormiți. Această rugăciune de mijlocire a Bisericii se numește „Diptice". În continuare, în cadrul Dipticilor se face pomenirea Maicii Domnului, a Sfântului Ioan Botezatorul, a Apostolilor și a sfântului zilei, mijlocind apoi în continuare pentru toată lumea...

Până aici am văzut Liturghia ca jertfă, adică sfințirea darurilor și prefacerea lor în trupul și sângele Domnului. Partea care va continua slujba se referă la taina liturghiei, adică la pregătirea darurilor sfințite, pentru sfințirea credincioșilor prin împărtășirea cu ele. Prima arătare a potirului și chemarea credincioșilor să se împărtășească, închipuie arătarea Domnului după înviere. La fel și arătarea potirului după împărtășirea lor. Cea de a treia arătare a potirului simbolizează ultima arătare a Domnului, iar ducerea și depunerea din nou la proscomidar a sfintelor daruri închipuie înălțarea Domnului la cer. Cădirea darurilor ne amintește de corul în care s-a înălțat Domnul la cer, sau răspândirea în lume a învățăturii Sale. Masa proscomidarului simbolizează locul șederii Fiului

de-a dreapta Tatălui, iar masa altarului închipuie acum Scaunul slavei lui Dumnezeu Tatăl. Anafura este pâinea binecuvântată (a nu se confunda cu Anaforaua la care ne-am referit mai sus), tăiată din prescurile din care s-au pregătit cinstitele daruri. Ea închipuie comuniunea credincioșilor și le este oferită lor după oficierea Sfintei Liturghii. „Potrivirea“ Sfintelor daruri înseamnă consumarea lor de către preot, și închipuie cina fericirii veșnice în împărăția lui Dumnezeu împreună cu Mântuitorul.

IV. Recapitularea – Aprecierea

Care este locul Sfintei Liturghii în cultul creștin public? (Sfânta Liturghie se află la originea și în centrul cultului creștin public). De ce? (Fiindcă la Cina cea de Taină Mântuitorul a întemeiat cultul creștin. El fiind Arhiereul care s-a adus pe Sine ca jertfă de iertare a păcatelor și de dobândire a mântuirii pentru toți cei care se vor împărtăși din ea). Care este scopul Sfintei Liturghii? (În Sfânta Liturghie distingem două acte: jertfa și taina. Prin jertfă se sfințesc darurile, iar ca taină sfințește pe credincioși prin împărtășirea cu ele). Care sunt momentele mai importante ale Sfintei Liturghii? (Pregătirea, sfințirea și împărtășirea cu sfintele daruri). Când are loc pregatirea lor? (În cadrul proscomidiei). Dar sfințirea? (În cadrul Liturghiei propriu-zise, și anume, când preotul rostește rugăciunea epiclezei). De unde știm noi când are loc epicleza? (Strana și credincioșii cântă atunci „Pe Tine te lăudăm...“ și îngenunchează în semn de pietate). Când se împărtășesc credincioșii? (Când preotul ridică potirul, rostind chemarea: „Cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să vă apropiați“). Ce ne redă Sfânta Liturghie cu privire la persoana Mântuitorului? (Întreaga Sa viață, de la naștere și până la înălțarea Sa la cer, și șederea de-a dreapta Tatălui. În centrul Sfintei Liturghii se află Jertfa Mântuitorului, care nu este un simbol, ci o realitate).

V. Asoçierea

Privind raportul jertfei liturgice față de jertfa de pe cruce, în esență este una și aceeași. Adică, noi ne împărtășim cu trupul și sângele Domnului cu care s-a întrupat din Sfânta Fecioară, cu care a pătimit, a înviat și s-a înălțat la cer. În formă însă apar unele deosebiri. Astfel, jertfa de pe cruce s-a adus în chip dureros și sângeros, aducând moartea fizică; pe când jertfa liturgică sub forma văzută a pâinii și vinului ne oferă în mod nesângeros, sa-

cramental trupul și sângele Domnului. Apoi, jertfa de pe Golgota este adusă pentru mântuirea oamenilor de Hristos singur, pe când jertfa liturgică este adusă și cu participarea obștei credincioșilor, a Bisericii. În sfârșit, dacă jertfa liturgică se aduce pretutindeni, până la sfârșitul veacurilor, jertfa de pe cruce s-a adus o singură dată pentru totdeauna și într-un singur loc. Altfel spus, „jertfa din liturghie este o reproducere, o formă de prelungire în timp în mijlocul nostru, a prezenței lui Hristos, Cel junghiat odată pentru totdeauna; este o multiplicare în timp și în spațiu a unicei jertfe de pe Golgota" (Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, «Liturgica Specială» — București, 1980, p. 291–292).

VI. Generalizarea

De aici vedem că Sfânta Liturghie reprezintă originea și centrul cultului divin public, fiind slujba care perpetuează până la sfârșitul veacurilor jertfa lui Hristos, oferită credincioșilor spre iertarea păcatelor și spre sfințirea vieții lor duhovnicești.

VII. Aplicarea

1. Având în vedere importanța Sfintei Liturghii pentru viața duhovnicească a credincioșilor, porunca Bisericii ne îndeamnă să participăm cu regularitate și evlavie la Sfânta Liturghie și să ne împărtășim în cele patru mari posturi de peste an, sau cel puțin în postul Paștelui.

2. Se vor cânta cu credincioșii imnele liturgice mai importante: „Sfinte Dumnezeule...“; „Heruvicul“; „Sfânt Domnul savaot“; „Pe Tine Te lăudăm“; „Axionul“; „Am văzut lumina cea adevărată...“ „Fie numele Domnului binecuvântat“, ca și pricesne aflate în cărțile de cult.

3. Se va rosti cu credincioșii „Crezul“ și rugăciunea „Tatăl nostru“, indicându-se apoi și rugăciunile pe care trebuie să le rostească ei înainte și după împărtășanie.

Laudele bisericești

I. Pregătirea aperceptivă

Pe lângă rugăciunile particuare pe care le rostește credinciosul, ori de câte ori simte nevoia, fără a-și fixa un anume timp, există și „neîncetata" rugăciune a Bisericii, a obștei credincioșilor. Aceasta însă trebuie anume rânduită în timp, precum anume rânduită este ca ea să se desfășoare în sfântul locaș de închinăciune.

II. Anunțarea temei

Grupul de rugăciuni astfel rânduite de Biserică pentru obștea credincioșilor, ca în toată vremea să poată lăuda pe Domnul, sunt cele șapte laude la care ne vom referi în cele ce urmează.

III. Tratarea

Cele șapte laude, cuprinzând „toată vremea", sunt repartizate în tot timpul zilei și al nopții, în așa fel încât rugăciunea obștei credincioșilor să se îndrepte spre Dumnezeu (Psalmul 54, 19).

Având originea în cultul iudaic, ziua liturgică începe seara, constituind intervalul de timp dintre două seri. Astfel, vom enumera cele șapte laude bisericești începând cu slujba de seară numită „vecernie", apoi pavecernița, miezonoptica, după care urmează slujbele numite „ale Ceasurilor" din zi.

1. Vecernia (de la cuvântul „veceru" = seară) reprezintă slujba de seară. În cadrul ei aducem mulțumire lui Dumnezeu că ne-a ajutat să străbatem durata zilei și-L rugăm să ne ajute pe mai departe să trecem seara și noaptea în pace: „Învrednicește-ne Doamne, în seara aceasta fără de păcat să ne păzim noi..."; „Seara toată desăvârșită, sfântă, în pace și fără de păcat, la Domnul să cerem...". Și fiindcă slujbele bisericești fac totdeauna pomenire de istoria mântuirii noastre, desfășurându-se seara, vecernia ne amintește de epoca îndepărtată a Vechiului Testament. Psalmul 103 pe care îl citește strana ne atrage atenția asupra creației lumii și ne arată puterea și înțelepciunea Creatorului, ca și frumusețea creației. Ne indică apoi și crearea omului în rai, precum și alungarea lui. Preotul care, după ce dă binecuvântarea, părăsește altarul și se roagă în fața ușilor împărătești, de unde rostește și ectenia, evidențiază tocmai această imagine. Reprezentând omul

căzut în păcat, preotul înalță Părintelui ceresc rugăciuni, și lui i se asociază toți credincioșii, cerând îndurare și iertare: „Doamne, strigat-am către Tine, auzi-mă; ia aminte la glasul rugăciunii mele când strig către Tine...". Iar tămâia în timpul cădirii oferă, pe de altă parte, imaginea rugăciunii care se ridică spre cer: „Să se îndrepteze rugăciunea mea ca tămâia înaintea Ta...". Această rugăciune nu este însă lipsită de nădejde și de încredere în venirea unui Mântuitor. Intrarea preotului pe ușile împărătești în altar, în timp ce credincioșii cântă sau citesc imnul „Lumină lină" arată tocmai bucuria acestei nădejdi, sau așteptări. La slujba vecerniei însă lumina lui Hristos nu se vede în toată strălucirea ei. Este asemănătoare cu cea a luceafărului de seară în timpul nopții... Hristos nu este prezent, ci așteptat, dorit, nădăjduit, de aceea și lumina Lui este palidă. Dar nădejdea în Hristos primește tot mai multă putere prin cuvintele dreptului Simeon, care îl întâmpină pe Pruncul Iisus la templu. Rugăciunea dreptului Simeon ne aduce în același timp luare aminte și de sfârșirea vieții noastre, la necesitatea pregătirii noastre duhovnicești pentru a întâmpina după cuviință lumina nevestejită a lui Hristos. Troparele care încheie vecernia oglindesc virtuțile sfinților ca rod a luminii Mântuitorului. Referitor la opera de mântuire a Domnului, vecernia ne amintește de patimile Lui care au început de seara.

2. Pavecernița, sau „după-cinare" este slujba care urmează vecerniei. Se săvârșește mai mult în mănăstiri, la începutul nopții. În bisericile parohiale se săvârșește imediat după vecernie. După cum arată și numirea, rolul acestei slujbe este de a ne ruga lui Dumnezeu după cină și înainte de culcare. Ea are trei părți: în prima parte se mulțumește lui Dumnezeu pentru ajutorul pe care ni l-a dat în ziua care s-a scurs. Partea a doua are un caracter de căință și regret pentru păcatele săvârșite, cerându-se iertare lui Dumnezeu. Iar partea a treia exprimă rugăciunea de cerere pentru a trece în pace somnul nopții prin ferirea de ispite și alte rele. Referitor la activitatea mântuitoare a Domnului, pavecernița mai amintește de coborârea Sa cu sufletul la iad pentru a dezlega pe cei osândiți de păcat.

3. Miezonoptica. După cum arată și numele, este slujba care se oficiază după miezul nopții. Se săvârșește la mănăstiri. Mântuitorul obișnuia și El să se retragă în liniștea nopții și să se roage. Și petrecea chiar „toată noaptea în rugăciune către Dumnezeu" (Luca 6, 12). I-a îndemnat și pe Sfinții Apostoli ca „toată vremea să se roage"(Luca 21, 36) și „să nu lenevească a se ruga" (Luca 18, 1). S-a rugat împreună cu ei într-un anume loc, atât ziua, cât și noaptea (Ioan 18, 2). Miezonoptica ne amintește de

parusia (a doua venire) Domnului și de rugăciunea Mântuitorului din grădina Ghetsimani, prinderea și judecarea Lui de către arhiereul Ana.

4. Utrenia. După cum arată numele („utro“ = dimineață), utrenia este slujba de dimineață. Prin rugăciunile pe care le rostim aducem mulțumire lui Dumnezeu că ne-a ajutat să trecem noaptea și cerem ajutor pentru ziua care se deschide acum. Ea este cea mai lungă dintre toate laudele bisericești. Aici întâlnim cele mai variate forme de creație ale cântării bisericești. Privind istoria mântuirii, mai mult decât vecernia, utrenia ne amintește de ivirea Noului Testament. De fapt însăși apariția luminii și a razelor de soare ne oferă imaginea luminii lui Hristos, care își arată puterea și strălucirea din ce în ce mai mult.

La început utrenia se oficia înainte de apariția luminii, fiind legată de miezonoptică. Oglindind această treptată apariție a luminii lui Hristos, utrenia începe cu psalmii de pocăință, care amintesc de sentimentul de tristețe și de căință în care se află omul cufundat în noaptea păcatului înainte de venirea Mântuitorului. În suflet apare însă mângâierea din partea lui Dumnezeu și nădejdea spre dobândirea mântuirii. Credincioșii cântă: „Dumnezeu este Domnul și s-a arătat nouă; bine este cuvântat cel ce vine întru numele Domnului“. Nădejdea crește însă tot mai mult primind pecetea bucuriei, care se exercită printr-un imn de preamărire adus mult-milostivirii lui Dumnezeu, „că în veac e mila Lui, Aliluia!“ Acesta este cunoscut sub numele de „Polieleu“. Iar ca împlinire a nădejdii și bucuriei se citește Evanghelia, care reprezintă însăși lumina cuvântului pe care l-a rostit Mântuitorul. Evanghelia se pune apoi în biserică spre a fi văzută de credincioși: „Cuvântul era lumina care luminează pe tot omul care vine în lume“ (Ioan 1, 9). Arătarea Evangheliei înseamnă arătarea luminii învierii lui Hristos, de aceea strana și credincioșii cântă sau citesc: „Învierea lui Hristos văzând, să ne închinăm sfântului Domnului Iisus, Unuia celui fără de păcat...“. Cântările care urmează acum, cunoscute sub numele de „Canon“ („Catavasie“) aduc starea de liniște și împăcare a sufletului.

Pe măsură ce apare lumina zilei, tot mai vie se arată și lumina lui Hristos prin sfinții Săi și prin Sfânta Sa Maică. De aici și imnul de preamărire înălțat Sfintei Fecioare, la provocarea preotului: „Pe Născătoarea de Dumnezeu și Maica luminii întru cântări cinstind-o, să o mărim“. Lauda lui Dumnezeu crește și mai mult odată cu creșterea luminii zilei. Se cântă acum „Laudele“, iar pe măsură ce înaintează ziua și apar primele raze ale soarelui, bucuria mântuirii crește și ea tot mai mult. Se mani-

festă sub forma unui entuziasm, cântându-se „Doxologia", în care se arată strălucirea luminii lui Hristos: „Întru lumina Ta vom vedea lumina". Troparele care urmează după Doxologie se referă la învierea Domnului, care a biruit întunericul păcatului și al morții. Referitor la opera mântuitoare a Domnului, slujba utreniei ne amintește de nașterea și învierea Sa. Cu privire la Patimile Sale, face să ne amintim de ducerea lui Iisus de la Ana la Caiafa, ca și batjocurile care au urmat.

Ceasurile alcătuiesc laudele de zi. Spre deosebire de utrenie și vecernie, care se numesc „Laude mari", ceasurile se numesc „Laude mici", și corespund câte unui sfert din timpul zilei liturgice, după cum urmează: Ceasul I este legat de utrenie, iar ceasul III, VI și IX formează trei laude separate. Ceasurile se oficiază zilnic numai la mănăstiri. La bisericile de enorie se oficiază în perioada postului mare. În această perioadă toate ceasurile se citesc înainte de masă, fiindcă după ele se oficiază Liturghia Darurilor înainte sfințite, care, după cum se știe, se săvârșește împreună cu vecernia.

Privind rânduiala slujbei ceasurilor, remarcăm în general că ea are trei părți. Prima parte cuprinde lecturi din psalmi. Câte trei psalmi la fiecare ceas închipuie perioada Vechiului Testament, când a fost proorocită mântuirea. Partea a doua a ceasurilor, formată din tropare, care laudă virtuțile sfinților, închipuie perioada de împlinire a mântuirii prin viețile sfinților. Partea a treia o constituie rugăciunea de încheiere.

Pe lângă ceasurile obișnuite, mai există și așa-zisele „Ceasuri împărătești", sau „Ceasuri Mari", oficiate doar de trei ori pe an: în ajunul Nașterii și Botezului Domnului și în Vinerea Sfintelor Patimi. Slujba acestor ceasuri este mai dezvoltată și are un caracter mai solemn. În cadrul ei se citește Apostolul și Evanghelia. Referitor la opera de răscumpărare a Mântuitorului, ceasul III ne amintește de condamnarea Domnului de către Ponțiu Pilat. La fel, ne aduce aminte și de pogorârea Sfântului Duh. Ceasul VI ne face să luăm aminte la răstignirea Domnului, iar Ceasul IX, la cutremurul ce se făcuse pe tot pământul odată cu moartea Mântuitorului pe cruce.

IV. Recapituarea – Aprecierea

Împlinind porunca Mântuitorului de a ne „ruga toată vremea", Biserica a instituit cele șapte Laude desfășurate atât în timpul zilei, cât și al nopții. Întrucât ziua liturgică începe cu seara zilei, prima laudă va fi vecernia, iar ultima Ceasul IX. Astfel ziua

liturgică se împarte în trei grupe, fiecare grupă având trei slujbe. Grupa de seară este alcătuită din Ceasul al IX-lea, vecernia și pavecernița. Grupa de noapte și dimineață este alcătuită din Miezonoptica, Utrenia și Ceasul I. Iar rugăciunile din cursul zilei alcătuiesc grupa a treia. Acestea sunt: Ceasul al III-lea și al VI-lea. Laudele încadrate în timp au deosebită semnificație în viața duhovnicească a credincioșilor, care se desfășoară și ea în timp. Astfel, vecernia este rugăciunea de mulțumire adusă lui Dumnezeu, care ne-a învrednicit să mai adăugăm încă o zi la viața pe care ne-a dăruit-o, și în felul acesta să ne apropiem de cununa zilei celei veșnice. Pavecernița săvârșită odată cu pogorârea nopții, ne atrage luare aminte la moarte și ne apropie mai mult de Dumnezeu, care nu ne va lăsa pradă ispitei și păcatului aducător de moarte. Miezonoptica ne amintește de cea de a doua venire a Domnului, iar Utrenia este o înălțare a sufletului spre Dumnezeu cu mulțumire că ne-a ajutat să trecem în pace noaptea, rugându-L în același timp să ne ajute să trăim și ziua pe care o începem, împlinind poruncile Lui. Ceasurile, care revin din trei în trei ore, ne ridică mintea spre Sfânta Treime, căreia asemenea îngerilor, îi aducem zi și noapte neîntreruptă preamărire.

V. Asocierea

Pe lângă cele șapte laude fixate într-un anume timp și cu obligație pentru obștea credincioșilor, mai sunt și rugăciuni, sau slujbe cu caracter periodic, neavând obligativitate generală. Din acestea fac parte: Acatistele, Paraclisele, ca și rugăciunile particuare ale dimineții, ca și cele de la masă, sau de la culcare. Apoi, tot slujbe cu caracter ocazional, nelegat de anumite date și nerepetate zilnic sunt și Sfintele Taine prin care primim harul divin mântuitor, precum și ierurgiile, care aduc binecuvântarea divină spre sfințirea diferitelor lucruri sau persoane. Sfânta Liturghie unește efectul tuturor slujbelor bisericești. Ea este în primul rând lauda și mulțumirea supremă adusă de Biserică lui Dumnezeu. Dar în același timp este cea mai supremă Taină și Jertfă prin care ni se transmite nu numai harul mântuitor, ci Dumnezeu însuși, ca izvor al harului.

VI. Generalizarea

Din cele până aici tratate vedem că cele șapte Laude alcătuiesc un grup special de slujbe fixate într-un anumit timp de Biserică prin care obștea credincioșilor neîncetat își poate îndrepta

rugăciunile de laudă, de mulţumire şi de cerere către Părintele ceresc.

VII. Aplicarea

Credincioşii având datoria să participe La toate slujbele oficiate în sfinţitul locaş de închinăciune, vor fi prezenţi şi la Laudele bisericeşti, în speclal la vecernie şi utrenie, ca şi la ceasurile oficiate mai ales în perioada postului Paştelui.

Participarea lor va trebui să fie activă, ei având datoria să cunoască rânduiala acestor slujbe, semnificaţia lor şi a rugăciunilor pe care se cuvine să le rostim împreună cu strana. Cu acest prilej credincioşii vor repeta: Psalmul 150; „Învredniceşte-ne Doamne...“; „Lumină lină“; „Tatăl nostru“; „Prea Sfântă Treime“, precum şi diferite cântări din cadrul vecerniei şi al utreniei.

Ierurgiile

I. Pregătirea aperceptivă

Binecuvântând viaţa credincioşilor de la naştere până la moarte, Biserica permanent se îngrijeşte de buna ei desfăşurare, de sporul duhovnicesc şi de ferirea de orice primejdie sau rea pătimire. În felul acesta, în funcţie de trebuinţele credincioşilor Biserica a instituit slujbe speciale, rânduieli sau rugăciuni pe măsură să-i ajute şi să-i întărească în sfinţenie.

II. Anunţarea temei

Acestea sunt ierurgiile, la care ne vom referi în cele ce urmează.

III. Tratarea

Cuvântul „ierurgie“ înseamnă o slujbă sfântă. Ele se mai numesc şi „euhologii“, care tălmăcindu-se înseamnă „cuvânt de rugăciune“, sau „slujbă de rugăciune“. Cuvântul „sfânt“ este echivalent cu cel de „curat“, adică lipsit de orice întinăciune. Spunem că Dumnezeu este „Sfânt“, fiindcă în El nu există atingerea întinăciunii. Şi dacă Dumnezeu constată, omeneşte

vorbind, că toată creația Lui a fost „foarte bună" (Facerea 1, 31), ne putem da ușor seama că nici nu putea fi altfel din moment ce ea a ieșit din mâna lui Dumnezeu care este sfânt. Pe de altă parte, omul ca și coroană a creației nu numai că nu se putea desăvârși în afara firii înconjurătoare, dar chiar existența sa era în strictă dependență de ea. El este creat cu suflet și cu trup. Iar trupul a fost creat din pământ. Poartă în sine aceeași compoziție ca și cealaltă creație. Și ca urmare, nu poate exista în afara ei. Ceea ce tulbură însă această armonică interdependență și corelație de structură și destin a omului cu creația, a fost păcatul. El a adus dezarmonie, necurăție, și blestem.

Cartea Sfântă arată deosebit de lămurit că atunci când păcatul a adus blestemul asupra omului, datorită legăturii de structură și destin pe care el o avea cu creația, blestemul s-a răsfrânt și asupra creației, necurăția a cuprins-o și pe ea (Facerea 5, 17–19). Sub povara păcatului omului, creația se află și ea într-o suferință. Ea nu-și poate îndeplini rostul sau menirea existenței, este tulburată și se află în contradicție nu numai cu omul, ci și cu ea însăși: „Căci făptura s-a supus deșertăciunii nu din voie ci din pricina celui ce a supus-o, în nădejdea că și făptura însăși se va slobozi din robia stricăciunii, spre slobozenia măririi fiilor lui Dumnezeu" (Romani 8, 20–22). Această „slobozenie" s-a înfăptuit odată cu întruparea, moartea și învierea Domnului. El a luat trup ca al nostru „cu toate rănile păcatului", dar fără de păcat, findcă era Dumnezeu, în care nu putea exista întinăciunea păcatului. Și neavând păcat, l-a putut mântui pe omul aflat în suferința păcatului. Dar așa cum păcatul a cuprins întreaga creație, tot astfel și eliberarea „fiilor lui Dumnezeu" va atrage după sine și eliberarea creației „din robia stricăciunii".

De aceea, odată cu pogorârea Duhului Sfânt harul mântuitor împărtășește sfințenia sa atât omului, cât și întregii creații. După cum arată un teolog, „prin sfințirea elementelor naturii, universul se transformă într-un templu al prezenței și acțiunii lui Dumnezeu. Totul e pus în legătură cu Dumnezeu, se referă la El, creștinul fiind astfel conștient că el trăiește, se mișcă și acționează nu într-o lume ostilă, ci într-o lume a lui Dumnezeu, pătrunsă de puterea și iubirea Lui" (Paul Evdokimov). De aici vedem că rugăciunea Bisericii se referă deopotrivă la sfințirea omului și a firii înconjurătoare.

Cartea de slujbă numită „Molitfelnic" cuprinde astfel de rugăciuni numite „ierurgii", referitoare atât la viața omului de la naștere până la moarte, cât și la firea înconjurătoare. În ultima analiză însă tot viața omului este vizată, fiindcă sfințirea firii

înconjurătoare este făcută pentru a intra în armonie cu viața omului, a-i fi folositoare și în același timp a se desăvârși prin acțiunea protectoare a stăpânului ei, omul.

Privind ierurgiile după efectul lor distingem patru feluri:

1. Exorcisme, adică rugăciuni pentru eliberarea omului și a naturii de sub puterea și influența diavolului. Sunt cunoscute din Molitfelnic exorcismele de la Botez, ca și rugăciunile Sfântului Vasile cel Mare, și ale Sfântului Ioan Gură de Aur, care se citesc pentru cei chinuiți de diavol. La fel avem și molitfa Sfântului Trifon pentru holde, grădini și vii.

2. Curățiile și dezlegările, cum ar fi: rânduiala în ziua dintâi la femeia lăuză; rugăciunea când leapădă femeia, molitfa femeii la 40 de zile după naștere. La fel, dezlegările de blestem și de jurământ. Aici putem include și ierurgiile în legătură cu sfârșitul vieții pământești și cu slujba înmormântării. Privitor la ierurgiile de curăție putem avea în atenție și rugăciunile de curăție a fântânilor și a vaselor necurate.

3. Binecuvântările sunt rugăciuni prin care se invocă prin semnul sfintei cruci harul și ajutorul lui Dumnezeu la diferite trebuințe. Așa aveam rugăciunea pentru binecuvântarea meselor și pomenilor, rugăciunea pentru temelia casei și pentru casa nouă. La fel, rugăciunea la săparea fântânii, binecuvântarea ogoarelor La începerea semănatului, a roadelor, a fructelor... Tot aici pot fi incluse și rugăciuni pentru diferite trebuințe ale omului, la fel și cererea ajutorului dumnezeiesc prin slujbele numite „Tedeum", săvârșite la începutul Anului Nou, la începutul anului școlar, la sărbători naționale, aniversări și onomastici. Avem apoi binecuvântări incluse în slujbe mai mari. Așa cum este binecuvântarea anafurei și tamâii din cadrul Sfintei Liturghii, sau a untdelemnului și a apei din slujba Botezului.

4. Sfințirile sau consacrările prin care anumite persoane sau lucruri, care fiind scoase din folosirea lor zilnică primesc o întrebuințare sfântă. Așa avem: sfeștanii, aghiasme (sfințirea apei) sau slujbe pentru sfințirea obiectelor de cult (veșminte, vase, cruci, icoane, clopote, cristelnițe, etc.), sfințirea sfântului și marelui Mir folosit la Taina Mirungerii. Referitoare la persoană, consacrările sunt cele legate de intrarea în monahism sau hirotesiile.

După forma în care sunt săvârșite, ierurgiile se împart în trei:

1. Cea mai scurtă ca extensiune este rugăciunea sau molitfa citită de preot, având numai epitrahilul la diferite trebuințe și nevoi ale credincioșilor. La fel este și rugăciunea de binecuvân-

tare a salciei la Florii, sau a strugurilor la sărbătoarea schimbării la față a Domnului.

2. Rânduielile bisericești pe care nu le poate oficia preotul singur, ci și cu participarea cântăreților și a credincioșilor. Ele sunt mai dezvoltate, cuprinzând ectenii, citiri și cântări. Așa avem rânduiala parastasului, binecuvântarea colivei, rânduiala în ziua întâi dupa nașterea copilului.

3. Slujbele au cea mai mare extensiune. În cadrul lor se citește Apostolul și Evanghelia, iar preotul este îmbrăcat în toate veșmintele (sau numai în epitrahil și felon). Dintre acestea amintim: slujba înmormântării, sfințirea bisericii, aghiasme, sau sfințirea apei. Privind locul săvârșirii ierurgiilor, ele se pot oficia în biserică sau în case (cele în legătură cu nașterea și înmormântarea, precum și sfeștaniile), sau în mijlocul naturii (binecuvântarea țarinelor și holdelor, a fântânilor), etc. Referitor la timpul săvârșirii ierurgiilor, unele din ele sunt legate de sărbătorile cu dată fixă, cum ar fi: aghiasma mare, la Bobotează; binecuvântarea salciei, la Florii; sfințirea sfântului și marelui Mir din joia din săptămâna patimilor, binecuvântarea ouălor de Paști. Celelalte ierurgii nu sunt legate de anumite termene.

În sfârșit, săvârșitorii ierurgiilor sunt în general preoții. Arhiereul sau episcopul săvârșește doar sfințirea bisericilor, antimiselor, hirotesiile și sfântul și marele Mir. Unii creștini nu admit ierurgiile, spunând că sunt simple invenții ale Bisericii. Este adevărat ca sub forma rugăciunilor, binecuvântărilor, sau a slujbelor reprezintă o creație a Bisericii. Dar nu este nimic rău în aceasta, întrucât „toată făptura... se sfințește prin cuvântul lui Dumnezeu și prin rugăciune“ (I Timotei 4, 4–5).

Ierurgiile nu sunt însă o simplă invenție a Bisericii. Originea lor o găsim în actele de curăție practicate în Vechiul Testament din porunca lui Dumnezeu. Dar mai cu seamă, ele au fost practicate de către Mântuitorul sub forma exorcismelor și a binecuvântărilor. Iar Sfinții Apostoli le-au transmis Bisericii ca pe o Sfântă Tradiție lăsată de divinul lor Învățător.

Înmulțirea ierurgiilor în funcție de necesitățile vieții credincioșilor nu este altceva decât rugăciunea ca și comuniune neîntreruptă cu Părintele ceresc de la care „orice dar desăvârșit de sus este“ (Iacob 1, 17).

IV. Recapituarea – Aprecierea

Care este rolul ierurgiilor? (De a sfinți pe om și firea înconjurătoare). De ce este nevoie de această sfințire? (Fiindcă păcatul

a adus necurăția și a tulburat raportul omului cu firea înconjurătoare). Ce sunt propriu-zis ierurgiile? (Sunt binecuvântări, rugăciuni, rânduieli, slujbe bisericești efectuate de preot pentru a spori harul și ajutorul lui Dumnezeu). De câte feluri sunt ierurgiile, după efectele pe care le pot avea? (Pot fi de patru feluri: exorcisme, dezlegări (curățiri), binecuvântări și sfințiri). Dar după formă? (De trei feluri: rugăciuni, rânduieli și slujbe). Unde pot fi săvârșite ierurgiile? (În biserică, în casă, sau chiar în mijlocul naturii). Când sunt săvârșite? (Unele sunt legate de anumite sărbători, sau evenimente bisericești, iar altele au un caracter personal. Majoritatea sunt însă cerute de diferite trebuințe și nu sunt impuse de un anumit timp). Reprezintă ierurgiile o simplă „invenție" a Bisericii? (Originea lor este în Vechiul Testament, iar practica lor o avem de la Mântuitorul și Sfinții Apostoli. Biserica le-a dezvoltat ca pe o Sfântă Tradiție, care rămâne neschimbată în, ea însăși, în esența ei).

V. Asocierea

Ierurgiile având ca scop sfințirea vieții noastre prin puterea nevăzută a harului divin, se apropie de lucrarea Sfintelor Taine. Totuși nu trebuiesc confundate, fiindcă între Taine și ierurgii există unele deosebiri fundamentale.

În primul rând, Tainele au fost instituite direct de către Mântuitorul și se referă numai la viața credincioșilor, pe când ierurgiile au o sferă de înrâurire mult mai mare.

În al doilea rând, Sfintele Taine aduc harul mântuitor, pe când ierurgiile răspunzând numai anumitor trebuințe din viața credincioșilor, fac doar ca harul Sfintelor Taine să sporească și să întărească viața lor duhovnicească.

VI. Generalizarea

Din cele până aici tratate vedem că ierurgiile „sunt slujbe, rânduieli și rugăciuni pentru binecuvântarea și sfințirea omului în diferite momente și împrejurări din viața sa, ca și pentru binecuvântarea și sfințirea naturii înconjurătoare și a diferitelor lucruri sau obiecte de folos omului" (Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, «Liturgica Specială» — București, p. 437).

VII. Aplicarea

Credincioșii au datoria să cunoască rostul și efectele ierurgiilor, pentru ca cerându-le să se încadreze ca mădulare vii în viața de sfințire a Bisericii.

Credincioșii, când pentru diferite trebuințe cer ierurgii, trebuie să aibe și credința puternică asupra împlinirii cererii lor, conform spuselor Mântuitorului: „De aceea vă zic: toate câte cereți rugându-vă, credeți că veți lua, și le veți avea" (Marcu 11, 24).

Credincioșii, când cer preoților să săvârșească unele ierurgii sub formă de rugăciuni, rânduieli sau slujbe, trebuie ca și ei să se roage lui Dumnezeu atât alături de preot, cât și în rugăciunile particuare.

Acatistele și Paraclisele

1. Rugăciunea la intrarea în clasă
2. Organizarea clasei pentru lecție
3. Verificarea lecției predate anterior

4. Legătura cu lecția precedentă sau cu cunoștințele anterioare

Pe lângă cele șapte Laude bisericești ca slujbe fixate să fie săvârșite într-un anume timp, cu obligație pentru obștea credincioșilor, mai sunt și rugăciuni sau slujbe cu caracter periodic, neavând obligativitate generală.

5. Comunicarea subiectului lecției noi

Acestea sunt Acatistele și Paraclisele la care ne vom referi în cele ce urmează.

6. Dirijarea învățării. Însușirea noilor cunoștințe

Acatistele Cuvântul „acatist", derivat din limba greacă, înseamnă „a nu sta jos". Se referă la faptul că atunci când se citește Acatistul trebuie să stăm picioare sau în genunchi în fața icoanei Sfântului. Acatistul reprezintă imne de laudă și rugăciuni

de cerere adresate Mântuitorului, Sfintei Fecioare sau Sfinților. Conținutul Acatistelor se află în cartea numită „Ceaslov", sau în cărți special alcătuite, numite „Acatistiere". Se mai pot afla și în cărțile de rugăciuni, spre a fi mai ușor la îndemâna credincioșilor.

Cel mai vechi Acatist se adresează Sfintei Fecioare, mai precis Buneivestiri. A fost compus în secolul al VII-lea de patriarhul Serghie al Constantinopolului. Sub aspectul structurii, Acatistul este format din 12 condace și 12 icoase urmate de o rugăciune finală. Condacul se sfârșește cu „Aliluia", iar icosul se termină cu „Bucură-te, Mireasă, pururea Fecioară". Pentru frumusețea lui literară, ca imn de laudă, profunzime dogmatică și adâncime duhovnicească, dăm un exemplu:

Condacul 2 - „Văzându-se pe sine sfânta întru curăție, a zis lui Gavril cu îndrăznire: Prea slăvit glasul tău se arată a fi cu anevoie de primit sufletului meu; că naștere cu zămislire, fără sămânță, cum îmi spui? Strigând: Aliluia".

Icosul 2: „Înțelegerea cea neînțeleasă, căutând Fecioara să o înțeleagă, a strigat către cel ce slujea: Din pântece curat, cum este cu putință să se nască fiu, spune-mi? Către acesta el a zis cu frică, însă strigând așa: Bucură-te, tăinuitoarea sfatului celui nespus, /Bucură-te încredințarea celor ce au trebuință de tăcere, /Bucură-te, începutul minunilor lui Hristos, /Bucură-te capul poruncilor lui, /Bucură-te scara cerească, pe care s-a pogorât Dumnezeu, /Bucură-te, podul, care treci la cer pe cei de pe pământ, /Bucură-te, minunea, care de îngeri ești mult slăvită, /Bucură-te ceea ce ești diavolilor roadă de mult plâns, /Bucură-te, ceea ce ai născut lumina cea neapusă, /Bucură-te, ceea ce n-ai învățat pe nimeni în chip a fost, /Bucură-te, ceea ce întreci mintea celor înțelepți, /Bucură-te, ceea ce luminezi gândul celor credincioși, /Bucură-te, Mireasă, pururea Fecioară"

Pe lângă Acatistul Buneivestiri, ca imn de laudă adresat Maicii Domnului, s-au formulat și celelate Acatiste, precum Acatistul Domnului nostru Iisus Hristos și Acatistul întru cinstirea Sfântului Nicolae. Apoi, Acatiste la sărbători mari: în cinstirea sfintei cruci, Adormirea Maicii Domnului, Sfinții Apostoli, Sfântul Ioan Botezătorul, Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava. S-au generalizat Acatistele în sensul că toți sfinții care sunt patronii hramurilor de biserici, precum și celor care au moaște la noi în țară, li s-a alcătuit Acatist.

Paraclisele Cuvântul tradus din limba greacă înseamnă invocare, rugăciune, mijlocire, chemare spre mângâiere. În Ceas-

loavele vechi se găsește cinstitul Paraclis al Sfântul Mormânt, iar în Ceasloavele mai noi se găsește cinstitul Paraclis către Născătoarea de Dumnezeu.

Ne vom referi la acesta din urmă. Paraclisul este asemenea unei slujbe bisericești, care începe cu Binecuvântarea și rugăciunile începătoare: Împărate ceresc..., Sfinte Dumnezeule..., Prea Sfântă Treime..., Tatăl Nostru..., apoi se continuă cu tropare și condace. Partea principală o constituie canonul format din ode (cântări). Se citește apoi Evanghelia după Sfântul Luca în care se relatează vizita Sfintei Fecioare Maria la Elisabeta... Se fac apoi ectenii stăruitoare asemenea celor de la Litie, aducătoare de încredere și mângâiere din partea Născătoarei de Dumnezeu. Iată, spre exemplificare, una din acestea: „Nu mă încredința pe mine ajutorul omenesc Prea Sfântă Stăpână, ci primește rugăciunea robului tău, că necazul mă cuprinde și nu pot să rabd săgetările diavolilor. Acoperământ n-am agonisit nicăirea, să scap eu ticălosul. Pururea fiind biruit, mângâiere nu am, afară de tine, stăpâna lumii, nădejdea și folositoarea credincioșilor nu trece rugăciunea mea, ci fă ceea ce este de folos. Nimeni din cei ce aleargă la tine nu iese rușinat, Prea Curată Născătoare de Dumnezeu, Fecioară. Ci, dar bun cerând, îl primește spre cererea cea de folos. Prefacerea celor scârbiți, izbăvirea celor neputincioși fiind, Născătoare de Dumnezeu, Fecioară, mântuiește țara aceasta și poporul, ceea ce ești pacea celor din războaie, liniștea celor înviforați, singura folositoare a credincioșilor".

Paraclisul sfârșește cu o prea frumoasă rugăciune către Maica Domnului.

7. Fixarea cunoștințelor

Ce sunt Acatistele? (Imne de laudă aduse Sfinților). De unde vine acest nume? (De la faptul că atunci când se rostesc, credincioșii trebuie să stea în genunchi la icoana Sfântului, sau în picioare). Care este cel mai vechi Acatist? (Este cel al Buneivestiri, datând din secolul al IV-lea). Mai sunt și alte Acatiste? (Mai este și Acatistul Mântuitorului, a Sfinților Apostoli, a Sfântului Ioan Botezătorul, precum și a tuturor Sfinților care au moaște la noi în țară, sau sunt patroni ai hramurilor bisericilor). Ce sunt Paraclisele? (Rugăciuni de invocare, de chemare, de mijlocire, spre mângâiere și liniștea vieții). Câte Paraclise cunoaștem? (Cinstitul Paraclis al Sfântului Mormânt și al Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu). Cum este alcătuit Paraclisul? (Sub forma unei slujbe, având Binecuvântarea, rugăciunile începătoare,

canonul format din nouă cântări și apoi ectenii sau rugăciuni stăruitoare adresate Maicii Domnului).

8. Aplicarea

La mănăstiri Acatistele se citesc în fiecare dimineață între Utrenie și Ceasuri. La bisericile de enorie se citesc luni, miercuri, dar mai ales vineri seara. În special se citește Acatistul Sfântului înaintea zilei de prăznuire a harului bisericii. Ca slujbă specială Acatistul se citește la denia din vineri seara din săptămâna a V-a din postul Paștelui, care reprezintă Utrenia de sâmbătă. Paraclisele se citesc de credincioși, după cum citim în Ceaslov, „la toată scârba sufletului și la vreme de nevoie". Acatistele se recomandă a fi citite de fiecare credincios la casa lui, dar atunci când se citește în biserică, se recomandă ca credincioșii să prezinte preotului la Sfântul Altar pomelnicul pentru vii și morți, tămâie și untdelemn, participând activ prin cântările comune ale imnelor respective.

9. Rugăciunea la ieșirea din clasă.

CUPRINS

Cateheze morale

Cateheze privind Istoria Bisericească Universală

Cateheze privind Istoria Bisericii Ortodoxe Române

Cateheze liturgice

CATEHEZE

Cartea conține 210 cateheze grupate după aspectele învățăturii de credință a Bisericii, pe care o cuprinde în totalitate. Astfel sunt: cateheze biblice şi dogmatice în volumul I, morale, liturgice şi istorice în volumul II.

În această alcătuire, cartea îndeplineşte o funcție didactică pentru cei ce se pregătesc să devină preoți şi profesori de religie. În acelaşi timp, constituie, asemenea unui manual şcolar, un instrument de lucru în predarea religiei la clasele V-XII. Chiar dacă nu urmează o anumită programă analitică, aflată de altfel într-o continuă îmbunătățire, cartea cuprinde temele esențiale ce nu pot lipsi dintr-o programă judicios alcătuită.

Părinții parohi vor găsi în carte materialul necesar unei catehizări sistematic efectuate, atât de necesară zilelor noastre, când o generație de credincioşi necatehizați se confruntă cu tot felul de erezii şi secte, care de care mai nocive adevărului descoperit de Dumnezeu.

Cartea tipărită în prima ediție (1992) s-a dovedit utilă şi a fost folosită la alcătuirea alocuțiilor catehetice, a predicilor exegetice, la cursurile misionare anuale (de definitivare şi promovare), la examenele de capacitate preoţească, precum şi la examenul de concurs pentru ocuparea unei parohii în mediul urban.

În sfârşit, dar nu în ultimul rând, redactată într-o manieră care respectă principiul adaptării la auditoriu, cartea poate fi utilizată, asemenea unui catehism, şi de credincioşii dornici să cunoască şi să mărturisească adevărul descoperit spre mântuire de Dumnezeu oamenilor.

ISBN 973-98446-7-7